

KLASIKOAK, S.A. lukro-asmorik gabeko elkartek argitaratu du
obra hau, elkartearen sustatzaile eta partaideak honako erakunde hauek izanik:

Fundación BBVA

•

Bilbao Bizkaia Kutxa — BBK

•

Gipuzkoa Donostia Kutxa — KUTXA

•

Caja VITAL Kutxa

•

Euskal Herriko Unibertsitatea — UPV/EHU

•

Deustuko Unibertsitatea

PELOPONESOKO
GERRAREN HISTORIA II

TUZIDIDES

Peloponesoko
Gerraren Historia II

Jatorrizko izenburua:
QOUKUDIDOU ISTORIAI
Euskaratzailea: *Jesus Naberan*
Berrikuslea: *Lorea Arrieta Zubillaga*
Hitzaurregilea: *Juan J. Moralejo*

Lehen argitalpena: 2005eko azaroan

© Itzulpenarena: Jesus Naberan
© Klasikoak, 2000
Begoñako Andra Mari, 16 • 48006 Bilbo
Tel.: 94 • 416 14 89 / Fax: 94 • 416 63 48

Erabat debekaturik dago, Copyright-titularren idatzizko baimenik gabe, legeek ezarritako zigorraren pean, zatika edo osorik obra hau birsortzea edozein bitartekoz edo prozeduraz, erreprografia eta trataera informatikoa barne direla, baita beronen aleak alokapen edo mailegutza publikoaren bidez banatzea ere.

Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak onetsia 2005-XI-12

ISBN: 84-96455-03-3 Obra osoarena
ISBN: 84-96455-12-2 Bigarren liburua
Lege gordailua: BI.-3217-05

Fotokonposaketa: L&A Diseinua.
Begoñako Andra Mari, 10 • 48006 Bilbo

Inprimaketa: Gestingraf L. B. A.
Ibarsusi Bidea, 3 • 48004 Bilbo

Diseinua eta Maketa: A.I.C.
Infante Don Juan Etorbidea, 26 • 20008 Donostia

PELOPONESOKO
GERRAREN HISTORIA II

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Ε

[1] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους αἱ μὲν ἐνιαύσιοι σπονδαὶ διελέλυντο μέχρι Πυθίων, καὶ ἐν τῇ ἐκεχειρίᾳ Ἀθηναῖοι Δηλίους ἀνέστησαν ἐκ Δήλου, ἡγησάμενοι κατὰ παλαιὰν τινα αἰτίαν οὐ καθαρούς ὄντας ἱερῶσθαι, καὶ ἅμα ἑλλιπὲς σφίσιν εἶναι τοῦτο τῆς καθάρσεως, ἣ πρότερόν μοι δεδήλωται ὥς ἀνελόντες τὰς θήκας τῶν τεθνεώτων ὀρθῶς ἐνόμισαν ποιῆσαι. καὶ οἱ μὲν Δῆλιοι Ἀτραμύτιον Φαρνάκου δόντος αὐτοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ᾤκησαν, οὕτως ὥς ἕκαστος ὥρμητο.

[2] Κλέων δὲ Ἀθηναίους πείσας ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία ἐξέπλευσε μετὰ τὴν ἐκεχειρίαν, Ἀθηναίων μὲν ὀπλίτας ἔχων διακοσίους καὶ χιλίους καὶ ἵππεις τριακοσίους, τῶν δὲ ξυμμάχων πλείους, ναῦς δὲ τριάκοντα. σχῶν δὲ ἐς Σκιώνην πρῶτον ἔτι πολιορκουμένην καὶ προσλαβὼν αὐτόθεν ὀπλίτας τῶν φρουρῶν, κατέπλευσεν ἐς τὸν Κωφὸν λιμένα τῶν Τορωναίων ἀπέχοντα οὐ πολὺ τῆς πόλεως. ἐκ δ' αὐτοῦ, αἰσθόμενος ὑπ' αὐτομόλων ὅτι οὔτε Βρασίδας ἐν τῇ Τορώνῃ οὔτε οἱ ἐνόντες ἀξιόμαχοι εἶεν, τῇ μὲν στρατιᾷ τῇ πεζῇ ἐχώρει ἐς τὴν πόλιν, ναῦς δὲ περιέπεμψε δέκα <ἐς> τὸν λιμένα περιπλεῖν. καὶ πρὸς τὸ περιτείχισμα πρῶτον ἀφικνεῖται, ὃ προσπεριέβαλε τῇ πόλει ὁ Βρασίδας ἐντὸς βουλόμενος ποιῆσαι τὸ προάστειον, καὶ διελὼν τοῦ παλαιοῦ τείχους μίαν αὐτὴν ἐποίησε πόλιν.

PELOPONESOKO GERRAREN HISTORIA V. LIBURUA

1.– Hurrengo udan urtebeterako adosturiko su-etenak amaitu egin ziren, baina Joko Pitikoetara arteko beste batzuk adostu ziren.

Armistizio aldian atenastarrek delostarrak Delostik egotzi zituzten, uste zutelako antzinako erru bategatik ez zela araztasun baldintzetan sagaratu izan eta, beraz, arazketarako betekizun hori gauzatzea falta zitzaiera, nahiz eta haiek uste izan zuten errito hori, lehenago azaldu dudan bezala, behar bezala egin zutela bertan hildakoak hobietatik atera zituztenean.

Delostarrak Asiako Atramitiora joan ziren bizitzera eta han bakoitzak berak nahi zuen moduan antolatu zuen bere bizimodua, Farnazesen dohaintza bati esker.

2.– Kleon, atenastarrak konbentzitzea lortu ondoren, su-etena amaituta Traziako lurraldeetarantz itsasoratu zen mila eta berrehun hoplita eta hirurehun zaldizkorekin, aliatu gehiagoz eta hogeita hamar ontziz aparte. Lehenengo geldialdia oraindik setiatuak jarraitzen zuen Szionan eginda eta bere tropak han zaingoan zeuden hoplitekin gehitu ondoren, Kofora arribatu zen, Toronaren portua bera, hiritik urrun ez zegoena. Desertoreen bidez jakin zuelarik Brasidas ez zegoela hirian eta garrantzizko indarrak ere ez zutela bertan, Kofotik hiriaren kontra abiatu zen infanteriarekin eta aldi berean hamar ontzi bidali zituen itsasertzetik porturantz. Brasidasek hiriaren inguruan eraiki zuen hormara heldu zen

[3] Βοηθήσαντες δὲ ἐς αὐτὸ Πασιτελίδας τε ὁ Λακεδαιμόνιος ἄρχων καὶ ἡ παροῦσα φυλακὴ προσβαλόντων τῶν Ἀθηναίων ἡμύνοντο. καὶ ὡς ἐβιάζοντο καὶ αἱ νῆες ἅμα περιέπλεον <αἱ> ἐς τὸν λιμένα περιπεμφθεῖσαι, δείσας ὁ Πασιτελίδας μὴ αἱ τε νῆες φθάσωσι λαβοῦσαι ἐρῆμον τὴν πόλιν καὶ τοῦ τειχίσματος ἀλίσκομένου ἐγκαταληφθῆ, ἀπολιπὼν αὐτὸ δρόμῳ ἐχώρει ἐς τὴν πόλιν. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι φθάνουσιν οἱ τε ἀπὸ τῶν νεῶν ἐλόντες τὴν Τορώνην καὶ ὁ πεζὸς ἐπισπόμενος αὐτοβοεῖ κατὰ τὸ διηρημένον τοῦ παλαιοῦ τείχους ξυνεσπεσών. καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τῶν Πελοποννησίων καὶ Τορωναίων εὐθύς ἐν χερσὶ, τοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβον, καὶ Πασιτελίδαν τὸν ἄρχοντα. Βρασίδας δὲ ἐβοήθει μὲν τῇ Τορώνῃ, αἰσθόμενος δὲ καθ' ὁδὸν ἐαλωκυῖαν ἀνεχώρησεν, ἀποσχὼν τεσσαράκοντα μάλιστα σταδίους μὴ φθάσαι ἐλθών. ὁ δὲ Κλέων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τροπαῖα τε ἔστησαν δύο, τὸ μὲν κατὰ τὸν λιμένα, τὸ δὲ πρὸς τῷ τειχίσματι, καὶ τῶν Τορωναίων γυναῖκας μὲν καὶ παῖδας ἡνδραπόδισαν, αὐτοὺς δὲ καὶ Πελοποννησίους καὶ εἴ τις ἄλλος Χαλκιδέων ἦν, ξύμπαντας ἐς ἑπτακοσίους, ἀπέπεμψαν ἐς τὰς Ἀθήνας· καὶ αὐτοῖς τὸ μὲν Πελοποννήσιον ὕστερον ἐν ταῖς γενομέναις σπονδαῖς ἀπῆλθε, τὸ δὲ ἄλλο ἐκομίσθη ὑπ' Ὀλυνθίων, ἀνὴρ ἀντ' ἀνδρὸς λυθείς. εἶλον δὲ καὶ Πάνακτον Ἀθηναίων ἐν μεθορίοις τεῖχος Βοιωτοὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον προδοσίᾳ. καὶ ὁ μὲν Κλέων φυλακὴν καταστησάμενος τῆς Τορώνης ἄρας περιέπλει τὸν Ἄθων ὡς ἐπὶ τὴν Ἀμφίπολιν.

[4] Φαίαξ δὲ ὁ Ἐρασιστράτου τρίτος αὐτὸς Ἀθηναίων πεμπόντων ναυσὶ δύο ἐς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν πρεσβευτὴς ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξέπλευσεν. Λεοντῖνοι γὰρ ἀπελθόντων Ἀθηναίων ἐκ Σικελίας μετὰ τὴν ξύμβασιν πολίτας τε ἐπεγράψαντο πολλοὺς καὶ ὁ δῆμος τὴν γῆν ἐπενόει ἀναδάσασθαι. οἱ δὲ δυνατοὶ αἰσθόμενοι Συρακοσίους τε ἐπάγονται καὶ ἐκβάλλουσι τὸν δῆμον. καὶ οἱ μὲν ἐπλανήθησαν ὡς ἕκαστοι, οἱ δὲ δυνατοὶ ὁμολογήσαντες Συρακοσίους καὶ τὴν πόλιν ἐκλιπόντες καὶ ἐρημώσαντες Συρακούσας ἐπὶ πολιτείᾳ ᾤκησαν. καὶ ὕστερον πάλιν αὐτῶν τινὲς διὰ τὸ μὴ ἀρέσκεσθαι ἀπολιπόντες ἐκ τῶν Συρακουσῶν Φωκαίας τε τῆς πόλεως τι τῆς Λεοντίνων χωρίον καλούμενον καταλαμβάνουσι καὶ Βρικιννίας ὃν ἔρυμα ἐν τῇ Λεοντίνῃ. καὶ τῶν τοῦ δήμου τότε

lehenbizi, aldiria harresi barruan gera zedin eraikitako hormara, hura hiriarekin komunikazioan jartzeko harresi zaharrean zulogune bat zabaldu zuelarik.

3.– Pasitelidas, buru lazedemondarra, etorri zitzaian han zegoen goarnizioarekin eta buru egin zien erasoan hasitako atenastarrei. Hala ere, amore ematen hasia zenez eta itsasertzetik bidalitako ontziak portura sartzen ari zirenez, ontziek, aurea hartuz, defenditzeko troparik ez zuen hiria okupatuko ote zuten, eta, harresiaz jabetuta, alde guztietatik inguratuko ote zuten beldur, Pasitelidasek handik alde egin zuen eta hirira joan zen arin-arinka. Ontzietatik atenastarrek, alabaina, aurea hartzea eta Toronaz jabetzea lortu zuten, eta lehorreko tropak, bitartean, haien atzetik abiatu ziren, harresi zaharrean zabalduko zulogunetik sartuz lehenengo erasoaldian. Borrokan peloponesoar eta toronar batzuk hil zituzten eta beste batzuk preso hartu, haien buru Pasitelidas besteak beste.

Brasidas bazetorren jada Toronari laguntzera, baina hartu zutela jakin zuenean atzera egin zuen; berrogei estadio baino ez zitzaizkion falta izan garaiz iristeko.

Kleonek eta atenastarrek bi trofeo eraiki zituzten, bata portuaren aurrez aurre, bestea harresiaren ondoan, eta, toronarek dagokienez, haien haur eta emakumeak esklabo bihurtu zituzten, gizonak, berriz, eurekin zeuden peloponesoar eta kaltzidiarrekin batera, seiehun bat orotara, Atenasera bidali zituzten. Horietarik, peloponesoarren taldea aberriera itzuli zen gero bake-itunaren eraginez, gainerakoak Olintokoek erreskatatu zituzten gizona gizonaren truke emanez.

Garai bertsuan, beoziarrek ere, traizio bati esker, Panakto hartu zuten, mugaldeko gotorleku atenastar bat.

Kleonek, Toronan goarnizio bat utzita, alde egin zuen eta Atos mendia pasa zuen Anfipoliserantz.

4.– Garai bertsuan Erasistratoren seme Feaze Italia eta Siziliarantz itsasoratu zen ontzi birekin, atenastarren enbaxadore gisa bidalita beste lagun birekin batera. Arrazoia zen Leontinokoek, akordioaren ostean atenastarrek Siziliatik alde egin zutenean, hiritar berri asko inskribatu zituztela eta herri fakzioak lur-banaketa egiteko proiektua zuela; baina aberatsek horren berri izan bezain laster, sirakusarrei hots egin zieten eta kanpora bota zituzten herri fakziokoak. Horiek sakabanatzen ziren

ἐκπεσόντων οἱ πολλοὶ ἦλθον ὥς αὐτούς, καὶ καταστάντες ἐκ τῶν τειχῶν ἐπολέμουν. ἃ πυνθανόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Φαίακα πέμπουσιν, εἴ πως πείσαντες τοὺς σφίσιν ὄντας αὐτόθι ξυμμάχους καὶ τοὺς ἄλλους, ἦν δύνωνται, ξικελιώτας κοινῇ ὥς Συρακοσίων δύναμιν περιποιουμένων ἐπιστρατεῦσαι, διασώσειαν τὸν δῆμον τῶν Λεοντίνων. ὁ δὲ Φαίαξ ἀφικόμενος τοὺς μὲν Καμαριναίους πείθει καὶ Ἀκραγαντίνους, ἐν δὲ Γέλα ἀντιστάντος αὐτῷ τοῦ πράγματος οὐκέτι ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἔρχεται, αἰσθόμενος οὐκ ἂν πείθειν αὐτούς, ἀλλ' ἀναχωρήσας διὰ τῶν Σικελῶν ἐς Κατάνην καὶ ἅμα ἐν τῇ παρόδῳ καὶ ἐς τὰς Βρικιννίας ἐλθὼν καὶ παραθαρσύνας ἀπέπλει.

[5] Ἐν δὲ τῇ παρακομιδῇ τῇ ἐς τὴν Σικελίαν καὶ πάλιν ἀναχωρήσει καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τισὶ πόλεσιν ἐχρημάτισε περὶ φιλίας τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ Λοκρῶν ἐντυγχάνει τοῖς ἐκ Μεσσήνης ἐποίκοις ἐκπεπτωκόσιν, οἱ μετὰ τὴν τῶν Σικελιωτῶν ὁμολογίαν στασιασάντων Μεσσηνίων καὶ ἐπαγαγομένων τῶν ἐτέρων Λοκροὺς ἔποικοι ἐξεπέμφθησαν, καὶ ἐγένετο Μεσσήνη Λοκρῶν τινὰ χρόνον. τούτοις οὖν ὁ Φαίαξ ἐντυχὼν τοῖς κομιζομένοις οὐκ ἠδίκησεν· ἐγγένητο γὰρ τοῖς Λοκροῖς πρὸς αὐτὸν ὁμολογία ξυμβάσεως πέρι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. μόνοι γὰρ τῶν ξυμμάχων, ὅτε Σικελιωταὶ ξυνηλλάσσοντο, οὐκ ἐσπείσαντο Ἀθηναίοις, οὐδ' ἂν τότε, εἰ μὴ αὐτοὺς κατεῖχεν ὁ πρὸς Ἰππωνιᾶς καὶ Μεδμαίους πόλεμος ὁμόρους τε ὄντας καὶ ἀποίκους. καὶ ὁ μὲν Φαίαξ ἐς τὰς Ἀθήνας χρόνῳ ὕστερον ἀφίκετο.

[6] Ὁ δὲ Κλέων ὥς ἀπὸ τῆς Τορώνης τότε περιέπλευσεν ἐπὶ τὴν Ἀμφίπολιν, ὀρμώμενος ἐκ τῆς Ἥϊονος Σταγίρῳ μὲν προσβάλλει Ἀνδρίων ἀποικίᾳ καὶ οὐχ εἴλε, Γαληψὸν δὲ τὴν Θασίων ἀποικίαν λαμβάνει κατὰ κράτος. καὶ πέμψας ὥς Περδίκκαν πρέσβεις, ὅπως παραγένοιτο στρατιᾷ κατὰ τὸ ξυμμαχικόν, καὶ ἐς τὴν Θράκην ἄλλους παρὰ Πολλὴν τὸν Ὀδομάντων βασιλέα, ἄξοντας μισθοῦ Θρᾶκας ὥς πλείστους, αὐτὸς ἡσύχαζε περιμένων ἐν τῇ Ἥϊονι. Βρασίδας δὲ πυνθανόμενος ταῦτα ἀντεκάθητο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ Κερδυλίῳ· ἔστι δὲ τὸ χωρίον τοῦτο Ἀργιλίων ἐπὶ μετεώρου πέραν τοῦ ποταμοῦ, οὐ πολὺ ἀπέχον τῆς Ἀμφιπόλεως, καὶ κατεφαίνετο πάντα αὐτόθεν, ὥστε οὐκ ἂν ἔλαθεν αὐτὸν

bitartean, sirakusarrekin akordio bat eginda, inor barik gelditzen zen beren hiria utzi eta Sirakusara joan ziren han hiritar gisa bizitzera. Gero haietako batzuek, han pozik ez zeudenez, Sirakusa utzi eta Leontino hirikoa den Fozeas izeneko toki bat eta lurralde bereko gotorlekua den Brizias okupatu zuten; orduan herri fakzioko desterratuetariko batu zitzaizkien, eta, han bizitzen jarri ondoren, sirakusarrei oldartzen hasi zitzaizkien gotorlekuetatik.

Atenastarrek horren berri izan zutenean, Feaze bidali zuten beren hango aliatuak eta, ahal bazuen, beste siziliarrak ere denak batera Sirakusaren kontra espedizio bat egitera limurtzen saiatzeko –hiri hori, beraien iritziz, bere boterea areagotzen ari baitzen– eta, horrela, Leontinoko herri fakzioa salbatzea lortzeko.

Hara iritsita, Feazek limurtu zituen Kamarinakoak eta Akragantekoak, baina Gelakoekin porrot egin zuenez, ez zuen jada segitu beste hiriak bisitatzen, haiek konbentzitzerik ez zuelakoan. Katanara itzuli zen siku-loen lurraldean zehar, eta, Briziniaseraino joanda, non adore hitzak eman zizkien, Atenasera itzultzeko itsasoratu zen.

5.– Hala harantzean Siziliarako bidaian nola gero honanzkoan elkarriketak izan zituen Italiako hiri batzuekin atenastarrekiko adiskidetasun itunei buruz, eta Mesenen bizi ziren lokroak bertatik egotzita aurkitu zituen. Horiek Mesenera kolono moduan bidaliak izan ziren eta aldi batez euren izen hiria, hitzarmen siziliarraren ostean Mesenerren artean desadostasunak sortu eta Mesenerren fakzio batek lokroei deitu ondoren.

Kontua da ezen aurkitu zituenean ez ziela okerrik egin, lokroekin akordio batera iritsia baitzen atenastarrek itun bat egiteko asmoz, zeren beraiek baitziren Atenasekin su-etenik sinatu ez zuten aliatu bakarrak, eta orduan ere ez zuketenean egingo, Hiponio eta Medemaseko beren auzo eta kolonoekin zuten gerrak horretara behartu ez balitu. Handik gerora Atenasera heldu zen.

6.– Kleonek, Toronatik itsabazterrari jarrai Anfipolisera heldu zenean, Eonen jarri zuen bere basea eta erasoaldi bat jo zuen Androsen kolonia zen Estagioren kontra; ez zuen hartzerik lortu, baina Galepsok, Tasosen koloniaz, bai jabetu zen. Gero mandatariak bidali zizkion Perdikasi bere tropekin hara etor zedin aliantzako itunean adosturikoaren arabera, eta Traziara ere bidali zituen, odomantoen errege Polesi hain

ὀρμώμενος ὁ Κλέων τῷ στρατῷ· ὅπερ προσεδέχετο ποιήσῃν αὐτόν, ἐπὶ τὴν Ἀμφίπολιν, ὑπεριδόντα σφῶν τὸ πλῆθος, τῇ παρούσῃ στρατιᾷ ἀναβήσεσθαι. ἅμα δὲ καὶ παρεσκευάζετο Θρᾷκας τε μισθωτοὺς πεντακοσίους καὶ χιλίους, καὶ τοὺς Ἰδῶνας πάντας παρακαλῶν, πελταστὰς καὶ ἱππέας· καὶ Μυρκινίων καὶ Χαλκιδέων χιλίους πελταστὰς εἶχε πρὸς τοῖς ἐν Ἀμφιπόλει. τὸ δ' ὀπλιτικὸν ξύμπαν ἠθροίσθη δισχίλιοι μάλιστα καὶ ἱππῆς Ἑλληνας τριακόσιοι. τούτων Βρασίδας μὲν ἔχων ἐπὶ Κερδυλίῳ ἐκάθητο ἐς πεντακοσίους καὶ χιλίους, οἱ δ' ἄλλοι ἐν Ἀμφιπόλει μετὰ Κλεαρίδου ἐτετάχτο.

[7] Ὁ δὲ Κλέων τέως μὲν ἡσύχαζεν, ἔπειτα ἠναγκάσθη ποιῆσαι ὅπερ ὁ Βρασίδας προσεδέχετο. τῶν γὰρ στρατιωτῶν ἀχθομένων μὲν τῇ ἔδρᾳ, ἀναλογιζομένων δὲ τὴν ἐκείνου ἡγεμονίαν πρὸς οἷαν ἐμπειρίαν καὶ τόλμαν μετὰ οἷας ἀνεπιστημοσύνης καὶ μαλακίας γενήσοιτο καὶ οἴκοθεν ὥς ἄκοντες αὐτῷ ξυνηλθόν, αἰσθόμενος τὸν θροῦν καὶ οὐ βουλόμενος αὐτοὺς διὰ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ καθημένους βαρύνεσθαι, ἀναλαβὼν ἤγεν. καὶ ἐχρήσατο τῷ τρόπῳ ὥπερ καὶ ἐς τὴν Πύλον εὐτυχήσας ἐπίστευσέ τι φρονεῖν· ἐς μάχην μὲν γὰρ οὐδὲ ἥλπισέν οἱ ἐπεξίναί τι οὐδένα, κατὰ θέαν δὲ μᾶλλον ἔφη ἀναβαίνειν τοῦ χωρίου, καὶ τὴν μείζω παρασκευὴν περιέμενεν, οὐχ ὥς τῷ ἀσφαλεῖ, ἣν ἀναγκάζεται, περισχέσων, ἀλλ' ὥς κύκλω περιστὰς βία αἰρήσων τὴν πόλιν. ἐλθὼν τε καὶ καθίσας ἐπὶ λόφου καρτεροῦ πρὸ τῆς Ἀμφιπόλεως τὸν στρατὸν αὐτὸς ἐθεᾶτο τὸ λιμνῶδες τοῦ Στρυμόνος καὶ τὴν θέσιν τῆς πόλεως ἐπὶ τῇ Θρᾷκῃ ὥς ἔχει. ἀπιέναι τε ἐνόμιζεν, ὁπότεν βούληται, ἀμαχεῖ· καὶ γὰρ οὐδὲ ἐφαίνετο οὐτ' ἐπὶ τοῦ τείχους οὐδεὶς οὔτε κατὰ πύλας ἐξήει, κεκλημέναι τε ἦσαν πᾶσαι. ὥστε καὶ μηχανὰς ὅτι οὐκ ἀνῆλθεν ἔχων, ἀμαρτεῖν ἐδόκει· ἐλεῖν γὰρ ἂν τὴν πόλιν διὰ τὸ ἐρῆμον.

[8] Ὁ δὲ Βρασίδας εὐθύς ὥς εἶδε κινουμένους τοὺς Ἀθηναίους, καταβὰς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ Κερδυλίου ἐσέρχεται ἐς τὴν Ἀμφίπολιν. καὶ ἐπέξοδον μὲν καὶ ἀντίταξιν οὐκ ἐποιήσατο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, δεδιὼς τὴν αὐτοῦ παρασκευὴν καὶ νομίζων ὑποδεστέρους εἶναι, οὐ τῷ πλήθει (ἀντίπαλα γὰρ πως ἦν), ἀλλὰ τῷ ἀξιώματι (τῶν γὰρ Ἀθηναίων ὅπερ ἐστράτεψε καθαρόν ἐξῆλθε καὶ Λημνίων καὶ Ἰμβρίων τὸ κράτιστον),

zuzen, ahalik mertzenario traziar gehien ekar ziezaioten, eta gero bero-
rien zain gelditu zen Eonen.

Brasidasek hori jakin zuenean, aurrez aurre eraiki zuen bere kanpa-
mentua, Zerdilion. Leku hori Argilokoena zen eta ibaiaren beste alde-
an zegoen, Anfipolisetik ez oso urrun. Handik dena ikusten zenez,
Kleon, Anfipoliser a igotzeko abiatzen zenean, ezin zitekeen hurbildu
oharkabeen; izan ere, Brasidasek uste zuen Kleon, lazedemondarren
kopurua txikiagoa zela uste izanik, errefortzu gehiagoren zain egon
gabe etorriko zela Anfipolis erasotzera. Brasidasek bere prestakizune-
tan segitzen zuen mila eta bostehun mertzenario traziar erreklutatuz eta
edoniar guztiak, peltasta eta zaldizko moduan balio zutenak, gonbida-
tuz. Anfipolistarrez gain, Mirzino eta Kaltzidiako mila peltasta zituen
berekin. Bildu zituen hoplitak guztira bi mila inguru izan ziren, eta
heleniarrez osaturiko zalditerian hirurehun lagun zituen. Brasidasek
Zerdilion kanpatu zuen mila eta bostehun soldadu ingururekin, eta tro-
pen gainerakoa Anfipolisen gelditu zen Klearidasen aginduetara.

7.— Kleon ez zen mugitu aldi batez, baina gero Brasidasek uste zuena
egitera behartuta aurkitu zen. Soldaduak ezer egin gabe aspertuta zeu-
den, eta buru zuten gizonaz, bestearen esperientzia eta adoreaekin
alderatuta, zein ezjakin eta koldarra zen besterik ez zuten pentsatzen,
eta, horrez aparte, gogoz kontra joanak ziren berarekin, eta Kleon,
haien txutxu-mutxuez ohartu zenez, tropa han zirkinik egin gabe egon
beharragatik urduri jar ez zedin, kanpamentua jaso eta abian jarri zen.
Pilosko izaera bera erakutsi zuen, non arrakastak bera oso argia zela
sinestera eraman zuen, zeren inola ere ezin baitzuen pentsatu inor kon-
tra etorriko zitzaionik. Esan zuenez, eremua ikusteko batik bat omen
zihoan gora, eta indar gehiagoren zain bazegoen, ez zen arriskurik
gabeko garaipena eskuratzeko -borrokatzera behartuta aurkituz gero-,
baizik hiriari setioa ezarri eta indarrez hartzeko.

Heldu zenean, tropak Anfipolisen aurreko muino defendierraz batean
kokatu zituen eta hura bera joan zen Estrimon aldeko inguru zingiratsua
eta Traziara begira dagoen aldetik hiriak duen posizioa aztertzen. Uste
zuen nahi zuenean egin zezakeela atzera, harresietan ez ateetatik inor
agertzen ez zenez gero -zeharo itxita zeudelarik ateok-. Horregatik
pentsatu zuen oker jokatzera izango zela hara gerra makinarik gabe igo-
tzea, hiri hura hartu egin baitzezakeen, hala zioen berak, defenditzaile-
rik ez zuelako.

τέχνη δὲ παρεσκευάζετο ἐπιθησόμενος. εἰ γὰρ δείξειε τοῖς ἐναντίοις τό τε πλήθος καὶ τὴν ὅπλισιν ἀναγκαίαν οὔσαν τῶν μεθ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἂν ἡγείτο μᾶλλον περιγενέσθαι ἢ ἄνευ προόψεως τε αὐτῶν καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ ὄντος καταφρονήσεως. ἀπολεξάμενος οὖν αὐτὸς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀπλίτας καὶ τοὺς ἄλλους Κλεαρίδα προστάξας ἐβουλεύετο ἐπιχειρεῖν αἰφνιδίως πρὶν ἀπελθεῖν τοὺς Ἀθηναίους, οὐκ ἂν νομίζων αὐτοὺς ὁμοίως ἀπολαβεῖν αὐθις μεμονωμένους, εἰ τύχοι ἐλθοῦσα αὐτοῖς ἡ βοήθεια. ξυγκαλέσας δὲ τοὺς πάντας στρατιώτας καὶ βουλόμενος παραθαρσύναι τε καὶ τὴν ἐπίνοιαν φράσαι, ἔλεγε τοιάδε.

[9] Ἄνδρες Πελοποννήσιοι, ἀπὸ μὲν οἷας χώρας ἤκομεν, ὅτι αἰεὶ διὰ τὸ εὐψυχον ἐλευθέρας, καὶ ὅτι Δωριῆς μέλλετε ἴωσι μάχεσθαι, ὧν εἰώθατε κρείσσους εἶναι, ἀρκεῖτω βραχέως δεδηλωμένον· τὴν δὲ ἐπιχείρησιν ᾧ τρόπῳ διανοοῦμαι ποιεῖσθαι, διδάξω, ἵνα μὴ τῷ κατ' ὀλίγον καὶ μὴ ἅπαντας κινδυνεύειν ἐνδεὲς φαινόμενον ἀτολμίαν παράσχη. τοὺς γὰρ ἐναντίους εἰκάξω καταφρονήσει τε ἡμῶν καὶ οὐκ ἂν ἐλπίσαντας ὥς ἂν ἐπεξέλθοι τις αὐτοῖς ἐς μάχην ἀναβῆναί τε πρὸς τὸ χωρίον καὶ νῦν ἀτάκτως κατὰ θέαν τετραμμένους ὀλιγωρεῖν. ὅστις δὲ τὰς τοιαύτας ἀμαρτίας τῶν ἐναντίων κάλλιστα ἰδὼν καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὴν ἐπιχείρησιν ποιεῖται μὴ ἀπὸ τοῦ προφανοῦς μᾶλλον καὶ ἀντιπαραταχθέντος ἢ ἐκ τοῦ πρὸς τὸ παρὸν συμφέροντος, πλεῖστ' ἂν ὀρθοῖτο· καὶ τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει ἂν τὸν πολέμιον μάλιστ' ἂν τις ἀπατήσας τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν. ἕως οὖν ἔτι ἀπαράσκευοι θαρσοῦσι καὶ τοῦ ὑπαπιέναι πλέον ἢ τοῦ μένοντος, ἐξ ὧν ἐμοὶ φαίνονται, τὴν διάνοιαν ἔχουσιν, ἐν τῷ ἀνειμένῳ αὐτῶν τῆς γνώμης καὶ πρὶν ξυνταθῆναι μᾶλλον τὴν δόξαν, ἐγὼ μὲν ἔχων τοὺς μετ' ἐμαυτοῦ καὶ φθάσας, ἦν δύνωμαι, προσπεσοῦμαι δρόμῳ κατὰ μέσον τὸ στράτευμα· σὺ δέ, Κλεαρίδα, ὕστερον, ὅταν ἐμὲ ὀρᾷς ἤδη προσκείμενον καὶ κατὰ τὸ εἶκος φοβοῦντα αὐτούς, τοὺς μετὰ σεαυτοῦ τούς τ' Ἀμφιπολίτας καὶ τοὺς ἄλλους συμμαχούς ἄγων αἰφνιδίως τὰς πύλας ἀνοίξας ἐπεκθεῖν καὶ ἐπείγεσθαι ὥς τάχιστα συμμεῖξαι. ἐλπίς γὰρ μάλιστα αὐτοὺς οὕτω φοβηθῆναι· τὸ γὰρ ἐπιὼν ὕστερον δεινότερον τοῖς πολε

8.– Brasidas, atenastarrek mugitzen ikusi eta batera, Zerdiliotik jaitsi eta hirira sartu zen. Ez zen handik atera eta ez zien atenastarrei aurre egin haien ekipamenduari beldur ziolako eta bere tropak ahulagotzat zeuzkalako, ez kopuruari zegokionez -horretan antzekoak baitziren-, baizik kalitateari zegokionean; izan ere, espedizio etsaia atenastarrek eta Lemnos eta Inbrosko onenek osatzen zuten; horregatik, abileziaz baliatuta erasotzea erabaki zuen, etsaiei bere tropen benetako kopurua eta armamendua -soil eta xumea- erakusteak ez ziolakoan emango haiei garaitzeko aukera hobea, aldez aurretik errealitatea ikusi eta horrek etsaiarengan eragingo zuen mespretxuagatik. Hartara, bada, ehun eta berrogeita hamar hoplita hark berak aukeratu ondoren, berehala erasotzea erabaki zuen atenastarrek alde egin baino lehen, errefortzuak helduz gero ez zituela berriro orduan bezala bakarrik aurkituko uste izanda.

Bere soldadu guztiak bilduta adorea eman eta bere plana azaltzeko, honako hau esan zuen:

9.– «Peloponesoarrok, aski deritzot aipatu besterik ez egiteari zein herrialdetatik gatozen, gure ausardiari esker beti aske izan den herri batetik, alegia; eta zuek, doriarrok, sarri bentzutu dituzuen joniarren aurre egitera zoazela. Baina eraso nola burutu nahi dudan azaldu nahi dizuet, inork ez dezan arriskutsutzat jo talde txikietan erasotzea, denok batera egin beharrean, eta horrek inor ere kikildurik utz ez dezan.

Uste dut, etsaiak hona gora etorri badira, ingurua esploratzen formazioa zaindu gabe ari badira eta axolarik gabe badabiltza, hori dela gutxiesten gaituztelako eta beraiei batailan aurre egiterik ez dugula pentsatzen dutelako. Etsaiaren horrelako errakuntzez eta norbere aukerez konturatzen denak eta orduan erasotzen duenak, ez agerian borroka erregularretako arauak agintzen duten moduan, uneko komenentzien arabera baizik, horrek arrakasta izango du gehienetan. Horrez aparte, etsaien kalterik handiena lagunentzako baliagarritasun handiagorekin batera lortzen duten amarruak goi-mailakotzat daude jendartearen.

Horrela, bada, erabat fidatuta eta neurririk hartu gabe segitzen duten eta, ikusten dudanez, alde egitekotan itxarotekotan baino gehiago dauden artean, erabakirik gabe dauden bitartean eta iritzi finko batera heldu aurretik, nik neurekin ditudanekin, ahal badut, aurrera egin eta arrapaladan haien tropen erdialdera joko dut eraso; zuk, Klearidas, gero, jada haien gainean eta, espero izatekoa den moduan, haien izua

μίοις τοῦ παρόντος καὶ μαχομένου. καὶ αὐτός τε ἀνὴρ ἀγαθὸς γίγνου, ὥσπερ σε εἰκὸς ὄντα Σπαρτιάτην, καὶ ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες, ξύμμαχοι, ἀκολουθήσατε ἀνδρείως, καὶ νομίσате <τρία> εἶναι τοῦ καλῶς πολεμεῖν τὸ ἐθέλειν καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι καὶ <τὸ> τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι, καὶ τῇδε ὑμῖν τῇ ἡμέρᾳ ἢ ἀγαθοῖς γενομένοις ἐλευθερίαν τε ὑπάρχειν καὶ Λακεδαιμονίων συμμαχοῖς κεκλησθαι, ἢ Ἀθηναίων τε δούλοις, ἣν τὰ ἄριστα ἄνευ ἀνδραποδισμοῦ ἢ θανατώσεως πράξετε, καὶ δουλείαν χαλεπωτέραν ἢ πρὶν εἶχετε, τοῖς δὲ λοιποῖς Ἑλλήσι κωλυταῖς γενέσθαι ἐλευθερώσεως. ἀλλὰ μήτε ὑμεῖς μαλακισθῆτε, ὀρώντες περὶ ὅσων ὁ ἀγὼν ἐστίν, ἐγὼ τε δείξω οὐ παραινέσαι οἷός τε ὦν μᾶλλον τοῖς πέλας ἢ καὶ αὐτὸς ἐργῶ ἐπεξελθεῖν.'

[10] Ὁ μὲν Βρασίδας τοσαῦτα εἰπὼν τὴν τε ἔξοδον παρεσκευάζετο αὐτὸς καὶ τοὺς ἄλλους μετὰ τοῦ Κλεαρίδα καθίστη ἐπὶ τὰς Θορακίας καλουμένας τῶν πυλῶν, ὅπως ὥσπερ εἴρητο ἐπεξίοιεν. τῷ δὲ Κλέωνι, φανεροῦ γενομένου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Κερδυλίου καταβάντος καὶ ἐν τῇ πόλει ἐπιφανεῖ οὖση ἔξωθεν περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς θυομένου καὶ ταῦτα πράσσοντος, ἀγγέλλεται (προυκεχωρῇ γὰρ τότε κατὰ τὴν θέαν) ὅτι ἦ τε στρατιὰ ἅπασα φανερὰ τῶν πολεμίων ἐν τῇ πόλει καὶ ὑπὸ τὰς πύλας ἵππων τε πόδες πολλοὶ καὶ ἀνθρώπων ὥς ἐξιόντων ὑποφαίνονται. ὁ δὲ ἀκούσας ἐπὶ ἤλθεν· καὶ ὥς εἶδεν, οὐ βουλόμενος μάχῃ διαγωνίσασθαι πρὶν οἱ καὶ τοὺς βοηθοὺς ἤκειν καὶ οἰόμενος φθίσεσθαι ἀπελθὼν, σημαίνειν τε ἅμα ἐκέλευεν ἀναχώρησιν καὶ παρήγγειλε τοῖς ἀπιοῦσιν ἐπὶ τὸ εὐώνυμον κέρας, ὥσπερ μόνον οἷόν τ' ἦν, ὑπάγειν ἐπὶ τῆς Ἡΐονος. ὥς δ' αὐτῷ ἐδόκει σχολὴ γίγνεσθαι, αὐτὸς ἐπιστρέψας τὸ δεξιὸν καὶ τὰ γυνὰ πρὸς τοὺς πολεμίους δοὺς ἀπῆγε τὴν στρατιάν. κὰν τούτῳ Βρασίδας ὥς ὁρᾷ τὸν καιρὸν καὶ τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων κινούμενον, λέγει τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅτι 'οἱ ἄνδρες ἡμᾶς οὐ μενοῦσιν. δῆλοι δὲ τῶν τε δοράτων τῇ κινήσει καὶ τῶν κεφαλῶν· οἷς γὰρ ἂν τοῦτο γίγνηται, οὐκ εἰώθασι μένειν τοὺς ἐπιόντας. ἀλλὰ τάς τε πύλας τις ἀνοιγέτω ἐμοὶ ἅς εἴρηται, καὶ ἐπεξίωμεν ὥς τάχιστα θαρσοῦντες.' καὶ ὁ μὲν κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ σταύρωμα πύλας καὶ τὰς πρώτας τοῦ μακροῦ τείχους τότε ὄντος ἐξελθὼν ἔθει δρόμῳ τὴν ὁδὸν ταύτην εὐθείαν,

ἤπερ νῦν κατὰ τὸ καρτερώτατον τοῦ χωρίου ἰόντι τροπαῖον ἔστηκε, καὶ προσβαλὼν τοῖς Ἀθηναίοις πεφοβημένοις τε ἅμα τῇ σφετέρᾳ ἀταξίᾳ καὶ τὴν τόλμαν αὐτοῦ ἐκπεπληγμένοις κατὰ μέσον τὸ στράτευμα τρέπει. καὶ ὁ Κλεαρίδας, ὥσπερ εἴρητο, ἅμα κατὰ τὰς Θρακίας πύλας ἐπεξελθὼν τῷ στρατῷ ἐπέφερετο. ξυνέβη τε τῷ ἀδοκίτῳ καὶ ἐξαπίνης ἀμφοτέρωθεν τοὺς Ἀθηναίους θορυβηθῆναι, καὶ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας αὐτῶν τὸ πρὸς τὴν Ἱόναν, ὅπερ δὴ καὶ προυκεχωρήκει, εὐθὺς ἀπορραγὲν ἔφευγεν· καὶ ὁ Βρασίδας ὑποχωροῦντος ἤδη αὐτοῦ ἐπιπαριῶν τῷ δεξιῷ τιτρώσκεται, καὶ πεσόντα αὐτὸν οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὐκ αἰσθάνονται, οἱ δὲ πλησίον ἄραντες ἀπήνεγκαν. τὸ δὲ δεξιὸν τῶν Ἀθηναίων ἑμένε [τε] μᾶλλον, καὶ ὁ μὲν Κλέων, ὡς τὸ πρῶτον οὐ διανοεῖτο μένειν, εὐθὺς φεύγων καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ Μυρκινίου πελταστοῦ ἀποθνήσκει, οἱ δὲ αὐτοῦ ξυστραφέντες ὀπλῖται ἐπὶ τὸν λόφον τὸν τε Κλεαρίδαν ἡμύνοντο καὶ δις ἢ τρις προσβαλόντα, καὶ οὐ πρότερον ἐνέδοσαν πρὶν ἢ τε Μυρκινία καὶ ἡ Χαλκιδικὴ ἵππος καὶ οἱ πελτασταὶ περὶ στάντες καὶ ἐσακοντίζοντες αὐτοὺς ἔτρεψαν. οὕτω δὴ τὸ στράτευμα πᾶν ἤδη τῶν Ἀθηναίων φυγὸν χαλεπῶς καὶ πολλὰς ὁδοὺς τραπόμενοι κατὰ ὄρη, ὅσοι μὴ διεφθάρησαν ἢ αὐτίκα ἐν χερσὶν ἢ ὑπὸ τῆς Χαλκιδικῆς ἵππου καὶ τῶν πελταστῶν, οἱ λοιποὶ ἀπεκομίσθησαν ἐς τὴν Ἱόναν. οἱ δὲ τὸν Βρασίδαν ἄραντες ἐκ τῆς μάχης καὶ διασώσαντες ἐς τὴν πόλιν ἔτι ἔμπνουν ἐσεκόμισαν· καὶ ἦσθετο μὲν ὅτι νικῶσιν οἱ μεθ' αὐτοῦ, οὐ πολὺ δὲ διαλιπὼν ἐτελεύτησεν. καὶ ἡ ἄλλη στρατιὰ ἀναχωρήσασα μετὰ τοῦ Κλεαρίδου ἐκ τῆς διώξεως νεκροὺς τε ἐσκύλευσε καὶ τροπαῖον ἔστησεν.

[11] Μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Βρασίδαν οἱ ξύμμαχοι πάντες ξὺν ὅπλοις ἐπισπόμενοι δημοσίᾳ ἔθαψαν ἐν τῇ πόλει πρὸ τῆς νῦν ἀγορᾶς οὔσης· καὶ τὸ λοιπὸν οἱ Ἀμφιπολίται, περιείρξαντες αὐτοῦ τὸ μνημεῖον, ὡς ἡρώϊ τε ἐντέμνουσι καὶ τιμὰς δεδώκασιν ἀγῶνας καὶ ἐτησίους θυσίας, καὶ τὴν ἀποικίαν ὡς οἰκιστὴ προσέθεσαν, καταβαλόντες τὰ ἄγνώνεια οἰκοδομήματα καὶ ἀφανίσαντες εἴ τι μνημόσυνόν που ἔμελλεν αὐτοῦ τῆς οἰκίσεως περιέσεσθαι, νομίσαντες τὸν μὲν Βρασίδαν σωτήρᾳ τε σφῶν γεγενῆσθαι καὶ ἐν τῷ παρόντι ἅμα τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ξυμμαχίαν φόβῳ τῶν

eragiten ikusten nauzunean, hartu zeureak, anfipolistarrak eta gainerako aliatuak eta, bat-batean ateak irekita, irten arrapaladan eta hasi borrokan hainbat arinen, segurutik horrelaxe ikaratuko baitira bizikien, etsaientzat gero erasoan datozkien tropak beldurgarriagoak baitira, jada borrokatzen ari direnak baino.

Joka ezazu espartarra den batengandik espero den adoreaz, eta zuek, aliatuok, jarrai iezaziozue kemenez eta pentsa ezazue hiru direla ongi borrokatzeko baldintzak: borrokatu nahia, ohorea eta buruei obediencia. Pentsa ezazue, halaber, egun honetan, adorez jokatzeko baduzue, askatasuna eta lazedemondarren laguntzat egotea eskuratuko duzuela, eta osterantzean atenastarren jopu izatea –esklabo gisara saldu edo heriotzara kondenatzen ez bazaituzte– eta lehen baino joputza gogorragoa pairatzea, eta, horrela, gainerako heleniarren askapenerako traba izatea. Ez zaitezte, beraz, ahulduta gera, betiere borrokan jokatzeko dena begien aurrean edukita, eta nik neuk ere erakutsiko dut ez naizela inori arengak egiten gaiago, ekintzan adorez jarduten baino».

10.– Hori esan ondoren, Brasidasek berak prestatu zuen irteera, eta Klearidasenak Ate Traziarrak deritzen gunean kokatu zituen, agindu bezalaxe irten zitezen.

Bistan zegoenez Brasidas Zerdiliotik jaitsi eta hirian zegoela, kanpotik ikus baitzitekeen Atenearen santutegian sakrifizio bat ospatzen eta esandako neurriak hartzen, esplorazioan handik urrunago zebilen Kleoni jakinarazi zitzaion etsaien armada guztia bistan zegoela hiri barruan eta ateen azpitik gizonen eta zaldien hanka asko sumatzen zirela, irteera balihoaz bezala. Hori entzutean bertara inguratu zen, eta, hori ikusi bezain laster, errefortzuak etorri aurretik bataila erabakigarriarik burutu gura ez zuenez eta lehenago alde egin zezakeela uste zuenez, erretreta jotzeko agindu zuen; martxan jarri ziren tropei ezkerretik, posible zen alde bakarretik, Eonera alde egiteko agindu zien. Denbora zuela uste zuenez, hark berak birarazi zuen eskuineko ertza eta etsaiei babesik gabe geraturiko aldea eskainiz saiatu zen tropak ateratzen.

Orduan, Brasidasek abagunea zuela eta armada atenastarra martxan zela ikusi zuenean, berekin zituenei eta gainerakoei esan zien: «Gizon horiek ez digute eutsiko; nabaria da lantzen eta buruen mugimendutik, zeren, hori gertatzen denean, ez zaie normalean eusten erasotzaileei. Zabal iezazkidazue adosturiko ateak eta, segurtasunez beterik, irten gaitezen ahalik lehenen horiei erasotzera». Oholesira daraman atetik

eta orduan zegoen harresi luzeko lehenengotik irtenda, arrapaladan abiatu zen bide zuzenean zehar, hirira sartzen errazena den aldetik eta gaur egun trofeo bat dagoen lekutik; euren desordenagatik ikaratuta eta Brasidasen ausartziagatik durduzaturik jarri ziren tropa atenastarren erdialdera erasoia joz, ihes eragin zien. Aldi berean Klearides, agindu zitzaion moduan, Ate Traziarretatik irten zen eta etsaien tropei gainera etorri zitzaien. Orduan, fronte bietatik bat-batean eta ustekabeen jotako erasoia ikustean, atenastarrak nahasita gelditu ziren eta beraien ezker ertza, Eonera begira zegoena eta aurreratu zena, besteengandik alden-du egin zen eta ihesari eman. Brasidas, atenastarren eskuin ertzerantz zihola besteak amore eman ondoren, zauritu egin zuten, baina atenas-tarrak ez ziren ohartu hura jausi zenik, hur zutenek jaso eta eurekin era-man zutelako.

Eskuin ertzak gehiago eutsi zion erasoaldiari, Kleonek ihesari berehala eman zion arren, hasieratik jada han ez gelditzea erabaki zuelako, eta Mirzinoko peltasta batek harrapatu eta hil egin zuen. Haren hoplitak, orde, berriro taldekatu ziren muinoan eta Klearidasen erasoei birritan edo hirutan egin zieten buru; ez zuten amorerik eman harik eta zaldite-ria mirzinarrak eta kaltzidiarrak peltastekin batera inguratu eta geziak jaurtiz ihes eragin zieten arte.

Horrela, atenastar armada guztia ihesean nekez eta pekez mendi-zidor askotan zehar arineketan ibili ondoren, gorputzez gorputzeko borrokan zalditeria kaltzidiarraren eta peltasten erasopean segituan bizia galdu ez zuten guztiak izan ziren Eonera heldu zirenak.

Brasidas batailan lurretik jaso eta salbatu zutenek oraindik bizirik era-man zuten hirira; bere tropak garaile atera zela jakin zuen, eta handik nahikoa lasterrera hil egin zen. Gainerako tropak Klearidasekin jazar-penetik itzuli ziren, hilei aldean zuten guztia kendu zieten eta trofeoa eraiki zuten.

11.— Gero, aliatu guztiek armak aldean zituztela osaturiko segizio bate-kin, hirian, oraingo plazaren sarreran, eta herriaren kontura ehortzi zuten Brasidas. Ordudanik anfibolistarrek, haren hilobia hesi batez inguratu ondoren, biktima lepo-moztuak eskaintzen dizkiote heroitzat hartuta, eta jokoak eta sakrifizioak egiten dituzte urtero haren ohorez. Koloniaren fundatzaile izendatzeko ohorea ere egin zioten, Hagnonen eraikinak eraitsi eta haren fundazioaren oroigailu moduan gera ziteke-en beste edozer ezabatu ondoren, Brasidas salbatzailatzat zutelako eta

Ἀθηναίων θεραπεύοντες, τὸν δὲ Ἄγνονα κατὰ τὸ πολέμιον τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἂν ὁμοίως σφίσι ξυμφόρως οὐδ' ἂν ἡδέως τὰς τιμὰς ἔχειν. καὶ τοὺς νεκροὺς τοῖς Ἀθηναίοις ἀπέδοσαν. ἀπέθανον δὲ Ἀθηναίων μὲν περὶ ἑξακοσίου, τῶν δ' ἐναντίων ἑπτὰ, διὰ τὸ μὴ ἐκ παρατάξεως, ἀπὸ δὲ τοιαύτης ξυντυχίας καὶ προεκφοβήσεως τὴν μάχην μᾶλλον γενέσθαι. μετὰ δὲ τὴν ἀναίρεσιν οἱ μὲν ἐπ' οἴκου ἀπέπλευσαν, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Κλεαρίδου τὰ περὶ τὴν Ἀμφίπολιν καθίσταντο.

[12] Καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τελευτῶντος Ῥαμφίας καὶ Αὐτοχαρίδας καὶ Ἐπικυδίδας Λακεδαιμόνιοι ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία βοήθειαν ἦγον ἐνακοσίων ὀπλιτῶν, καὶ ἀφικόμενοι ἐς Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχῖνι καθίσταντο ὅτι αὐτοῖς ἐδόκει μὴ καλῶς ἔχειν. ἐνδιατριβόντων δὲ αὐτῶν ἔτυχεν ἡ μάχη αὕτη γενομένη, καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[13] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος εὐθὺς μέχρι μὲν Πιερίου τῆς Θεσσαλίας διήλθον οἱ περὶ τὸν Ῥαμφίαν, κωλυόντων δὲ τῶν Θεσσαλῶν καὶ ἅμα Βρασίδου τεθνεώτος, ᾧπερ ἦγον τὴν στρατιάν, ἀπετράποντο ἐπ' οἴκου, νομίσαντες οὐδένα καιρὸν ἔτι εἶναι τῶν τε Ἀθηναίων ἥσση ἀπεληλυθότων καὶ οὐκ ἀξιόχρεων αὐτῶν ὄντων δοῦναι τι ὧν κἀκεῖνος ἐπενόει. μάλιστα δὲ ἀπῆλθον εἰδότες τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅτε ἐξῆσαν, πρὸς τὴν εἰρήνην μᾶλλον τὴν γνώμην ἔχοντας.

[14] Συνέβη τε εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Ἀμφιπόλει μάχην καὶ τὴν Ῥαμφίου ἀναχώρησιν ἐκ Θεσσαλίας ὥστε πολέμου μὲν μηδὲν ἔτι ἄψασθαι μηδετέρους, πρὸς δὲ τὴν εἰρήνην μᾶλλον τὴν γνώμην εἶχον, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι πληγέντες ἐπὶ τε τῷ Δηλίῳ καὶ δὲ ὀλίγου αὖθις ἐν Ἀμφιπόλει, καὶ οὐκ ἔχοντες τὴν ἐλπίδα τῆς ῥώμης πιστὴν ἔτι, ἥπερ οὐ προσεδέχοντο πρότερον τὰς σπονδάς, δοκοῦντες τῇ παρουσίᾳ εὐτυχίᾳ καθυ πέρτεροι γενήσεσθαι καὶ τοὺς συμμαχοὺς ἅμα ἐδέδισαν σφῶν μὴ διὰ τὰ σφάλματα ἐπαιρόμενοι ἐπὶ πλεον ἀποστῶσι, μετεμέλοντό τε ὅτι μετὰ τὰ ἐν Πύλῳ καλῶς παρὰσχόν οὐ συνέβησαν· οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι παρὰ γνώμην μὲν ἀποβαίνοντος σφίσι τοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ὥντο ὀλίγων ἐτῶν καθαιρήσειν τὴν τῶν Ἀθηναίων δύναμιν, εἰ τὴν γῆν τέμνοιεν, περιπεσόντες δὲ τῇ ἐν τῇ νήσῳ ξυμφορᾷ, οἷα οὐπω ἐγεγένητο τῇ Σπάρτῃ, καὶ ληστευομένης τῆς χώρας ἐκ τῆς Πύλου καὶ Κυθήρων,

aldi berean beren aliatu lazedemondarrekiko zurikeria oportunistaz, atenastarren beldur baitziren; eta Hagnoni dagokionez, uste zuten heroiak ez zituela lehen bezala onartuko ohoreak, eta, Atenasekiko etsaigoagatik, ohoreok ez zirela izango ez eurentzako baliagarri ez eta harentzako atsegingarri.

Atenastarrei gorpuak entregatu zizkieten. Horiatarik seiehun inguru hil ziren, baina euren etsaiengandik zazpi soilik, bataila ez zelako era erregularrean burutu, baizik azalduko zirkunstantzietan eta hasierako izuarekin.

Beren hilak jaso ondoren, atenastarrak euren aberrirantz itsasoratu ziren, eta Klearidasen tropek Anfipolisko egoera antolatzeari ekin zioten.

12.– Garaitu horretan, negu hondarrean, Ranfias, Autokaridas eta Epi-zididas lazedemondarrak Traziako lurraldeetara errefortzuko bederatziehun hoplita eramateko abiatu ziren eta, Heraklea Trakiniara heldu zirenean, ongi ez zegoela zeritzotena konpondu zuten. Han horretan zebiltzala bataila burutu zen eta uda amaitu zen.

13.– Hurrengo udaren hasieran, Ranfiasen tropak Tesaliako Pierioraino heldu ziren, baina tesaliarrek aurrera segitzen utzi ez zieten ez eta Brasidas, tropak hartu behar zituena, hil egin zenez, berriro aberrira itzuli ziren, jada haiek erabiltzeko motiborik ez zegoela sinetsita, atenastarrak garaituta alde egin zutelako eta eurek ez zutelako Brasidasek pentsaturiko planak burutzeko modurik; baina horregatik baino gehiago itzuli ziren bazekitelako lazedemondarrak, eurak tropekin abiatu zirenean, bakea sinatzearen aldera eginda zeundela.

14.– Anfipolisko bataila amaitu eta Ranfiasek Tesaliatik erretretan alde egin ondoren, zirkunstantziak halatan bilakatu ziren, non ez bando bataik ez besteak burutu zuen gerra ekintzarik. Atenastarrek, Delioko suntsipena eta handik laster Anfipoliskoa pairatu zutelako, eta jada ez zutelako euren indarretan esperantza sendorik; lehenago, izan ere, garai hartan zuten esperantzak eraman zituen su-etena ez onartzera, uste zutelako –orduko arrakastek justifikaturiko ustez– garaile aterako zirela. Gainera, euren aliatuei zegokienez, beldur ziren beren porrotek eraginda areago matxinatuko ez ote ziren, eta damutu egin zitzairen Pilosko gertaeren ostean aukera ona izan zutenean itunik ez egina.

Lazedemondarrei zegokienez, bakea nahi zuten, gerrak espero zuten norabidetik barik beste batetik eboluzionatu zuelako, zeren haiek uste baitzuten urte gutxitan suntsituko zutela atenastarren boterea, baldin

αὐτομολούντων τε τῶν Εἰλώτων καὶ αἰεὶ προσδοκίας οὔσης μή τι καὶ οἱ ὑπομένοντες τοῖς ἔξω πίσυνοι πρὸς τὰ παρόντα σφίσιν ὥπερ καὶ πρότερον νεωτερίσωσιν. ξυνέβαινε δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους αὐτοῖς τὰς τριακοντούτεις σπονδὰς ἐπ' ἐξόδῳ εἶναι, καὶ ἄλλας οὐκ ἤθελον σπένδεσθαι οἱ Ἀργεῖοι εἰ μή τις αὐτοῖς τὴν Κυνουρίαν γῆν ἀποδώσει, ὥστ' ἀδύνατα εἶναι ἐφαίνετο Ἀργείοις καὶ Ἀθηναίοις ἅμα πολεμεῖν. τῶν τε ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων ὑπώπτευνόν τινας ἀποστήσασθαι πρὸς τοὺς Ἀργεῖους· ὅπερ καὶ ἐγένετο.

[15] Ταῦτ' οὖν ἀμφοτέροις αὐτοῖς λογιζομένοις ἐδόκει ποιητέα εἶναι ἢ ξύμβασις, καὶ οὐχ ἦσσαν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἐπιθυμία τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐκ τῆς νήσου κομίσασθαι ἦσαν γὰρ οἱ Σπαρτιᾶται αὐτῶν πρῶτοί τε καὶ † ὁμοίως † σφίσιν ξυγγενεῖς. ἤρξαντο μὲν οὖν καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῶν πράσσειν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι οὐπὼς ἤθελον, εὖ φερόμενοι, ἐπὶ τῇ ἴσῃ καταλύεσθαι. σφαλέντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τῷ Δηλίῳ παραχρημα οἱ Λακεδαιμόνιοι, γνόντες νῦν μᾶλλον ἂν ἐνδεξαμένους, ποιοῦνται τὴν ἐνιαύσιον ἐκεχειρίαν, ἐν ἣ ἔδει ξυνιόντας καὶ περὶ τοῦ πλέονος χρόνου βουλευέσθαι.

[16] Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐν Ἀμφιπόλει ἦσσα τοῖς Ἀθηναίοις ἐγεγένητο καὶ ἐτεθνήκει Κλέων τε καὶ Βρασίδας, οἵπερ ἀμφοτέρωθεν μάλιστα ἠναντιοῦντο τῇ εἰρήνῃ, ὁ μὲν διὰ τὸ εὐτυχεῖν τε καὶ τιμᾶσθαι ἐκ τοῦ πολεμεῖν, ὁ δὲ γενομένης ἡσυχίας καταφανέστερος νομίζων ἂν εἶναι κακουργῶν καὶ ἀπιστότερος διαβάλλων, τότε δὴ ἑκατέρω τῇ πόλει σπεύδοντες τὰ μάλιστα τὴν ἡγεμονίαν Πλειστοάναξ τε ὁ Πανυσανίου βασιλεὺς Λακεδαιμονίων καὶ Νικίας ὁ Νικηράτου, πλεῖστα τῶν τότε εὖ φερόμενος ἐν στρατηγίαις, πολλῶ δὴ μᾶλλον προθυμοῦντο, Νικίας μὲν βουλόμενος, ἐν ᾧ ἀπαθὴς ἦν καὶ ἡξιούτο, διασώσασθαι τὴν εὐτυχίαν, καὶ ἔς τε τὸ αὐτίκα πόνων πεπαῦσθαι καὶ αὐτὸς καὶ τοὺς πολίτας παῦσαι καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ καταλιπεῖν ὄνομα ὡς οὐδὲν σφήλας τὴν πόλιν διεγένετο, νομίζων ἐκ τοῦ ἀκινδύνου τοῦτο ξυμβαίνειν καὶ ὅστις ἐλάχιστα τύχη αὐτὸν παραδίδωσι, τὸ δὲ ἀκίνδυνον τὴν εἰρήνην παρέχειν, Πλειστοάναξ δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν διαβαλλόμενος περὶ τῆς καθόδου, καὶ ἐς ἐνθυμίαν τοῖς Λακεδαιμονίοις αἰεὶ προβαλλόμενος ὑπ'

haien lurraldea deboilatzen bazuten; ordea, (Esfakteria) uharteko hondamenean, Spartan sekula gertatu ez zen bezalakoa, porrot egin zuten; euren lurraldea Pilos eta Ziteratik arpilatua izan zen; eta hilotek desertatu egin zuten, edo gelditzen zirenak, kanpoko etsaiekin bat eginda, lehenago gertatu bezala berriro ere orduko egoera aldatzeaz mehatxuka zebiltzan. Argostarrek sinaturiko hogeita hamar urterako su-etena ere orduantxe zihoazen amaitzera eta argostarrek ez zuten beste su-etarik egin nahi, Zinuria eurei itzuli ezean. Ondorioz, ezinezkoa zerrizotzen argostarrek eta atenastarrek batera gerran aritzeari, eta, horrez gain, susmo bat zuten, gero bete egin zena: hiri peloponesoar batzuk argostarren aldera pasa nahian zebiltzala.

15.– Kalkulu horiekin, alde biek uste zuten akordiora heldu behar zela, eta batez ere lazedemondarrek, presoak uhartetik ekartzeko gogoz zebiltzalako, presoon artean Espartar ospetsuak eta maila bereko jendearekin ahaidetuak baitzeuden. Negoziazioak haiek preso hartu eta segituan hasiak ziren, baina atenastarrek, beren arrakastak kontuan izanda, ez zuten nahi borrokari amaiera eman baldintza beretan. Delio-ko hondamendia gertatu zenean, lazedemondarrek, orduan horretaratuago egongo zirela ikusita, urtebeteko armistizioa proposatu zieten, urte horren barruan iraupen luzeagoko itun bati buruz deliberatzeko bilduko zirelarik.

16.– Anfipolisen atenastarren porrota gertatu eta Kleon eta Brasidas hil ondoren, hain zuzen ere bando bietan bakearen kontrakoena zirenak –bata gerratik erdiesten zituen garaipen eta ohoreengatik; bestea, uste zuelako baketea nabariagoa izango zela bere gaiztakeria eta sinesgarritasunik gabekoagoak bere akusazioak–, orduan, hiri bakoitzean politika gidatzeko asmotan aurren zebiltzan biak, hots, Pausaniasen seme Plistoaknate, lazedemondarren erregea, eta Nizeratoren seme Nizias, jeneralitzako lanean orduko artean zoritsuena, askoz ekileago agertzen ziren bakearen alde. Nizias, bere arrakastari alferrik galdu gabe eutsi nahi ziolako garaitua izan gabe eta jendaurreko itzalarekin jarraituz, eta orainari zegokionez, neke-lorrak bukarazteko eta berak eta beren hirikideak nekeetatik libratzeko, eta etorkizunari begira, berriz, bere izena hiriarentzako zoritxar-ekarle izan gabe bizi zen norbaitena legez utzi nahi zuen, konbentziturik hori soilik gertatuko zela arriskuei ihes egiten bazien eta zorian konfiantza modurik jartzen ez bazuen. Plistoanakte, berriz, etsaiek bere erbestetik itzuleraz egiten zizkieten akusazioengatik eta, etsai horien eraginez, okerrik gertatuz gero laze-

αὐτῶν, ὅποτε τι πταίσειαν, ὥς διὰ τὴν ἐκείνου κάθοδον παρανομηθεῖσαν ταῦτα ξυμβαῖνοι. τὴν γὰρ πρόμαντιν τὴν ἐν Δελφοῖς ἐπιητιῶντο αὐτὸν πείσαι μετ' Ἀριστοκλέους τοῦ ἀδελφοῦ ὥστε χρῆσαι Λακεδαιμονίοις ἐπὶ πολὺ τάδε θεωροῖς ἀφικνουμένοις, Διὸς υἱοῦ ἡμιθέου τὸ σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας ἐς τὴν ἑαυτῶν ἀναφέρειν, εἰ δὲ μὴ, ἀργυρεὰ εὐλάκα εὐλαξεῖν· χρόνῳ δὲ προτρέψαι τοὺς Λακεδαιμονίους φεύγοντα αὐτὸν ἐς Λύκαιον διὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ποτὲ μετὰ δώρων δοκίσεως ἀναχώρησιν, καὶ ἡμῖς τῆς οἰκίας τοῦ ἱεροῦ τότε τοῦ Διὸς οἰκοῦντα φόβῳ τῷ Λακεδαιμονίων, ἔτει ἐνὸς δέοντι εἰκοστῷ τοῖς ὁμοίοις χοροῖς καὶ θυσίαις καταγαγεῖν ὥσπερ ὅτε τὸ πρῶτον Λακεδαίμονα κτίζοντες τοὺς βασιλέας καθίσταντο.

[17] Ἀχθόμενος οὖν τῇ διαβολῇ ταύτῃ καὶ νομίζων ἐν εἰρήνῃ μὲν οὐδενὸς σφάλματος γιγνομένου καὶ ἅμα τῶν Λακεδαιμονίων τοὺς ἄνδρας κομιζομένων καὶ αὐτὸς τοῖς ἐχθροῖς ἀνεπίληπτος εἶναι, πολέμου δὲ καθεστῶτος αἰεὶ ἀνάγκην εἶναι τοὺς προύχοντας ἀπὸ τῶν συμφορῶν διαβάλλεσθαι, προθυμῆθη τὴν ξύμβασιν. Καὶ τὸν τε χειμῶνα τοῦτον ἦσαν ἐς λόγους καὶ πρὸς τὸ ἔαρ ἤδη παρασκευὴ τε προεπανεσείσθη ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων περιαγγελλομένη κατὰ πόλεις ὥς <ἐς> ἐπιτειχισμόν, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι μᾶλλον ἐσακούοιεν, καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν ξυνόδων ἅμα πολλὰς δικαιώσεις προενεγκόντων ἀλλήλοις ξυνεχωρεῖτο ὥστε ἂ ἐκάτεροι πολέμῳ ἔσχον ἀποδόντας τὴν εἰρήνην ποιῆσθαι, Νίσαιαν δ' ἔχειν Ἀθηναίους (ἀνταπαιτούντων γὰρ Πλάταιαν οἱ Θηβαῖοι ἔφασαν οὐ βία, ἀλλ' ὁμολογία αὐτῶν προσχωρησάντων καὶ οὐ προδόντων ἔχειν τὸ χωρίον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τῷ αὐτῷ τρόπῳ τὴν Νίσαιαν), τότε δὴ παρακαλέσαντες τοὺς ἑαυτῶν συμμάχους οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ ψηφισαμένων πλὴν Βοιωτῶν καὶ Κορινθίων καὶ Ἡλείων καὶ Μεγαρέων τῶν ἄλλων ὥστε καταλύεσθαι (τούτοις δὲ οὐκ ἤρεσκε τὰ πρασσόμενα), ποιοῦνται τὴν ξύμβασιν καὶ ἐσπέισαντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὤμοσαν, ἐκεῖνοί τε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, τάδε.

[18] Ὑπονδὰς ἐποιήσαντο Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι κατὰ τάδε, καὶ ὤμοσαν κατὰ πόλεις. περὶ μὲν τῶν ἱερῶν τῶν κοινῶν, θύειν καὶ ἰέναι καὶ μαντεύεσθαι καὶ θεωρεῖν κατὰ τὰ πάτρια τὸν βουλόμενον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ

demonдарren pentsamenduan beti presente zegoelako, okerra haren itzulera ilegalak ekarri balu bezala. Delfosko profetisa kontsulta egite-
ra askotan etorritako lazedemonдарren mandatariei honako hau eran-
tzutera limurtu izanaz akusatzen zuten, bere anaiarekin batera: lur arro-
tzetik berenera eraman behar zutela Zeusen seme erdijainkoaren hazia
eta, hori egin ezean, zilarrezko goldearekin jardungo zutela goldaketan.
Denborarekin lazedemonдарrak Plistoanakteri buruz konbentzitzea
lortu zuen; gizon hori Lizeo mendian erbesteraturik bizi zen, alde bata
Zeusen santutegi zuen etxe batean, lazedemonдарren beldurrez, Atika-
tik dirudienez eroskeriaz erretiratu izanagatik; harik eta Espartara era-
man zuten arte, hemeretzi urte geroago, hiria sortu zenean erregeak tro-
nuratzeko erabili zituzten koru eta sakrifizio berdinekin.

17.– Kontua da ezen, ele gaiztoongatik atsekabetuta, eta baketea-
n–hondamendirik egoten ez denez eta lazedemonдарrek beren gizonak
berreskuratuko lituzketenez– berak ere etsaien harrapakin izateari utzi-
ko liokeela pentsatuta, eta gerratean, ordea, une bakoitzeko buruzagiek
hondamendiengatikoa kexak nahitaez jasan beharko zituztela jakinda,
akordioarekiko interesa agertu zuela.

Negu horretan zehar elkarrizketak izan zituzten, eta udaberri aldera
lazedemonдарrek jada prestakizun handiak egiten ari zirela erakutsi
zuten, hiri aliatuei gotorlekuak eraikitzeke presta zitezen aginduz, ate-
nastarrak zentzudunago bihur zitezen. Hainbat erreklamazio aurkeztu
ondoren, akordiora heldu zirenean alde bakoitzak gerran konkistaturi-
koa itzultzeke baldintzarekin, atenastarrek Nisea eurentzat gordeta
segituko zuten arren (atenastarrek Platea erreklamatu zutenean, tebas-
tarrek esan zieten hiri hori ez zutela indarrez okupatu, baizik bertako
biztanleek eman zitelako akordio baten bidez eta bitartean inolako
traiziorik egon gabe, eta atenastarrek arrazoibide berarekin segitzen
zuten Nisearen jabe), orduan lazedemonдарrek, beren aliatuei batzarre-
ra deitu eta guztiek, beoziarrak, korintoarrak, elearrak eta megararrak
izan ezik –hauek ez zeuden ados negoziazioarekin– gerra amaitzearen
alde bozkatu ondoren, akordioa sinatu zuten. Atenastarrek eta lazedemon-
дарrek eta beren aliatuek honako hau berretsi eta zinpetu zuten
elkarren aurrean:

18.– «Atenastarrek eta lazedemonдарrek eta beren aliatuek bakea egin
dute honako baldintza hauetan, hiri bakoitzak zin eginda:

«Santutegi komunei dagokienez, edonor joan daiteke beraietara askata-
sun osoz, itsasoz zein lehorrez, sakrifizioak eskaintzera nahiz oraku-

θάλασσαν ἀδεῶς, τὸ δ' ἱερὸν καὶ τὸν νεῶν τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Δελφουὺς αὐτονόμους εἶναι καὶ αὐτοτελεῖς καὶ αὐτοδίκους καὶ αὐτῶν καὶ τῆς γῆς τῆς ἑαυτῶν κατὰ τὰ πάτρια. ἔτη δὲ εἶναι τὰς σπονδὰς πεντήκοντα Ἀθηναίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις τοῖς Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις τοῖς Λακεδαιμονίων ἀδόλους καὶ ἀβλαβεῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. ὅπλα δὲ μὴ ἐξέστω ἐπιφέρειν ἐπὶ πημονῇ μήτε Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐπ' Ἀθηναίους καὶ τοὺς ξυμμάχους μήτε Ἀθηναίους καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐπὶ Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους, μήτε τέχνη μήτε μηχανὴ μηδεμιᾶ. ἦν δέ τι διάφορον ἢ πρὸς ἀλλήλους, δικαίῳ χρήσθων καὶ ὄρκοις, καθ' ὅτι ἂν ξυνθῶνται. ἀποδόντων δὲ Ἀθηναίοις Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι Ἀμφίπολιν. ὅσας δὲ πόλεις παρέδωσαν Λακεδαιμόνιοι Ἀθηναίοις, ἐξέστω ἀπιέναι ὅποι ἂν βούλωνται αὐτοὺς καὶ τὰ ἑαυτῶν ἔχοντας· τὰς δὲ πόλεις φερούσας τὸν φόρον τὸν ἐπ' Ἀριστείδου αὐτονόμους εἶναι. ὅπλα δὲ μὴ ἐξέστω ἐπιφέρειν Ἀθηναίους μηδὲ τοὺς ξυμμάχους ἐπὶ κακῷ, ἀποδιδόντων τὸν φόρον, ἐπειδὴ αἱ σπονδαὶ ἐγένοντο. εἰσὶ δὲ Ἀργίλος, Στάγιρος, Ἄκανθος, Σκῶλος, Ὀλυνθος, Σπάρτωλος. ξυμμάχους δ' εἶναι μηδετέρων, μήτε Λακεδαιμονίων μήτε Ἀθηναίων· ἦν δὲ Ἀθηναῖοι πείθωσι τὰς πόλεις, βουλομένας ταύτας ἐξέστω ξυμμάχους ποιεῖσθαι αὐτοὺς Ἀθηναίους. Μηκυβερναίους δὲ καὶ Σαναίους καὶ Σιργαίους οἰκεῖν τὰς πόλεις τὰς ἑαυτῶν, καθάπερ Ὀλύνθιοι καὶ Ἀκάνθιοι. ἀποδόντων δὲ Ἀθηναίοις Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι Πάνακτον. ἀποδόντων δὲ καὶ Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίοις Κορυφάσιον καὶ Κύθηρα καὶ Μέθανα καὶ Πτελεὸν καὶ Αταλάντην καὶ τοὺς ἄνδρας ὅσοι εἰσὶ Λακεδαιμονίων ἐν τῷ δημοσίῳ τῷ Ἀθηναίων ἢ ἄλλοθί που ὅσης Ἀθηναῖοι ἄρχουσιν ἐν δημοσίῳ· καὶ τοὺς ἐν Σκιώνῃ πολιορκουμένους Πελοποννησίων ἀφεῖναι καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι Λακεδαιμονίων ξύμμαχοι ἐν Σκιώνῃ εἰσὶ καὶ ὅσους Βρασίδης ἐσέπεμψε καὶ εἴ τις τῶν ξυμμάχων τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Ἀθήναις ἐστὶν ἐν τῷ δημοσίῳ ἢ ἄλλοθί που ἧς Ἀθηναῖοι ἄρχουσιν ἐν δημοσίῳ. ἀποδόντων δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι οὐστίνας ἔχουσιν Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων κατὰ ταῦτά. Σκιωναίων δὲ καὶ Τορωναίων καὶ Σερμυλιῶν καὶ εἴ τινα ἄλλην πόλιν ἔχουσιν Ἀθηναῖοι,

luari kontsulta egitera, baita ordezkari erlijiosoak bidali ere usadio tradizionaleri jarrai. Delfosko santutegiak eta Apoloren tenpluak, baita defostarrek ere, euren lege, zerga eta auzitegi bereziak izango dituzte bertako biztanleen eta lurraldearen gaineko jurisdikzioarekin, usadio tradizionalen arabera.

«Atenastarren eta beren aliatuen eta lazedemondarren eta berenen arteko bake ituna berrogeita hamar urtez izango da indarrean dolurik ez kalterik gabe, hala lehorrean nola itsasoan.

«Ezingo dituzte armak etsaitasunezko asmoz hartu ez lazedemondarrek eta beren aliatuek atenastarren eta beren aliatuen aurka, ezta atenastarrak lazedemondarren eta berenen aurka ere, azpijokoa edo beste ezein trikimailu erabilita. Beraien artean desadostasunik izanez gero, arbitrajea eta zinetara jo behar dute hitzarturik dutenaren arabera.

«Lazedemondarrek eta beren aliatuek Anfipolis itzuliko diete atenastarrei. Lazedemondarrek atenastarrei entregatzen dieten hiri orotan, bertako biztanleek noranahi joan ahal izango dira beren ondasunekin.

«Hiriak independenteak izango dira eta Aristidesen garaiko zerga ordainduko dute. Betiere zerga ordainduz gero, atenastarrek eta beren aliatuek ezingo dute armak etsaitasunezko asmoz hartu haien kontra, bakea sinatu eta gero. Hauexek dira hiriok: Argilo, Estagiho, Akanto, Eskolo, Olinto eta Spartolo. Ez dira izango batzuen ez bestetzuen aliatuak, baina atenastarrek haien onespina erdietsiz gero, atenastarrei hiri horiek beren aliatu bihurtzen utziko zaie berorien oniritziarekin.

«Mezibernatarrak, sanetarrak eta singoarrak beren hirietan biziko dira olintoarrak eta akantoarrak bezalaxe.

«Lazedemondarrek eta beren aliatuek Panakto itzuliko diete atenastarrei. Atenastarrek Korifasio, Zitera, Metana, Pteleo, eta Atalanta itzuliko dizkiete lazedemondarrei, baita Atenasen edo atesnatarrak agintea duten beste edozein hiritako kartzeletan dauden lazedemondar guztiak ere. Libre utziko dira Szionan setiatuak dauden peloponesoarrak, Szionan dauden lazedemondarren aliatuak eta Brasidasek bidali zituen guztiak, baita Atenasen edo atesnatarrak agintea duten beste edozein hiritako kartzeletan dagoen lazedemondarren zeinahi aliatu ere. Lazedemondarrek eta beren aliatuek ere baldintza berberetan dauden gizon atenastarrak eta aliatuak itzuliko dituzte.

«Sziona, Torona, Sermilio eta atenastarrek okupaturik dituzten beste hiriei dagokienez, atenastarrek ongi deritzotena erabakiko dute beraiei buruz.

Ἀθηναίους βουλευέσθαι περὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων ὅτι ἂν δοκῇ αὐτοῖς. ὄρκους δὲ ποιήσασθαι Ἀθηναίους πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους κατὰ πόλεις. ὁμνύντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὄρκον ἑκάτεροι τὸν μέγιστον ἑπτὰ καὶ δέκα ἐκάστης πόλεως. ὁ δ' ὄρκος ἔστω ὁδε· “ἐμμενῶ ταῖς ξυνθήκαις καὶ ταῖς σπονδαῖς ταῖσδε δικαίως καὶ ἀδόλως.” ἔστω δὲ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις κατὰ ταυτὰ ὄρκος πρὸς Ἀθηναίους, τὸν δὲ ὄρκον ἀνανεοῦσθαι κατ' ἐνιαυτὸν ἀμφοτέρους. στήλας δὲ στήσαι Ὀλυμπίαισι καὶ Πυθοῖ καὶ Ἰσθμοῖ καὶ Ἀθήνησιν ἐν πόλει καὶ ἐν Λακεδαιμονίᾳ ἐν Ἀμυκλαίῳ. εἰ δέ τι ἀμνημονοῦσιν ὅποτεροιοῦν καὶ ὅτου πέρι, λόγοις δικαίοις χρωμένοις εὖορκον εἶναι ἀμφοτέροις ταύτῃ μεταθεῖναι ὅπῃ ἂν δοκῇ ἀμφοτέροις, Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις.

[19] Ἄρχει δὲ τῶν σπονδῶν <ἐν μὲν Λακεδαίμονι> ἔφορος Πλειστόλας Ἀρτεμισίου μηνὸς τετάρτη φθίνοντος, ἐν δὲ Ἀθήναις ἄρχων Ἀλκαῖος Ἐλαφβολιῶνος μηνὸς ἕκτη φθίνοντος. ὦμνον δὲ οἶδε καὶ ἐσπένδοντο. Λακεδαιμονίων μὲν <Πλειστοάναξ, Ἄγρις,> Πλειστόλας, Δαμάγητος, Χίονις, Μεταγένης, Ἀκανθος, Δάιθος, Ἰσχαγόρας, Φιλοχαρίδας, Ζευξίδας, Ἀντιππος, Τέλλις, Ἀλκινάδας, Ἐμπεδίας, Μηνᾶς, Λάφιλος. Ἀθηναίων δὲ οἶδε. Λάμπων, Ἰσθμιόνικος, Νικίας, Λάχης, Εὐθύδημος, Προκλῆς, Πυθόδωρος, Ἄγνων, Μυρτίλος, Θρασυκλῆς, Θεαγένης, Ἀριστοκράτης, Ἰώλκιος, Τιμοκράτης, Λέων, Λάμαχος, Δημοσθένης.'

[20] Αὗται αἱ σπονδαὶ ἐγένοντο τελευτῶντος τοῦ χειμῶνος ἅμα ἤρῃ, ἐκ Διονυσίων εὐθύς τῶν ἀστικῶν, αὐτόδεκα ἐτῶν διελθόντων καὶ ἡμερῶν ὀλίγων παρενεγκουσῶν ἢ ὡς τὸ πρῶτον ἢ ἐσβολὴ ἢ ἐς τὴν Αἰττικὴν καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου τοῦδε ἐγένετο. σκοπεῖτω δέ τις κατὰ τοὺς χρόνους καὶ μὴ τῶν ἐκασταχοῦ ἢ ἀρχόντων ἢ ἀπὸ τιμῆς τινὸς ἐς τὰ προγεγενημένα σημαινόντων τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ὀνομάτων πιστεύσας μάλλον. οὐ γὰρ ἀκριβές ἐστιν, οἷς καὶ ἀρχο μένοις καὶ μεσοῦσι καὶ ὅπως ἔτυχέ τῳ ἐπεγένετο τι. κατὰ θέρη δὲ καὶ χειμῶνας ἀριθμῶν, ὥσπερ γέγραπται, εὐρήσει, ἐξ ἡμισείας ἑκατέρου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν δύναμιν ἔχοντος, δέκα μὲν θέρη, ἴσους δὲ χειμῶνας τῷ πρῶτῳ πολέμῳ τῷδε γεγεννημένους.

«Atenastarrek hiriz hiri egingo diete zin lazedemondarrei eta beren aliatuei. Alde bakoitzak hiri bakoitzeko hamazazpi lagun bidez egingo du zirik ospetsuena lekuan lekuan. Zina hauxe izango da: *Leial eutsiko diet itunari eta bakeari, justiziaz eta maleziarik gabe*. Lazedemondarrek eta aliatuek ere baldintza berberetan zin egingo diete atenastarrei. Zina urtero berrituko dute alde biek.

«Estelak eraikiko dira Olinpian, Piton, Istmoan, Atenasko Akropolian eta Lazedemongo Amikleotan.

«Alde bata zein besteak zerbait esan gabe utzi badu, zinak erraztu egingo du, bidezko arrazoiak kontuan hartuta, alde biek, atenastarrek eta lazedemondarrek, erabakitzen dituzten aldaketak sartzea.

19.– «Bake ituna Plistlasen eforotzaldian, Artemisio hilabetea amaitu aurretiko laugarren egunean hasten da indarrean; Atenasen, Altzeoren arkontetzaldian, Elafebolion hilabetea amaitu aurretiko seigarren egunean.

«Honako hauek dira ituna zinpetu eta berresten dutenak: lazedemondarren aldetik Plistoanakte, Agis, Plistolas, Damageto, Kionide, Metagenes, Akanto, Daito, Iskagoras, Filokaridas, Zeuxidas, Antipo, Telide, Altzinadas, Enpedias, Menas eta Lafilo; atenastarren aldetik, berriz, Lanpon, Istmioniko, Nizias, Lakes, Eutidemo, Prokles, Pitodoro, Hagnon, Mirtilo, Trasikles, Teagenes, Aristokrates, Iolzio, Timokrates, Leon, Lamako eta Demostenes.»

20.– Itunok neguaren amaieran eta udaberriaren hasieran bukatu ziren, Dionisia Hirikoa ospatu eta segituan, Atikaren lehenengo inbasioa eta gerra honen hasiera gertatu zenetik hamar urte, gehi egun gutxi batzuk, igarota. Azter bedi urtaroen arabera, leku bakoitzean iraganeko gertakarien aldia markatzen duten magistratu eta beste karguen araberako zenbaketari kasu handirik egin gabe, zeren metodo hori ez baita zehatz, gertaera bat magistratura baten hasieran, erdialdera edo beste edozein unetan jazotzen denean. Gure lan honetan bezala, orde, udaka eta neguka zenbatzen bada, bakoitzak urtebeteren erdiaren balioa izanik, lehenengo gerra honetarako emaitza hamar uda eta beste horrenbeste negukoa izango da.

21.– Lazedemondarrek –eurei egokitu zitzaien okupatzen zutena itzultzen lehenak izatea– segituan askatu zituzten preso zituzten guztiak eta, Iskagoras, Menas eta Filokaridas Traziara enbaxadore bidalita, Kleari-

[21] Λακεδαιμόνιοι δέ (ἔλαχον γὰρ πρότεροι ἀποδιδόναι ἂ εἶχον) τοὺς τε ἄνδρας εὐθὺς τοὺς παρὰ σφίσιν αἰχμαλώτους ἀφίεσαν καὶ πέμψαντες ἐς τὰ ἐπὶ Θωράκης πρέσβεις Ἰσχαγόραν καὶ Μηνᾶν καὶ Φιλοχαρίδαν ἐκέλευον τὸν Κλεαρίδαν τὴν Ἀμφίπολιν παραδιδόναι τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοὺς ἄλλους τὰς σπονδὰς, ὥς εἴρητο ἐκάστοις, δέχεσθαι. οἱ δ' οὐκ ἤθελον, νομίζοντες οὐκ ἐπιτηδεΐας εἶναι οὐδὲ ὁ Κλεαρίδας παρῑέδωκε τὴν πόλιν, χαριζόμενος τοῖς Χαλκιδεῦσι, λέγων ὥς οὐ δυνατὸς εἶη βία ἐκείνων παραδιδόναι. ἐλθὼν δὲ αὐτὸς κατὰ τάχος μετὰ πρέσβεων αὐτόθεν ἀπολογησόμενός τε ἐς τὴν Λακεδαίμονα, ἣν κατηγορῶσιν οἱ περὶ τὸν Ἰσχαγόραν ὅτι οὐκ ἐπέιθετο, καὶ ἅμα βουλόμενος εἰδέναι εἰ ἐτι μετακινήτῃ εἴῃ ἢ ὁμολογία, ἐπειδὴ ἦρε κατειλημμένους, αὐτὸς μὲν πάλιν πεμπόντων τῶν Λακεδαιμονίων καὶ κελευόντων μάλιστα μὲν καὶ τὸ χωρίον παραδοῦναι, εἰ δὲ μή, ὅπόσοι Πελοποννησίων ἐνεισιν ἐξαγαγεῖν, κατὰ τάχος ἐπορεύετο.

[22] Οἱ δὲ ζύμμαχοι ἐν τῇ Λακεδαίμονι αὐτοὶ ἔτυχον ὄντες, καὶ αὐτῶν τοὺς μὴ δεξαμένους τὰς σπονδὰς ἐκέλευον οἱ Λακεδαιμόνιοι ποιῆσθαι. οἱ δὲ τῇ αὐτῇ προφάσει ἥπερ καὶ τὸ πρῶτον ἀπεώσαντο οὐκ ἔφασαν δέξεσθαι, ἦν μὴ τινας δικαιότερας τούτων ποιῶνται. ὥς δ' αὐτῶν οὐκ ἐσήκουον, ἐκείνους μὲν ἀπέπεμψαν, αὐτοὶ δὲ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ζυμμαχίαν ἐποιοῦντο, νομίζοντες ἥκιστα ἂν σφίσι τοὺς τε Ἀργεῖους, ἐπειδὴ οὐκ ἤθελον Ἀμπελίδου καὶ Λίχου ἐλθόντων ἐπισπένδεσθαι νομίσαντες αὐτοὺς ἄνευ Ἀθηναίων οὐ δεινοὺς εἶναι, καὶ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον μάλιστ' ἂν ἡσυχάζειν· πρὸς γὰρ ἂν τοὺς Ἀθηναίους, εἰ ἐξῆν, χωρεῖν. παρόντων οὖν πρέσβεων ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ γενομένων λόγων ξυνέβησαν, καὶ ἐγένοντο ὄρκοι καὶ ζυμμαχία ἥδε.

[23] Κατὰ τὰδε ζύμμαχοι ἔσσονται Λακεδαιμόνιοι <καὶ Ἀθηναῖοι> πεντήκοντα ἔτη. ἦν [δέ] τινες ἴωσιν ἐς τὴν γῆν πολέμιοι τὴν Λακεδαιμονίων καὶ κακῶς ποιῶσι Λακεδαιμονίους, ὠφελεῖν Ἀθηναίους Λακεδαιμονίους τρόπῳ ὁποῖῳ ἂν δύνωνται ἰσχυροτάτῳ κατὰ τὸ δυνατόν· ἦν δὲ δηώσαντες οἰχῶνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην τὴν πόλιν Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις καὶ κακῶς πάσχειν ὑπὸ ἀμφοτέρων, καταλύειν δὲ ἅμα ἅμφω τῷ πόλεε. ταῦτα δ' εἶναι δικαίως καὶ προθύμως

καὶ ἀδόλως. καὶ ἦν τινες ἐς τὴν Ἀθηναίων γῆν ἴωσι πολέμιοι καὶ κακῶς ποιῶσιν Ἀθηναίους, ὠφελεῖν Λακεδαιμονίους <Ἀθηναίους> τρόπῳ ὅτῳ ἂν δύνωνται ἰσχυροτάτῳ κατὰ τὸ δυνατόν· ἦν δὲ δηώσαντες οἰχῶνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην τὴν πόλιν Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις καὶ κακῶς πάσχειν ὑπ’ ἀμφοτέρων, καταλύειν δὲ ἅμα ἅμφω τὴν πόλεε. ταῦτα δ’ εἶναι δικαίως καὶ προθύμως καὶ ἀδόλως. ἦν δὲ ἡ δουλεία ἐπανιστῆται, ἐπικουρεῖν Ἀθηναίους Λακεδαιμονίοις παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοῦνται δὲ ταῦτα οἵπερ καὶ τὰς ἄλλας σπονδὰς ὤμνουν ἐκατέρων. ἀνανεοῦσθαι δὲ <τὸν ὄρκον> κατ’ ἐνιαυτὸν Λακεδαιμονίους μὲν ἰόντας ἐς Ἀθήνας πρὸς τὰ Διονύσια, Ἀθηναίους δὲ ἰόντας ἐς Λακεδαίμονα πρὸς τὰ Ὑακίνθια. στήλην δὲ ἐκατέρους στήσαι, τὴν μὲν ἐν Λακεδαίμονι παρ’ Ἀπόλλωνι ἐν Ἀμυκλαίῳ, τὴν δὲ ἐν Ἀθήναις ἐν πόλει παρ’ Ἀθηνᾶ. ἦν δὲ τι δοκῇ Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις προσθεῖναι καὶ ἀφελεῖν περὶ τῆς συμμαχίας, ὅτι ἂν δοκῇ, εὖορκον ἀμφοτέροις εἶναι.

[24] Τὸν δὲ ὄρκον ὤμνουν Λακεδαιμονίων μὲν οἶδε, Πλειστοάναξ, Ἄγρις, Πλειστόλας, Δαμάγητος, Χίονις, Μεταγένης, Ἀκανθος, Δαίθος, Ἰσχαγόρας, Φιλοχαρίδας, Ζευξίδας, Ἀντιππος, Ἀλκινάδας, Τέλλις, Ἐμπεδίας, Μηνᾶς, Λάφιλος, Ἀθηναίων δὲ Λάμπων, Ἰσθμιόνικος, Λάχης, Νικίας, Εὐθύδημος, Προκλῆς, Πυθόδωρος, Ἄγνων, Μυρτίλος, Θρασυκλῆς, Θεαγένης, Ἀριστοκράτης, Ἰώλκιος, Τιμοκράτης, Λέων, Λάμαχος, Δημοσθένης. Αὕτη ἡ συμμαχία ἐγένετο μετὰ τὰς σπονδὰς οὐ πολλῶ ὕστερον, καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐκ τῆς νήσου ἀπέδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ τὸ θέρος ἦρχε τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους. ταῦτα δὲ τὰ δέκα ἔτη ὁ πρῶτος πόλεμος ξυνεχῶς γενόμενος γέγραπται.

[25] Μετὰ δὲ τὰς σπονδὰς καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων, αἱ ἐγένοντο μετὰ τὸν δεκέτην πόλεμον ἐπὶ Πλειστόλα μὲν ἐν Λακεδαίμονι ἐφόρου, Ἀλκαίου δ’ ἄρχοντος Ἀθήνησι, τοῖς μὲν δεξαμένοις αὐτὰς εἰρήνην ἦν, οἱ δὲ Κορίνθιοι καὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων τινες διεκίνουν τὰ πεπραγμένα, καὶ εὐθύς ἄλλη ταραχὴ καθίστατο τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Λακεδαίμονα. καὶ ἅμα καὶ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ Λακεδαιμόνιοι προϊόντος τοῦ

dasi Anfipolis atenastarrei entregatzeko agindu zioten eta besteei bake ituna betetzeko, hiri bakoitzerako hitzartu bezala. Baina batzuek ez zuten agindua bete nahi izan, ez zutelako gustuko, eta Klearidesek ere ez zuen hiria entregatu nahi izan kaltzidiarrak pozik uzteko, bertako biztanleen nahiaren kontra ezin zuela entregatu esanez. Enbaxadore kaltzidiarrak lagun zituela Lazedemonera abiatu zen segituan, bere burua defenditzeko, Ikasgorasen taldeak ez obeditzeaz akusatzen bazuen ere, baita akordioak aldatzerik zuenentz jakin nahi zuelako ere. Baina, konpromisoa hartuta zeukatela ikusi zuenean, segituan itzuli zen, lazedemonдарrek ofizialki bidalita behinena hiria entregatzea zelako aginduarekin, eta, horrela ez egitera, bertan zeuden peloponesoar guztiak hiritik atera behar zituela esanda.

22.— Aliatuen ordezkariak oraindik Lazedemonen zeuden, eta haietari-ko askok ituna ez zuenez onartu nahi, itundutakoa betetzeko esaten zieten lazedemonдарrek; baina haiek, lehen ez onartzeko baliaturiko aitzakia berera jota, esan zuten hori baino justuagoa zen beste bat egiten ez bazen, ez zutela onartuko. Horretara limurtzerik lortu ez zuten, atenastarrekin aliantza bat negoziatzeko prestatu ziren, horretara argostarren eraso jasotzeko posibilitate gutxiago izango zutela pentsatuta, —izan ere argostarrek ez zuten berri- nahi izan su-etena, lazedemonдарrek Anpelidas eta Likas bidali zieten arren enbaxadore—, zeren argostarrak atenastarrak gabe ez baitziren beldur izatekoak, eta horrelaxe segurtatuko baitzuten hobeto bakea Peloponeson, hiriak inoren aldera pasa ahal izatekotan, atenastarren aldera pasako ziren eta.

Horrenbestez, behin enbaxadore atenastarrak aurkeztu eta negoziazioak hasi zirenean, akordiora heldu ziren. Zinen eta aliantzaren edukia ondokoa izan zen:

23.— «Lazedemonдарrak eta atenastarrak aliatu izango dira berrogeita hamar urtez, ondoko baldintza hauetan:

«Hiriren batek lazedemonдарren lurraldea inbaditu eta lazedemonдарrei edozertariko kalterik egiten badie, atenastarrak beren indar guztiekin lagunduko diete beren ahalean lazedemonдарrei; baina etsai horrek lurraldea deboilatu ondoren alde egiten badu, hiri hori lazedemonдарren eta atenastarren etsai eta bien etsaigoaren jomuga deklaratu izango da, eta biek jazarriko dute, hiri batzuk ez besteak ez duelarik haiekin bakea sinatuko, elkarrekin izan ezean; baldintzok justiziaz, arduraz eta engainurik gabe bete beharko dira.

«Etsaien batek atenastarren lurraldea inbaditu eta kaltea eragiten badu, lazedemonдарrek beren ahalean lagunduko diete atenastarrei; baina etsai horrek lurraldea deboilatu ondoren alde egiten badu, hiri hori lazedemonдарren eta atenastarren etsai eta bien etsaigoaren jomuga deklaratu izango da, eta biek jazarriko dute, hiri batak ez besteak ez duela-rik haiekin bakea sinatuko, elkarrekin izan ezean; baldintzok justiziaz, arduraz eta engainurik gabe bete beharko dira.

«Esklaboak matxinatuz gero, atenastarrek beren indar guztiekin lagunduko diete lazedemonдарrei beren ahalean.

«Klausula horiek beste akordioak zinpetu zituztenek zinpetuko dituzte hiri bakoitza ordezkatzuz. Lazedemonдарrek Dionisietan Atenasara joanda berrituko dituzte akordiook, eta atenastarrek Jazintietan Lazedemonera joanda.

«Alde biek estela bana eraikiko dute: bata Lazedemonen Amiklaseko Apoloren tenpluan, bestea Atenasko Akropolian, Atenearen tenpluan. Lazedemonдарrek edo atenastarrek aliantzako klausularen bat, edozein, gehitzea edo kentzea erabakiz gero, zinak biei gauza bera egiten utziko die.

24.– «Lazedemonдарren aldetik honako hauek dira zin egiten dutenak: Plistoanakte, Agis, Plistolas, Damageto, Kionide, Metagenes, Akanto, Daito, Iskagoras, Filokaridas, Zeuxidas, Antipo, Altzinadas, Telide, Enpedias, Menas eta Lafilo; atenastarren aldetik, berriz, Lanpon, Istmioniko, Nizias, Eutidemo, Prokles, Pitodoro, Hagnon, Mirtilo, Traskles, Teagenes, Aristokrates, Iolzio, Timokrates, Leon, Lamako eta Demostenes.»

Aliantza hori bake itunetik nahikoa lasterrera amaitu zen. Atenastarrek uharteko presoak itzuli zizkieten lazedemonдарrei eta hamaikagarren urteko uda hasi zen. Horrelaxe idatzi da hamar urtez segituan etenik gabe burutu zen gerraren kontaketa.

25.– Lazedemonдарren eta atenastarren artean, hamar urteko gerraren ostean –Lazedemonen eforo Plistolas zela, eta Atenasen arkonte Altzeo–, egin ziren bake itun eta aliantzez geroztik, itun hori onartu zutenen artean bakeak iraun zuen, baina korintoarrak eta Peloponesoko hiri batzuk egoera desegonkortzen ahalegindu ziren, eta berehala sortu ziren bestelako asaldurak ere Lazedemonen eta berauen aliatuen artean. Gainera, denbora iragan ahala, lazedemonдарrak atenastarren erre-

χρόνου ὑποπτοι ἐγένοντο ἔστιν ἐν οἷς οὐ ποιοῦντες ἐκ τῶν
ζυγκεί μένων ἅ εἴρητο. καὶ ἐπὶ ἕξ ἔτη μὲν καὶ δέκα μῆνας
ἀπέσχοντο μὴ ἐπὶ τὴν ἑκατέρων γῆν στρατεῦσαι, ἔξωθεν δὲ
μετ' ἀνοκωχῆς οὐ βεβαίου ἔβλαπτον ἀλλήλους τὰ μάλιστα·
ἔπειτα μέντοι καὶ ἀναγκασθέντες λῦσαι τὰς μετὰ τὰ δέκα ἔτη
σπονδὰς αὐθις ἐς πόλεμον φανερόν κατέστησαν.

[26] Γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα ὁ αὐτὸς Θουκυδίδης Ἀθηναῖος
ἐξῆς, ὡς ἕκαστα ἐγένετο, κατὰ θέρη καὶ χειμῶνας, μέχρι οὗ
τὴν τε ἀρχὴν κατέπαυσαν τῶν Ἀθηναίων Λακεδαιμόνιοι καὶ
οἱ ξύμμαχοι, καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέλαβον.
ἔτη δὲ ἐς τοῦτο τὰ ξύμπαντα ἐγένετο τῷ πολέμῳ ἑπτὰ καὶ
εἴκοσι. καὶ τὴν διὰ μέσου ξύμβασιν εἴ τις μὴ ἀξιῶσει πόλεμον
νομίζειν, οὐκ ὀρθῶς δικαιῶσει. τοῖς [τε] γὰρ ἔργοις ὡς διήρηται
ἀθρεῖτω, καὶ εὐρήσει οὐκ εἰκὸς ὃν εἰρήνην αὐτὴν κριθῆναι, ἐν
ἣ οὔτε ἀπέδοσαν πάντα οὐτ' ἀπεδέξαντο ἃ ξυνέθεντο, ἔξω
τε τούτων πρὸς τὸν Μαντινικὸν καὶ Ἐπιδαύριον πόλεμον
καὶ ἐς ἄλλα ἀμφοτέροις ἀμαρτήματα ἐγένοντο καὶ οἱ ἐπὶ
Θράκης ξύμμαχοι οὐδὲν ἦσσαν πολέμοι ἦσαν Βοιωτοὶ τε
ἐκχειρίαν δεχήμερον ἦγον. ὥστε ζὺν τῷ πρώτῳ πολέμῳ τῷ
δεκέτει καὶ τῇ μετ' αὐτὸν ὑπόπτῳ ἀνο- κωχῇ καὶ τῷ ὕστερον
ἐξ αὐτῆς πολέμῳ εὐρήσει τις τοσαῦτα ἔτη, λογιζόμενος
κατὰ τοὺς χρόνους, καὶ ἡμέρας οὐ πολλὰς παρενεγκούσας,
καὶ τοῖς ἀπὸ χρησμῶν τι ἰσχυρισάμενοις μόνον δὴ τοῦτο
ἐχυρῶς ξυμβάν. αἰεὶ γὰρ ἔγωγε μέμνημαι, καὶ ἀρχομένου
τοῦ πολέμου καὶ μέχρι οὗ ἐτελεύτησε, προφερόμενον ὑπὸ
πολλῶν ὅτι τρις ἐννέα ἔτη δέοι γενέσθαι αὐτόν. ἐπεβίων δὲ
διὰ παντὸς αὐτοῦ αἰσθανόμενός τε τῇ ἡλικίᾳ καὶ προσέχων
τὴν γνώμην, ὅπως ἀκριβές τι εἴσομαι καὶ ξυνέβη μοι φεύγειν
τὴν ἑμαυτοῦ ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν ἐς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν,
καὶ γενομένῳ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς πράγμασι, καὶ οὐχ ἦσσαν
τοῖς Πελοποννησίων διὰ τὴν φυγὴν, καθ' ἥσυχίαν τι αὐτῶν
μᾶλλον αἰσθέσθαι. τὴν οὖν μετὰ τὰ δέκα ἔτη διαφορὰν τε
καὶ ξύγχυσιν τῶν σπονδῶν καὶ τὰ ἔπειτα ὡς ἐπολεμήθη
ἐξηγήσομαι.

[27] Ἐπειδὴ γὰρ αἱ πεντηκοντούτεις σπονδαὶ ἐγένοντο
καὶ ὕστερον ἡ ξυμμαχία, καὶ αἱ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου
πρεσβείαι, αἵπερ παρεκλήθησαν ἐς αὐτά, ἀνεχώρουν ἐκ

zeloaz sortarazten hasi ziren, bake itunean hitzarturikoa zenbait puntutan ez zutela betetzen eta.

Hamar urte eta sei hilabetez iraun zuten bi botereek bata bestearen lurraldeari eraso gabe, baina lurralde horietatik kanpo, etsaitasunen etendura ezegonkorra zelarik, elkarri ahalik kalterik handiena egiten saiatzen ziren. Azkenean, hamar urteko gerraren osteko bake ituna haustera beharturik aurkitu ziren eta ageriko gerran hasi ziren.

26.– Atenasko Tuzididesek berak azaldu ditu idatziz gertakari horiek, udaka eta neguka gertakari bakoitzaren ordena kronologikoari jarraituz, lazedemondarrek eta beren aliatuek atenastarren inperioari azken eman eta Pireoko Horma Luzeez jabetu ziren unera arte. Une horretara arte guztira hogeita zazpi urtekoa izan zen gerratea, eta baten batek bitartean izan zen bake tartea gerra denboratzat hartzen ez badu, haren ustea ez da zuzena; gertakariak aztertu diren bezalaxe adi begiratuta, argi ikusiko da ez dela arrazoizko hitzartu zuten guztia ez itzuli ez berreskuratu zuten aldia baketetzat hartzea; eta, horrez gain, batzuek zein bestetzuek huts egin zioten Mantineako eta Epidauroko gerra eta beste gertaera batzuk zirela-eta hitzarturikoari, eta hori Traziako aliatuek etsai txikiagoak izan barik jarraitzen zuten artean eta beoziarrek hamar egunez behin berriztagarria zen armistizioa mantentzen zutelarik. Ondorioz, lehenengo gerra, hamar urtekoa, haren osteko mesfidantzaz beteriko etsaitasunen etendura eta ostean segituan sortu zen gerra batuz gero urtaroen arabera kalkulatuta, ikusiko da horietatik direla urteak orotara, egun gutxi-gehiegorekin. Orakuluen berrespenari dagokionez, horrexetan bakarrik etorri ziren bat, zeren nik neuk gogoratzen dut gerraren hasieratik amaitu zen arte askok auresan zutela hiru bider bederatzi urtez iraun behar zuela.

Gerra guztian zehar, konturatzeko moduko adinarekin eta informazio zehatza jasotzeko arduraz bizi izan nintzen. Hogeitaz urtez neure aberritik erbesteturik egon beharra ere gertatu zitzaidan Anfipolisen jeneral izan eta gero; eta bando bien jardura politikoetan izan nintzelako, eta ez gutxiago peloponesoarrenetan, han desterratuta egon bainintzen, auke-
ra ukan nuen presarik gabe jardueraz hobeto konturatu ahal izateko.

Ondorioz, hamar urte horiez geroztiko gertakariak, desakordioak eta bake itunaren haustea azalduko ditut, baita gerra gero nola burutu zen ere.

27.– Behin berrogeita hamar urterako bake ituna eta ondorengo aliantza burutu zirenean, horiek negoziatzera deituak izan ziren enbaxada pelo-

τῆς Λακεδαίμονος· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐπ’ οἴκου ἀπῆλθον, Κορίνθιοι δὲ ἐς Ἄργος τραπόμενοι πρῶτον λόγους ποιοῦνται πρὸς τινὰς τῶν ἐν τέλει ὄντων Ἀργείων ὡς χρή, ἐπειδὴ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἐπ’ ἀγαθῷ, ἀλλ’ ἐπὶ καταδουλώσει τῆς Πελοποννήσου σπονδὰς καὶ ξυμμαχίαν πρὸς Ἀθηναίους τοὺς πρὶν ἐχθίστους πεποιήνται, ὁρᾶν τοὺς Ἀργεῖους ὅπως σωθήσεται ἡ Πελοπόννησος καὶ ψηφίσασθαι τὴν βουλομένην πόλιν τῶν Ἑλλήνων, ἣτις αὐτόνομός τε ἐστὶ καὶ δίκας ἴσας καὶ ὁμοίας δίδωσι, πρὸς Ἀργεῖους ξυμμαχίαν ποιεῖσθαι ὥστε τῇ ἀλλήλων ἐπιμαχεῖν, ἀποδείξαι δὲ ἄνδρας ὀλίγους ἀρχὴν αὐτοκράτορας καὶ μὴ πρὸς τὸν δῆμον τοὺς λόγους εἶναι, τοῦ μὴ καταφανεῖς γίγνεσθαι τοὺς μὴ πείσαντας τὸ πλῆθος· ἔφασαν δὲ πολλοὺς προσχωρήσεσθαι μίσει τῶν Λακεδαιμονίων. καὶ οἱ μὲν Κορίνθιοι διδάξαντες ταῦτα ἀνεχώρησαν ἐπ’ οἴκου·

[28] Οἱ δὲ τῶν Ἀργείων ἄνδρες ἀκούσαντες ἐπειδὴ ἀνῆνεγκαν τοὺς λόγους ἕς τε τὰς ἀρχὰς καὶ τὸν δῆμον, ἐψηφίσαντο Ἀργεῖοι καὶ ἄνδρας εἵλοντο δώδεκα, πρὸς οὓς τὸν βουλόμενον τῶν Ἑλλήνων ξυμμαχίαν ποιεῖσθαι πλὴν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων· τούτων δὲ μηδετέροις ἐξεῖναι ἄνευ τοῦ δήμου τοῦ Ἀργείων σπείσασθαι. ἐδέξαντό τε ταῦτα οἱ Ἀργεῖοι μᾶλλον ὁρῶντες τὸν τε Λακεδαιμονίων σφίσι πόλεμον ἐσόμενον (ἐπ’ ἐξόδῳ γὰρ πρὸς αὐτοὺς αἱ σπονδαὶ ἦσαν) καὶ ἅμα ἐλπίσαντες τῆς Πελοποννήσου ἡγήσεσθαι κατὰ γὰρ τὸν χρόνον τοῦτον ἢ τε Λακεδαίμων μάλιστα δὴ κακῶς ἤκουσε καὶ ὑπερώφθη διὰ τὰς ξυμφοράς, οἱ τε Ἀργεῖοι ἄριστα ἔσχον τοῖς πᾶσιν, οὐ ξυναράμενοι τοῦ Ἀττικοῦ πολέμου, ἀμφοτέροις δὲ μᾶλλον ἔνσπονδοι ὄντες ἐκκαρπυσάμενοι. οἱ μὲν οὖν Ἀργεῖοι οὕτως ἐς τὴν ξυμμαχίαν προσεδέχοντο τοὺς ἐθέλοντας τῶν Ἑλλήνων,

[29] Μαντινῆς δ’ αὐτοῖς καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν πρῶτοι προσεχώρησαν, δεδιότες τοὺς Λακεδαιμονίους. τοῖς γὰρ Μαντινεῦσι μέρος τι τῆς Ἀρκαδίας κατέστραπτο ὑπήκοον ἔτι τοῦ πρὸς Ἀθηναίους πολέμου ὄντος, καὶ ἐνόμιζον οὐ περιόψεσθαι σφᾶς τοὺς Λακεδαιμονίους ἄρχειν, ἐπειδὴ καὶ σχολὴν ἦγον· ὥστε ἄσμενοι πρὸς τοὺς Ἀργεῖους ἐτράποντο, πόλιν τε μεγάλην νομίζοντες καὶ Λακεδαιμονίοις αἰεὶ διάφορον, δημοκρατουμένην τε ὥσπερ καὶ αὐτοί. ἀποστάντων

ponesoarrek alde egin zuten Lazedemontik. Besteak nor bere aberrira abiatu ziren, baina korintoarrek Argosera jo zuten eta elkarriketak ireki zituzten zenbait agintari argostarrekin, eta zera uste zutela jakinarazi zieten, alegia, lazedemondarrek lehen beren etsairik okerrenak izandako atenastarrekin bake ituna eta aliantza Peloponesoren mesedetan barik hura esklabo bihurtzeko sinatu zutenez gero, argostarrek Peloponesoren salbazioaren alde saiatu eta edozein hiri heleniarrek, betiere independente izan eta baldintza berdintasuna zorrozki zainduz gero, argostarrek defentsarako aliantza bat egin ahal zezan proposatu beharra zutela. Horretarako zenbait gizon izendatuko zituzten botere guztiekin, negoziazioak Batzarren aurrean egin ez zitezen eta nabarmen gera ez zitezen, Batzarra konbentzitzea ez lortzea gertatuz gero. Gainera esan zuten asko lazedemondarrei zieten gorrotoaren eraginez batuko zitzaizkiela. Arrazoi horiek azaldu eta gero, korintoarrak etxera itzuli ziren.

28.– Argosko magistratuek proposamen horiek entzun eta gobernuari nahiz Batzarri kontatu zizkietenean, argostarrek proposamenaren alde bozkatu zuten, eta hamabi gizon aukeratu zituzten edozein hiri heleniarrek beraiekin aliantza burutzeko modua eduki zezan, atenastarrak eta lazedemondarrak izan ezik; atenastarrekin eta lazedemondarrekin ezin zitekeen akordiora heldu argostarren Batzarren baimenarekin izan ezean. Argostarrek proposamen horien aldekoago agertu ziren lazedemondarrekin gerran hastear ikusten zutelako euren burua, haiekin negoziaturiko su-etenak amaitzeaz zeudenez gero, baina baita Peloponesoko lider bihurtzea espero zutelako ere, zeren orduan Lazedemonek prestigio urria baitzeukan eta mespretxuz begiratzen zioten jasandako hondamenengatik; argostarrak, ordea, bikainki prestatuak aurkitzen ziren zentzu guztietan, ez baitzuten parte hartu Atenasen kontrako gerran eta horretatik onura gehiago zeukaten aterata alde biek in negoziaturiko su-etenei esker. Horrelaxe hartu zituzten, bada, argostarrek beren aliantza barruan nahi izan zuten heleniar guztiak.

29.– Mantinearrak eta beren aliatuak batu zitzaizkien lehenbizi, lazedemondarren beldur zirelako, zeren Arkadiaren zati bat mantinearrek beren morrontzapean hartua baitzuten Atenasen kontrako gerrak zirauen artean, eta uste baitzuten lazedemondarrek ez zitelako nagusitasun horrekin jarraitzen utziko, behin gerrako arduretatik libratu eta gero. Ondorioz, gustura jo zuten Argosera, eurentzat hiri inportantea baitzen, beti lazedemondarren aurrez aurre zebilena eta Mantineak bezalako erregimen demokratikoa zeukana.

δὲ τῶν Μαντινέων καὶ ἡ ἄλλη Πελοπόννησος ἐς θροῦν καθίστατο ὡς καὶ σφίσι ποιητέον τοῦτο, νομίσαντες πλέον τέ τι εἰδότας μεταστῆναι αὐτοὺς καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἅμα δι' ὀργῆς ἔχοντες, ἐν ἄλλοις τε καὶ ὅτι ἐν ταῖς σπονδαῖς ταῖς Ἀττικαῖς ἐγγράπτο εὖορκον εἶναι προσθεῖναι καὶ ἀφελεῖν ὅτι ἂν ἀμφοῖν τοῖν πόλεσιν δοκῇ, Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις. τοῦτο γὰρ τὸ γράμμα μάλιστα τὴν Πελοπόννησον διεθορῦβει καὶ ἐς ὑποψίαν καθίστη μὴ μετὰ Ἀθηναίων σφᾶς βούλονται Λακεδαιμόνιοι δουλώσασθαι δίκαιον γὰρ εἶναι πᾶσι τοῖς συμμάχοις γεγραφθαι τὴν μετάθεσιν. ὥστε φοβούμενοι οἱ πολλοὶ ὥρμητο πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ αὐτοὶ ἕκαστοι ξυμμαχίαν ποιεῖσθαι.

[30] Λακεδαιμόνιοι δὲ αἰσθόμενοι τὸν θροῦν τοῦτον ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καθεστῶτα καὶ τοὺς Κορινθίους διδασκάλους τε γενομένους καὶ αὐτοὺς μέλλοντας σπείσεσθαι πρὸς τὸ Ἄργος, πέμπουσι πρέσβεις ἐς τὴν Κόρινθον βουλόμενοι προκαταλαβεῖν τὸ μέλλον, καὶ ἡτιῶντο τὴν τε ἐσθήγησιν τοῦ παντὸς καὶ εἰ Ἀργείοις σφῶν ἀποστάντες ξύμμαχοι ἔσονται, παραβήσεσθαι τε ἔφασαν αὐτοὺς τοὺς ὅρκους, καὶ ἤδη ἀδικεῖν ὅτι οὐ δέχονται τὰς Ἀθηναίων σπονδάς, εἰρημένον κύριον εἶναι ὅτι ἂν τὸ πλῆθος τῶν συμμάχων ψηφίσηται, ἣν μὴ τι θεῶν ἢ ἡρώων κώλυμα ἦ. Κορίνθιοι δὲ παρόντων σφίσι τῶν συμμάχων ὅσοι οὐδ' αὐτοὶ ἐδέξαντο τὰς σπονδάς (παρεκάλεσαν δὲ αὐτοὺς αὐτοὶ πρότερον), ἀντέλεγον τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἃ μὲν ἡδικοῦντο οὐ δηλοῦντες ἄντικρυς, ὅτι οὐτε Σόλλιον σφίσιν ἀπέλαβον παρ' Ἀθηναίων οὔτε Ἀνακτόριον εἰ τέ τι ἄλλο ἐνόμιζον ἐλασσοῦσθαι, πρόσχημα δὲ ποιούμενοι τοὺς ἐπὶ Θράκης μὴ προδώσειν· ὁμοῦσαι γὰρ αὐτοῖς ὅρκους ἰδίᾳ τε, ὅτε μετὰ Ποτειδεατῶν τὸ πρῶτον ἀφίσταντο, καὶ ἄλλους ὕστερον. οὐκ οὐκ παραβαίνειν τοὺς τῶν συμμάχων ὅρκους ἔφασαν οὐκ ἐσιόντες ἐς τὰς τῶν Ἀθηναίων σπονδάς· θεῶν γὰρ πίστεις ὁμόσαντες ἐκείνοις οὐκ ἂν εὖορκεῖν προδιδόντες αὐτούς. εἰρησθαι δ' ὅτι ἦν μὴ θεῶν ἢ ἡρώων κώλυμα ἦ· φαίνεσθαι οὖν σφίσι κώλυμα θεῖον τοῦτο. καὶ περὶ μὲν τῶν παλαιῶν ὅρκων τοσαῦτα εἶπον, περὶ δὲ τῆς Ἀργείων ξυμμαχίας μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενοι ποιήσιν ὅτι ἂν δίκαιον ἦ. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμονίων πρέσβεις

Mantinearrak argostarrena pasa zirenean, Peloponeso guztian aho-
peka esaten hasi ziren horixe egin behar zela, zeren ziur baitzeuden
mantinearrak bandoz aldatu zirela zerbait gehiago zekitelako, aparte
utzita lazedemondarren kontra zuten haserrea, besteak beste, atenasta-
rrekin egindako bake itunean zinak hiri biek, Lazedemonek eta Atena-
sek, erabakitzen zuten edozer gehitzen edo kentzen uzten zuela hitzar-
tu zelako. Izan ere, klausula horrek Peloponesoren artegasuna era
berezia areagotzen zuen, lazedemondarrek atenastarren laguntzarekin
menderatu nahi zutela susmarazten ziolako, zeren aldarazteko eskubi-
dea aliatu guztientzat hitzartuta egotea baitzen bidezkoa. Ondorioz, bel-
durrez gainezka, gehienak argostarrekin joan ziren arrapaladan eurekin
alde bateko aliantza burutzer.

30.– Baina lazedemondarrek, konturatzean zurrumurru hori bala-bala
zebilela Peloponeson korintoarrek bultzatuta eta haiek Argosekin ituna
egitera zihoazela, enbaxadoreak bidali zituzten Korintora haien asmoei
aurea hartu nahian. Auzi hartan guztian zuzendaritzan jarduteaz aku-
satu zituzten eta, baldin lazedemondarrendik banandu eta argosta-
rren aliatu bihurtzen baziren, zinak hautsiko zituztela esan zieten; arte-
an justiziari huts ematen ari ziren atenastarrekin egindako ituna onartu
gabe utziz, aliatuen gehiengoak bozkatzten zuena indarrean sartuko zela
hitzartu baitzen, jainkoen edo heroien aldetik eragozpenik egon ezean.

Orduan korintoarrek, ituna onartu ez zuten eta lazedemondarrak heldu
aurretik gonbidatu zituzten aliatuen aurrean, irainduta sentitzeko zituz-
ten motiboak azaldu zituzten, hala nola, atenastarrendik ez zituzte-
la Solio ez Anaktolio berreskuratu, edo eurentzako kaltegarri zela uste
zuten beste ezein puntu argi azaldu barik geratu zela ihardetsi zieten;
halaber, Traziako aliatuak traizionatu behar ez zituztelako aitzakia era-
bili zuten, zin eginda konprometiturik baitzeuden –hala zioten– haie-
kin, lehenbizi Potideakoekin batera huts eman zutenean eta gero zinak
berritzean. Haien ustez, beraz, atenastarrekin egindako itunean parterik
hartu gabe geldituz ez zituzten hausten aliatuei egindako zinak, zeren,
aliatu horiei jainkoak lekuko ipinita zin egin zietenez gero, zinaustea
egingo zuketena haiek traizionatuz gero. *Jainkoen edo heroien aldetik
eragozpenik egon ezean* zegoen idatzita, eta horri benetan ere jainko-
eragozpena zeritzoten.

Horixe esan zuten behinolako zinei buruz, eta aliantza argostarrari
buruz, aldiz, lagunekin deliberatu ondoren bidezkoa zena egingo zute-

ἀνεχώρησαν ἐπ' οἶκον· ἔτυχον δὲ παρόντες ἐν Κορίνθῳ καὶ Ἀργείων πρέσβεις, οἱ ἐκέλευον τοὺς Κορινθίους ἵεναι ἐς τὴν συμμαχίαν καὶ μὴ μέλλειν· οἱ δὲ ἐς τὸν ὕστερον ξύλλογον αὐτοῖς τὸν παρὰ σφίσι προεῖπον ἦκειν.

[31] Ἦλθε δὲ καὶ Ἡλείων πρεσβεία εὐθύς καὶ ἐποιήσατο πρὸς Κορινθίους συμμαχίαν πρῶτον, ἔπειτα ἐκεῖθεν ἐς Ἄργος ἐλθόντες, καθάπερ προεῖρητο, Ἀργείων ξύμμαχοι ἐγένοντο. διαφερόμενοι γὰρ ἐτύγχανον τοῖς Λακεδαιμονίοις περὶ Λεπρέου. πολέμου γὰρ γενομένου ποτὲ πρὸς Ἀρκάδων τινὰς Λεπρεάταις καὶ Ἡλείων παρακληθέντων ὑπὸ Λεπρεατῶν ἐς συμμαχίαν ἐπὶ τῇ ἡμισείᾳ τῆς γῆς καὶ λυσάντων τὸν πόλεμον Ἡλεῖοι τὴν γῆν νεμομένοις αὐτοῖς τοῖς Λεπρεάταις τάλαντον ἔταξαν τῷ Διὶ τῷ Ὀλυμπίῳ ἀποφέρειν. καὶ μέχρι μὲν τοῦ Ἀττικοῦ πολέμου ἀπέφερον, ἔπειτα παυσαμένων διὰ πρόφασιν τοῦ πολέμου οἱ Ἡλεῖοι ἐπηνάγκαζον, οἱ δ' ἐτράποντο πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ δίκης Λακεδαιμονίοις ἐπιτραπίσης ὑποτοπήσαντες οἱ Ἡλεῖοι μὴ ἴσον ἔξιν ἀνέντες τὴν ἐπιτροπὴν Λεπρεατῶν τὴν γῆν ἔτεμον. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι οὐδὲν ἦσσαν ἐδίκασαν αὐτονόμους εἶναι Λεπρεάτας καὶ ἀδικεῖν Ἡλείους, καὶ ὥς οὐκ ἐμμεινάντων τῇ ἐπιτροπῇ φρουρὰν ὀπλιτῶν ἐσέπεμψαν ἐς Λέπρεον. οἱ δὲ Ἡλεῖοι νομίζοντες πόλιν σφῶν ἀφεστηκυῖαν δέξασθαι τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τὴν ξυνθήκην προφέροντες ἐν ἧ εἴρητο, ἃ ἔχοντες ἐς τὸν Ἀττικὸν πόλεμον καθίσταντό τινες, ταῦτα ἔχοντας καὶ ἐξελθεῖν, ὥς οὐκ ἴσον ἔχοντες ἀφίστανται πρὸς τοὺς Ἀργεῖους, καὶ τὴν συμμαχίαν, ὥσπερ προεῖρητο, καὶ οὗτοι ἐποιήσαντο. ἐγένοντο δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι εὐθύς μετ' ἐκείνους καὶ οἱ ἐπὶ Θράκης Χαλκιδῆς Ἀργείων ξύμμαχοι. Βοιωτοὶ δὲ καὶ Μεγαρεῖς τὸ αὐτὸ λέγοντες ἡσύχαζον, περιορώμενοι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ νομίζοντες σφίσι τὴν Ἀργείων δημοκρατίαν αὐτοῖς ὀλιγαρχουμένοις ἦσσαν σύμφορον εἶναι τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας.

[32] Περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τούτου Σκιωναίους μὲν Ἀθηναῖοι ἐκπολιορκήσαντες ἀπέκτειναν τοὺς ἡβῶντας, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν, καὶ τὴν γῆν Πλαταιεῦσιν ἔδοσαν νέμεσθαι, Δηλίους δὲ κατήγαγον πάλιν ἐς Δῆλον, ἐνθυμούμενοι τάς τε ἐν ταῖς μάχαις συμφορὰς

la esan zuten. Orduan enbaxadore lazedemonدارrak beren aberrira itzuli ziren.

Hain zuzen ere, Korinton zeuden enbaxadore argostarrak, eta haiek aliantzan sartzera gonbidatu zituzten, baina korintoarrek gero han egingo zen Batzarrera etor zitezen eskatu zieten.

31.— Gero, segituan, elearren enbaxada bat iritsi zen, zeinek korintoarrekin aliantza bat burutu zuen, eta gero Argosera joanda, aurreikusita zegoen moduan, elearrok argostarren aliatu egin ziren, lazedemonدارrekin etsaituta zeudelako Lepreoko gertaerengatik.

Gertaera zera izan zen, alegia, herri arkadiar batzuen eta lepreotarren artean gerra sortu eta azken horiek euren lurraldearen erdiaren truke elearren laguntza eskatu zutelarik, elearrek gerrari amaiera ematea lortu zutenean, onartu egin zutela lepreotarrek euren lurrak lantzea, betiere zerga moduan Olinpiako Zeusi talentu bat ordaintzen bazioten. Ez zioten ordaintzeari utzi Atenasen kontrako gerrara arte; gero, gerraren aitzakia-rekin ordaintzeari utzi ziotenean, behartu egin zituzten, eta orduan lepreotarrek lazedemonدارrengana jo zuten. Arbitrajea lazedemonدارren ardurapean utzita, elearrek ez zuten onartu, pentsatuta ez zirela ekitatez tratatuak izango, eta lepreotarren lurraldea deboilatzeari ekin zioten. Lazedemonدارrek, hala ere, euren epaia eman zuten lepreotarrak independenteak eta elearrak errudunak zirela ebatziz, eta elearrek arbitrajea erabakitakoa ez zutela onartzen kontuan izanda, hopliten indar bat bidali zuten Lepreora. Orduan elearrak, ulerturik lazedemonدارrek eurei huts emandako hiri bati harrera egiten ziotela eta uste izanik euren eskubideak urratu egiten zirela, Atenasko gerratik sartzean izandako ondasun berekin irtengo zela erabakitzen zuen klausularen arabera, argostarrek batu ziren eta aliantza bat adostu zuten aurreikusita zuten bezala.

Gertaeron ostean, segituan, argostarren lagun egin ziren korintoarrak eta Traziako kaltzidiarrak. Beoziaarrak eta megararrak ez ziren mugitu arrazoi berengatik, lazedemonدارrek egingo zutenaren zain zeudelako eta uste zutelako argostarren erregimen demokratikoa gutxiago kome-ni zitzaiela eurei, sistema oligarkiko batez gobernatuei, lazedemonدارren sistema politikoa baino.

32.— Uda horretako garai bertsuan, atenastarrak, Sziona setioz hartu ondoren, heriotzara kondenatu zituzten hango gizonak, esklabo bihurtu zituzten haurrak eta emakumeak, eta haien lurraldea platearrei eman zieten bertan bizi zitezen. Delostarrak ere Delosen bizitzen jarri zituzten

καὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ χρήσαντος. καὶ Φωκῆς καὶ Λοκροὶ ἤρξαντο πολεμεῖν. Καὶ Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι ἤδη ξύμμαχοι ὄντες ἔρχονται ἐς Τεγέαν ἀποστήσαντες Λακεδαιμονίων, ὁρῶντες μέγα μέρος ὄν καί, εἰ σφίσι προσγένοιτο, νομίζοντες ἅπασαν ἂν ἔχειν Πελοπόννησον. ὥς δὲ οὐδὲν ἂν ἔφασαν ἐναντιωθῆναι οἱ Τεγεᾶται Λακεδαιμονίοις, οἱ Κορίνθιοι μέχρι τούτου προθύμως πράσσοντες ἀνείσαν τῆς φιλονικίας καὶ ὠρρώδησαν μὴ οὐδεὶς σφίσιν ἔτι τῶν ἄλλων προσχωρῇ. ὅμως δὲ ἐλθόντες ἐς τοὺς Βοιωτοὺς ἐδέοντο σφῶν τε καὶ Ἀργείων γίνεσθαι συμμαχούς καὶ τᾶλλα κοινῇ πράσσειν· τὰς τε δεχημέρους ἐπισπονδὰς, αἱ ἦσαν Ἀθηναίοις καὶ Βοιωτοῖς πρὸς ἀλλήλους οὐ πολλῶ ὕστερον γενόμεναι [τούτων] τῶν πεντηκοντουτίδων σπονδῶν, ἐκέλευον οἱ Κορίνθιοι τοὺς Βοιωτοὺς ἀκολουθήσαντας Ἀθήναζε καὶ σφίσι ποιῆσαι, [ὥσπερ Βοιωτοὶ εἶχον] μὴ δεχομένων δὲ Ἀθηναίων ἀπειπεῖν τὴν ἐκεχειρίαν καὶ τὸ λοιπὸν μὴ σπένδεσθαι ἄνευ αὐτῶν. Βοιωτοὶ δὲ δεομένων τῶν Κορινθίων περὶ μὲν τῆς Ἀργείων συμμαχίας ἐπισχεῖν αὐτοὺς ἐκέλευον, ἐλθόντες δὲ Ἀθήναζε μετὰ Κορινθίων οὐχ ἡῤοροντο τὰς δεχημέρους σπονδὰς, ἀλλ' ἀπεκρίναντο οἱ Ἀθηναῖοι Κορινθίοις εἶναι σπονδὰς, εἴπερ Λακεδαιμονίων εἰσὶ ξύμμαχοι. Βοιωτοὶ μὲν οὖν οὐδὲν μᾶλλον ἀπείπον τὰς δεχημέρους, ἀξιούντων καὶ αἰτιωμένων Κορινθίων ξυνθέσθαι σφίσιν· Κορινθίοις δὲ ἀνοκωχὴ ἄσπονδος ἦν πρὸς Ἀθηναίους.

[33] Λακεδαιμόνιοι δὲ τοῦ αὐτοῦ θέρους πανδημεὶ ἐστράτευσαν, Πλειστοάνακτος τοῦ Πausανίου Λακεδαιμονίων Βασιλέως ἡγουμένου, τῆς Ἀρκαδίας ἐς Παρρασίους, Μαντινέων ὑπηκόους ὄντας, κατὰ στάσιν ἐπικαλεσαμένων σφᾶς, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἐν Κυψέλοις τεῖχος ἀναιρήσοντες, ἦν δύνωνται, ὃ ἐτείχισαν Μαντινῆς καὶ αὐτοὶ ἐφρούρουν, ἐν τῇ Παρρασικῇ κείμενον ἐπὶ τῇ Σκιρίτιδι τῆς Λακωνικῆς. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τὴν γῆν τῶν Παρρασίων ἐδήρουν, οἱ δὲ Μαντινῆς τὴν πόλιν Ἀργείοις φύλαξι παραδόντες αὐτοὶ τὴν συμμαχίδα ἐφρούρουν· ἀδύνατοι δ' ὄντες διασῶσαι τό τε ἐν Κυψέλοις τεῖχος καὶ τὰς ἐν Παρρασίοις πόλεις ἀπῆλθον. Λακεδαιμόνιοι δὲ τοὺς τε Παρρασίους αὐτονόμους ποιήσαντες καὶ τὸ τεῖχος καθελόντες ἀνεχώρησαν ἐπ' οἶκου.

euren hondamen militarrez gogoeta egin eta Delfosko orakulu batek hala aholkatu eta gero. Eta lokroen eta fozidetarren artean gerra sortu zen. Korintoarrak eta argostarrak, aliatu bihurtuta jada, Tegeara joan ziren hiri horrek lazedemondarrei huts ematea lortzen saiatzeko, Peloponesoko zati handi bat zelako eta uste zutelako hura batzen bazitzaien Peloponeso guztia izango zutela berekin. Tegearrek esan zietelarik eurek ez zieten lazedemondarrei aurre egingo, ordura arte gartsu zebiltzan korintoarrek amore eman zuten euren ahaleaginean eta ikaratu egin ziren ikusirik bazitekeela jada beste inor ez biltzea eurengana. Hala ere, beoziarrengana jo zuten beren eta argostarren aliatuak egin eta gainerako jardueretan lankide izateko eskatzera; eta berrogeita hamar urterako bake itunaren ostean atenastarrek eta beoziarrek beren artean duela gutxi berbatu zituzten eta hamar egunetik hamar egunera berriztatzen zituzten tregoei dagokienez, korintoarrek beoziarrei eskatu zieten Atenasera laguntzeko atenastarrek berekin ere beoziarrekin egin zituzten termino beretan egin zezaten eta, atenastarrek onartzen ez bazuten, armiztizioa salatu eta aurrerantzean tregoarik egin ez zezaten korintoarrekin hitzik egin barik. Korintoarren eskarien aurrean beoziarrek erregutu zieten argostarren itunari dagokionez itxaroteko, eta, korintoarrei Atenasera lagundu zieten arren, ez zituzten lortu hamar eguneko tregoak, atenastarrek korintoarrei erantzun baitzieten berekin bazutela bake ituna eginda lazedemondarren aliatuak ziren heinean. Egiatan beoziarrek hortik ez zuten atera hamar eguneko tregoak salatzeko gogo handiagorik, nahiz eta horixe izan korintoarrek nahi zutena eta aurpegira bota horixe izan zela tratua. Gainera, korintoarrek borroka armatuak etenda zeuzkaten atenastarrekin, itunik egon ez arren.

33.— Uda berean, lazedemondarrek, Pausaniasen seme Plistoanakte erregearen aginduetara, indar guztiekin espedizioa egin zuten Arkadiara mantinearren menpeko ziren parrasiarren kontra. Barneko liskarrak zirela-eta egin zieten dei; gainera, beren asmoa zen, ahal baldin bazuten, mantinearrek eraiki eta zaintzen zuten Zipselos gotorlekua, Parrasiako lurretan Lazedemongo Esziritidetik hur kokaturik zegoena, eraistea.

Lazedemondarrek herrialdea deboilatzeri ekin zioten, eta mantinearrrak, hiria zaintzen zaintzaile argostarrak utzita, lurralde aliatua defenditzera joan ziren; baina Zipselos gotorlekua eta Parrasiako hiriak babesteko kapaz izan ez zirenez, alde egin zuten. Lazedemondarrak, parrasiarrak independente bihurtu eta gotorlekua eraitsi ondoren, etxera joan ziren.

[34] Καὶ τοῦ αὐτοῦ θέρους ἤδη ἡκόντων αὐτοῖς τῶν ἀπὸ Θράκης μετὰ Βρασίδου ἐξελθόντων στρατιωτῶν, οὓς ὁ Κλεαρίδας μετὰ τὰς σπονδὰς ἐκόμισεν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐψηφίσαντο τοὺς μὲν μετὰ Βρασίδου Εἰλωτας μαχεσαμένους ἐλευθέρους εἶναι καὶ οἰκεῖν ὅπου ἂν βούλωνται, καὶ ὕστερον οὐ πολλῶν αὐτοὺς μετὰ τῶν νεοδαμῶδων ἐς Λέπρεον κατέστησαν, κείμενον ἐπὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Ἡλείας, ὄντες ἤδη διάφοροι Ἡλείοις· τοὺς δ' ἐκ τῆς νήσου ληφθέντας σφῶν καὶ τὰ ὄπλα παραδόντας, δέισαντες μὴ τι διὰ τὴν ξυμφορὰν νομίσαντες ἐλασσωθήσεσθαι καὶ ὄντες ἐπίτιμοι νεωτερίσωσιν, ἤδη καὶ ἀρχάς τινας ἔχοντας ἀτίμους ἐποίησαν, ἀτιμίαν δὲ τοιάνδε ὥστε μήτε ἄρχειν μήτε πριαμένους τι ἢ πωλοῦντας κυρίου εἶναι. ὕστερον δὲ αὐθις χρόνῳ ἐπίτιμοι ἐγένοντο.

[35] Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους καὶ Θυσσὸν τὴν ἐν τῇ Ἄθῳ Ἀκτῇ Διῆς εἶλον, Ἀθηναίων οὖσαν ξύμμαχον. Καὶ τὸ θέρος τοῦτο πᾶν ἐπιμειξία μὲν ἦσαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Πελοποννησίοις, ὑπώπτευνον δὲ ἀλλήλους εὐθύς μετὰ τὰς σπονδὰς οἱ τε Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ τὴν τῶν χωρίων ἀλλήλοις οὐκ ἀπόδοσιν. τὴν γὰρ Ἀμφίπολιν πρότεροι λαχόντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποδιδόναι καὶ τᾶλλα οὐκ ἀπεδεδώκεσαν, οὐδὲ τοὺς ἐπὶ Θράκης παρεῖχον ξυμμάχους τὰς σπονδὰς δεχομένους οὐδὲ Βοιωτοὺς οὐδὲ Κορινθίους, λέγοντες αἰεὶ ὡς μετ' Ἀθηναίων τούτους, ἦν μὴ 'θέλωσι, κοινῇ ἀναγκάσουσιν· χρόνους τε προϋθέντο ἄνευ ξυγγραφῆς ἐν οἷς χρῆν τοὺς μὴ ἐσιόντας ἀμφοτέροις πολεμίους εἶναι. τούτων οὖν ὀρῶντες οἱ Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἔργῳ γιγνόμενον ὑπώπτευν τοὺς Λακεδαιμονίους μηδὲν δίκαιον διανοεῖσθαι, ὥστε οὔτε Πύλον ἀπαιτούντων αὐτῶν ἀπεδίδοσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ τῆς νήσου δεσμώτας μετεμέλοντο ἀποδεδωκότες, τὰ τε ἄλλα χωρία εἶχον, μένοντες ἕως σφίσι κακεῖνοι ποιήσειαν τὰ εἰρημένα. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὰ μὲν δυνατὰ ἔφασαν πεποικέναι τοὺς γὰρ παρὰ σφίσι δεσμώτας ὄντας Ἀθηναίων ἀποδοῦναι καὶ τοὺς ἐπὶ Θράκης στρατιώτας ἀπαγαγεῖν καὶ εἴ του ἄλλου ἐγκρατεῖς ἦσαν· Ἀμφιπόλεως δὲ οὐκ ἔφασαν κρατεῖν ὥστε παραδοῦναι, Βοιωτοὺς δὲ πειράσεσθαι καὶ Κορινθίους ἐς τὰς σπονδὰς ἐσαγαγεῖν καὶ Πάνακτον ἀπολαβεῖν καὶ Ἀθηναίων ὅσοι ἦσαν ἐν Βοιωτοῖς αἰχμάλωτοι κομμεῖν. Πύλον μέντοι ἡξίου

34.– Uda berean, Traziara Brasidasekin joan eta bake itunaren ostean Klearidasek ekarri zituen gudariak etorri zirenean, lazedemonдарrek erabaki zuten libre izango zirela eta Brasidasen aginduetara borrokatu ziren hilotak nahi zuten lekuan bizi ahal izango zirela; geroxeago *neo - damodesekin* jarri zituzten Lepreon, Lakonia eta Elideren artean kokaturik zegoen herrian, elearren etsai zirelako. Uhartearen preso hartuak izan eta armak entregatu zituzten gizonen dagokienez, zorigaitz horren ondorioz gutxietsiak izango ziren beldurrez eta eskubide zibil guztiak izanez gero gehiegikeriak egingo zituztela-eta, eskubideak kendu zituzteten jadanik eginkizun batzuk burutzen ari zirenei ere, herri karguak betetzeko ezgaitu eta erosi eta saltzeko ahalmen guztia kendu zietelako. Gerora, denbora igaro zenean, eskubide osoak eskuratu zituzten.

35.– Uda berean, diotarrek Tiso okupatu zuten, Atos mendiaren itsasertzean zegoen eta atenastarren aliatua zen hiria.

Uda oso hartan zehar atenastarrek eta lazedemonдарrek harremanak mantendu zituzten, baina bake ituna sinatu eta gutxira susmoak sortu ziren elkarren artean gotorlekuak ez zituztelako itzuli, zeren lazedemonдарrek, hau da, itzultzen hastea zozketaz tokatu zitzaizkienek, ez baitzuten itzuli Anfipolis, ez gainerako besterik, eta ez zieten halaber bake itunari eman Traziako beren aliatuen adostasunik, ez eta beoziarrena eta korintoarrena ere, nahiz eta etengabe esaten ari onartu gura ez zutenak atenastarren laguntzaz behartuko zituztela; idatzi ez ziren arren, epe batzuk ere jarri zituzten, eta epe horien ostean bake ituna onartzen ez zutenak bien etsai deklaratu zituztela agindu. Beraz, ikusirik klausula horietako bat ere ez zela betetzen, atenastarrak susmatzen hasi ziren lazedemonдарrek ez zutela inolako asmorik ez bakarrik Pilos itzultzeko, eskatu zieten arren, baizik eta damuturik zeudela uharteko presoak entregatu izanaz ere, eta beste gotorleku batzuk atxiki zituzten lazedemonдарrek hitzartutakoa betetzen zuten zain.

Lazedemonдарrek esaten zuten eurek ahal zen guztia egin zutela, hau da, euren esku eduki zituzten preso atenastarrak entregatu zituztela, Traziatik gudariak erretiratu zituztela eta eurek egin zezaketen beste edozer egiteko ere prest zeudela, baina Anfipolis ez zutela kontrolatzen eta, beraz, ezin zutela entregatu, eta beoziarrei eta konrintoarrei dagokienez ahaleginduko zirela ituna onar zezaten eta atenastarrei utz diezaieten Panakto berreskuratzen eta Beozian zeuden preso atenastar guztiak etxe-

σφίσιν ἀποδοῦναι· εἰ δὲ μή, Μεσσηνίους γε καὶ τοὺς Εἰλωτας ἐξαγαγεῖν, ὥσπερ καὶ αὐτοὶ τοὺς ἀπὸ Θράκης, Ἀθηναίους δὲ φρουρεῖν τὸ χωρίον αὐτούς, εἰ βούλονται. πολλάκις δὲ καὶ πολλῶν λόγων γενομένων ἐν τῷ θέρει τούτῳ ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους ὥστε ἐξαγαγεῖν ἐκ Πύλου Μεσσηνίους καὶ τοὺς ἄλλους Εἰλωτάς τε καὶ ὅσοι ἠὲτομολήκεσαν ἐκ τῆς Λακωνικῆς· καὶ κατώκισαν αὐτοὺς ἐν Κρανίοις τῆς Κεφαλῆς. τὸ μὲν οὖν θέρος τοῦτο ἡσυχία ἦν καὶ ἔφοδοι παρ' ἀλλήλους.

[36] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος (ἔτυχον γὰρ ἔφοροι ἔτεροι καὶ οὐκ ἐφ' ὧν αἱ σπονδαὶ ἐγένοντο ἄρχοντες ἤδη, καὶ τινες αὐτῶν καὶ ἐναντίοι <ταῖς> σπονδαῖς) ἐλθουσῶν πρεσβειῶν ἀπὸ τῆς Συμμαχίδος καὶ παρόντων Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν καὶ Κορινθίων καὶ πολλὰ ἐν ἀλλήλοις εἰπόντων καὶ οὐδὲν συμβάντων, ὥς ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου, τοῖς Βοιωτοῖς καὶ Κορινθίοις Κλεόβουλος καὶ Ξενάργης, οὗτοι οἵπερ τῶν ἐφόρων ἐβούλοντο μάλιστα διαλύσαι τὰς σπονδὰς, λόγους ποιοῦνται ἰδίους, παραινοῦντες ὅτι μάλιστα ταῦτά τε γινώσκειν καὶ πειραῖσθαι Βοιωτοὺς, Ἀργείων γενομένους πρῶτον αὐτοὺς συμμαχοῦς, αὐθις μετὰ Βοιωτῶν Ἀργεῖους Λακεδαιμονίοις ποιῆσαι συμμαχοῦς (οὕτω γὰρ ἦκιστ' ἂν ἀναγκασθῆναι Βοιωτοὺς ἐς τὰς Ἀττικὰς σπονδὰς ἐσελθεῖν· ἐλέσθαι γὰρ Λακεδαιμονίους πρὸ τῆς Ἀθηναίων ἔχθρας καὶ διαλύσεως τῶν σπονδῶν Ἀργεῖους σφίσι φίλους καὶ συμμαχοῦς γενέσθαι· τὸ γὰρ Ἄργος αἰεὶ ἠπίσταντο ἐπιθυμοῦντας τοὺς Λακεδαιμονίους καλῶς σφίσι φίλιον γενέσθαι), ἡγούμενοι τὸν ἔξω Πελοποννήσου πόλεμον ῥᾶω ἂν εἶναι. τὸ μέντοι Πάνακτον ἐδέοντο Βοιωτοὺς ὅπως παραδώσουσι Λακεδαιμονίοις, ἵνα ἀντ' αὐτοῦ Πύλον, ἣν δύνωνται, ἀπολαβόντες ῥᾶον καθιστῶνται Ἀθηναίοις ἐς πόλεμον.

[37] Καὶ οἱ μὲν Βοιωτοὶ καὶ Κορίνθιοι ταῦτα ἐπεσταλμένοι ἀπὸ τε τοῦ Ξενάρχου καὶ Κλεοβούλου καὶ ὅσοι φίλοι ἦσαν αὐτοῖς τῶν Λακεδαιμονίων ὥστε ἀπαγγεῖλαι ἐπὶ τὰ κοινά, ἑκάτεροι ἀνεχώρουν. Ἀργείων δὲ δύο ἄνδρες τῆς ἀρχῆς τῆς μεγίστης ἐπετήρουν ἀπιόντας αὐτοὺς καθ' ὁδὸν καὶ συγγενόμενοι ἐς λόγους ἦλθον, εἰ πως οἱ Βοιωτοὶ σφίσι σύμμαχοι γένοιτο ὥσπερ Κορίνθιοι καὶ Ἡλεῖοι καὶ Μαντινῆς· νομίζειν γὰρ

ra eramaten; ekin eta ekin ari ziren Pilos itzultzeko eskatuz, eta, bestela, Mesenerrak eta hilotak erretiratzeko, berek Traziako tropekin egin zuten moduan, nahiz eta gotorlekuko zaintzaileek atenastarrak izaten jarrai zezaketen, hori nahi bazuten. Uda horretan izandako hizketaldi ugari eta luzeen ostean, atenastarrak konbentzitu zituzten Pilosetik erretiratzeko Mesenerrak, gainerako hilotak eta Lakonian zeuden iheslari guztiak, eta Kraniosera eraman zituzten, Zefaloniara. Dena den, uda hartan bakea egon zen eta elkarren artean harremanak izateko askatasuna.

36.– Hurrengo neguan, agintean zeuden eforoak bakea egin zenean egon zirenetatik ezberdinak zirenez, eta gainera hauetariko batzuk zirenez hitzartutakoarekin ados egon ez zirenak, aliatuen enbaxadak, eta orobat etorri ziren atenastarrak, beoziarrak eta korintoarrak ere, beren hirietara itzuli zirenean, eztabaida askoren ostean eta inolako adostasunik lortu barik, Kreobulok eta Jenaresek, ituna apurtzeko interes gehien zeukaten eforoek hain zuzen, elkarriketak izan zituzten bakarka beoziarrekin eta korintoarrekin eta aholkatu zieten beren arteko harmonia gehiagorekin jokatzeko; beoziarrak, argostarren aliatu egiten lehenak izan zirenez, saia zitezela era berean argostarrak, eta halaber beoziarrak ere, lazedemonдарren aliatu egiten, zeren horrela beoziarrak ez baitziren egongo Atenasekin egindako itunean sartzera behartuta, izan ere lazedemonдарrek nahiago zuten argostarrak laguntzat eta aliatutzat edukitzea, atenastarren etsaitasunaren eta ituna apurtzearen truke izanda ere, bazekitelako lazedemonдарrek beti izan zutela Argos benetako lagun izateko gogoia, uste zutelako horrek erraztuko ziela gerra Peloponesotik kanpo egitea. Dena den, beoziarrei eskatu zieten Panakto lazedemonдарrei ematen ahalegintzeko, horren ordez Pilos berreskuratzea lortzen bazuten, Atenasen kontrako gerran askatasun gehiagorekin sartu ahal izango zirelako.

37.– Beoziarrek eta korintoarrek alde egin zuten Jenares eta Kreobuloren eta beren adiskide ziren lazedemonдарren jarraibideekin, horien berri beren erakunde publikoei emateko eskariaz; baina magistratura goreneko argostar bi zeuzkaten itxaroten itzuliko bidaian eta hizketaldiak izateko asmoz hurreratu zitzaizkien, korintoarrak, elearrak eta mantinearrak bezala, beoziarrak ere aliatu bihurtzea lortzeko xedeaz. Uste zuten horiek ere aliatu egingo balira, erraza izango litzatekeela gerran hastea eta bakea egitea lazedemonдарrekin batera, nahiko balute, eta beharrezkoa zen beste edozeinekin.

ἂν τούτου προχωρήσαντος ῥαδίως ἤδη καὶ πολεμεῖν καὶ σπένδεσθαι καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους, εἰ βούλοιντο, κοινῶ λόγῳ χρω μένους, καὶ εἴ τινα πρὸς ἄλλον δέοι. τοῖς δὲ τῶν Βοιωτῶν πρέσβεσιν ἀκούουσιν ἤρεσκεν· κατὰ τύχην γὰρ ἐδέοντο τούτων ὦν περ καὶ οἱ ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος αὐτοῖς φίλοι ἐπεστάλκεσαν. καὶ οἱ τῶν Ἀργείων ἄνδρες ὡς ἦσθοντο αὐτοὺς δεχομένους τὸν λόγον, εἰπόντες ὅτι πρέσβεις πέμψουσιν ἐς Βοιωτοὺς ἀπῆλθον. ἀφικόμενοι δὲ οἱ Βοιωτοὶ ἀπήγγειλαν τοῖς βοιωτάρχαις τὰ τε ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος καὶ τὰ ἀπὸ τῶν συγγενομένων Ἀργείων· καὶ οἱ βοιωτάρχαι ἠρέσκοντό τε καὶ πολλῶ προθυμότεροι ἦσαν, ὅτι ἀμφοτέρωθεν ξυνεβεβήκει αὐτοῖς τοὺς τε φίλους τῶν Λακεδαιμονίων τῶν αὐτῶν δεῖσθαι καὶ τοὺς Ἀργεῖους ἐς τὰ ὁμοῖα σπεύδειν. καὶ οὐ πολλῶ ὕστερον πρέσβεις παρήσαν Ἀργείων τὰ εἰρημένα προκαλούμενοι καὶ αὐτοὺς ἀπέπεμψαν ἐπαινέσαντες τοὺς λόγους οἱ βοιωτάρχαι καὶ πρέσβεις ὑποσχόμενοι ἀποστελεῖν περὶ τῆς συμμαχίας ἐς Ἄργος.

[38] Ἐν δὲ τούτῳ ἐδόκει πρῶτον τοῖς βοιωτάρχαις καὶ Κορινθίοις καὶ Μεγαρεῦσι καὶ τοῖς ἀπὸ Θράκης πρέσβεσιν ὁμόσαι ὅρκους ἀλλήλοις ἢ μὴν ἔν τε τῷ παρατυχόντι ἀμυνεῖν τῷ δεομένῳ καὶ μὴ πολεμήσειν τῷ μὴδὲ ξυμβήσεσθαι ἄνευ κοινῆς γνώμης, καὶ οὕτως ἤδη τοὺς Βοιωτοὺς καὶ Μεγαρέας (τὸ γὰρ αὐτὸ ἐποιοῦν) πρὸς τοὺς Ἀργεῖους σπένδεσθαι. πρὶν δὲ τοὺς ὅρκους γενέσθαι οἱ βοιωτάρχαι ἐκοίνωσαν ταῖς τέσσαρσι βουλαῖς τῶν Βοιωτῶν ταῦτα, αἵ περ ἅπαν τὸ κῦρος ἔχουσιν, καὶ παρήγουν γενέσθαι ὅρκους ταῖς πόλεσιν, ὅσαι βούλονται ἐπ' ὠφελίᾳ σφίσι ξυνομνύναι. οἱ δ' ἐν ταῖς βουλαῖς τῶν Βοιωτῶν ὄντες οὐ προσδέχονται τὸν λόγον, δεδιότες μὴ ἐναντία Λακεδαιμονίοις ποιήσωσι, τοῖς ἐκείνων ἀφεστῶσι Κορινθίοις ξυνομνύντες· οὐ γὰρ εἶπον αὐτοῖς οἱ βοιωτάρχαι τὰ ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος, ὅτι τῶν τε ἐφόρων Κλεόβουλος καὶ Ξενάρης καὶ οἱ φίλοι παραινοῦσιν Ἀργείων πρῶτον καὶ Κορινθίων γενομένους ξυμμάχους ὕστερον μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων γίγνεσθαι, οἰόμενοι τὴν βουλήν, κὰν μὴ εἴπωσιν, οὐκ ἄλλα ψηφιεῖσθαι ἢ ἂ σφίσι προδιαγνόντες παραινοῦσιν. ὥς δὲ ἀντέστη τὸ πρᾶγμα, οἱ μὲν Κορίνθιοι καὶ οἱ ἀπὸ Θράκης πρέσβεις ἀπρακτοὶ ἀπῆλθον, οἱ δὲ βοιωτάρχαι

Enbaxadore beoziarrek pozarren entzun zituzten haien hitzak, zeren ustekabeen haien eskabideak bat zetozen Lazedemongo lagunek eman zizkieten jarraibideekin. Argostarrei dagokienez, beren proposamenak onartu zituztela ikusi zutenean, joan egin ziren, Beoziara enbaxadoreak bidaltzeko esan ondoren.

Heldu zirenean, enbaxadore beoziarrek euren beotarkei eman zien Lazedemonen izan zituzten hizketaldien berri, eta halaber argostarrek izandako elkarriketenak ere. Beotarkak poztu egin ziren eta atseginez beterik jarri, Lazedemongo lagunek ezkatzen zizkietelako argostarrei interesatzen zitzaizkien gauza berak.

Handik gutxira argostarren enbaxadoreak aurkeztu ziren aipatu proposamenak egiteko; beotarkek baiezkoa eman zieten proposamenoi, eta hitzarmenari buruz hitz egiteko enbaxadoreak Argosera bidaliko zituztela agindu.

38.– Bitartean, beotarkek, korintoarrekin, megararrekin eta Traziako enbaxadoreekin batera, erabaki zuten zinpean hitzartzea elkarri laguntza ematea premia zegoenean, eta gerra ez bakea inorekin ez egitea, erabakia elkarrekin hartzen zutenean izan ezik; baldintza horietan beoziarrek eta megararrek –elkarrekin jokatzeko baitzuten– itun bat zarratu zuten argostarrek. Hala ere, zin egin aurretik beotarkek ekimen horien berri beoziarren lau Kontseiluei eman zieten, horietatik zutelako agente osoa, defentsazko aliantzarako eurekin hitzartu nahi zuten hiri guztiei zin egiteko gomendioa erantsiz; baina Kontseilueta kide ziren beoziarrek ez zituzten onartu beotarken proposamenak, lazedemondarren kontra joateko beldur zirelako korintoarrekin zinpeko hitzarmena eginez gero, zeren korintoarrak lazedemondarren federaziotik urrundurik baitzeuden.

Ez zituzten onartu, beotarkek Kontseilueta kideei ez zitelako eman Lazedemongo elkarriketen berri; hau da, Kleobulo eta Jenares eforoek, eta euren lagunek, aholkatu zieten lehenengo argostarren eta korintoarren aliatuak egiteko eta gero lazedemondarrekin bat egiteko. Beotarkek horren berri kontseiluei ez ematea honegatik izan zen: uste zutelako ezen, nahiz eta horri buruz hitz egin ez, Kontseilueta kideek, alde aurretik azterketa bat egin ondoren, eurek gomendatzen zietena bozkatuko zutela.

Emaitza kontrakoa izan zenez, korintoarrak eta Traziako enbaxadoreak ezer lortu gabe joan ziren, eta beotarkek, hasieran argostarrek alian-

μέλλοντες πρότερον, εἰ ταῦτα ἔπεισαν, καὶ τὴν ξυμμαχίαν πειράσσεσθαι πρὸς Ἀργείους ποιεῖν, οὐκέτι ἐσήμεγκαν περὶ Ἀργείων ἐς τὰς βουλὰς, οὐδὲ ἐς τὸ Ἄργος τοὺς πρέσβεις οὓς ὑπέσχοντο ἔπεμπον, ἀμέλεια δὲ τις ἐνὴν καὶ διατριβὴ τῶν πάντων.

[39] Καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι τούτῳ Μηκύβερναν Ὀλύνθιοι, Ἀθηναίων φρουρούντων, ἐπιδραμόντες εἶλον. Μετὰ δὲ ταῦτα (ἐγίνοντο γὰρ αἰεὶ λόγοι τοῖς τε Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις περὶ ὧν εἶχον ἀλλήλων) ἐλπίζοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, εἰ Πάνακτον Ἀθηναῖοι παρὰ Βοιωτῶν ἀπολάβοιεν, κομίσασθαι ἂν αὐτοὶ Πύλον, ἦλθον ἐς τοὺς Βοιωτοὺς πρεσβευόμενοι καὶ ἐδέοντο σφίσι Πάνακτόν τε καὶ τοὺς Ἀθηναίων δεσμώτας παραδοῦναι, ἵνα ἀντ' αὐτῶν Πύλον κομίσωνται. οἱ δὲ Βοιωτοὶ οὐκ ἔφασαν ἀποδώσειν, ἣν μὴ σφίσι ξυμμαχίαν ἰδίαν ποιήσωνται ὥσπερ Ἀθηναίοις. Λακεδαιμόνιοι δὲ εἰδότες μὲν ὅτι ἀδικήσουσιν Ἀθηναίους, εἰρημένον ἄνευ ἀλλήλων μήτε σπένδεσθαι τῷ μήτε πολεμεῖν, βουλόμενοι δὲ τὸ Πάνακτον παραλαβεῖν ὡς τὴν Πύλον ἀντ' αὐτοῦ κομιούμενοι, καὶ ἅμα τῶν ξυγγέαι σπευδόντων τὰς σπονδὰς προθυμουμένων τὰ ἐς Βοιωτοὺς, ἐποίησαντο τὴν ξυμμαχίαν τοῦ χειμῶνος τελευτῶντος ἤδη καὶ πρὸς ἕαθ' καὶ τὸ Πάνακτον εὐθὺς καθηρεῖτο. καὶ ἐνδέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἔτελεύτα.

[40] Ἄμα δὲ τῷ ἡρι εὐθὺς τοῦ ἐπιγιγνομένου θέρους οἱ Ἀργεῖοι, ὡς οἱ τε πρέσβεις τῶν Βοιωτῶν οὓς ἔφασαν πέμψειν οὐχ ἦκον τό τε Πάνακτον ἦσθοντο καθαιρούμενον καὶ ξυμμαχίαν ἰδίαν γεγεννημένην τοῖς Βοιωτοῖς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἔδεισαν μὴ μονωθῶσι καὶ ἐς Λακεδαιμονίους πᾶσα ἡ ξυμμαχία χωρήσῃ· τοὺς γὰρ Βοιωτοὺς ᾤοντο πεπεῖσθαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων τό τε Πάνακτον καθελεῖν καὶ ἐς τὰς Ἀθηναίων σπονδὰς ἐσιέναι, τοὺς τε Ἀθηναίους εἰδέναι ταῦτα, ὥστε οὐδὲ πρὸς Ἀθηναίους ἔτι σφίσιν εἶναι ξυμμαχίαν ποιήσασθαι, πρότερον ἐλπίζοντες ἐκ τῶν διαφορῶν, εἰ μὴ μείνειαν αὐτοῖς αἱ πρὸς Λακεδαιμονίους σπονδαί, τοῖς γοῦν Ἀθηναίοις ξύμμαχοι ἔσεσθαι. ἀποροῦντες οὖν ταῦτα οἱ Ἀργεῖοι, καὶ φοβούμενοι μὴ Λακεδαιμονίοις καὶ Τεγεάταις, Βοιωτοῖς καὶ Ἀθηναίοις ἅμα πολεμῶσι, πρότερον οὐ δεχόμενοι τὰς Λακεδαιμονίων σπονδὰς, ἀλλ' ἐν φρονήματι ὄντες τῆς

tza egiteko asmoa zuten arren baldin Kontseiluek onartzen bazituzten beren proposamenak, ez zizkieten Kontseiluei aurkeztu argostarrei buruz zeuzkaten proposamenak eta ez zituzten Argosera ere bidali agindutako enbaxadoreak; guztia alde batera utzi eta gauzak atzeratu, horixe egin zuten.

39.– Negu berean Olintokoek erasoan hartu zuten Meziberna, soldadu talde atenastar batek zaindutako hiria. Horren ostean, atenastarren eta lazedemondarren artean batak bestearen gotorlekuak atxikitzen zituela- eta elkarriketak etengabe egiten zirenez, eta lazedemondarrek uste zutenez Pilos berreskura zezaketela baldin atenastarrek Panakto beoziarrengandik berreskuratzen bazuten, enbaxada baten bidez beoziarrengana joan ziren eta Panakto eta preso atenastarrak entregatzeko eskatu zieten horien ordezkariak Pilos eskuratzeko. Baina beoziarrek erantzun zuten ez zituztela entregatuko, eurekin ez bazuten egiten behintzat atenastarrekin zeukaten moduko alde biko aliantza bat. Orduan, lazedemondarrek, nahiz eta jakitun izan atenastarren eskubideak lesionatzen zituztela –hitzarturik zegoelako ez zutela inorekin ez itunik ez gerrarik egingo bestearen onespenik gabe–, Pilosen ordezkariak Panakto berreskuratzeko gogoak eroanda –eta gainera horri gehitzen zitzaionez bake ituna apurtzeko presioa egiten zutenek beoziarrekin aliatzeko gogo bizia erakusten zutela– aliantza burutu zuten negua bukatzen eta udaberria hasien zegoenean, eta berehalaxe ekin zioten Panakto eraisteari.

Eta gerrako hamaikagarren urtea amaitu zen.

40.– Hurrengo kanpainako udaberria hasi bezain laster, argostarrak, beoziarrek bidaltzeko zituzten enbaxadoreak etorri ez zirenez eta, gainera, jakin zutenez Panakto eraitsia izan zela eta beoziarrek lazedemondarrekin ituna egin zutela, beldur ziren isolatuta geratuko zirela eta aliatu guztiak lazedemondarren aldera pasatuko zirela, uste baitzuten beoziarrek lazedemondarrek konbentzitu zituztela Panakto eraitsi eta atenastarrekin bake ituna egiteko, eta atenastarrek horren berri bazutela eta, beraz, atenastarrekin ituna sinatzea ezinezkoa izango zela; eta lehen, ostera, uste zuten, beren arteko hizka-mizkak zirela medio, atenastarren laguntza izan zezaketela lazedemondarrekin hitzarmenak ez mantentzearen kasuan.

Labur esanda, eragozpen horien aurrean, eta beldur zirenez lazedemondarren, tegearren, beoziarren eta atenastarren kontra batera egin beharko zutela, argostarrek, lehenago lazedemondarrekin hitzarmenak

Πελοποννήσου ήγήσασθαι, ἔπεμπον ὥς ἐδύναντο τάχιστα ἐς τὴν Λακεδαιμόνα πρέσβεις Εὐστροφον καὶ Αἰσῶνα, οἱ ἐδόκουν προσφιλέστατοι αὐτοῖς εἶναι, ἡγούμενοι ἐκ τῶν παρόντων κράτιστα πρὸς Λακεδαιμονίους σπονδὰς ποιησάμενοι, ὅπῃ ἂν ξυγχωρῇ, ἡσυχίαν ἔχειν.

[41] Καὶ οἱ πρέσβεις ἀφικόμενοι αὐτῶν λόγους ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ᾧ ἂν σφίσιν αἱ σπονδαὶ γίγνοιτο. καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ἀργεῖοι ἡξίουσαν δίκης ἐπιτροπὴν σφίσι γενέσθαι ἢ ἐς πόλιν τινὰ ἢ ἰδιώτην περὶ τῆς Κυνουρίας γῆς, ἥς αἰεὶ πέρι διαφέρονται μεθορίας οὔσης (ἔχει δὲ ἐν αὐτῇ Θυρέαν καὶ Ἀνθήνην πόλιν, νέμονται δ' αὐτὴν Λακεδαιμόνιοι)· ἔπειτα δ' οὐκ ἐόντων Λακεδαιμονίων μεμνησθαι περὶ αὐτῆς, ἀλλ', εἰ βούλονται σπένδεσθαι ὥσπερ πρότερον, ἐτοῖμοι εἶναι, οἱ Ἀργεῖοι πρέσβεις τάδε ὁμῶς ἐπηγάγοντο τοὺς Λακεδαιμονίους ξυγχωρῆσαι, ἐν μὲν τῷ παρόντι σπονδὰς ποιήσασθαι ἔτη πεντήκοντα, ἐξεῖναι δ' ὅποτεροισοῦν προκαλεσαμένοις, μήτε νόσου οὔσης μήτε πολέμου Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀργεῖοι, διαμάχεσθαι περὶ τῆς γῆς ταύτης, ὥσπερ καὶ πρότερόν ποτε ὅτε αὐτοὶ ἑκάτεροι ἡξίωσαν νικᾶν, διώκειν δὲ μὴ ἐξεῖναι περαιτέρω τῶν πρὸς Ἄργος καὶ Λακεδαιμόνα ὄρων. τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις τὸ μὲν πρῶτον ἐδόκει μωρία εἶναι ταῦτα, ἔπειτα (ἐπεθύμουν γὰρ τὸ Ἄργος πάντως φίλιον ἔχειν) ξυνεχώρησαν ἐφ' οἷς ἡξίουσαν καὶ ξυνεγράψαντο. ἐκέλευον δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι, πρὶν τέλος τι αὐτῶν ἔχειν, ἐς τὸ Ἄργος πρῶτον ἐπαναχωρήσαντας αὐτοὺς δεῖξαι τῷ πλήθει, καὶ ἦν ἀρέσκοντα ἦ, ἥκειν ἐς τὰ Ὑακίνθια τοὺς ὄρκους ποιησομένους. καὶ οἱ μὲν ἀνεχώρησαν·

[42] Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ ᾧ οἱ Ἀργεῖοι ταῦτα ἔπρασσον, οἱ πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων Ἀνδρομένης καὶ Φαίδιμος καὶ Ἀντιμενίδας, οὓς ἔδει τὸ Πάνακτον καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς παρὰ Βοιωτῶν παραλαβόντας Ἀθηναίοις ἀποδοῦναι, τὸ μὲν Πάνακτον ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν αὐτῶν καθηρημένον ἡὔρον, ἐπὶ προφάσει ὥς ἦσαν ποτε Ἀθηναίοις καὶ Βοιωτοῖς ἐκ διαφορᾶς περὶ αὐτοῦ ὄρκοι παλαιοὶ μηδετέρους οἰκεῖν τὸ χωρίον, ἀλλὰ κοινῇ νέμειν, τοὺς δ' ἄνδρας οὓς εἶχον αἰχμαλώτους Βοιωτοὶ Ἀθηναίων παραλαβόντες οἱ περὶ τὸν Ἀνδρομένην ἐκόμισαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἀπέδωκαν, τοῦ τε

berriztatzeko prest ez zeudenak eta Peloponesoko buruzagiak izateko asmoa zutenak, ahal zenik eta arinen bidali zituzten Lazedemonera enbaxadore gisa Eustrofo eta Eson, lazedemonarren oso lagunak zirela baitzirudien, uste zutelako, egoera zein zen ikusita, hoberena bakea mantentzea izango zela hitzarmenak ahal ziren moduan berriztatuta.

41.– Argostarren enbaxadoreak heldu zirenean, elkarriketak izan zituzten lazedemonarrekin hitzarmenak sinatzeko baldintzei buruz. Hasieran, argostarrek hiri edo pertsona baten tartekaritzaren pean jarri nahi zuten Tirea eta Antena hiriak barne hartzen dituen Zinuria lurraldearen auzia, betidanik berentzat eskatzen baina lazedemonarrek ustiatzen zuten lurralde mugakidearena. Geroago, lazedemonarrek Zinuria aipatzerik ere onartzen ez zutenez, baizik eta, haiek hitzarmen bat lehengo baldintzetan egin nahi bazuten, horrexetarako bakarrik zeudela prest ziotenez, enbaxadore argostarrek, hala eta guztiz ere, lazedemonarrak gonbidatu zituzten mementoz berrogeita hamar urteko tregoa sinatzean datzan hitzarmen batera heltzera, baina tregoa horrek atea irekita utzi behar zuela bi aldeetako edozeinek, Lazedemonek edo Argosek alegia, proposatuta, lurraldea norena den armen bidez erabakitzeko –izurriterik edo gerrarik tartean gertatu ezean–, aurrekoan, bi aldeek garaile atera zirela aldarrikatu zuten hartan, egin zen legez; baina ez zen onartuko, halere, etsaia Argosko edo Lazedemongo mugetatik harago jazarzea.

Hasieran, lazedemonarrei burugabekeria iruditu zitzaien hori, baina gero, Argosen adiskide izatea kosta hala kosta nahi zutenez, argostarrek nahi zuten hitzarmena onartzera heldu ziren eta idatzita jarri zuten, nahiz eta lazedemonarrek, azken berrespena eman aurretik, lehenengo Argosera joatera gonbidatu zituzten hitzarmenaren berri Batzarrari eman ziezaioten eta gero, Batzarra ados balego, Jazintietan berriro etortzera zin egin zezaten; eta halaxe itzuli ziren argostarrak.

42.– Argostarrak tratu horiek egiten ari ziren bitartean, Andromedes, Fedimo eta Antimedidas enbaxadore lazedemonarrek, zeinek Panakto eta presoak beoziarrengandik hartu ostean atenastarrei entregatu behar zizkieten, jakin zuten beoziarrek Panakto eraitsi zutela, aitzakiatzat jarrita antzina, atenastarrak eta beoziarrek bata eta bestea eurentzat hartu nahi izan zutenean, elkarri zin egin ziotela ez bata ez besteak ez zuela plaza okupatuko, elkarrekin ustiatuko baino. Beoziarrek preso zituzten atenastarrei dagokienez, Andromedesen taldeak haien ardura hartu ostean, Atenasera eroan eta atenastarrei entregatu zizkien. Panak-

Πανάκτου τὴν καθαίρεσιν ἔλεγον αὐτοῖς, νομίζοντες καὶ τοῦτο ἀποδιδόναι πολέμιον γὰρ οὐκέτι ἐν αὐτῷ Ἀθηναίους οἰκῆσιν οὐδένα. λεγομένων δὲ τούτων οἱ Ἀθηναῖοι δεινὰ ἐποιοῦν, νομίζοντες ἀδικεῖσθαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων τοῦ τε Πανάκτου τῇ καθαιρέσει, ὃ ἔδει ὀρθὸν παραδοῦναι, καὶ πυνθανόμενοι ὅτι καὶ Βοιωτοῖς ἰδίᾳ ξυμμαχίαν πεποιήνται, φάσκοντες πρότερον κοινῇ τοὺς μὴ δεχομένους τὰς σπονδὰς προσαναγκάσειν. τὰ τε ἄλλα ἐσκόπουν ὅσα ἐξελελοίπεσαν τῆς ξυνθήκης καὶ ἐνόμιζον ἐξηπατῆσθαι, ὥστε χαλεπῶς πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀποκρινάμενοι ἀπέπεμψαν.

[43] Κατὰ τοιαύτην δὴ διαφορὰν ὄντων τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ἐν ταῖς Ἀθήναις αὖ βουλόμενοι λύσαι τὰς σπονδὰς εὐθὺς ἐνέκειντο. ἦσαν δὲ ἄλλοι τε καὶ Ἀλκιβιάδης ὁ Κλεινίου, ἀνὴρ ἡλικία μὲν ἔτι τότε ὢν νέος ὡς ἐν ἄλλῃ πόλει, ἀξιώματι δὲ προγόνων τιμώμενος· ᾧ ἐδόκει μὲν καὶ ἄμεινον εἶναι πρὸς τοὺς Ἀργεῖους μᾶλλον χωρεῖν, οὐ μέντοι ἀλλὰ καὶ φρονήματι φιλονικῶν ἠναντιοῦτο, ὅτι Λακεδαιμόνιοι διὰ Νικίου καὶ Λάχητος ἔπραξαν τὰς σπονδὰς, ἑαυτὸν κατὰ τὴν νεότητά ὑπεριδόντες καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν προξενίαν ποτὲ οὐσαν οὐ τιμήσαντες, ἦν τοῦ πάμπου ἀπειπόντος αὐτὸς τοὺς ἐκ τῆς νήσου αὐτῶν αἰχμαλώτους θεραπεύων διενοεῖτο ἀνανεώσασθαι. πανταχόθεν τε νομίζων ἐλασσοῦσθαι τό τε πρῶτον ἀντεῖπεν, οὐ βεβαίους φάσκων εἶναι Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἵνα Ἀργεῖους σφίσι σπεισάμενοι ἐξέλωσι καὶ αὐθις ἐπ' Ἀθηναίους μόνους ἴωσι, τούτου ἕνεκα σπένδεσθαι αὐτούς, καὶ τότε, ἐπειδὴ ἡ διαφορὰ ἐγγεγένητο, πέμπει εὐθὺς ἐς Ἄργος ἰδίᾳ, κελεύων ὡς τάχιστα ἐπὶ τὴν ξυμμαχίαν προκαλουμένους ἥκειν μετὰ Μαντινέων καὶ Ἡλείων, ὡς καιροῦ ὄντος καὶ αὐτὸς ξυμπράξων τὰ μάλιστα.

[44] Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἀκούσαντες τῆς τε ἀγγελίας καὶ ἐπειδὴ ἔγνωσαν οὐ μετ' Ἀθηναίων πραχθεῖσαν τὴν τῶν Βοιωτῶν ξυμμαχίαν, ἀλλ' ἐς διαφορὰν μεγάλην καθεστῶτας αὐτοὺς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, τῶν μὲν ἐν Λακεδαίμονι πρέσβεων, οἱ σφίσι περὶ τῶν σπονδῶν ἔτυχον ἀπόντες, ἡμέλουν, πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους μᾶλλον τὴν γνώμην εἶχον, νομίζοντες πόλιν τε σφίσι φιλίαν ἀπὸ παλαιοῦ καὶ δημοκρατουμένην ὥσπερ

toren suntsiketaren berri ere eman zieten, hori ere itzulketa bat zela esanez, han ez zelako bizi atenastarren etsai bat ere.

Hori esan zietenean, atenastarrak biziki haserretu ziren, lazedemonдарrek Panakto suntsitzeak euren eskubideei kalte egin ziela uste baitzuten, hura zutik eman behar zitzaielako, eta jakitun zeudelako lazedemonдарrek eurekin kontatu barik egin zutela hitzarmena beoziarrekin, nahiz eta aldez aurretik esanik eduki ituna onartu ez zutenak atenastarrekin bat eginda behartuko zituztela onartzera. Atenastarrak era berean arreta jarri zieten bete barik zeuden ituneko gainerako puntuei ere, eta hain iruzurtuak sentitu ziren non enbaxadoreei gogor erantzun zieten eta kanpora egotzi.

43.— Liskar horiek lazedemonдарren eta atenastarren artean sortu zirenerako, Atenasen bake ituna apurtu nahi zutenek oraindik gehiago jarraitu zuten ekiten. Horiatariko bat Altzibiades zen, Kliniasen semea, gizon oraindik gaztea beste edozein hiriko irizpideen arabera, baina begirunea zeukana bere jatorrikoen ospari esker. Honek benetan sinesten zuen hobe zela argostarrekin elkartzea; baina ez zen agertzen kontra horregatik bakarrik, baizik eta baita bere buru-estimuan minduta zegoelako ere, lazedemonдарrek tregoak Niziasekin eta Lakesekin negoziatu baitzituzten bera kontuan hartu gabe gaztea zelako eta beren artean antzinatek zegoen abegikortasun harremana behar bezala baloratu gabe; Altzibiadesek harreman hori berriztatzeko proiektua baitzeukan uharterko presoan ardura hartuta, nahiz eta bere aitonak horri uko egin.

Uste zuenez ikuspuntu guztietatik gutxietsi zutela, hasiera-hasieratik adierazi zuen kontrako iritzia, esanez lazedemonдарrak ez zirela leialak, eta atenastarrekin bakea egitearen zioa haxe zela: argostarrak baztertu eta gero atenastarrak bakarrik geratzen zirenean, erasora jotzea, eta haien hitzarmenaren helburua ez zela horixe besterik. Orduan, liskarra sortu zenean, Altzibiadesek bere mandatari bat bidali zuen Argosera bere izenean, argostarrei ahalik eta azkarren etortzeko eskatuz mantinearrekin eta elearrekin batera hitzarmen bat proposatzeko, horretarako une egokia zelako eta bere aldetik ahal zenik eta laguntzarik handiena eskainiko ziela aginduz.

44.— Argostarrek haren mezua hartu eta jakin zutenean beoziarren ituna ez zela gauzatu atenastarren partaidetzarekin, eta, gainera, lazedemonдарrek liskar handiak izatera heldu zirela, hain zuzen ere bake hitzarmenari buruz Lazedemonera joateko ziren enbaxadoreena alde batera utzi eta atenastarren aldeko joera handiagoa izaten hasi ziren, uste iza-

καὶ αὐτοὶ καὶ δύναμιν μεγάλην ἔχουσιν τὴν κατὰ θάλασσαν
ξυμπολεμήσειν σφίσιν, ἣν καθιστώνται ἐς πόλεμον. ἔπεμπον
οὖν εὐθύς πρέσβεις ὡς τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς ξυμμαχίας·
ξυνεπρεσβεύοντο δὲ καὶ Ἡλεῖοι καὶ Μαντινῆς. Αἰφίκοντο
δὲ καὶ Λακεδαιμονίων πρέσβεις κατὰ τάχος, δοκοῦντες
ἐπιτήδειοι εἶναι τοῖς Ἀθηναίοις, Φιλοχαρίδας καὶ Λέων καὶ
Ἐνδριος, δείσαντες μὴ τὴν τε ξυμμαχίαν ὀργιζόμενοι πρὸς
τοὺς Ἀργεῖους ποιήσωνται, καὶ ἅμα Πύλον ἀπαιτήσοντες ἀντὶ
Πανάκτου καὶ περὶ τῆς Βοιωτῶν ξυμμαχίας ἀπολογησόμενοι,
ὡς οὐκ ἐπὶ κακῷ τῶν Ἀθηναίων ἐποιήσαντο.

[45] Καὶ λέγοντες ἐν τῇ βουλῇ περὶ τε τούτων καὶ ὡς
αὐτοκράτορες ἤκουσι περὶ πάντων ξυμβῆναι τῶν διαφόρων,
τὸν Ἀλκιβιάδην ἐφόβουν μὴ καί, ἣν ἐς τὸν δῆμον ταῦτα
λέγωσιν, ἐπαγᾶγονται τὸ πλῆθος καὶ ἀπωσθῇ ἡ Ἀργείων
ξυμμαχία. μηχανᾶται δὲ πρὸς αὐτοὺς τοιόνδε τι ὁ Ἀλκιβιάδης·
τοὺς Λακεδαιμονίους πείθει πίστιν αὐτοῖς δούς, ἣν μὴ
ὁμολογήσωσιν ἐν τῷ δήμῳ αὐτοκράτορες ἦκειν, Πύλον τε
αὐτοῖς ἀποδώσειν (πείσειν γὰρ αὐτὸς Ἀθηναίους, ὥσπερ
καὶ νῦν ἀντιλέγειν) καὶ τᾶλλα ξυναλλάξειν. βουλόμενος δὲ
αὐτοὺς Νικίου τε ἀποστήσαι ταῦτα ἔπρασσε καὶ ὅπως ἐν τῷ
δήμῳ διαβαλὼν αὐτοὺς ὡς οὐδὲν ἀληθὲς ἐν νῷ ἔχουσιν οὐδὲ
λέγουσιν οὐδέποτε ταῦτά, τοὺς Ἀργεῖους καὶ Ἡλείους καὶ
Μαντινέας ξυμμάχους ποιήσῃ. καὶ ἐγένετο οὕτως. ἐπειδὴ γὰρ
ἐς τὸν δῆμον παρελθόντες καὶ ἐπερωτῶμενοι οὐκ ἔφασαν
ὥσπερ ἐν τῇ βουλῇ αὐτοκράτορες ἦκειν, οἱ Ἀθηναῖοι οὐκέτι
ἠνείχοντο, ἀλλὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου πολλῷ μᾶλλον ἢ πρότερον
καταβοῶντος τῶν Λακεδαιμονίων ἐσηκούον τε καὶ ἐτοῖμοι
ἦσαν εὐθύς παραγαγόντες τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς μετ'
αὐτῶν ξυμμάχους ποιεῖσθαι σεισμοῦ δὲ γενομένου πρὶν τι
ἐπικυρωθῆναι, ἢ ἐκκλησίᾳ αὕτη ἀνεβλήθη.

[46] Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐκκλησίᾳ ὁ Νικίας, καίπερ τῶν
Λακεδαιμονίων αὐτῶν ἠπατημένων καὶ αὐτὸς ἐξηπατημένος
περὶ τοῦ μὴ αὐτοκράτορας ὁμολογήσαι ἦκειν, ὅμως τοῖς
Λακεδαιμονίοις ἔφη χρῆναι φίλους μᾶλλον γίγνεσθαι, καὶ
ἐπισχόντας τὰ πρὸς Ἀργεῖους πέμψαι ἔτι ὡς αὐτοὺς καὶ
εἰδέναι ὅτι διανοοῦνται, λέγων ἐν μὲν τῷ σφετέρῳ καλῷ, ἐν
δὲ τῷ ἐκείνων ἀπρεπεί τὸν πόλεμον ἀναβάλλεσθαι· σφίσι μὲν

nik gerra sortuz gero euren alde aterako zirela, antzinatek zirelako lagunak, eurena bezalako erregimen demokratikoarekin gobernatuak zeudelako eta itsas botere handia zeukatelako.

Beraz, berehala bidali zituzten Atenasera enbaxadoreak hitzarmenari buruz hitz egitera, eta eurekin batera joan ziren elearrak eta mantinentarrak ere.

Laster heldu ziren Filokaridas, Leon eta Endio lazedemondarren enbaxadoreak ere, itxura batean atenastarrekin harreman onak mantentzen zituztenak, beldur zirelako haserrearen ondorioz argostarrekin hitzarmena egingo zutela; eta Panaktoren ordezkariak eskatzeko agindua ere bazekarten enbaxadoreek, eta, halaber, beoziarrekin egindako hitzarmena justifikatzea, esanez ez zutela egin atenastarrei kalte egiteko.

45.— Kontseiluaren aurrean hitz egin zuten ez esanez ahalorde osoa zutela desadostasunetan adostasunera heltzeko, Alkibiades pentsatzen hasi zen ezen, Batzarraren aurrean gauza bera esaten bazuten, herria berengana zezaketela eta honek argostarren hitzarmenari traba egingo ziola. Orduan, Alkibiadesek haiekin era honetan jokatzeko pentsatzen du: lazedemondarrek konbentzitzen ditu, bermeak emanik, ahalorde osoekin ez direla etorri esaten badute Batzarraren aurrean, Pilos itzuliko zaiela —berak konbentzituak dituelako atenastarrak, orain kontra agertzen den indar berarekin—, eta gainerako liskarrak ere konpontzea lortuko dela.

Horrela jokatzeko Niziasengandik aldendu nahi zituelako, eta, gainera, argostarrak, elearrak eta mantinentarrak aliatu egiteko xedez, lazedemondarrek Batzarraren aurrean difamatzea lortzeko asmoarekin, egia eusten ez zion eta, gainera, beti gauza bera esaten ez zuten jendea zela aditzera emanik. Eta, gertatu ere, horrela gertatu zen, Batzarrean aurkeztu zirenean batzarkideen galderei ez zirelako erantzun Kontseiluari esan zioten moduan, hau da ahalorde osoarekin zetozela. Orduan jada atenastarrak ez ziren kontrolatu eta Alkibiadesen proposamenak onartu zituzten, honek lehen baino oihu handiagoak egiten baitzituen lazedemondarren kontra, eta berehala agertu ziren argostarrak eta hauekin zeudenak ekartzeko prest, aliatu egiteko asmoaz. Baina, lurrikara bat gertatu zen hitzarmena berretsi baino lehenxeago eta batzaraldi hura atzeratu egin zen.

46.— Enbaxadore lazedemondarrei egindako engainuaren ondorioz Nizias ere engainatua izan zen arren ahalorde osoarekin izan barik etorri zirela aitortu zutelako, hala ere Niziasek hurrengo Batzarrean esan zuen lazedemondarrek lagun izateari lehentasuna eman behar zitzaiola, argos-

γὰρ εὖ ἐσώτων τῶν πραγμάτων ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἄριστον εἶναι διασώσασθαι τὴν εὐπραγίαν, ἐκείνοις δὲ δυστυχοῦσιν ὅτι τάχιστα εὖρημα εἶναι διακινδυνεύσαι. ἔπεισέ τε πέμψαι πρέσβεις, ὧν καὶ αὐτὸς ἦν, κελεύοντας Λακεδαιμονίους, εἴ τι δίκαιον διανοοῦνται, Πάνακτόν τε ὀρθὸν ἀποδιδόναι καὶ Ἀμφίπολιν, καὶ τὴν Βοιωτῶν ξυμμαχίαν ἀνεῖναι, ἣν μὴ ἐς τὰς σπονδὰς ἐσίωσι, καθάπερ εἰρητὸ ἄνευ ἀλλήλων μηδενὶ ξυμβαίνειν. εἰπεῖν τε ἐκέλευον ὅτι καὶ σφεῖς, εἰ ἐβούλοντο ἀδικεῖν, ἤδη ἂν Ἀργεῖους ξυμμάχους πεποιεῖσθαι, ὡς παρεῖναι γ' αὐτοὺς αὐτοῦ τούτου ἔνεκα. εἴ τέ τι ἄλλο ἐνεκάλουν, πάντα ἐπιστείλαντες ἀπέπεμψαν τοὺς περὶ τὸν Νικίαν πρέσβεις. Καὶ ἀφικομένων αὐτῶν καὶ ἀπαγγειλάντων τά τε ἄλλα καὶ τέλος εἰπόντων ὅτι εἰ μὴ τὴν ξυμμαχίαν ἀνήσουσι Βοιωτοῖς μὴ ἐσιοῦσιν ἐς τὰς σπονδὰς, ποιήσονται καὶ αὐτοὶ Ἀργεῖους καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν ξυμμάχους, τὴν μὲν ξυμμαχίαν οἱ Λακεδαιμόνιοι Βοιωτοῖς οὐκ ἔφασαν ἀνήσειν, ἐπικρατούντων τῶν περὶ τὸν Ξενάρη τὸν ἔφορον ταῦτα γίνεσθαι καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς αὐτῆς γνώμης ἦσαν, τοὺς δὲ ὄρκους δεομένου Νικίου ἀνενεώσαντο· ἐφοβεῖτο γὰρ μὴ πάντα ἀτελῇ ἔχων ἀπέλθῃ καὶ διαβληθῇ, ὅπερ καὶ ἐγένετο, αἴτιος δοκῶν εἶναι τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους σπονδῶν. ἀναχωρήσαντός τε αὐτοῦ ὡς ἤκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος πεπραγμένον, εὐθὺς δι' ὀργῆς εἶχον, καὶ νομίζοντες ἀδικεῖσθαι (ἔτυχον γὰρ παρόντες οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι) παραγαγόντος Ἀλκιβιάδου ἐποίησαντο σπονδὰς καὶ ξυμμαχίαν πρὸς αὐτοὺς τήνδε.

[47] Ὑσπονδὰς ἐποίησαντο ἑκατὸν Ἀθηναῖοι ἔτη καὶ Ἀργεῖοι καὶ Μαντινῆς καὶ Ἡλείοι <πρὸς ἀλλήλους>, ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ξυμμάχων ὧν ἄρχουσιν ἑκάτεροι, ἀδόλους καὶ ἀβλαβεῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. ὅπλα δὲ μὴ ἐξέστω ἐπιφέρειν ἐπὶ πημονῇ μήτε Ἀργεῖους καὶ Ἡλείους καὶ Μαντινέας καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐπὶ Ἀθηναίους καὶ τοὺς ξυμμάχους ὧν ἄρχουσιν Ἀθηναῖοι μήτε Ἀθηναίους καὶ τοὺς ξυμμάχους <ὧν ἄρχουσιν Ἀθηναῖοι> ἐπὶ Ἀργεῖους καὶ Ἡλείους καὶ Μαντινέας καὶ τοὺς ξυμμάχους, τέχνην μηδὲ μηχανὴν μηδεμιᾶ. κατὰ τὰδε ξυμμάχους εἶναι Ἀθηναίους καὶ Ἀργεῖους καὶ Μαντινέας καὶ Ἡλείους ἑκατὸν ἔτη. ἦν πολέμιοι

tarrekin egiteko ziren negoziazioak atzeratu behar zirela eta lazedemon-darregana mezulariak bidali behar zirela jakiteko zeintzuk ziren haien asmoak, zeren, esaten zuenez, gerra atzeratzea atenastarren onerako bai-tzen eta lazedemonarren kalterako, Atenasko politikaren martxa onak irauten zuen bitartean onena oparotasun hori ahal zenik eta luzaroen iraunaraztea zelako, eta lazedemondarrentzat komenigarriena, ostera, euren egoera txarra ikusita, ahal zenik eta bizkorren arriskuan sartzea asmatzea zela. Konbentzitu zituen enbaxadoreak bidali behar zirela –enbaxadoreetariko bat bera izango zen– lazedemondarrak gonbidatze-ra, beren asmoak zuzenak baldin baziren, Panakto, eraitsi barik, eta Anfipolis entrega zitzaten eta beoziarrekin egindako aliantza alde batera utz zezaten (haiek bake itunarekin bat egin ezean), bien arteko adostasun-ik barik hitzarmenik hirugarren batekin ez egiteko erabakiaren arabera. Aholkatu zien esatea, halaber, eurek ere, justiziari huts egitea nahi izan bazuten, argostarrak aliatutzat edukitzeko aukerak izan dituztela; hori hain zela egia ezen euren mezulariak ere etorri baitziren asmo horrekin. Orduan Nizias eta gainerako enbaxadoreak bidali zituzten agindu horie-kin eta ukan zezaketen gainerako erreklamazioentzako aipamenekin.

Heldu zirenean, gainerako informe guztien berri eman zieten; baina azkenean esan zietenean beoziarrekiko ituna –haiek bake itunarekin bat egin ezean– alde batera uzten ez bazuten atenastarrek argostarrak eta hauen aliatuak aliatu egingo zituztela, lazedemondarrek erantzun zieten ez zutela alde batera utziko beoziarren hitzarmena, Jenares eforoak era-tutako taldeak eta horien ideiekin bat zetozenek jarrera hori ezarri bai-tzuten. Hala eta guztiz ere, Niziasek eskatuta zinak berriztatu zituzten, hau beldur zelako ezer lortu barik itzuli behar izatearekin eta, beraz, agirakak entzun behar izango zituelako –eta gertatu ere horixe gertatu zen–, bera hartzen baitzuten lazedemondarrekin egin beharreko bake itunaren erantzule.

Itzuli zirenean eta atenastarrek jakin zutenean lazedemondarrekin ezer ez zela lortu, berehala haserretu ziren, eta, itunak finkaturiko eskubi-deetan irainduak izan zirela konbentziturik, Altzibiadesek ekarritako argostarren eta hauen aliatuen enbaxadoreak bertan zeudenez, horiekin egin zituzten hurrengo itun eta hitzarmen hauek:

47.– «Atenastarrek eta argostarrek, mantinearrek eta elearrek euren buruen eta alde bakoitzak zuzentzen dituen aliatuen ordezkaritzan, ehun urterako ituna egiten dute engainurik eta kalterik barik, lehorrean eta itsasoan.

ἴωσιν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν Ἀθηναίων, βοηθεῖν Ἀργεῖους καὶ Μαντινέας καὶ Ἡλείους Ἀθήναζε, καθ' ὅτι ἂν ἐπαγγέλλωσιν Ἀθηναῖοι, τρόπῳ ὁποῖῳ ἂν δύνωνται ἰσχυροτάτῳ κατὰ τὸ δυνατόν· ἣν δὲ δηώσαντες οἴχωνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην τὴν πόλιν Ἀργεῖοις καὶ Μαντινεῦσι καὶ Ἡλείοις καὶ Ἀθηναίοις καὶ κακῶς πάσχειν ὑπὸ ἀπάσῳ τῶν πόλεων τούτων· καταλύειν δὲ μὴ ἐξεῖναι τὸν πόλεμον πρὸς ταύτην τὴν πόλιν μηδεμιᾶ τῶν πόλεων, ἣν μὴ ἀπάσαις δοκῇ. βοηθεῖν δὲ καὶ Ἀθηναίους ἐς Ἄργος καὶ Μαντίνειαν καὶ Ἥλιν, ἣν πολέμιοι ἴωσιν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν Ἀργείων ἢ τὴν Μαντινέων ἢ τὴν Ἡλείων, καθ' ὅτι ἂν ἐπαγγέλλωσιν αἱ πόλεις αὗται, τρόπῳ ὁποῖῳ ἂν δύνωνται ἰσχυροτάτῳ κατὰ τὸ δυνατόν· ἣν δὲ δηώσαντες οἴχωνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην τὴν πόλιν Ἀθηναίοις καὶ Ἀργεῖοις καὶ Μαντινεῦσι καὶ Ἡλείοις καὶ κακῶς πάσχειν ὑπὸ ἀπάσῳ τούτων τῶν πόλεων· καταλύειν δὲ μὴ ἐξεῖναι τὸν πόλεμον πρὸς ταύτην τὴν πόλιν <μηδεμιᾶ τῶν πόλεων>, ἣν μὴ ἀπάσαις δοκῇ [ταῖς πόλεσιν]. ὅπλα δὲ μὴ ἔαν ἔχοντας διέναι ἐπὶ πολέμῳ διὰ τῆς γῆς τῆς σφετέρας αὐτῶν καὶ τῶν συμμαχῶν ὧν ἄρχουσιν ἕκαστοι, μηδὲ κατὰ θάλασσαν, ἣν μὴ ψηφισαμένων τῶν πόλεων ἀπάσῳ τὴν δίοδον εἶναι, Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων καὶ Μαντινέων καὶ Ἡλείων. τοῖς δὲ βοηθοῦσιν ἡ πόλις ἡ πέμπουσα παρεχέτω μέχρι μὲν τριάκοντα ἡμερῶν σῖτον, ἐπὶν ἔλθωσιν ἐς τὴν πόλιν τὴν ἐπαγγείλασαν βοηθεῖν, καὶ ἀπιούσι κατὰ ταυτά· ἣν δὲ πλέονα βούληται χρόνον τῇ στρατιᾷ χρῆσθαι, ἡ πόλις ἡ μεταπεμψαμένη διδότη σῖτον, τῷ μὲν ὀπλίτῃ καὶ ψιλῷ καὶ τοξότῃ τρεῖς ὀβολοὺς Αἰγιναίους τῆς ἡμέρας ἐκάστης, τῷ δ' ἵππῃ δραχμὴν Αἰγιναίαν. ἡ δὲ πόλις ἡ μεταπεμψαμένη <τῇ στρατιᾷ> τὴν ἡγεμονίαν ἐχέτω, ὅταν ἐν τῇ αὐτῇ ὁ πόλεμος ᾗ· ἣν δὲ ποι δόξῃ <ἀπάσαις> ταῖς πόλεσι κοινῇ στρατεῦεσθαι, τὸ ἴσον τῆς ἡγεμονίας μετεῖναι ἀπάσαις ταῖς πόλεσιν. ὁμόσαι δὲ τὰς σπονδὰς Ἀθηναίους μὲν ὑπὲρ τε σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν συμμαχῶν, Ἀργεῖοι δὲ καὶ Μαντινῆς καὶ Ἡλεῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τούτων κατὰ πόλεις ὁμνύντων. ὁμνύντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὅρκον ἕκαστοι τὸν μέγιστον κατὰ ἱερῶν τελείων. ὁ δὲ ὅρκος ἔστω ὅδε· “ἐμμενὼ τῇ συμμαχίᾳ κατὰ τὰ ξυγκεῖμενα δικαίως καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀδόλως, καὶ οὐ παραβήσομαι τέχνη οὐδὲ μηχανῇ οὐδεμιᾶ.” ὁμνύντων δὲ Ἀθήνησι μὲν ἡ βουλή καὶ αἱ ἔνδημοι ἄρχαί, ἐξορκούντων

«Argostarrei, elearrei, mantinearrei eta euren aliatuei ez zaie utziko armak hartzen atenastarren eta atenastarrek zuzentzen dituzten aliatuen kaltetan, eta atenastarrei eta hauen aliatuei ere ez zaie utziko argostarren, elearren, mantinearren eta euren aliatuen kontra armak hartzen ez maltzurkeriaz ez beste edozein baliabidez.

«Atenastarrak eta argostarrak, elearrak eta mantinearrek aliatuak izango dira ehun urtean zehar hurrengo baldintzetan. Etsaiak Atenasko Lurraldera indarrez sartzen badira, argostarrek, mantinearrek eta elearrak Atenasi lagunduko diote atenastarrek jakinarazten dieten baldintzetan eta ahal duten kementsuen bakoitzaren ahalbideak kontuan izanda. Etsaiek alde egiten badute lurraldea suntsitu ostean, argostarrek, mantinearrek, elearrak eta atenastarrek etsaitzat hartuko dituzte hiri horretakoak, eta hitzarmenera bildutako hiri guztiok beraien etsaitasunaren xede hartuko dituzte hiri erasotzaile horretakoak. Hiri bati ere ez zaio utziko gerrari amaiera ematen, guztiek elkarrekin erabakitzen ez badute.

«Atenastarrak Argosi, Mantineari eta Elideri laguntzera joango dira hiri horretakoek jakinarazten dieten baldintzetan eta ahal duten kementsuen bere ahalbideak kontuan izanda. Etsaiek alde egiten badute lurraldea suntsitu ostean, argostarrek, mantinearrek, elearrak eta atenastarrek etsaitzat hartuko dituzte hiri horretakoak eta hitzarmenera bildutako hiri guztiok beraien etsaitasunaren xede hartuko dituzte hiri erasotzaile horretakoak. Hiri bati ere ez zaio utziko gerrari amaiera ematen, guztiek elkarrekin erabakitzen ez badute.

«Ez dute onartuko etsaitasun asmoak dituzten tropek ez norbere lurraldea, ez zuzentzen dituzten aliatuena zeharkatzerik, eta era berean ez dute onartuko itsasoz egiterik ere, izan ezik hiri guztiek, hots, Atenasek, Argosek, Mantineak eta Elidek, elkarrekin ahalbide hori ematea erabakitzen dutenean.

«Laguntza tropei dagokienez, bidaltzen dituen hiriak emango dizkie behar dituzten elikagaiak laguntza eskatu duen hirira heldu diren egunean hasi eta hogeita hamar egunetan zehar, eta berdin itzultzean ere. Tropa horiek luzaroago erabili gura baditu, kasu horretan eskabidea egin duen hiriak emango dizkie elikagaiak, hiru obolo eginar egunean hoplita, oinezko arin edo arkulari bakoitzeko, eta drakma eginar bat zaldizko bakoitzeko. Tropak eskatzen dituen hiriak agintea izango du gerra bere lurraldean egiten denean. Espedizioa hiri guztiek batera egi-
tea erabakitzen dutenean, guztiek izango dute aginte bera.

δὲ οἱ πρυτάνεις· ἐν Ἀργεὶ δὲ ἡ βουλὴ καὶ οἱ ὀγδοήκοντα καὶ οἱ ἄρτυναι, ἐξορκούντων δὲ οἱ ὀγδοήκοντα· ἐν δὲ Μαντινείᾳ οἱ δημιουργοὶ καὶ ἡ βουλὴ καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαί, ἐξορκούντων δὲ οἱ θεωροὶ καὶ οἱ πολέμαρχοι· ἐν δὲ Ἥλιδι οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ τὰ τέλη ἔχοντες καὶ οἱ ἑξακόσιοι, ἐξορκούντων δὲ οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ θεσμοφύλακες. ἀνανεοῦσθαι δὲ τοὺς ὄρκους Ἀθηναίους μὲν ἰόντας ἐς Ἥλιν καὶ ἐς Μαντίνειαν καὶ ἐς Ἀργος τριάκοντα ἡμέραις πρὸ Ὀλυμπίων, Ἀργεῖους δὲ καὶ Ἥλείους καὶ Μαντινέας ἰόντας Ἀθήναζε δέκα ἡμέραις πρὸ Παναθηναίων τῶν μεγάλων. τὰς δὲ ξυνθήκας τὰς περὶ τῶν σπονδῶν καὶ τῶν ὄρκων καὶ τῆς ξυμμαχίας ἀναγράψαι ἐν στήλῃ λιθίνῃ Ἀθηναίους μὲν ἐν πόλει, Ἀργεῖους δὲ ἐν ἀγορᾷ ἐν τοῦ Ἀπόλλωνος τῷ ἱερῷ, Μαντινέας δὲ ἐν τοῦ Διὸς τῷ ἱερῷ ἐν τῇ ἀγορᾷ· καταθέντων δὲ καὶ Ὀλυμπίᾳσι στήλην χαλκὴν κοινῇ Ὀλυμπίοις τοῖς νυνί. ἐὰν δὲ τι δοκῇ ἄμεινον εἶναι ταῖς πόλεσι ταύταις προσθεῖναι πρὸς τοῖς συγκειμένοις, ὅτι [δ'] ἂν δόξη ταῖς πόλεσιν ἀπάσαις κοινῇ βουλευομέναις, τοῦτο κύριον εἶναι.'

[48] Αἱ μὲν σπονδαὶ καὶ ἡ ξυμμαχία οὕτως ἐγένοντο, καὶ αἱ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων οὐκ ἀπείρηντο τούτου ἕνεκα οὐδ' ὑφ' ἐτέρων. Κορίνθιοι δὲ Ἀργείων ὄντες ξύμμαχοι οὐκ ἐσῆλθον ἐς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ γενομένης πρὸ τούτου Ἥλείοις καὶ Ἀργείοις καὶ Μαντινεῦσι ξυμμαχίας, τοῖς αὐτοῖς πολεμεῖν καὶ εἰρήνην ἄγειν, οὐ ξυνώμοσαν, ἀρκεῖν δ' ἔφασαν σφίσι τὴν πρώτην γενομένην ἐπιμαχίαν, ἀλλήλοις βοηθεῖν, ξυνεπι στρατεύειν δὲ μηδενί. οἱ μὲν Κορίνθιοι οὕτως ἀπέστησαν τῶν ξυμμάχων καὶ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους πάλιν τὴν γνώμην εἶχον.

[49] Ὀλύμπια δ' ἐγένετο τοῦ θέρους τούτου, οἷς Ἀνδροσθένης Ἀρκὰς παγκράτιον τὸ πρῶτον ἐνίκα· καὶ Λακεδαιμόνιοι τοῦ ἱεροῦ ὑπὸ Ἥλείων εἰρχθησαν ὥστε μὴ θύειν μηδ' ἀγωνίζεσθαι, οὐκ ἐκτίνοντες τὴν δίκην αὐτοῖς ἣν ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ νόμῳ Ἥλειοι κατεδικάσαντο αὐτῶν φάσκοντες <ἐς> σφᾶς ἐπὶ Φύρκον τε τεῖχος ὅπλα ἐπενεγκεῖν καὶ ἐς Λέπρεον αὐτῶν ὀπλίτας ἐν ταῖς Ὀλυμπιακαῖς σπονδαῖς ἐσπέμψαι. ἡ δὲ καταδίκη δισχίλια μναῖ ἦσαν, κατὰ τὸν ὀπλίτην ἕκαστον δύο μναῖ, ὥσπερ ὁ νόμος ἔχει. Λακεδαιμόνιοι δὲ πρέσβεις πέμψαντες

«Atenastarrek euren izenean eta beren aliatuen izenean egingo dute zin; argostarrek, mantinearrek, elearrak eta euren aliatuek, oster, bakoitzak bere hirian egingo dute zin. Bakoitzak bere hirian ospetsuena den zin mota egingo du biktima onenak sakrifikatuta.

«Eta zina hurrengo hau izango da: *Itunarekin fidel izango naiz hitzar-tutakoaren arabera, justiziaz eta kalterik eta engainurik barik, eta ez dut urratuko maltzurkeriaz ez beste edozein baliabidez.*

«Atenasen Kontseiluak eta Lurralde agintariek egingo dute zin, eta zina pritanoek diktatuko dute. Argosen Kontseiluak, Laurogeiek eta artinek, eta Laurogeiek diktatuko dute. Mantinean demiurgoek, Kontseiluak eta gainerako agintariek, eta diktatuko dute teoroek eta polemakoek. Eliden demiurgoek, agintariek eta Seiehunek, eta diktatuko dute demiurgoek eta Legearen Zaindariek.

«Atenastarrek zinak berriztatuko dituzte Elidera, Mantinera eta Argosera Olinpiadak baino hogeita hamar lehenago joanda; eta argostarrek, elearrak eta mantinearrek Panatenea Nagusiak baino hamar egun lehenago Atenasera joanda.

«Itunari, zinei eta hitzarmenari buruzko klausulak harrizko estela batean idatziko dituzte, atenastarrek Akropolian, argostarrek Apoloren tenpluan, plazan, mantinearrek Zeusen tenpluan, plazan. Denek batera brontzezko estela bat eraikiko dute Olinpian, aurtengo urteko joko olinpikoetan.

«Hiri horiek uste badute hobe dela zerbait gehiago gehitzea hitzartutako klausulei, balioa izango du hiri guztiek batera erabakitzen dutena bada».

48.– Horrela ezarri ziren ituna eta hitzarmena, eta hala ere alde batek ere ez zuen salatu lazedemonarren eta atenastarren arteko akordioa. Dena dela, korintoarrak, argostarren aliatuak zirenak, ez ziren sartu itunean, eta horren aurretik elearrekin, argostarrek eta mantinearrek beste hitzarmen bat egin zuten zeukatez eta han hiri berdinekin gerra edo bakea mantenduko zela hitzarturik zuten, ez zuten zinik egin, euren ustez nahikoa zitzaielako elkarri laguntza emateko helburua zeukan aurreko defentsazko hitzarmena, nahiz eta hitzarmen hartan ez zen agertzen beste baten kontrako erasozko proiektuan laguntzerik. Horrela korintoarrak urrunduz joan ziren euren aliatuengandik eta berriro joan ziren lazedemonarrena urreratuz.

49.– Uda hartan, Arkadiako Andromedes pankrazioan lehen aldiz txapeldun izan zeneko Joko Olinpikoak ospatu ziren. Elearrak lazedemondarrei ez zieten utzi santutegian sartzen eta, beraz, ezin izan zuten

ἀντέλεγον μὴ δικαίως σφῶν καταδεδικάσθαι, λέγοντες μὴ ἐπηγγέλθαι πω ἐς Λακεδαίμονα τὰς σπονδὰς, ὅτ' ἐσέπεμψαν τοὺς ὀπλίτας. Ἡλείοι δὲ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐκεχειρίαν ἤδη ἔφασαν εἶναι (πρώτοις γὰρ σφίσιν αὐτοῖς ἐπαγγέλλουσιν), καὶ ἡσυχάζοντων σφῶν καὶ οὐ προσδεχομένων ὥς ἐν σπονδαῖς, αὐτοὺς λαθεῖν ἀδικήσαντας. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ὑπελάμβανον οὐ χρεῶν εἶναι αὐτοὺς ἐπαγγεῖλαι ἔτι ἐς Λακεδαίμονα, εἰ ἀδικεῖν γε ἤδη ἐνόμιζον αὐτούς, ἀλλ' οὐχ ὥς νομίζοντας τοῦτο δρᾶσαι, καὶ ὅπλα οὐδαμῶς ἔτι αὐτοῖς ἐπενεγκεῖν. Ἡλείοι δὲ τοῦ αὐτοῦ λόγου εἶχοντο, ὥς μὲν οὐκ ἀδικοῦσι μὴ ἂν πεισθῆναι, εἰ δὲ βούλονται σφίσι Λέπρεον ἀποδοῦναι, τό τε αὐτῶν μέρος ἀφιέναι τοῦ ἀργυρίου, καὶ ὃ τῷ θεῷ γίγνεται αὐτοὶ ὑπὲρ ἐκείνων ἐκτίσειν.

[50] Ὡς δ' οὐκ ἐσήκουον, αὐθις τάδε ἡξίου, Λέπρεον μὲν μὴ ἀποδοῦναι, εἰ μὴ βούλονται, ἀναβάντας δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου, ἐπειδὴ προθυμοῦνται χρῆσθαι τῷ ἱερῷ, ἐπομόσαι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἢ μὴν ἀποδώσειν ὕστερον τὴν καταδίκην. ὥς δὲ οὐδὲ ταῦτα ἤθελον, Λακεδαιμόνιοι μὲν εἰργοντο τοῦ ἱεροῦ [θυσίας καὶ ἀγώνων] καὶ οἶκοι ἔθυσον, οἱ δὲ ἄλλοι Ἑλληνες ἐθεώρουν πλὴν Λεπρεατῶν. ὅμως δὲ οἱ Ἡλείοι δεδιότες μὴ βία θύσωσι, ξὺν ὅπλοις τῶν νεωτέρων φυλακὴν εἶχον· ἤλθον δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀργεῖοι καὶ Μαντινῆς, χίλιοι ἑκατέρων, καὶ Ἀθηναίων ἱππῆς, οἱ ἐν Ἀρπίνῃ ὑπέμενον τὴν ἐορτὴν. δέος δ' ἐγένετο τῇ πανηγύρει μέγα μὴ ξὺν ὅπλοις ἔλθωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ καὶ Λίχας ὁ Ἀρκεσιλάου Λακεδαιμόνιος ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὸ τῶν ῥαβδούχων πληγὰς ἔλαβεν, ὅτι νικῶντος τοῦ ἑαυτοῦ ζεύγους καὶ ἀνακηρυχθέντος Βοιωτῶν δημοσίου κατὰ τὴν οὐκ ἐξουσίαν τῆς ἀγωνίσεως προελθὼν ἐς τὸν ἀγῶνα ἀνέδησε τὸν ἡνίοχον, βουλόμενος δηλῶσαι ὅτι ἑαυτοῦ ἦν τὸ ἄρμα· ὥστε πολλῶ δὴ μᾶλλον ἐπεφόβηον πάντες καὶ ἐδόκει τι νέον ἔσεσθαι. οἱ μὲντοι Λακεδαιμόνιοι ἡσύχασάν τε καὶ ἡ ἐορτὴ αὐτοῖς οὕτω διήλθεν. Ἐς δὲ Κόρινθον μετὰ τὰ Ὀλύμπια Ἀργεῖοι τε καὶ οἱ ξύμμαχοι ἀφίκοντο δεησόμενοι αὐτῶν παρὰ σφᾶς ἐλθεῖν. καὶ Λακεδαιμονίων πρέσβεις ἔτυχον παρόντες, καὶ πολλῶν λόγων γενομένων τέλος οὐδὲν ἐπράχθη, ἀλλὰ σεισμοῦ γενομένου διελύθησαν ἕκαστοι ἐπ' οἴκου. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

opari egin ez txapelketetan parterik hartu, ez zutelako ordaindu lege olinpiarren indarrez ezarri zieten isuna elarren kontra Firko gotorlekuan armak hartzeagatik eta tregoa olinpiarrean Lepreora hoplitak bidaltzeagatik. Isunaren kopurua bi mila minakoa zen, hoplita bakoitzeko bi mina, legeak ezartzen duen legez.

Lazedemonдарrek mezularien bidez erantzun zieten bidegabeki zigortuak izan zirela, zeren eurek hoplitak bidali zituztenean oraindik aldarrikatu barik baitzegoen Lazedemonen tregoa olinpiarra. Elearrek, ostera, esaten zuten haien herrialdean bakea aldarrikatuta zegoela jadanik –tregoa lehenengo aldarrikatzen dutenak gerran ari direnak direlako– eta, bakean zeudenez eta tregoa dela-eta ez zieten ez itxaroten, ez zutela pentsatu ere egin eraso izango zenik. Lazedemonдарrek ihardetsi zieten haiek, baldin uste bazuten lazedemonдарrek tregoa hautsi zutela, ez zutela aldarrikatu behar tregoa hori Lazedemonen, baina elarrek aldarrikatu egin zutela, tregoa hausterik ez zela izan uste zutelako; gehiago oraindik, ordutik aurrera lazedemonдарrek ez zutelako erasorik egin beste inon ere. Hala ere, elarrek arrazonamendu berari eusten zioten eta ez zuten sinesten errugabeak zirenik, nahiz eta, Lepreo itzultzen bazieten, eurei zegokien diru kopuruari uko egiteko prest zeudela, eta gainera eurek ordainduko zutela lazedemonдарren ordezkariak zegoen ere.

50.– Lazedemonдарrek ez zituztenez onartu elarren arrazoiak, hauek hurrengo hau proposatu zuten, hots, Lepreo ez zezatela itzuli nahi ez bazuten, baina Zeus Olinpiarren Aldarera igo eta, santutegia erabiltzeko hain interes handia zutenez, heleniarren aurrean zin egin zezatela isuna ordainduko zutela aginduz. Horri ere uko egin ziotenez lazedemonдарrek, santutegian opari egitetik eta jokoetan parte hartzetik kanpo geratu ziren eta euren herrialdean egin zuten opari; gainerako heleniar guztiek, lepreotarrek salbu, ordezkariak bidali zituzten bitartean. Hala ere, beldur zirenez lazedemonдарrak indarrez ahaleginduko zirela opari egiten, elarrek zaintza zerbitzua jarri zuten gehiegikerien kontra neurriak hartzeko. Haiekin bat egin zuten argostarrek eta mantinearrek, mila lagun jarrita hiri bakoitzetik, eta, halaber, Harpinan jaia-
ren zain zegoen zalditeria atenastarra ere.

Jaietan beldur handia izan zuten lazedemonдарrak armekin etor zitezkeela eta, batez ere Likas lazedemonдарrak, Arzesilaoren semeak, jokoak ospatzen ziren bitartean, ordena zerbitzuko kolpeak hartu zituztenean bere taldeak irabazi eta lazedemonдарrek lehiaketan parte hartzerik ez zutelako izan estatu beoziarraren garaitza aldarrikatu

[51] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος Ἡρακλεώταις τοῖς ἐν Τραχίνι μάχῃ ἐγένετο πρὸς Αἰνιᾶνας καὶ Δόλοπας καὶ Μηλιάς καὶ Θεσσαλῶν τινάς. προσοικοῦντα γὰρ τὰ ἔθνη ταῦτα τῇ πόλει πολέμια ἦν· οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλῃ τινὶ γῇ ἢ τῇ τούτων τὸ χωρίον ἐτειχίσθη. καὶ εὐθύς τε καθισταμένη τῇ πόλει ἠναντιοῦντο ἐς ὅσον ἐδύναντο φθείροντες καὶ τότε τῇ μάχῃ ἐνίκησαν τοὺς Ἡρακλεώτας, καὶ Ξενάρης ὁ Κνίδιος Λακεδαιμόνιος ἄρχων αὐτῶν ἀπέθανε, διεφθάρησαν δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Ἡρακλεωτῶν. καὶ ὁ χειμῶν ἐτελεύτα, καὶ δωδέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα.

[52] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους εὐθύς ἀρχομένου τὴν Ἡράκλειαν, ὡς μετὰ τὴν μάχην κακῶς ἐφθείρετο, Βοιωτοὶ παρέλαβον, καὶ Ἀγησιππίδαν τὸν Λακεδαιμόνιον ὡς οὐ καλῶς ἄρχοντα ἐξέπεμψαν. δείσαντες δὲ παρέλαβον τὸ χωρίον μὴ Λακεδαιμονίων τὰ κατὰ Πελοπόννησον θορυβουμένων Ἀθηναῖοι λάβωσιν· Λακεδαιμόνιοι μέντοι ὠργίζοντο αὐτοῖς. Καὶ τοῦ αὐτοῦ θέρους Ἀλκιβιάδης ὁ Κλεινίου στρατηγὸς ὦν Ἀθηναίων, Ἀργείων καὶ τῶν συμμάχων συμπρασσόντων, ἐλθὼν ἐς Πελοπόννησον μετ' ὀλίγων Ἀθηναίων ὀπλιτῶν καὶ τοξοτῶν καὶ τῶν αὐτόθεν συμμάχων παραλαβὼν τά τε ἄλλα ξυγκαθίστη περὶ τὴν ξυμμαχίαν διαπορευόμενος Πελοπόννησον τῇ στρατιᾷ, καὶ Πατρέας τε τεῖχη καθεῖναι ἔπεισεν ἐς θάλασσαν καὶ αὐτὸς ἕτερον διανοεῖτο τειχίσαι ἐπὶ τῷ Ρίῳ τῷ Ἀχαϊκῷ. Κορίνθιοι δὲ καὶ Σικυώνιοι, καὶ οἷς ἦν ἐν βλάβῃ τειχισθὲν βοηθήσαντες διεκώλυσαν.

[53] Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους Ἐπίδαυριοις καὶ Ἀργείοις πόλεμος ἐγένετο, προφάσει μὲν περὶ τοῦ θύματος τοῦ Απόλλωνος τοῦ Πυθαέως, ὃ δέον ἀπαγαγεῖν οὐκ ἀπέπεμπον ὑπὲρ βοταμίων Ἐπίδαυριοι (κυριώτατοι δὲ τοῦ ἱεροῦ ἦσαν Ἀργεῖοι)· ἐδόκει δὲ καὶ ἄνευ τῆς αἰτίας τὴν Ἐπίδαυρον τῷ τε Ἀλκιβιάδῃ καὶ τοῖς Ἀργείοις προσλαβεῖν, ἦν δύνωνται, τῆς τε Κορίνθου ἕνεκα ἡσυχίας καὶ ἐκ τῆς Αἰγίνης βραχυτέραν ἔσσεσθαι τὴν βοήθειαν ἢ Σκύλλαιον περιπλεῖν τοῖς Ἀθηναίοις. παρεσκευάζοντο οὖν οἱ Ἀργεῖοι ὡς αὐτοὶ ἐς τὴν Ἐπίδαυρον διὰ τοῦ θύματος τὴν ἔσπραξιν ἐσβαλοῦντες.

[54] Ἐξεστράτευσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους πανδημεῖ ἐς Λεῦκτρα τῆς ἑαυτῶν μεθορίας πρὸς τὸ Λύκαιον, Ἀγίδος τοῦ Ἀρχιδάμου βασιλέως

zenean, aipatu Likas lasterka lekuan sartu eta bere aurigari koroa jarri baitzion argi uzteko orga berea zela. Orduan oraindik beldur handiagoa izan zuten eta iskanbilak sortuko zirela uste zuten; hala ere, lazedemondarrek ez zuten ezer egin, eta jaiak ospatzen jarraitu zuten.

Joko Olinpikoen ostean, argostarrak eta euren aliatuak Korintora joan ziren eurekin bat egiteko eskatzera, eta bertan aurkitu zituzten ustekabez Lazedemongo enbaxadoreak. Proposamen anitz mahairatu zituzten, baina bat ere ez zen gauzatu, eta, lurrikara bat gertatu zenez, bakoitza bere herrira itzuli zen. Eta uda amaitu zen.

51.– Hurrengo neguan Trakiniako Herakleakoek aurka egin zioten eraso batean enienei, dolopearrei, melostarrei eta tesaliar batzuei, herri auzotar hauek ez baitzuten begi onez ikusten Herakleako hiria, hango gotorlekua beraientzat besterik mehatxugarria ez zelako. Hiria sortu zutenerako jarri ziren haren kontra, eta euren indarren neurrian hura suntsitzen ere saiatu ziren; une hartan Herakleakoei irabaztea lortu zuten, gainera, azken hauek buruzagitzat zuten Jenares Knidisen semea, lazedemondarra berau, eta Herakleako beste batzuk hil zituztelarik.

Halatan bukatu zen negua eta gerrako hamabigarren urtea.

52.– Hurrengo uda hasi zenerako, Herakleak erasoaren ostean galera handiak jasan zituenez, beoziarrek hartu zuten hura euren ardurapean, eta Agesipidas lazedemondarra kaleratu zuten, bere kargua behar bezala bete ez zuelakoan. Gotorlekuaren ardura hartu zuten, hartaz atenastarrak jabetuko zirelako beldurrez, eta lazedemondarrak nahastuta zeudelako Peloponesoko egoerarekin. Hala eta guztiz ere, lazedemondarrek gaizki hartu zuten hura.

Uda berean, Kiniasen seme Altzibiades jeneral atenastarra, argostarren eta berauen aliatuen laguntzarekin, Peloponesora joan zen hoplita eta baleztari atenastar gutxi batzuekin, gehi horiei batu zitzaizkien inguruetako aliatuen gudaroste batekin. Peloponeson zehar egin zuen ibilaldian aliatuekin izan zituen eskuhartzeetariko batean Patraskoak konbentzitu zituen harresiak itsasora arte luza zitzaizen, berak Akaiako Rion beste gotorleku bat eraikitzen zuen bitartean; baina korintoarrek, szionetarrek eta gotorlekuak mehatxatzen zituen inguruko herriek eragotzi egin zioten tropekin etorrira.

53.– Uda berean, gerra piztu zen Epidaurokoen eta argostarren artean Apolo Piteori sakrifikatu beharreko biktima zela-eta, Epidaurokoek larre eskubideen ordain gisa eman behar zuten biktima hura –santutegiaren burujabetasun osoa argostarrek baitzeukaten– oraindik bidali

ήγουμένου· ήδει δὲ οὐδείς ὅποι στρατεύουσιν, οὐδὲ αἱ πόλεις ἐξ ὧν ἐπέμφθησαν. ὥς δ' αὐτοῖς τὰ διαβατήρια θυομένοις οὐ προυχώρει, αὐτοὶ τε ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου καὶ τοῖς συμμαχοῖς περιήγγειλαν μετὰ τὸν μέλλοντα (Καρνεῖος δ' ἦν μὴν, ἱερομηνία Δωριεῦσι) παρασκευάζεσθαι ὡς στρατευσομένους. Ἀργεῖοι δ' ἀναχωρησάντων αὐτῶν τοῦ πρὸ τοῦ Καρνείου μηνὸς ἐξελθόντες τετράδι φθίνοντος, καὶ ἄγοντες τὴν ἡμέραν ταύτην πάντα τὸν χρόνον, ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἐπιδαυρίαν καὶ ἐδήουν. Ἐπιδαυριοὶ δὲ τοὺς συμμαχοὺς ἐπεκαλοῦντο· ὧν τινὲς οἱ μὲν τὸν μῆνα προυφασίσαντο, οἱ δὲ καὶ ἐς μεθορίαν τῆς Ἐπιδαυρίας ἐλθόντες ἡσύχαζον.

[55] Καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ οἱ Ἀργεῖοι ἦσαν, ἐς Μαντίνειαν πρεσβεῖαι ἀπὸ τῶν πόλεων συνηλθον, Ἀθηναίων παρακαλεσάντων. καὶ γιγνομένων λόγων Εὐφαιμίδας ὁ Κορίνθιος οὐκ ἔφη τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις ὁμολογεῖν· σφεῖς μὲν γὰρ περὶ εἰρήνης συγκαθῆσθαι, τοὺς δ' Ἐπιδαυρίους καὶ τοὺς συμμαχοὺς καὶ τοὺς Ἀργεῖους μεθ' ὅπλων ἀντιτετάχθαι· διαλῦσαι οὖν πρῶτον χρῆναι ἀφ' ἐκατέρων ἐλθόντας τὰ στρατόπεδα, καὶ οὕτω πάλιν λέγειν περὶ τῆς εἰρήνης. καὶ πεισθέντες ὥχοντο καὶ τοὺς Ἀργεῖους ἀπήγαγον ἐκ τῆς Ἐπιδαυρίας. ὕστερον δὲ ἐς τὸ αὐτὸ συνηλθόντες οὐδ' ὥς ἐδυνήθησαν συμβῆναι, ἀλλ' οἱ Ἀργεῖοι πάλιν ἐς τὴν Ἐπιδαυρίαν ἐσέβαλον καὶ ἐδήουν. ἐξεστράτευσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐς Καρύας, καὶ ὥς οὐδ' ἐνταῦθα τὰ διαβατήρια αὐτοῖς ἐγένετο, ἐπανεχώρησαν. Ἀργεῖοι δὲ τεμόντες τῆς Ἐπιδαυρίας ὡς τὸ τρίτον μέρος ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου. καὶ Ἀθηναίων αὐτοῖς χίλιοι ἐβοήθησαν ὀπλίται καὶ Ἀλκιβιάδης στρατηγός· πυθόμενος δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐξεστρατεῦσθαι, καὶ ὥς οὐδὲν ἔτι αὐτῶν ἔδει, ἀπῆλθεν. καὶ τὸ θέρος οὕτω διῆλθεν.

[56] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος Λακεδαιμόνιοι λαθόντες Ἀθηναίους φρουροὺς τε τριακοσίους καὶ Ἀγησιππίδαν ἄρχοντα κατὰ θάλασσαν ἐς Ἐπίδαυρον ἐσέπεμψαν. Ἀργεῖοι δ' ἐλθόντες παρ' Ἀθηναίους ἐπεκάλουν ὅτι γεγραμμένον ἐν ταῖς σπονδαῖς διὰ τῆς ἑαυτῶν ἐκάστους μὴ ἔαν πολεμίους διέναι ἐάσειαν κατὰ θάλασσαν παραπλεῦσαι· καὶ εἰ μὴ κἀκεῖνοι ἐς Πύλον κομιοῦσιν ἐπὶ Λακεδαιμονίους τοὺς Μεσσηνίους καὶ Εἰλωτας, ἀδικήσεσθαι αὐτοί. Ἀθηναῖοι δὲ

gabe zeukatelako; baina arrazoi horrez aparte, Altzibiadesek eta argostarrek erabakita zeukaten Epidauro eskuratzea, ahal bazuten behintzat, bai korintoarrak gerarazteko, baita laguntza tropa atenastarrak Eginatik Argosera eroateko orduan Eszileo itsas muturra inguratuta baino bide laburragoa izango zutelakoan ere. Beraz, argostarrak prestatzen ari ziren Epidauroko lurraldea beste inor barik ere indarrez hartzeko, sakrifiziorako biktimarena aitzakiatzat jarritz.

54.– Sasoi bertsuan lazedemondarrak euren armada guztiarekin irten ziren Leuktrasera arte, Arkidamoren seme Agis erregearen aginduetara, Lizeo mendiaren aurrez aurre dagoen euren lurretako mugetara arte, alegia. Inork ez zekien nora zihoazen, ez eta tropak bidali zituzten hiriak zeintzuk izan ziren ere. Hala ere, muga zeharkatu aurreko sakrifizioak aldekoak izan ez zirenez, hirira itzuli ziren eta espedizioa hurrengo hilabetearen hurrengoan egiteko moduan prestatzeko agindua igorri zieten aliatuei, hil hori Karneo zelako, hau da, hilabete sagaratua doriarrentzat. Lazedemondarrak aldendu zirenean, argostarrek, Karneoren aurreko hila amaitu baino lau egun lehenago hasi zuten espedizio batean, eta egun hori espedizio aldi osoan zehar ospatzeari utzi gabe, Epidauroko lurraldea indarrez hartu eta suntsitzen ari ziren. Orduan epidauroarrek laguntza deia luzatu zieten euren aliatuei, baina hauetariko batzuek ezezkoarekin erantzun zuten, hilabete hura sakratua zelako, eta beste batzuk, Epidauroko mugara arte helduta, hantxe geratu ziren ezer egin barik.

55.– Argostarrek Epidauron ziharduten bitartean, Mantinean hirietako enbaxadoreak bildu ziren atenastarrak gonbidatuta. Izan zituzten elkarriketetan, Korintoko Eufamidasek esan zuen hitzak eta ekintzak ez zetozeela bat, zeren, bakeari buruz hitz egiteko batzaraldiak egiten ari ziren bitartean, Epidaurokoak euren aliatuekin eta argostarrak elkarren aurkako gerran ari baitziren, eta, beraz, lehenengo eta behin honako hau egin behar zela: guda zelai horretara joan eta elkarren kontrako tropak banandu, eta hori eginda gero hasi bakeari buruz hitz egiten. Iradokizun hori aintzakotzat hartu eta hara joan ziren, eta argostarrak Epidauroko lurraldetik atera zituzten.

Horren ostean batzarrean berriro bilduta, orduan ere ez ziren izan gai hitzarmenera heltzeko; alderantziz, argostarrek indarrez hartu zuten berriro Epidauroko lurraldea eta hura deboilatzen jarraitu zuten.

Lazedemondarrak ere Kariasera arte joan ziren espedizio batean, baina orduan ere mugak zeharkatzeko iragarpenak aldekoak ez zirenez izan, atzera egin zuten. Argostarrak ere euren hirira itzuli ziren Epidauroko

Ἀλκιβιάδου πείσαντος τῇ μὲν Λακωνικῇ στήλῃ ὑπέγραψαν ὅτι οὐκ ἐνέμειναν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς ὅροις, ἐς δὲ Πύλον ἐκόμισαν τοὺς ἐκ Κρανίων Εἰλωτας λήζεσθαι, τὰ δ' ἄλλα ἡσύχαζον. τὸν δὲ χειμῶνα τοῦτον πολεμούντων Ἀργείων καὶ Ἐπιδαυρίων μάχη μὲν οὐδεμία ἐγένετο ἐκ παρασκευῆς, ἐνέδραι δὲ καὶ καταδρομαί, ἐν αἷς ὡς τύχοιεν ἐκατέρων τινὲς διεφθείροντο. καὶ τελευτῶντος τοῦ χειμῶνος πρὸς ἕαρ ἤδη κλίμακας ἔχοντες οἱ Ἀργεῖοι ἦλθον ἐπὶ τὴν Ἐπίδαυρον, ὡς ἐρήμου οὐσῆς διὰ τὸν πόλεμον βίᾳ αἰρήσοντες· καὶ ἄπρακτοι ἀπῆλθον. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα, καὶ τρίτον καὶ δέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα.

[57] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους μεσοῦντος Λακεδαιμόνιοι, ὡς αὐτοῖς οἱ τε Ἐπιδαυριοὶ ξύμμαχοι ὄντες ἐταλαιπώρουν καὶ τὰλλα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ τὰ μὲν ἀφειστήκει, τὰ δ' οὐ καλῶς εἶχε, νομίσαντες, εἰ μὴ προκαταλήψονται ἐν τάχει, ἐπὶ πλέον χωρήσεσθαι αὐτά, ἐστράτευσον αὐτοὶ καὶ οἱ Εἰλωτες πανδημεὶ ἐπ' Ἄργος· ἡγεῖτο δὲ Ἄγισ ὁ Ἀρχιδάμου Λακεδαιμονίων βασιλεύς. ξυνεστράτευσον δ' αὐτοῖς Τεγεᾶται τε καὶ ὅσοι ἄλλοι Ἀρκάδων Λακεδαιμονίοις ξύμμαχοι ἦσαν. οἱ δ' ἐκ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου ξύμμαχοι καὶ οἱ ἔξωθεν ἐς Φλειοῦντα ξυνελέγοντο, Βοιωτοὶ μὲν πεντακισχίλιοι ὀπλίται καὶ τοσοῦτοι ψιλοὶ καὶ ἱππῆς πεντακόσιοι καὶ ἄμιπποι ἴσοι, Κορίνθιοι δὲ δισχίλιοι ὀπλίται, οἱ δ' ἄλλοι ὡς ἕκαστοι, Φλειάσιοι δὲ πανστρατιᾷ, ὅτι ἐν τῇ ἐκείνων ἦν τὸ στράτευμα.

[58] Ἀργεῖοι δὲ προαισθόμενοι τό τε πρῶτον τὴν παρασκευὴν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐπειδὴ ἐς τὸν Φλειοῦντα βουλόμενοι τοῖς ἄλλοις προσμεῖξαι ἐχώρουν, τότε δὴ ἐξεστράτευσαν καὶ αὐτοὶ ἐβοήθησαν δ' αὐτοῖς καὶ Μαντινῆς, ἔχοντες τοὺς σφετέρους ξυμμάχους, καὶ Ἡλείων τρισχίλιοι ὀπλίται. καὶ προϊόντες ἀπαντῶσι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐν Μεθυδρίῳ τῆς Ἀρκαδίας. καὶ καταλαμβάνουσιν ἐκάτεροι λόφον· καὶ οἱ μὲν Ἀργεῖοι ὡς μεμονωμένοις τοῖς Λακεδαιμονίοις παρεσκευάζοντο μάχεσθαι, ὁ δὲ Ἄγισ τῆς νυκτὸς ἀναστήσας τὸν στρατὸν καὶ λαθὼν ἐπορεύετο ἐς Φλειοῦντα παρὰ τοὺς ἄλλους ξυμμάχους. καὶ οἱ Ἀργεῖοι αἰσθόμενοι ἅμα ἔω ἐχώρουν, πρῶτον μὲν ἐς Ἄργος, ἔπειτα δὲ ἢ προσεδέχοντο τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ τῶν ξυμμάχων καταβήσεσθαι, τὴν

lurraldearen herena gutxi gorabehera suntsitu ostean. Bestalde, Altzi-
biades jenerala, lazedemonarrak espedizioan aterako zirela jakin zue-
nerako, mila hoplita atenastarrekin abiatu zen hara, laguntza ematera,
baina harrezkero haien premiarik ez zegoenez, itzuli egin ziren.

Horrela amaitu zen uda.

56.– Hurrengo neguan, lazedemonarrek Agesipidas burutzat zeukan
hirurehun laguneko soldadu-talde bat bidali zuten itsasoz Epidaurora,
atenastarrak konturatu gabe.

Argostarrak, orduan, atenastarregana joan ziren esatera Itunean hitzar-
tzen zela etsaiei ez zitzaieela utziko euren lurraldea zeharkatzen, baina
atenastarrek lazedemondarrei utzi egin zieten euren kostaldeetatik
nabigatzen; eta, beraz, atenastarrek ez bazituzten Pilosera eroaten
meseniarrek eta hilotak lazedemonarrak mehatxatzeko, argostarrak
euren eskubideetan kaltetuak sentituko zirela.

Atenastarrek orduan, Altzibiadesek aholkatuta, lazedemonarrekin
zeukaten hitzarmenaren estela oinean idatzi zuten lazedemonarrek ez
zituztela zinak bete, eta gero Pilosera eraman zituzten Kraniosko hilo-
tak, han arpilaketa egin zezaten; baina ez zuten ezer gehiagorik egin.

Argosek eta Epidaurok gerran jardun zuten negu hartan ez zen egon
arazko borrokarik, zelatak eta liskarrak baino, eta horietan zertzeladen
arabera alde bata edo besteak izaten zituzten galerak.

Negua bukaeran, udaberrirantz, argostarrak eskailera eta guzti joan
ziren Epidaurora, hiria asaltoan hartzera, uste zutelako gerraren ondo-
rioz troparik barik zeudela; baina hura eskuratzetik lortu ez zutenez,
alde egin zuten.

Halatan bukatu zen negua eta gerrako hamahirugarren urtea.

57.– Hurrengo udaren erdi aldean, hala lazedemonarrak nola euren
aliatuak ziren epidaurotarrek estu eta larri zeuden, eta Peloponesoko gai-
nerakoak atxikimenduari uko eginak ziren, edota ez ziren aurkitzen ego-
era onean. Lazedemonarrak konbentziturik zeudenez egoeraren jabe
berehala egiten ez baziren egoera gehiago gaizkiagotuko zela, hilotek
eta eurek elkartuta espedizioa egin zuten Argosen kontra; buruzagitza
Arkidamoren seme Agis, lazedemonarren erregea, izan zuten. Espedi-
zioan tegearrek eta gainerako arkadiar guztiek lagundu zieten, aliatuak
baitziren. Peloponesoko gainerako aliatuak eta Peloponesotik kanpoko-
ak Fliuntan joan ziren biltzen: beoziarren artetik bost mila hoplita, infan-
teria arineko beste horrenbeste, bostehun zaldun eta beste horrenbeste
lekaio zeuden; korintoarren artetik bi mila hoplita; gainerakoen artetik,

κατὰ Νεμέαν ὁδόν. Ἄγεις δὲ ταύτην μὲν ἦν προσεδέχοντο οὐκ ἐτράπετο, παραγγείλας δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀρκάσι καὶ Ἐπιδαυρίοις ἄλλην ἐχώρησε χαλεπὴν καὶ κατέβη ἐς τὸ Ἀργείων πεδίον· καὶ Κορίνθιοι καὶ Πελληνῆς καὶ Φλειάσιοι ὄρθιον ἐτέραν ἐπορεύοντο· τοῖς δὲ Βοιωτοῖς καὶ Μεγαρεῦσι καὶ Σικυωνίοις εἰρητο τὴν ἐπὶ Νεμέας ὁδὸν καταβαίνειν, ἥ οἱ Ἀργεῖοι ἐκάθηντο, ὅπως, εἰ οἱ Ἀργεῖοι ἐπὶ σφᾶς ἰόντες ἐς τὸ πεδίον βοηθοῖεν, ἐφεπόμενοι τοῖς ἵπποις χρῶντο. καὶ ὁ μὲν οὕτω διατάξας καὶ ἐσβαλὼν ἐς τὸ πεδίον ἐδήρου Σάμινθόν τε καὶ ἄλλα·

[59] Οἱ δὲ Ἀργεῖοι γνόντες ἐβοήθουν ἡμέρας ἤδη ἐκ τῆς Νεμέας, καὶ περιτυχόντες τῷ Φλειασίων καὶ Κορινθίων στρατοπέδῳ τῶν μὲν Φλειασίων ὀλίγους ἀπέκτειναν, ὑπὸ δὲ τῶν Κορινθίων αὐτοὶ οὐ πολλῷ πλείους διεφθάρησαν. καὶ οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Μεγαρῆς καὶ οἱ Σικυώνιοι ἐχώρουν, ὥσπερ εἰρητο αὐτοῖς, ἐπὶ τῆς Νεμέας, καὶ τοὺς Ἀργεῖους οὐκέτι κατέλαβον, ἀλλὰ καταβάντες, ὡς ἐώρων τὰ ἐαυτῶν δηρούμενα, ἐς μάχην παρετάσσοντο. ἀντιπαρεσκευάζοντο δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι. ἐν μέσῳ δὲ ἀπειλημμένοι ἦσαν οἱ Ἀργεῖοι· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ πεδίου οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶργον τῆς πόλεως καὶ οἱ μετ' αὐτῶν, καθύπερθεν δὲ Κορίνθιοι καὶ Φλειάσιοι καὶ Πελληνῆς, τὸ δὲ πρὸς Νεμέας Βοιωτοὶ καὶ Σικυώνιοι καὶ Μεγαρῆς. ἵπποι δὲ αὐτοῖς οὐ παρήσαν· οὐ γὰρ πω οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι τῶν συμμάχων ἦκον. Τὸ μὲν οὖν πλῆθος τῶν Ἀργείων καὶ τῶν συμμάχων οὐχ οὕτω δεινὸν τὸ παρὸν ἐνόμιζον, ἀλλ' ἐν καλῷ ἐδόκει ἡ μάχη ἔσεσθαι, καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπειληφέναι ἐν τῇ αὐτῶν τε καὶ πρὸς τῇ πόλει. τῶν δὲ Ἀργείων δύο ἄνδρες, Θράσυλός τε τῶν πέντε στρατηγῶν εἷς ὢν καὶ Ἀλκίφρων πρόξενος Λακεδαιμονίων, ἤδη τῶν στρατοπέδων ὅσον οὐ ξυνιόντων προσελθόντε Ἄγιδι διελεγέσθην μὴ ποιεῖν μάχην· ἐτοίμους γὰρ εἶναι Ἀργεῖους δίκας δοῦναι καὶ δέξασθαι ἴσας καὶ ὁμοίας, εἴ τι ἐπικαλοῦσιν Ἀργεῖοις Λακεδαιμόνιοι, καὶ τὸ λοιπὸν εἰρήνην ἄγειν σπονδὰς ποιησαμένους.

[60] Καὶ οἱ μὲν ταῦτα εἰπόντες τῶν Ἀργείων ἀφ' ἐαυτῶν καὶ οὐ τοῦ πλῆθους κελεύσαντος εἶπον· καὶ ὁ Ἄγεις δεξάμενος τοὺς λόγους αὐτός, καὶ οὐ μετὰ τῶν πλεόνων οὐδὲ αὐτός

berriz, tropa kopuru ezberdinak; Fliuntekoek, oster, zeuzkaten indar guztiekin parte hartu zuten, tropak euren lurraldean zeudelako.

58.– Argostarrek lazedemondarren prestaketen berri hasiera-hasieratik zeukatenez, lazedemondarrak Fliuntera gainerakoekin biltzera joan zirenean, eurek ere mugimenduan jarri ziren. Horrela, mantinearrak eta hauen aliatuak, gehi hiru mila hoplita elear, argostarrei laguntza ematera joan ziren.

Aurrera zihoazela, lazedemondarrak Metidrion, Arkadian, aurkitu zituzten, eta armada bakoitzak mendixka bat okupatu zuen. Argostarrak borrokan egiteko gertu zeuden lazedemondarrak bakarrik zeuden artean, baina Agisek bere tropak martxan ipini zituen gauzez eta, argostarrak konturatu gabe, Fliuntera joan zen gainerako aliatuekin bat egitera.

Argostarrak egunsentian konturatu zirenean, lehenengo Argoserako bidea hartu zuten, baina gero lazedemondarrak aliatuekin jaitsiko zirela uste zuten lekurantz joan ziren, hau da, Nemeako bidera. Baina Agisek ez zuen hartu argostarrek uste zuten bidea, baizik lazedemondarrei, arkadiarrei eta epidauroarrei aginduak eman ostean, beste bide aldapatsu bat hartu zuen eta Argosko lautadara jaitsi zen. Korintoarrek, pelenetarrek eta Fliuntekoek beste bidezidor maldatsu bat hartu zuten, eta beoziarrei, megararrei eta szionetarrei Agisek agindu zien Nemeako bidea –hau da, argostarrak zeudena– hartzeko, hurrengo asmo honekin, hots, argostarrek euren kontra egingo balute lautadan zehar joanda, beoziarrek zalditeriarekin argostarren erretagoardia zigorka zezaten.

Bere indarrei agindu hori eman eta lautadara heldu zenean, Saminto eta lurraldeko beste eremu batzuk hondatzen saiatu zen.

59.– Argostarrak, eguna egiterakoan egoeraz jabetu zirenean, laguntzera joan ziren Nemeatik. Fliunteko eta Korintoko tropekin topo egin zutenez, Fliunteko gutxi batzuk hil zituzten, eta beste argostar batzuk, zerbait gehixeago agian, korintoarren esku hil ziren.

Beoziarrek, megararrak eta szionetarrek, agindutakoari jarraituz, Nemearentz joan ziren, baina ez zuten argostarrik aurkitu, hauek, goitik jaistean euren ondasunak arpilatuak izan zirela ikusi zutenean, borrokatzeko agindua hartu zutelako. Aurrez aurre prest zeuden lazedemondarrak. Argostarrak erdian hartuta geratu ziren, lautadatik hirirako bidea lazedemondarrek eta hauekin zeudenek moztan zietelako; goian korintoarrek, Fliuntekoak eta pelenetarrek zeuden; Nemea aldean, berriz, beoziarrek, szionetarrek eta megararrak. Zalditeriarik ere ez zuten, atenastarrak zirelako oraindik heldu gabe zeuden aliatuak.

βουλευσάμενος ἀλλ' ἢ ἐνὶ ἀνδρὶ κοινώσας τῶν ἐν τέλει
 ξυστρατευομένων, σπένδεται τέσσαρας μῆνας, ἐν οἷς ἔδει
 ἐπιτελέσαι αὐτοὺς τὰ ῥηθέντα. καὶ ἀπήγαγε τὸν στρατὸν εὐθύς,
 οὐδενὶ φράσας τῶν ἄλλων ξυμμάχων. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι
 καὶ οἱ ξύμμαχοι εἶποντο μὲν ὥς ἡγεῖτο διὰ τὸν νόμον, ἐν
 αἰτία δ' εἶχον κατ' ἀλλήλους πολλῇ τὸν Ἄγιν, νομίζοντες ἐν
 καλῷ παρατυχὸν σφίσι ξυμβαλεῖν καὶ πανταχόθεν αὐτῶν
 ἀποκεκλημένων καὶ ὑπὸ ἱππέων καὶ πεζῶν οὐδὲν δράσαντες
 ἄξιον τῆς παρασκευῆς ἀπιέναι. στρατόπεδον γὰρ δὴ τοῦτο
 κάλλιστον Ἑλληνικὸν τῶν μέχρι τοῦδε συνηλθεν· ὥφθη δὲ
 μάλιστα ἕως ἔτι ἦν ἀθρόον ἐν Νεμέᾳ, ἐν ᾧ Λακεδαιμόνιοί
 τε πανστρατιᾷ ἦσαν καὶ Ἀρκάδες καὶ Βοιωτοὶ καὶ Κορίνθιοι
 καὶ Σικυώνιοι καὶ Πελληνῆς καὶ Φλειάσιοι καὶ Μεγαρήες, καὶ
 οὗτοι πάντες λογάδες ἀφ' ἐκάστων, ἀξιόμαχοι δοκοῦντες
 εἶναι οὐ τῇ Ἀργείων μόνον ξυμμαχίᾳ ἀλλὰ καὶ ἄλλῃ ἔτι
 προσγενομένη. τὸ μὲν οὖν στρατόπεδον οὕτως ἐν αἰτία
 ἔχοντες τὸν Ἄγιν ἀνεχώρουν τε καὶ διελύθησαν ἐπ' οἴκου
 ἕκαστοι, Ἀργεῖοι δὲ καὶ αὐτοὶ ἔτι ἐν πολλῷ πλέονι αἰτία εἶχον
 τοὺς σπεισαμένους ἄνευ τοῦ πλήθους, νομίζοντες κάκεινοι
 μὴ ἂν σφίσι ποτὲ κάλλιον παρασχὸν Λακεδαιμονίους
 διαπεφευγένοι· πρὸς τε γὰρ τῇ σφετέρᾳ πόλει καὶ μετὰ
 πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ξυμμάχων τὸν ἀγῶνα ἂν γίγνεσθαι. τὸν
 τε Θράσυλον ἀναχωρήσαντες ἐν τῷ Χαράδρῳ, οὐπερ τὰς ἀπὸ
 στρατείας δίκας πρὶν εἰέναι κρίνουσιν, ἤρξαντο λεύειν. ὁ δὲ
 καταφυγὼν ἐπὶ τὸν βωμὸν περιγίγνεται τὰ μέντοι χρήματα
 ἐδήμευσαν αὐτοῦ.

[61] Μετὰ δὲ τοῦτο Ἀθηναίων βοηθησάντων χιλίων ὀπλιτῶν
 καὶ τριακοσίων ἱππέων, ὧν ἐστρατήγουν Λάχης καὶ
 Νικόστρατος, οἱ Ἀργεῖοι (ὅμως γὰρ τὰς σπονδὰς ὥκνουν
 λῦσαι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους) ἀπιέναι ἐκέλευον
 αὐτοὺς καὶ πρὸς τὸν δῆμον οὐ προσῆγον βουλομένους
 χρηματίσαι, πρὶν δὴ Μαντινῆς καὶ Ἡλεῖοι (ἔτι γὰρ
 παρήσαν) κατηνάγκασαν δεόμενοι. καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι
 Ἀλκιβιάδου πρεσβευτοῦ παρόντος ἐν τε τοῖς Ἀργείοις
 καὶ ξυμμαχοῖς ταῦτα, ὅτι οὐκ ὀρθῶς αἱ σπονδαὶ ἄνευ
 τῶν ἄλλων ξυμμάχων καὶ γένοιντο, καὶ νῦν (ἐν καιρῷ
 γὰρ παρεῖναι σφεῖς) ἄπτεσθαι χρήναι τοῦ πολέμου. καὶ

Kontua da argostar eta aliatu gehienek uste zutela egoera ez zela hain okerra, eta uste zuten borroka aldeko baldintzetan emango zela, eta lazedemondarrak harrapatuta zeuzkatela, beste inoren laguntzarik gabe, argostarren lurraldean eta hiritik hur. Hala ere, bi argostar, Trasilo, bost jeneraletariko bat, eta Altzifron, lazedemondarren proxenoa, bi armadak borrokan hastear zeudela, Agisengana hurreratu ziren eta borrokarik ez egiteko hitz egin zuten; ordain justuak eta bidezkoak emateko eta hartzeko prest zeudela, lazedemondarrek kexaren bat bazeukaten argostarren kontra, eta, ituna lortuz, etorkizunean bakea mantenarazteko.

60.– Hitz egin zutenek euren izenean egin zuten eta ez norbaitek agindu zielako. Agisek ere proposamenak bere erantzukizunpean onartu zituen, gehiengoari iritzia eskatu barik eta eztabaidan jarri gabe; espedizioako agintarietariko bati baino ez zion eman horren berri. Lau hilabeteko tregoa eman zien agindutakoa bete zezaten eta berehala erretiratu zituen tropak bere aliatuetariko bati ere abisatu barik.

Lazedemondarrek eta aliatuek men egin zieten aginduei legeen eskakizuna betetzeko, baina euren artean kritika gogorrek egin zituzten Agisen kontra, esanez euren indarren pareko ezer egin barik zihoazela etxera, borrokatzeko aukera itzela izanda gainera, zeren zalditeriak eta infanteriak erabat inguratuta baitzeuzkan argostarrak. Izan ere, huraxe izan zen ordura arte bildu zen armadarik osoena, eta hori Nemean bilduta egon ziren bitartean ikusi zen batez ere, lazedemondarrak indar guztiekin baitzeuden, eta orobat arkadiarrak, beoziarrak, korintoarrak, szionetarrek, pelenetarrek, Fliuntekoak eta megararrak ere, eta guztiak hiri bakoitzeko tropa hautatuenean eratuta; haien itxura ikusita, aliantza argostarrari ez ezik, horiekin batzen zen beste edozeini ere aurre egiteko gai ziren.

Dena den, Agisen kontrako kritika horiek egin arren, tropak aldentu egin ziren eta hiri bakoitzeko jendea sakabanatu.

Baina, bestalde, argostarrek gehiengoaren onarpenik barik tregoa itundu zutenen kontrako kritikak areagotu egin zituzten, eurek ere konbentziturik baitzeuden lazedemondarrek ihes egitea lortu zutela argostarrek sekula ere eduki ez zuten moduko aukera hain aparteko hartan, borroka euren hiriarren aurrean eta aliatu asko eta adoretuen laguntzarekin emango zelako. Atzera egitean, Trasilo harrikatzen saiatu ziren Karadro ibaian, hirian sartu aurretik kanpainako delituak epaitzen diren lekuan haiz zuzen ere, baina aldare batean babestuta salbatu zen; hala ere, ondasunak konfiskatu zizkioten.

πείσαντες ἐκ τῶν λόγων τοὺς ξυμμάχους εὐθὺς ἐχώρουν ἐπὶ Ὀρχομενὸν τὸν Ἀρκαδικὸν πάντες πλην Ἀργείων· οὗτοι δὲ ὅμως καὶ πεισθέντες ὑπελείποντο πρῶτον, ἔπειτα δ' ὕστερον καὶ οὗτοι ἤλθον. καὶ προσκαθεζόμενοι τὸν Ὀρχομενὸν πάντες ἐπολιόρκουν καὶ προσβολὰς ἐποιοῦντο, βουλόμενοι ἄλλως τε προσγενέσθαι σφίσι καὶ ὄμηροι ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ἦσαν αὐτόθι ὑπὸ Λακεδαιμονίων κείμενοι. οἱ δὲ Ὀρχομενιοὶ δείσαντες τὴν τε τοῦ τείχους ἀσθένειαν καὶ τοῦ στρατοῦ τὸ πλῆθος καί, ὥς οὐδεὶς αὐτοῖς ἐβοήθει, μὴ προαπόλωνται, ξυνέβησαν ὥστε ξύμμαχοί τε εἶναι καὶ ὁμήρους σφῶν τε αὐτῶν δοῦναι Μαντινεῦσι καὶ οὓς κατέθεντο Λακεδαιμόνιοι παραδοῦναι.

[62] Μετὰ δὲ τοῦτο ἔχοντες ἤδη τὸν Ὀρχομενὸν ἐβουλεύοντο οἱ ξύμμαχοι ἐφ' ὅτι χρή πρῶτον ἰέναι τῶν λοιπῶν. καὶ Ἥλειοι μὲν ἐπὶ Λέπρεον ἐκέλευον, Μαντινῆς δὲ ἐπὶ Τεγέαν· καὶ προσέθεντο οἱ Ἀργεῖοι καὶ Ἀθηναῖοι τοῖς Μαντινεῦσιν. καὶ οἱ μὲν Ἥλειοι ὀργισθέντες ὅτι οὐκ ἐπὶ Λέπρεον ἐψηφίσαντο ἀνεχώρησαν ἐπ' οἶκον· οἱ δὲ ἄλλοι ξύμμαχοι παρεσκευάζοντο ἐν τῇ Μαντινείᾳ ὥς ἐπὶ Τεγέαν ἰόντες. καὶ τινες αὐτοῖς καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐνεδίδοσαν τὰ πράγματα.

[63] Λακεδαιμόνιοι δὲ ἐπειδὴ ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀργους τὰς τετραμήνους σπονδὰς ποιησάμενοι, Ἄγιν ἐν μεγάλῃ αἰτία εἶχον οὐ χειρωσάμενον σφίσιν Ἄργος, παρασχὸν καλῶς ὥς οὐπω πρότερον αὐτοῖ ἐνόμιζον· ἀθρόους γὰρ τοσοῦτους ξυμμάχους καὶ τοιούτους οὐ ῥάδιον εἶναι λαβεῖν. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ Ὀρχομενοῦ ἠγγέλλετο ἐαλωκέναι, πολλῶ δὴ μᾶλλον ἐχαλέπαινον καὶ ἐβούλευον εὐθὺς ὑπ' ὀργῆς παρὰ τὸν τρόπον τὸν ἑαυτῶν ὥς χρή τὴν τε οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαι καὶ δέκα μυριάσι δραχμῶν ζημιῶσαι. ὁ δὲ παρητεῖτο μηδὲν τούτων δρᾶν· ἔργῳ γὰρ ἀγαθῶ ῥύσεσθαι τὰς αἰτίας στρατευσάμενος, ἢ τότε ποιεῖν αὐτοὺς ὅτι βούλονται. οἱ δὲ τὴν μὲν ζημίαν καὶ τὴν κατασκαφὴν ἐπέσχον, νόμον δὲ ἔθεντο ἐν τῷ παρόντι, ὃς οὐπω πρότερον ἐγένετο αὐτοῖς· δέκα γὰρ ἄνδρας Σπαρτιατῶν προσεείλοντο αὐτῷ συμβούλους, ἄνευ ὧν μὴ κύριον εἶναι ἀπάγειν στρατιάν ἐκ τῆς πόλεως.

61.– Gero Lakes eta Nikostratoren agindupean mila hoplita eta hirurehun zaldun atenastar errefortzu bezala etorri zirenean ere, argostarrek lazedemondarrekin egindako tregoa apurtzeko zalantzak izan zituzten, eta itzultzeko gonbitea egin zieten atenastarrei, eta Batzarraren aurrean ere ez zituzten aurkeztu, nahiz eta atenastarrek Batzarrarekin harremanak izateko gogoia erakutsi, oraindik han zeuden mantinearrek eta elearrek eskatuta behartu zituzten arte.

Atenastarrek –Altzibiades ere bertan zegoen enbaxadore gisa– argostarrei eta aliatuei gauza bera esan zieten, hots, ez dela bidezkoa tregoa bat ituntzea aliatuen onespenez barik, eta, beraz, une hartan, garaiz heldu baitziren, egin behar zena gerrarako prestatzea zela.

Aliatuak argudio horiekin konbentzitu zituztenean, guztiak joan ziren, argostarrak salbu, Arkadiako Orkomenoren kontra. Argostarrak, ados egon ziren arren, hasieran ez ziren atera, baina geroago bat egin zuten. Orkomeno ondoan kanpatu ostean, hiria setiatu zuten eta hura erasotze-ari ekin, eurekin bat egin zezan eta, gainera, lazedemondarrek utzitako bahitu arkadiarrak zeudelako bertan. Orkomenokoak, harresia ahula izateak eta, gainera, etsaien tropa kopuruak sortarazten zieten beldur-aren eraginez, eta laguntza ematera inor agertzen ez zenez, laguntzak heldu orduko hiltzeko beldurragatik, konponketara heldu ziren, aliatu gisara har zitzaten baldintzarekin, eta mantinearrei euren bahituak entregatu zizkieten eta lazedemondarrek laga zituztenak aske utzi.

62.– Ondoren, Orkomenoz jabetu zirenean, aliatuek eztabaidatu zuten geratzen ziren hirien artean ea zeinetara jo behar zuten. Elearrek Lepreora joateko eskatzen zuten; mantinearrek, aldiz, esaten zuten Tegeara joan behar zela; argostarrak eta atenastarrak mantinearren iritzira makurtu ziren. Elearrak, orduan, haserreturik Lepreora joatea ez zelako erabaki, etxera bueltatu ziren. Gainerako aliatuak Mantinean hasi ziren Tegearen kontra joateko prestaketak egiten; gainera, Tegeako bertako batzuk ere zeregin horretan lankide izateko prest zeuden.

63.– Lazedemondarrek, lau hileko tregoa itundu ostean Argostik erretiratu zirenean, Agisen kontra kritika gogorrek egiten jarraitu zuten, ez zuelako Argos eskuratu eurentzat, inoiz itxaroten ez zuten moduko aukera hain egokia izan zuten arren, zeren –esaten zutenenez– ez baitzen erraza hainbeste tropa aliatu eta hain kalitate handikoak lortzea.

Orkomenoren okupazioaren berri izan zutenean asko gehiago haserre-tu ziren eta bat-batean, itsualdiak eraginda, euren izaeraren kontrakoa

[64] Ἐν τούτῳ δ' ἀφικνεῖται αὐτοῖς ἀγγελία παρὰ τῶν ἐπιτηδείων ἐκ Τεγέας ὅτι, εἰ μὴ παρέσονται ἐν τάχει, ἀποστήσεται αὐτῶν Τεγέα πρὸς Ἀργεῖους καὶ τοὺς ξυμμάχους καὶ ὅσον οὐκ ἀφέστηκεν. ἐνταῦθα δὴ βοήθεια τῶν Λακεδαιμονίων γίγνεται αὐτῶν τε καὶ τῶν Εἰλώτων πανδημεὶ ὀξεῖα καὶ οἷα οὐπω πρότερον. ἐχώρουν δὲ ἐς Ὀρέσθειον τῆς Μαιναλίας· καὶ τοῖς μὲν Ἀρκάδων σφετέροις οὗσι ξυμμάχοις προεῖπον ἀθροισθεῖσιν ἰέναι κατὰ πόδας αὐτῶν ἐς Τεγέαν, αὐτοὶ δὲ μέχρι μὲν τοῦ Ὀρεσθείου πάντες ἐλθόντες, ἐκείθεν δὲ τὸ ἕκτον μέρος σφῶν αὐτῶν ἀποπέμψαντες ἐπ' οἴκου, ἐν ᾧ τὸ πρესβύτερόν τε καὶ τὸ νεώτερον ἦν, ὥστε τὰ οἶκοι φρουρεῖν, τῷ λοιπῷ στρατεύματι ἀφικνοῦνται ἐς Τεγέαν. καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον οἱ ξύμμαχοι ἀπ' Ἀρκάδων παρήσαν. πέμπουσι δὲ καὶ ἐς τὴν Κόρινθον καὶ Βοιωτοὺς καὶ Φωκέας καὶ Λοκρούς, βοηθεῖν κελεύοντες κατὰ τάχος ἐς Μαντίνειαν. ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐξ ὀλίγου τε ἐγίγνετο, καὶ οὐ ῥάδιον ἦν μὴ ἀθρόοις καὶ ἀλλήλους περιμείνασι διελθεῖν τὴν πολεμίαν (ξυνέκληε γὰρ διὰ μέσου), ὅμως δὲ ἠπείγοντο. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀναλαβόντες τοὺς παρόντας Ἀρκάδων ξυμμάχους ἐσέβαλον ἐς τὴν Μαντινικὴν, καὶ στρατοπεδευσάμενοι πρὸς τῷ Ἡρακλείῳ ἐδήουν τὴν γῆν.

[65] Οἱ δ' Ἀργεῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ὥς εἶδον αὐτούς, καταλαβόντες χωρίον ἐρυμνὸν καὶ δυσπρόσοδον παρετάξαντο ὥς ἐς μάχην. καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐθὺς αὐτοῖς ἐπῆσαν· καὶ μέχρι μὲν λίθου καὶ ἀκοντίου βολῆς ἐχώρησαν, ἔπειτα τῶν πρესβυτέρων τις Ἀγιδί ἐπεβόησεν, ὅρων πρὸς χωρίον καρτερόν ἰόντας σφᾶς, ὅτι διανοεῖται κακὸν κακῷ ἰᾶσθαι, δηλῶν τῆς ἐξ Ἀργεῶν ἐπαιτίου ἀναχωρήσεως τὴν παροῦσαν ἄκαιρον προθυμίαν ἀνάληψιν βουλόμενον εἶναι. ὁ δέ, εἴτε καὶ διὰ τὸ ἐπιβόημα εἴτε καὶ αὐτῷ ἄλλο τι ἢ κατὰ τὸ αὐτὸ δόξαν ἐξαίφνης, πάλιν τὸ στράτευμα κατὰ τάχος πρὶν ξυμμεῖξαι ἀπήγεν. καὶ ἀφικόμενος πρὸς τὴν Τεγεᾶτιν τὸ ὕδωρ ἐξέτρεπεν ἐς τὴν Μαντινικὴν, περὶ οὐπὲρ ὥς τὰ πολλὰ βλάπτοντος ὁποτέρωσεν ἂν ἐσπίπτῃ Μαντινῆς καὶ Τεγεᾶται πολεμοῦσιν. ἐβούλετο δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ Λόφου βοηθοῦντας ἐπὶ τὴν τοῦ ὕδατος ἐκτροπὴν,

zen arren, Agisen etxea zimenduetara arte eraitsi eta ehun mila drak-mako isuna ezartzea erabaki zuten.

Erregeak eskatu zien horrelako ezer ez egiteko, kanpainara joango zenean balentria batekin ezabatuko zituelako kritikarako arrazoiak edo, kontrako kasuan, nahi zutena egin zezaketela berarekin. Isuna eta eraisketa atzeratu zituzten, baina ordura arte egon ez zen arau bat ezarri zuten handik aurrerako, hau da, hamar espartar hautatu zituzten aholkulari gisa eta horien onespenerik barik erregeak ez zeukan aginpiderik tropak hiritik kanpo gidatzeko.

64.– Bitartean, Tegeako euren aldekoek esanda jakin zuten, azkar joaten ez baziren, Tegeak lazedemonдарrei uko egin eta argostarren eta euren aliatuen aldera pasatuko zela, eta, gainera, praktikan hori jadanik eginik zegoela. Orduan, lazedemonдарrek eta hilotek inoiz egin ez zen azkartasunaz eta indar guztiekin osaturiko errefortzuko tropak bidali zituzten. Menaliako Oresteora joan ziren. Arkadiako aliatuei bidean biltzeko eta Tegeara arte jarraitzeko agindua bidali zien, eta bitartean eurek Oresteora arte indar guztiekin heldu ondoren troparen seigarren partea, adinez zaharrenek eta gazteenek osatua, etxera bidali zuten, lurraldea zain zezaten, eurek gainerako troparekin Tegeara heltzen ziren bitartean. Handik gutxira heldu ziren Arkadiako aliatuak ere.

Korintora, Beoziara, Fozidera eta Lokridera ere mezulariak bidali zituzten tropak Mantineara azkar bidaltzeko aginduarekin; baina abisua denbora gutxiz bidali zen eta gainera ez zen gauza erraza etsaien lurraldea zeharkatzea, bien erdian baitzegoen. Hala eta guztiz ere, bizkor joan ziren.

Lazedemonдарrak, Arkadiako aliatuak heldu ziren bezain laster, Mantineako lurraldera indarrez sartu ziren, eta, Heraklesen santutegiaren ondoan kanpatu ostean, lurraldea deboilatzeari ekin zioten.

65.– Argostarrek eta aliatuek, lazedemonдарrak ikusi zituztenean, leku malkartsu eta sarbide gaitzeko bat okupatu zuten eta borroka egiteko prestatu ziren. Lazedemonдарrak euren kontra joan ziren eta harrikada batera edo gezikada batera egon arte hurreratu; baina beteranoetariko batek, borrokatzera zihoazen lekuen sendotasuna ikusita, Agiseri oihuka esan zion gaitz bat beste batekin osatu gura zuela, ikusaraziz oraingo grina desagokia Argosko atzera egite kritikatuaren ordaingarria izan nahi zuela. Orduan Agisek, edo abisua hartu zuelako, edo bat-batean iritzia aldatu zuelako, edo beteranoak bezala pentsatu zuelako, tropak azkar, borrokan hasi aurretik, atzeratzea erabaki zuen.

ἐπειδὴν πύθωνται, καταβιβάσαι [τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς
ξυμμάχους] καὶ ἐν τῷ ὁμαλῷ τὴν μάχην ποιεῖσθαι. καὶ
ὁ μὲν τὴν ἡμέραν ταύτην μείνας αὐτοῦ περὶ τὸ ὕδωρ
ἐξέτρεπεν· οἱ δ' Ἀργεῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τὸ μὲν πρῶτον
καταπλαγέντες τῇ ἐξ ὀλίγου αἰφνιδίῳ αὐτῶν ἀναχωρήσει
οὐκ εἶχον ὅτι εἰκάσωσιν· εἶτα ἐπειδὴ ἀναχωροῦντες ἐκεῖνοί
τε ἀπέκρυσαν καὶ σφεῖς ἡσύχαζον καὶ οὐκ ἐπηκολούθουν,
ἐνταῦθα τοὺς ἑαυτῶν στρατηγούς αὖθις ἐν αἰτία εἶχον τὸ
τε πρότερον καλῶς ληφθέντας πρὸς Ἀργεῖ Λακεδαιμονίους
ἀφεθῆναι καὶ νῦν ὅτι ἀποδιδράσκοντας οὐδεὶς ἐπιδιώκει,
ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν οἱ μὲν σφίζονται, σφεῖς δὲ προδίδονται.
οἱ δὲ στρατηγοὶ ἐθορυβήθησαν μὲν τὸ παραυτίκα, ὕστερον
δὲ ἀπάγουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ λόφου καὶ προελθόντες ἐς τὸ
ὁμαλὸν ἐστρατοπεδεύσαντο ὡς ἰόντες ἐπὶ τοὺς πολεμίους.

[66] Τῇ δ' ὕστεραίᾳ οἵ τε Ἀργεῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ξυνετάξαντο,
ὡς ἔμελλον μαχεῖσθαι, ἣν περιτύχουσιν· οἳ τε Λακεδαιμόνιοι
ἀπὸ τοῦ ὕδατος πρὸς τὸ Ἡράκλειον πάλιν ἐς τὸ αὐτὸ
στρατόπεδον ἰόντες ὁρῶσι δι' ὀλίγου τοὺς ἐναντίους ἐν
τάξει τε ἤδη πάντας καὶ ἀπὸ τοῦ λόφου προεληλυθότας.
μάλιστα δὴ Λακεδαιμόνιοι ἐς ὃ ἐμέμνηντο ἐν τούτῳ τῷ
καιρῷ ἐξεπλάγησαν. διὰ βραχείας γὰρ μελλήσεως ἢ παρα
σκευῇ αὐτοῖς ἐγίνετο, καὶ εὐθὺς ὑπὸ σπουδῆς καθίσταντο
ἐς κόσμον τὸν ἑαυτῶν, Ἄγιδος τοῦ βασιλέως ἕκαστα
ἐξ ἡ γουμένου κατὰ τὸν νόμον. βασιλέως γὰρ ἄγοντος
ὑπ' ἐκείνου πάντα ἄρχεται, καὶ τοῖς μὲν πολεμάρχοις
αὐτὸς φράζει τὸ δέον, οἱ δὲ τοῖς λοχαγοῖς, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς
πεντηκοντήρσιν, αὖθις δ' οὗτοι τοῖς ἐνωμοτάρχοις καὶ
οὗτοι τῇ ἐνωμοτίᾳ. καὶ αἱ παραγγέλσεις, ἣν τι βούλωνται,
κατὰ τὰ αὐτὰ χωροῦσι καὶ ταχεῖαι ἐπέρχονται· σχεδὸν γάρ
τι πᾶν πλην ὀλίγου τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων
ἄρχοντες ἀρχόντων εἰσὶ, καὶ τὸ ἐπιμελὲς τοῦ δρωμένου
πολλοῖς προσήκει.

[67] Τότε δὲ κέρας μὲν εὐώνυμον Σκιρῶται αὐτοῖς
καθίσταντο, αἰεὶ ταύτην τὴν τάξιν μόνοι Λακεδαιμονίων
ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἔχοντες· παρὰ δ' αὐτοὺς οἱ ἀπὸ Θωράκης
Βρασιδίειοι στρατιῶται καὶ νεοδαμῳδεῖς μετ' αὐτῶν· ἔπειτ'
ἤδη Λακεδαιμόνιοι αὐτοὶ ἐξῆς καθίστασαν τοὺς λόχους, καὶ

Tegeako lurraldera heldu zenean, urak Mantineara desbideratu zituen, mantinearrek eta tegearrak etengabe gerran jardutea zigortzeko, zeran urak doazen lurraldean kalte handiak gertatzen baitira. Haren asmoa zen argostarrak eta aliatuak leku maldatsuetatik jaitsaraztea, uren desbideraketaren berriak eraginda, eta borrokan lautadan egitea.

Egunean zehar uraren ondoan geratu zen eta ubidea desbideratzen saiatu zen. Argostarrak eta aliatuak, euren aldetik, hasiera batean harrituta geratu ziren hain distantzia laburrera egon eta atzera egiten zutelako, ez baitzekiten hura nola ulertu. Gero, etsaiak euren begien bistatik desagertu zirenean eta eurek ez atzera ez aurrera egin barik geratu, berriro hasi ziren jeneralen kontra kritikatzeko, usterik lehenago ere lazedemondarrei ihes egiten utzi zietela Argosen ondoan harrapatuta ukan zituztenean, eta orain berriro gauza bera egiten ari zirela, inork ez zielako pertsegitzen ihesari eman ondoren, eta lasai-lasai geratzen zirelako salbu, eta eurek, horregatik, salduak sentitzen ziren. Memento, jeneralak kezkatzen hasi ziren; gero tropak leku malkatsuetatik jaitسرائي zituzten eta, lautadan aurrera egin ostean, geratu egin ziren, etsaia-ri aurre egiteko prestatzen ariko balira legez.

66.— Hurrengo egunean, argostarrak eta aliatuak borrokatzeko moduan jarri ziren, guduan hasi behar balute legez. Lazedemondarrek, ubidea desbideratu ondoren, Herakles santutegiaren ondoko kanpalekura itzuli zirenean, etsaiak handik hur ikusi zituzten osorik lerrokatuta eta mendixkatik urrun.

Huraxe izan zen lazedemondarrek euren gomutan izurik handiena sentitu zuten unea, borrokarako prestaketak egiteko denbora oso gutxi izan zutelako; baina gartsuki jokaturik lortu egin zuten berehala antolatzea, Agis erregeak guztia gidatuta, ohitura zen moduan. Erregea tropen buru dagoenean, bere aginpidea erabatekoa da; beraz, *polemarkoei* azaldu zien zer egin behar zuten: horiek batailoi buruei, hauek konpainien kapitainei, beste hauek sekzio buruei, eta haiek tropari; horrela, agindu jakin bat transmititu nahi dutenean, bide bera jarraitzen dute eta azkar heltzen dira lekura, Lazedemongo armada osoa, zati txiki bat izan ezik, buruen buruek eraturik dagoelako, eta, beraz, ekintzaren erantzukizuna askorena delako.

67.— Orduko hartan, ezkerreko hegalean esziritak jarri ziren, eurek zirelako postu hori betidanik formazio independente gisa okupatzen zutenak. Horien ondoan, Trazian Brasidasekin gudukatu zuten soldaduak eta, eurekin batera, neodamodeak; ondoren, lazedemondar propioak

παρ' αὐτοὺς Ἀρκάδων Ἡραιῆς, μετὰ δὲ τούτους Μαινάλιοι, καὶ ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρα Τεγεᾶται καὶ Λακεδαιμονίων ὀλίγοι τὸ ἔσχατον ἔχοντες, καὶ οἱ ἱππῆς αὐτῶν ἐφ' ἑκατέρῳ τῷ κέρα. Λακεδαιμόνιοι μὲν οὕτως ἐτάξαντο· οἱ δ' ἐναντίοι αὐτοῖς δεξιὸν μὲν κέρας Μαντινῆς εἶχον, ὅτι ἐν τῇ ἐκείνων τὸ ἔργον ἐγίγνετο, παρὰ δ' αὐτοὺς οἱ ξύμμαχοι Ἀρκάδων ἦσαν, ἔπειτα Ἀργείων οἱ χίλιοι λογάδες, οἷς ἡ πόλις ἐκ πολλοῦ ἄσκησιν τῶν ἐς τὸν πόλεμον δημοσίᾳ παρείχε, καὶ ἐχόμενοι αὐτῶν οἱ ἄλλοι Ἀργεῖοι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν, Κλεωναῖοι καὶ Ὀρνεᾶται, ἔπειτα Ἀθηναῖοι ἔσχατοι τὸ εὐώνυμον κέρας ἔχοντες, καὶ ἱππῆς μετ' αὐτῶν οἱ οἰκεῖοι.

[68] Τάξις μὲν ἦδε καὶ παρασκευὴ ἀμφοτέρων ἦν, τὸ δὲ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων μεῖζον ἐφάνη. ἀριθμὸν δὲ γράψαι ἢ καθ' ἑκάστους ἑκατέρων ἢ ξύμπαντας οὐκ ἂν ἐδυνάμην ἀκριβῶς· τὸ μὲν γὰρ Λακεδαιμονίων πλῆθος διὰ τῆς πολιτείας τὸ κρυπτὸν ἠγνοεῖτο, τῶν δ' αὖ διὰ τὸ ἀνθρώπειον κομπῶδες ἐς τὰ οἰκεῖα πλήθη ἠπιστεῖτο. ἐκ μέντοι τοιοῦδε λογισμοῦ ἔξεστί τῳ σκοπεῖν τὸ Λακεδαίμονίων τότε παραγενόμενον πλῆθος. λόχοι μὲν γὰρ ἐμάχοντο ἑπτὰ ἄνευ Σκιριτῶν ὄντων ἑξακοσίων, ἐν δὲ ἐκάστῳ λόχῳ πεντηκοστίες ἦσαν τέσσαρες, καὶ ἐν τῇ πεντηκοστῷ ἐνωμοταὶ τέσσαρες. τῆς τε ἐνωμοτίας ἐμάχοντο ἐν τῷ πρώτῳ ζυγῷ τέσσαρες· ἐπὶ δὲ βάθος ἐτάξαντο μὲν οὐ πάντες ὁμοίως, ἀλλ' ὥς λοχαγὸς ἕκαστος ἐβούλετο, ἐπὶ πᾶν δὲ κατέστησαν ἐπὶ ὀκτώ. παρὰ δὲ ἅπαν πλὴν Σκιριτῶν τετρακόσιοι καὶ δυοῖν δέοντες πεντήκοντα ἄνδρες ἢ πρώτη τάξις ἦν.

[69] Ἐπεὶ δὲ ξυνιέναι ἔμελλον ἤδη, ἐνταῦθα καὶ παραιnéσεις καθ' ἑκάστους ὑπὸ τῶν οἰκείων στρατηγῶν τοιαῖδε ἐγίγνοντο, Μαντινεῦσι μὲν ὅτι ὑπὲρ τε πατρίδος ἢ μάχῃ ἔσται καὶ ὑπὲρ ἀρχῆς ἅμα καὶ δουλείας, τὴν μὲν μὴ πειρασάμενοις ἀφαιρεθῆναι, τῆς δὲ μὴ αὐθις πειραῶσθαι· Ἀργείοις δὲ ὑπὲρ τῆς τε παλαιᾶς ἡγεμονίας καὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ποτὲ ἰσομοιρίας μὴ διὰ παντὸς στερισκομένους ἀνέχεσθαι, καὶ ἄνδρας ἅμα ἐχθροὺς καὶ ἀστυγείτονας ὑπὲρ πολλῶν ἀδικημάτων ἀμύνασθαι

zirenen konpainiak jarri ziren, eta horiekin batera Hereako arkadiarrak; hauen ostean melaniarrak, eta eskuineko hegalean tegearrak eta ertza zaintzen zuten lazedemondar batzuk; zalditeria hegal bietan kokatu zen. Lazedemondarrak, bada, horrelaxe antolatu ziren.

Aurrean, haien etsaien lerroetan, eskuineko hegalean mantinearrek zeuden, borroka euren lurraldean egiten zelako. Horien ondoan aliatu arkadiarrak zeuden, eta hauen ondoan Argosko diru publikoarekin aspalditik entrenatzen ari ziren mila soldadu hautatu. Eta horien ondoran gainerako argostarrak zeuden, eta ondoren Kleonasko eta Orneako aliatuak; azkenez, ezkerreko hegalaren ertzean, atenastarrak, eta horiekin euren zalditeria.

68.– Horrexetara lerrokatuta zeuden eta horiexek ziren lehiakide bakoitzaren indarrak; baina, hala ere, lazedemondarren armada handiagoa zela zirudien arren, ezin nezake esan bakoitzaren kopuru zehatza zein zen, ez bando bakoitzeko soldadu kopuruarena, ez osotasunarena, lazedemondarren kopurua ezezaguna zitzaidalako beren jarduera politikoen inguruan mantentzen duten sekretuagatik, eta beste aldekoena, berriz, ezin liteke zehazki jakin, gizakiek euren ondasunei dagozkienetan erabiltzen duten harropuzkeria ezagututa. Hala ere, parte hartu zuten lazedemondarren kopurua antzeman daiteke hurrengo kalkuluari esker: Zazpi batailoik hartu zuten parte, seiehun esziritak kontatu barik; batailo bakoitzean lau konpainia zeuden eta sekzio bakoitzeko lehenengo lerroan lau soldadu. Ez ziren guztiak formatu sakontasun beraz, komandante bakoitzaren asmoen arabera baino; baina oro har zortzi lerro zeuden bata bestearen atzean; lehenengo lerroan, bada, esziritak kenduta, guztira lauhun eta berrogeita zortzi gizon zeuden.

69.– Borrokan hasteko zorian zirenean, soldadu talde bakoitzari zegozkion jeneralek hurrengo hitzokin berotu zituzten euren soldaduak. Mantinearrei esan zitzaien bataila hartan borrokan zegoena aberria eta inperioa ala esklabotasuna zela, lehenengoa bizi ostean ez galtzeko eta bigarrena bizi ez izateko. Argostarrei, lehengo buruzagitza eta garai batean Peloponeson egon zen eskubide berdintasuna eskura zitzaten ahalegina egiteko, galera hura ez zezaten amairik gabe jasan eta, era berean, euren auzotar eta etsaien bidegabekeria ugariak menderatzeko. Atenastarrei, gauza ederra zela aliatu ugariren eta adoretzuen ondoan borrokan egiten zenean inoren azpian ez geratzea, eta, gainera, inperio sendoagoa eta handiagoa izango zutela lazedemondarrei Peloponeson irabaztea lortuko balute; eta, horrez gain, jadanik ez litzatekeelako

τοῖς δὲ Ἀθηναίοις καλὸν εἶναι μετὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν
ζυμμάχων ἀγωνιζομένους μηδενὸς λείπεσθαι, καὶ ὅτι ἐν
Πελοποννήσῳ Λακεδαιμονίους νικήσαντες τὴν τε ἀρχὴν
βεβαιοτέραν καὶ μείζω ἔξουσι καὶ οὐ μὴ ποτέ τις αὐτοῖς
ἄλλος ἐς τὴν γῆν ἔλθῃ. τοῖς μὲν Ἀργείοις καὶ ζυμμάχοις
τοιαῦτα παρηγέθη, Λακεδαιμόνιοι δὲ καθ' ἑκάστους τε καὶ
μετὰ τῶν πολεμικῶν νόμων ἐν σφίσιν αὐτοῖς ὧν ἠπίσταντο
τὴν παρακέλευσιν τῆς μνήμης ἀγαθοῖς οὖσιν ἐποιοῦντο,
εἰδότες ἔργων ἐκ πολλοῦ μελέτην πλείω σφύζουσιν ἢ
λόγων δι' ὀλίγου καλῶς ῥηθεῖσαν παραΐνεσιν.

[70] Καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνδοδος ἦν, Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ
ζύμμαχοι ἐντόνως καὶ ὀργῇ χωροῦντες, Λακεδαιμόνιοι δὲ
βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστῶτων, οὐ
τοῦ θεοῦ χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες
προσέλθοιεν καὶ μὴ διασπασθεῖν αὐτοῖς ἡ τάξις, ὅπερ φιλεῖ
τὰ μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις ποιεῖν.

[71] Ξυνιόντων δ' ἔτι Ἄγρις ὁ βασιλεὺς τοιόνδε ἐβουλεύσατο
δραῖσαι. τὰ στρατόπεδα ποιεῖ μὲν καὶ ἅπαντα τοῦτο· ἐπὶ τὰ
δεξιὰ κέρατα αὐτῶν ἐν ταῖς ξυνόδοις μᾶλλον ἐξωθεῖται, καὶ
περιέσχουσι κατὰ τὸ τῶν ἐναντίων εὐώνυμον ἀμφότεροι τῷ
δεξιῷ, διὰ τὸ φοβούμενους προσστέλλειν τὰ γυμνὰ ἕκαστον
ὡς μάλιστα τῇ τοῦ ἐν δεξιᾷ παρατεταγμένου ἀσπίδι καὶ
νομίζειν τὴν πυκνότητα τῆς συγκλήσεως εὐσκεπαστότατον
εἶναι καὶ ἡγεῖται μὲν τῆς αἰτίας ταύτης ὁ πρωτοστάτης τοῦ
δεξιοῦ κέρως, προθυμούμενος ἐξαλλάσσειν αἰεὶ τῶν ἐναντίων
τὴν ἑαυτοῦ γύμνωσιν, ἔπονται δὲ διὰ τὸν αὐτὸν φόβον καὶ οἱ
ἄλλοι. καὶ τότε περιέσχον μὲν οἱ Μαντινῆς πολὺ τῷ κέρα τῶν
Σκιριτῶν, ἔτι δὲ πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεᾶται τῶν
Ἀθηναίων, ὅσῳ μείζον τὸ στράτευμα εἶχον. δείσας δὲ Ἄγρις
μὴ σφῶν κυκλωθῇ τὸ εὐώνυμον, καὶ νομίσας ἄγαν περιέχειν
τοὺς Μαντινέας, τοῖς μὲν Σκιρίταις καὶ Βρασιδείοις ἐσήμηνεν
ἐπεξαγαγόντας ἀπὸ σφῶν ἐξισῶσαι τοῖς Μαντινεῦσιν, ἐς δὲ
τὸ διάκενον τοῦτο παρήγγελλεν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως δύο
λόχους τῶν πολεμάρχων Ἴππονοῖδα καὶ Ἀριστοκλεῖ ἔχουσι
παρελθεῖν καὶ ἐσβαλόντας πληρῶσαι, νομίζων τῷ θ' ἑαυτῶν
δεξιῷ ἔτι περιουσίαν ἔσεσθαι καὶ τὸ κατὰ τοὺς Μαντινέας
βεβαιότερον τετάξεσθαι.

egongo euren aberria beste etsairen batek inbaditzeko beldurrik. Argostarrak eta aliatuak arrazonamendu horiekin berotu zituzten.

Lazedemonдарrek, euren aldetik, elkar animatzen zuten eta gerra kan-
tuak abesten zituzten, bazekitelako berez adoretsuak zirenen oroitzape-
nak indarberritzen zituztela, konbentziturik baitzeuden borrokaren
aurretik esandako hitz bero batzuek baino asko gehiago laguntzen zuela
aspaldian hasitako entrenamendu on batek.

70.– Ondoren, bata bestearen enkontrura abiatu ziren. Argostarrek eta
aliatuek adoretz eta lehiaz egin zuten aurrera; lazedemonдарrek, aldiz,
asti-ro eta txilibitari askoren soinura, haien artean ohitura zen moduan,
baina ez erlijio arrazoiengatik, pausua soinuaz markatuz aurrera batera
egin zezaten eta formazioa apurtu ez zedin baino, hori armada handie-
tan sarri gertatzen den gauza baita, aurrera egiten ari direnean.

71.– Topo egiteko unean egon zirenean, Agisek hurrengo hau egitea
erabaki zuen:

Armadek, topo egiten duten unean, normalean eskuinerantz egin ohi
dute, eta lehiakideek topo egiten duten unean eskuineko hegalararekin
etsaiaren ezkerrekoa gainditzen saiatzen dira, gizabanako bakoitza, bel-
durraren eraginez, babestu gabeko gorputzaren aldea bere eskuinean
dagoenaren ezkututik ahal denik eta hurren jartzen saiatzen delako,
uste izanik seguruena ahal denik eta kontaktu handienaz jokatzeko dela;
lekualdatze horren arduraduna eskuin hegaleko lehenengo postuan
dagoena da, babestu gabeko bere aldea etsaiarengandik etengabe irri-
kaz aldendu nahi duelako egiten baitu, eta gainerakoek, beldur beraga-
tik, mugimendu bera egiten dute.

Kasu honetan mantinearrek askogatik gainditu zuten esziritek okupa-
tzen zuten hegala, baina asko gehiago egin zuten lazedemonдарrek eta
tegearrek atenastarrekin, bi haien tropak asko handiagoak zirelako.
Agisek, bere hegala setiatua izateko beldurrarekin eta mantinearrek
gehiegi gainditu zituztelako, esziritarrei eta Brasidasen soldaduei agin-
du zien berarengandik urrundu eta mantinearren aurrean jartzeko; bi
batailoiren buru zeuden Hiponoidas eta Aristokles polemarkoei, aldiz,
agindu zien eskuin hegala utzi eta une huts hartan jartzeko, ikusirik
bere eskuin hegala oraindik abantaila zeukala eta horrela mantinea-
rren aurreko lerroa trinkoago geratuko zela.

72.– Kontua da, agindua tope egin zuten unean bertan eta denbora
gutxiz eman zuenez, Aristoklesekin eta Hiponoidasekin ez zutela joan nahi
izan –gero Espartatik atzerriratuak izan ziren arrazoi horregatik, kol-

[72] Ξυνέβη οὖν αὐτῷ ἅτε ἐν αὐτῇ τῇ ἐφόδῳ καὶ ἐξ ὀλίγου παραγγείλαντι τὸν τε Ἀριστοκλέα καὶ τὸν Ἴππονοῖδαν μὴ ἔλθῃσαι παρελθεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο τὸ αἰτίαμα ὕστερον φεύγειν ἐκ Σπάρτης δόξαντας μαλακισθῆναι, καὶ τοὺς πολεμίους φθάσαι τῇ προσμείξει, καὶ κελεύσαντος αὐτοῦ, ἐπὶ τοὺς Σκιρίτας ὥς οὐ παρῆλθον οἱ λόχοι, πάλιν αὖ σφίσι προσμείξαι, μὴ δυνηθῆναι ἔτι μηδὲ τούτους ξυγ κλῆσαι. ἀλλὰ μάλιστα δὴ κατὰ πάντα τῇ ἐμπειρίᾳ Λακεδαιμόνιοι ἐλασσωθέντες τότε τῇ ἀνδρείᾳ ἔδειξαν οὐχ ἦσσαν περιγενόμενοι. ἐπεὶ γὰρ ἐν χερσὶν ἐγίνοντο τοῖς ἐναντίοις, τὸ μὲν τῶν Μαντινέων δεξιὸν τρέπει αὐτῶν τοὺς Σκιρίτας καὶ τοὺς Βρασιδεῖους, καὶ ἐσπεσόντες οἱ Μαντινῆς καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν καὶ τῶν Ἀργείων οἱ χίλιοι λογάδες κατὰ τὸ διάκενον καὶ οὐ ξυγκλησθὲν τοὺς Λακεδαιμονίους διέφθειρον καὶ κυκλωσάμενοι ἔτρεψαν καὶ ἐξέωσαν ἐς τὰς ἀμάξας καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐπιτεταγμένων ἀπέκτεινάν τινας. καὶ ταύτῃ μὲν ἦσῶντο οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ δὲ ἄλλῳ στρατοπέδῳ καὶ μάλιστα τῷ μέσῳ, ἥπερ ὁ βασιλεὺς Ἅγισ ἦν καὶ περὶ αὐτὸν οἱ τριακόσιοι ἵππης καλούμενοι, προσπεσόντες τῶν[τε] Ἀργείων τοῖς πρεσβυτέροις καὶ πέντε λόχοις ὠνομασμένοις καὶ Κλεωναίοις καὶ Ὀρνεάταις καὶ Ἀθηναίων τοῖς παρατεταγμένοις, ἔτρεψαν οὐδὲ ἐς χεῖρας τοὺς πολλοὺς ὑπομείναντας, ἀλλ' ὥς ἐπῆσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐθὺς ἐνδόντας καὶ ἔστιν οὗς καὶ καταπατηθέντας τοῦ μὴ φθῆναι τὴν ἐγκατάληψιν.

[73] Ὡς δὲ ταύτῃ ἐνεδεδώκει τὸ τῶν Ἀργείων καὶ ξυμμάχων στράτευμα, παρερρήγγυντο ἤδη ἅμα καὶ ἐφ' ἑκάτερα, καὶ ἅμα τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν ἐκυκλοῦτο τῷ περιέχοντι σφῶν τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς κίνδυνος περιεστήκει, τῇ μὲν κυκλουμένους, τῇ δὲ ἤδη ἥσσημένους. καὶ μάλιστ' ἂν τοῦ στρατεύματος ἐταλαιπώρησαν, εἰ μὴ οἱ ἵππης παρόντες αὐτοῖς ὠφέλιμοι ἦσαν. καὶ Ξυνέβη τὸν Ἅγιν, ὥς ἦσθετο τὸ εὐώνυμον σφῶν πονοῦν τὸ κατὰ τοὺς Μαντινέας καὶ τῶν Ἀργείων τοὺς χιλίους, παραγγεῖλαι παντὶ τῷ στρατεύματι χωρῆσαι ἐπὶ τὸ νικῶ μενον. καὶ γενομένου τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐν

darkeriaren erruduntzat hartuta— eta etsaiek kontaktua lehenago hartu zutela; Agisek, ikusita bi batailoiek ez zutela bat egin esziritekin, batasuna egiteko agindua eman zuen arren, lerroek ezin izan zuten bat egin. Alabaina, lazedemondarrak, estrategiari dagokionez ikuspuntu guztietatik asko ere beherago geratu ziren arren, kasu hartan frogatu zuten adoreari dagokionez bederen ez zirela gutxiago.

Aurpegi eman zutenean, mantinearren eskuin hegala ihesean jarri zituen esziritak eta Brasidasen soldaduak eta une huts eta zarratu gabean sartuta, mantinearrek eta aliatuak eta tropa hautatuetak mila argostarrak lazedemondarren lerroak triskatzen hasi ziren; mugimendu inguratzailerak eginik, haiei ihes eragitea lortu zuten eta bagaieria arte eramanean, eta hura zaintzeko ardura zuten soldadu beterano batzuk ere hil zituzten.

Alderdi horretatik lazedemondarrek porrota jasan zuten, baina lerroko gainerakoan, batez ere Agis erregea eta Hirurehun Zaldun deritzenak zeuden erdialdean, Bost Batailo deritzen Argosko beteranoen kontrako erasoan eta, halaber, aurrean zituzten Kleonas, Ornea eta Atenaskoen kontrakoan, ihes eragin zieten askok eta askok borrokan hasteari itxaron ere egin barik; beraz, lazedemondarrek eraso egin zuten bezain laster, amore eman zuten, eta batzuk gainera zapalduak ere izan ziren.

73.— Argostarren eta aliatuen tropek alde hartan amore eman zuteneko, ez bakarrik geratu ziren bi hegala deslotuta, baizik eta lazedemondarren eta tegearren eskuineko hegala atenastarrak inguratu egin zituen hegal hartatik gairitu zituzten tropekin; beraz, arriskua gainean bi alderdietatik zeukaten: alde batean mugimendu inguratzailerarekin eta bestean porrotagatik; eta armada guztian eurak izango ziren estualdi latzena izango zutenak, zalditeria bertan egon ez balitz laguntza emateko.

Gainera, beste kointzidentzia bat ere gertatu zen, hots, Agisek jakin zuenean bere ezkerreko hegala zailtasunak zeuzkala mantinearren eta mila argostarren aurrean, armada osoari agindu zion amore ematen zegoen aldeari laguntzera joateko. Hori gertatu zenerako, atenastarrak, eta horiekin batera garaituak izan ziren Argosko soldadu taldea, lasaitasunez salbatu ahal izan ziren, etsaiak kasu gehiagorik egin gabe euren gertatik urrundu zirelako. Hala ere, mantinearrek, horien aliatuek eta Argosko tropa hautatuak ez zuten jarraitu etsaiak estutzen; alderantziz, ikusi zutenean eurenak bentzutuak izan zirela eta lazedemondarrak erasora zetoziela, ihesari eman zioten.

τούτῳ, ὥς παρῆλθε καὶ ἐξέκλινεν ἀπὸ σφῶν τὸ στράτευμα, καθ' ἥσυχίαν ἐσώθησαν καὶ τῶν Ἀργείων μετ' αὐτῶν τὸ ἥσσηθέν· οἱ δὲ Μαντινῆς καὶ οἱ ξύμμαχοι καὶ τῶν Ἀργείων οἱ λογάδες οὐκέτι πρὸς τὸ ἐγκεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις τὴν γνώμην εἶχον, ἀλλ' ὀρῶντες τοὺς τε σφετέρους νενικημένους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπιφερομένους ἐς φυγὴν ἐτράποντο. καὶ τῶν μὲν Μαντινέων καὶ πλείους διεφθάρησαν, τῶν δὲ Ἀργείων λογάδων τὸ πολὺ ἐσώθη. ἡ μέντοι φυγὴ καὶ ἀποχώρησις οὐ βίαιος οὐδὲ μακρὰ ἦν· οἱ γὰρ Λακεδαιμόνιοι μέχρι μὲν τοῦ τρέψαι χρονίους τὰς μάχας καὶ βεβαίους τῷ μένειν ποιοῦνται, τρέψαντες δὲ βραχείας καὶ οὐκ ἐπὶ πολὺ τὰς διώξεις.

[74] Καὶ ἡ μὲν μάχη τοιαύτη καὶ ὅτι ἐγγύτατα τούτων ἐγένετο, πλείστου δὴ χρόνου μεγίστη δὴ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ὑπὸ ἀξιολογωτάτων πόλεων ξυνελθοῦσα. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι προσθέμενοι τῶν πολεμίων νεκρῶν τὰ ὅπλα τροπαῖον εὐθὺς ἴστασαν καὶ τοὺς νεκροὺς ἐσκύλευον, καὶ τοὺς αὐτῶν ἀνείλοντο καὶ ἀπήγαγον ἐς Τεγέαν, οὐπὲρ ἐτάφησαν, καὶ τοὺς τῶν πολεμίων ὑποσπόνδους ἀπέδοσαν. ἀπέθανον δὲ Ἀργείων μὲν καὶ Ὀρνεατῶν καὶ Κλεωναίων ἑπτακόσιοι, Μαντινέων δὲ διακόσιοι, καὶ Ἀθηναίων ξὺν Αἰγινήταις διακόσιοι καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀμφοτέρω. Λακεδαιμονίων δὲ οἱ μὲν ξύμμαχοι οὐκ ἐταλαιπώρησαν ὥστε καὶ ἀξιόλογόν τι ἀπογενέσθαι αὐτῶν δὲ χαλεπὸν μὲν ἦν τὴν ἀλήθειαν πυθέσθαι, ἐλέγοντο δὲ περὶ τριακοσίους ἀποθανεῖν.

[75] Τῆς δὲ μάχης μελλούσης ἔσεσθαι καὶ Πλειστοάναξ ὁ ἕτερος βασιλεὺς ἔχων τοὺς τε πρεσβυτέρους καὶ νεωτέρους ἐβοήθησε, καὶ μέχρι μὲν Τεγέας ἀφίκετο, πυθόμενος δὲ τὴν νίκην ἀπεχώρησεν. καὶ τοὺς ἀπὸ Κορίνθου καὶ ἔξω Ἰσθμοῦ συμμάχους ἀπέστρεψαν πέμψαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ αὐτοὶ ἀναχωρήσαντες καὶ τοὺς συμμάχους ἀφέντες (Κάρνεια γὰρ αὐτοῖς ἐτύγχανον ὄντα) τὴν ἐορτὴν ἤγον. καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τότε ἐπιφερομένην αἰτίαν ἔς τε μαλακίαν διὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ ξυμφορὰν καὶ ἐς τὴν ἄλλην ἀβουλίαν τε καὶ βραδυτῆτα ἐνὶ ἔργῳ τούτῳ ἀπελύσαντο, τύχῃ μὲν, ὥς ἐδόκουν, κακιζόμενοι, γνώμῃ δὲ οἱ αὐτοὶ ἔτι ὄντες. Τῇ δὲ προτέρᾳ ἡμέρᾳ ξυνέβη τῆς μάχης ταύτης καὶ τοὺς

Mantinearrek izan zuten baja gehien; Argosko tropa hautatueta-ko gehienak, oster, salbatu egin ziren. Hala ere, ihesa eta atzeratzea ez ziren zailak ez luzeak izan, lazedemondarrek borroka gogor- rak eta luzeak izaten dituztelako etsaia ihesean jarri arte, baina gero, behin porrota eragiten diotenean, jazarpenak laburrak eta eremu laburrean izan ohi direlako.

74.— Horrexetara, edo oso antzera, garatu zen borroka, heleniarren artean aspaldi eta hiri garrantzitsuenek parte hartuta egin zen borrokarik garrantzitsuen.

Lazedemondarrek, etsaien gorpuen aurrean armekin zutik jarrita, trofeoa eraiki zuten berehala, hilei zeukaten guztia kendu zieten, eta euren hilak hartu eta Tegeara joan ziren; euren hilak Tegean ehortzi zituzten, eta etsaienak tregoaz baliatuta entregatu egin zituzten.

Argos, Ornea eta Kleonakoak zazpiehun hil ziren, Mantineakoak berrehun eta Atenas eta Eginakoak berrehun, gehi bi jeneralak. Lazedemondarren aldetik, aliatuek ez zuten kontutan hartzeko galerarik izan; lazedemondarrei eurei dagokienez, egia jakitea zaila zen arren, esaten zen hirurehun inguru hil zirela.

75.— Borroka emateko zen sasoian Plistoanakte, beste erregea, gazteenekin eta zaharrenekin zihoan harantz, eta heldu ere Tegearaino heldu zen; baina garaipenaren berri izan zuenean, itzuli egin zen. Korintoko eta Istmotik kanpoko aliatuei etxera itzultzeko agindu zieten mandatarien bidez, eta eurek, berriz, etxeratu eta tropa aliatuak desmobilizatu ondoren, jaiak ospatzeari ekin zioten, Karneak orduantxe hain zuzen zirelako.

Lazedemondarrek gesta horrexekin eman zieten amaiera heleniarrek euren balioari buruz garai hartan esaten zituzten gaizkiei, hala uhartearen hondamendiak nola zabarkeriak eta geldotasunak eragindako gaizki esanei alegia, zeren ordutik aurrera pentsatu baitzen zorte txarrak hertsatuak izan zirela, sentitzeko erari dagokionez berdina izaten jarraitzen zutelako.

Gertatu zen, orobat, borrokaren aurreko egunean Epidaurokoek Argosko lurralde osoa inbaditu zutela, uste izanez troparik ez zegoela, eta argostarren tropa gehiena atera zenean lurraldea zaintzen geratu zen goarnizioko asko hil zituzten.

Borroka ostean mantinearren errefortzu gisa hiru mila soldadu eliar eta lehenago etorritakoekin bat egiteko beste mila atenastar heldu zire-

Ἐπιδαυρίους πανδημεὶ ἐσβαλεῖν ἐς τὴν Ἀργεῖαν ὡς ἐρήμον οὖσαν καὶ τοὺς ὑπολοίπους φύλακας τῶν Ἀργείων ἐξελεθόντων αὐτῶν διαφθεῖραι πολλούς. καὶ Ἡλείων τρισχιλίων ὀπλιτῶν βοηθησάντων Μαντινεῦσιν ὕστερον τῆς μάχης καὶ Ἀθηναίων χιλίων πρὸς τοῖς προτέροις ἐστράτευσαν ἅπαντες οἱ ξύμμαχοι οὗτοι εὐθὺς ἐπὶ Ἐπίδαυρον, ἕως οἱ Λακεδαιμόνιοι Κάρνεια ἤγον, καὶ διελόμενοι τὴν πόλιν περιετείχιζον. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐξεπαύσαντο, Ἀθηναῖοι δέ, ὥσπερ προσετάχθησαν, τὴν ἄκραν τὸ Ἡραῖον εὐθὺς ἐξειργάσαντο. καὶ ἐν τούτῳ συγκαταλιπόντες ἅπαντες τῷ τειχίσματι φρουρὰν ἀνεχώρησαν κατὰ πόλεις ἕκαστοι. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[76] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος ἀρχομένου εὐθὺς οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴ τὰ Κάρνεια ἤγαγον, ἐξεστράτευσαν, καὶ ἀφικόμενοι ἐς Τεγέαν λόγους προὔπεμπον ἐς τὸ Ἄργος ξυμβατηρίους. ἦσαν δὲ αὐτοῖς πρότερόν τε ἄνδρες ἐπιτήδαιοι καὶ βουλόμενοι τὸν δῆμον τὸν ἐν Ἀργεὶ καταλῦσαι καὶ ἐπειδὴ ἡ μάχη ἐγεγένητο, πολλῷ μᾶλλον ἐδύναντο πείθειν τοὺς πολλοὺς ἐς τὴν ὁμολογίαν. ἐβούλοντο δὲ πρῶτον σπονδὰς ποιήσαντες πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους αὐθις ὕστερον καὶ ξυμμαχίαν, καὶ οὕτως ἤδη τῷ δῆμῳ ἐπιτίθεσθαι. καὶ ἀφικνεῖται πρόξενος ὦν Ἀργείων Λίχας ὁ Ἀρκεσιλάου παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων δύο λόγῳ φέρων ἐς τὸ Ἄργος, τὸν μὲν καθ' ὅτι εἰ βούλονται πολεμεῖν, τὸν δ' ὡς εἰ εἰρήνην ἄγειν. καὶ γενομένης πολλῆς ἀντιλογίας (ἔτυχε γὰρ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης παρών) οἱ ἄνδρες οἱ τοῖς Λακεδαιμονίοις πρᾶσσοντες, ἤδη καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τολμῶντες, ἔπεισαν τοὺς Ἀργεῖους προσδέξασθαι τὸν ξυμβατήριον λόγον. ἔστι δὲ ὁδε.

[77] Ἐκτὰ δὲ δοκεῖ τῶ ἐκκλησίᾳ τῶν Λακεδαιμονίων συμβαλέσθαι ποτῶς Ἀργεῖως, ἀποδιδόντας τῶς παιῖδας τοῖς Ὀρχομενίοις καὶ τῶς ἄνδρας τοῖς Μαιναλίοις, καὶ τῶς ἄνδρας τῶς ἐν Μαντινείᾳ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀποδιδόντας, καὶ ἐξ Ἐπιδάυρῳ ἐκβῶντας καὶ τὸ τεῖχος ἀναιριόντας. αἱ δὲ κα μὴ εἰκῶντι τοῖς Ἀθηναίοις ἐξ Ἐπιδάυρῳ, πολεμῖως ἡμεν τοῖς Ἀργείοις καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων συμμαχοῖς καὶ τοῖς τῶν Ἀργείων

nean, aliatu horiek guztiek batera berehala egin zuten espedizio bat Epidauroko lurraldera, lazedemonarrak Karneak ospatzen ari ziren bitartean, eta, hiriko eremuak elkarren artean banatu ondoren, hiria inguratzen zuen harresia eraikitzen hasi ziren. Nahiz eta gainerako guztiek bertan behera utzi zuten, atenastarrek berehala amaitu zuten egokitu zitzaien muinoa gotortzea eta bertan Heraren tenplua eraikita uztea. Orduan, gotorturiko aldean goarnizio bat guztien artean osatu ondoren, soldadu talde bakoitza bere hirira itzuli zen.

Eta halaxe amaitu zen uda.

76.– Hurrengo negua hasi berri zela, Karneak ospatu ostean, lazedemonarrak espedizioan atera ziren, eta, Tegeara heldu zirenean, berradiskidetze proposamenak egin zizkioten Argosi. Aurretik zeuzkaten han Argosko demokraziarekin bukatu nahi zuten euren aldekoak eta, borroka eman ostean, horiek asko ere ahalbide gehiago izan zuten herria konbentzitzeko hitzarmena egitera heldu behar zirela. Nahi zutena zen lazedemonarrekin lehenengo tregoa bat lortu eta gero hitzarmena egitea eta, premisa horiek ematen zirenean, demokraziaren kontrako ahalegin bat egitea.

Lazedemonarren ordezkari gisa argostarren proxenoa zen Likas, Arzсилаoren semea, etorri zen Argosera bi proposamenekin: bata, ea eraso armatuekin jarraitzeko asmoa zuten; eta bestea, ea bakera heltzeko asmoa zuten. Eztabaida luzearen ostean –Altzibiades ere hantxe zegoen–, lazedemonarren alde azpilanean zebiltzanek, jadanik nabariro jokatzen ausartuz, argostarrak konbentzitu zituzten lazedemonarren berradiskidetze proposamenak onartu behar zituztela. Proposamen horiek, hurrengo hauek ziren:

77.– «Lazedemonarren Batzarrak erabaki du argostarrek hitzarmen batera heltzea hurrengo baldintzekin. Orkomeniarrei euren semeak itzuliko zaizkie eta menaliarrei euren gizonak eta, era berean, Mantinean dauden lazedemonarrak lazedemonarrei. Epidaurotik alde egin eta gotorlekua deuseztatuko da; atenastarrak Epidaurotik joaten ez badira, argostarren eta lazedemonarren etsaitzat hartu beharko dira. Lazedemonarrek haurrak atxilotuta badituzte, bakoitza bere hirira itzuli beharko dute. Jainkoari behar zaion biktimari dagokionez, epidaurokoek zin egin beharko dute, eta eurek emango dutela egingo dute zin. Peloponesoko hiriak, hala txikiak nola handiak, guztiak izango dira independente euren ohitura tradizionalen arabera. Peloponesotik kan-

ξυμμάχοις. καὶ αἱ τινὰ τοὶ Λακεδαιμόνιοι παῖδα ἔχοντι, ἀποδόμεν ταῖς πολίεσσι πάσαις. περὶ δὲ τῷ σιῶ σύματος, αἱ μὲν λῆν, τοῖς Ἐπιδαυρίοις ὄρκον δόμεν, <αἱ> δέ, αὐτῶς ὁμόσαι. τὰς δὲ πόλιας τὰς ἐν Πελοποννάσῳ, καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας, αὐτονόμως ἤμεν πάσας κατὰ πάτρια. αἱ δὲ κα τῶν ἐκτὸς Πελοποννάσῳ τις ἐπὶ τὰν Πελοπόννασον γὰν ἢ ἐπὶ κακῶ, ἀλεξέμεναι ἀμόθι βωλευσαμένως, ὅπα κα δικαιοτάτα δοκῇ τοῖς Πελοποννασίοις. ὅσοι δ' ἐκτὸς Πελοποννάσῳ τῶν Λακεδαιμονίων ξύμμαχοί ἐντι, ἐν τῷ αὐτῷ ἐσσίονται ἐν τῷ περ καὶ τοὶ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοὶ τῶν Ἀργείων ξύμμαχοι ἐν τῷ αὐτῷ ἐσσίονται ἐν τῷ περ καὶ τοὶ Ἀργεῖοι, τὰν αὐτῶν ἔχοντες. ἐπιδείξαντας δὲ τοῖς ξυμμάχοις ξυμβαλέσθαι, αἱ κα αὐτοῖς δοκῇ. αἱ δὲ τι δοκῇ τοῖς ξυμμάχοις, οἵκαδ' ἀπιάλλην.'

[78] Τοῦτον μὲν τὸν λόγον προσεδέξαντο πρῶτον οἱ Ἀργεῖοι, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τὸ στράτευμα ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Τεγέας ἐπ' οἶκον· μετὰ δὲ τοῦτο ἐπιμειξίας οὔσης ἤδη παρ' ἀλλήλους, οὐ πολλῷ ὕστερον ἔπραξαν αὐθις οἱ αὐτοὶ ἄνδρες ὥστε τὴν Μαντινέων καὶ τὴν Ἀθηναίων καὶ Ἡλείων ξυμμαχίαν ἀφέντας Ἀργεῖους σπονδὰς καὶ ξυμμαχίαν ποιήσασθαι πρὸς Λακεδαιμονίους. καὶ ἐγένοντο αἶδε.

[79] Ἐκατὰδε ἔδοξε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀργεῖοις σπονδὰς καὶ ξυμμαχίαν ἤμεν πεντήκοντα ἔτη, ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις δίκας διδόντας κατὰ πάτρια· ταὶ δὲ ἄλλαι πόλιες ταὶ ἐν Πελοποννάσῳ κοινανέοντω τῶν σπονδᾶν καὶ τὰς ξυμμαχίας αὐτόνομοι καὶ αὐτοπόλιες, τὰν αὐτῶν ἔχοντες, κατὰ πάτρια δίκας διδόντες τὰς ἴσας καὶ ὁμοίας. ὅσοι δὲ ἔξω Πελοποννάσῳ Λακεδαιμονίοις ξύμμαχοί ἐντι, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐσσίονται τοῖς περ καὶ τοὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ τοὶ τῶν Ἀργείων ξύμμαχοι ἐν τῷ αὐτῷ ἐσσίονται τῷ περ καὶ τοὶ Ἀργεῖοι, τὰν αὐτῶν ἔχοντες. αἱ δὲ ποι στρατείας δέη κοινᾶς, βουλευέσθαι Λακεδαιμονίως καὶ Ἀργεῖως ὅπα κα δικαιοτάτα κρίναντας τοῖς ξυμμάχοις. αἱ δὲ τινὲς τῶν πολιῶν ἢ ἀμφίλλογα, ἢ τῶν ἐντὸς ἢ τῶν ἐκτὸς Πελοποννάσῳ, αἵτε περὶ ὄρων αἵτε περὶ ἄλλω τινός, διακριθῆμεν. αἱ δὲ τις τῶν ξυμμάχων πόλις πόλι ἐρίζοι, ἐς πόλιν ἐλθὴν ἄντινα ἴσαν ἀμφοῖν ταῖς πολίεσσι δοκεῖοι. τῶς δὲ ἕτας κατὰ πάτρια δικάζεσθαι.'

pokoren bat Peloponesora kontrako asmoekin sartuko balitz, aurka egingo zaio elkarturik, Peloponesokoei iruditzen zaien erarik justuenean. Lazedemonдарrek Peloponesotik kanpo dituzten aliatu guztiek lazedemonдарrek dituzten baldintza berak izango dituzte; era berean, argostarren aliatuek ere argostarrek dituzten baldintza berak izango dituzte, euren lurraldea mantenduz. Hitzarmen hauek bakoitzak bere aliatuei komunikatuko dizkie, eta haiekin batera hitzartu, hori egokitzen joz gero. Baina aliatuek hobeto baderitzote, hitzarmenok bakoitzari bere herrialdera igorriko zaizkio, berauei buruzko gogoeta egin dezaten.»

78.— Jakina, argostarrek proposamen horiek onartu egin zituzten, eta Lazedemongo tropak Tegeatik euren herrialdera itzuli ziren. Gero, euren arteko harremanak berrezarrita, handik gutxira, gizon berek jarraian azalduko emaitzadun negoziaketak burutu zituzten, hots, argostarrek mantinearrekin, elarrekin eta atenastarrekin zeukaten hitzarmena apurtu eta lazedemonдарrekin itun bat eta hitzarmen bat sinatzea alegia. Bere edukia, hurrengo hau izan zen:

79.— «Lazedemonдарrek eta argostarrek onespena eman zioten berrogeita hamar urterako hitzarmen bati eta itun bati, baldintza justu eta bidezkoetan eta ohitura tradizionalen arabera tartekaritzaren menpe jarrita, hurrengo terminoetan. Peloponesoko gainerako hiriek hitzarmenari eta itunari independente eta burujabe gisa emango diete atxikimendua, euren lurraldearekin, baldintza justu eta bidezkoetan eta ohitura tradizionalen arabera tartekaritzaren menpe jarrita. Lazedemonдарrek Peloponesotik kanpo dituzten aliatu guztiek lazedemonдарrek dituzten baldintza berak izango dituzte; era berean, argostarren aliatuek ere argostarrek dituzten baldintza berak izango dituzte, euren lurraldea mantenduz. Espedizioen bat taldean egin beharko balitz, lazedemonдарrek eta aliatuek erabakiko dute aliatuentzat justuena dela iruditzen zaion eran. Peloponesoko eta Peloponesotik kanpoko hiriren batek auziren bat planteatuko balu, tartekaritzaren bidez konpondu beharko da. Hiri aliatuen artean liskarren bat sortuko balitz, hiri batarentzat eta bestearentzat inpartziala dela uste den hiri batengana jo beharko da; partikularrak, berriz, ohitura tradizionalen arabera epaituko dira.»

80.— Ituna eta hitzarmena horrela egin ziren, eta bata eta besteak hala gerragatik nola beste edozein arrazoiengatik zituen ondasunei buruz ere adostasunera heldu ziren. Aho batez erabaki zuten, halaber, Atenasko ez heraldorik ez enbaxadorerik ez onartzea, Peloponesotik irten eta han dituzten gotorlekuak utzi arte bederen, eta, halaber, ezta hitzar-

[80] Αἱ μὲν σπονδαὶ καὶ ἡ ξυμμαχία αὕτη ἐγεγένητο· καὶ ὅποσα ἀλλήλων πολέμῳ ἢ εἴ τι ἄλλο εἶχον, διελύσαντο. κοινῇ δὲ ἤδη τὰ πράγματα τιθέμενοι ἐψηφίσαντο κήρυκα καὶ πρεσβείαν παρ’ Ἀθηναίων μὴ προσδέχεσθαι, ἣν μὴ ἐκ Πελοποννήσου ἐξίωσι τὰ τεῖχη ἐκλιπόντες, καὶ μὴ ξυμβαίνειν τῷ μηδὲ πολεμεῖν ἀλλ’ ἢ ἅμα. καὶ τὰ τε ἄλλα θυμῷ ἔφερον καὶ ἐς τὰ ἐπὶ Θωράκης χωρία καὶ ὡς Περδίκκαν ἔπεμψαν ἀμφοτέρω πρέσβεις, καὶ ἀνέπεισαν Περδίκκαν ξυνομόσαι σφίσιν. οὐ μέντοι εὐθύς γε ἀπέστη τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ διανοεῖτο, ὅτι καὶ τοὺς Ἀργεῖους ἑώρα· ἦν δὲ καὶ αὐτὸς τὸ ἀρχαῖον ἐξ Ἀργους. καὶ τοῖς Χαλκιδεῦσι τοὺς τε παλαιούς ὄρκους ἀνενεώσαντο καὶ ἄλλους ὤμοσαν. ἔπεμψαν δὲ καὶ παρὰ τοὺς Ἀθηναίους οἱ Ἀργεῖοι πρέσβεις, τὸ ἐξ Ἐπιδαύρου τεῖχος κελεύοντες ἐκλιπεῖν. οἱ δ’ ὀρῶντες ὀλίγοι πρὸς πλείους ὄντες τοὺς ξυμφύλακας, ἔπεμψαν Δημοσθένη τοὺς σφετέρους ἐξάξοντα. ὁ δὲ ἀφικόμενος καὶ ἀγῶνά τινα πρόφασιν γυμνικὸν ἔξω τοῦ φρουρίου ποιήσας, ὡς ἐξῆλθε τὸ ἄλλο φρούριον, ἀπέκλησε τὰς πύλας· καὶ ὕστερον Ἐπιδαυρίοις ἀνανεωσάμενοι τὰς σπονδὰς αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέδωσαν τὸ τεῖχος.

[81] Μετὰ δὲ τὴν τῶν Ἀργείων ἀπόστασιν ἐκ τῆς ξυμμαχίας καὶ οἱ Μαντινῆς, τὸ μὲν πρῶτον ἀντέχοντες, ἔπειτ’ οὐ δυνάμενοι ἄνευ τῶν Ἀργείων, ξυνέβησαν καὶ αὐτοὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τὴν ἀρχὴν ἀφείσαν τῶν πόλεων. καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀργεῖοι, χίλιοι ἐκάτεροι, ξυστρατεύσαντες τὰ τ’ ἐν Σικυῶνι ἐς ὀλίγους μᾶλλον κατέστησαν αὐτοὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐλθόντες, καὶ μετ’ ἐκεῖνα ξυναμφοτέρω ἤδη καὶ τὸν ἐν Ἀργεὶ δῆμον κατέλυσαν, καὶ ὀλιγαρχία ἐπιτηδεῖα τοῖς Λακεδαιμονίοις κατέστη. καὶ πρὸς ἕα ἤδη ταῦτα ἦν τοῦ χειμῶνος λήγοντος, καὶ τέταρτον καὶ δέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα.

[82] Τοῦ δ’ ἐπιγιγνομένου θέρους Διὸς τε οἱ ἐν Ἀθῶν ἀπέστησαν Ἀθηναίων πρὸς Χαλκιδέας, καὶ Λακεδαιμόνιοι τὰ ἐν Ἀχαΐᾳ οὐκ ἐπιτηδεῖως πρότερον ἔχοντα καθίσταντο. Καὶ Ἀργείων ὁ δῆμος κατ’ ὀλίγον ξυνιστάμενός τε καὶ ἀναθαρσήσας ἐπέθεντο τοῖς ὀλίγοις, τηρήσαντες αὐτὰς τὰς γυμνοπαιδείας τῶν Λακεδαιμονίων· καὶ μάχης γενομένης

menak egin edo gerra deklaratzera ere batek bakarrik, elkarrekin baino. Gainerakoa ere adorez burutzen jarri ziren. Bi hiriek bidali zituzten enbaxadoreak Traziako lurraldeetara eta Pertikasera, eta itunekin bat egin zezaten konbentzitu zituzten; hala eta guztiz ere ez zen urrundu atenastarrendik, baina denbora bat eman zuen hausnartzen, begiak argostarrengan jarrita zituelako, jatorriz argostarrak baitziren. Kaltzidiarrekin ere berriztatu zituzten antzinako hitzarmenak eta beste berri batzuk adostu.

Argostarrek enbaxadoreak bidali zituzten Atenasera Epidauroko gotorlekuak uzteko eskatzera, eta atenastarrek, goarnizioko tropen artean gutxiengoa zirela ikusirik, Demostenes bidali zuten bere soldaduak atera zitzaizkion. Baina honek, heldu zenean, atletismoko lehiaketa baten ospakizunaren itxurak egin zituen gotorlekutik kanpo, eta gainerako tropak irten zirenerako, ateak itxi zituen. Gero, atenastarrek eurek entregatu zuten gotorlekua Epidaurokoekin tregoa berri zutenean.

81.— Argostarrek lehengo aliantza bertan behera utzi ondoren, mantinentarrak ere, hasiera batean kontra agertu ziren arren, baina argostarrak gabe ezin zutenez gehiago iraun, lazedemondarrekin hitzarmena egitera heldu ziren eta hirietan zeukaten burujabetza utzi zuten.

Lazedemondarrek eta argostarrak hiri bakoitzeko mila soldaduk osaturiko espedizioa elkartu batean atera ziren. Lazedemondarrek, oraingoan eurak bakarrik joanda, Siziongo erregimen oligarkikoa finkatu zuten; gero, bateko eta besteko tropa taldeak elkarturik, Argosko demokrazia kendu eta lazedemondarren aldeko oligarkia bat jarri zuten. Hori udaberrian gertatu zen, negua amaitu ostean, eta gerrako hamalagarren urtea amaitu zen.

82.— Hurrengo udan, Diokoak, Atos mendiaren ondoan bizi zirenak, Atenastarrendik banandu ziren kaltzidiarrekin bat egiteko, eta lazedemondarrek ordura arte aldekoa ez zen Akaiako erregimen politikoa berrantolatu zuten.

Argosko demokratak, euren aldetik, berriro bilduz joan ziren astiro-astiro, eta, indarberritu zirenean, oligarkak eraso zituzten, Espartan Gimnopediak ospatzen hasi arte itxaronda. Hiriko borroketan demokratak nagusitu ziren eta oligarka batzuk hil eta beste batzuk kanpora bota zituzten. Lazedemondarren lagunek haiei etortzeko eskatzen zieten arren, asko atzeratu ziren, baina azkenean, Gimnopediak gerorako utziz, etorri egin ziren. Tegeara helduta, oligarkak bentzutuak izan zirela jakinarazi zieten, ez zuten aurrera egin nahi izan, kanporatuek segitzeko

ἐν τῇ πόλει ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐξήλασεν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἕως μὲν αὐτοὺς μετεπέμποντο οἱ φίλοι, οὐκ ἦλθον ἐκ πλέονος, ἀναβαλόμενοι δὲ τὰς γυμνοπαιδίας ἐβοήθουν. καὶ ἐν Τεγέα πυθόμενοι ὅτι νενίκηνται οἱ ὀλίγοι, προελθεῖν μὲν οὐκέτι ἠθέλησαν δεομένων τῶν διαπεφευγόντων, ἀναχωρήσαντες δὲ ἐπ' οἴκου τὰς γυμνο παιδίας ἤγον. καὶ ὕστερον ἐλθόντων πρέσβειων ἀπὸ τε τῶν ἐν τῇ πόλει [ἀγγέλων] καὶ τῶν ἔξω Ἀργείων, παρόντων τε τῶν συμμαχῶν καὶ ῥηθέντων πολλῶν ἀφ' ἑκατέρων ἔγνωσαν μὲν ἀδικεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς στρατεύειν ἐς Ἄργος, διατριβαὶ δὲ καὶ μελλήσεις ἐγίνοντο. ὁ δὲ δῆμος τῶν Ἀργείων ἐν τούτῳ φοβούμενος τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων συμμαχίαν πάλιν προσαγόμενός τε καὶ νομίζων μέγιστον ἂν σφᾶς ὠφελῆσαι, τειχίζει μακρὰ τεῖχη ἐς θάλασσαν, ὅπως, ἣν τῆς γῆς εἰργωνται, ἢ κατὰ θάλασσαν σφᾶς μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπαγωγή τῶν ἐπιτηδείων ὠφελῇ. ξυνήδεσαν δὲ τὸν τεχισμὸν καὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τινὲς πόλεων. καὶ οἱ μὲν Ἀργεῖοι πανδημεῖ, καὶ αὐτοὶ καὶ γυναῖκες καὶ οἰκέται, ἐτείχιζον· καὶ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν αὐτοῖς ἦλθον τέκτονες καὶ λιθουργοί. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[83] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος Λακεδαιμόνιοι ὥς ἦσθοντο τειχιζόντων, ἐστράτευσαν ἐς τὸ Ἄργος αὐτοὶ τε καὶ οἱ ξύμμαχοι πλὴν Κορινθίων· ὑπήρχε δὲ τι αὐτοῖς καὶ ἐκ τοῦ Ἄργους αὐτόθεν πρᾶσσόμενον. ἦγε δὲ τὴν στρατιὰν Ἄγις ὁ Ἀρχιδάμου Λακεδαιμονίων βασιλεύς. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῆς πόλεως δοκοῦντα προϋπάρχειν οὐ προυχώρησεν ἔτι· τὰ δὲ οἰκοδομούμενα τεῖχη ἐλόντες καὶ καταβαλόντες καὶ Ὑσιᾶς χωρίον τῆς Ἀργείας λαβόντες καὶ τοὺς ἐλευθέρους ἅπαντας οὓς ἔλαβον ἀποκτείναντες ἀνεχώρησαν καὶ διελύθησαν κατὰ πόλεις. ἐστράτευσαν δὲ μετὰ τοῦτο καὶ Ἀργεῖοι ἐς τὴν Φλειασίαν καὶ δηώσαντες ἀπῆλθον, ὅτι σφῶν τοὺς φυγάδας ὑπεδέχοντο· οἱ γὰρ πολλοὶ αὐτῶν ἐνταῦθα κατώκηντο. κατέκλησαν δὲ τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος καὶ Μακεδόνας Ἀθηναῖοι, Περδίκκα ἐπικαλοῦντες τὴν τε πρὸς Ἀργεῖους καὶ Λακεδαιμονίους γενομένην ξυνωμοσίαν, καὶ ὅτι παρασκευασμένων αὐτῶν στρατιὰν ἄγειν ἐπὶ

eskatu zieten arren, eta aberrira itzuli eta Gimnopegiak ospatu zituzten. Alabaina, gero, hala hiriko argostarren nola kanporatuen enbaxadoreak heldu ziren eta aliatuen aurrean alde bakoitzak hainbat arrazoi jarri zituen. Orduan, lazedemonдарrek ebatzi zuten hirikoak zirela errudunak eta Argosen kontra espedizio bat egitea erabaki zuten, baina atzerakuntzak eta luzamenduak gertatu ziren. Bitartean argostar demokratak, lazedemonдарekin mesfidati, berriro atenastarrekin lagun eginda zeuden, uste zutelako laguntza hori balio handikoa izango zitzaieela, eta itsasora arte harresiak eraikitzeari ekin zioten, lehorrez setiatuak izanez gero, atenastarren laguntzarekin itsasoz hornituak izan ahal zitezen. Peloponesoko hiri batzuek ondo ikusten zuten harresiak eraikitzea, eta eraikuntzan Argosko biztanleria guztiak hartu zuen parte, gizonek, emakumeek eta morroiek; Atenastik ere arotzak eta harginak etorri zitzaizkien. Eta halaxe amaitu zen uda hura.

83.– Hurrengo neguan, lazedemonдарrek jakin zutenean harresiak eraiki zituztela, aliatuekin batera –korintoarrak salbu–, espedizio bat egin zuten Argosen kontra. Hiriko talderen baten lankidetza espero zuten. Buruzagitzat Arkidamoren seme Agis lazedemonдарren erregea zera-maten. Barrutik espero zuten hiritarren laguntzak ez zuen arrakastarik izan, baina hiria hartu eta eraikitako harresiak botatzea lortu zuten, baita Hisias, Argolideko gotorleku bat, hartzea ere, eta atxilotu zituzten gizon libreak hil egin zituzten.

Horren ostean, argostarrek espedizio bat egin zuten Fliunteko lurralde-
ra eta ez ziren itzuli lurralde hura erabat deboilatu arte, erbesteratutako argostarrei abegia eman zietela-eta, zeren erbesteratu asko hantxe instalatu baitziren.

Negu berean, atenastarrekin Mazedonia setiatu zuten, Pertikasi argostarrekin eta lazedemonдарekin zin trukea egitea aurpegiratu, eta, gainera, atenastarrak Traziako kaltzidiarren eta Anfipolisen kontra Niziasen agindupean espedizioa zuzentzeko prestatzen ari zirenean, haiek hitzarmena hautsi zutela, eta horregatik tropak desmobilizatu behar izan zituztela, batez ere haiek etorri ez zirelako; eta beraz, Perdikas etsaitzat jotzen zutela. Hala amaitu zen negu hura eta gerrako hamabosgarren urtea.

84.– Hurrengo udan Altzibiades Argosera joan zen hogeititsasontzirekin, oraindik susmagarritzat eta lazedemonдарren aldekotzat zituenak atxilotu zituen, eta atenastarren agindupean zeuden inguruko uhartee-tan utzi.

Χαλκιδέας τοὺς ἐπὶ Θράκης καὶ Ἀμφίπολιν Νικίου τοῦ Νικηράτου στρατηγοῦντος ἔψευστο τὴν ξυμμαχίαν καὶ ἢ στρατεία μάλιστα διελύθη ἐκείνου † ἀπάραντος † πολέμιος οὖν ἦν. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα οὗτος, καὶ πέμπτον καὶ δέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα.

[84] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους Ἀλκιβιάδης τε πλεύσας ἐς Ἄργος ναυσὶν εἴκοσιν Ἀργείων τοὺς δοκοῦντας ἔτι ὑπόπτους εἶναι καὶ τὰ Λακεδαιμονίων φρονεῖν ἔλαβε τριακοσίους ἄνδρας, καὶ κατέθεντο αὐτοὺς Ἀθηναῖοι ἐς τὰς ἐγγὺς νήσους ὧν ἦρχον· καὶ ἐπὶ Μῆλον τὴν νῆσον Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν ναυσὶν ἑαυτῶν μὲν τριάκοντα, Χίαις δὲ ἕξ, Λεσβίαιν δὲ δυοῖν, καὶ ὀπλίταις ἑαυτῶν μὲν διακοσίοις καὶ χιλίοις καὶ τοξόταις τριακοσίοις καὶ ἵπποτοξόταις εἴκοσι, τῶν δὲ ξυμμάχων καὶ νησιωτῶν ὀπλίταις μάλιστα πεντακοσίοις καὶ χιλίοις. οἱ δὲ Μήλιοι Λακεδαιμονίων μὲν εἰσὶν ἄποικοι, τῶν δ' Ἀθηναίων οὐκ ἤθελον ὑπακούειν ὥσπερ οἱ ἄλλοι νησιῶται, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον οὐδετέρων ὄντες ἡσύχαζον, ἔπειτα ὡς αὐτοὺς ἠνάγκαζον οἱ Ἀθηναῖοι δηοῦντες τὴν γῆν, ἐς πόλεμον φανερόν κατέστησαν. στρατοπεδευσάμενοι οὖν ἐς τὴν γῆν αὐτῶν τῇ παρασκευῇ ταύτῃ οἱ στρατηγοὶ Κλεομήδης τε ὁ Λυκομήδους καὶ Τεισίας ὁ Τεισιμάχου, πρὶν ἀδικεῖν τι τῆς γῆς, λόγους πρῶτον ποιησομένους ἐπεμψαν πρέσβεις. οὓς οἱ Μήλιοι πρὸς μὲν τὸ πλῆθος οὐκ ἤγαγον, ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς καὶ τοῖς ὀλίγοις λέγειν ἐκέλευον περὶ ὧν ἤκουσιν. οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεις ἔλεγον τοιάδε.

[85] Ἐπειδὴ οὐ πρὸς τὸ πλῆθος οἱ λόγοι γίνονται, ὅπως δὴ μὴ ξυνεχεῖ ῥήσει οἱ πολλοὶ ἐπαγωγὰ καὶ ἀνέλεγκτα ἐσάπαξ ἀκούσαντες ἡμῶν ἀπατηθῶσιν (γιννώσκομεν γὰρ ὅτι τοῦτο φρονεῖ ἡμῶν ἢ ἐς τοὺς ὀλίγους ἀγωγή), ὑμεῖς οἱ καθήμενοι ἔτι ἀσφαλέστερον ποιήσατε. καθ' ἕκαστον γὰρ καὶ μὴδ' ὑμεῖς ἐνὶ λόγῳ, ἀλλὰ πρὸς τὸ μὴ δοκοῦν ἐπιτηδείως λέγεσθαι εὐθύς ὑπολαμβάνοντες κρίνετε. καὶ πρῶτον εἰ ἀρέσκει ὡς λέγομεν εἴπατε.'

[86] Οἱ δὲ τῶν Μηλίων ξύνεδροι ἀπεκρίναντο ἥ μὲν ἐπιείκεια τοῦ διδάσκειν καθ' ἡσυχίαν ἀλλήλους οὐ ψέγεται, τὰ δὲ τοῦ πολέμου παρόντα ἤδη καὶ οὐ μέλλοντα διαφέροντα αὐτοῦ φαίνεται. ὁρῶμεν γὰρ αὐτοὺς τε κριτὰς ἦκοντας ὑμᾶς τῶν

Melo uhartearen kontrako espedizio bat ere egin zuten euren hogeita hamar itsasontzirekin, kiotarren seirekin eta lesboarren birekin, hala nola euren mila eta berrehun hoplitarekin, hirurehun oinezko baleztari-ekin eta zaldizko hogeitarkularirekin, gehi uharteetako aliatuen mila eta bostehun inguru hoplitarekin.

Melostarrak lazedemondarren kolonoak ziren eta ez zuten nahi atenastarren menpeko izan, uharteetako gainerakoek nahi zutena; hortaz, hasieran, bakean mantentzen ziren bi bandoetariko batean ere sartu gabe; baina gero, atenastarrek lurraldea deboilatzeari ekinez behartu zituztenean, argi eta garbi sartu ziren gerran.

Kontua da ezen, atenastarrak indar horiekin lurraldean kanpatu ostean, Likomedesen seme Kleomedes, eta Tisimakoren seme Tisias jeneralek mandatariak bidali zizkietela herrialdean kalteak egin aurretik elkarriketan aritzeko. Melostarrek ez zituzten mandatariok Batzarraren aurrea eraman, baizik etorreraren zergatia agintarien eta ospetsu gutxi batzuen aurrean azaltzeko gonbitea egin zieten.

Enbaxadore atenastarrek hurrengo hau esan zieten:

85.– «Elkarriketak Batzarraren aurrean ez direla ikusita, eta horren arrazoiak, dirudienez, etenik gabe eta behin baino azaltzen ez den diskurtsoak jende gehiena liluratuta ez uztea dela ikusita, unean bertan ihardetsi ezin zaizkien argudioak entzunda –uste baitugu batzorde mugatu baten aurrean gure proposamena azaltzeak horixe esan gura duela–, zuok, bileran zaudetenok, oraindik berme gehiagorekin joka ezazue: etenik gabeko hitzaldiarekin barik puntuz puntu erantzun ezazue, hau da, ondo esanda ez dagoela uste duzuenari berehala erantzunez. Hasteko, esan ezazue ea onartzen duzuen gure proposamena».

86.– Kontseilari melostarrek honela erantzun zuten: «Ez dago kontrako ezer esaterik elkarri lasaitasunez informazioa emateko etorkortasunari buruz, baina gerraren gorabeherak –oraingoak, eta ez etorkizunekoak– horren kontra daude, zeren gu ikusten ari baikara esango denaren epaile gisa etorri zaretela. Espero duguna da azken emaitzak, eskubidearen abantaila baldin badaukagu, eta, beraz, amorerik ematen ez badugu, gerra ekarriko digula, eta kasu egiten badizuegu, aldiz, morrontza».

87.–Atenastarrek erantzun zieten: «Ondo, bildu bazarete etorkizunari buruz aieruak asmatzeko edo zeuok ikusten ari zaretan gaurko zertzeladak abiapuntutzat hartuta zuen hiriaren salbazioari buruz eztabaidatzea ez den beste zerbaitetarako, utz dezagun eta kito; baina bigarren honetarako bildu baldin bazarete, jarrai dezagun hitz egiten».

λεχθησομένων καὶ τὴν τελευταίαν ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὸ εἶκος περιγενομένοις μὲν τῷ δικαίῳ καὶ δι' αὐτὸ μὴ ἐνδοῦσι πόλεμον ἡμῖν φέρουσιν, πεισθεῖσι δὲ δουλείαν·

[87] {ΑΘ.} Εἰ μὲν τοίνυν ὑπονοίας τῶν μελλόντων λογιούμενοι ἢ ἄλλο τι ζυγήκετε ἢ ἐκ τῶν παρόντων καὶ ὧν ὁρᾶτε περὶ σωτηρίας βουλευσόντες τῇ πόλει, παυοίμεθ' ἂν· εἰ δ' ἐπὶ τοῦτο, λέγοιμεν ἂν.

[88] {ΜΗΛ.} Εἶκος μὲν καὶ ξυγγνώμη ἐν τῷ τοιῷδε καθεστῶτας ἐπὶ πολλὰ καὶ λέγοντας καὶ δοκοῦντας τρέπεσθαι· ἢ μέντοι ξύνοδος καὶ περὶ σωτηρίας ἥδε πάρεστι, καὶ ὁ λόγος ὧς προκαλεῖσθε τρόπον, εἰ δοκεῖ, γιγνέσθω.

[89] {ΑΘ.} Ἡμεῖς τοίνυν οὔτε αὐτοὶ μετ' ὀνομάτων καλῶν, ὥς ἢ δικαίως τὸν Μῆδον καταλύσαντες ἄρχομεν ἢ ἀδικούμενοι νῦν ἐπεξερχόμεθα, λόγων μῆκος ἄπιστον παρέξομεν, οὔθ' ὑμᾶς ἀξιούμεν ἢ ὅτι Λακεδαιμονίων ἄποικοι ὄντες οὐ ξυνεστρατεύσατε ἢ ὥς ἡμᾶς οὐδὲν ἡδικήκατε λέγοντας οἶεσθαι πείσειν, τὰ δυνατὰ δ' ἐξ ὧν ἐκάτεροι ἀληθῶς φρονοῦμεν διαπράσσεσθαι, ἐπισταμένους πρὸς εἰδότας ὅτι δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ προύχοντες πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ξυγχωροῦσιν.

[90] {ΜΗΛ.} Ἦι μὲν δὴ νομίζομέν γε, χρήσιμον (ἀνάγκη γάρ, ἐπειδὴ ὑμεῖς οὕτω παρὰ τὸ δίκαιον τὸ ξυμφέρον λέγειν ὑπέθεσθε) μὴ καταλύειν ὑμᾶς τὸ κοινὸν ἀγαθόν, ἀλλὰ τῷ αἰεὶ ἐν κινδύνῳ γιγνομένῳ εἶναι τὰ εἰκότα καὶ δίκαια, καὶ τι καὶ ἐντὸς τοῦ ἀκριβοῦς πείσαντά τινα ὠφεληθῆναι. καὶ πρὸς ὑμῶν οὐχ ἥσσον τοῦτο, ὅσῳ καὶ ἐπὶ μεγίστη τιμωρίᾳ σφαλέντες ἂν τοῖς ἄλλοις παρὰδειγμα γένοισθε.

[91] {ΑΘ.} Ἡμεῖς δὲ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, ἣν καὶ παυθῇ, οὐκ ἀθυμοῦμεν τὴν τελευταίαν· οὐ γὰρ οἱ ἄρχοντες ἄλλων, ὥσπερ καὶ Λακεδαιμόνιοι, οὔτοι δεινοὶ τοῖς νικηθεῖσιν (ἔστι δὲ οὐ πρὸς Λακεδαιμονίους ἡμῖν ὁ ἀγών), ἀλλ' ἦν οἱ ὑπήκοοί που τῶν ἀρξάντων αὐτοὶ ἐπιθέμενοι κρατήσωσιν. καὶ περὶ μὲν τούτου ἡμῖν ἀφείσθω κινδυνεύεσθαι· ὥς δὲ ἐπ' ὠφελίᾳ τε πάρεσμεν τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ νῦν τοὺς λόγους ἐροῦμεν τῆς ὑμετέρας πόλεως, ταῦτα

88.– Melostarrek esan zuten: «Itxarotekoa da, eta gainera justifikaturik dago, gurea bezalako egoera batean aurkitzen direnek euren hitzak eta pentsamenduak era askotako norabideetan zuzentzea. Alabaina, bilera honen helburua gure hiriaren salbazioari buruz aritzea da, eta eztabaia da, ondo baderitzo zue, zuok proposatzen duzuen eran egingo da».

89.– Atenastarrek: «Ondo, guk ez dugu egingo azalpen luze eta gutxi konbentzigarririk, fraseologia apaingarriaz baliatuta, adibidez esanez bidezkoa dela guk inperio bat edukitzea mediarra suntsitu dugulako, edo orain erasotzen zaituztegu la zuon bidegabekeriak jasan behar izan ditugulako. Gure nahia da, era berean, zuok ere ez saiatzea gu konbentzitzen esanez ez zenutela gure ondoan borrokan egin lazedemonдарren kolonia zaretelako, edo ez diguzuela bidegabekeriari egin, gure asmoa delako ahal dena negoziatzea, bakoitzak benetan pentsatzen duena oinarritzat hartuta; zuok gu bezain ongi dakizuelako, justizia gizakien argumentuen arabera iristen bada, parte bien premia berdintsua denean baino ez dela izaten, eta indartsuek ahal duten guztia ezartzen dutela, ahulek amore eman behar dutena ematen duten bitartean.»

90.– Melostarrek: «Guk gauzak ikusten ditugun moduan behintzat –termino horietan hitz egitera beharturik aurkitzen gara, zuok planteatzen duzuelako bidezkoa alde batera utzita komenigarriari buruz hitz egin behar dugula–, ez da onuragarria ondasun komun bat suntsitzea; alderantziz, onuragarria kasu bakoitzean arriskuan dagoenarentzat gehienek onartzen dituzten eskubideak zaintzea da eta konbentziaz nahi denean eskubide horiek errespetatzea, nahiz eta muga zehatzen barruan izan. Eta horrek zuoi ez dizue guri baino onura gutxiago ematen, zeren porrot egitea balitz, ez zenukete soilik zigor handiena jasangoko, baizik eta gainerakoentzat baztertu behar denaren eredu izango zinatekete.»

91.– Atenastarrek: «Ez digu etsipenik ematen gure inperioaren amaierak, amaitzen baldin bada jakina, besteengan agintzen dutenak ez direlako auzokoentzat beldurgarriak, lazedemonдарren kasuan den legez –eta orain ez gara borrokan lazedemonдарrekin ari–; beldurgarriak menpekoak dira, baldin agintzen dietenei eraso egin eta euren legea ezartzen badute. Baina arazo horri buruz, utz iezaguzue arriskatzen. Hala ere, orain argi jarri nahi dugu gu hemen gure inperioari onura egiteko gaudela, eta zuen hiria salbatzeari buruz hitz egingo dugula, zuengan zailtasunik barik agintzeko eta zuok salbu gera zaitezten bi aldeentzako probetxuarekin».

δηλώσομεν, βουλόμενοι ἀπόνως μὲν ὑμῶν ἄρξαι, χρησίμως δ' ὑμᾶς ἀμφοτέροις σωθῆναι.

[92] {ΜΗΛ.} Καὶ πῶς χρήσιμον ἂν ξυμβαίῃ ἡμῖν δουλεῦσαι, ὥσπερ καὶ ὑμῖν ἄρξαι;

[93] {ΑΘ.} Ὅτι ὑμῖν μὲν πρὸ τοῦ τὰ δεινότατα παθεῖν ὑπακοῦσαι ἂν γένοιτο, ἡμεῖς δὲ μὴ διαφθείραντες ὑμᾶς κερδαίνομεν ἂν.

[94] {ΜΗΛ.} Ὡστε [δὲ] ἡσυχίαν ἄγοντας ἡμᾶς φίλους μὲν εἶναι ἀντὶ πολεμίων, ξυμμάχους δὲ μηδετέρων, οὐκ ἂν δέξαισθε;

[95] {ΑΘ.} Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἡμᾶς βλάπτει ἢ ἔχθρα ὑμῶν ὅσον ἢ φιλία μὲν ἀσθενείας, τὸ δὲ μῖσος δυνάμεως παρὰδειγμα τοῖς ἀρχομένοις δηλούμενον.

[96] {ΜΗΛ.} Σκοποῦσι δ' ὑμῶν οὕτως οἱ ὑπήκοοι τὸ εἰκός, ὥστε τοὺς τε μὴ προσήκοντας καὶ ὅσοι ἄποικοι ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ ἀποστάντες τινὲς κεχείρωνται ἐς τὸ αὐτὸ τιθέασιν;

[97] {ΑΘ.} Δικαιώματι γὰρ οὐδετέρους ἐλλείπειν ἡγούνται, κατὰ δύναμιν δὲ τοὺς μὲν περιγίγνεσθαι, ἡμᾶς δὲ φόβῳ οὐκ ἐπιέναι ὥστε ἔξω καὶ τοῦ πλεόνων ἄρξαι καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἡμῖν διὰ τὸ καταστραφῆναι ἂν παρὰσχοιτε, ἄλλως τε καὶ νησιῶται ναυκρατόρων καὶ ἀσθενέστεροι ἐτέρων ὄντες εἰ μὴ περιγένοισθε.

[98] {ΜΗΛ.} Ἐν δ' ἐκείνῳ οὐ νομίζετε ἀσφάλειαν; δεῖ γὰρ αὐτὸ καὶ ἐνταῦθα, ὥσπερ ὑμεῖς τῶν δικαίων λόγων ἡμᾶς ἐκβιβάσαντες τῷ ὑμετέρῳ ξυμφόρῳ ὑπακούειν πείθετε, καὶ ἡμᾶς τὸ ἡμῖν χρήσιμον διδάσκοντας, εἰ τυγχάνει καὶ ὑμῖν τὸ αὐτὸ ξυμβαῖνον, πειρᾶσθαι πείθειν. ὅσοι γὰρ νῦν μηδετέροις ξυμμαχοῦσι, πῶς οὐ πολεμώσεσθε αὐτούς, ὅταν ἐς τὰδε βλέψαντες ἡγήσωνταί ποτε ὑμᾶς καὶ ἐπὶ σφᾶς ἤξειν; κὰν τούτῳ τί ἄλλο ἢ τοὺς μὲν ὑπάρχοντας πολεμίους μεγαλύνετε, τοὺς δὲ μὴδὲ μελλήσαντας γενέσθαι ἄκοντας ἐπάγεσθε;

[99] {ΑΘ.} Οὐ γὰρ νομίζομεν ἡμῖν τούτους δεινότερους ὅσοι ἡπειρῶνται πού ὄντες τῷ ἐλευθέρῳ πολλὴν τὴν διαμέλλησιν τῆς πρὸς ἡμᾶς φυλακῆς ποιήσονται, ἀλλὰ τοὺς νησιώτας

92.– Melostarrek: «Eta zelan froga daiteke gu zuen menpeko izatea zuentzat guri agintzea bezain onuragarria litzaugukeela?»

93.– Atenastarrek: «Zuon kasuan menperaturik geratuko zinateketelako kalte handirik jasan barik, eta guk irabazi egingo genukeelako zuok ez suntsituta».

94.– Melostarrek: «Orduan geldi geratuko bagina, ez zenukete onartuko etsaiak barik lagunak izatea, nahiz eta ez bando bataren ez bestearen aliatuak izan ez?».

95.– «Ez, zeren zuen adiskidetasuna zuen etsaigoa baino kaltegarriagoa delako guretzat; lehenengoak, izan ere, gure ahulezia adieraziko luke menpeko ditugunen aurrean, eta zuen gorrotoak, aldiz, daukazuen bote-rea besterik ez luke islatuko.»

96.– Melostarrek: «Halatan ikusten ote dute zuen menpekook ekitatea, kategoria berean sartzeraino zuen jabetzakoa inola ere ez den jendea eta zuen menpekoea dena, dela zuen kolonoa izateagatik –kasu gehienetan–, dela menpeko matxinatuak izateagatik –beste kasu batzuetan?»

97.– Atenastarrek: «Gertatzen da horiek uste dutela batzuek eta bes-tetzuek, biek, daukatela motibo justua; baina uste dute, halaber, batzuek euren indarrari esker bizirauten dutela eta gu ez goazela horien kontra beldurra diegulako. Ondorioz, gure inperioa hedatzeaz gain, zuen menpetasunarekin segurtasuna emango zenigukete, batez ere uharte batekoak izanik, eta beste uharte batzuetakoak baino ahula-goak, itsasoko jaun direnak baino gehiago zaretela erakutsi nahiari uzten badiozue.»

98.– Melostarrek: «Baina ez al duzue uste beste erara ere (gu neutral izanda) lor dezakezuela segurtasuna? Izan ere, zuzentasunean oinarritzen den argudio oro alde batera uztera behartzen gaituzuenetz eta zuen interesei dagokiena bakarrik aintzat hartzeko konbentzitzen ahalegin-du, orain premiazko dakusagu geuk ere gure iritzia ematea zuentzat onuragarriago litzatekeenaz, eta hala bada, zuentzat ere onuragarriagoa izatea, hura egin dezazuen konbentzitzen saiatzea: guretzat onura dena zuontzat ere badela-eta. Izan ere, bando baten ez bestearen aliatuak orain ez direnei, nola ez diezue eragingo gerran sartzea, gudan begirada jarrita ikusten dutenean egunen batean euren kontra ere joango zare-tela? Eta horrekin, zer egiten duzue besterik dauden etsaiak gehitu eta etsai izateko asmorik ere ez zutenak, euren gogoaren kontra, etsai gisa erakarri baino?»

τέ που ἀνάγκτους, ὥσπερ ὑμᾶς, καὶ τοὺς ἤδη τῆς ἀρχῆς τῷ ἀναγκαίῳ παροξυνομένους. οὗτοι γὰρ πλείστ' ἂν τῷ ἀλογίστῳ ἐπιτρέψαντες σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς ἐς προὔπτον κίνδυνον καταστήσειαν.

[100] {ΜΗΛ.} Ἡ που ἄρα, εἰ τοσαύτην γε ὑμεῖς τε μὴ παυθῆναι ἀρχῆς καὶ οἱ δουλεύοντες ἤδη ἀπαλλαγῆναι τὴν παρακινδύνευσιν ποιοῦνται, ἡμῖν γε τοῖς ἔτι ἐλευθέροις πολλὴ κακότης καὶ δειλία μὴ πᾶν πρὸ τοῦ δουλεῦσαι ἐπεξελθεῖν.

[101] {ΑΘ.} Οὐκ, ἦν γε σωφρόνως βουλευήσθε· οὐ γὰρ περὶ ἀνδραγαθίας ὁ ἀγὼν ἀπὸ τοῦ ἴσου ὑμῖν, μὴ αἰσχύνῃν ὀφλεῖν, περὶ δὲ σωτηρίας μᾶλλον ἢ βουλή, πρὸς τοὺς κρείσσονας πολλῷ μὴ ἀνθίστασθαι.

[102] {ΜΗΛ.} Ἀλλ' ἐπιστάμεθα τὰ τῶν πολέμων ἔστιν ὅτε κοινοτέρας τὰς τύχας λαμβάνοντα ἢ κατὰ τὸ διαφέρον ἑκατέρων πλῆθος· καὶ ἡμῖν τὸ μὲν εἶξαι εὐθύς ἀνέλπιστον, μετὰ δὲ τοῦ δρωμένου ἔτι καὶ στήναι ἐλπίς ὀρθῶς.

[103] {ΑΘ.} Ἐλπίς δὲ κινδύνῳ παραμύθιον οὔσα τοὺς μὲν ἀπὸ περιουσίας χρωμένους αὐτῇ, κἂν βλάβῃ, οὐ καθείλεν· τοῖς δ' ἐς ἅπαν τὸ ὑπάρχον ἀναρριπτοῦσι (δάπανος γὰρ φύσει) ἅμα τε γιγνώσκεται σφαλέντων καὶ ἐν ὧ τῷ ἔτι φυλάξεταί τις αὐτὴν γνωρισθεῖσαν οὐκ ἐλλείπει. ὁ ὑμεῖς ἀσθενεῖς τε καὶ ἐπὶ ῥοπῆς μιᾶς ὄντες μὴ βούλεσθε παθεῖν μὴδὲ ὁμοιωθῆναι τοῖς πολλοῖς, οἷς παρὸν ἀνθρωπείως ἔτι σῶζεσθαι, ἐπειδὴν πιεζομένους αὐτοὺς ἐπιλίπωσιν αἱ φανεραὶ ἐλπίδες, ἐπὶ τὰς ἀφανεῖς καθίστανται μαντικὴν τε καὶ χρησμούς καὶ ὅσα τοιαῦτα μετ' ἐλπίδων λυμαίνεται.

[104] {ΜΗΛ.} Χαλεπὸν μὲν καὶ ἡμεῖς (εὖ ἴστε) νομίζομεν πρὸς δύναμιν τε τὴν ὑμετέραν καὶ τὴν τύχην, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ἴσου ἔσται, ἀγωνίζεσθαι· ὅμως δὲ πιστεύομεν τῇ μὲν τύχῃ ἐκ τοῦ θεοῦ μὴ ἐλασσώσεσθαι, ὅτι ὅσοι πρὸς οὐ δικαίους ἰστάμεθα, τῆς δὲ δυνάμεως τῷ ἐλλείποντι τὴν Λακεδαιμονίων ἡμῖν ξυμμαχίαν προσέσεσθαι, ἀνάγκην ἔχουσαν, καὶ εἰ μὴ του ἄλλου, τῆς γε ξυγγενείας ἔνεκα καὶ αἰσχύνῃ βοηθεῖν. καὶ οὐ παντάπασιν οὕτως ἀλόγως θρασυνόμεθα.

99.– Atenastarrek: «Guk ez ditugu beldurgarritzat jotzen askatasunaz gozatzen dutela-eta gure kontra erne jartzeko uzkur agertuko liratekeen lehorreko horiek, gure inperioaren baitan ez dauden eta gure nagusigoaren zapalkuntzak suminduriko uhartetarrak baino, zeren hauek, zentzugabekeriak jabetuta, euren buruak eta gu arrisku argian jarriko baintuzkete.»

100.– Melostarrek: «Zuek arrisku horren handiari aurre egin behar badiozue zeuen inperioa ez galtzeko eta jadanik menperaturik daudenak aska ez daitezen, guk koldarkeria eta bilaukeria izugarriak edukiko genituzke menperatuak ez izateko ahal dugun guztira joko ez bagenu, aske garen bitartean.»

101.– Atenastarrek: «Ez, zuhurtziaz deliberatzen baduzue behintzat, zeren zuen kasua ez baita desohorean ez erortzeko baldintza berdinetan egiten den adore lehiaketa bat; alderantziz, gehiago da zuon salbazioari buruz deliberatzea, zuok baino asko indartsuagoak direnei aurre egin beharrean ez aurkitzeko hain zuzen.»

102.– Melostarrek: «Hala ere, guk badakigu gerraren fortuna zenbaitean inpartziala izaten dela, eta ez bando bakoitzaren kopuruen arabera. Gainera, bat-bateko errendizioak gure itxaropenak ezabatuko lituzke, eta jokatzten den bitartean, ostera, beti geratzen da salbatzeko itxaropena.»

103.– Atenastarrek: «Indar soberaz baliatuta itxaropenarekin jokatzten dutenentzat arriskuaren zirikagarri den itxaropen horrek, kalteak egin arren, ez ditu deuseztatzen; baina daukaten guztia jokatzten dutenek (eta kasu horietan itxaropena xahutzailea izan ohi da) porrot egiten dutenean baino ez dute ezagutzen eta, orduan jada, behin ezagututa, itxaropenarekin zuhur jokatzeko ahalbiderik ez dago. Hori zuok, ahulak zaretenok eta balantza orratza alde batera eginda daukazuenok ahalegindu behar duzue zeuoi ez jazotzea eta ez gertatzea askori suertatzen zaiona, hots, giza baliabideen bidez salbatzeko ahalbidea eskaini arren, estualdi batean begi bistako itxaropenak galtzen dituztenean dudazkoetara jotzen dutela, igarpen, orakulu eta antzekoetara, itxaropenarekin batera hondamendia ekartzen dutenetara alegia.»

104.– Melostarrek: «Jakin behar duzue geuk ere uste dugula zuon poderioaren kontra eta zortearen kontra borrokatzea zaila dela, bigarren hau inpartzial agertzen ez bada behintzat. Hala ere, zortean jaritzen dugu gure konfiantza, uste dugulako jainkozkoei dagokionez ez

[105] {ΑΘ.} Τῆς μὲν τοίνυν πρὸς τὸ θεῖον εὐμενείας οὐδ' ἡμεῖς οἰόμεθα λελείψεσθαι· οὐδὲν γὰρ ἔξω τῆς ἀνθρωπείας τῶν μὲν ἐς τὸ θεῖον νομίσεως, τῶν δ' ἐς σφᾶς αὐτοὺς βουλήσεως δικαιούμεν ἢ πράσσομεν. ἡγούμεθα γὰρ τό τε θεῖον δόξῃ τὸ ἀνθρώπειόν τε σαφῶς διὰ παντὸς ὑπὸ φύσεως ἀναγκαίας, οὗ ἂν κρατῇ, ἄρχειν· καὶ ἡμεῖς οὔτε θέντες τὸν νόμον οὔτε κειμένῳ πρῶτοι χρησάμενοι, ὄντα δὲ παραλαβόντες καὶ ἐσόμενον ἐς αἰεὶ καταλείφοντες χρώμεθα αὐτῷ, εἰδότες καὶ ὑμᾶς ἂν καὶ ἄλλους ἐν τῇ αὐτῇ δυνάμει ἡμῖν γενομένους δρῶντας ἂν ταυτό. καὶ πρὸς μὲν τὸ θεῖον οὕτως ἐκ τοῦ εἰκότος οὐ φοβούμεθα ἐλασσώσεσθαι· τῆς δὲ ἐς Λακεδαιμονίους δόξης, ἣν διὰ τὸ αἰσχρὸν δὴ βοηθήσειν ὑμῖν πιστεύετε αὐτούς, μακαρίσαντες ὑμῶν τὸ ἀπειρόκακον οὐ ζηλοῦμεν τὸ ἄφρον. Λακεδαιμόνιοι γὰρ πρὸς σφᾶς μὲν αὐτοὺς καὶ τὰ ἐπιχώρια νόμιμα πλεῖστα ἀρετῇ χρῶνται· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους πολλὰ ἂν τις ἔχων εἰπεῖν ὥς προσφέρονται, ξυνελὼν μάλιστα ἂν δηλώσειεν ὅτι ἐπιφανέστατα ὧν ἴσμεν τὰ μὲν ἡδέα καλὰ νομίζουσι, τὰ δὲ ξυμφέροντα δίκαια. καίτοι οὐ πρὸς τῆς ὑμετέρας νῦν ἀλόγου σωτηρίας ἢ τοιαύτη διάνοια.

[106] {ΜΗΛ.} Ἡμεῖς δὲ κατ' αὐτὸ τοῦτο ἤδη καὶ μάλιστα πιστεύομεν τῷ ξυμφέροντι αὐτῶν, Μηλίους ἀποίκους ὄντας μὴ βουλήσεσθαι προδόντας τοῖς μὲν εὔνοις τῶν Ἑλλήνων ἀπίστους καταστῆναι, τοῖς δὲ πολεμίοις ὠφελίμους.

[107] {ΑΘ.} Οὐκ οὐκ οἶσθε τὸ ξυμφέρον μὲν μετ' ἀσφαλείας εἶναι, τὸ δὲ δίκαιον καὶ καλὸν μετὰ κινδύνου δρᾶσθαι· ὁ Λακεδαιμόνιος ἤκιστα ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ τολμῶσιν.

[108] {ΜΗΛ.} Ἀλλὰ καὶ τοὺς κινδύνους τε ἡμῶν ἔνεκα μάλλον ἡγούμεθ' ἂν ἐγχειρίσασθαι αὐτούς, καὶ βεβαιότερους ἢ ἐς ἄλλους νομιεῖν, ὅσω πρὸς μὲν τὰ ἔργα τῆς Πελοποννήσου ἐγγὺς κείμεθα, τῆς δὲ γνώμης τῷ ξυγγενεῖ πιστότεροι ἐτέρων ἐσμέν.

[109] {ΑΘ.} Τὸ δ' ἐχυρόν γε τοῖς ξυναγωνιούμενοις οὐ τὸ εὖνουν τῶν ἐπικαλεσαμένων φαίνεται, ἀλλ' ἦν τῶν ἔργων τις δυνάμει πολὺ προύχῃ· ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ πλεον τι τῶν ἄλλων σκοποῦσιν (τῆς γοῦν οἰκείας παρασκευῆς ἀπιστία

garela baztertuak izango, gu, jainkoekin errespetutsuak garenok, justuak ez direnen aurka garelako. Indarren diferentziari dagokionez, berriz, lazedemondarrekin daukagun aliantzak osatuko du, horiek nahitaez lagunduko digutelako, ahaidetasunagatik eta ohoreagatik baino ez bada ere. Planteamendu horrekin, gure konfiantza inola ere ez da irrazionala.»

105.– Atenastarrek: «Ondo. Jainkoen laguntzari dagokionez, geuk ere uste dugu ez garela atzean geratzen, ez dugulako uste, ez eta jokatzenez, gizakiek jainkoari buruz pentsatzen duten bideetatik kanpo, ez eta elkarren arteko harremanetan nahi dutenetatik kanpo ere; jainkoei buruz –susmoetatik– eta gizakiei buruz –bistako zaigulako– uste dugu lege naturalaren indarrez euren nagusitasuna boteretik ez dutenengan ezartzen dutela. Eta guk, lege hori ezarri ez genuenok eta ezarri ostean ere aplikatzen lehenengoak izan ez ginenok, baizik indarrean zegoenean hartu eta indarrean segitzen utziko diogunok, horixe aplikatu besterik ez dugu egiten, konbentziturik gaudelako bai zuok eta baita gurearen antzeko poderioa edukiko lukeen beste edozeinek ere gauza bera egingo lukeela. Itxarotekoa den legez, uste dugu planteamendu horrekin jainkoek ez gaituztela baztertuko; eta lazedemondarrei buruz duzuen iritziari dagokionez, uste baituzue laguntza ohoreak bultzatuta emango dizuetela, nahiz eta zorionak ematen dizkizuegun zeuon xalotasunagatik, ez diogu inbidiarik zuon axolagabekeriari, lazedemondarrek euren gauzez eta euren barne arauetz ari direnean eskatzen dutelako bertute asko izatea, baina gainerakoei dagokienez, euren portaerari buruz luzaroan hitz egin litekeen arren, funtsezkoa laburbiltzeko esango dugu ezen, guk ezagutzen ditugun haietariko guztiek jotzen dutela atsegina edertzat eta komenigarria justutzat, argi eta garbi. Egia da lazedemondarren pentsamolde horrek ez diola mesederik egiten zuok une honetan salbazioa planteatzen duzuen era irrazional horri.»

106.– Melostarrek: «Arrazonamendu berorri jarraituz, fede handia daukagu euren komenientzian, hau da, Greziako euren aldekoen sinesgarritasuna galtzerik ez dutela nahi izango euren kolonoak diren melostarrei traizioa eginda, eta horrela etsaiei onura eginda.»

107.– Atenastarrek: «Ez al duzue zuok sinesten komenientzia segurtasunaren laguntzarekin ematen dela, eta justua eta ederra arriskuarekin lortzen direla, eta lazedemondarrek normalean arriskuaren aldeko ausardia gutxi erakusten dutela?»

καὶ μετὰ ξυμμάχων πολλῶν τοῖς πέλας ἐπέρχονται), ὥστε οὐκ εἰκὸς ἐς νήσόν γε αὐτοὺς ἡμῶν ναυκρατόρων ὄντων περαιωθῆναι.

[110] {ΜΗΛ.} Οἱ δὲ καὶ ἄλλους ἂν ἔχοιεν πέμψαι· πολὺ δὲ τὸ Κρητικὸν πέλαγος, δι' οὗ τῶν κρατούντων ἀπορώτερος ἢ λῆψις ἢ τῶν λαθεῖν βουλομένων ἢ σωτηρία. καὶ εἰ τοῦδε σφάλλοιντο, τράποιντ' ἂν καὶ ἐς τὴν γῆν ὑμῶν καὶ ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ξυμμάχων, ὅσους μὴ Βρασίδας ἐπῆλθεν· καὶ οὐ περὶ τῆς μὴ προσηκούσης μᾶλλον ἢ τῆς οἰκειοτέρας ξυμμαχίδος τε καὶ γῆς ὁ πόνος ὑμῖν ἔσται.

[111] {ΑΘ.} Τούτων μὲν καὶ πεπειραμένοις ἂν τι γένοιτο καὶ ὑμῖν καὶ οὐκ ἀνεπιστήμοσιν ὅτι οὐδ' ἀπὸ μιᾶς πώποτε πολιορκίας Ἀθηναῖοι δι' ἄλλων φόβον ἀπεχώρησαν. ἐνθυμούμεθα δὲ ὅτι φήσαντες περὶ σωτηρίας βουλευσείν οὐδὲν ἐν τοσοῦτῳ λόγῳ εἰρήκατε ὥ ἄνθρωποι ἂν πιστεύσαντες νομίσειαν σωθήσεσθαι, ἀλλ' ὑμῶν τὰ μὲν ἰσχυρότατα ἐλπιζόμενα μέλλεται, τὰ δ' ὑπάρχοντα βραχέα πρὸς τὰ ἤδη ἀντιτεταγμένα περιγίγνεσθαι. πολλὴν τε ἀλογίαν τῆς διανοίας παρέχετε, εἰ μὴ μεταστησάμενοι ἔτι ἡμᾶς ἄλλο τι τῶνδε σωφρονέστερον γνώσεσθε. οὐ γὰρ δὴ ἐπὶ γε τὴν ἐν τοῖς αἰσχροῖς καὶ προύπτοις κινδύνοις πλεῖστα διαφθείρουσαν ἀνθρώπους αἰσχύνην τρέψεσθε. πολλοῖς γὰρ προορωμένοις ἔτι ἐς οἷα φέρονται τὸ αἰσχρὸν καλούμενον ὀνόματος ἐπαγωγῇ δυνάμει ἐπεσπάσατο ἡσσηθεῖσι τοῦ ῥήματος ἔργῳ ξυμφοραῖς ἀνηκέστοις ἐκόντας περιπεσεῖν καὶ αἰσχύνην αἰσχύῳ μετὰ ἀνοίας ἢ τύχῃ προσλαβεῖν. ὁ ὑμεῖς, ἦν εὖ βουλευήσθε, φυλάξεσθε, καὶ οὐκ ἀπρεπὲς νομιεῖτε πόλεώς τε τῆς μεγίστης ἡσσᾶσθαι μέτρια προκαλουμένης, ξυμμάχους γενέσθαι ἔχοντας τὴν ὑμετέραν αὐτῶν ὑποτελεῖς, καὶ δοθείσης αἰρέσεως πολέμου πέρι καὶ ἀσφαλείας μὴ τὰ χεῖρῳ φιλονικῆσαι ὥς οἵτινες τοῖς μὲν ἴσοις μὴ εἴκουσι, τοῖς δὲ κρείσσοσι καλῶς προσφέρονται, πρὸς δὲ τοὺς ἥσσους μέτριοί εἰσι, πλεῖστ' ἂν ὀρθοῖντο. σκοπεῖτε οὖν καὶ μεταστάντων ἡμῶν καὶ ἐνθυμεῖσθε πολλάκις ὅτι περὶ πατρίδος βουλευέσθε, ἥς μιᾶς πέρι καὶ ἐς μίαν βουλὴν τυχοῦσάν τε καὶ μὴ κατορθώσασαν ἔσται.

108.— Melostarrek: «Baina guk uste dugu gugatik asko ere prestago egongo liratekeela arriskueta sartzeko eta arriskueta sartzeko hori beste batzuegatik egingo balute baino seguruagotzat joko luketela, operazio militarretarako Peloponesotik hur gaudelako, eta gure pentsaerari dagokionez beste batzuek baino sinesgarritasun handiagoa daukagulako, gure ahaidetasunari esker.»

109.— Atenastarrek: «Gerra batean parte hartu behar dutenentzat segurtasun bermeak ez datoz deitzen dietenengan daukaten atxikimendutik, benetako indarretan gehiago izatetik baino, eta lazedemondarrek puntu horri gainerakoek baino gehiago oraindik begiratzen diote; kontua da, euren indarretan fidatzen ez direnez, auzotarrei erasotzen dietela aliatu askok lagunduta. Beraz, ez du ematen itsasoa zeharkatuko dutenik uharte batera joateko, itsasoko jaunak gu garen bitartean.»

110.— Melostarrek: «Beste batzuk bidal ditzakete, Kretako itsasoa zabala delako eta han nagusi direnentzat atxilotzea zailagoa delako ihes egin nahi dutenentzat salbatzea baino. Eta, arrakastarik izango ez balute, zeuen eta zuon aliatuen lurraldera jo dezakete, Brasidas ere heldu ez zen lurraldeetara, eta orduan ez zinatekete saiaturiko ez dagokizuen lurralde bat harrapatzen, hurragotik ukitzen dizuen bestea zaintzen baino, aliatuen eta zeuen lurraldea hain zuzen.»

111.— Atenastarrek: «Jadanik esperientzia daukagun zerbait gertatuko litzaiguke, eta zuok jakingo zenukete atenastarrek behin ere ez dutela utzi setio bat besteen beldur direlako.

«Baina konturatzen ari gara, zuen salbazioari buruz gogoeta egin behar dugula esan arren, elkarrizketa hain luzean ez duzuela ezer esan gizaiek zer pentsatzen duten konfiantza jarri eta salbatzeari buruz; aldearantziz, ikusten ari gara, zuen itxaropen sendoenak oraindik ailegatu barik baitaude, oraingoak urriak direla aitzinean dituzuenei aurre egin da bizirauteko. Planteamendu horrekin buruharro ibiltzearen zentzugarberia benetan da handia, guri agur egin ostean hori baino zerbait zentzudunagoa erabakitzen ez baduzue bederen!

«Behintzat, mesedez ez iezaezue kasurik egin desohore argi baten arriskuarekin sarri hondamendia ekarri ohi duen ohorearen sentimenduaren jokabideei, zeren egoera txar jakinetara eramana izango zela aurreikusten zuen asko, ohorea deritzon horrek, izen liluragarri horren indarrarekin, bultzatu baitzuen, berba batek garaituta, erremediorik gabeko hondamendietan egiatan eta euren borondatez erortzera, eta

[112] Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι μετεχώρησαν ἐκ τῶν λόγων· οἱ δὲ Μήλιοι κατὰ σφᾶς αὐτοὺς γενόμενοι, ὡς ἔδοξεν αὐτοῖς παραπλήσια καὶ ἀντέλεγον, ἀπεκρίναντο τάδε. ὅυτε ἄλλα δοκεῖ ἡμῖν ἢ ἅπερ καὶ τὸ πρῶτον, ὦ Ἀθηναῖοι, οὐτ' ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πόλεως ἑπτακόσια ἔτη ἤδη οἰκουμένης τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρησόμεθα, ἀλλὰ τῇ τε μέχρι τοῦδε σωζούσῃ τύχῃ ἐκ τοῦ θεοῦ αὐτὴν καὶ τῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ Λακεδαιμονίων τιμωρίᾳ πιστεύοντες πειρασόμεθα σώζεσθαι. προκαλούμεθα δὲ ὑμᾶς φίλοι μὲν εἶναι, πολέμιοι δὲ μηδετέροις, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἡμῶν ἀναχωρῆσαι σπονδὰς ποιησαμένους αἵτινες δοκοῦσιν ἐπιτήδειοι εἶναι ἀμφοτέροις·

[113] Οἱ μὲν δὴ Μήλιοι τοσαῦτα ἀπεκρίναντο· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι διαλυόμενοι ἤδη ἐκ τῶν λόγων ἔφασαν ἄλλ' οὖν μόνοι γε ἀπὸ τούτων τῶν βουλευμάτων, ὡς ἡμῖν δοκεῖτε, τὰ μὲν μέλλοντα τῶν ὀρωμένων σαφέστερα κρίνετε, τὰ δὲ ἀφανῆ τῷ βούλεσθαι ὡς γιγνόμενα ἤδη θεᾶσθε, καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τύχῃ καὶ ἐλπίσι πλεῖστον δὴ παραβελημένοι καὶ πιστεύσαντες πλεῖστον καὶ σφαλήσεσθε·

[114] Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναίων πρέσβεις ἀνεχώρησαν ἐς τὸ στρατεύμα· οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ὑπήκουον οἱ Μήλιοι, πρὸς πόλεμον εὐθύς ἐτρέποντο καὶ διελόμενοι κατὰ πόλεις περὶ ετείχισαν κύκλῳ τοὺς Μηλίους. καὶ ὕστερον φυλακὴν σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν συμμαχῶν καταλιπόντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀνεχώρησαν τῷ πλέονι τοῦ στρατοῦ. οἱ δὲ λειπόμενοι παραμένοντες ἐπολιόρκουν τὸ χωρίον.

[115] Καὶ Ἀργεῖοι κατὰ τὸν χρόνον τὸν αὐτὸν ἐσβαλόντες ἐς τὴν Φλειασίαν καὶ λοχισθέντες ὑπὸ τε Φλειασίων καὶ τῶν σφετέρων φυγάδων διεφθάρησαν ὡς ὀγδοήκοντα. καὶ οἱ ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίων πολλὴν λείαν ἔλαβον· καὶ Λακεδαιμόνιοι δι' αὐτὸ τὰς μὲν σπονδὰς οὐδ' ὥς ἀφέντες ἐπολέμουν αὐτοῖς, ἐκήρυξαν δὲ εἴ τις βούλεται παρὰ σφῶν Ἀθηναίους λῆζεσθαι. καὶ Κορίνθιοι ἐπολέμησαν ἰδίων τινῶν διαφορῶν ἕνεκα τοῖς Ἀθηναίοις· οἱ δ' ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἡσύχαζον. εἶλον δὲ καὶ οἱ

desohore desohoragarriago bat gehitzera, hondamendi hori zorteari barik euren erokeriari zor zitzaiolako. Horrekin kontu handia izan behar duzue abileziaz erabakita eta uste izan barik lotsagarria dela hiri garrantzitsuago baten eta, gainera, proposamen zentzudun bat –zeuon lurraldea kontserbatuta, zergadun aliatuak izatearena–, egiten dizuenaren aurrean makurtzea; eta, gerra edo segurtasuna hautatzeko ahalbidearen aurrean, ez zaitezte tematu txarrenean, zeren gehienetan garaile ateratzen direnak berdinen aurrean amorerik ematen ez dutenak, indartuagoen aurrean behar bezala portatzen direnak eta ahulekin neurritsuak direnak baitira.

«Gogoan har ezazue, bada, eta joaten garenean sakon pentsa ezazue zeuen aberriari, bakarra duzen aberriari buruz ari zaretela gogoeta egiten, eta erabaki bakar batekin salba dezakezuela ala hondatu, erabaki zuzena ala okerra izatearen arabera.»

112.– Atenastarrak, orduan, negoziazioetatik altxatu ziren. Melostarrek, euren artean eztabaidatu ondoren, ordura arte bezala atenastarren kontrako iritzia mantentzen zutenez, hurrengo hau erantzun zieten:

«Atenastarrok, guk lehen bezala pentsatzen jarraitzen dugu eta lipar batez ere ez dugu utziko askatasunik barik duela zazpiehun urtetik bizi garen hiria; aitzitik, berau kontserbatzen saiatuko gara orain arte zaindu gaituen jainkozkoaren zoriaz eta gizakien eta lazedemondarren laguntzaz fidatuta. Inoren etsai izan barik, lagunak izatea eta gure lurraldeetatik erretiratzea proposatzen dizuegu, biontzat egokiak direla uste ditugun hitzarmenak zehaztu ondoren.»

113.– Melostarrek horixe besterik ez zieten erantzun. Atenastarrek, berriz, elkarrizketak amaitu zirenean, zera esan zieten:

«Erabaki horietatik ondoriozta dezakegunez, uste dugu zeuok zaretela, antza, dakusazuen errealitateari baino etorkizunari fede gehiago ematen diozuen bakarrak, eta, zeuen ametsek eramanda, ikusten ez denari begiratzen diozue gertatzen ariko balitz legez. Horrez gain, zuen konfiantza lazedemondarrengan, zorian eta aieruetan jarrita, zuon hondamendia ere handiagoa izango da.»

114.– Enbaxadore atenastarrak euren tropengana itzuli ziren. Orduan, jeneralak, ikusita mediarrek ez zutela men egiten, gerran berehala has-teko prestatu ziren eta, tropa aliatuen indarren arabera bananduta, harresi bat eraikitzen hasi ziren melostarrak setiatzeko xedeaz. Gero, euren eta aliatuen tropak hala lehorrez nola itsasoz zaintzen utzita,

Μήλιοι τῶν Ἀθηναίων τοῦ περιτειχίσματος τὸ κατὰ τὴν ἀγορὰν προσβαλόντες νυκτός, καὶ ἄνδρας τε ἀπέκτειναν καὶ ἐσενεγκάμενοι σίτον τε καὶ ὅσα πλείστα ἐδύναντο χρήσιμα ἀναχωρήσαντες ἡσύχαζον· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἄμεινον τὴν φυλακὴν τὸ ἔπειτα παρσκευάζοντο. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[116] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος Λακεδαιμόνιοι μελλήσαντες ἐς τὴν Ἀργεῖαν στρατεύειν, ὥς αὐτοῖς τὰ διαβατήρια [ἱερὰ ἐν τοῖς ὁρίοις] οὐκ ἐγίγνετο, ἀνεχώρησαν. καὶ Ἀρ- γεῖοι διὰ τὴν ἐκείνων μέλλησιν τῶν ἐν τῇ πόλει τινὰς ὑποπτεύσαντες τοὺς μὲν ξυνέλαβον, οἱ δ' αὐτοὺς καὶ διέφυγον. καὶ οἱ Μήλιοι περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους αὐθις καθ' ἕτερόν τι τοῦ περιτειχίσματος εἶλον τῶν Ἀθηναίων, παρόντων οὐ πολλῶν τῶν φυλάκων. καὶ ἐλθούσης στρατιᾶς ὕστερον ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἄλλης, ὥς ταῦτα ἐγίγνετο, ἥς ἦρχε Φιλοκράτης ὁ Δημέου, καὶ κατὰ κράτος ἤδη πολιορκούμενοι, γενομένης καὶ προδοσίας τινός, ἀφ' ἑαυτῶν ξυνεχώρησαν τοῖς Ἀθηναίοις ὥστε ἐκείνους περὶ αὐτῶν βουλευῶσαι. οἱ δὲ ἀπέκτειναν Μηλίων ὅσους ἡβῶντας ἔλαβον, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν· τὸ δὲ χωρίον αὐτοὶ ᾤκισαν, ἀποίκους ὕστερον πεντακοσίους πέμψαντες.

tropa gehienarekin erretiratu ziren. Geratu zirenek hiria setiatzen jarraitu zuten.

115.– Aldi berean, argostarrek Fliunteko lurraldea inbaditu zuten, eta, fliuntarren eta euren erbesteratuen segada batean erorita, lauorgei bat argostar hil ziren.

Pilosko atenastarrek harrapakin handi bat eskuratu zuten lazedemondarrendigandik, baina hauek orduan ere ez zieten gerrarik deklaratu bake ituna salatuta, nahiz eta nahi zuenak atenastarren ondasunak arpila zitzakeela aldarrikatu. Korintoarrak ere atenastarren kontra jarri ziren liskar partikularrak zirela-eta; Peloponesoko gainerakoak, aldiz, bakean mantentzen ziren.

Gaueko eraso batean, melostarrek murru atenastarrak azokaren aurrean zeukan parte okupatu zuten; hango gizonak hil eta elikagaiak eta ahal izan zuten tresna kopuru handiena harrapatu ostean, alde egin zuten. Orduetik aurrera atenastarrek zaintzarekin kontu handiagoa izan zuten.

Halaxe bukatu zen uda.

116.– Hurrengo neguan, lazedemondarrek Argosen kontrako espedizio bat egitea proiektatu zuten, baina muga zeharkatu aurretik egin zituzten opariak aldekoak izan ez zirenez, atzera itzuli ziren. Argostarrek, lazedemondarren saialdiagatik hiritar batzuen kontrako susmoz beterik, batzuk atxilotu egin zituzten, nahiz eta beste batzuek ihes egin.

Sasoi bertsuan, halaber, melostarrek berriro okupatu zuten murru atenastarren beste alde bat, zaintzaile askorik ez zegoelako. Gero, borroka horiek direla-eta, errefortzuak etorri ziren Atenasetik, Demeasen seme Filokratesen aginduetara. Orduan melostarrak, setio zorrotz baten menpe zeudenez, eta euretariko baten traizioaren biktima izanik, atenastarren aurrean errenditu ziren, hauek erabakitzen zutenera makurtuz. Orduan, atenastarrek harrapatu zituzten melostar heldu guztiak hil egin zituzten, eta haurrak eta emakumeak esklabo bihurtu. Atenastarrak eurak arduratu ziren lekua birpopulatzen, bostehun kolono bidalita.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Ε

[1] Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος Ἀθηναῖοι ἐβούλοντο αὐθις μείζονι παρασκευῇ τῆς μετὰ Λάχητος καὶ Εὐρυμέδοντος ἐπὶ Σικελίαν πλεύσαντες καταστρέψασθαι, εἰ δύναιτο, ἄπειροι οἱ πολλοὶ ὄντες τοῦ μεγέθους τῆς νήσου καὶ τῶν ἐνοικούντων τοῦ πλήθους καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ ὅτι οὐ πολλῶ τινὶ ὑποδεέστερον πόλεμον ἀνηροῦντο ἢ τὸν πρὸς Πελοποννησίους. Σικελίας γὰρ περίπλους μὲν ἐστὶν ὁλκάδι οὐ πολλῶ τινὶ ἔλασσον ἢ ὀκτῶ ἡμερῶν, καὶ τοσαύτη οὖσα ἐν εἰκοσισταδίῳ μάλιστα μέτρῳ τῆς θαλάσσης διείργεται τὸ μὴ ἥπειρος εἶναι·

[2] Ὡκίσθη δὲ ὧδε τὸ ἀρχαῖον, καὶ τοσάδε ἔθνη ἔσχε τὰ ξύμπαντα. παλαιάτατοι μὲν λέγονται ἐν μέρει τινὶ τῆς χώρας Κύκλωπες καὶ Λαιστρυγόνες οἰκῆσαι, ὧν ἐγὼ οὔτε γένος ἔχω εἰπεῖν οὔτε ὁπόθεν ἐσῆλθον ἢ ὅποι ἀπεχώρησαν· ἀρκεῖται δὲ ὡς ποιηταῖς τε εἴρηται καὶ ὡς ἕκαστός πη γινώσκει περὶ αὐτῶν. Σικανοὶ δὲ μετ' αὐτοὺς πρῶτοι φαίνονται ἐνοικισάμενοι, ὡς μὲν αὐτοὶ φασι, καὶ πρότεροι διὰ τὸ αὐτόχθονες εἶναι, ὡς δὲ ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται, Ἰβήρες ὄντες καὶ ἀπὸ τοῦ Σικανοῦ ποταμοῦ τοῦ ἐν Ἰβηρίᾳ ὑπὸ Λιγύων ἀναστάντες. καὶ ἀπ' αὐτῶν Σικανία τότε ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο, πρότερον Τρινακρία καλουμένη· οἰκοῦσι δὲ ἔτι καὶ νῦν τὰ πρὸς ἐσπέραν τὴν Σικελίαν. Ἰλίου δὲ ἀλισκομένου

PELOPONESOKO GERRAREN HISTORIA VI. LIBURUA

1.– Negu horretan bertan, atenastarrek Siziliara beste itsas espedizio bat bidaltzea erabaki zuten, Lakes eta Euridemonekin bidalitakoa baino are handiagoa, eta, ahal izanez gero, uharte menperatzea, zeren atenastar gehienek ez baitzuten ezagutzen ez uharte horren tamaina, ez bertan bizi zen jende kopurua, hala grekoak nola barbaroak, eta ez ziren ohartzen, beraz, peloponesoarrekin zeukaten gerra baino ez asko txikiagoa pizten ari zirela.

Izan ere, merkantzi ontzi batek zortzi egun baino ez asko gutxiago behar du Sizilia inguratzeko, eta uharte hori, hain handia izan arren, hogei estadioko itsasarteak baino ez du bereizten kontinentetik.

2.– Hona hemen zelan kolonizatu zuten eta zeintzuk herri bizi ziren han, Antzinatean:

Biztanle aspaldikoenak, lurralde hartako lekuren batzuetan, ziklopeak eta lestrigoenakoak izan omen ziren, baina ez dakit ezer haien leinuaz, ez nondik etorri ziren ez nora emigratu zuten gero; beraz, aski bedi poetek diotenaz eta norberak dena delako moduz dakienaz haiei buruz.

Haien ondoren uharte populatu zutenak, antza denez, sikaniarrak izan ziren, eta, beraiek diotenez behintzat, besteen aurrekoak ziratekeen, eurak omen direlako uharteko autoktonoak. Baina, egia esan behar bada, iberoak dira, Iberian dagoen Sikano ibai ingurutik liguriarrek egotzitako iberoak; eta berauen eraginez izan da lehen Trinakria dei-

τῶν Τρώων τινὲς διαφυγόντες Ἀχαιοὺς πλοίοις ἀφικνοῦνται πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ ὅμοροι τοῖς Σικανοῖς οἰκήσαντες ζύμπαντες μὲν Ἑλυμοὶ ἐκλήθησαν, πόλεις δ' αὐτῶν Ἑρυξ τε καὶ Ἑγεστα. προσξυνώκησαν δὲ αὐτοῖς καὶ Φωκέων τινὲς τῶν ἀπὸ Τροίας τότε χειμῶνι ἐς Λιβύην πρῶτον, ἔπειτα ἐς Σικελίαν ἀπ' αὐτῆς κατενεχθέντες. Σικελοὶ δ' ἐξ Ἰταλίας (ἐνταῦθα γὰρ ὤκουν) διέβησαν ἐς Σικελίαν, φεύγοντες Ὀπικοὺς, ὡς μὲν εἰκὸς καὶ λέγεται, ἐπὶ σχεδιῶν, τηρήσαντες τὸν πορθμὸν κατιόντος τοῦ ἀνέμου, τάχα ἂν δὲ καὶ ἄλλως πῶς ἐσπλεύσαντες. εἰσὶ δὲ καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Σικελοὶ, καὶ ἡ χώρα ἀπὸ Ἰταλοῦ βασιλέως τινὸς Σικελῶν, τοῦνομα τοῦτο ἔχοντος, οὕτως Ἰταλία ἐπωνομάσθη. ἐλθόντες δὲ ἐς τὴν Σικελίαν στρατὸς πολὺς τοὺς τε Σικανοὺς κρατοῦντες μάχῃ ἀνέστειλαν πρὸς τὰ μεσημβρινὰ καὶ ἐσπέρια αὐτῆς καὶ ἀντὶ Σικανίας Σικελίαν τὴν νῆσον ἐποίησαν καλεῖσθαι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς γῆς ὤκησαν ἔχοντες, ἐπεὶ διέβησαν, ἔτη ἐγγὺς τριακόσια πρὶν Ἑλλήνας ἐς Σικελίαν ἐλθεῖν· ἔτι δὲ καὶ νῦν τὰ μέσα καὶ τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου ἔχουσιν. ὤκουν δὲ καὶ Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσῃ ἀπολαβόντες καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια ἐμπορίας ἔνεκεν τῆς πρὸς τοὺς Σικελούς· ἐπεὶ δὲ οἱ Ἕλληνες πολλοὶ κατὰ θάλασσαν ἐπεσέπλεον, ἐκλιπόντες τὰ πλείω Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον ἐγγὺς τῶν Ἑλύμων ξυνοικήσαντες ἐνέμοντο, συμμαχία τε πίσυνοι τῇ τῶν Ἑλύμων, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάχιστον πλοῦν Καρχηδῶν Σικελίας ἀπέχει. βάρβαροι μὲν οὖν τοσοῖδε Σικελίαν καὶ οὕτως ὤκησαν.

[3] Ἑλλήνων δὲ πρῶτοι Χαλκιδῆς ἐξ Εὐβοίας πλεύσαντες μετὰ Θουκλέους οἰκιστοῦ Νάξον ὤκισαν, καὶ Ἀπόλλωνος Ἀρχηγέτου βωμὸν ὅστις νῦν ἔξω τῆς πόλεως ἐστὶν ἰδρύσαντο, ἐφ' ᾧ, ὅταν ἐκ Σικελίας θεωροὶ πλέωσι, πρῶτον θύουσιν. Συρακούσας δὲ τοῦ ἐχομένου ἔτους Ἀρχίας τῶν Ἡρακλειδῶν ἐκ Κορίνθου ὤκισε, Σικελούς ἐξελάσας πρῶτον ἐκ τῆς νήσου ἐν ἣ νῦν οὐκέτι περικλυζομένη ἡ πόλις ἢ ἐντὸς ἐστίν· ὕστερον δὲ χρόνῳ καὶ ἡ ἔξω προστειχισθεῖσα πολὺ ἄνθρωπος ἐγένετο. Θουκλῆς δὲ καὶ οἱ Χαλκιδῆς ἐκ Νάξου ὀρμηθέντες ἔτει πέμπτῳ μετὰ Συρακούσας οἰκισθείσας

tzetik Sikania deitzea uharteari. Gaur egun, uharte horren mendebaldea populatzen dute oraindik.

Akeoek Ilion eskuratu ondoren, haiengandik ihes egitea lortu zuten troiar batzuk Siziliara iritsi ziren euren ontzietan, sikaniarren aldamenean finkatu ziren eta elimostar deitu zitzaaien etorri berri guztioi, Erize eta Egesta zituztela hiriak. Fozear batzuk ere batu zitzaizkien, Troiatik bueltan ekaitz batek Libiako kostetara eraman eta handik Siziliara etorriak.

Sikuloak, berriz, eurak bizi ziren Italiako lurraldetik etorri ziren Siziliara, oskoengandik iheska, eta esaten dutenez, eta daitekeena da, zurezko bateletan zeharkatu omen zuten itsasartea, haizea baretu arte itxaron ondoren, edo agian beste moduren batez zeharkatuko zuten. Gaur egun ere badira oraindik sikuloak Italian, eta Italia bera ere sikuloen errege zen Italo delako baten oroimenez deitzen da horrela. Horiek, bada, horda handia osatuz iritsi ziren Siziliara eta, bataila batean sikaniarrak garaitu ondoren, uhartearen hegorantz eta mendebalde-rantz egotzi zituzten, eta uharteari, Sikaniaren ordezt, Sizilia izena eman zioten. Eta lurralde emankorrena okupatu zuten hirurehun urtetan, zeharkaldiaz geroztik, heleniarrak iritsi aurretik. Eta oraindik orain, uhartearen erdialdea eta iparraldea dauzkate.

Feniziarrek, berriz, uharte inguru osoan zeuzkaten bizilekuak, kostako tontor eta aldameneko uhartetxoetan, sikuloekin merkataritza egiteko; baina heleniarrak itsasoz etortzen hasi zirenean talde handietan, feniziarrek euren bizileku gehienak utzi eta elimostarren ingurumarian bildu ziren. Motia, Solunte eta Panormo hiriguneetan jarraitu zuten, elismostarrek zeukaten aliantzaren konfiantzaz, eta, handik, Siziliatik Kartagorako zeharkaldia labur-laburra delako. Horra hor, bada, barbaroak, eta horra zelan populatu zuten Sizilia.

3.– Heleniarrei dagokienez, hona nabigatu zuten lehenengoak kaltzidiar batzuk izan ziren, zeintzuek Eubeatik abiatu eta Naxos fundatu zuten Tuklesen babespean, eta han Apolo Arkegetaren aldare bat eraiki zuten –gaur egun aldirian aurkitzen dena–, zeinetan diputatu sakratuek sakrifizioa eskaintzen baitute, lehenik eta behin, Siziliatik datozenean. Hurrengo urtean, berriz, Korintoko Herakliden oinordeko Arkiasiek Sirakusa fundatu zuen, hango uhartetik sikuloak egotzi ondoren. Uhar-te hori gaur egun ez dago itsasoak zeharo inguratuta eta hantxe kokaturik dago barne hiria; handik gerora, kanpoko parteko hiria ere horma hesi barruan geratu zen, eta populazioa handia izan zuen.

Λεοντίνους τε πολέμῳ τοὺς Σικελοὺς ἐξελάσαντες οἰκίζουσι, καὶ μετ' αὐτοὺς Κατάνην· οἰκιστὴν δὲ αὐτοὶ Καταναῖοι ἐποίησαντο Εὐαρχον.

[4] Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Λάμις ἐκ Μεγάρων ἀποικίαν ἄγων ἐς Σικελίαν ἀφίκετο, καὶ ὑπὲρ Παντακίου τε ποταμοῦ Τρώτιλόν τι ὄνομα χωρίον οἰκίσας, καὶ ὕστερον αὐτόθεν τοῖς Χαλκιδεῦσιν ἐς Λεοντίνους ὀλίγον χρόνον ξυμπολιτεύσας καὶ ὑπὸ αὐτῶν ἐκπεσὼν καὶ Θάψον οἰκίσας αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει, οἱ δ' ἄλλοι ἐκ τῆς Θάψου ἀναστάντες Ὑβλωνος βασιλέως Σικελοῦ προδόντος τὴν χώραν καὶ καθηγησαμένου Μεγαρέας ὥκισαν τοὺς Ὑβλαίους κληθέντας. καὶ ἔτη οἰκήσαντες πέντε καὶ τεσσαράκοντα καὶ διακόσια ὑπὸ Γέλωνος τυράννου Συρακοσίων ἀνέστησαν ἐκ τῆς πόλεως καὶ χώρας. πρὶν δὲ ἀναστῆναι, ἔτεσιν ὕστερον ἑκατὸν ἢ αὐτοὺς οἰκίσαι, Πάμιλλον πέμψαντες Σελινοῦντα κτίζουσι, καὶ ἐκ Μεγάρων τῆς μητροπόλεως οὔσης αὐτοῖς ἐπελθὼν ξυγκατῶκισεν. Γέλαν δὲ Ἀντίφημος ἐκ Ῥόδου καὶ Ἐντιμος ἐκ Κρήτης ἐποίκους ἀγαγόντες κοινῇ ἔκτισαν, ἔτει πέμπτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ μετὰ Συρακουσῶν οἰκισιν. καὶ τῇ μὲν πόλει ἀπὸ τοῦ Γέλα ποταμοῦ τοῦνομα ἐγένετο, τὸ δὲ χωρίον οὐ νῦν ἡ πόλις ἐστὶ καὶ ὁ πρῶτον ἐτειχίσθη Λίνδιοι καλεῖται· νόμιμα δὲ Δωρικὰ ἐτέθη αὐτοῖς. ἔτεσι δὲ ἐγγύτατα ὀκτῶ καὶ ἑκατὸν μετὰ τὴν σφετέραν οἰκισιν Γελῶι Ἀκράγαντα ὥκισαν, τὴν μὲν πόλιν ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ ὀνομάσαντες, οἰκιστὰς δὲ ποιήσαντες Ἀριστόνουν καὶ Πυστίλον, νόμιμα δὲ τὰ Γελῶν δόντες. Ζάγκλη δὲ τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ Κύμης τῆς ἐν Ὀπικίᾳ Χαλκιδικῆς πόλεως ληστῶν ἀφικομένων ὥκισθη, ὕστερον δὲ καὶ ἀπὸ Χαλκίδος καὶ τῆς ἄλλης Εὐβοίας πλῆθος ἐλθὼν ξυγκατενείμαντο τὴν γῆν· καὶ οἰκισταὶ Περιήρης καὶ Κραταιμένης ἐγένοντο αὐτῆς, ὁ μὲν ἀπὸ Κύμης, ὁ δὲ ἀπὸ Χαλκίδος. ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὴν ἰδέαν τὸ χωρίον ἐστὶ (τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ ζάγκλον καλοῦσιν), ὕστερον δ' αὐτοὶ μὲν ὑπὸ Σαμίων καὶ ἄλλων Ἰώνων ἐκ πίπτουσιν, οἱ Μήδους φεύγοντες προσέβαλον Σικελίᾳ, τοὺς δὲ Σαμίους Ἀναξίλας Ρηγίνων τυράννος οὐ πολλῷ ὕστερον ἐκβαλὼν καὶ τὴν πόλιν αὐτὸς ξυμμείκτων

Sirakusa eraiki eta bosgarren urtera, Tukleseke eta Naxosko kaltzidiarrek, sikuloak gerra baten bitartez egotzi ondoren, Leontino eraiki zuten, eta geroxeago Katana; kataniarrek, halere, Evarko hartu zuten fundatzailatzat.

4.– Aldi bertsuan, Lamis ere heldu zen Siziliara, Megarako kolonia batekin. hori, Trotilo izena duen hirigunea Pantazia ibaiatz harago eraiki ondoren, Leontinoko kaltzidiarrek batu zen aldi labur batez, baina, haiek kanpora bidali ondoren, Tapso fundatu zuen, eta handik gutxira zendu egin zen. Haren jarraitzaileek, Tapsotik egotzi zituztenean, Megara Hiblea fundatu zuten, sikuloen errege Hiblonek hango lurra eman eta bertara gidatu zituela. Han berrehun eta berrogeita bost urte-tan bizi ondoren, Gelonek, Sirakusako tiranoak egotzi zituen euren hiri eta lurralde hartatik. Halere, egotziak izan aurretik, euren hiria eraiki eta ehun urtera, Selinunte fundatu zuten eta hara Pamilo bidali, fundazio horretan parte hartzera Megaratik beren-beregi etorrita.

Sirakusa eraiki eta berrogeita bost urtera, Antifemok eta Eutimok Gela fundatu zuten elkarrekin, Rodasko kolonoekin eta Kretatik etorritako jendearekin, hurrenez hurren. Hiriak Gela ibaitik hartu zuen izena, nahiz eta gaur egun akropolia dagoen lekua, lehenbizi murriz inguratu zutena, Lindios deitzen den. Hiri hori doriar instituzioen arabera eratu zen. Hura eraiki eta ia ehun eta zortzi urtera, gelatarrek Akragante fundatu zuten, Akragante ibaiaren izena emanez. Aristonoo eta Pistilo hartu zituzten fundatzailatzat eta Gelako instituzioak ezarri.

Zankla, berriz, oskoen lurraldean zegoen Kumas hiri kaltzidiarretik etorritako piratek fundatu zuten lehenik eta behin, baina ondoren kolono ugari etorri zen Kaltzidiatik eta gainerako Eubeatik, eta lurraldea lehenbizikoekin konpartitu zuten. Perieres eta Kratemenes, bata Kumaskoa eta bestea Kaltzidiakoa, izendatu zituzten fundatzaile. Hasiera batean izen horixe eman zioten sikuloek, Zankla, zeren lekuak igitai itxura baitauka –sikuloek igitaiari «zankloa» deitzen diote–, baina haiek, gero, pertsiarrengandik ihesi Siziliara iritsitako samostarrek eta joniarrak egotzi zituzten leku hartatik. Ez asko geroago, berriz, Anaxilasek, Regioko tiranoak, samostarrak handik kanpora bota eta, jatorri ezberdineko jendearekin hiria birfundatuz, Mesene izena eman zion lehengo izenaren ordeaz, beraren jatorrizko aberriaren oroitzapenez.

5.– Himera, Zanklaren kolonia, Euklidesek, Simok eta Sakonek fundatu zuten. Koloniara etorritako gehienak kaltzidiarrak izan ziren, eta

ἀνθρώπων οἰκίας Μεσσήνην ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τὸ ἀρχαῖον πατρίδος ἀντωνόμασεν.

[5] Καὶ Ἰμέρα ἀπὸ Ζάγκλης ᾠκίσθη ὑπὸ Εὐκλείδου καὶ Σίμου καὶ Σάκωνος, καὶ Χαλκιδῆς μὲν οἱ πλείστοι ἦλθον ἐς τὴν ἀποικίαν, ξυνώκισαν δὲ αὐτοῖς καὶ ἐκ Συρακουσῶν φυγάδες στάσει νικηθέντες, οἱ Μυλητίδαι καλούμενοι καὶ φωνὴ μὲν μεταξὺ τῆς τε Χαλκιδέων καὶ Δωρίδος ἐκράθη, νόμιμα δὲ τὰ Χαλκιδικὰ ἐκράτησεν. Ἄκραι δὲ καὶ Κασμέναι ὑπὸ Συρακοσίων ᾠκίσθησαν, Ἄκραι μὲν ἑβδομήκοντα ἔτεσι μετὰ Συρακούσας, Κασμέναι δ' ἐγγὺς εἴκοσι μετὰ Ἄκρας. καὶ Καμάρινα τὸ πρῶτον ὑπὸ Συρακοσίων ᾠκίσθη, ἔτεσιν ἐγγύτατα πέντε καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Συρακουσῶν κτίσιν· οἰκιστὰὶ δὲ ἐγένοντο αὐτῆς Δάσκων καὶ Μενέκωλος. ἀναστάτων δὲ Καμαριναίων γενομένων πολέμῳ ὑπὸ Συρακοσίων δι' ἀπόστασιν, χρόνῳ Ἰπποκράτης ὕστερον Γέλας τύραννος, λύτρα ἀνδρῶν Συρακοσίων αἰχμαλώτων λαβὼν τὴν γῆν τὴν Καμαριναίων, αὐτὸς οἰκιστὴς γενόμενος κατώκισε Καμάριναν. καὶ αὖθις ὑπὸ Γέλωνος ἀνάστατος γενομένη τὸ τρίτον κατωκίσθη ὑπὸ Γελῶν.

[6] Τοσαῦτα ἔθνη Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων Σικελίαν ᾠκει, καὶ ἐπὶ τοσῇνδε οὖσαν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύειν ὠρμητο, ἐφίεμενοι μὲν τῇ ἀληθεστάτῃ προφάσει τῆς πάσης ἄρξαι, βοηθεῖν δὲ ἅμα εὐπρεπῶς βουλόμενοι τοῖς ἑαυτῶν ξυγγενέσι καὶ τοῖς προσγεγεννημένοις συμμαχοῖς. μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐξώρμησαν Ἑγεσταίων [τε] πρέσβεις παρόντες καὶ προθυμότερον ἐπικαλούμενοι. ὁμοροὶ γὰρ ὄντες τοῖς Σελινουντίοις ἐς πόλεμον καθέστασαν περὶ τε γαμικῶν τινῶν καὶ περὶ γῆς ἀμφισβητήτου, καὶ οἱ Σελινούντιοι Συρακοσίους ἐπαγόμενοι συμμαχοὺς κατεῖργον αὐτοὺς τῷ πολέμῳ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· ὥστε τὴν γενομένην ἐπὶ Λάχητος καὶ τοῦ προτέρου πολέμου Λεοντίνων οἱ Ἑγεσταῖοι συμμαχίαν ἀναμιμνήσκοντες τοὺς Ἀθηναίους ἐδέοντο σφίσι ναὺς πέμψαντας ἐπαμῦναι, λέγοντες ἄλλα τε πολλὰ καὶ κεφάλαιον, εἰ Συρακοῖοι Λεοντίνους τε ἀναστήσαντες ἀτιμώρητοι γενήσονται καὶ τοὺς λοιποὺς ἔτι συμμαχοὺς αὐτῶν διαφθείροντες αὐτοὶ τὴν ἅπασαν δύναμιν

horiei Miletide izeneko batzuk batu zitzaizkien, alderdien arteko gerra batean garaituak eta Sirakusatik erbesteratuak. Haien hizkuntza Kaltzidiako dialektoaren eta dorikoaren nahastura da, baina Kaltzidiako instituzioak nagusitu ziren.

Akra eta Kasmena, berriz, Sirakusakoek fundatu zituzten; Akra, Sirakusa eraiki eta hirurogeita hamar urtera, eta Kasmena, Akra fundatu eta hogeitaz geroago.

Kamarinaren lehen fundazioa sirakusarren eskutik egin zen, Sirakusa eraiki eta ia ehun eta hogeita hamabost urtera, Daskon eta Menekolo fundatzaile izanik. Halere, Sirakusatik banandu nahian sortutako gerran sirakusarrek garaitu eta Kamarinako biztanleak egotzi eta denboragarrenera Hipokratesek, Gelako tiranoak, Kamarina eskuratu zuten gerrako preso sirakusar batzuen truke, hark bere burua fundatzailatzat izendatu zuen eta Kamarina birpopulatu. Hiriko jendea berriro Gelonek egotzi ondoren, hirugarrenez fundatu zen hiri hura, oraingoan Gelakoen eskutik.

6.– Horiexek ziren, bada, Sizilia populatzen zuten herriak, heleniarrak nahiz barbaroak; eta halakoxe handia zen atenastarrek inbaditu nahi zuten uhartea, berau oso-osorik menperatzeko asmoarekin –hauxe baitzen egiazko arrazoia–, beraien leinukoei eta horiengana bildutako aliatuei laguntzearen itxurak egin arren. Eta batez ere Egestako enbaxadoreek bultzatzen zituzten biziki beraiei laguntzera, orduan euren auzokoekin, Selinuntekoekin, gerran baitzebiltzan, ezkontza auzi batzuen eta lurrei buruzko eztabaida baten kariaz. Izan ere, Selinuntekoek, sirakusarren laguntzarekin, lehorrez nahiz itsasoz erasotzen zieten. Eta horrela, Egestakoek atenastarrei gogora ekarriz Lakesen garaian eta aurreko gerran Leontinokoekin zuten aliantza, laguntza ematera itsasontziak bidaltzea eskatzen zieten, zera alegatuz arrazoi nagusitzat: sirakusarrek inpuneki jarraituz gero Leontinokoak egotzi arren, eta Sizilian botere osoa eskuratuz gero, bertan atenastarrek oraindik zituzten aliatuekin bukatu ondoren, atenastarren euren boterea suntsitzen kolabora zezaketela, doriarrei eta berauen metropolikoei –peloponesoarrei– eskainiz beren botere militar handia, zeren sirakusarrak eta doriarrak leinukide baitziren. Horregatik, zentzuzkoa bide zen atenastarrek oraindik geratzen zitzaizkien aliatuekin sirakusarrei aurre egitea, batez ere Egestakoak gerra horretarako behar zen dirua ekartzeko prest zeudela kontuan hartuta.

τῆς Σικελίας σχήσουσι, κίνδυνον εἶναι μή ποτε μεγάλη παρασκευῇ Δωριῆς τε Δωριεῦσι κατὰ τὸ ξυγγενὲς καὶ ἅμα ἄποικοι τοῖς ἐκπέμψασι Πελοποννησίους βοηθήσαντες καὶ τὴν ἐκείνων δύναμιν συγκαθέλωσιν· σῶφρον δ' εἶναι μετὰ τῶν ὑπολοίπων ἔτι συμμαχῶν ἀντέχειν τοῖς Συρακοσίοις, ἄλλως τε καὶ χρήματα σφῶν παρεξόντων ἐς τὸν πόλεμον ἱκανά. ὧν ἀκούοντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν τε Ἑγεσταίων πολλάκις λεγόντων καὶ τῶν ξυναγορευόντων αὐτοῖς ἐψηφίσαντο πρέσβεις πέμψαι πρῶτον ἐς τὴν Ἑγεσταν περὶ τε τῶν χρημάτων σκεψομένους εἰ ὑπάρχει, ὥσπερ φασίν, ἐν τῷ κοινῷ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς, καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἅμα πρὸς τοὺς Σελινουντίους ἐν ὧν ἐστὶν εἰσομένους.

[7] Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάλησαν ἐς τὴν Σικελίαν· Λακεδαιμόνιοι δὲ τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος καὶ οἱ ξύμμαχοι πλὴν Κορινθίων στρατεύσαντες ἐς τὴν Ἀργεῖαν τῆς τε γῆς ἔτεμον οὐ πολλὴν καὶ σῖτον ἀνεκομίσαντό τινα ζεύγη κομίσαντες, καὶ ἐς Ὀρνεὰς κατοικίσαντες τοὺς Ἀργείων φυγάδας καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς παρακαταλιπόντες αὐτοῖς ὀλίγους, καὶ σπεισάμενοί τινα χρόνον ὥστε μὴ ἀδικεῖν Ὀρνεάτας καὶ Ἀργεῖους τὴν ἀλλήλων, ἀπεχώρησαν τῷ στρατῷ ἐπ' οἴκου. ἐλθόντων δὲ Ἀθηναίων οὐ πολλῷ ὕστερον ναυσι τριάκοντα καὶ ἑξακοσίοις ὀπλίταις, οἱ Ἀργεῖοι μετὰ τῶν Ἀθηναίων πανστρατιᾷ ἐξελθόντες τοὺς μὲν ἐν Ὀρνεαῖς μίαν ἡμέραν ἐπολιόρκουν· ὑπὸ δὲ νύκτα αὐλισαμένου τοῦ στρατεύματος ἄπωθεν ἐκδιδράσκουσιν οἱ ἐκ τῶν Ὀρνεῶν. καὶ τῇ ὕστεραίᾳ οἱ Ἀργεῖοι ὡς ἤσθοντο, κατασκάψαντες τὰς Ὀρνεὰς ἀνεχώρησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερον ταῖς ναυσὶν ἐπ' οἴκου. Καὶ ἐς Μεθώνην τὴν ὁμορὸν Μακεδονίᾳ ἱππέας κατὰ θάλασσαν κομίσαντες Ἀθηναῖοι σφῶν τε αὐτῶν καὶ Μακεδόνων τοὺς παρὰ σφίσι φυγάδας ἐκακούργουν τὴν Περδίκκου. Λακεδαιμόνιοι δὲ πέμψαντες παρὰ Χαλκιδέας τοὺς ἐπὶ Θράκης, ἄγοντας πρὸς Ἀθηναίους δεχημέρους σπονδάς, συμπολεμεῖν ἐκέλευον Περδίκκᾳ· οἱ δ' οὐκ ἤθελον. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα, καὶ ἕκτον καὶ δέκατον ἔτος ἐτελεύτα τῷ πολέμῳ τῷδε ὃν Θουκυδίδης συνέγραψεν.

[8] Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου θέρους ἅμα ἦρι οἱ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεις ἦκον ἐκ τῆς Σικελίας καὶ οἱ Ἑγεσταῖοι μετ' αὐτῶν

Atenastarrek arrazoi hauek guztiak entzunik batzarretan maiz, hala Egestakoen ahotik, nola berauen alde azaltzen zirenengandik, Egestara enbaxadoreak bidaltzea ebatzi zuten, lehenik eta behin, ea altxor publikoan eta tenpluetan benetan dirurik zeukaten egiaztatzeraz, baita Seli-nuntekoen aurkako gerra zein egoeratan zegoen jakitera.

7.– Hortaz, enbaxadore atenastarrak bidali zituzten Siziliara. Bestalde, negu horretan bertan, lazedemoniarrek eta beren aliatuek, korintoarrak izan ezik, Argosko lurraldea inbaditu zuten eta hango eremu ez oso handia deboilatu, eta hartarako eraman zituzten gurdietan garia eraman. Egotzitako argostarrak Orneasen utzi zituzten, eta, haiekin batera, troparen destakamendu txiki bat, zeina, epe jakin batean ez orneastarrek ez argostarrek elkarren lurraldeak ez erasotzeko ituna adostu ondoren, etxera itzuli zen gainerako troparekin batera. Halere, ez asko berandua-
go atenastarrak hogeita hamar ontzirekin eta sei-hun hoplitarekin iritsi zirenean, argostarrek euren armada guztia bidali zuten Orneasen kontra, atenastarrekin batera, eta egun oso batez setiatu hiria; baina gudaroste hori urrun samar kanpatu zenez gau hartan, Orneaskoek ihes egin zuten. Argostarrek, hurrengo egunean horretaz konturatu zirenean, Orneas suntsitu ondoren, bueltarako bidea hartu zuten, eta atenastarrak ere euren ontziekin abiatu ziren.

Atenastarrok, euren zalditeria itsasontzietan sartu eta, Atenasen erbesteturiko errefuxiatu mazedoniar batzuk arraunlari hartuta, Metonara joan ziren, Mazedoniarekin muga egiten duen hirira, eta handik Perdikasen lurraldea deboilatzeaz ekin zioten.

Orduan lazedemoniarrek Traziako kaltzidiarrak bultzatu zituzten, mezularien bidez, Perdikasen alde borrokan sartzera, baina haiek, atenastarrekin hamar egunik behin berriztatzen zuten menia zeukatela, uko egin zioten gerran sartzeari. Eta halaxe heldu zen negu haren amaiera eta Tuzididesek idatzira jaso zuen gerra haren hamaseigarren urtea.

8.– Hurrengo urtean, bada, udaberria hasi bezain laster, Siziliatik bueltan iritsi ziren Atenasko enbaxadoreak, eta haiekin batera Egestakoak, txanpondu gabeko zilarrezko ehun talentu zekartela, eskatzera zetozen hirurogei itsasontziren hileko soldata ordaintzeko.

Atenastarrek, batzar nagusia egin eta Egestako enbaxadoreei nahiz euren-
ei entzun ondoren –zeinen esanen arabera, beste datu limurgarri bezain funts gabeko batzuen artean, diru asko omen zegoen tenpluetan

ἄγοντες ἐξήκοντα τάλαντα ἀσήμου ἀργυρίου ὥς ἐς ἐξήκοντα ναῦς μηνὸς μισθόν, ἃς ἔμελλον δεήσεσθαι πέμπειν. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκκλησίαν ποιήσαντες καὶ ἀκούσαντες τῶν τε Ἑγεσταίων καὶ τῶν σφετέρων πρέσβων τά τε ἄλλα ἐπαγωγὰ καὶ οὐκ ἀληθῇ καὶ περὶ τῶν χρημάτων ὥς εἴη ἐτοῖμα ἔν τε τοῖς ἱεροῖς πολλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ, ἐψηφίσαντο ναῦς ἐξήκοντα πέμπειν ἐς Σικελίαν καὶ στρατηγοὺς αὐτοκράτορας Ἀλκιβιάδην τε τὸν Κλεινίου καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου καὶ Λάμαχον τὸν Ξενοφάνους, βοηθοὺς μὲν Ἑγεσταίοις πρὸς Σελινουντίους, ξυγκατοικίσαι δὲ καὶ Λεοντίνους, ἣν τι περιγίγνηται αὐτοῖς τοῦ πολέμου, καὶ τὰλλα τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ πράξαι ὅπῃ ἂν γινώσκωσιν ἄριστα Ἀθηναίοις. μετὰ δὲ τοῦτο ἡμέρᾳ πέμπτῃ ἐκκλησία αὐθις ἐγίγνετο, καθ' ὅτι χρὴ τὴν παρασκευὴν ταῖς ναυσὶ τάχιστα γίνεσθαι, καὶ τοῖς στρατηγοῖς, εἴ του προσδέοιντο, ψηφισθῆναι ἐς τὸν ἔκπλουν. καὶ ὁ Νικίας ἀκούσιος μὲν ἡρημένος ἄρχειν, νομίζων δὲ τὴν πόλιν οὐκ ὀρθῶς βεβουλεύσθαι, ἀλλὰ προφάσει βραχείᾳ καὶ εὐπρεπεῖ τῆς Σικελίας ἀπάσης, μεγάλου ἔργου, ἐφίεσθαι, παρελθὼν ἀποτρέψαι ἐβούλετο, καὶ παρήνει τοῖς Ἀθηναίοις τοιάδε.

[9] Ἦ μὲν ἐκκλησία περὶ παρασκευῆς τῆς ἡμετέρας ἦδε ξυνελέγη, καθ' ὅτι χρὴ ἐς Σικελίαν ἐκπλεῖν· ἐμοὶ μέντοι δοκεῖ καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου ἔτι χρῆναι σκέψασθαι, εἰ ἄμεινόν ἐστιν ἐκπέμπειν τὰς ναῦς, καὶ μὴ οὕτω βραχείᾳ βουλῇ περὶ μεγάλων πραγμάτων ἀνδράσιν ἀλλοφύλοις πειθομένους πόλεμον οὐκ προσήκοντα ἄρασθαι. καίτοι ἔγωγε καὶ τιμῶμαι ἐκ τοῦ τοιούτου καὶ ἡσσον ἐτέρων περὶ τῷ ἑμαυτοῦ σώματι ὀρθωδῶ, νομίζων ὁμοίως ἀγαθὸν πολίτην εἶναι ὅς ἂν καὶ τοῦ σώματός τι καὶ τῆς οὐσίας προνοῇται· μάλιστα γὰρ ἂν ὁ τοιοῦτος καὶ τὰ τῆς πόλεως δι' ἑαυτὸν βούλοιοτο ὀρθοῦσθαι. ὅμως δὲ οὔτε ἐν τῷ πρότερον χρόνῳ διὰ τὸ προτιμᾶσθαι εἶπον παρὰ γνώμην οὔτε νῦν, ἀλλὰ ἣ ἂν γινώσκω βέλτιστα, ἐρῶ. καὶ πρὸς μὲν τοὺς τρόπους τοὺς ὑμετέρους ἀσθενὴς ἂν μου ὁ λόγος εἴη, εἰ τά τε ὑπάρχοντα σώζειν παραινοίην καὶ μὴ τοῖς ἐτοίμοις περὶ τῶν ἀφανῶν καὶ μελλόντων κινδυνεύειν· ὥς δὲ οὔτε ἐν καιρῷ σπεύδετε οὔτε ῥαδίᾳ ἐστι κατασχεῖν ἐφ' ἃ ὥρμησθε, ταῦτα διδάξω.

eta altxor publikoan—, Siziliara hirurogei ontzi bidaltzea erabaki zuten, eta, botere osoko jeneral gisara, Kliniasen seme Altzibiades, Nizeratoren seme Nizias eta Xenofanesen seme Lamako, egestarrei Selinuntekoen kontra laguntzeko helburuarekin, hala nola Leontinokoei beren hiria berreskuratzen, eta, gerra ondo bazihoan, Siziliari buruzko gainerako arazo guztiak Atenasi ondoen zegokiokeen moduan tratatzeko.

Batzar horren ondoren, beste bat egin zuten handik lau egunera, itsas espediziorako prestaketak azkartzeko eta espedizio horretarako behar zuten guztia jeneralen eskuetan jartzeko. Orduan Niziasek hitza hartu zuen; izan ere, bere borondatearen kontra hautatu zuten buruzagi eta, gainera, uste zuen hiriak ez zuela egokiro erabaki, baizik eta, aitzakia aski hutsal eta funsgabea oinarrituta, Sizilia osoa menderatu nahi zuela, eta hori enpresa handia zela; hortaz, hitza hartu eta batzarkideak honako gomendio hauekin konbentzitzen saiatu zen:

9.— «Batzar hau gure armadaren prestaketaz hitz egiteko bildu da, Siziliarako espedizioa nola prestatu ebazteko. Nik, hala ere, gaia bera birplanteatu beharra dakusat, ea zer zaigun komeniago, ontzien armada bidaltzea ala, funtsezko arazoei buruz gureaz bestelako leinuko jendeak presazko erabakiak hartzera bultzatuta, interesatzen ez zaigun gerra bat ez piztea.

«Egia da halako espedizio batek ohorea emango didala eta beste batzuek baino beldur gutxiago dudala bizia galtzeko. Eta hori halaxe da, nahiz eta berdinki hiritar jator deritzodan bere biziaz eta ogasunaz arduratzen denari, zeren horrelako jarrera duenak gura izango du beste inork baino gehiago, bere interes pertsonalagatik, hiriaren arrakasta. Hala eta guztiz ere, ez lehenago hitz egin izan dut nire usteen kontra, ohoreetan lehenetasunen bila, ez orain esango dut onena deritzodanaz bestelakorik.

«Zuen izaera ezagututa, egiaz ahulak lirateke nire hitzak, badakit, jadanik daukazuena kontserbatzea eta, geroan izan daitekeenaren izenean, gaur egun daukazuen ondasunak ez arriskatzea aholkatuko banizue; baina zuen afana ez dela egokia, eta gura duzuen lortzen ez dela bate-re erraza, horixe azaltzen saiatuko natzaizue.

10.— «Zera diotsuet, beraz: hemen uzten dituzuen arerio ugariez gain, beste batzuk sortuko dituzuela, gainera, hara bazoazte. Beharbada sendotzat jotzen duzue indarrean dagoen bake ituna, bere hartan iraungo duena, prezeski, bakea zaintzen duzen bitartean —asmo horrexekin

[10] Ὀφείμην γὰρ ὑμᾶς πολεμίους πολλοὺς ἐνθάδε ὑπολιπόντας καὶ ἐτέρους ἐπιθυμῆν ἐκείσε πλεύσαντας δεῦρο ἐπαγαγέσθαι. καὶ οἶεσθε ἴσως τὰς γενομένας ὑμῖν σπονδὰς ἔχειν τι βέβαιον, αἱ ἡσυχάζοντων μὲν ὑμῶν ὀνόματι σπονδαὶ ἔσονται (οὕτω γὰρ ἐνθένδε τε ἄνδρες ἐπραξαν αὐτὰ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων), σφαλέντων δὲ που ἀξιόχρεω δυνάμει ταχεῖαν τὴν ἐπιχείρησιν ἡμῖν οἱ ἐχθροὶ ποιήσονται, οἷς πρῶτον μὲν διὰ ξυμφορῶν ἢ ξύμβασις καὶ ἐκ τοῦ αἰσχύονος ἢ ἡμῖν κατ' ἀνάγκην ἐγένετο, ἔπειτα ἐν αὐτῇ ταύτῃ πολλὰ τὰ ἀμφισβητούμενα ἔχομεν. εἰσὶ δ' οἱ οὐδὲ ταύτην πω τὴν ὁμολογίαν ἐδέξαντο, καὶ οὐχ οἱ ἀσθενέστατοι· ἀλλ' οἱ μὲν ἄντικρυς πολεμοῦσιν, οἱ δὲ καὶ διὰ τὸ Λακεδαιμονίους ἔτι ἡσυχάζειν δεχημέροις σπονδαῖς καὶ αὐτοὶ κατέχονται. τάχα δ' ἂν ἴσως, εἰ δίχα ἡμῶν τὴν δύναμιν λάβοιεν, ὅπερ νῦν σπεύδομεν, καὶ πάννυ ἂν ξυνεπιθοῖντο μετὰ Σικελιωτῶν, οὓς πρὸ πολλῶν ἂν ἐτιμήσαντο ξυμμάχους γενέσθαι ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ. ὥστε χρὴ σκοπεῖν τινὰ αὐτὰ καὶ μὴ μετεώρῳ τε <τῇ> πόλει ἀξιοῦν κινδυνεύειν καὶ ἀρχῆς ἄλλης ὀρέγεσθαι πρὶν ἢν ἔχομεν βεβαιωσώμεθα, εἰ Χαλκιδῆς γε οἱ ἐπὶ Θράκης ἔτη τοσαῦτα ἀφεστῶτες ἀφ' ἡμῶν ἔτι ἀχείρωτοί εἰσι καὶ ἄλλοι τινὲς κατὰ τὰς ἡπείρους ἐνδοιαστῶς ἀκροῶνται. ἡμεῖς δὲ Ἐγεσταίοις δὴ οὖσι ξυμμάχοις ὥς ἀδικουμένοις ὀξέως βοηθοῦμεν· ὑφ' ὧν δ' αὐτοὶ πάλαι ἀφεστῶτων ἀδικούμεθα, ἔτι μέλλομεν ἀμύνεσθαι.

[11] Καίτοι τοὺς μὲν κατεργασάμενοι κἂν κατάσχοιμεν· τῶν δ' εἰ καὶ κρατήσαιμεν, διὰ πολλοῦ γε καὶ πολλῶν ὄντων χαλεπῶς ἂν ἄρχειν δυναίμεθα. ἀνόητον δ' ἐπὶ τοιούτους ἰέναι ὧν κρατήσας τε μὴ κατασχῆσαι τις καὶ μὴ κατορθώσας μὴ ἐν τῷ ὁμοίῳ καὶ πρὶν ἐπιχειρῆσαι ἔσται. Σικελιώται δ' ἂν μοι δοκοῦσιν, ὥς γε νῦν ἔχουσι, καὶ ἔτι ἂν ἦσσαν δεινοὶ ἡμῖν γενέσθαι, εἰ ἄρξειαν αὐτῶν Συρακούσιοι· ὅπερ οἱ Ἐγεσταῖοι μάλιστα ἡμᾶς ἐκφοβοῦσιν. νῦν μὲν γὰρ κἂν ἔλθοιεν ἴσως Λακεδαιμονίων ἕκαστοι χάριτι, ἐκείνως δ' οὐκ εἰκὸς ἀρχὴν ἐπὶ ἀρχὴν στρα- τεῦσαι· ὧ γὰρ ἂν τρόπῳ τὴν ἡμετέραν μετὰ Πελοποννησίων ἀφέλωνται, εἰκὸς ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ τὴν σφετέραν διὰ τοῦ αὐτοῦ καθαιρεθῆναι. ἡμᾶς δ' ἂν οἱ ἐκεῖ Ἑλληνας μάλιστα μὲν ἐκπεπληγμένοι εἶεν

burutu baitzuten hemengo gizon batzuek eta arerioetariko zenbaitek–, baina indar nahikoa duten beste batzuen aurrean porroten bat jasanez gero, berehalaxe etorriko zaizkizue erasora etsaiak, zeren zirkunstantziek hartara behartuta eta gu baino baldintza umiliagarriagoan izan baitziren horiek akordio batera. Eta akordio horretan bertan ere bada, gainera, zalantzazko punturik.

«Batzuek ez dute onartu ere egin, eta ez dira hain zuzen ere ahulenak; horietariko zenbaitek disimulurik gabe egiten digu gerra, eta beste batzuek, berriz, hamar egunik behin berriztatu behar diren meniei loturik sentitzen direlako irauten dute bakean, lazedemondarrak oraindik bakean daudelako. Baina beharbada, gure indarra banatuta ikusten badute –oraintxe bertan halako irrikarekin egin nahi duguna–, siziliarrekin batera oldartuko zaizkigu seguruenik, horien aliantza beste askorena baino nahiago zuketen eta, lehenago ere.

«Beraz, gai honetaz gogoeta egin beharra dago, eta oraindik itsaso handian aurkitzen den hiriaren ontzia arriskutan ez jartzen saiatu; eta beste inperio baten bila ez hasi, lehendik daukaguna sendotu arte bederen, zeren hortxe baitira Traziako kaltzidiarrak, gugandik bereizi eta hainbat urteren ondoren oraindik menderatu gabeak, eta hortxe kontinenteko beste leku batzuetako zenbait jendek digun menpetasun zalantzazkoa. Eta badirudi guk, halatan, aliatu ditugun egestarrei mendeku hartzera lasterka joan beharra daukagula, duela denbora asko gugandik banantzearren irain egiten digutenei erantzutea atzeratzen dugun bitartean.

11.– «Dena den, hemengoak, menpean hartzen baditugu, kontrolpean mantent ditzakegu; baina besteak garaituko bagenitu ere, oso zaila litzaiguke gobernatzen jarraitzea, besteak beste urruti daudelako eta asko direlako. Zentzugabekoa da behin garaitu eta gero kontrolpean eduki ezin dituzun jendeei erasotzea, eta garaipena lortzen ez bada, aldiz, ez gara aurkituko lehengo egoera berdinean.

«Nire aburuz, siziliarrak, gaur egun aurkitzen diren moduan behintzat, arrisku gutxiagokoak dira guretzat sirakusarren mende egonik, egestarrek egoera hori aipatzen badute ere bereziki, gu izutzearren. Izan ere, egungo egoeran bai jarri daitezkeela gure kontra lazedemondarren ederragatik, baina osterantzean (sirakusarren mende egonik) ez da gertagarria hiri inperial batek beste hiri inperial bati eraso egitea; zeren gure inperioa peloponesoarren laguntzarekin suntsi balezate ere, kontrakoa ere gerta dakieke, euren inperioa peloponesoarren suntsitzea, alegia.

εἰ μὴ ἀφικοίμεθα, ἔπειτα δὲ καὶ εἰ δείξαντες τὴν δύναμιν δι' ὀλίγου ἀπέλθοιμεν· τὰ γὰρ διὰ πλείστου πάντες ἴσμεν θαυμαζόμενα καὶ τὰ πείραν ἦκιστα τῆς δόξης δόντα. εἰ δὲ σφαιλείμεν τι, τάχιστ' ἂν ὑπερ ἰδόντες μετὰ τῶν ἐνθάδε ἐπιθοῖντο. ὅπερ νῦν ὑμεῖς ὦ Ἀθηναῖοι ἐς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους πεπόνθατε· διὰ τὸ παρὰ γνώμην αὐτῶν πρὸς ἃ ἐφοβεῖσθε τὸ πρῶτον περιγεγενῆσθαι, καταφρονήσαντες ἤδη καὶ Σικελίας ἐφίεσθε. χρὴ δὲ μὴ πρὸς τὰς τύχας τῶν ἐναντίων ἐπαίρεσθαι, ἀλλὰ τὰς διανοίας κρατήσαντας θαρσεῖν, μηδὲ Λακεδαιμονίους ἄλλο τι ἡγήσασθαι ἢ διὰ τὸ αἰσχρὸν σκοπεῖν ὅτῳ τρόπῳ ἔτι καὶ νῦν, ἣν δύνωνται, σφῆλαντες ἡμᾶς τὸ σφέτερον ἀπρεπὲς εὖ θήσονται, ὅσῳ καὶ περὶ πλείστου καὶ διὰ πλείστου δόξαν ἀρετῆς μελετῶσιν. ὥστε οὐ περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑγεσταιῶν ἡμῖν, ἀνδρῶν βαρβάρων, ὁ ἀγὼν, εἰ σωφρονοῦμεν, ἀλλ' ὅπως πόλιν δι' ὀλιγαρχίας ἐπιβουλεύουσιν ὁξέως φυλαξόμεθα.

[12] 'Καὶ μεμνησθαι χρὴ ἡμᾶς ὅτι νεωστὶ ἀπὸ νόσου μεγάλης καὶ πολέμου βραχὺ τι λελωφῆκαμεν, ὥστε καὶ χρήμασι καὶ τοῖς σώμασιν ἠϋξῆσθαι καὶ ταῦτα ὑπὲρ ἡμῶν δίκαιον ἐνθάδε εἶναι ἀναλοῦν, καὶ μὴ ὑπὲρ ἀνδρῶν φυγάδων τῶνδε ἐπικουρίας δεομένων, οἷς τό τε ψεύσασθαι καλῶς χρήσιμον καὶ τῷ τοῦ πέλας κινδύνῳ, αὐτοὺς λόγους μόνον παρασχομένους, ἢ κατορθώσαντας χάριν μὴ ἀξίαν εἰδέναι ἢ πταίσαντάς που τοὺς φίλους ξυναπολέσαι. εἴ τέ τις ἄρχειν ἄσμενος αἵρεθεις παραινεῖ ὑμῖν ἐκπλεῖν, τὸ ἑαυτοῦ μόνον σκοπῶν, ἄλλως τε καὶ νεώτερος ὢν ἔτι ἐς τὸ ἄρχειν, ὅπως θαυμασθῇ μὲν ἀπὸ τῆς ἵπποτροφίας, διὰ δὲ πολυτέλειαν καὶ ὠφεληθῇ τι ἐκ τῆς ἀρχῆς, μηδὲ τούτῳ ἐμπαράσχητε τῷ τῆς πόλεως κινδύνῳ ἰδίᾳ ἐλλαμπρύνεσθαι, νομίσατε δὲ τοὺς τοιούτους τὰ μὲν δημόσια ἀδικεῖν, τὰ δὲ ἴδια ἀναλοῦν, καὶ τὸ πρᾶγμα μέγα εἶναι καὶ μὴ οἷον νεωτέρῳ βουλευσασθαι τε καὶ ὁξέως μεταχειρίσασθαι.

[13] 'Οὓς ἐγὼ ὁρῶν νῦν ἐνθάδε τῷ αὐτῷ ἀνδρὶ παρακελευστοὺς καθημένους φοβοῦμαι, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἀντιπαρακελεύομαι μὴ καταισχυνθῆναι, εἴ τῳ τις παρακάθηται τῶνδε, ὅπως μὴ δόξει, ἐὰν μὴ ψηφίζεται πολεμεῖν, μαλακὸς εἶναι, μηδ', ὅπερ ἂν αὐτοὶ πάθοιεν,

«Guri dagokigunez, berriz, hango heleniarrek errespetu handiago ligu-kete, lehenik, hara joango ez bagina, edota indar erakustaldi bat egin eta berehala itzuliko bagina, zeren denok baitakigu urrutikoak eta zabaldu-riko ospea egiaztatzeko modurik ez dagoenak eragiten duela harridura gehien. Ostera, porroten bat badugu, gureganako mespretxuz beterik, laster genituzke hemengo arerioekin batera erasoan. Hain zuzen senti-mendu horiexek dira orain zeuok dituzuenak lazedemondarrez eta euron aliatuez, zeren, hasieran espero ez bezala –hasierako beldurren gainetik– garaitu dituzuenez, haienganako mespretxuz beterik zaudete eta Sizilia ere gura duzue orain. Ez da bidezkoa, halere, etsaiaren porro-ta dela-eta norbera oilartzea, baizik eta adorea sasoi onean mantentzea, planen estrategian oinarrituz. Eta ez da ahaztu behar lazedemondarrek, izan duten umiliazioaren ondoren, laido hori zelan sendatu eta gure porrota ahal bezain pronto zelan eragin pentsatzen ari direla, are gehia-go eurak izanik beste inork baino ahalegin eta denbora gehiago dedi-katu diotenak beraien kementsu ospea lantzeari.

«Horrela, bada, zuhurak bagara, gure helburua ez dira egestarrak, Sizi-lian dauden eta barbaroak diren egestarrak, baizik eta erabakitzea zer egin behar dugun bere oligarkiarekin mehatxatzen gaituen estatu baten aurrez aurre geure burua zuhurtziarekin zaintzeko.

12.– «Gogoan hartu behar da nekez baino ez garela bizkortu izurrite larri batetik eta gerratik, ondasunetan eta giza hazkundean indarra berreskuratzeke adina doi-doi, eta on da hori hemen eta geure interesen arabera inberti dezagun, eta ez, ordea, erbesteratu horien mesedetan, zeinei, laguntza eske datozkigularik, gezurra esatea –hitzak besterik ez dituzte eskaintzen– eta auzokoari arriskuak zamatzea baitagokie; eta, garaile izango bagina ere, ez dizute euren esker ona erakutsiko mese-dearen mailan, edo, porrotaren kasuan, hondamendira eramango dituz-te euren lagunak.

«Norbaitek, buruzagitzarako hautatua izan delako pozik, espedizioa egitera bultzatzen bazaituzte bere interes pertsonalak aurretik jarritz –batez ere buruzagi izateko gazteegia izanik– eta bere zaldi ukuiluen-gatik miresmena jaso nahian, baina zaldion kostua hain handia izanik, buruzagitzatik onura ateratzeko asmotan, halakoari ez iezaiozue utz inolaz ere bere burua harro erakusten hiria arriskuan jarritz; pentsa ezazue halako jarrera duen jendeak interes publikoei kalte eta bere jabetzakoa xahutu besterik ez duela egiten, eta arazo hau garrantzi-

δυσέρωτας εἶναι τῶν ἀπόντων, γνόντας ὅτι ἐπιθυμία μὲν ἐλάχιστα κατορθοῦνται, προνοία δὲ πλείστα, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὡς μέγιστον δὴ τῶν πρὶν κίνδυνον ἀναρριπτούσης ἀντιχειροτονεῖν, καὶ ψηφίζεσθαι τοὺς μὲν Σικελιώτας οἷσπερ νῦν ὄροις χρωμένους πρὸς ἡμᾶς, οὐ μεμπτοῖς, τῷ τε Ἰονίῳ κόλπῳ παρὰ γῆν ἣν τις πλὴν, καὶ τῷ Σικελικῷ διὰ πελάγους, τὰ αὐτῶν νεμο μένους καθ' αὐτοὺς καὶ ξυμφέρεσθαι τοῖς δ' Ἑγεσταίοις ἰδία εἰπεῖν, ἐπειδὴ ἄνευ Ἀθηναίων καὶ ξυνῆψαν πρὸς Σελινουντίους τὸ πρῶτον πόλεμον, μετὰ σφῶν αὐτῶν καὶ καταλύεσθαι καὶ τὸ λοιπὸν ξυμμάχους μὴ ποιεῖσθαι ὥσπερ εἰώθαμεν, οἷς κακῶς μὲν πράξασιν ἀμυνοῦμεν, ὠφελίας δ' αὐτοὶ δεηθέντες οὐ τευξόμεθα.

[14] 'Καὶ σύ, ὦ πρύτανι, ταῦτα, εἴπερ ἡγεῖ σοι προσήκειν κήδεσθαι τε τῆς πόλεως καὶ βούλει γενέσθαι πολίτης ἀγαθός, ἐπιψήφισε καὶ γνώμας προτίθει αὐθις Ἀθηναίοις, νομίσας, εἰ ὀρρωδεῖς τὸ ἀναψηφίσαι, τὸ μὲν λύειν τοὺς νόμους μὴ μετὰ τοσῶνδ' ἂν μαρτύρων αἰτίαν σχεῖν, τῆς δὲ πόλεως <κακῶς> βουλευσαμένης ἱατρὸς ἂν γενέσθαι, καὶ τὸ καλῶς ἄρξαι τοῦτ' εἶναι, ὅς ἂν τὴν πατρίδα ὠφελήσῃ ὡς πλείστα ἢ ἐκὼν εἶναι μηδὲν βλάβῃ.'

[15] Ὁ μὲν Νικίας τοιαῦτα εἶπε, τῶν δὲ Ἀθηναίων παριόντες οἱ μὲν πλείστοι στρατεύειν παρήνουν καὶ τὰ ἐψηφισμένα μὴ λύειν, οἱ δὲ τινες καὶ ἀντέλεγον. ἐνῆγε δὲ προθυμότατα τὴν στρατείαν Ἀλκιβιάδης ὁ Κλεινίου, βουλόμενος τῷ τε Νικίᾳ ἐναντιοῦσθαι, ὦν καὶ ἐς τᾶλλα διάφορος τὰ πολιτικά καὶ ὅτι αὐτοῦ διαβόλως ἐμνήσθη, καὶ μάλιστα στρατηγῆσθαι τε ἐπιθυμῶν καὶ ἐλπίζων Σικελίαν τε δι' αὐτοῦ καὶ Καρχηδόνα λήψεσθαι καὶ τὰ ἴδια ἅμα εὐτυχήσας χρήμασί τε καὶ δόξῃ ὠφελήσῃν. ὦν γὰρ ἐν ἀξιώματι ὑπὸ τῶν ἀστῶν, ταῖς ἐπιθυμίαις μείζουσιν ἢ κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἐχρήτο ἔς τε τὰς ἵπποτροφίας καὶ τὰς ἄλλας δαπάνας· ὅπερ καὶ καθεῖλεν ὕστερον τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν οὐχ ἥκιστα. φοβηθέντες γὰρ αὐτοῦ οἱ πολλοὶ τὸ μέγεθος τῆς τε κατὰ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα παρανομίας ἐς τὴν δίαιταν καὶ τῆς διανοίας ὦν καθ' ἐν ἑκάστον ἐν ὅτῳ γίγνοιτο ἔπρασεν, ὡς τυραννίδος ἐπιθυμοῦντι πολέμιοι καθέσταςαν, καὶ δημοσίᾳ κράτιστα διαθέντι τὰ τοῦ πολέμου ἰδία ἑκάστοι τοῖς ἐπιτηδεύμασιν

tsuegia da gazteen deliberamendu eta ebazpen lasterregiak bideratua izateko.

13.– «Halako gazteen beldur naiz, bai, batzarrera etorri eta beti pertsona bera animatzen ikusten ditudanean. Jende heldua, berriz, bestelako jarrera hartzera animatzen dut, eta, haietarik baten ondoan eserita badago, ez dadila izan beldur koldartzat jo dezaten gerra honi ezezko botoa ematearren, edota exotikoarekiko zaletasun eria ez erakustearren –gazteei gerta lekiekeen moduan–, jabetuz ezen arrakasta inoiz gutxitan lortzen dela berotasunekin eta sarritan, ostera, aurreikuspenarekin.

«Alta, aberriaren onerako, eta orain arte izandako arrisku handienaren aurrean aurkitzen dela konbentzituta, kontrako botoa ematea gomendatzen dizuet, eta zera erabakitzea: siziliarrek gaur egungo gurekiko mugak –inondik desegokitizat jotzen ez ditugun mugak– errespetatzen badituzte, hots, Joniar itsasoa kostan zehar eta Siziliakoa itsaso handian, administra ditzatela beraiek euren ondasunak eta konpon ditzatela euren istiluak beraien artean.

«Eta egestarrei dagokienez, zera esatea haiei: Selinuntekoekin gerran sartzea atenastarrei kontsultatu gabe erabaki zutenaz, eman diezaiotela amaiera eurek bakarrik; eta aurrerantzean ez dezagula hartu aliatu gisara, egin ohi dugun bezala, zoritxarrean defenditu behar ditugunak, baina, geuk laguntza behar dugunean, laguntzarik eman ezin digutenak.

14.– Eta zu, pritano hori, benetan uste baduzu hiriaz arduratzea eta haren interesen alde jokatzeari dagokizula, eta hiritar jator gisara jardun nahi baldin baduzu, jaso ezazu proposamen hori bozketara eta ireki ezazu proposamenen txanda berri bat; eta beste bozketa bat proposatzeko beldurra badaukazu, har ezazu gogoan ez dela salagarria hainbat lekukoren aurrean arau bat haustea, eta gainera hiriarekiko mediku gisara jardungo duzula horrela, gauzak behar ez den moduan ebazten diren une batean esku hartuz; horixe baita, izan ere, karguan dagoenak egin behar duena: aberriaren alde ahalik onura gehien bilatu, edota behintzat haren kaltetan ez jardun borondatez.»

15.– Hala egin zuen berba Niziasek. Hitz egitera jaiki ziren atenastar gehienak espedizioa egitearen eta erabakitakoa atzera ez botatzearen alde azaldu ziren, batzuek kontrako iritzia aurkeztu bazuten ere.

Espedizioa sutuen defenditzen zuena Altzibiades zen, Kliniasen semea, hala Niziasi kontra egitearren –honen kontrako iritzia baitzuen

αὐτοῦ ἀχθεσθέντες, καὶ ἄλλοις ἐπιτρέψαντες, οὐ διὰ μακροῦ ἔσφηλαν τὴν πόλιν. τότε δ' οὖν παρελθὼν τοῖς Ἀθηναίοις παρῇνει τοιάδε.

[16] Ἐκαὶ προσήκει μοι μᾶλλον ἐτέρων, ὦ Ἀθηναῖοι, ἄρχειν (ἀνάγκη γὰρ ἐντεῦθεν ἄρξασθαι, ἐπειδὴ μου Νικίας καθήψατο), καὶ ἄξιος ἅμα νομίζω εἶναι. ὦν γὰρ πέρι ἐπιβόητός εἰμι, τοῖς μὲν προγόνοις μου καὶ ἐμοὶ δόξαν φέρει ταῦτα, τῇ δὲ πατρίδι καὶ ὠφελίαν. οἱ γὰρ Ἕλληνες καὶ ὑπὲρ δύναμιν μείζω ἡμῶν τὴν πόλιν ἐνόμισαν τῷ ἐμῷ διαπρεπεῖ τῆς Ὀλυμπίαζε θεωρίας, πρότερον ἐλπίζοντες αὐτὴν καταπεπολεμῆσθαι, διότι ἄρματα μὲν ἐπτὰ καθῆκα, ὅσα οὐδεὶς πω ιδιώτης πρότερον, ἐνίκησα δὲ καὶ δευτέρως καὶ τέταρτος ἐγενόμην καὶ τᾶλλα ἀξίως τῆς νίκης παρεσκευασάμην. νόμῳ μὲν γὰρ τιμὴ τὰ τοιαῦτα, ἐκ δὲ τοῦ δρωμένου καὶ δύναμις ἅμα ὑπονοεῖται. καὶ ὅσα αὖ ἐν τῇ πόλει χορηγίαις ἢ ἄλλῳ τῷ λαμπρύνομαι, τοῖς μὲν ἄστοις φθονεῖται φύσει, πρὸς δὲ τοὺς ξένους καὶ αὕτη ἰσχὺς φαίνεται. καὶ οὐκ ἄχρηστος ἦδ' ἡ ἄνοια, ὅς ἂν τοῖς ἰδίοις τέλεσι μὴ ἑαυτὸν μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ὠφελῇ. οὐδέ γε ἄδικον ἐφ' ἑαυτῷ μέγα φρονοῦντα μὴ ἴσον εἶναι, ἐπεὶ καὶ ὁ κακῶς πράσσων πρὸς οὐδένα τῆς ξυμφορᾶς ἰσομοιρεῖ· ἀλλ' ὥσπερ δυστυχοῦντες οὐ προσαγορευόμεθα, ἐν τῷ ὁμοίῳ τις ἀνεχέσθω καὶ ὑπὸ τῶν εὐπραγούντων ὑπερφρονούμενος, ἢ τὰ ἴσα νέμων τὰ ὁμοῖα ἀνταξιούτω. οἶδα δὲ τοὺς τοιούτους, καὶ ὅσοι ἔν τινος λαμπρότητι προσέσχον, ἐν μὲν τῷ καθ' αὐτοὺς βίῳ λυπηροὺς ὄντας, τοῖς ὁμοίοις μὲν μάλιστα, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ξυνόντας, τῶν δὲ ἔπειτα ἀνθρώπων προσποιήσιν τε ξυγγενείας τισὶ καὶ μὴ οὖσαν καταλιπόντας, καὶ ἧς ἂν ὥσι πατρίδος, ταύτη αὖχῃσιν ὥς οὐ περὶ ἀλλοτρίων οὐδ' ἁμαρτόντων, ἀλλ' ὥς περὶ σφετέρων τε καὶ καλὰ πραξάντων. ὦν ἐγὼ ὀρεγόμενος καὶ διὰ ταῦτα τὰ ἴδια ἐπιβοώμενος τὰ δημόσια σκοπεῖτε εἴ του χειρὸν μεταχειρίζω. Πελοποννήσου γὰρ τὰ δυνατώτατα ξυστήσας ἄνευ μεγάλου ὑμῖν κινδύνου καὶ δαπάνης Λακεδαιμονίους ἐς μίαν ἡμέραν κατέστησα ἐν Μαντινείᾳ περὶ τῶν ἀπάντων ἀγωνίσασθαι· ἐξ οὗ καὶ περιγενόμενοι τῇ μάχῃ οὐδέπω καὶ νῦν βεβαίως θαρσοῦσιν.

gai politikoei buruz oro har—, nola Niziasek zuzendu berri zizkion gaitzespenez beteriko aipamenengatik, baina batez ere buruzagitza jar-dutea nahi zuelako; izan ere, horrek Sizilia eta Kartago beraren eskutik menderatzea ekar zezakeen, eta aldi berean, arrakasta izanez gero, diruari nahiz ospeari buruzko lorpen pertsonalak erdiestea. Bere erki-deen artean prestigioa zeukanez, berez zeukan baino diru gehiago behar eta nahi zuen zaldien hazkuntzarako eta beste gastu batzuetara-ko, eta zirkunstantzia horrexek eragingo zuen, beste ezerk baino gehia-go, hiriaren hondamenean. Jendeari dagokionez, hiritar gehienak bel-durtuta zeuden haren bizimodu nabarmenaren aurrean, bai eta esku har-tzen zuen enpresa guztietan erakusten zuen grinarengatik, eta hortik harenganako etsaigoa sortzea, tirania nahi zuelakoan; beraz, Altzibia-desek gerrako planak modu ezin hobean antolatzen zituen arren eremu publikoan, arlo pribatuan egiten zuenagatik jende anitz sentitzen zen kaltetua, eta, horrela, estatu arazoak beste batzuen esku uztean, hiriaren hondamendia gertatu zen handik denbora laburrera.

Kontua da hark, orduan, honako gomendio hauek egin zizkiela atenas-tarrei:

16.— «Atenastarrok, beste ezeini baino gehiago dagokit buruzagitza—eta hortik hasi beharra daukat Niziasek nire kontra egin dituen aipa-menengatik—, eta gainera uste dut ondo merezirik daukadala, zeren orain kritikatzeko didaten horrek ohoratu egiten baititu nire arbasoak eta ni neu, baina baita aberriari onura ekartzen ere.

«Izan ere, heleniarrek, gure hiria gerrak lur jota utzi zuelakoan zeude-nean, benetan zeukan baino boteretsuagotzat jo zuten gure hiri hau, nik Olinpian azaldu nuen arrandiarri esker; zeren zazpi zalgurdi aurkeztu nituen, ordura arte ezein partikularrek baino gehiago, eta txapeldun, bigarren eta laugarren geratu nintzen, eta nire garaipenak eskatzen zuen mailan burutu nuen gainerako guztia ere. Halako ekintzek ohorea eman ohi dute, bai, baina burututakoak boterea adierazten du.

«Horrez gain, hirian erakusten dudak eskuzabaltasunak, dela koroak finantzatzen edo bestelako gauzetan, nire erkideen artean inbidia sor-tzen du, normala denez, baina atzerritarren begietara gure indarra era-kustea ere esan nahi du. Ez da alferrikakoa, beraz, gastuak beraren kon-tura hartu eta, bere buruari ez eze, hiriari ere onura dakarkionaren zoro-tasuna; eta ez da desegokia, hala uste dut nik behintzat, bere buruaz iri-tzi ona duenak besteen parekoa izateaz ez konformatzea, zeren zori-

[17] 'Καὶ ταῦτα ἡ ἐμὴ νεότης καὶ ἄνοια παρὰ φύσιν δοκοῦσα εἶναι ἐς τὴν Πελοποννησίων δύναμιν λόγους τε πρέπουσιν ὠμίλησε καὶ ὀργὴν πίστιν παρασχομένη ἔπεισεν. καὶ νῦν μὴ πεφόβησθε αὐτήν, ἀλλ' ἕως ἐγὼ τε ἔτι ἀκμάζω μετ' αὐτῆς καὶ ὁ Νικίας εὐτυχῆς δοκεῖ εἶναι, ἀποχρήσασθε τῇ ἐκατέρου ἡμῶν ὠφελίᾳ. καὶ τὸν ἐς τὴν Σικελίαν πλοῦν μὴ μεταγινώσκετε ὥς ἐπὶ μεγάλην δύναμιν ἐσόμενον. ὄχλοις τε γὰρ ξυμμείκτοις πολυανδροῦσιν αἱ πόλεις καὶ ῥαδίας ἔχουσι τῶν πολιτῶν τὰς μεταβολὰς καὶ ἐπιδοχάς. καὶ οὐδεὶς δι' αὐτὸ ὥς περὶ οἰκείας πατρίδος οὔτε τὰ περὶ τὸ σῶμα ὅπλοις ἐξήρτυται οὔτε τὰ ἐν τῇ χώρᾳ νομίμοις κατασκευαίς· ὅτι δὲ ἕκαστος ἢ ἐκ τοῦ λέγων πείθειν οἶεται ἢ στασιάζων ἀπὸ τοῦ κοινοῦ λαβὼν ἄλλην γῆν, μὴ κατορθώσας, οἰκήσιν, ταῦτα ἐτοιμάζεται. καὶ οὐκ εἰκὸς τὸν τοιοῦτον ὄμιλον οὔτε λόγου μιᾷ γνώμῃ ἀκροᾶσθαι οὔτε ἐς τὰ ἔργα κοινῶς τρέπεσθαι ταχὺ δ' ἂν ὥς ἕκαστοι, εἴ τι καθ' ἡδονὴν λέγοιτο, προσχωροῖεν, ἄλλως τε καὶ εἰ στασιάζουσιν, ὥσπερ πυνθανόμεθα. καὶ μὴν οὐδ' ὀπλίται οὔτ' ἐκείνοις ὅσοι περ κομποῦνται, οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες διεφάνησαν τοσοῦτοι ὄντες ὅσους ἕκαστοι σφᾶς αὐτοὺς ἡρίθμουν, ἀλλὰ μέγιστον δὴ αὐτοὺς ἐψευσμένη ἡ Ἑλλὰς μόλις ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ ἱκανῶς ὠπλίσθη. τὰ τε οὖν ἐκεῖ, ἐξ ὧν ἐγὼ ἀκοῇ αἰσθάνομαι, τοιαῦτα καὶ ἔτι εὐπορώτερα ἔσται (βαρβάρους [τε] γὰρ πολλοὺς ἔξομεν οἱ Συρακοσίων μίσει ξυνεπιθήσονται αὐτοῖς) καὶ τὰ ἐνθάδε οὐκ ἐπικωλύσει, ἣν ὑμεῖς ὀρθῶς βουλευήσθε. οἱ γὰρ πατέρες ἡμῶν τοὺς αὐτοὺς τούτους οὔσπερ νῦν φασὶ πολεμίους ὑπολείποντας ἂν ἡμᾶς πλεῖν καὶ προσέτι τὸν Μῆδον ἐχθρὸν ἔχοντες τὴν ἀρχὴν ἐκτήσαντο, οὐκ ἄλλῳ τινὶ ἢ τῇ περιουσίᾳ τοῦ ναυτικοῦ ἰσχύοντες. καὶ νῦν οὔτε ἀνέλπιστοί πω μᾶλλον Πελοποννήσιοι ἐς ἡμᾶς ἐγένοντο, εἴ τε καὶ πάνυ ἔρρωνται, τὸ μὲν ἐς τὴν γῆν ἡμῶν ἐσβάλλειν, κἂν μὴ ἐκπλεύσωμεν, ἱκανοὶ εἰσι, τῷ δὲ ναυτικῷ οὐκ ἂν δύναιντο βλάπτειν· ὑπόλοιπον γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἀντίπαλον ναυτικόν.

[18] Ὡστε τί ἂν λέγοντες εἰκὸς ἢ αὐτοὶ ἀποκνοῖμεν ἢ πρὸς τοὺς ἐκεῖ ξυμμάχους σκηπτόμενοι μὴ βοηθοῖμεν; οἷς χρεῶν, ἐπειδὴ γε καὶ ξυνωμόσαμεν, ἐπαμύνειν, καὶ μὴ ἀντιτιθέναι ὅτι οὐδὲ ἐκείνοι ἡμῖν. οὐ γὰρ ἵνα δεῦρο ἀντιβοηθῶσι προσεθέμεθα

gaiztokoak ere ez baitu inor egiten bere zorigaitzaren partaide. Alta, zorigaiztoan eroritakoan besteen agurrik jasotzen ez dugunez gero, zilegi bedi zorionekoek bestelakoei mespretxua erakustea, edota egin bedi ekitatearen araberako banaketa eta har bezate denek tratu bera.

«Nik badakit halako jendea eta zer edo zertan ospetsu bihurtu dena deseroso egiten zaiela ingurukoei haren bizitza osoan zehar, lehenbizi bera bezalako kideei eta gero beste guztiei, baina hurrengo belaunaldi-koei lehenago ez zeukaten senidetasun bat berenganatzeko aukera ematen die, baita euren jatorrizko aberriaz harro izateko motiboa, arrotz edo gaizkile senti ez daitezen, baizik eta beren ondasunen jabe eta gauza onak egiteko gai.

«Eta horixe delarik nire helburua eta arrazoi horiexengatik kritikatzan banaute ere nire bizitza pribatuagatik, azter itzazue nire jarduera publikoak eta ikus ea beste batzuek baino gaizkiago egiten dudan. Peloponesoko hiri boteretsuenak biltzea lortu nuenean, zuentzako arrisku eta gastu handirik gabe, lazedemondarrak egun bakar batean, Mantinean, guztia jokatzera behartu nituen; eta horren ondorioz, nahiz eta bataila hartan garaile atera, orduz geroztik ez dute berreskuratu euren burua-
rangan konfiantza.

17.– «Eta nire gaztetasuna eta zorotasuna izan ziren, normalaz handikotzat jotzen direnak, Peloponesoko potentzietan negoziatu zutenak eta, berba egokiak erabiliz eta berbok adorearekin bermatuz, konfiantza sortu eta haiek konbentzitzea lortu zutenak. Ez zaitetzte, bada, orain, gaztetasun horren beldur, baizik eta ni oraindik gaztetasunaren lorian nagoen bitartean eta Niziasek zorte onaren ospea duen honetan, balia zaitetzte batak eta besteak eman dezaketenaren onenaz.

«Siziliarako espedizioari dagokionez, ez luke aldatu behar zuen iritzia potentzia handi baten kontra doalakoak, zeren hiriak, jendetsuak diren arren, anitzak dira, eta aniztasun horrek erraz asko onartzen ditu populazio aldaketak eta hiritar berriak. Horren ondorioz, inork ez du armetara jotzen bere aberria defenditzeko asmoz, ez hirian azpiegitura iraunkor bat sortzen, baizik bakoitza ahalegintzen da beretzat behar duena eskuratzeko, gauzak oker balihoazkio eta erbesteratu beharra balu ere, beste leku batean bizi ahal izateko, eta hori ondasun komunetatik lortu ohi du, dela erkideak konbentzitzeko duen eleari edota medio iraultzaileei esker.

«Halako jendearengandik ezin da espero arrazoi bera modu bertsuan ulertu ahal izatea edota ekintzara jotzeko orduan adostasunez jardutea.

αὐτούς, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἐκεῖ ἐχθροῖς ἡμῶν λυπηροὶ ὄντες δεῦρο κωλύωσιν αὐτοὺς ἐπιέναι. τὴν τε ἀρχὴν οὕτως ἐκτησάμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ὅσοι δὴ ἄλλοι ἤρξαν, παραγιγνόμενοι προθύμως τοῖς αἰεὶ ἢ βαρβάροις ἢ Ἑλλησιν ἐπικαλουμένοις, ἐπεὶ εἴ γε ἡσυχάζοιεν πάντες ἢ φυλοκρῖνοιεν οἷς χρεῶν βοηθεῖν, βραχὺ ἂν τι προσκτώμενοι αὐτῇ περὶ αὐτῆς ἂν ταύτης μᾶλλον κινδυνεύοιμεν. τὸν γὰρ προύχοντα οὐ μόνον ἐπιόντα τις ἀμύνεται, ἀλλὰ καὶ ὅπως μὴ ἔπεισι προκαταλαμβάνει. καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ταμιεύεσθαι ἐς ὅσον βουλόμεθα ἄρχειν, ἀλλ' ἀνάγκη, ἐπειδήπερ ἐν τῷδε καθέσταμεν, τοῖς μὲν ἐπιβουλεύειν, τοὺς δὲ μὴ ἀνιέναι, διὰ τὸ ἀρχθῆναι ἂν ὑφ' ἐτέρων αὐτοῖς κίνδυνον εἶναι, εἰ μὴ αὐτοὶ ἄλλων ἄρχοιμεν. καὶ οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκεπτέον ὑμῖν τοῖς ἄλλοις τὸ ἡσυχον, εἰ μὴ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἐς τὸ ὁμοῖον μεταλήψεσθε. Ἱλογισάμενοι οὖν τάδε μᾶλλον αὐξήσεις, ἐπ' ἐκεῖνα ἦν ἴωμεν, ποιώμεθα τὸν πλοῦν, ἵνα Πελοποννησίων τε στορέσωμεν τὸ φρόνημα, εἰ δόξομεν ὑπεριδόντες τὴν ἐν τῷ παρόντι ἡσυχίαν καὶ ἐπὶ Σικελίαν πλεῦσαι καὶ ἅμα ἢ τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐκεῖ προσγενομένων πάσης τῷ εἰκότι ἄρξομεν, ἢ κακῶ σομέν γε Συρακοσίους, ἐν ᾧ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ξύμμαχοι ὠφελησόμεθα. τὸ δὲ ἀσφαλές, καὶ μένειν, ἦν τι προχωρῇ, καὶ ἀπελθεῖν, αἰ νῆες παρέξουσιν· ναυκράτορες γὰρ ἐσόμεθα καὶ ξυμπάντων Σικελιωτῶν. καὶ μὴ ὑμᾶς ἢ Νικίου τῶν λόγων ἀπραγμοσύνη καὶ διάστασις τοῖς νέοις ἐς τοὺς πρεσβυτέρους ἀποτρέψῃ, τῷ δὲ εἰωθότι κόσμῳ, ὥσπερ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἅμα νέοι γεραιτέροις βουλευόντες ἐς τάδε ἦσαν αὐτά, καὶ νῦν τῷ αὐτῷ τρόπῳ πειραῶσθε προαγαγεῖν τὴν πόλιν, καὶ νομίσατε νεότητα μὲν καὶ γῆρας ἄνευ ἀλλήλων μηδὲν δύνασθαι, ὁμοῦ δὲ τό τε φαῦλον καὶ τὸ μέσον καὶ τὸ πάνυ ἀκριβές ἂν συγκραθὲν μάλιστ' ἂν ἰσχύειν, καὶ τὴν πόλιν, ἔαν μὲν ἡσυχάζῃ, τρίψεσθαι τε αὐτὴν περὶ αὐτὴν ὥσπερ καὶ ἄλλο τι, καὶ πάντων τὴν ἐπιστήμην ἐγγηράσσεσθαι, ἀγωνιζομένην δὲ αἰεὶ προσλήψεσθαι τε τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὸ ἀμύνεσθαι οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ μᾶλλον ξύνηθες ἔξειν. παρὰπαν τε γινώσκω πόλιν μὴ ἀπράγμονα τάχιστ' ἂν μοι δοκεῖν ἀπραγμοσύνης μεταβολῇ διαφθαρῆναι, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν οἱ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἦν καὶ χεῖρῳ ἢ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύωσιν.'

Haien asmoen arabera berba egingo bagenie, bata bestearen atzetik bilduko litzaizkiguke, batez ere, entzun dugunez, euren arteko liskarrak direlarik.

«Are gehiago. Hoplitei dagokienez, ez dute haiek harropuzki dioten beste hoplita; hango heleniarrak ere ez dira beraiek kalkulatzeko zuten beste; aitzitik, Heladea oso gaizki informatuta egon da haien hoplita erroldez, eta gerra honetan ezin ahal izan du egokiro ekipatu haiekin.

«Horixe da, beraz, nik jaso ditudan informazioen arabera, Siziliaren egoera, eta badirudi, gainera, pentsatu baino errazagoa izango dela hangoa; izan ere, bertako barbaro asko bilduko zaigu sirakusarrei dieten gorrotoarengatik, eta hemengo egoera ere, ondo begiratzen baduzue, ez da izango eragozpen. Gure gurasoek guk dugun jende bera zeukaten etsaitzat, nabigatzen hasi bezain laster atzean utziko dituzunak, beraiek esaten zuten bezala, eta horiekin batera Pertsiarra; eta hala ere, haien aldean ontziterian besterik nagusi ez izan arren, inperioa eskuratu zuten. Oraingo egoerari dagokionez, peloponesoarrak ez dute izan inoiz hain itxaropen gutxi gure kontra; eta itxaropen hori berreskuratu ko balute ere, lehorrez besterik ezin dute inbaditu gure lurraldea –guk espedizioa egin gabe ere inbadi dezaketena–, baina ezingo digute minik egin itsasontziekin, zeren haiei aurre egiteko moduko flota utziko baitugu hemen.

18.– «Beraz, zein arrazoi edo aitzakia sinesgarri jar dezakegu gure hango aliatuen laguntza eskeari uko egiteko? Haiei laguntzeko obligazioan gaude, horixe baita zin egin genuena, eta ezin argudiatu beraiek ez zigutela lagundu, zeren ez baikenituen egin aliatu hona etor zitezen borrokatzera, baizik eta bertako gure etsaiak eraso zitzaizten, etsaiok erasora etor ez zekizkigun.

«Horrelaxe lortu genuen guk inperioa –guk eta inperiorik inoiz izan duen beste edonork–, unean-unean dei egiten zigutenei, hala barbaroei nola heleniarrei, laguntza ematera prestu joanez; izan ere, denak bakean mantendu izan bagenitu edota arraza bereizkeriengatik erabaki bagenu zeini lagundu eta zeini ez, gure inperio hori, gutxi hazteaz gain, arriskuan jar genezakeen; zeren boteretsuarengandik ez gara defenditzen hark eraso egitean soilik, baizik eta erasorik egin ez dezan neurriak hartzean.

«Eta ez dago neurtzen ibiltzerik ea noraino hedatu nahi dugun gure inperioa, baizik eta, horretara jarri garenez gero, beharrezkoa da

[19] Τοιαῦτα μὲν ὁ Ἀλκιβιάδης εἶπεν· οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἐκείνου τε καὶ τῶν Ἑγεσταίων καὶ Λεοντίνων φυγάδων, οἱ παρελθόντες ἐδέοντό τε καὶ τῶν ὀρκίων ὑπομνήσκοντες ἰκέτεον βοηθῆσαι σφίσι, πολλῶ μᾶλλον ἢ πρότερον ὥρμητο στρατεύειν. καὶ ὁ Νικίας γνοὺς ὅτι ἀπὸ μὲν τῶν αὐτῶν λόγων οὐκ ἂν ἔτι ἀποτρέψειε, παρασκευῆς δὲ πλήθει, εἰ πολλὴν ἐπιτάξειε, τάχ' ἂν μεταστήσειεν αὐτούς, παρελθὼν αὐτοῖς αὖθις ἔλεγε τοιάδε.

[20] Ἐπειδὴ πάντως ὁρῶ ὑμᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι, ὥρμημένους στρατεύειν, ξυνενέγκοι μὲν ταῦτα ὡς βουλόμεθα, ἐπὶ δὲ τῷ παρόντι ἂ γινώσκω σημανῶ. ἐπὶ γὰρ πόλεις, ὡς ἐγὼ ἀκοῇ αἰσθάνομαι, μέλλομεν ἰέναι μεγάλας καὶ οὐθ' ὑπηκόους ἀλλήλων οὔτε δεομένας μεταβολῆς, ἣ ἂν ἐκ βιαίου τις δουλείας ἄσμενος ἐς ῥᾶω μετάστασιν χωροίη, οὐδ' ἂν τὴν ἀρχὴν τὴν ἡμετέραν εἰκότως ἀντ' ἐλευθερίας προσδεξαμένας, τό τε πλῆθος ὡς ἐν μιᾷ νήσῳ πολλὰς τὰς Ἑλληνίδας. πλὴν γὰρ Νάξου καὶ Κατάνης, ἃς ἐλπίζω ἡμῖν κατὰ τὸ Λεοντίνων ξυγγενὲς προσέσεσθαι, ἄλλαι εἰσὶν ἑπτὰ, καὶ παρεσκευασμέναι τοῖς πᾶσιν ὁμοιοτρόπως μάλιστα τῇ ἡμετέρᾳ δυνάμει, καὶ οὐχ ἥκιστα ἐπὶ ἃς μᾶλλον πλέομεν, Σελινοὺς καὶ Συράκουσαι. πολλοὶ μὲν γὰρ ὀπλῖται ἔννεισι καὶ τοξόται καὶ ἀκοντισταί, πολλαὶ δὲ τριήρεις καὶ ὄχλος ὁ πληρώσων αὐτάς. χρήματά τ' ἔχουσι τὰ μὲν ἴδια, τὰ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐστὶ Σελινουντίοις, Συρακοσίοις δὲ καὶ ἀπὸ βαρβάρων τινῶν ἀπαρχὴ ἐσφέρεται ᾧ δὲ μάλιστα ἡμῶν προύχουσιν, ἵππους τε πολλοὺς κέκτηνται καὶ σίτῳ οἰκείῳ καὶ οὐκ ἐπακτῷ χρῶνται.

[21] Πρὸς οὖν τοιαύτην δύναμιν οὐ ναυτικῆς καὶ φαύλου στρατιᾶς μόνον δεῖ, ἀλλὰ καὶ πεζὸν πολὺν συμπελῖν, εἶπερ βουλόμεθα ἄξιον τῆς διανοίας δρᾶν καὶ μὴ ὑπὸ ἱππέων πολλῶν εἰργεσθαι τῆς γῆς, ἄλλως τε καὶ εἰ ξυστώσιν αἱ πόλεις φοβηθεῖσαι καὶ μὴ ἀντιπαράσχωσιν ἡμῖν φίλοι τινὲς γενόμενοι ἄλλοι ἢ Ἑγεσταῖοι ᾧ ἀμυνούμεθα ἱππικόν (αἰσχροὺν δὲ βιασθέντας ἀπελθεῖν ἢ ὕστερον ἐπιμεταπέμπεσθαι, τὸ πρῶτον ἀσκέπτως βουλευσαμένων): αὐτόθεν δὲ παρασκευῇ ἀξιόχρεφ' ἐπιέναι, γνόντας ὅτι πολὺ τε ἀπὸ τῆς ἡμετέρας αὐτῶν μέλλομεν πλεῖν καὶ οὐκ ἐν τῷ ὁμοίῳ στρατευσόμενοι

batzuei eraso egitea eta besteei alde egiten ez uztea, zeren, zenbaitzuei inperioa ez badiogu ezartzen, beste batzuen mendera jaisteko arriskua baitugu. Ezin duzez erreferentziatzen hartu gainerako herrien planteamendu beretan oinarritzen den bakea, baldin zeuen jarrera ere ez baduzue zentzu berean aldatzen.

«Beraz, kontua eginez inperio hori are gehiago haziko dela hara bagoaz, burutu dezagun espedizioa eta jan dezagun peloponesoarren moralaa, egungo bake egoeraren axolarik gabe Siziliara goazela erakutsiz. Gainera, lurralde haiek eskuratuz gero, badaiteke gure inperioa Helade osora zabaltzea, edo behintzat sirakusarrei min egitea, hortik bai guk eta bai gure aliatuek onura izango dugularik. Han geratzeko ahalbidea eta segurtasuna, gauzak ondo joanez gero, ontziek emango digute, zeren gu, itsasoan, sirakusar guztiak batera baino gehiago baikara.

«Ez zaitzatela konbentzi Niziasen berbak geldituko egotearen alde edota gazteen eta zaharren arteko aurkaketatik, baizik jarrai itzazue ohiko arauak, eta, gure gurasoek, gazte eta zaharren erabakien partaidetaz inperioa egungo mailara jaso zuten bezala, ahalegin zaitzete modu berean hiria eraikitzen, gogoan hartuz gazteek eta zaharrek ezin dutela ezer egin elkarrekin izan ezean; osteratxarra, erdipurdikoa eta bikaina elkartuta, orduan bai izango dutela indar gehiago. Pentsa ezazue hau ere: hiria geldituko bada, berez higituko dela, beste gauza guztiei gertatzen zaien bezala, eta erdietsitako gaitasun guztiak uhertu egingo direla; aldiz, etengabeko borrokak, esperientzia metatzeaz gain, gauzei ekintzez, eta ez soilik hitzez, erantzuteko ohituran trebatuko du.

«Labur esanda, uste dut berez geldoa ez den hiri bat berehalaxe sunsituko litzatekeela gelditasunera igaroz, eta seguruen bizi diren gizakiak euren burua garaiko ohitura eta arauetara –arauok onenak izan ez arren– egokitzen dakitenak direla.»

19.– Halaxe hitz egin zuen Alzibiadesek. Hari entzun ondoren, hala nola Egesta eta Leontinoko zenbait erbesteraturi, zeintzuek zin egindakoa gogoraraziz erreguka eskatzen baitzuten laguntza, atenastarrak lehen baino prestuago sentitu ziren espedizioa egitera.

Niziasek, orduan, lehengo argumentuak erabiliz haiek konbentzitzerik ez zegoela ikusita, baina armadaren aurrekontua zein handia zatekeen azalduz gero ideiaz aldatuko zirelakoan agian, aurrera irten eta berba hauek esan zituen:

καὶ ὅτε ἐν τοῖς τῆδε ὑπηκόοις ξύμμαχοι ἤλθετε ἐπὶ τινα, ὅθεν ῥάδρια αἱ κομιδαὶ ἐκ τῆς φιλίας ὧν προσέδει, ἀλλ' ἐς ἀλλοτρίαν πᾶσαν ἀπαρτήσοντες, ἐξ ἧς μηνῶν οὐδὲ τεσσάρων τῶν χειμερινῶν ἄγγελον ῥάδιον ἐλθεῖν.

[22] Ὅπλίτας τε οὖν πολλοὺς μοι δοκεῖ χρῆναι ἡμᾶς ἄγειν καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ξυμμάχων, τῶν τε ὑπηκόων καὶ ἦν τινα ἐκ Πελοποννήσου δυνώμεθα ἢ πείσαι ἢ μισθῶ προσαγαγέσθαι, καὶ τοξότας πολλοὺς καὶ σφενδονήτας, ὅπως πρὸς τὸ ἐκείνων ἱππικὸν ἀντέχωσι, ναυσί τε καὶ πολὺ περιεῖναι, ἵνα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ῥᾶον ἐσκομιζώμεθα, τὸν δὲ καὶ αὐτόθεν σῖτον ἐν ὁλκάσι, πυροὺς καὶ πεφρυγμένας κριθάς, ἄγειν, καὶ σιτοποιοὺς ἐκ τῶν μυλῶνων πρὸς μέρος ἠναγκασμένους ἐμμίσθους, ἵνα, ἦν που ὑπὸ ἀπλοίας ἀπολαμβανώμεθα, ἔχη ἢ στρατιὰ τὰ ἐπιτήδεια (πολλὴ γὰρ οὕσα οὐ πάσης ἔσται πόλεως ὑποδέξασθαι), τὰ τε ἄλλα ὅσον δυνατόν ἐτοιμάσασθαι, καὶ μὴ ἐπὶ ἐτέροις γίγνεσθαι, μάλιστα δὲ χρήματα αὐτόθεν ὥς πλεῖστα ἔχειν. τὰ δὲ παρ' Ἑγεσταίων, ἃ λέγεται ἐκεῖ ἐτοῖμα, νομίσατε καὶ λόγῳ ἂν μάλιστα ἐτοῖμα εἶναι.

[23] Ἦν γὰρ αὐτοὶ ἔλθωμεν ἐνθὲνδε μὴ ἀντίπαλον μόνον παρασκευασάμενοι, πλὴν γε πρὸς τὸ μάχιμον αὐτῶν, τὸ ὀπλιτικόν, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλοντες τοῖς πᾶσι, μόλις οὕτως οἰοί τε ἐσόμεθα τῶν μὲν κρατεῖν, τὰ δὲ καὶ διασῶσαι. πόλιν τε νομίσαι χρὴ ἐν ἀλλοφύλοις καὶ πολεμίοις οἰκοῦντας ἰέναι, οὓς πρέπει τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἢ ἂν κατάσχωσιν εὐθύς κρατεῖν τῆς γῆς, ἢ εἰδέναι ὅτι, ἦν σφάλλωνται, πάντα πολέμια ἔξουσιν. ὅπερ ἐγὼ φοβούμενος, καὶ εἰδὼς πολλὰ μὲν ἡμᾶς δέον εὖ βουλευσασθαι, ἔτι δὲ πλείω εὐτυχῆσαι (χαλεπὸν δὲ ἀνθρώπους ὄντας), ὅτι ἐλάχιστα τῇ τύχῃ παραδοὺς ἐμαυτὸν βούλομαι ἐκπλεῖν, παρασκευῇ δὲ ἀπὸ τῶν εἰκότων ἀσφαλῆς ἐκπλεῦσαι. ταῦτα γὰρ τῇ τε ξυμπάσῃ πόλει βεβαιότατα ἡγοῦμαι καὶ ἡμῖν τοῖς στρατευσομένοις σωτήρια. εἰ δὲ τῷ ἄλλως δοκεῖ, παρήμῃ αὐτῷ τὴν ἀρχήν.'

[24] Ὁ μὲν Νικίας τοσαῦτα εἶπε νομίζων τοὺς Ἀθηναίους τῷ πλήθει τῶν πραγμάτων ἢ ἀποτρέψειν ἢ, εἰ ἀναγκάζοιτο στρατεύεσθαι, μάλιστ' <ἂν> οὕτως ἀσφαλῶς ἐκπλεῦσαι· οἱ δὲ τὸ μὲν ἐπιθυμοῦν τοῦ πλοῦ οὐκ ἐξηρέθησαν ὑπὸ τοῦ

20.— «Atenastarrok, espedizioaz hain erabakitsu ikusten zaituztedanez —gerta bedi guztia gure gogoaren arabera—, horretarako prestatu beharrekoaz dakidana azalduko dizuet orain. Entzundakotik dakidanez, eraso nahi ditugun hiriak handi-handiak dira, eta ez dute bata bestearen mende egon nahi, eta ez dira halako zapalkuntzaren batetik egoera ero-soago batera igarotzeko aldaketa baten premiarik sentitzen, ezta haien askatasunaren ordezkari gure inperioa onartzeko tenorean aurkitzen.

«Kopuruari dagokionez, uharte bakar batean izateko, ez dira gutxi, ez, heleniar jatorriko hiriak. Naxos eta Katanaz gain, zeinek Leontinokoe-kin duten senidetasunagatik guregana biltzea espero dudana, badira beste zazpi, denean gure antzera hornituta daudenak, batez ere gure espedizioaren jomuga printzipala diren Selinunte eta Sirakusa.

«Hoplita, arkulari eta xabalina-jaurtitzaile ugari dute, baita trirreme asko eta ontziotarako tripulazio nahikoa. Dirua ere badute, dela partikularrena, dela Selinunteko tenpluan gordea; gainera, barbaro batzuek Sirakusari ordaintzen diote zerga. Halere, gure aldean duten abantaila handietariko bat beraien zalditeria garrantzitsua da, hala nola beraien garia, beste inondik inportatu beharrik gabe.

21.— «Halako indar boteretsuaren aurka jarduteko, beraz, ez da aski nolanahiko ontziteria, baizik espedizioa lehorrez osatuko duen infanteria trinkoa, baldin asmotan dugun ezer garrantzitsurik burutu nahi badugu, eta ez haien zalditeria ugariak lehen hotsean handik egotzi, batez ere hiriak izutzen badira eta elkarrengana bildu, eta, Egestakoak besterik lagun ez ditugula, etsaiari aurre egiteko behar den zalditeriaz hornitzen ez bagaituzte.

«Izan ere, lotsagarria litzateke etxera bueltarako bidea hartu behar izatea edota indar gehiagoren eske hastea, aurretiaz gauzak ondo ez pentsatzearen. Hemendik armada egokiarekin abiatu behar dugu, guretik oso urruti dagoen lurraldera goazela jabetuz, eta ezin daitekeela konparatu kanpaina hau eta lurralde aliatutik hornikuntza erraz lor daitekeen inguruko hiri basailuren batekin egin daitekeen kanpaina. Aitzitik, guztiz arrotza dugun lurralde batera goaz, hain punturaino, non neguko lau hilabeteetan mezularirik handik hona etortzea ere erraza ez den.

22.— «Beraz, nire aburuz hoplita asko eraman behar dugu, hala gureak nola aliatuenak, baita gure menpeko hirietan eta Peloponeson soldataren truke konbentzi eta errolda ditzakegun guztiak; halaber, arkulari eta habailari ugari, etsaiaren zalditeriari aurre egin ahal izateko. Ontzi

ὀχλώδους τῆς παρασκευῆς, πολὺ δὲ μάλλον ὥρμηντο, καὶ τοῦναντίον περιέστη αὐτῶ· εὖ τε γὰρ παραινέσαι ἔδοξε καὶ ἀσφάλεια νῦν δὴ καὶ πολλὴ ἔσσεσθαι. καὶ ἔρως ἐνέπεσε τοῖς πᾶσιν ὁμοίως ἐκπλεῦσαι· τοῖς μὲν γὰρ πρεσβυτέροις ὡς ἢ καταστρεψομένοις ἐφ’ ᾧ ἔπλεον ἢ οὐδὲν ἂν σφαλεῖσαν μεγάλην δύναμιν, τοῖς δ’ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῆς τε ἀπούσης πόθῳ ὀψεως καὶ θεωρίας, καὶ εὐέλπιδες ὄντες σωθήσεσθαι· ὁ δὲ πολὺς ὄμιλος καὶ στρατιώτης ἐν τε τῷ παρόντι ἀργύριον οἴσιν καὶ προσκτήσεσθαι δύναμιν ὅθεν αἰδίων μισθοφορὰν ὑπάρξειν. ὥστε διὰ τὴν ἄγαν τῶν πλεόνων ἐπιθυμίαν, εἴ τῳ ἄρα καὶ μὴ ἤρεσκε, δεδιὼς μὴ ἀντιχειροτονῶν κακόνους δόξειεν εἶναι τῇ πόλει ἡσυχίαν ἦγεν.

[25] Καὶ τέλος παρελθὼν τις τῶν Ἀθηναίων καὶ παρακαλέσας τὸν Νικίαν οὐκ ἔφη χρῆναι προφασίζεσθαι οὐδὲ διαμέλλειν, ἀλλ’ ἐναντίον ἀπάντων ἥδη λέγειν ἦντινα αὐτῷ παρασκευὴν Ἀθηναῖοι ψηφί σονται. ὁ δὲ ἄκων μὲν εἶπεν ὅτι καὶ μετὰ τῶν ξυναρχόντων καθ’ ἡσυχίαν μάλλον βουλευέσσοιτο, ὅσα μέντοι ἥδη δοκεῖν αὐτῷ, τριήρεσι μὲν οὐκ ἔλασσον ἢ ἑκατὸν πλευστέα εἶναι (αὐτῶν δ’ Ἀθηναίων ἔσσεσθαι ὀπλιταγωγούς ὅσοι ἂν δοκῶσι, καὶ ἄλλας ἐκ τῶν ξυμμάχων μεταπεμπτέας εἶναι), ὀπλίταις δὲ τοῖς ξύμπασιν Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων πεντακισχιλίων μὲν οὐκ ἐλάσσοσιν, ἣν δέ τι δύνωνται, καὶ πλέοσιν· τὴν δὲ ἄλλην παρασκευὴν ὡς κατὰ λόγον, καὶ τοξοτῶν τῶν αὐτόθεν καὶ ἐκ Κρήτης καὶ σφενδονητῶν, καὶ ἦν τι ἄλλο πρέπον δοκῇ εἶναι, ἐτοιμασάμενοι ἄξιν.

[26] Ἀκούσαντες δ’ οἱ Ἀθηναῖοι ἐψηφίσαντο εὐθύς αὐτοκράτορας εἶναι καὶ περὶ στρατιᾶς πλήθους καὶ περὶ τοῦ παντός πλοῦ τοὺς στρατηγούς πράσσειν ἢ ἂν αὐτοῖς δοκῇ ἄριστα εἶναι [Ἀθηναίοις]. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ παρασκευὴ ἐγίγνετο, καὶ ἕξ τε τοὺς ξυμμάχους ἔπεμπον καὶ αὐτόθεν καταλόγους ἐποιοῦντο, ἅρτι δ’ ἀνελήφει ἡ πόλις ἑαυτὴν ἀπὸ τῆς νόσου καὶ τοῦ ξυνεχοῦς πολέμου ἕξ τε ἡλικίας πλήθος ἐπιγεγεννημένης καὶ ἕς χρημάτων ἄθροισιν διὰ τὴν ἐκεχειρίαν, ὥστε ῥᾶον πάντα ἐπορίζετο. καὶ οἱ μὲν ἐν παρασκευῇ ἦσαν.

[27] Ἐν δὲ τούτῳ, ὅσοι Ἑρμαῖ ἦσαν λίθινοι ἐν τῇ πόλει τῇ Ἀθηναίων (εἰσὶ δὲ κατὰ τὸ ἐπιχώριον, ἢ τετράγωνος

kopurua ere haiek baino haziagoa behar dugu, hornikuntzak errazago irits daitezen, eta bertotik eraman beharra dago, zama-ontzietan, hemengo biltegieta dugun bihia, gari eta garagar txigortua; okinak ere eraman beharko ditugu, derrigor erreklutatuta soldatarekin, okindegien tamainaren arabera kopuruan, eguraldiagatik zeharkaldia gelditu beharra baldin badago tropek egunerokoa izan dezaten, hain soldadu kopuru handia ezin baitu edozein hirik hartu. Hala, gainerako guztia ere ahalik ondoen aurreikusi behar da, inoren ahalbideen esku ezer utzi gabe; baina, batik bat, ahalik eta dirutza handiena eraman behar dugu, kontuan harturik Egestakoa, gure eskueran omen dagoena, balitekeela gure eskueran egotea, baina hitzez soilik.

23.– «Hortaz, bertotik itsasoratu behar dugu geuretik daukagun guztia-rekin eta alderdi orotan haiena bezalakoa edo handiagoa izango den ekipamenduarekin –lehorreko armadaren hoplitetan salbu-; eta hala eta guztiz ere neke handia izango dugu batzuei garaitzen besteak salbu mantentzen ditugun bitartean.

«Gogoan izan behar dugu leku arrotz bezain etsai hartara kolonizatzaile gisara goazela, eta, horregatik, lehorreratzeko garen lehen egunetik bertatik hartu behar dugula mendean lurralde hura, horretan porrot eginenez gero dena gure kontra bihur baitaiteke.

«Horren beldur naizelarik, eta gauzak ondo asmatzen jakin baino sarriago zortearen premia behar izaten dela uste izanik –gauza zaila gizakiontzat-, zoriaren mende ahalik gutxien utzi eta geure prestakuntzetatik espero daitekeen segurtasunean konfiantza jarrita itsasoratu behar dugula diot. Horixe dela uste baitut seguruena, ez soilik hiriarentzat, baizik espedizio horretara goazenontzat. Baten batek bestela uste baldin badu, beraren esku uzten dut nire agintea.»

24.– Niziasak halako moldez hitz egin zuen, uste izanik egitasmoaren erraldoiak atenastarrei atzera eragingo ziela agian, edo, espedizioa egin behar izanez gero, berme handiagoarekin itsasoratzeko baldintzak lortzeko asmoz. Baina prestaketa erraldoiaren premiak ez zuen apaldu atenastarren irrika espedizioa egiteko, baizik lehen baino irrikatsuago agertu ziren, Niziasak espero zuenaren kontra, zeren haren aholkuak ontzat jo zituzten eta orain pentsatu zuten bai izango zela bermea eta segurtasuna.

Eta era guztietako jendea gailendu zitzaion itsasora egiteko irrika; zaharrei, jomuga lurraldeok menperatuko zituztelakoan eta hain arma-

ἐργασία, πολλοὶ καὶ ἐν ἰδίῳ προθύροις καὶ ἐν ἱεροῖς), μιᾷ νυκτὶ οἱ πλεῖστοι περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα. καὶ τοὺς δράσαντας ἤδει οὐδεὶς, ἀλλὰ μεγάλῳ μηνύτρῳ δημοσίᾳ οὗτοί τε ἐζητοῦντο καὶ προσέτι ἐψηφίσαντο, καὶ εἴ τις ἄλλο τι οἶδεν ἀσέβημα γεγεννημένον, μηνύειν ἀδεῶς τὸν βουλόμενον καὶ ἀστών καὶ ξένων καὶ δούλων. καὶ τὸ πρᾶγμα μεζόνως ἐλάμβανον· τοῦ τε γὰρ ἔκπλου οἰωνὸς ἐδόκει εἶναι καὶ ἐπὶ ξυνωμοσίᾳ ἅμα νεωτέρων πραγμάτων καὶ δήμου καταλύσεως [28] γεγενῆσθαι. μηνύεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκολουθῶν περὶ μὲν τῶν Ἑρμῶν οὐδέν, ἄλλων δὲ ἀγαλμάτων περικοπαί τινες πρότερον ὑπὸ νεωτέρων μετὰ παιδιᾶς καὶ οἴνου γεγεννημένοι, καὶ τὰ μυστήρια ἅμα ὡς ποιεῖται ἐν οἰκίαις ἐφ' ὕβρει ὦν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιῶντο. καὶ αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι ἐμποδῶν ὄντι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προεστάναι, καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγάλυνον καὶ ἐβόων ὡς ἐπὶ δήμου καταλύσει τά τε μυστικά καὶ ἡ τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ γένοιτο καὶ οὐδὲν εἴη αὐτῶν ὅτι οὐ μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν.

[29] Ὁ δ' ἐν τε τῷ παρόντι πρὸς τὰ μηνύματα ἀπελογεῖτο καὶ ἐτοῖμος ἦν πρὶν ἐκπλεῖν κρίνεσθαι, εἴ τι τούτων εἰργασμένος ἦν (ἤδη γὰρ καὶ τὰ τῆς παρασκευῆς ἐπεπόριστο), καὶ εἰ μὲν τούτων τι εἰργαστο, δίκην δοῦναι, εἰ δ' ἀπολυθείη, ἄρχειν. καὶ ἐπεμαρτύρετο μὴ ἀπόντος πέρι αὐτοῦ διαβολὰς ἀποδέχεσθαι, ἀλλ' ἤδη ἀποκτείνειν, εἰ ἀδικεῖ, καὶ ὅτι σωφρονέστερον εἴη μὴ μετὰ τοιαύτης αἰτίας, πρὶν διαγνῶσι, πέμπειν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτῳ στρατεύματι. οἱ δ' ἐχθροὶ δεδιότες τό τε στρατεύμα μὴ εὖνουν ἔχει, ἦν ἤδη ἀγωνίζεται, ὅ τε δῆμος μὴ μαλακίζεται θεραπεύων ὅτι δι' ἐκείνον οἱ τ' Ἀργεῖοι ξυνεστράτευον καὶ τῶν Μαντινέων τινές, ἀπέτρεπον καὶ ἀπέσπευδον, ἄλλους ῥήτορας ἐνιέντες οἱ ἔλεγον νῦν μὲν πλεῖν αὐτὸν καὶ μὴ κατασχεῖν τὴν ἀναγωγὴν, ἐλθόντα δὲ κρίνεσθαι ἐν ἡμέραις ῥηταῖς, βουλόμενοι ἐκ μείζονος διαβολῆς, ἦν ἐμῆλλον ῥᾶον αὐτοῦ ἀπόντος ποιεῖν, μετὰπεμπτον κομισθέντα αὐτὸν ἀγωνίσασθαι. καὶ ἔδοξε πλεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην.

da handiak porrotik ezin zuelakoan egin; adinaren lorian zeudenei, berriz, urrutiko lurraldeak ikusi eta ezagutzearren, onik aterako ziren uste osoarekin; tropako jende askori, azkenez, orduan behintzat dirua eskuratuko zutela eta Atenasen inperioa hedatzeak soldata iturri eten-gabea ekarriko zuela pentsatuz. Horrela, gehienek erakusten zuten afanitsu horrekin baten bat ados ez bazegoen ere, isilik geratu zen, aurkako botoarekin hiriaren interesen kontrakotzat har ez zezaten.

25.– Azkenean atenastar batek hartu zuen hitza eta, Niziasengana zuzenduz, aitzakia eta atzeramenduetara ez jotzeko esan zion, eta atenastarrek zenbat tropa jarri behar zuten esateko, argi eta garbi, denen aurrean.

Hark orduan, horretaz berba egiteko gogo handirik gabe, esan zuen buruzagi lagunekin astiroago kontsultatuko zuela, baina bere aburuz behintzat ehun trirreme atenastar baino gutxiago ez zutela izan behar, horietatik egoki ikusten zen kopurua, gehi aliatuei eskatu beharko zitzaiena, hopliten garraiorako; eta hoplita atenastarrak ere gutxienez bost mila, edo, ahal izanez gero, gehiago beharko zirela. Gainerako armadari buruz, Atenasko eta Kretako arkulariak, habailariak eta egokitizat jotzen zen guztia, jeneralen ardura zatekeen haiek prestatzea eta behar zen beste eramatea.

26.– Hitz hauek entzun ondoren, atenastarrek euren jeneralei botere osoa ematea ebatzi zuten, beraiei egoki zeritzena egin zezaten tropen kopuruari eta espedizioari zegokion guztian.

Segituan prestaketei ekin zieten, aliatuengana ordezkariak bidali zituzten eta Atenasen soldaduak erreklutatzen hasi ziren. Une hartan hiria bere onera etorri berri zegoen, izurritea igaro izanari eta gerra etenaldiari esker, gazte kopurua gehituta eta aberastasuna ere berreskuratuta, eta, halatan, errazago zen denetik hornitzea. Prestaketei ekin zieten, beraz.

27.– Baina, bien bitartean, Atenasen zeuden Hermes estatua marmolezko guztiak –tokiko ohitura baten arabera, hainbat halako dira, lau angeluko forman zizelaturak, hala etxe partikularren nola tenpluen atarian– aurreko aldetik moztuta agertu ziren gau berean. Inork ez zituen ezagutzen errudunak; sari publiko handien eskaintzarekin ahalegindu ziren haien bila, eta dekretua ere atera zuten, beste halako profanazioaren baten berri izan eta salatzen zuen edozein hiritarri, arrotzi nahiz esklabori, inmunitatea segurtatuz. Gertaera hari oso larria zeritzoten, zeren espedizioaren seinale txartzat jotzen baitzen, ekintza haren helburua erreboltara dei egin eta demokrazia erauztea zelakoan.

[30] Μετὰ δὲ ταῦτα θέρους μεσοῦντος ἤδη ἡ ἀναγωγὴ ἐγίνετο ἐς τὴν Σικελίαν. τῶν μὲν οὖν ξυμμάχων τοῖς πλείστοις καὶ ταῖς σιταγωγοῖς ὀλκάσι καὶ τοῖς πλοίοις καὶ ὅση ἄλλη παρασκευὴ ξυνείπετο πρότερον εἰρητο ἐς Κέρκυραν ξυλλέγεσθαι ὡς ἐκείθεν ἀθρόοις ἐπὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν τὸν Ἴονιον διαβαλοῦσιν· αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι καὶ εἰ τινες τῶν ξυμμάχων παρῆσαν, ἐς τὸν Πειραιᾶ καταβάντες ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ ἅμα ἔω ἐπλήρουν τὰς ναῦς ὡς ἀναξόμενοι. ξυγκατέβη δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ἅπας ὡς εἰπεῖν ὁ ἐν τῇ πόλει καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, οἱ μὲν ἐπιχώριοι τοὺς σφετέρους αὐτῶν ἕκαστοι προπέμποντες, οἱ μὲν ἑταίρους, οἱ δὲ ξυγγενεῖς, οἱ δὲ υἱεῖς, καὶ μετ' ἐλπίδος τε ἅμα ἰόντες καὶ ὀλοφυρμῶν, τὰ μὲν ὡς κτήσιντο, τοὺς δ' εἰ ποτε ὄψοιντο, ἐνθυμούμενοι ὅσον πλοῦν ἐκ τῆς σφετέρας ἀπεστέλλοντο. καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὡς ἤδη ἔμελλον μετὰ κινδύνων ἀλλήλους ἀπολιπεῖν, μᾶλλον αὐτοὺς ἐσθίει τὰ δεινὰ ἢ ὅτε ἐψηφίζοντο πλεῖν· ὅμως δὲ τῇ παρουσίᾳ ῥώμη, διὰ τὸ πλῆθος ἐκάστων ὧν ἐώρων, τῇ ὄψει ἀνεθάρσυν. οἱ δὲ ξένοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος κατὰ θεᾶν ἦκεν ὡς ἐπ' ἀξιόχρεων καὶ ἄπιστον διάνοιαν.

[31] Παρασκευὴ γὰρ αὕτη πρώτη ἐκπλεύσασα μιᾷς πόλεως δυνάμει Ἑλληνικῇ πολυτελεστάτῃ δὴ καὶ εὐπρεπεστάτῃ τῶν ἐς ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐγένετο. ἀριθμῷ δὲ νεῶν καὶ ὀπλιτῶν καὶ ἡ ἐς Ἐπίδauρον μετὰ Περικλέους καὶ ἡ αὐτὴ ἐς Ποτείδαιαν μετὰ Ἀγνωνος οὐκ ἐλάσσων ἦν· τετράκις γὰρ χίλιοι ὀπλῖται αὐτῶν Ἀθηναίων καὶ τριακόσιοι ἱππῆς καὶ τριῆρεις ἑκατόν, καὶ Λεσβίων καὶ Χίων πεντήκοντα, καὶ ξύμμαχοι ἔτι πολλοὶ ξυνέπλευσαν. ἀλλὰ ἐπὶ τε βραχεὶ πλῶ ὠρμήθησαν καὶ παρασκευῇ φαύλῃ, οὗτος δὲ ὁ στόλος ὡς χρόνιός τε ἐσόμενος καὶ κατ' ἀμφοτέρω, οὗ ἂν δέη, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ ἅμα ἐξαρτυθείς, τὸ μὲν ναυτικὸν μεγάλας δαπάναις τῶν τε τριηράρχων καὶ τῆς πόλεως ἐκπονηθέν, τοῦ μὲν δημοσίου δραχμὴν τῆς ἡμέρας τῷ ναύτῃ ἐκάστῳ διδόντος καὶ ναῦς παρασχόντος κενὰς ἐξήκοντα μὲν ταχείας, τεσσαράκοντα δὲ ὀπλιταγωγούς καὶ ὑπηρεσίας ταύταις τὰς κρατίστας, τῶν <δὲ> τριηράρχων ἐπιφορὰς τε πρὸς τῷ ἐκ δημοσίου μισθῷ διδόντων τοῖς θρανίταις τῶν ναυτῶν καὶ ταῖς ὑπηρεσίαις καὶ τᾶλλα σημείοις καὶ κατασκευαῖς πολυτελέσι χρησαμένων,

28.– Kontua da meteko eta zerbitzari batzuen ahotik Hermesen estatuekin jazotakoarekin zerikusirik ez zeukan gauza bat jakin zela: lehenago halako estatua batzuen mutilazioak gertatu zirela, txantxak eta ardoak bultzaturiko gazte zenbaiten eskutik, eta Misterioak etxe partikularretan modu sakrilegoan burutu zirela.

Beste batzuen artean, Altzibiadesi botatzen zioten errua. Orduan, hari amorru handiena zioten hiritar batzuk, herrian botere tinkoagoarekin agintzeko traba egiten zielako eta hura erbesteratuz gero lehen karguetara igoko zirelakoan, salaketari garrantzi handiegia ematen hasi ziren, eta gauza biek, Misterioen sakrilegioak eta Hermesen mutilazioak, demokrazia eraistea zutela helburu, eta ekintzok burutzerik ez zegoela haren kolaboraziorik gabe; horren frogatzat, besteak beste, haren jarraia ez-konformista eta gutxi demokratikoa aipatzen zituzten.

29.– Altzibiades berehalaxe saiatu zen salaketa horiei aurre egiten, eta espediziora joan aurretik –harrezkero bukatuak ziren prestaketak– berak egindako zernahi epai zezaten prest agertu zen eta, errudun irte-ten bazen, bere zigorra hartuko zuela, bai, baina absolbitzen bazuten, espedizioaren aginteaz arduratzea proposatuz. Gainera, bera kanpotik zela kalumniazko salaketarik ez onartzera deitu zien, baizik eta delituen bat egin bazuen, heriotza zigorra ezar ziezaiotela orduantxe, izan ere, halako erruztatze larriarekin zuhurragoa baitzen hain espedizio garrantzitsura ez igortzea epaia eman aurretik. Baina haren etsaiak, epaia orduan eginez gero espediziora zihoan jendea beraren alde jarriko zen beldurrez, edota herriak bigun jokatuko zuelakoan harekin –izan ere, Altzibiadesen bitartekotzari esker parte hartzera baitzihoazen akeoak eta Mantineako batzuk–, epaia alde aurretik ez egiteko iritzia zabaltzen zuten atenastarren artean, aitzitik, orduan ahalik lasterren itsasora behar zuela eta bueltan, epe jakin baten barruan, epaitua izan behar zuela esatera bultzatzen zituzten hizlariak. Horrela, hari itzulara-zi eta garrantzia handiagoko salaketaren bategatik epaitzea espero zuten, salaketa errazago presta zezaketelarik hura kanpotik zela. Eta Altzibiades itsasora zedila erabaki zuten.

30.– Gertaera hauen ondoren, udaren erdi inguruan, Siziliarako espedizioa irten zen. Aliatu gehienei, hala nola zamaontziei eta eurokin batera zihoazen ontzi eta tropei, Korziran biltzeko agindua eman zitzaien, handik aurrera denak batera egiteko Joniar golkoaren zeharkaldia Yapi-gia lurmuturreraino. Irteera egun hartan, atenastarrak eta hiri honetan zeuden aliatu guztiak Pireora jaitsi ziren goizean goiz, eta itsasora egi-

καὶ ἐς τὰ μακρότατα προθυμηθέντος ἑνὸς ἐκάστου ὅπως αὐτῷ τινὶ εὐπρεπεΐα τε ἢ ναῦς μάλιστα προέξει καὶ τῷ ταχυναυτεῖν, τὸ δὲ πεζὸν καταλόγοις τε χρηστοῖς ἐκκριθὲν καὶ ὅπλων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα σκευῶν μεγάλη σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμιλληθέν. ξυνέβη δὲ πρὸς τε σφᾶς αὐτοὺς ἅμα ἔριν γενέσθαι, ᾧ τις ἕκαστος προσετάχθη, καὶ ἐς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐπιδείξιν μᾶλλον εἰκασθῆναι τῆς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἢ ἐπὶ πολεμίους παρασκευήν. εἰ γάρ τις ἐλογίσατο τὴν τε τῆς πόλεως ἀνάλωσιν δημοσίαν καὶ τῶν στρατευομένων τὴν ἰδίαν, τῆς μὲν πόλεως ὅσα τε ἦδη προετετελέκει καὶ ἃ ἔχοντας τοὺς στρατηγοὺς ἀπέστελλε, τῶν δὲ ἰδιωτῶν ἃ τε περὶ τὸ σῶμά τις καὶ τριῆραρχος ἐς τὴν ναῦν ἀνηλώκει καὶ ὅσα ἔτι ἔμελλεν ἀναλώσειν, χωρὶς δ' ἃ εἰκὸς ἦν καὶ ἄνευ τοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου μισθοῦ πάντα τινὰ παρασκευάσασθαι ἐφόδιον ὥς ἐπὶ χρόνιον στρατείαν, καὶ ὅσα ἐπὶ μεταβολῇ τις ἢ στρατιώτης ἢ ἔμπορος ἔχων ἔπλει, πολλὰ ἂν τάλαντα ἠύρεθῃ ἐκ τῆς πόλεως τὰ πάντα ἐξαγόμενα. καὶ ὁ στόλος οὐχ ἦρσον τόλμης τε θάμβει καὶ ὄψεως λαμπρότητι περιβόητος ἐγένετο ἢ στρατιᾶς πρὸς οὓς ἐπήσαν ὑπερβολῇ, καὶ ὅτι μέγιστος ἦδη διάπλους ἀπὸ τῆς οἰκείας καὶ ἐπὶ μεγίστη ἐλπίδι τῶν μελλόντων πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ἐπεχειρήθη.

[32] Ἐπειδὴ δὲ αἱ νῆες πλήρεις ἦσαν καὶ ἐσέκειτο πάντα ἦδη ὅσα ἔχοντες ἔμελλον ἀνάξεσθαι, τῇ μὲν σάλπιγγι σιωπῇ ὑπεσημάνθη, εὐχὰς δὲ τὰς νομιζομένας πρὸ τῆς ἀναγωγῆς οὐ κατὰ ναῦν ἐκάστην, ξύμπαντες δὲ ὑπὸ κήρυκος ἐποιοῦντο, κρατῆράς τε κεράσαντες παρ' ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ἐκπώμασι χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς οἳ τε ἐπιβάται καὶ οἱ ἄρχοντες σπένδοντες. ξυνεπηύχοντο δὲ καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ὁ ἐκ τῆς γῆς τῶν τε πολιτῶν καὶ εἴ τις ἄλλος εὐνους παρῆν σφίσιν. παιανίσαντες δὲ καὶ τελεώσαντες τὰς σπονδὰς ἀνήγοντο, καὶ ἐπὶ κέρως τὸ πρῶτον ἐκπλεύσαντες ἄμιλλαν ἦδη μέχρι Αἰγίνης ἐποιοῦντο. καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Κέρκυραν, ἔνθαπερ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα τῶν ξυμμάχων ξυνελέγετο, ἠπείγοντο ἀφικέσθαι. Ἐς δὲ τὰς Συρακούσας ἠγγέλλετο μὲν πολλαχόθεν τὰ περὶ τοῦ ἐπίπλου, οὐ μέντοι ἐπιστεύετο ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐδέν, ἀλλὰ καὶ γενομένης

teko ontziratzen hasi ziren. Eta hirian zegoen jende guztia, bertakoak eta kanpotarrak oro har –hala esan daiteke–, jaitsi zen haiekin batera; atenastarrak, bakoitzak bereei agur esateko, batzuek lagunei, beste batzuek senideei eta beste zenbaitek semeei, itxaropenezko hitzak eta erostak nahasiz: Sizilian lurraldeak eskuratuko zituzten itxaropena, baina berriro elkar ikusiko ez ote zuten auhenak, euren lurraldetik zein urrun zihoazen pentsatuz.

31.– Une hartan, elkarrengandik banantzeko eta arriskuei aurre egiteko zorian aurkitzen zirenean, espedizioaren aldeko botoa eman zutenean baino artegatasun handiagoa nabaritzen zuten. Halere, begien aurrean zekusaten guztiak iradokitzen zuen botere erakustaldi hark gogoa jasotzen zien. Kanpotarrak eta gainerako jende multzoa ere hantxe zen, jakin-minez begira, ikusten zutena sinetsi ezinik, zerren huraxe baitzen hiri bakar batetik eta heleniarrez soilik hornituta irteten zen lehen espedizioa, baita ordura arte izan zirenetatik garestiena eta ondoen hornitutakoa.

Egia esan, ontzi kopuruari eta hoplitei dagokionean, Periklesekin Epidaurora eta Hagnonekin Potideara bidalitako espedizioa ez zen izan hau baino txikiagoa, zerren espedizio hartan lau mila hoplita, hirurehun zaldun eta ehun trirreme atenastarrek parte hartu baitzuten, gehi Lesbos eta Kiosko berrogeita hamarrek, hala nola hainbat aliatuk.

Baina hura bidaia laburra zen, eta ekipamendua ere erdipurdikoa. Oraingo hau, ordea, espedizio luzea izango zen, eta itsasoko nahiz lehorreko armadaz hornituta zihoan, premia zegoenean bataz nahiz besteaz baliatzeko. Flotari dagokionez, trierarkoek eta hiriak egindako gastu itzelen ondorioa antolatu zen: altxor publikotik eguneko drakma bana ematen zitzaion itsasgizon bakoitzari; tripulaziorik gabeko hirurogei ontzi arin eta hopliten garraiorako berrogei entregatu ziren, ofizial onenen kargura; horrez gain, trierarkoek estatuaren soldataz gainerako guztian ere, bakoitza bere ontzia besteak baino azkarragoa eta dotoreagoa izan zedin ahalegintzen zen, brankan nahiz bestelakoan buru-irudi eta apaindura oso garestiak jarritz. Lehorreko tropen errolda zerrenda garbietan oinarrituta egin zen, eta gizon bakoitza afan itzelaz lehiatu zen armadurari eta gainerako ekiopari zegokion guztian.

Horrela, bakoitzari esleitu zitzaiona zeinek hobeto egiteko ahaleginaz gain, etsaiaren kontrako prestaketa baino gainerako heleniarren aurrean botere eta aberastasun erakustaldi nabarmena zirudien hark guztiak.

ἐκκλησίας ἐλέχθησαν τοιοῦδε λόγοι ἀπὸ τε ἄλλων, τῶν μὲν πιστευόντων τὰ περὶ τῆς στρατείας τῆς τῶν Ἀθηναίων, τῶν δὲ τὰ ἐναντία λεγόντων, καὶ Ἑρμοκράτης ὁ Ἑρμωνος παρελθὼν αὐτοῖς, ὡς σαφῶς οἰόμενος εἰδέναι τὰ περὶ αὐτῶν, ἔλεγε καὶ παρῆναι τοιάδε.

[33] Ἄπιστα μὲν ἴσως, ὥσπερ καὶ ἄλλοι τινές, δόξω ὑμῖν περὶ τοῦ ἐπίπλου τῆς ἀληθείας λέγειν, καὶ γινώσκω ὅτι οἱ τὰ μὴ πιστὰ δοκοῦντα εἶναι ἢ λέγοντες ἢ ἀπαγγέλλοντες οὐ μόνον οὐ πείθουσιν, ἀλλὰ καὶ ἄφρονες δοκοῦσιν εἶναι ὅμως δὲ οὐ καταφοβηθεῖς ἐπισχίσω κινδυνευούσης τῆς πόλεως, πείθων γε ἑμαυτὸν σαφέστερόν τι ἐτέρου εἰδῶς λέγειν. Ἀθηναῖοι γὰρ ἐφ' ὑμᾶς, ὁ πάνυ θαυμάζετε, πολλῇ στρατιᾷ ὥρμηται καὶ ναυτικῇ καὶ πεζῇ, πρόφασιν μὲν Ἑγεσταίων ξυμμαχία καὶ Λεοντίνων κατοικίσει, τὸ δὲ ἀληθές Σικελίας ἐπιθυμία, μάλιστα δὲ τῆς ἡμετέρας πόλεως, ἡγού μενοι, εἰ ταύτην σχοῖεν, ῥαδίως καὶ τᾶλλα ἔξειν. ὥς οὖν ἐν τάχει παρεσομένων, ὁρᾶτε ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων ὅτῳ τρόπῳ κάλλιστα ἀμυνεῖσθε αὐτούς, καὶ μήτε καταφρονήσαντες ἄφαρκοι ληφθήσεσθε μήτε ἀπιστήσαντες τοῦ ξύμπαντος ἀμελήσετε. εἰ δέ τῳ καὶ πιστά, τὴν τόλμαν αὐτῶν καὶ δύνάμιν μὴ ἐκπλαγῇ. οὔτε γὰρ βλάπτειν ἡμᾶς πλείω οἰοί τ' ἔσονται ἢ πάσχειν, οὔθ' ὅτι μεγάλῳ στόλῳ ἐπέρχονται, ἀνωφελεῖς, ἀλλὰ πρὸς τε τοὺς ἄλλους Σικελιώτας πολὺ ἄμεινον (μᾶλλον γὰρ ἐθελήσουσιν ἐκπλαγέντες ἡμῖν ξυμμαχεῖν), καὶ ἦν ἄρα ἡ κατεργασώμεθα αὐτοὺς ἢ ἀπράκτους ὧν ἐφίενται ἀπώσωμεν (οὐ γὰρ δὴ μὴ τύχωσί γε ὧν προσδέχονται φοβοῦμαι), κάλλιστον δὴ ἔργον ἡμῖν ξυμβήσεται, καὶ οὐκ ἀνέλπιστον ἔμοιγε. ὀλίγοι γὰρ δὴ στόλοι μεγάλοι ἢ Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων πολὺ ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἀπάραντες κατῶρθωσαν. οὔτε γὰρ πλείους τῶν ἐνοικούντων καὶ ἀστυγειτόνων ἔρχονται (πάντα γὰρ ὑπὸ δέους ξυνίσταται), ἦν τε δι' ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ σφαλῶσι, τοῖς ἐπιβουλευθεῖσιν ὄνομα, καὶ περὶ σφίσιν αὐτοῖς τὰ πλείω πταίσωσιν, ὅμως καταλείπουσιν. ὅπερ καὶ Ἀθηναῖοι αὐτοὶ οὗτοι, τοῦ Μήδου παρὰ λόγον πολλὰ σφαλέντος, ἐπὶ τῷ ὀνόματι ὡς ἐπ' Ἀθήνας ἦει ηὐξηθήσαν, καὶ ἡμῖν οὐκ ἀνέλπιστον τὸ τοιοῦτο ξυμβῆναι.

Hiriaren gastu publikoa nahiz espedizio partaideen pribatua kalkulatu balitz, hiriak oro har talentu asko eta asko eman zuela aterako zen: hiri-ko altxorretik, ordurako gastatu zen guztia eta jeneralek beraiekin zera-matzatena; partikularrengandik, berriz, bakoitzak bere hornidurarako gastatua, eta, trierarkoen kasuan, ontzia ekipatzeko gastatu zutena eta aurrerantzean gastatu beharko zutena; horrez gain, jakina, bakoitzak bere soldataz aparte hain bidaia luzerako prestatuko zuena eta trukera-ko eramango zuena, soldadu edo merkatari izan.

Beraz, armada hark harridura sortzen zuen jendearengan, hala haren ausardiagatik eta erakustaldiaren arrandiagatik, nola xede zuen etsaia-rekiko ageri zuen alde nabarmenagatik, baita oraingo huraxe zelako aberritik urrutien egiten zen espedizioa eta etorkizunari begira iguripen handienak sortzen zituen, garai hartan ziren baliabideekiko.

32.— Jendea ontzietara sartu eta espediziorako behar zen guztia zamatu zenean, turuta hotsak isiltasuna agindu zuen eta itsasoratu aurretiko otoitzak egin zituzten, ez ontzi bakoitzak bere kabuz, baizik heraldoa-ren hitzak denak batera errepikatuz, bien bitartean armada osoko itsas-gizonak eta ofizialak libazioak egiten zituztelarik urrezko eta zilarrez-ko edalontzietan ardoa isuriz.

Kaian zegoen gainerako jende guztia, hirikoak nahiz adiskidetasunez han zeudenak, haien otoitzera bildu ziren. *Pea*n kantua abestu eta zere-moniak bukatutzat jo zirenean, aingurak jaso zituzten; hasiera batean lerroan irten ziren portutik, baina gero berehala ekin zioten lehiari, Eginara zein lehenago iritsi.

Horiek Korzirara azkar zihoazen bitartean, han bildutako gainerako tropa aliatuekin bat egitera, espedizioaren albisteak leku anitzetatik iris-ten ziren Sirakusara. Dena den, luzaroan ez zitzaion sinesgarritasunik eman, harik eta Asanblada batean esan beharreko berbak esan ziren arte, zeren batzuek espedizio atenastarrari sinesgarritasuna ematen zio-ten arren, beste batzuek ez zuten sinesten. Eta Hermonen seme Her-mokrates izan zen aurrera irten eta hitza hartu zuena, eta berak gauzen berri zehatza zeukala eta, honako aholku hauek eman zituen:

33. «Beharbada pentsatuko duzue gauza sinestezinak direla nik neuk eta beste batzuek espedizio horren egitasunaz dioguzanak, eta badakit, gainera, sinesgarritasunik ez duten gauzak asmatzen edo errepikatzen dituztenak, inor ez konbentzitzeaz gain, zorotzat jo ohi direla. Baina ni ez naiz isilduko horren beldurrez, baizik eta, hiriarentzat arrisku handi-

[34] Ὅρασθ' ὅτι οὖν τά τε αὐτοῦ παρασκευαζώμεθα καὶ ἐς τοὺς Σικελοὺς πέμποντες τοὺς μὲν μᾶλλον βεβαιωσώμεθα, τοῖς δὲ φιλίαν καὶ ξυμμαχίαν πειρώμεθα ποιεῖσθαι, ἐς τε τὴν ἄλλην Σικελίαν πέμπωμεν πρέσβεις δηλοῦντες ὡς κοινὸς ὁ κίνδυνος, καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως ἡ ξυμμαχίαν ποιώμεθα ἡμῖν ἢ μὴ δέχωνται Ἀθηναίους. δοκεῖ δέ μοι καὶ ἐς Καρχηδόνα ἄμεινον εἶναι πέμψαι· οὐ γὰρ ἀνέλπιστον αὐτοῖς, ἀλλ' αἰεὶ διὰ φόβου εἰσὶ μὴ ποτε Ἀθηναῖοι αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ἔλθωσιν, ὥστε τάχ' ἂν ἴσως νομίσαντες, εἰ τὰδε προήσονται, καὶ σφεῖς ἐν πόνῳ εἶναι, ἐθελήσειαν ἡμῖν ἥτοι κρύφα γε ἢ φανερώς ἢ ἐξ ἑνός γέ του τρόπου ἀμῦναι. δυνατοὶ δὲ εἰσὶ μάλιστα τῶν νῦν, βουλευθέντες· χρυσὸν γὰρ καὶ ἄργυρον πλείστον κέκτηνται, ὅθεν ὁ τε πόλεμος καὶ τὰλλα εὐπορεῖ. πέμπωμεν δὲ καὶ ἐς τὴν Λακεδαιμόνα καὶ ἐς Κόρινθον δεόμενοι δεῦρο κατὰ τάχος βοηθεῖν καὶ τὸν ἐκεῖ πόλεμον κινεῖν. ὁ δὲ μάλιστα ἐγὼ τε νομίζω ἐπίκαιρον ὑμεῖς τε διὰ τὸ ξύνηθες ἥσυχον ἤκιστ' ἂν ὀξέως πείθοισθε, ὅμως εἰρήσεται. Σικελιῶται γὰρ εἰ ἐθέλοιμεν ξύμπαντες, εἰ δὲ μὴ, ὅτι πλείστοι μεθ' ἡμῶν, καθελκύσαντες ἅπαν τὸ ὑπάρχον ναυτικὸν μετὰ δυοῖν μνηοῖν τροφῆς ἀπαντῆσαι Ἀθηναίοις ἐς Τάραντα καὶ ἄκραν Ἰαπυγίαν, καὶ δηλὸν ποιῆσαι αὐτοῖς ὅτι οὐ περὶ τῆς Σικελίας πρότερον ἔσται ὁ ἀγὼν ἢ τοῦ ἐκείνους περαιωθῆναι τὸν Ἰόνιον, μάλιστα' ἂν αὐτοὺς ἐκπλήξαιμεν καὶ ἐς λογισμὸν καταστήσασιν ὅτι ὁρμώμεθα μὲν ἐκ φιλίας χώρας φύλακες (ὑποδέχεται γὰρ ἡμᾶς Τάρας), τὸ δὲ πέλαγος αὐτοῖς πολὺ περαιουῖσθαι μετὰ πάσης τῆς παρασκευῆς, χαλεπὸν δὲ διὰ πλοῦ μήκος ἐν τάξει μείναι, καὶ ἡμῖν ἂν εὐεπίθετος εἴη, βραδεῖά τε καὶ κατ' ὀλίγον προσπίπτουσα. εἰ δ' αὖ τῷ ταχυναυτοῦντι ἄθροωτέρῳ κουφίσαντες προσβάλοιεν, εἰ μὲν κώπαις χρήσαιντο, ἐπιθοίμεθ' ἂν κεκμηκόσιν, εἰ δὲ μὴ δοκοίη, ἔστι καὶ ὑποχωρῆσαι ἡμῖν ἐς Τάραντα· οἱ δὲ μετ' ὀλίγων ἐφοδίων ὡς ἐπὶ ναυμαχίᾳ περαιωθέντες ἀποροῖεν ἂν κατὰ χωρία ἐρήμα, καὶ ἡ μένοντες πολιορκοῖντο ἂν ἢ πειρώμενοι παραπλεῖν τὴν τε ἄλλην παρασκευὴν ἀπολείποιεν ἂν καὶ τὰ τῶν πόλεων οὐκ ἂν βέβαια ἔχοντες, εἰ ὑποδέξοιντο, ἀθυμοῖεν. ὥστ' ἔγωγε τούτῳ τῷ λογισμῷ ἡγοῦμαι ἀποκληρομένους αὐτοὺς οὐδ' ἂν ἀπάραι ἀπὸ Κερκύρας, ἀλλ' ἢ διαβουλευσαμένους καὶ κατασκοπαῖς

ko egoera honetan, dakidana esango dut, beste batzuek baino informazio gehiago daukadala jakinik.

«Egia da atenastarrek, hain harrigarri baderitzozue ere, guri erasotzeko asmoa daukatela itsasoko nahiz lehorreko gudaroste handiekin; Egesta-koekin duten aliantza eta Leontinokoak botereratzea jartzen dute arrazoitzat, baina benetan nahi dutena, esan gabe utzi arren, Sizilia euren-ganatzea da, eta batez ere gure hiria, zeren, geure hau hartuz gero, gainerakoa berenganatzea erraza dela uste baitute.

«Ziurtzat hartuta, halatan, laster izango ditugula hemen, pentsa ezazue zein modutara aurre egin diezaiekezuen eskura dituzuen baliabideekin; ez zaitzatela ustekabeen harrapatu haiek aintzakotzat ez hartzearren, edota ez sinesteagatik dena bertan behera uzten duzelako.

«Orain, nik esandakoa baten batek sinesgarritzat jotzen badu, ez dezala larritu haien ozartasunak eta botereak; izan ere, ezingo digute egin haiek jasoko duten kaltea baino handiagoa, eta ez da aterako gure kaltetan flota handi batekin honantz etortzea, zeren gainerako siziliarrek nahiago izango dute gure aliatu egin, haien beldurrez; eta atenastarrak garaitzen badi-tugu edota haiek nahi dutena lortu gabe kanpora egozten —eta ni ez naiz haiek asmotan dutena erdietsiko dutelako beldur—, garaitza ezin hobea izango da guretzat, eta nik behintzat ikusten ditut horretarako aukerak.

«Flota handi gutxik lortu du, dela heleniar edo barbaro, lurralde urrutietan arrakasta izatea, zeren, lehenik eta behin, espedizioan etorri ohi direnen kopurua ez baita izaten tokiko jendearena eta euron auzokoena baino handiagoa, eta azken hauek elkarrengana biltzen dira erasotzaile-aren beldurrez; eta lurralde arrotzean hornikuntza faltagatik porrot egi-ten dutenean, gehienetan euren akatsengatik izan arren, haiek erasota-ko lurraldeari ospea ematen diote. Horrelaxe bihurtu ziren handi gure atenastarrok ere, mediarraren erasoak haien kontra zuzendu eta, inork espero ez zuena, porrot itzela izan zuelako; eta gure kasuan ere ez dut jotzen hori ezinezkotzat.

34.— «Itxaropen osoarekin, beraz, saia gaitezen hemengoa prestatzen, baina bidal ditzagun mandatariak sikuloengana, batzuen ituna berresteko eta bestetzuen adiskidetasuna eta aliantza sustatzeko; baita gainera-ko Siziliara ere, arriskua orokorra dela ikustaraz dezaten, eta Italiara, gure aliatu egin dadin edo behintzat atenastarrak har ez dezaten.

«Komenigarri deritzot, halaber, Kartagora bertara ere enbaxadoreak bidaltzeari, zeren haientzat atenastarrena ez baita gauza berria, baizik noizbait haien hiriri eraso egingo dioten beldur etengabeen bizi dira,

χρωμένους, όπόσοι τ' έσμέν και έν ώ χωρίω, έξωσθῆναι άν τῇ ώρα ές χειμώνα, ἢ καταπλαγέντας τῷ άδοκῆτῳ καταλῦσαι άν τόν πλούν, άλλως τε και τοῦ έμπειροτάτου τών στρατηγών, ώς έγώ άκούω, άκοντος ήγουμένου και άσμένου άν πρόφασιν λαβόντος, ει τι αξιόχρεων άφ' ήμών όφθείῃ. άγγελλοίμεθα δ' άν εὔ οἶδ' ότι έπὶ τὸ πλέον τών δ' ανθρώπων πρός τὰ λεγόμενα και αί γνώμαι ίστανται, και τούς προεπιχειροῦντας ἢ τοῖς γε έπιχειροῦσι προδηλοῦντας ότι άμνουνται μάλλον πεφόβηνται, ίσοκινδύνους ήγούμενοι. όπερ άν νῦν Αθηναῖοι πάθοιεν. έπέρχονται γάρ ήμῖν ώς οὔκ άμννουμένοις, δικαίως κατεγνωκότες ότι αυτούς οὔ μετὰ Λακεδαιμονίων έφθείρομεν· ει δ' ίδοιεν παρὰ γνώμην τολμήσαντας, τῷ άδοκῆτῳ μάλλον άν καταπλαγεῖεν ἢ τῇ άπό τοῦ άληθοῦς δυνάμει. 'Πείθεσθε οὔν μάλιστα μέν ταῦτα τολμήσαντες, ει δέ μή, ότι τάχιστα τάλλα ές τόν πόλεμον έτοιμάζειν, και παραστῆναι παντὶ τὸ μέν καταφρονεῖν τούς έπιόντας έν τών έργων τῇ άλκῇ δείκνυσθαι, τὸ δ' ἤδη τὰς μετὰ φόβου παρασκευὰς άσφαλεστάτας νομίσαντας ώς έπὶ κινδύνου πράσσειν χρησιμώτατον άν ζυμβῆναι. οἱ δέ άνδρες και έπέρχονται και έν πλῶ εὔ οἶδ' ότι ἤδη εισὶ και όσον οὔπω πάρεσιν.'

[35] Καὶ ό μέν Έρμοκράτης τοσαῦτα είπεν· τών δέ Συρακοσίων ό δῆμος έν πολλῇ πρός άλλήλους έριδι ἦσαν, οἱ μέν ώς οὔδενὶ άν τρόπῳ έλθοιεν οἱ Αθηναῖοι οὔδ' άληθῇ έστὶν ά λέγει, τοῖς δέ, ει και έλθοιεν, τί άν δράσειαν αυτούς ότι οὔκ άν μεῖζον άντιπάθοιεν. άλλοι δέ και πάνυ καταφρονοῦντες ές γέλωτα έτρεπον τὸ πρᾶγμα. ολίγον δ' ἦν τὸ πιστεῦον τῷ Έρμοκράτῃ και φοβούμενον τὸ μέλλον. παρελθών δ' αυτοῖς Αθηναγόρας, ός δήμου τε προστάτης ἦν και έν τῷ παρόντι πιθανώτατος τοῖς πολλοῖς, έλεγε τοιάδε.

[36] 'Τούς μέν Αθηναίους όστις μή βούλεται οὔτω κακῶς φρονῆσαι και ύποχειρίους ήμῖν γενέσθαι ένθάδε έλθόντας, ἢ δειλός έστὶν ἢ τῇ πόλει οὔκ εὔνους· τούς δέ άγγέλλοντας τὰ τοιαῦτα και περιφόβους ύμᾶς ποιοῦντας τῆς μέν τόλμης οὔ θαυμάζω, τῆς δέ άξυνεσίας, ει μή οἶονται ένδηλοὶ εἶναι. οἱ γάρ δεδιότες ἰδία τι βούλονται τήν πόλιν ές έκπληξιν καθιστάναι, όπως τῷ κοινῷ φόβῳ τὸν σφέτερον έπηλυγάζωνται. και νῦν

halatan non, oraingo aukera honi kasurik egin ezean, beraiek ere arriskuan egon daitezkeela pentsatuz, baliteke guri laguntza eman nahi izatea, dela ezkutuan, argi eta garbi edota beste edozein modutara. Izan ere, borondaterik izanez gero, haiek dira gaur egun baliabide gehien dutenak; urrea eta zilarra ugari daukate, eta ekai horiekin erraz buru daiteke gerra eta gainerako guztia.

Bidal ditzagun enbaxadoreak Lazedemon eta Korintora ere, azkar mugi daitezen guri laguntzera eta han bertan erasoak egitera.

«Eta nik egokientzat jotzen dudan aholkua, zuen ohiko patxadarekin inolaz ez diozuen arren azkar erantzungo, ez da geratuko esan gabe, dena dela: siziliarrok –nahi izanez gero, denok, edo behintzat gure alde bil ditzakegun guztiek– daukagun flota guztia itsasora dezagula bi hila-beterako zuzkidurarekin, Tarentora edo Yapigia lurmuturrera joan gaitetzela atenastarrei aurpegi ematera eta zera erakustera: Siziliara sartzerik ez dutela izango Itsaso Joniarra zeharkatu gabe. Horixe litzateke haiei beldurra eragiteko modu onena, eta guk lagun dugun eta lagun mantenduko dugun lurralde batetik itsasoratzen garela pentsarazteko, zeren Tarentok abegi egiten baitigu, eta itsaso zabala lar handia dela konboi guztiarekin zeharkatzeko, halako zeharkaldi luzean zaila baita lerrotuta nabigatzea, eta guretzat errazagoa eraso egitea hain astiro eta barreiatuta doan flotari.

«Ostera, euren ontzietako zama hustu eta flotako ontzi arinen zati batekin erasora baletozkigu, arraunean baletoz, nekatuta daudenean eraso ahal izango genituzke, baina ez erasotzea erabakiz gero, Tarentora erretiratzeko aukera geldituko litzaiguke. Haiek, ordea, jaki hornidura gutxirekin datozenez, horixe baitagokio bataila bat burutzeko itsasoa zeharkatzen duenari, estu eta larri aurki daitezke leku despopulatuetan, eta, bertan iraunez gero, blokeatuta geratu, edota, itsasertzean zehar joaten saiatuz gero, konboi nagusia atzean utziko lukete eta hiriek abegi egingo ote dieten zalantzak adoregabetuko.

«Horren aurrean haiek gogoeta egingo luketela uste dut nik, eta agian Korziratik ez itsasoratzea erabaki, eta zein asko garen eta zein urruti gauden oldozten duten bitartean negua etorriko litzaiekeela gainera, edota, espero ez zutenagatik zer pentsa ez dakitela, espedizioari bukaera emango lioketela; batez ere euren jeneral zailduenak, entzun dudanez bere borondatearen kontra hartu duenak buruzagitza, beraren gus-tuko aitzakia aurkitzen duenean gure indarrak handi samarrak direla egiaztatzean.

αὐται αἱ ἀγγελίαι τοῦτο δύνανται οὐκ ἀπὸ ταυτομάτου, ἐκ δὲ ἀνδρῶν οἵπερ αἰεὶ τάδε κινουσι ζύγ κεινται. ὑμεῖς δὲ ἦν εὖ βουλευήσθε, οὐκ ἐξ ὧν οὔτοι ἀγγέλλουσι σκοποῦντες λογιέσθε τὰ εἰκότα, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν ἄνθρωποι δεινοὶ καὶ πολλῶν ἔμπειροι, ὥσπερ ἐγὼ Ἀθηναίους ἀξιῶ, δράσειαν. οὐ γὰρ αὐτοὺς εἰκὸς Πελοποννησίους τε ὑπολιπόντας καὶ τὸν ἐκεῖ πόλεμον μήπω βεβαίως καταλελυμένους ἐπ' ἄλλον πόλεμον οὐκ ἐλάσσω ἐκόντας ἐλθεῖν, ἐπεὶ ἔγωγε ἀγαπᾶν οἶμαι αὐτοὺς ὅτι οὐχ ἡμεῖς ἐπ' ἐκείνους ἐρχόμεθα, πόλεις τοσαῦται καὶ οὕτω μεγάλαι.

[37] Εἰ δὲ δὴ, ὥσπερ λέγονται, ἔλθοιεν, ἱκανωτέραν ἡγοῦμαι Σικελίαν Πελοποννήσου διαπολεμῆσαι ὅσῳ κατὰ πάντα ἄμεινον ἐξήρτυται, τὴν δὲ ἡμετέραν πόλιν αὐτὴν τῆς νῦν στρατιᾶς, ὥς φασιν, ἐπιούσης, καὶ εἰ δις τοσαύτῃ ἔλθοι, πολὺ κρείσσω εἶναι, οἷς γ' ἐπίσταμαι οὐθ' ἵππους ἀκολουθήσοντας, οὐδ' αὐτόθεν πορισθησομένους εἰ μὴ ὀλίγους τινὰς παρ' Ἑγεσταίων, οὐθ' ὀπλίτας ἰσοπλήθεις τοῖς ἡμετέροις ἐπὶ νεῶν γε ἐλθόντας (μέγα γὰρ τὸ καὶ αὐταῖς ταῖς ναυσὶ κούφαις τοσοῦτον πλοῦν δεῦρο κομισθῆναι), τὴν τε ἄλλην παρασκευὴν ὅσῃν δεῖ ἐπὶ πόλιν τοσὴνδε πορισθῆναι, οὐκ ὀλίγην οὖσαν. ὥστε, παρὰ τοσοῦτον γινώσκω, μόλις ἂν μοι δοκοῦσιν, εἰ πόλιν ἑτέραν τοσαύτην ὅσαι Συράκουσαί εἰσιν ἔλθοιεν ἔχοντες καὶ ὁμορον οἰκίσαντες τὸν πόλεμον ποιοῖντο, οὐκ ἂν παντάπασι διαφθαρήναι, ἢ πού γε δὴ ἐν πάσῃ πολεμίᾳ Σικελίᾳ (ξυστήσεται γάρ) στρατοπέδῳ τε ἐκ νεῶν ἰδρυθέντι καὶ ἐκ σκηνιδίων καὶ ἀναγκαίας παρασκευῆς οὐκ ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἱππέων ἐξιόντες. τό τε ξύμπαν οὐδ' ἂν κρατῆσαι αὐτοὺς τῆς γῆς ἡγοῦμαι· τοσοῦτῳ τὴν ἡμετέραν παρασκευὴν κρείσσω νομίζω.

[38] Ἄλλὰ ταῦτα, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, οἱ τε Ἀθηναῖοι γινώσκοντες τὰ σφέτερα αὐτῶν εὖ οἶδ' ὅτι σώζουσι, καὶ ἐνθένδε ἄνδρες οὔτε ὄντα οὔτε ἂν γενόμενα λογοποιοῦσιν, οὐς ἐγὼ οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλ' αἰεὶ ἐπίσταμαι ἥτοι λόγοις γε τοιοῖσδε καὶ ἔτι τούτων κακουργοτέροις ἢ ἔργοις βουλομένους καταπλήξαντας τὸ ὑμέτερον πλῆθος αὐτοὺς τῆς πόλεως ἄρχειν. καὶ δέδοικα μέντοι μήποτε πολλὰ πειρῶντες καὶ κατορθώσωσιν· ἡμεῖς δὲ κακοί, πρὶν ἐν τῷ παθεῖν ὤμεν,

«Gure indarraren ospea, ziur naiz horretaz, puztu egingo litzateke. Gizakion artean, izan ere, iritziak zurrumurruari egokitzen zaizkionez, erasoan aurrea hartzen dutenei edo erasotzaileei aurre egiteko prest daudela erakusten dutenei izaten zaie beldur handiagoa, egoera hartan pareko indarra dutelakoan.

«Horixe da hain zuzen ere atenastarrek orduan sentituko luketena, gu defendituko ez garen uste osoan datozkigulako erasora eta gutxietsi egiten gaituztelako, eta ez arrazoirik gabe, zeren ez baitiegu lagundu lazedemondarrei haiek eraisten; halere, espero dutenaren kontra ausartiti ikusten bagaituzte, ustekabe horrek beldur handiagoa eragingo die gure egiazko ahalmenak baino.

«Egidazue kasu, lehenik eta behin, ausardia kolpe horri buruz; baina horrela ezean, bai behintzat gerrari aurre egiteko gauzak hainbat arinen prestatzeari buruz; ongi etor bedi etsaiaren gutxiespena egitateen zelaian adorearekin adieraztea, baina une honetan, gogoan izanez beldurrak eraginda burutzen diren prestaketak direla seguruena, oso egokia litzateke arriskuan bageunde bezala jokatzeari. Gainera, haiek honez-kero bidean dira, ziur nago, eta laster izango ditugu hemen.»

35.— Horixe esan zuen Hermokratesek. Sirakusarren batzarrean eztabaida bizi-bizia piztu zen; batzuek zioten atenastarrak ez zirela etorriko inondik inora, eta entzundako informazioak ez zirela egiazkoak; beste batzuek galdetzen zuten ea atenastarrok, etorri bazetozen ere, zer kalte egin zezaketen jasoko zutena baino handiagoa; eta baziren, gutxiespen eta mespretxuz beterik, txantxetara jotzen zutenak ere. Gutxi batzuek baino ez zioten sinesten Hermokratesi, gutxi batzuek sentitzen zuten gertatuko zenaren beldurra. Orduan, Batzarrean mahai-buru zen Atenagoras irten zen aurrera, gehienek berari ematen baitzio-ten sinesgarritasun handiena, eta zera esan zuen:

36.— «Atenastarrak hona gu mendean hartzera etortzerainoko buruga-beak izan daitezen nahi ez duena, edo koldar hutsa da, edo ez du asko maite hiria. Halako zurrumurruek zabaldu eta gu beldurtzen saiatzen direnen lotsagabekeriak baino ergeltasunak harritzen nau gehiago, asmo hori ez diogula igartzen uste baldin badute. Izan ere, beraien baitako beldurren kariatz, hirian izua hedatzen ahalegintzen dira, euren beldurra jendearenean estalita gera dadin. Horixe da orain horrelako zurrumurruen zioa: ez dira berez sortu, baizik halako gauzak beti mugitu ohi dituztenengandik.

προφυλάξα σθαί τε καὶ αἰσθόμενοι ἐπεξελθεῖν. τοιγάροτι δι' αὐτὰ ἡ πόλις ἡμῶν ὀλιγάκις μὲν ἡσυχάζει, στάσεις δὲ πολλὰς καὶ ἀγῶνας οὐ πρὸς τοὺς πολεμίους πλέονας ἢ πρὸς αὐτὴν ἀναιρεῖται, τυραννίδας δὲ ἔστιν ὅτε καὶ δυναστείας ἀδίκους. ὦν ἐγὼ πειράσομαι, ἣν γε ὑμεῖς ἐθέλητε ἔπεσθαι, μήποτε ἐφ' ἡμῶν τι περιδεῖν γενέσθαι, ὑμᾶς μὲν τοὺς πολλοὺς πείθων, τοὺς δὲ τὰ τοιαῦτα μηχανωμένους κολάζων, μὴ μόνον αὐτοφώρους (χαλεπὸν γὰρ ἐπιτυχάνειν), ἀλλὰ καὶ ὧν βούλονται μὲν, δύνανται δ' οὐ (τὸν γὰρ ἐχθρὸν οὐχ ὧν δρᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς διανοίας προαμύνεσθαι χρή, εἴπερ καὶ μὴ προφυλαξαμένός τις προπείσεται), τοὺς δ' αὖ ὀλίγους τὰ μὲν ἐλέγχων, τὰ δὲ φυλάσσων, τὰ δὲ καὶ διδάσκων· μάλιστα γὰρ δοκῶ ἂν μοι οὕτως ἀποτρέπειν τῆς κακουργίας. καὶ δῆτα, ὃ πολλὰκις ἐσκεψάμην, τί καὶ βούλεσθε, ὦ νεώτεροι; πότερον ἄρχειν ἤδη; ἀλλ' οὐκ ἔννομον· ὁ δὲ νόμος ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ὑμᾶς μᾶλλον ἢ δυναμένους ἐτέθη ἀτιμάζειν. ἀλλὰ δὴ μὴ μετὰ πολλῶν ἰσονομεῖσθαι; καὶ πῶς δίκαιον τοὺς αὐτοὺς μὴ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι;

[39] Φήσει τις δημοκρατίαν οὔτε ξυνετὸν οὔτ' ἴσον εἶναι, τοὺς δ' ἔχοντας τὰ χρήματα καὶ ἄρχειν ἄριστα βελτίστους. ἐγὼ δὲ φημι πρῶτα μὲν δῆμον ξύμπαν ὠνομάσθαι, ὀλιγαρχίαν δὲ μέρος, ἔπειτα φύλακας μὲν ἀρίστους εἶναι χρημάτων τοὺς πλουσίους, βουλευσai δ' ἂν βέλτιστα τοὺς ξυνετούς, κρῖναι δ' ἂν ἀκούσαντας ἄριστα τοὺς πολλούς, καὶ ταῦτα ὁμοίως καὶ κατὰ μέρη καὶ ξύμπαντα ἐν δημοκρατίᾳ ἰσομοιρεῖν. ὀλιγαρχία δὲ τῶν μὲν κινδύνων τοῖς πολλοῖς μεταδίδωσι, τῶν δ' ὠφελίμων οὐ πλεονεκτεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ξύμπαντ' ἀφελομένη ἔχει· ἃ ὑμῶν οἱ τε δυνάμενοι καὶ οἱ νέοι προθυμοῦνται, ἀδύνατα ἐν μεγάλῃ πόλει κατασχεῖν.

[40] Ἄλλ' ἔτι καὶ νῦν, ὦ πάντων ἀξυνετώτατοι, εἰ μὴ μανθάνετε κακὰ σπεύδοντες, ἢ ἀμαθέστατοί ἐστε ὧν ἐγὼ οἶδα Ἑλλήνων, ἢ ἀδικώτατοι, εἰ εἰδότες τολμᾶτε. ἀλλ' ἦτοι μαθόντες γε ἢ μεταγνόντες τὸ τῆς πόλεως ξύμπανσι κοινὸν αὔξετε, ἡγησάμενοι τοῦτο μὲν ἂν καὶ ἴσον καὶ πλεόν οἱ ἀγαθοὶ ὑμῶν [ἦπερ τὸ τῆς πόλεως πληθος] μετασχεῖν, εἰ δ' ἄλλα βουλήσεσθε, καὶ τοῦ παντὸς κινδυνεῦσαι στερηθῆναι· καὶ τῶν τοιῶνδε ἀγγελιῶν ὥς πρὸς αἰσθανομένους καὶ μὴ

«Zentzuz ebatzi gura baduzue, gertagarria zer den hautemateko ez dituzue hartu behar oinarritzat horiek bala-bala zabaltzen dituzten zurrumuruak, baizik eta adimen eta eskarmentu handia duten lagunek, eta halakotzat dauzkatzat atenastarrak, egin dezaketena; ez baita sinesgarria atenastarrek peloponesoarrak atzean uztea eta, hango gerrari amaiera egokia eman baino lehen, beste gerra bat, aurrekoa baino ez txikiagoa, piztera etortzea euren borondatez, zeren aski baitzaie, hala uste dut nik behintzat, guk, hainbat hiri eta hain populatuak osatzen ditugula, haiei erasorik ez egitea.

37.— «Dena dela, haiek etorriko balira, hauek dioten moduan, uste dut Sizilia Peloponeso baino hobeto prestatuta dagoela, arlo guztietan, gerra bati erantzuteko, eta gure hiriak, berak soilik, orain gure kontra omen datorren espedizio armatua baino indar askoz gehiago duela, nahiz eta kopuruz gure halako bi izan datozenok.

«Izan ere, badakit ez direna etorriko zaldiekin —eta hemengorik ere ezin izango dute lortu, Egestako gutxi batzuk salbu—, eta haien hoplita kopurua gurearen antzekoa izango dela —aski baita, izan ere, honaino ontziekin soilik, kargarik gabe, iristea—, eta gurea bezalako hiri garrantzitsuari eraso egiteko behar duten gainontzeko ekipamendua ere ez delako nolanahikoa.

«Beraz, hauek uste dutenen guztiz kontra, oso zaila iruditzen zait halako espedizio bat erabateko suntsipenetik libratzea, nahiz eta Sirakusa adinako beste herri batekin etorri eta ingurumarian kokatuta eraso. Are gehiago, jakina, Sizilia osoa etsai izanik —zeren haien kontra bilduko bailitzateke—, ontzietan ekarritako material murriztarekin kanpatuta, kanpadendatxo eta ekipamendu eskasarekin, eta zeudekeen lekutik urrun mugitu ezinik gure zalditeriaren beldurrez. Berba batean esateko, horren neurritz indartsuago deritzet gure indarrei, ezen uste dut lur zati baten jabe ere ez liratekeela egingo.

38.— «Baina, esan bezala, atenastarrek badakite hori guztia eta, ziur nago, daukatena kontserbatzen saiatzen dira. Bertoko jendea da egiazkoak ez diren eta ezin izan daitezkeen gauzak asmatzen dituenak, bote-rea eskuratu guran etengabe dabilen jendea, badakit, eta ez da orain lehenengo biderrez, halako ipuinekin edo oraindik kaltegarriagoekin edota ekintzara joaz herria izuarazita. Eta beldur naiz, gainera, halako batean lortu ere egingo dutela; nagiegiak baikara aldeztetik aurretik neurriak hartzeko, ondorioak jasan baino lehen, edota haiei aurre egiteko azpikeriez jabetzen garen bezain laster.

ἐπι τρέφοντας ἀπαλλάγητε. ἡ γὰρ πόλις ἦδε, καὶ εἰ ἔρχονται Ἀθηναῖοι, ἀμυνεῖται αὐτοὺς ἀξίως αὐτῆς, καὶ στρατηγοὶ εἰσιν ἡμῖν οἱ σκέψονται αὐτά· καὶ εἰ μὴ τι αὐτῶν ἀληθές ἐστιν, ὥσπερ οὐκ οἶομαι, οὐ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀγγελίας καταπλαγεῖσα καὶ ἐλομένη ὑμᾶς ἄρχοντας αὐθαίρετον δουλείαν ἐπιβαλεῖται, αὐτὴ δ' ἐφ' αὐτῆς σκοποῦσα τοὺς τε λόγους ἀφ' ὑμῶν ὡς ἔργα δυναμένους κρινεῖ καὶ τὴν ὑπάρχουσαν ἐλευθερίαν οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀκούειν ἀφαιρεθήσεται, ἐκ δὲ τοῦ ἔργῳ φυλασσομένη μὴ ἐπιτρέπειν πειράσεται σῶζειν.'

[41] Τοιαῦτα δὲ Αθηναγόρας εἶπεν. τῶν δὲ στρατηγῶν εἰς ἀναστὰς ἄλλον μὲν οὐδένα ἔτι εἶασε παρελθεῖν, αὐτὸς δὲ πρὸς τὰ παρόντα ἔλεξε τοιάδε. 'διαβολὰς μὲν οὐ σῶφρον οὔτε λέγειν τινὰς ἐς ἀλλήλους οὔτε τοὺς ἀκούοντας ἀποδέχεσθαι, πρὸς δὲ τὰ ἐσαγγελλόμενα μᾶλλον ὀρᾶν, ὅπως εἰς τε ἕκαστος καὶ ἡ ξύμπασα πόλις καλῶς τοὺς ἐπιόντας παρασκευασόμεθα ἀμύνεσθαι. καὶ ἦν ἄρα μηδὲν δεήση, οὐδεμία βλάβη τοῦ τε τὸ κοινὸν κοσμηθῆναι καὶ ἵπποις καὶ ὅπλοις καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς ὁ πόλεμος ἀγάλλεται (τὴν δ' ἐπιμέλειαν καὶ ἐξέτασιν αὐτῶν ἡμεῖς ἔξομεν), καὶ τῶν πρὸς τὰς πόλεις διαπομπῶν ἅμα ἔς τε κατασκοπὴν καὶ ἦν τι ἄλλο φαίνεται ἐπιτήδειον. τὰ δὲ καὶ ἐπιμεμελήμεθα ἤδη, καὶ ὅτι ἂν αἰσθώμεθα ἐς ὑμᾶς οἶσομεν.' καὶ οἱ μὲν Συρακόσιοι τοσαῦτα εἰπόντος τοῦ στρατηγοῦ διελύθησαν ἐκ τοῦ ξυλλόγου.

[42] Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἤδη ἐν τῇ Κερκύρᾳ αὐτοὶ τε καὶ οἱ ξύμμαχοι ἅπαντες ἦσαν. καὶ πρῶτον μὲν ἐπεξέτασιν τοῦ στρατεύματος καὶ ζύνταξιν, ὥσπερ ἔμελλον ὀρμειεῖσθαι τε καὶ στρατοπεδεύεσθαι, οἱ στρατηγοὶ ἐποιήσαντο, καὶ τρία μέρη νεύμαντες ἐν ἐκάστῳ ἐκλήρωσαν, ἵνα μήτε ἅμα πλέοντες ἀπορῶσιν ὕδατος καὶ λιμένων καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐν ταῖς καταγωγαῖς, πρὸς τε τὰλλα εὐκοσμότεροι καὶ ῥάους ἄρχειν ὦσι, κατὰ τέλη στρατηγῶν προστεταγμένοι· ἔπειτα δὲ προὔπεμψαν καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν τρεῖς ναῦς εἰσομένας αἵτινες σφᾶς τῶν πόλεων δέξονται. καὶ εἰρητο αὐταῖς προαπαντᾶν, ὅπως ἐπιστάμενοι καταπλέωσιν.

«Horregatik hain zuzen ere, gutxitan egon ohi da bare gure hiria; gatazka eta borroka ugari jasaten du, etsaien aurka baino gehiago bere buruaren aurka, baita tiraniak eta despotismo ankerrak ere.

«Halako gauzarik gure aldian gerta ez dadin ahalegintzeko prest nauzue, horretan lagundu nahi badidazue, herrian gehiengoa osatzen duzenok hitzez konbentzitu, azpikerietan ari direnak zigor ditzazuen, ez soilik ekintza burutzen harrapatzen dituzuenean –zaila baita haiek ezustean harrapatzea–, baizik eta nahi eta ezinean dabiltzanean ere; izan ere, arerioaren aurkako neurrietan aurea hartu beharra dago, ez soilik ekintzei, baizik egitasmoei ere, neurriak hartzen ez dituen omen baita lehenbizi erortzen dena. Oligarkei dagokienez, batzuetan haien asmoak agerian jartzen ahaleginduko nintzateke, eta beste batzuetan haiek zaintzen, baita zenbaitetan erakutsiak ematen ere, uste dudalako horrelaxe kendu diezaiekegula azpikerian jarduteko gogoia.

«Eta orain, neure buruari sarritan galdetzen diodana, zer nahi duzue gazteok? Dagoeneko kargua hartu? Baina hori ez duzue legezkoa, eta legea hala bada, kargua hartzeko gaitasunik ez duzelako da, eta ez, hartarako gaitasuna izanez gero, zuen eskubideez gabetzeko. Ez al duzue nahi besteak bezalako eskubideak izatea? Zelan izan daiteke bidezko jende berdinak eskubide berberak ez merezi izatea?

39.– «Batzuek esango dute demokrazia ez dela arrazoizko ez berdin zale, eta dirua daukatenak direla karguak hobeto egikaritzeko gaitasun handiena dutenak. Baina nik diot, hasteko, demokrazian herriak den-denak izendatzen dituela, eta oligarkian, ostera, parte bat baino ez; horrez gain, jabetzaren zaintzaile onenak aberatsak direla, baina proposamen onenak egingo lituzketenak burutsuak direla eta, horiei entzunda gero, erabaki egokienak hartuko lituzkeena, berriz, gehiengoa; eta hain zuzen ere hiru osagaiok, banan-banan edo oro har hartuta, neurri berean hartzen dutela parte demokrazian.

«Oligarkiak, aldiz, arriskuak partekatzen ditu gehiengoarekin, baina etekinei dagokienez, parte handiena bereganatu ez eze, guzti-guztia hartzen eta gordetzen du beretzat. Eta horixe da, hain zuzen, bai aberatsak bai gazteak nahi duzuen, baina lortzea ezinezko duzuen hiri jendetsu batean.

40.– «Entzun orain, ezagutzen ditudan heleniarren arteko ergelenok, baldin ez bazarete konturatzen kaltegarri duzenaren bila zabiltzatela, edota gaiztoenok, baldin jakinaren gainean hura gogoko baduzue! Ea

[43] Μετὰ δὲ ταῦτα τοσῆδε ἤδη τῇ παρασκευῇ Ἀθηναῖοι ἄραντες ἐκ τῆς Κερκύρας ἐς τὴν Σικελίαν ἐπεραιοῦντο, τριήρεσι μὲν ταῖς πάσαις τέσσαρσι καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατόν, καὶ δυοῖν Ῥοδίοις πεντηκοντόροις (τούτων Ἀττικάι μὲν ἦσαν ἑκατόν, ὧν αἱ μὲν ἐξήκοντα ταχεῖαι, αἱ δ' ἄλλαι στρατιώτιδες, τὸ δὲ ἄλλο ναυτικὸν Χίων καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων), ὀπλίταις δὲ τοῖς ξύμπασιν ἑκατόν καὶ πεντακισχιλίοις (καὶ τούτων Ἀθηναίων μὲν αὐτῶν ἦσαν πεντακόσιοι μὲν καὶ χίλιοι ἐκ καταλόγου, ἐπτακόσιοι δὲ θῆτες ἐπιβάται τῶν νεῶν, ξύμμαχοι δὲ οἱ ἄλλοι ξυνεστράτευον, οἱ μὲν τῶν ὑπηκόων, οἱ δ' Ἀργείων πεντακόσιοι καὶ Μαντινέων καὶ μισθοφόρων πεντήκοντα καὶ διακόσιοι), τοξόταις δὲ τοῖς πᾶσιν ὀγδοήκοντα καὶ τετρακοσίοις (καὶ τούτων Κρήτες οἱ ὀγδοήκοντα ἦσαν) καὶ σφενδονήταις Ῥοδίων ἐπτακοσίοις, καὶ Μεγαρεῦσι ψιλοῖς φυγάσιν εἴκοσι καὶ ἑκατόν, καὶ ἵππαγωγῶ μιᾷ τριάκοντα ἀγούσῃ ἵππέας.

[44] Τοσαύτῃ ἡ πρώτη παρασκευὴ πρὸς τὸν πόλεμον διέπλει. τούτοις δὲ τὰ ἐπιτήδεια ἄγουσαι ὀλκάδες μὲν τριάκοντα σιταγωγοί, καὶ τοὺς σιτοποιοὺς ἔχουσαι καὶ λιθολόγους καὶ τέκτονας καὶ ὅσα ἐς τειχισμόν ἐργαλεῖα, πλοῖα δὲ ἑκατόν, ἃ ἐξ ἀνάγκης μετὰ τῶν ὀλκάδων ξυνέπλει πολλά δὲ καὶ ἄλλα πλοῖα καὶ ὀλκάδες ἐκούσιοι ξυνηκολούθουν τῇ στρατιᾷ ἐμπορίας ἔνεκα· ἃ τότε πάντα ἐκ τῆς Κερκύρας ξυνδιέβαλλε τὸν Ἰόνιον κόλπον. καὶ προσβαλοῦσα ἡ πᾶσα παρασκευὴ πρὸς τε ἄκραν Ἰαπυγίαν καὶ πρὸς Τάραντα καὶ ὥς ἕκαστοι ἠνύπορησαν, παρεκομίζοντο τὴν Ἰταλίαν, τῶν μὲν πόλεων οὐ δεχομένων αὐτοὺς ἀγορᾶ οὐδὲ ἄστει, ὕδατι δὲ καὶ ὄρμῃ, Τάραντος δὲ καὶ Λοκρῶν οὐδὲ τούτοις, ἕως ἀφίκοντο ἐς Ῥήγιον τῆς Ἰταλίας ἀκρωτήριον. καὶ ἐνταῦθα ἤδη ἠθροίζοντο, καὶ ἔξω τῆς πόλεως, ὥς αὐτοὺς ἔσω οὐκ ἐδέχοντο, στρατόπεδόν τε κατεσκευάσαντο ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ, οὗ αὐτοῖς καὶ ἀγορὰν παρείχον, καὶ τὰς ναῦς ἀνελκύσαντες ἡσύχασαν. καὶ πρὸς [τε] τοὺς Ῥηγίνους λόγους ἐποιήσαντο, ἀξιοῦντες Χαλκιδέας ὄντας Χαλκιδεῦσιν οὔσι Λεοντίνοις βοηθεῖν· οἱ δὲ οὐδὲ μεθ' ἐτέρων ἔφασαν ἔσεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰταλιώταις ξυνδοκῇ, τοῦτο ποιήσιν. οἱ δὲ πρὸς τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ πράγματα ἐσκόπουν ὅτῳ τρόπῳ ἄριστα

bada. Dela azkenean konturatzen zaretela, dela damutzen zaretela, aha-
legin zaitezte hiriaren ondasun komuna haz dadin denen onerako, zera
gogoan hartuz: zuetariko onenek ondasun komun horretatik gehiengoak
duenaren zati berdina edo agian handiagoa izango duzuela, baina beste
gauzaren baten atzetik bazabiltzate, dena galtzeko arriskuan zaudetela.
Utz itzazue bazterrera horrelako zurrumurruak, aurrean duzuen jendea
zuen asmoez jabetuta dagoela eta ez dizkizuela onartuko pentsatuz.

«Benetan atenastarrak baletoz, hiri honek berari dagokion duintasunare-
kin egotziko ditu, eta baditugu jeneralak egoera aztertzeko lain. Baina,
nik uste dudanez, zurrumurru horietariko bat bera ere ez bada egia, hiri
hau, zuen albisteon eraginez izututa buruzagitzat aukeratzen bazaituzte
ere, ez dela bere borondatez esklabotzara makurtuko, baizik eta zuen
berbak bere kabuz aztertuko dituela eta juzgatu, egiazko esanahia neur-
tuz, eta, jakina, ez duela onartuko, inola ere, gozatzen duen askatasuna
ken diezaioten zurrumurru batzuk direla-eta, baizik eta arreta eraginko-
rra jarriko duela hori ekidin eta askatasun hori kontserbatzen.»

41.— Era horretara mintzatu zen Atenagoras. Orduan, jeneraletariko bat
altxatu zen eta, beste inori hitza hartzen utzi gabe, honela mintzatu zen
egoeraz:

«Ez da zentzuzkoa elkar salatzeari ekitea, ezta salaketok entzuten jar-
dutea; hobe da, iristen zaizkigun zurrumurruen arabera, zein neurri
hartu behar dugun pentsatzea, bai guretariko bakoitzak eta hiri osoak,
inbaditzaileei aurre egiteko. Eta, oraingoan behar ez badira ere, ez dator
kalterik herria zalditeriaz, armaz eta gerrak eskatzen dituen gainerako
equipamenduez hornitzetik —gure kargu dagoke ekipamendu horien horni-
kuntza eta ikuskaritza—, hala nola beste hirietara mezulariak bidaltze-
tik, informazioa jaso eta egoki dirudien beste edozertarako. Zenbait
neurri hartu ditugu jada, eta emango dizuegu jakiten dugunaren berri.»

Jeneralaren hitzon ondoren, sirakusarrek amaitutzat eman zuten batzarra.

42.— Bitartean, atenastarrak Korziran ziren jadanik euren aliatu guztie-
kin. Lehenbizi, jeneralek tropak ikuskatu zituzten eta ainguratzeko
nahiz kanpatzeko ordena ebatzi zuten; tropak hiru zatitan banatu zituz-
ten eta zotzetara esleitu jeneral bakoitzeko parte bat, denek batera itsa-
sora egitean arazorik izan ez zezaten urarekin, portuekin eta geldialdie-
tan jaso behar zituzten hornikuntzekin, eta gainerako guztian ordena
hobetu eta errazago agindu ahal izateko, jeneral bakoitzak tropa zati
baten kargu hartuz.

προσοίσονται· καὶ τὰς πρόπλους ναῦς ἐκ τῆς Ἐγέστης ἅμα προσέμενον, βουλόμενοι εἰδέναι περὶ τῶν χρημάτων εἰ ἔστιν ἃ ἔλεγον ἐν ταῖς Αθήναις οἱ ἄγγελοι.

[45] Τοῖς δὲ Συρακοσίοις ἐν τούτῳ πολλαχόθεν τε ἤδη καὶ ἀπὸ τῶν κατασκόπων σαφὴ ἠγγέλλετο ὅτι ἐν Ῥηγίῳ αἱ νῆες εἰσι, καὶ ὥς ἐπὶ τούτοις παρεσκευάζοντο πάσῃ τῇ γνώμῃ καὶ οὐκέτι ἠπίστουν. καὶ ἔς τε τοὺς Σικελοὺς περιέπεμπον, ἔνθα μὲν φύλακας, πρὸς δὲ τοὺς πρέσβεις, καὶ ἐς τὰ περιπόλια τὰ ἐν τῇ χώρᾳ φρουρὰς ἐσεκόμιζον, τὰ τε ἐν τῇ πόλει ὀπλων ἐξετάσει καὶ ἵππων ἐσκόπουν εἰ ἐντελὴ ἔστί, καὶ τᾶλλα ὥς ἐπὶ ταχεῖ πολέμῳ καὶ ὅσον οὐ παρόντι καθίσταντο.

[46] Αἰδ' ἐκ τῆς Ἐγέστης τρεῖς νῆες αἱ πρόπλοι παραγίνονται τοῖς Ἀθηναίοις ἐς τὸ Ῥήγιον, ἀγγέλλουσαι ὅτι τᾶλλα μὲν οὐκ ἔστι χρήματα ἃ ὑπέσχοντο, τριάκοντα δὲ τάλαντα μόνον φαίνεται. καὶ οἱ στρατηγοὶ εὐθὺς ἐν ἀθυμίᾳ ἦσαν, ὅτι αὐτοῖς τοῦτό τε πρῶτον ἀντεκεκρούκει καὶ οἱ Ῥηγῖνοι οὐκ ἐθελήσαντες ξυστρατεύειν, οὓς πρῶτον ἤρξαντο πείθειν καὶ εἰκὸς ἦν μάλιστα, Λεοντίνων τε ξυγγενεῖς ὄντας καὶ σφίσιν αἰεὶ ἐπιτηδεῖους. καὶ τῷ μὲν Νικίᾳ προσδεχομένῳ ἦν τὰ παρὰ τῶν Ἑγεσταίων, τοῖν δὲ ἐτέροιν καὶ ἀλογώτερα. οἱ δὲ Ἑγεσταῖοι τοιόνδε τι ἐξετεχνήσαντο τότε ὅτε οἱ πρῶτοι πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἦλθον αὐτοῖς ἐς τὴν κατασκοπὴν τῶν χρημάτων. ἔς τε τὸ ἐν Ἐρυκί ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἀγαγόντες αὐτοὺς ἐπέδειξαν τὰ ἀναθήματα, φιάλας τε καὶ οἰνοχόας καὶ θυμιατήρια καὶ ἄλλην κατασκευὴν οὐκ ὀλίγην, ἃ ὄντα ἀργυρᾷ πολλῷ πλείω τὴν ὄψιν ἀπ' ὀλίγης δυνάμειος χρημάτων παρείχετο· καὶ ἰδίᾳ ξενίσεις ποιοῦμενοι τῶν τριηριτῶν τὰ τε ἐξ αὐτῆς Ἐγέστης ἐκπώματα καὶ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ξυλλέξαντες καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐγγύς πόλεων καὶ Φοινικικῶν καὶ Ἑλληνίδων αἰτησάμενοι ἐσέφερον ἐς τὰς ἐστιάσεις ὥς οἰκεῖα ἕκαστοι. καὶ πάντων ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖς αὐτοῖς χρωμένων καὶ πανταχοῦ πολλῶν φαινομένων μεγάλῃ τὴν ἑκπληξίν τοῖς ἐκ τῶν τριήρων Ἀθηναίοις παρείχε, καὶ ἀφικόμενοι ἐς τὰς Αθήνας διεθρόησαν ὥς

[46] χρήματα πολλὰ ἴδοιεν. καὶ οἱ μὲν αὐτοὶ τε ἀπατηθέντες καὶ τοὺς ἄλλους τότε πείσαντες, ἐπειδὴ διήλθεν ὁ λόγος ὅτι οὐκ εἴη ἐν τῇ Ἐγέστη τὰ χρήματα, πολλὴν τὴν αἰτίαν εἶχον

Ondoren, Italiara eta Siziliara hiru ontzi bidali zituzten aurretik, ea zeintzuk hiri hartuko zituzten jakiteko. Eta ontzioi bueltan bidera irte-teko agindu zitzaien, flotak, lehorreratu aurretik, egoeraren berri jakin zezan.

43.– Horren ondoren, atenastarrak Korziratik itsasora irten ziren, hona-ko armada kopuruekin:

Itsasontziak, guztira, ehun eta hogeita hamalau trirreme eta Rodasko bi pentekotero ziren. Trirremeetarik ehun, berriz, Atikakoak ziren, horie-tariko hirurogei ontzi arinak eta gainontzekoak tropak garraiatzeko; gainerako ontziteria kiostarrek eta beste aliatu batzuek osatzen zuten.

Hoplitei dagokienez, bost mila eta ehun ziren guztiz. Horietarik mila eta bostehun atenastarrak ziren, arauzko erreklutatze aldikoak, eta beste zazpiehun *tete*, infanteria arineko talde izateko ontziratuak. Gainerako guztiak aliatu gisara zihoazen; batzuk menpeko hirietakoak ziren eta besteak, berriz, bostehun argostar eta berrehun eta berrogeita hamar Mantineako mertzenario. Hoplitez gain, laurehun eta lauogei arkulari, horietarik lauogei kretarrak; Rodasko zazpiehun habailari, Megarako ehun eta hogeit erbesterratu, arma arinekin, eta hogeita hamar zaldunek zeraman zalditeria.

44.– Horiexek izan ziren, bada, gerrara joateko itsasoa zeharkatu zuen lehen konboiaren tropak. Haientzako hornikuntza garraiatu zuten zamaontziak, berriz, hogeita hamar gari zamaontzi izan ziren, okin, hargin eta zurginekin, hala nola gotorlekuak eraikitze behar den tres-neriarekin, gehi ehun merkantzi ontzi, espedizio hartarako konfiska-tuak. Beste hainbat ontzi eta garraio ontzi ere bazihoan konboiarekin, euren borondatez eta merkataritza helburuekin. Une hartan, bada, denak batera abiatu ziren Korziratik itsaso Jonikoa zeharkatzera. Kon-boi osoa Yapihia lurmuturreraino, Tarentora edo bakoitzak lehorreratu ahal izan zuen lekura iritsi ondoren, Italiako itsasertzean zehar jarraitu zuten; igaro zituzten hirietariko batzuek ez zieten ireki merkatua, ez hirian onartu, nahiz eta urketa eta ainguratzea baimendu –Tarenton eta Lokrosen horixe ere ez–, eta halaxe iritsi ziren Italiako muturrean dago-en Regiora.

Hantxe hasi ziren biltzen, eta, hiri barnean ez zituztenez onartu, kanpa-mendua aldirian jarri zuten, Artemisen santutegian, non merkatu bat paratu zieten; ontziak ainguratu ondoren, atsedean hartu zuten. Regio-koekin elkarriketatu ziren, eurak ere kaltzidiarrak izanik, Leontinoko

ὕπὸ τῶν στρατιωτῶν· οἱ δὲ στρατηγοὶ πρὸς τὰ παρόντα ἐβουλεύοντο.

[47] Καὶ Νικίου μὲν ἦν γνώμη πλεῖν ἐπὶ Σελινούντα πάσῃ τῇ στρατιᾷ, ἐφ' ὅπερ μάλιστα ἐπέμφθησαν, καὶ ἦν μὲν παρέχῳσι χρήματα παντὶ τῷ στρατεύματι Ἑγεσταῖοι, πρὸς ταῦτα βουλεύεσθαι, εἰ δὲ μὴ, ταῖς ἐξήκοντα ναυσίν, ὅσασπερ ἤτήσαντο, ἀξιοῦν διδόναι αὐτοὺς τροφήν, καὶ παραμείναντας Σελινουντίους ἢ βία ἢ ξυμβάσει διαλλάξαι αὐτοῖς, καὶ οὕτω παραπλεύσαντας τὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδείξαντας μὲν τὴν δύναμιν τῆς Ἀθηναίων πόλεως, δηλώσαντας δὲ τὴν ἐς τοὺς φίλους καὶ ξυμμάχους προθυμίαν, ἀποπλεῖν οἴκαδε, ἦν μὴ τι δι' ὀλίγου καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδοκίτου ἢ Λεοντίνους οἰοί τε ὦσιν ὠφελῆσαι ἢ τῶν ἄλλων τινὰ πόλεων προσαγαγέσθαι, καὶ τῇ πόλει δαπανῶντας τὰ οἰκεία μὴ κινδυνεύειν.

[48] Αλκιβιάδης δὲ οὐκ ἔφη χρῆναι τοσαύτῃ δυνάμει ἐκπλεύσαντας αἰσχροῶς καὶ ἀπράκτους ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἐς τε τὰς πόλεις ἐπικηρυκεύεσθαι πλὴν Σελινούντος καὶ Συρακουσῶν τὰς ἄλλας, καὶ πειρᾶσθαι καὶ τοὺς Σικελοὺς τοὺς μὲν ἀφιστάναι ἀπὸ τῶν Συρακοσίων, τοὺς δὲ φίλους ποιεῖσθαι, ἵνα σῖτον καὶ στρατιὰν ἔχῳσι, πρῶτον δὲ πείθειν Μεσσηνίους (ἐν πόρῳ γὰρ μάλιστα καὶ προσβολῇ εἶναι αὐτοὺς τῆς Σικελίας, καὶ λιμένα καὶ ἐφόρμησιν τῇ στρατιᾷ ἱκανωτάτην ἔσσεσθαι)· προσαγαγομένους δὲ τὰς πόλεις, εἰδότας μεθ' ὧν τις πολεμήσει, οὕτως ἤδη Συρακούσας καὶ Σελινούντι ἐπιχειρεῖν, ἦν μὴ οἱ μὲν Ἑγεσταῖοις ξυμβαίνωσιν, οἱ δὲ Λεοντίνους ἑῷσι κατοικίξειν.

[49] Λάμαχος δὲ ἄντικρυς ἔφη χρῆναι πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας καὶ πρὸς τῇ πόλει ὡς τάχιστα τὴν μάχην ποιεῖσθαι, ἕως ἔτι ἀπαράσκευοί τε εἰσὶ καὶ μάλιστα ἐκπεληγμένοι. τὸ γὰρ πρῶτον πᾶν στράτευμα δεινότατον εἶναι ἦν δὲ χρονίῃ πρὶν ἐς ὄψιν ἔλθεῖν, τῇ γνώμῃ ἀναθαρσοῦντας ἀνθρώπους καὶ τῇ ὄψει καταφρονεῖν μᾶλλον. αἰφνίδιοι δὲ ἦν προσπέσωσιν, ἕως ἔτι περιδεεῖς προσδέχονται, μάλιστα' ἂν σφεῖς περιγενέσθαι καὶ κατὰ πάντα ἂν αὐτοὺς ἐκφοβῆσαι, τῇ τε ὄψει (πλείστοι γὰρ ἂν νῦν φανῇναι) καὶ τῇ προσδοκίᾳ ὧν πείσονται, μάλιστα δ' ἂν τῷ αὐτίκα κινδύνῳ τῆς μάχης. εἰκὸς δὲ εἶναι καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς πολλοὺς ἀποληφθῆναι ἕξω διὰ τὸ ἀπιστεῖν

kaltzidiarrei laguntzeko prest ez ote zeuden; baina zera erantzun zieten: ez zirela lerrokatuko ez batzuekin ez besteekin, baizik eta gainerako italiarrek erabakitzen zutena egingo zutela.

Atenastarrek, orduan, Siziliakoekin jarduteko modu onena aztertzeari ekin zioten, eta gainera Egestara bidalitako ontziak noiz itzuli zain zeuden, hiri horretatik Atenasera igorritako mezulariek zioten dirua bazen ez bazen jakin nahi zutelako.

45. Bien bitartean, sirakusarrei handik eta hemendik, eta baita euren zelatariengandik, berri ziurrak iristen zitzaizkien, flota atenastarra Region zegoela; datu horien aurrean, orduan bai ekin ziotela prestatzeari, jada batere zalantzarik gabe. Siziliako hiriguneetara errefortzuak igorri zituzten, batzuetara gudarosteak eta beste batzuetara mezulariak, lurraldeko gotorlekuetara goarnizioak; arma eta zalditeriaren ikuskatzeari ekin zioten, hiriko defentsak egoera onean aurkitzen ziren egiaztatzeko, eta gertatzear ez eze gain-gainean zuten gerra baterako behar diren gainontzeko neurriak hartzeari.

46.– Atenastarren flotak aurretik bidali zituen hiru ontziek, Egestatik bueltan Regiora aurkeztu zirenean, haiek agindutakotik hogeita hamar talentu besterik ez zela ageri parte eman zuten, berri txarra. Berehalaxe gertatu zen desanimoa jeneralen artean, bai hasieran bertan halako ezbeharrak sortzeagatik, bai Regiokoek kanpainan parte hartu gura ez izateagatik; Regiokoak, hain zuzen ere, konbentzitu nahi izan zituzten lehenbizikoak eta laguntza espero zitekeen hurbilenak ziren, Leontinokoen senide zirelako eta haienganako leial betidanik. Niziasak aurreikusten zuen Egestakoekin gerta zitekeena, baina inondik ere ez zuen espero beste hauena.

Hona hemen zer trikimailu erabili zuten egestarrek Atenasko enbaxadoreak diruarena egiaztatzerako etorri ziren lehenengo aldian. Erizeko Afroditaran santutegira gidatu zituzten eta han hainbat kopa, txarro, intsentsu-ontzi eta mahai gaineko gauza asko erakutsi, zeinek, zilarrezkoak ziruditez, zeukaten balio urriari zegokiona baino askoz gehiago ematen baitzuten; eta jende partikularrak ere, trirremeetako tripulazioa etxetara gonbidatu eta Egestatik bertatik ekarrita edota inguruko hiri feniziar nahiz heleniarrei eskatuta bildutako urrezko nahiz zilarrezko baxera ateratzen zuten oturuntzetan, euren balitz bezala. Denek beti baxera bera erabiltzen zuten gehien-gehienetan eta hain ugaria ematen zuenez denetan, trirremeetako atenastarrak harrituta geratu ziren,

σφᾶς μὴ ἦξειν, καὶ ἐσκομιζομένων αὐτῶν τὴν στρατιὰν οὐκ ἀπορήσειν χρημάτων, ἣν πρὸς τῇ πόλει κρατοῦσα καθέζεται. τοὺς τε ἄλλους Σικελιώτας οὕτως ἤδη μᾶλλον καὶ ἐκείνοις οὐ ξυμμαχήσειν καὶ σφίσι προσιέναι καὶ οὐ διαμελλήσειν περισκοποῦντας ὁπότεροι κρατήσουσιν. ναύσταθμον δὲ ἐπανα- χωρήσαντας καὶ ἐφορμηθέντας Μέγαρα ἔφη χρῆναι ποιεῖσθαι, ἃ ἦν ἐρῆμα, ἀπέχοντα Συρακουσῶν οὔτε πλοῦν πολὺν οὔτε ὁδόν.

[50] Λάμαχος μὲν ταῦτα εἰπὼν ὅμως προσέθετο καὶ αὐτὸς τῇ Ἀλκιβιάδου γνῶμῃ. μετὰ δὲ τοῦτο Ἀλκιβιάδης τῇ αὐτοῦ νηὶ διαπλεύσας ἐς Μεσσήνην καὶ λόγους ποιησάμενος περὶ ξυμμαχίας πρὸς αὐτούς, ὥς οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ἀπεκρίναντο πόλει μὲν ἂν οὐ δέξασθαι, ἀγορὰν δ' ἔξω παρέξειν, ἀπέπλει ἐς τὸ Ῥήγιον. καὶ εὐθύς συμπληρώσαντες ἐξήκοντα ναῦς ἐκ πασῶν οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ ἐπιτήδεια λαβόντες παρέπλεον ἐς Νάξον, τὴν ἄλλην στρατιὰν ἐν Ῥηγίῳ καταλιπόντες καὶ ἓνα σφῶν αὐτῶν. Ναξίων δὲ δεξαμένων τῇ πόλει παρέπλεον ἐς Κατάνην. καὶ ὥς αὐτούς οἱ Καταναῖοι οὐκ ἐδέχοντο (ἐνῆσαν γὰρ αὐτόθι ἄνδρες τὰ Συρακοσίων βουλό μενοι), ἐκομίσθησαν ἐπὶ τὸν Τηρίαν ποταμόν, καὶ αὐλισάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπὶ Συρακούσας ἔπλεον ἐπὶ κέρως ἔχοντες τὰς ἄλλας ναῦς· δέκα δὲ τῶν νεῶν προὔπεμψαν ἐς τὸν μέγαν λιμένα πλεῦσαί τε καὶ κατασκέψασθαι εἴ τι ναυτικόν ἐστι καθειλκυσμένον, καὶ κηρῦξαι ἀπὸ τῶν νεῶν προσπλεύσαντας ὅτι Ἀθηναῖοι ἤκουσι Λεοντίνους ἐς τὴν ἑαυτῶν κατοικιοῦντες κατὰ ξυμμαχίαν καὶ ξυγγένειαν· τοὺς οὖν ὄντας ἐν Συρακούσαις Λεοντίνων ὥς παρὰ φίλους καὶ εὐεργέτας Ἀθηναίους ἀδεῶς ἀπιέναι. ἐπεὶ δ' ἐκηρύχθη καὶ κατεσκέψαντο τὴν τε πόλιν καὶ τοὺς λιμένας καὶ τὰ περὶ τὴν χώραν ἐξ ἧς αὐτοῖς ὀρμωμένοις πολεμητέα ἦν, ἀπέπλευσαν πάλιν ἐς Κατάνην.

[51] καὶ ἐκκλησίας γενομένης τὴν μὲν στρατιὰν οὐκ ἐδέχοντο οἱ Καταναῖοι, τοὺς δὲ στρατηγούς ἐσελθόντας ἐκέλευον, εἴ τι βούλονται, εἰπεῖν. καὶ λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τετραμμένων, οἱ στρατιῶται πυλίδα τινὰ ἐνωκοδομημένην κακῶς ἔλαθον διελόντες, καὶ ἐσελθόντες ἠγόραζον ἐς τὴν πόλιν. τῶν δὲ Καταναίων οἱ

eta, Atenasera itzultzean, ikusi zuten aberastasunaren berri zabaldu zuten nonahi. Egestan dirurik ez zegoela agertu zenean, aldi hartan engainua irentsi eta halako berriak zabaldu zituztenen kontrako kritika zorrotza sortu zen soldaduengandik. Jeneralek, bestalde, une hartako egoeraz eztabaidatzeari ekin zioten.

47.– Niziasen iritzia hauxe zen: tropa guztiekin Selinuntera jo behar zela, nagusiki horrexetarako bidali zituztelako; Egestakoek tropa osoa-
rentzat dirua emanez gero, horren arabera erabaki, eta osterantzean, haiek eskatutako hirurogei ontzirentzat hornikuntza eman zezatela eskatu eta hantxe geratu, harik eta Selinuntekoekin bakeak eginarazi arte, onez edo derrigor. Hori konpondu ondoren, beste hiri batzuen kos-
tan zehar nabigatu, Atenasen indarraren eta bere lagun eta aliatuekiko erantzukizunaren erakutsia emanez; eta gero etxera itzuli, Leontinoko-
ei laguntza emateko aukera edota –norbere baliabideak xahutuz hiria arriskuan jarri gabe– beste hiriren baten laguntza lortzeko aukera sortu ezean bat-batean, epe oso laburrean.

48.– Altzibiadesek zioen ez zutela itzuli behar hain modu lotsagarrian, ezertxo ere lortu gabe, hainbeste troparekin irtenda gero, baizik mezu-
lariak bidali behar zirela hiri guztietara, Selinuntera eta Sirakusara izan ezik, horiekiko desatxikimendua lortzeko batzuen aldetik, eta, lagun egin ondoren, hornikuntza nahiz tropak beste batzuen aldetik. Lehenbi-
zi Mesenerrak konbentzitzen saiatu beharko zutela, Siziliarako igarate-
an zeudenez, portua eta operazio-base egokia eskain zezaketelako; hiriak era honetara erakarrita gero, zeinen alde lerrokatuko diren jakin-
da, orduan bai eraso egin behar zitzaiola Sirakusari eta Selinunteri, azken hau Egestakoekin akordio batera iritsi ezean, eta Sirakusak Leon-
tinokoak birkokatzea onartu ezean.

49.– Eta Lamakok esan zuen Sirakusara zuzenean jo eta hiriari eraso beharko litzaiokeela ahalik lasterren, oraindik defentsa prestatu gabe eta oso ikaratuta zeudelako; izan ere, hasiera batean edozein gudaros-
tek eragin ohi du ikara latza, baina erakutsirik ematen ez badu, jendeak adorea berreskuratzen du, eta, gudaroste hura agertzen denean, mes-
prezatu. Ostera, bat-batean erasoz gero, oraindik izututa zeuden bitar-
tean, aukera askoz gehiago zegokeela garaipena lortzeko eta haiengan erabateko izua eragiteko gudarostearen agerraldiaren kariaz –berau zen baino askoz handiagoa zirudikeelako–, baita zer gertatuko ote zitzaien aieruen kariaz, baina batez ere batailaren arrisku bat-batekoaren beldu-
rrez. Litekeena da, gainera, jende asko hirira sartu gabe kanpoan gera-

μὲν τὰ τῶν Συρακοσίων φρονοῦντες, ὡς εἶδον τὸ στράτευμα ἔνδον, εὐθὺς περιδεῖς γενόμενοι ὑπεξῆλθον οὐ πολλοί τινες, οἱ δὲ ἄλλοι ἐψηφίσαντό τε ξυμμαχίαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἐκέλευον ἐκ Ῥηγίου κομίζειν. μετὰ δὲ τοῦτο διαπλεύσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐς τὸ Ῥήγιον, πάσῃ ἤδη τῇ στρατιᾷ ἄραντες ἐς τὴν Κατάνην, ἐπειδὴ ἀφίκοντο, κατεσκευάζοντο τὸ στρατόπεδον.

[52] Ἐσηγγέλλετο δὲ αὐτοῖς ἔκ τε Καμαρίνης ὡς, εἰ ἔλθοιεν, προσχωροῖεν ἄν, καὶ ὅτι Συρακόσιοι πληροῦσι ναυτικόν. ἀπάσῃ οὖν τῇ στρατιᾷ παρέπλευσαν πρῶτον μὲν ἐπὶ Συρακούσας· καὶ ὡς οὐδὲν ἡῦρον ναυτικόν πληρούμενον, παρεκομίζοντο αὐθις ἐπὶ Καμαρίνης, καὶ σχόντες ἐς τὸν αἰγιαλὸν ἐπεκηρυκεύοντο. οἱ δ' οὐκ ἐδέχοντο, λέγοντες σφίσι τὰ ὄρκια εἶναι μιᾷ νηὶ καταπλεόντων Ἀθηναίων δέχεσθαι, ἣν μὴ αὐτοὶ πλείους μεταπέμπωσιν. ἄπρακτοι δὲ γενόμενοι ἀπέπλεον· καὶ ἀποβάντες κατὰ τι τῆς Συρακοσίας καὶ ἀρπαγὴν ποιησάμενοι, καὶ τῶν Συρακοσίων ἱππέων βοηθησάντων καὶ τῶν ψιλῶν τινὰς ἐσκεδασμένους διαφθειράντων, ἀπεκομίσθησαν ἐς Κατάνην.

[53] Καὶ καταλαμβάνουσι τὴν Σαλαμινίαν ναῦν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἤκουσαν ἐπὶ τε Ἀλκιβιάδην ὡς κελεύσοντας ἀποπλεῖν ἐς ἀπολογίαν ὧν ἡ πόλις ἐνεκάλει, καὶ ἐπ' ἄλλους τινὰς τῶν στρατιωτῶν τῶν μετ' αὐτοῦ μεμνημένων περὶ τῶν μυστηρίων ὡς ἀσεβούντων, τῶν δὲ καὶ περὶ τῶν Ἑρμῶν. οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἡ στρατιὰ ἀπέπλευσεν, οὐδὲν ἦσσαν ζήτησιν ἐποιοῦντο τῶν περὶ τὰ μυστήρια καὶ τῶν περὶ τοὺς Ἑρμᾶς δρασθέντων, καὶ οὐ δοκιμάζοντες τοὺς μηνυτάς, ἀλλὰ πάντα ὑπόπτως ἀποδεχόμενοι, διὰ πονηρῶν ἀνθρώπων πίστιν πάνυ χρηστοὺς τῶν πολιτῶν ξυλλαμβάνοντες κατέδουν, χρησιμώτερον ἡγούμενοι εἶναι βασανίσαι τὸ πρᾶγμα καὶ εὐρεῖν ἢ διὰ μηνυτοῦ πονηρίαν τινὰ καὶ χρηστὸν δοκοῦντα εἶναι αἰτιαθέντα ἀνέλεγκτον διαφυγεῖν. ἐπιστάμενος γὰρ ὁ δῆμος ἀκοῇ τὴν Πεισιστράτου καὶ τῶν παίδων τυραννίδα χαλεπὴν τελευτῶσαν γενομένην καὶ προσέτι οὐδ' ὑφ' ἑαυτῶν καὶ Ἀρmodίου καταλυθεῖσαν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐφοβεῖτο αἰεὶ καὶ πάντα ὑπόπτως ἐλάμβανεν.

tzea, atenastarrak ez zirela etorriko uste izanik, eta hirira bidean bakoitza bere ondasunekin etorriko zenez, tropak ez zuen izango baliabide eskasiarik hiriaren aurrean inguruaren jabe eginda kanpatzerakoan. Jakina, baldintza horietan, gainerako siziliarrak ez ziren lerrokatuko sirakusarrekin, baizik atenastarrekin, eta ez ziren geratuko garaile zein ateratzen zen begira. Zera erantsi zuen (Lamakok): itzultzerakoan, egoki zatekeela armategia eta operazio-basea Megaran kokatzea, leku horretan populaziorik ez zegoelako eta Sirakusatik urruti ez zegoelako, ez itsasoz ez lehorrez.

50.— Lamako, proposamen horiek egin arren, Altzibiadesen iritzira makurtu zen. Jarraian, Altzibiadesek bere ontzian nabigatu zuen Mese-nera, hiri honetakoekin aliantzaz mintzatzerako, baina ez zuenez lortu haiek konbentzitzea —hiri barnean ez zituztela hartuko erantzun zioten, nahiz eta merkatua paratuko zieten aldirian—, Regiora itzuli zen.

Orduan jeneralek, flotatik hirurogei ontzi ekipatu, janariez hornitu eta kostaz Naxoseraino nabigatu zuten, gainerako flota Region utzita jeneraletariko baten kargu. Naxostarrek euren hirian hartu zituzten, eta segituan Katanara joan ziren kostan zehar; Katanakoez ez zituztenez hartu, hirian Sirakusaren aldeko jendea zelako, Teria ibairaino heldu ziren. Gaua leku hartan igaro ondoren, Sirakusarako bidea hartu zuten, flotaren gorputza zutabe formazioan lerrokatuta; hamar ontzi bidali zituzten aurretik Sirakusako Portu Handira, ea flota lehorrean zeukaten ikustera, eta, portu ertzerako hurbilduz, zera aldarrikatu zuten ontzietatik: Leontinokoak beren herrira itzul zitezen laguntzera zetozeela, beraiekin zeukaten aliantzaren eta senidetatasunaren izenean, eta, beraz, Sirakusan zeuden leontinoarrak beldurrik gabe etortzeko atenastarrengana, hauek lagun eta ongiletzat hartuz. Aldarrikapen hau egin ondoren, eta hiriaren, portuen eta gerra abiapuntu izango zen inguruaren ikusketa egin ondoren, Katanara itzuli ziren.

51.— Hiri horretakoek, batzarra egin ondoren, tropari ez zioten atea zabaltu, nahiz eta jeneralei, bai, sartzeko eta zer nahi zuten azaltzeko eskatu zioten. Altzibiades berbetan zegoela eta hiritarrak hark zioenari arretaz, soldaduak, gaizki eraikita zegoen ataka bat zeharkatuz, hiri barrura sartu ziren inor konturatu orduko, eta, behin barruan, enparantza inguruetan barreiatu ziren. Orduan, Sirakusaren aldeko kataniarrek, gutxi batzuk baino ez zirenek, soldaduak hiri barnean ikustean beldur-rrak jota ihesari eman zioten, eta gainerako hiritarrek, berriz, atenasta-

[54] Τὸ γὰρ Ἀριστογείτονος καὶ Ἀρμοδίου τόλμημα δι' ἐρωτικὴν ξυντυχίαν ἐπεχειρήθη, ἣν ἐγὼ ἐπὶ πλεόν διηγησάμενος ἀποφανῶ οὔτε τοὺς ἄλλους οὔτε αὐτοὺς Ἀθηναίους περὶ τῶν σφετέρων τυράννων οὐδὲ περὶ τοῦ γενομένου ἀκριβὲς οὐδὲν λέγοντας. Πεισιστράτου γὰρ γηραιοῦ τελευτήσαντος ἐν τῇ τυραννίδι οὐχ Ἰππαρχος, ὥσπερ οἱ πολλοὶ οἶονται, ἀλλ' Ἰππίας πρεσβύτατος ὧν ἔσχε τὴν ἀρχήν. γενομένου δὲ Ἀρμοδίου ὥρα ἡλικίας λαμπροῦ Ἀριστογείτων ἀνὴρ τῶν ἀστῶν, μέσος πολίτης, ἐραστής ὧν εἶχεν αὐτόν. πειραθεὶς δὲ ὁ Ἀρμόδιος ὑπὸ Ἰππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθεὶς καταγορεύει τῷ Ἀριστογείτονι. ὁ δὲ ἐρωτικῶς περιαλγήσας καὶ φοβηθεὶς τὴν Ἰππάρχου δύναμιν μὴ βία προσαγάγῃται αὐτόν, ἐπιβουλεύει εὐθὺς ὥς ἀπὸ τῆς ὑπ ἀρχούσης ἀξιώσεως κατάλυσιν τῇ τυραννίδι. καὶ ἐν τούτῳ ὁ Ἰππαρχος ὥς αὐθις πειράσας οὐδὲν μᾶλλον ἔπειθε τὸν Ἀρμόδιον, βίαιον μὲν οὐδὲν ἐβούλετο δοῶν, ἐν τρόπῳ δὲ τινι ἀφανεῖ ὥς οὐ διὰ τοῦτο δὴ παρεσκευάζετο προπηλακιῶν αὐτόν. οὐδὲ γὰρ τὴν ἄλλην ἀρχὴν ἐπαχθὴς ἦν ἐς τοὺς πολλούς, ἀλλ' ἀνεπιφθόνως κατεστήσατο· καὶ ἐπετήδευσαν ἐπὶ πλείστον δὴ τυράννοι οὗτοι ἀρετὴν καὶ ξύνεσιν, καὶ Ἀθηναίους εἰκοστήν μόνον πρᾶσσόμενοι τῶν γιγνομένων τὴν τε πόλιν αὐτῶν καλῶς διεκόσμησαν καὶ τοὺς πολέμους διέφερον καὶ ἐς τὰ ἱερὰ ἔθυσον. τὰ δὲ ἄλλα αὐτὴ ἡ πόλις τοῖς πρὶν κειμένοις νόμοις ἐχρήτο, πλὴν καθ' ὅσον αἰεὶ τινα ἐπεμέλοντο σφῶν αὐτῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς εἶναι. καὶ ἄλλοι τε αὐτῶν ἤρξαν τὴν ἐνιαυσίον Ἀθηναίοις ἀρχὴν καὶ Πεισιστράτος ὁ Ἰππίου τοῦ τυραννέυσαντος υἱός, τοῦ πάππου ἔχων τὸν νομα, ὃς τῶν δώδεκα θεῶν βωμὸν τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀρχῶν ἀνέθηκε καὶ τὸν τοῦ Απόλλωνος ἐν Πυθίου. καὶ τῷ μὲν ἐν τῇ ἀγορᾷ προσοικοδομήσας ὕστερον ὁ δῆμος Ἀθηναίων μεῖζον μῆκος τοῦ βωμοῦ ἠφάνισε τοῦπίγραμματος τοῦ δ' ἐν Πυθίου ἔτι καὶ νῦν δηλὸν ἐστὶν ἀμυδροῖς γραμμασι λέγον τάδε· μνημα τόδ' ἦς ἀρχῆς Πεισιστράτος Ἰππίου υἱός θῆκεν Απόλλωνος Πυθίου ἐν τεμένει.

[55] Ὅτι δὲ πρεσβύτατος ὧν Ἰππίας ἤρξεν, εἰδὼς μὲν καὶ ἀκοῇ ἀκριβέστερον ἄλλων ἰσχυρίζομαι, γνοίῃ δ' ἂν τις καὶ αὐτῷ τούτῳ· παῖδες γὰρ αὐτῷ μόνῳ φαίνονται τῶν

rrekin aliantza egitearen alde bozkatu zuten eta gainerako tropak ere Regiotik bertara ekartzea eskatu. Atenastarrak, orduan, Regiora itzuli eta han zeukaten tropa osoarekin etorri ziren Katanara, eta, iritsi bezain laster, hantxe instalatu zuten kanpamendua.

52.– Bien bitartean, Kamarinatik iritsi zen albistea: atenastarrak hara joanez gero, bat egiteko prest zeudela; eta, horrez gain, sirakusarrak flota bat hornitzen ari zirela. Albistean ondorioz, atenastarrek euren flota guztiarekin Sirakusara jo zuten lehenbizi, kostan zehar; gerrarako flotarik inon ikusi ez zutenez, Kamarinaraino nabigatu zuten, eta han ainguratu ondoren, heraldoak bidali zizkieten, baina kamarinarrek erantzun zuten ez zituztela hartuko, atenastarrak onartzeko ebazpenaren baldintza ontzi bakar batekin joatea zela-eta, salbu eta ontzi gehiago ekartzeko beraiek eskatzen ez bazuten. Beraz, atenastarrek esku hutsik itzuli beharra izan zuten.

Sirakusako lurraldearen gune batean lehorreratu eta hura arpilatzeari ekin ziotenean, Sirakusako zaldizkoek eraso egin eta han barreiatu ziren zebiltzan tropa arineko soldadu batzuk hil zituzten; orduan Katanara itzuli ziren.

53.– Han Salaminia itsasontzia aurkitu zuten, Altzibiadesen bila Ate-nastik etorria, hiriak, bai berari eta bai beste soldadu batzuei, Misterio-en eta Hermesen arazoari buruz egozten zizkien inpietate salaketan aurrean defendatzeko itzul zedin aginduarekin. Zeren espedizioa abiatu eta gero atenastarrek ez zuten laxatu Misterioen eta Hermesen auzian errunduntzat jotakoen ikerketa; aitzitik, salatzaileak zelakoak ziren ere kontuan hartu gabe, haiek zioten guztia hartzen zuten aintzakotzat, eta, bilauen testigantzan oinarrituz, ospe oneko jendea susmagarritzat hartu eta atxilotzen zuten; komenigarriagoa baitzeritzoten auzi hura behingoz argitu eta konpontzeari jendeak azterketa saihesteari baino, nahiz eta salatuak agurgarriak irudi eta salatzaileak jendaila.

Izan ere, herriak, tradizioari esker bazekienez Pisistratoren eta bere semeen tirania zein latza izan zen azkenean, eta hura ez zela bukatu berez, ez Harmodioren ekintzari esker ere, baizik eta lazedemondarrek esku hartu zutelako, etengabeko beldurra zeukan eta dena jotzen zuen susmagarritzat.

54.– Aristogiton eta Harmodioren egitandiarri dagokionez, maitasun istorio batek eragindakoa izan zen, eta kasu hau zehazkiago azalduz zera jarri nahi dut agerian: ez atenastarrek eurek ez besteez ez dutela

azaltzen behar bezala beren tiranoen historia eta kasu honetan zer gertatu zen. Pisistrato zendu zenean, jada zaharra zela, eta oraindik tiraniaren jardunean, ez zen izan Hiparko, askok uste bezala, boterea jaso zuena, baizik eta seme nagusia zen Hipias. Harmodio bere gaztetasunaren lorean zegoenez, Aristogiton, klase ertaineko hiritar bat, hartaz maitemindu eta harremanetan hasi zen. Hiparko, Pisistratoren semea, Harmodio limurtzen saiatu zen orduan, eta honek Aristogitoni kontatu zion. Aristogiton, bere maiteminean zaurituta eta Hiparko boteretsuak bere laguna indarrez erakarriko zuen beldur, tirania eraisteko azpilanean hasi zen, hiritarren artean zeukan prestigioan oinarrituta.

Bitartean Hiparkok, behin eta berriz saiatu arren, ez zuenez lortzen Harmodio modu onean limurtzea, hura laidoztatzeari ekin zion, beste aitzakia batzuk adieraziz benetako arrazoiaren ordeiz.

Bestalde, Hiparkok ez zuen gehienbat egikaritzen bere agintea herritarrek zanpatzeko erara, baizik kalterik egin gabe mantentzen zuen boterea. Eta Pisistratoarrek, egia esan, bertutez eta diskrezioz jardun zuten gehien-gehienetan, eta, atenastarrei euren ondasunen bosgarren partearen zerga besterik ez kobratu arren, horrekin hiria edertu zuten, baita gerrak finantzatu eta sakrifizioak beraien kargu hartu. Gainerakoan, hiria aurretiko legeen arabera gobernatzen zuten, nahiz eta, hori bai, beren senitartekoei karguak emateko joera erakutsi. Horrela, besteak beste, Hipias tiranoaren seme Pisistratok, aitonaren izen bera zuenak, urtero eskuratu zuen magistratura, eta hiriko arkonte zelarik, Hamabi Jainkozkoen aldarea sagaratu zuen Agoran, hala nola Apolorena Apolo Pitikoaren santutegian.

Atenasko hiriak gero Agorako aldarearen tamaina handiagotu zuenean, han zegoen inskripzioa desagertu egin zen, baina oraindik hantxe ikus daiteke, letra zirriborratuz bada ere, Apolo Pitikoaren aldarekoa: «Pisistratok, Hipiasen semeak, bere arkontetzako oroigarri hau eraiki zuen Apolo Pitikoaren santutegian.»

55.— Eta diot Hipias izan zela, anaia nagusia izatearren, boterea eskuratu zuena; hala berresten dut, zeren beste batzuek baino zehazkiago baitakit, tradizioari esker; baina edozeinek hauteman dezake, honako honegatik:

Dirudienez, legezko anaia oinordekoetatik berak baino ez zuen izan seme-alabarik, aldareko idazkunak ez eze, Atenasko akropolian dagoen tiranoen bidegabekeriari buruzko oroitarriak adierazten duenez, zei-

(ἦν δὲ πᾶσιν εὐπρόσδοος ὁ Ἰππίας), ἔδεισαν καὶ ἐνόμισαν μεμηνῦσθαί τε καὶ ὅσον οὐκ ἤδη ξυλληφθήσεσθαι. τὸν λυπήσαντα οὖν σφᾶς καὶ δι' ὄνπερ πάντα ἐκινδύνευον ἐβούλοντο πρότερον, εἰ δύναιτο, προτιμωρήσασθαι, καὶ ὥσπερ εἶχον ὥρμησαν ἔσω τῶν πυλῶν, καὶ περιέτυχον τῷ Ἰππάρχῳ παρὰ τὸ Λεωκόρειον καλούμενον, καὶ εὐθὺς ἀπερισκέπτως προσπεσόντες καὶ ὥς ἂν μάλιστα δι' ὀργῆς ὁ μὲν ἐρωτικῆς, ὁ δὲ ὕβρισμένος, ἔτυπτον καὶ ἀπο κτείνουσιν αὐτόν. καὶ ὁ μὲν τοὺς δορυφόρους τὸ αὐτίκα διαφεύγει ὁ Ἀριστογείτων, ξυνδραμόντος τοῦ ὄχλου, καὶ ὕστερον ληφθεὶς οὐ ῥαδίως διετέθη· Ἀρμόδιος δὲ αὐτοῦ παραχρήμα ἀπόλλυται.

[58] Ἀγγελθέντος δὲ Ἰππία ἐς τὸν Κεραμεικόν, οὐκ ἐπὶ τὸ γεγόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς πομπέας τοὺς ὀπλίτας, πρότερον ἢ αἰσθέσθαι αὐτοὺς ἄπωθεν ὄντας, εὐθὺς ἐχώρησε, καὶ ἀδήλως τῇ ὄψει πλασάμενος πρὸς τὴν ξυμφορὰν ἐκέλευσεν αὐτούς, δείξας τι χωρίον, ἀπελθεῖν ἐς αὐτὸ ἄνευ τῶν ὀπλῶν. καὶ οἱ μὲν ἀνεχώρησαν οἰόμενοί τι ἐρεῖν αὐτόν, ὁ δὲ τοῖς ἐπικουροῖς φράσας τὰ ὄπλα ὑπολαβεῖν ἐξελέγετο εὐθὺς οὐς ἐπητιᾶτο καὶ εἰ τις ἠϋρέθη ἐγχειρίδιον ἔχων· μετὰ γὰρ ἀσπίδος καὶ δόρατος εἰώθεσαν τὰς πομπὰς ποιεῖν.

[59] Τοιούτῳ μὲν τρόπῳ δι' ἐρωτικὴν λύπην ἢ τε ἀρχὴ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ ἡ ἀλόγιστος τόλμα ἐκ τοῦ παραχρήμα περιδεοῦς Ἀρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι ἐγένετο. τοῖς δ' Ἀθηναίοις χαλεπωτέρα μετὰ τοῦτο ἡ τυραννὶς κατέστη, καὶ ὁ Ἰππίας διὰ φόβου ἤδη μᾶλλον ὦν τῶν τε πολιτῶν πολλοὺς ἔκτεινε καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἅμα διεσκοπεῖτο, εἰ ποθεν ἀσφάλειάν τινα ὀρώη μεταβολῆς γενομένης ὑπάρχουσάν οἱ. Ἰππόκλου γοῦν τοῦ Λαμψακηνοῦ τυράννου Αἰαντίδῃ τῷ παιδί θυγατέρα ἑαυτοῦ μετὰ ταῦτα Ἀρχεδίκην Ἀθηναῖος ὦν Λαμψακηνῶ ἔδωκεν, αἰσθανόμενος αὐτοὺς μέγα παρὰ βασιλεῖ Δαρείῳ δύνασθαι. καὶ αὐτῆς σῆμα ἐν Λαμψάκῳ ἐστὶν ἐπίγραμμα ἔχον τόδε· ἀνδρὸς ἀριστεύσαντος ἐν Ἑλλάδι τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ Ἰππίου Ἀρχεδίκην ἥδε κέκευθε κόνις, ἡ πατρός τε καὶ ἀνδρὸς ἀδελφῶν τ' οὔσα τυράννων παίδων τ' οὐκ ἦρθη νοῦν ἐς ἀτασθαλίην. τυραννεύσας δὲ ἔτη τρία Ἰππίας ἔτι Ἀθηναίων καὶ παυθεὶς ἐν τῷ τετάρτῳ ὑπὸ Λακεδαιμονίων

γνησίων ἀδελφῶν γενόμενοι, ὥς ὃ τε βωμὸς σημαίνει καὶ ἡ στήλη περὶ τῆς τῶν τυράννων ἀδικίας ἢ ἐν τῇ Ἀθηναίων ἀκροπόλει σταθεῖσα, ἐν ἣ Θεσσαλοῦ μὲν οὐδ' Ἰππάρχου οὐδεὶς παῖς γέγραπται, Ἰππίου δὲ πέντε, οἱ αὐτῷ ἐκ Μυρρίνης τῆς Καλλίου τοῦ Ὑπεροχίδου θυγατρὸς ἐγένοντο· εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν πρεσβύτατον πρῶτον γῆμαι. καὶ ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ πρῶτος γέγραπται μετὰ τὸν πατέρα, οὐδὲ τοῦτο ἀπειοικότως διὰ τὸ πρεσβεύειν τε ἀπ' αὐτοῦ καὶ τυραννεῦσαι. οὐ μὴν οὐδ' ἂν κατασχεῖν μοι δοκεῖ ποτὲ Ἰππίας τὸ παραχρῆμα ῥαδίως τὴν τυραννίδα, εἰ Ἰππαρχος μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ὧν ἀπέθανεν, αὐτὸς δὲ αὐθημερὸν καθίστατο· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πρότερον ξύνηθες τοῖς μὲν πολίταις φοβερόν, ἐς δὲ τοὺς ἐπικούρους ἀκριβές, πολλῷ τῷ περιόντι τοῦ ἀσφαλοῦς κατεκράτησε, καὶ οὐχ ὥς ἀδελφὸς νεώτερος ὧν ἠπόρησεν, ἐν ᾧ οὐ πρότερον ξυνεχῶς ὠμιλῇκει τῇ ἀρχῇ. Ἰππάρχῳ δὲ ξυνέβη τοῦ πάθους τῇ δυστυχίᾳ ὀνομασθέντα καὶ τὴν δόξαν τῆς τυραννίδος ἐς τὰ ἔπειτα προσλαβεῖν.

[56] Τὸν δ' οὖν Ἀρμόδιον ἀπαρνηθέντα τὴν πείρασιν, ὥσπερ διενοεῖτο, προυπηλάκισεν· ἀδελφὴν γὰρ αὐτοῦ κόρην ἐπαγγεῖλαντες ἦκειν κανοῦν οἴσουσαν ἐν πομπῇ τινί, ἀπήλασαν λέγοντες οὐδὲ ἐπαγγεῖλαι τὴν ἀρχὴν διὰ τὸ μὴ ἀξίαν εἶναι. χαλεπῶς δὲ ἐνεγκόντος τοῦ Ἀρμόδιου πολλῷ δὴ μᾶλλον δι' ἐκείνον καὶ ὁ Ἀριστογείτων παρωξύνετο. καὶ αὐτοῖς τὰ μὲν ἄλλα πρὸς τοὺς ξυνεπιθησομένους τῷ ἔργῳ ἐπέπρακτο, περιέμενον δὲ Παναθήναια τὰ μεγάλα, ἐν ἣ μόνον ἡμέρᾳ οὐχ ὕποπτον ἐγίγνετο ἐν ὅπλοις τῶν πολιτῶν τοὺς τὴν πομπὴν πέμψοντας ἀθρόους γενέσθαι καὶ ἔδει ἄρξαι μὲν αὐτοῦς, ξυνεπαμύνειν δὲ εὐθύς τὰ πρὸς τοὺς δορυφόρους ἐκείνους. ἦσαν δὲ οὐ πολλοὶ οἱ ξυνομωμοκότες ἀσφαλείας ἔνεκα· ἥλπιζον γὰρ καὶ τοὺς μὴ προειδότες, εἰ καὶ ὅποσοιοῦν τολμήσειαν, ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἔχοντάς γε ὅπλα ἐθελήσειν σφᾶς αὐτοῦς ξυνελευθεροῦν.

[57] Καὶ ὥς ἐπῆλθεν ἡ ἐορτή, Ἰππίας μὲν ἔξω ἐν τῷ Κεραμεικῷ καλουμένῳ μετὰ τῶν δορυφόρων διεκόσμηι ὥς ἕκαστα ἐχρῆν τῆς πομπῆς προϊέναι, ὁ δὲ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἔχοντες ἤδη τὰ ἐγχειρίδια ἐς τὸ ἔργον προῆσαν. καὶ ὥς εἰδόν τινα τῶν ξυνωμοτῶν σφίσι διαλεγόμενον οἰκείως τῷ Ἰππία

netan ez baita ageri ez Tesaloren ez Hiparkoren seme-alabarik, baina bai Hipiasen bost, Hiperokidesen seme Kaliasen alaba Mirsinak eman zizkionak; normala zen, izan ere, zaharrena ezkontzea lehenbizi.

Oroitarki berean, haren izena ageri da lehenbizi aitarenaren ostean; eta hori ere normala da, bera izan zelako nagusia aitaren ondoren eta tirano gisa gobernatu zuena.

Uste dut, azkenez, Hipiasek ezin izango zuela eskuratu tirania Hiparko agintean zegoela hil eta unean bertan. Aitzitik, Hipiasen segurtasun tarte soberarekin ezarri zuen bere agintea, hiritarrei errespetua eta eskoltari diziplina ezartzen zieten aurretiko ohiturei esker; eta ez zuen izan eragozpenik, aldeztatik boterea egikaritzeaz zaildua ez zatekeen anaia txiki bati gertatuko zitzaiokeen moduan.

Baina, bere amodio tragikoa dela-eta hartu zuen ospearengatik, geroko historiara Hiparko igaro zen tirano gisara.

56.– Kontua da ezen Hiparkok, bere saioei uko egiteagatik, Harmodio iraindu zuela. Izan ere, honen arreba ezkongabe bat kanefora gisara prozesiora gonbidatu ondoren, Hiparkok lerrotik egotzi egin zuen, esanez inork ez zuela gonbidatu, hartarako duin ez zelako. Horrek Harmodio haserretu egin zuen, jakina, baina Aristogiton, lagunaren kariaz, bere onetik atera zuen. Hortaz, prestakizun guztiak eginda zeuzkaten ekintzan esku hartuko zutenekin batera, baina Panatenea Handietako egunaren zain zeuden, orduan ez baitzen susmagarri prozesioan parte hartzen zuten hiritarrak talde armatuetan biltzea. Beraiek hasi behar zuten eskoltaren aurkako erasoa, eta berehala gainerako guztiek lagundu. Konspiratzaileok ez ziren asko, segurtasun arrazoiengatik, eta uste zutelako erasoa ikusi bezain laster beste batzuek ere, aurretiaz ezer jakin ez arren, laguntzera etorriko zitzaizkiela, armak eskutan, beren askatasuna lortzeko asmoz.

57.– Jaiegun horretan, Hipias aldirian zegoela bere eskoltarekin, Zeramikoa deritzan lekuan, prozesioan talde bakoitza zelan joan behar zen antolatzen, Harmodio eta Aristogiton prest zeuden ekintzarako euren sastakaiekin. Baina konspiratzaileetarikoa bat Hipiasekin isilpean hitz egiten ikusi zutenean, orduan ez baitzen zaila harengana hurbiltzea, saldu egin zituztela eta laster zirela preso uste izanik, izuak hartu zituen. Orduan, atxilo izan aurretik mendeku hartzea erabaki zuten, ahal zuten bitartean, hainbeste atsekabe eman eta bizia arriskuan jarztearen errudunaren kontra, eta oldar bizian sartu ziren barrura, eta

καὶ Ἀλκμεωνιδῶν τῶν φευγόντων, ἐχώρει ὑπόσπονδος ἔς τε Σίγειον καὶ παρ' Αἰαντίδην ἐς Λάμψακον, ἐκείθεν δὲ ὡς βασιλέα Δαρεῖον, ὅθεν καὶ ὀρμώμενος ἐς Μαραθῶνα ὕστερον ἔτει εἰκοστῷ ἤδη γέρον ὦν μετὰ Μήδων ἐστράτευσεν.

[60] Ὡν ἐνθυμούμενος ὁ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων, καὶ μιμνησκόμενος ὅσα ἀκοῇ περὶ αὐτῶν ἠπίστατο, χαλεπὸς ἦν τότε καὶ ὑπόπτῃς ἐς τοὺς περὶ τῶν μυστικῶν τὴν αἰτίαν λαβόντας, καὶ πάντα αὐτοῖς ἐδόκει ἐπὶ ξυνωμοσίᾳ ὀλιγαρχικῇ καὶ τυραννικῇ πεπερᾶσθαι. καὶ ὡς αὐτῶν διὰ τὸ τοιοῦτον ὀργιζομένων πολλοὶ τε καὶ ἀξιόλογοι ἄνθρωποι ἤδη ἐν τῷ δεσποτικῷ ἦσαν καὶ οὐκ ἐν παύλῃ ἐφαίνετο, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἐπεδίδοσαν μᾶλλον ἐς τὸ ἀγριώτερόν τε καὶ πλείους ἔτι ξυλλαμβάνειν, ἐνταῦθα ἀναπεύθεται εἰς τῶν δεδεμένων, ὅσπερ ἐδόκει αἰτιώτατος εἶναι, ὑπὸ τῶν ξυνδεσμοτῶν τινὸς εἴτε ἄρα καὶ τὰ ὄντα μηνῦσαι εἴτε καὶ οὐ· ἐπ' ἀμφοτέρω γὰρ εἰκάζεται, τὸ δὲ σαφὲς οὐδεὶς οὔτε τότε οὔτε ὕστερον ἔχει εἰπεῖν περὶ τῶν δρασάντων τὸ ἔργον. λέγων δὲ ἔπεισεν αὐτὸν ὡς χρή, εἰ μὴ καὶ δέδρακεν, αὐτόν τε ἄδειαν ποιησάμενον σῶσαι καὶ τὴν πόλιν τῆς παρούσης ὑποψίας παῦσαι· βεβαιότεραν γὰρ αὐτῷ σωτηρίαν εἶναι ὁμολογήσαντι μετ' ἀδείας ἢ ἀρνηθέντι διὰ δίκης ἐλθεῖν. καὶ ὁ μὲν αὐτός τε καθ' ἑαυτοῦ καὶ κατ' ἄλλων μηνύει τὸ τῶν Ἑρμῶν· ὁ δὲ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων ἄσμενος λαβὼν, ὡς ᾤετο, τὸ σαφὲς καὶ δεινὸν ποιούμενοι πρότερον εἰ τοὺς ἐπιβουλεύοντας σφῶν τῷ πλήθει μὴ εἴσονται, τὸν μὲν μηνυτὴν εὐθύς καὶ τοὺς ἄλλους μετ' αὐτοῦ ὅσων μὴ κατηγορήκει ἔλυσαν, τοὺς δὲ κατατιναθέντας κρίσεις ποιήσαντες τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, ὅσοι ξυνελήφθησαν, τῶν δὲ διαφυγόντων θάνατον καταγόντες ἐπανείπον ἀργύριον τῷ ἀποκτείναντι. κἂν τούτῳ οἱ μὲν παθόντες ἄδηλον ἦν εἰ ἀδίκως ἐτετιμώρητο, ἢ μέντοι ἄλλη πόλις ἐν τῷ παρόντι περιφανῶς ὠφέλητο.

[61] Περὶ δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐναγόντων τῶν ἐχθρῶν, οἵπερ καὶ πρὶν ἐκπλεῖν αὐτὸν ἐπέθεντο, χαλεπῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάμβανον· καὶ ἐπειδὴ τὸ τῶν Ἑρμῶν ᾤοντο σαφὲς ἔχειν, πολὺ δὴ μᾶλλον καὶ τὰ μυστικά, ὧν ἐπαίτιος ἦν, μετὰ τοῦ

hantxe aurkitu zuten, Leokorio deritzan lekuan, Hiparko. Eta birritan pentsatu gabe eraso zioten, bata amodioagatik eta bestea irainagatik itsututa, eta behin eta berriro sastakatu zuten, heriotza eragin arte. Aristogitonek memento z ihes egitea lortu zuen, jende oldea inguratzean, baina gero atxilotu egin zuten eta ez zuten batere gozoki tratatu. Harmodio hantxe bertan hil zuten.

58.– Hipiasi horren berri eman ziotenean Zeramikoan, ez zen orduantxe bertan gertaeren lekura joan, baizik hoplitak prozesioan zeuden tokira, gertaturikoaren berri jakin zezaten baino lehen, handik urrun samar baitzeuden. Zoritxarra aurpegian ez igartzeko moduan hitz egin zien, eta halako tokitara armarik gabe joateko agindua eman. Haiek, gauza garrantzitsuren bat esango ziela uste izanik, esandako lekuan bildu ziren; baina Hipiassek, atean utzitako armak jaso zitzaala agindu ondoren eskoltari, errudun izan zitezkeela uste zuen guztiak atera zituen handik, baita sastakairen bat aldean zuten guztiak ere, zeren prozesioan lantza eta ezkutuarekin joatea baitzen ohitura.

59.– Halaxe paratu zen, bada, amodio irain bategatik, eta halako modu eutsiezinean burutu zen, une bateko izuaren eraginez, Harmodio eta Aristogitonon konplota. Gertaera horien ondoren, tirania latzagoa bilakatu zen atenastarrentzat, eta Hipiassek, lehen baino askoz mesfidatitago, hiritar askori ezartzen zion heriotza, baina kanpora begira ere hasi zen, altxamenduaren kasuan bere burua salbatzeko lekuren baten bila. Kontua da ezen, gertaera haien ondoren, bere alaba, Arkedize, Lampsakoko tirano zen Hipokloren seme Aiantidesi eman ziola ezkontzan –atenastar bat lampsakoar batekin!–, Aiantidesen familiak Darioren gortean sarbide handia zeukala jakinik. Eta bada Lampsakon monumentu bat ere honako idazkun honekin:

*«Hauts honek Arkedize estaltzen du,
Heladen bere garaikoen artean gailena izan zen Hipiasen alaba:
Haren aita nahiz senarra, neba nahiz semeak tirano izan arren,
Ez zuen bere burua handiustez goititu.»*

Hipias, atenastarren gaineko tirania beste hiru urtez egikaritu eta laugarrenean lazedemonarren eta Alkmeoniden esku hartzearen kariaz agintetik eraitsia izan ondoren, Sigeon babestu ahal izan zen itun bati esker, eta gero Lampsakon, Aiantidesen gortean, eta handik Dario erregearen gortera joan zen; hogeitau urte geroago, zaharra zelarik, mediarrei lagundu zien Maratongo espedizioan.

αὐτοῦ λόγου καὶ τῆς ξυνωμοσίας ἐπὶ τῷ δήμῳ ἀπ' ἐκείνου ἐδόκειπραχθῆναι. καὶ γὰρ τις καὶ στρατιὰ Λακεδαιμονίων οὐ πολλὴ ἔτυχε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν ᾧ περὶ ταῦτα ἐθορυβοῦντο μέχρι Ἰσθμοῦ παρελθοῦσα, πρὸς Βοιωτοὺς τι πράσσοντες. ἐδόκει οὖν ἐκείνου πράξαντος καὶ οὐ Βοιωτῶν ἔνεκα ἀπὸ ξυνθήματος ἦκειν, καὶ εἰ μὴ ἔφθασαν δὴ αὐτοὶ κατὰ τὸ μήνυμα ξυλλαβόντες τοὺς ἄνδρας, προδοθῆναι ἂν ἢ πόλιν. καὶ τινα μίαν νύκτα καὶ κατέδαρθον ἐν Θησεΐᾳ τῷ ἐν πόλει ἐν ὅπλοις. οἳ τε ξένοι τοῦ Ἀλκιβιάδου οἱ ἐν Ἀργεὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπωπτεύθησαν τῷ δήμῳ ἐπιτίθεσθαι, καὶ τοὺς ὁμήρους τῶν Ἀργείων τοὺς ἐν ταῖς νήσοις κειμένους οἱ Ἀθηναῖοι τότε παρέδοσαν τῷ Ἀργείῳ δήμῳ διὰ ταῦτα διαχρήσασθαι. πανταχόθεν τε περιειστήκει ὑποψία ἐς τὸν Ἀλκιβιάδην. ὥστε βουλόμενοι αὐτὸν ἐς κρίσιν ἀγαγόντες ἀποκτεῖναι, πέμπουσιν οὕτω τὴν Σαλαμινίαν ναῦν ἐς τὴν Σικελίαν ἐπὶ τε ἐκείνῳ καὶ ὧν πέρι ἄλλων ἐμεμήνυτο. εἰρητο δὲ προειπεῖν αὐτῷ ἀπολογησομένῳ ἀκολουθεῖν, ξυλλαμβάνειν δὲ μὴ, θεραπεύοντες τό τε πρὸς τοὺς ἐν τῇ Σικελίᾳ στρατιώτας τε σφετέρους καὶ πολεμίους μὴθορυβεῖν καὶ οὐχ ἥκιστα τοὺς Μαντινέας καὶ Ἀργεῖους βουλόμενοι παραμεῖναι, δι' ἐκείνου νομίζοντες πεισθῆναι σφίσι ξυστρατεύειν. καὶ ὁ μὲν ἔχων τὴν ἑαυτοῦ ναῦν καὶ οἱ ξυνδιαβεβλημένοι ἀπέπλεον μετὰ τῆς Σαλαμινίας ἐκ τῆς Σικελίας ὡς ἐς τὰς Ἀθήνας· καὶ ἐπειδὴ ἐγένοντο ἐν Θουρίοις, οὐκέτι ξυνείποντο, ἀλλ' ἀπελθόντες ἀπὸ τῆς νεῶς οὐ φανεροὶ ἦσαν, δείσαντες τὸ ἐπὶ διαβολῇ ἐς δίκην καταπλεῦσαι. οἱ δ' ἐκ τῆς Σαλαμινίας τέως μὲν ἐζήτουν τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ· ὡς δ' οὐδαμοῦ φανεροὶ ἦσαν, ὥχοντο ἀποπλέοντες. ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἤδη φυγὰς ὧν οὐ πολὺ ὕστερον ἐπὶ πλοίου ἐπεραιώθη ἐς Πελοπόννησον ἐκ τῆς Θουρίας· οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐρήμῃ δίκῃ θάνατον κατέγνωσαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' ἐκείνου.

[62] Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ λοιποὶ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ, δύο μέρη ποιήσαντες τοῦ στρατεύματος καὶ λαχὼν ἑκάτερος, ἔπλεον ξύμπαντι ἐπὶ Σελινούντος καὶ Ἐγέστης, βουλόμενοι μὲν εἰδέναι τὰ χρήματα εἰ δώσουσιν οἱ Ἐγεσταῖοι, κατασκέψασθαι δὲ καὶ τῶν Σελινουντίων τὰ

60.— Atenasko herriak gertaerok eta horri buruz tradizioz zekien guztia gogoan zuela, suminduta eta susmo txarrez beterik zegoen Misterioen kasuaz salatuak izen zirenei buruz; jazotako guztia tiraniaren aldeko konplot oligarkikotzat jotzen baitzuen. Sumin horren ondorioz gizon ospetsu anitz ordurako kartzelan zegoenez eta auzi horren azkena ikusten ez zenez, baizik eta egunetik egunera gordintzen eta kartzelaratuak gehitzen, preso lagun batek presoetariko bat —errudun nagusia zirudiena— konbentzitu zuen aitortza bat egin zezan, egia izan edo ez, zeren batera eta besterako aieruak baitzeuden, baina inork ezin izan zuen esan gauza ziurrik, ez orduan ez gero, gertaeraren egileei buruz.

Kontua da preso hura aitortza egitera bultzatu zutela, nahiz eta egile ez izan, era horretara bere burua salbatuko zuela-eta, zigorgabetasuna lortuz, eta hiriak susmo egoera hari amaiera emango ziolakoan; zeren auziperatu eta bere esku-hartzea ukatuz baino ziurrago salba zitekeen bere burua errudun aitortuz eta horrela zigorgabetasuna lortuz. Eta bere burua eta gainerakoak salatu zituen Hermesen gertaeren egiletzat; eta Atenasko herriak, ordura arte aztoratuta demokraziaren kontra nortzuek jo zuten jakin gabe, azkenean arazoa argitutzat eman eta berehalaxe askatu zituen salatzailea eta beronek salatu ez zituen guztiak; baina hark salatutakoak, ordea, atxilotu ahal izan zituzten guztiak exekutatu egin zituzten, epaiketa egin eta gero, eta, ihes egindakoei dagokienez, heriotzara kondenatu eta sariak eskaini zituzten haiek hiltzearren. Auzi honetan ez zen argi geratu biktimak bidegabeki zigortuak izan ziren ala ez, baina hiriarentzat, oro har, argi eta garbi onuragarria izan zen.

61.— Altzibiadesi dagokionez, atenastarrek oso serio hartu zuten harena, espedizioan abiatu baino lehen erasoak jo zitoten etsaiek eraginda dudarik gabe, eta Hermesen auzian gauzak argitutzat eman eta gero, are makurtuago ziren pentsatzera Altzibiades bera tarteko zen Misterioen gertaera haiek demokraziaren kontrako konplot gisara diseinatu zirela, haren ekimenez.

Arazo horiekin aztoratuta zebiltzan hartan, gainera, tropa lazedemon-darrak etorri ziren Istmosfera, nahiz eta ez asko, beoziarrekin adosturiko plan baten arabera. Kontua da atenastarrek pentsatu zutela tropa haiek Altzibiadesen bitartez etorri zirela, aldeztu aurreko plan bati erantzunez, eta ez beoziarren bitartez, eta aipatu salaketari esker errudunak atxilo ez balituzte, hiria saldua zatekeela. Horrela, gau bela ere egin zuten, armak hartuta, hiriko hesiaren barruan dagoen Teseo alderdian.

πράγματα καὶ τὰ διάφορα μαθεῖν τὰ πρὸς Ἑγεσταίους. παραπλέοντες δ' ἐν ἀριστερᾷ τὴν Σικελίαν, τὸ μέρος τὸ πρὸς τὸν Τυρσηνικὸν κόλπον, ἔσχον ἐς ἡμέραν, ἥπερ μόνη ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῆς Σικελίας Ἑλλὰς πόλις ἐστίν· καὶ ὥς οὐκ ἐδέχοντο αὐτοὺς, παρεκομίζοντο. καὶ ἐν τῷ παράπλῳ αἰροῦσιν Ὑκκαρα, πόλισμα Σικανικὸν μὲν, Ἑγεσταίοις δὲ πολέμιον· ἦν δὲ παραθαλασσίδιον. καὶ ἀνδραποδίσαντες τὴν πόλιν παρέδωσαν Ἑγεσταίοις (παρεγένοντο γὰρ αὐτῶν ἱππῆς), αὐτοὶ δὲ πάλιν τῷ μὲν πεζῷ ἐχώρουν διὰ τῶν Σικελῶν ἕως ἀφίκοντο ἐς Κατάνην, αἱ δὲ νῆες περιέπλευσαν τὰ ἀνδράποδα ἄγουσαι. Νικίας δὲ εὐθύς ἐξ Ὑκκάρων ἐπὶ Ἑγέστης παραπλεύσας, καὶ τὰλλα χρηματίσας καὶ λαβὼν τάλαντα τριάκοντα παρῆν ἐς τὸ στράτευμα· καὶ τὰνδράποδα ἀπέδωσαν, καὶ ἐγένοντο ἐξ αὐτῶν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν τάλαντα. καὶ ἐς τοὺς τῶν Σικελῶν ξυμμάχους περιέπλευσαν, στρατιὰν κελεύοντες πέμπειν· τῇ τε ἡμισείᾳ τῆς ἑαυτῶν ἦλθον ἐπὶ Ὑβλαν τὴν Γελεᾶτιν πολεμίαν οὖσαν, καὶ οὐχ εἶλον. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[63] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος εὐθύς τὴν ἔφοδον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Συρακούσας παρεσκευάζοντο, οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ αὐτοὶ ὥς ἐπ' ἐκείνους ἰόντες. ἐπειδὴ γὰρ αὐτοῖς πρὸς τὸν πρῶτον φόβον καὶ τὴν προσδοκίαν οἱ Ἀθηναῖοι οὐκ εὐθύς ἐπέκειντο, κατὰ τε τὴν ἡμέραν ἐκάστην προοῖοῦσαν ἀνεθάρσουν μᾶλλον καὶ ἐπειδὴ πλέοντες τε τὰ ἐπ' ἐκεῖνα τῆς Σικελίας πολὺ ἀπὸ σφῶν ἐφαίνοντο καὶ πρὸς τὴν Ὑβλαν ἐλθόντες καὶ πειράσαντες οὐχ εἶλον βία, ἔτι πλέον κατεφρόνησαν καὶ ἡξίουσαν τοὺς στρατηγοὺς, οἷον δὴ ὄχλος φιλεῖ θαρσύνειν ποιεῖν, ἄγειν σφᾶς ἐπὶ Κατάνην, ἐπειδὴ οὐκ ἐκείνοι ἐφ' ἑαυτοὺς ἔρχονται. καὶ ἱππῆς προσελαύνοντες αἰεὶ κατάσκοποι τῶν Συρακοσίων πρὸς τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων ἐφύβριζον ἄλλα τε καὶ εἰ ξυνουκῆσοντες σφίσιν αὐτοὶ μᾶλλον ἤκοιεν ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ἢ Λεοντίνους ἐς τὴν οἰκίαν κατοικιοῦντες.

[64] Ἀ γινώσκοντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ βουλόμενοι αὐτοὺς ἄγειν πανδημεὶ ἐκ τῆς πόλεως ὅτι πλεῖστον, αὐτοὶ δὲ ταῖς ναυσὶν ἐν τοσοῦτῳ ὑπὸ νύκτα παραπλεύσαντες στρατόπεδον καταλαμβάνειν ἐν ἐπιτηδείῳ

Aldi berean, hain zuzen, Altzibiadesek Argosen zituen lagunak ere demokraziaren kontrako konspirazioa egitearen susmagarritzat jo zituzten, eta atenastarrek berehala entregatu zizkioten Argosko herriari uharteetan konfinatuta zeuzkan bahituak, hil zitzan.

Dena zen Altzibiadesen kontrako susmoa. Ondorioz, hura epaitu eta kondenatu nahi zutenez, Salaminia ontzia bidali zuten Siziliara, haren eta salatuak izan ziren gainerakoen bila. Bere burua defenda zezan itzul zedila esateko agindua zekarten, ez hura atxilotzeko agindua, Sizilian zeuden soldaduak, eurenak nahiz etsaiak, asalda ez zitezen, eta batez ere mantinearrak eta argostarrak, ustez Altzibiadesen bitartekotzari esker espedizioan parte hartzea ebatzi zutenak, bertan geratzea nahi zutelako.

Altzibiades, bere ontzian, eta gainontzeko erruztatuak, Salaminiaarekin batera itsasoratu ziren, Atenasera zihoazelakoa eginez, baina gero, Turiosera iristerakoan, ontzia bertan utzi eta alde egin zuten, bidegabe-ko salaketaren kariaz paratutako epaiketa batera aurkezteko beldurrez.

Salaminiakoak Altzibiadesen eta honen lagunak bila ibili ziren, baina inon ere aurkitu ez zituztenez, alde egin zuten azkenean. Altzibiadesek, jada iheslari gisara, Turiosetik Peloponesoko lurretara zeharkatu zuen itsasoa zamaontzi batean, eta atenastarrek auzi-iheslari gisara kondenatu zituzten, bera eta bere lagunak, heriotza zigorrera.

62.— Ondoren, Sizilian geratu ziren beste bi jeneralak, gudarostea bitan banatu eta bakoitzak parte baten gaineko agintea zozketa bidez ebatzita, itsasora egin ziren armada guztiarekin Selinunte eta Egestarantz; izan ere, Egestakoek dirua entregatuko ote zuten jakiteaz gain, Selinunteko egoera politikoaz eta horiek Egestakoekin zituzten desadostasunez jakin nahi zuten zuzenean. Kostaz nabigatu zuten Sizilia ababor aldera zutela, hau da, Tirreno itsasora ematen duen kostatik, eta Himeran geratu ziren, Siziliako parte horretan dagoen hiri bakarra berau; baina hirian hartu ez zituztenez, aurrera jarraitu zuten. Orduan, bide batez, Hikara hartu zuten, Egestaren etsai zen kostaldeko hirigune sikaniarra. Hango biztanleak esklabo egin eta hiria Egestakoei entregatu ondoren, hantxe baitzen haien zaldizkoen tropa bat, sikuloen lurraldean zehar itzuli ziren infanteriarekin Katanaraino, ontzidiak uhartearen inguruan nabigatzen zuen bitartean esklaboekin.

Nizias, Hikaratik Egestara kostaz zuzen joan eta zenbait gauza konpondu ondoren —hogeita hamar talentuak jasotzea, besteak beste—, espediziora bildu zen. Esklaboak ere entregatu zituzten ehun eta hogei

καθ' ἡσυχίαν, εἰδότες οὐκ ἂν ὁμοίως δυνηθέντες καὶ εἰ ἐκ τῶν νεῶν πρὸς παρεσκευασμένους ἐκβιβάζοιεν ἢ κατὰ γῆν ἰόντες γνωσθεῖεν (τοὺς γὰρ ἂν ψιλοὺς τοὺς σφῶν καὶ τὸν ὄχλον τῶν Συρακοσίων τοὺς ἰππέας πολλοὺς ὄντας, σφίσι δ' οὐ παρόντων ἰππέων, βλάπτειν ἂν μεγάλα, οὕτω δὲ λήψεσθαι χωρίον ὅθεν ὑπὸ τῶν ἰππέων οὐ βλάψονται ἄξια λόγου· ἐδίδασκον δ' αὐτοὺς περὶ τοῦ πρὸς τῷ Ὀλυμπεῖω χωρίου, ὅπερ καὶ κατέλαβον, Συρακοσίων φυγάδες, οἱ ξυνείποντο), τοιόνδε τι οὖν πρὸς ἃ ἐβούλοντο οἱ στρατηγοὶ μηχανῶνται. πέμπουσιν ἄνδρα σφίσι μὲν πιστόν, τοῖς δὲ τῶν Συρακοσίων στρατηγοῖς τῇ δοκῇσιν οὐχ ἡσσον ἐπιτήδειον· ἦν δὲ Καταναῖος ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀπ' ἀνδρῶν ἐκ τῆς Κατάνης ἦκειν ἔφη ὧν ἐκεῖνοι τὰ ὀνόματα ἐγίγνωσκον καὶ ἠπίσταντο ἐν τῇ πόλει ἔτι ὑπολοίπους ὄντας τῶν σφίσιν εὖνων. ἔλεγε δὲ τοὺς Ἀθηναίους αὐλίζεσθαι ἀπὸ τῶν ὅπλων ἐν τῇ πόλει, καὶ εἰ βούλονται ἐκεῖνοι πανδημεὶ ἐν ἡμέρᾳ ῥήτῃ ἅμα ἔω ἐπὶ τὸ στράτευμα ἐλθεῖν, αὐτοὶ μὲν ἀποκλήσειν τοὺς παρὰ σφίσι καὶ τὰς ναῦς ἐμπρήσειν, ἐκείνους δὲ ῥαδίως τὸ στράτευμα προσβαλόντας τῷ σταυρώματι αἰρήσειν· εἶναι δὲ ταῦτα τοὺς ξυνδράσκοντας πολλοὺς Καταναίων καὶ ἡτοιμάσθαι ἥδη, ἀφ' ὧν αὐτὸς ἦκειν.

[65] Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Συρακοσίων, μετὰ τοῦ καὶ ἐς τὰ ἄλλα θαρσεῖν καὶ εἶναι ἐν διανοίᾳ καὶ ἄνευ τούτων ἰέναι παρεσκευάσθαι ἐπὶ Κατάνην, ἐπίστευσάν τε τῷ ἀνθρώπῳ πολλῷ ἀπερὶσκεπτότερον καὶ εὐθύς ἡμέραν ξυνθέμενοι ἢ παρέσονται ἀπέστειλαν αὐτόν, καὶ αὐτοὶ (ἦδη γὰρ καὶ τῶν ξυμμάχων Σελινούντιοι καὶ ἄλλοι τινὲς παρ- ἦσαν) προεῖπον πανδημεὶ πᾶσιν ἐξιέναι Συρακοσίοις. ἐπεὶ δὲ ἐτοῖμα αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς παρασκευῆς ἦν καὶ αἱ ἡμέραι ἐν αἷς ξυνέθεντο ἥξειν ἐγγὺς ἦσαν, πορευόμενοι ἐπὶ Κατάνης ηὐλίσαντο ἐπὶ τῷ Συμαίθῳ ποταμῷ ἐν τῇ Λεοντίνῃ. οἱ δ' Ἀθηναῖοι ὥς ἦσθοντο αὐτοὺς προσιόντας, ἀναλαβόντες τὸ τε στράτευμα ἅπαν τὸ ἐαυτῶν καὶ ὅσοι Σικελῶν αὐτοῖς ἢ ἄλλος τις προσεληλύθει καὶ ἐπιβιβάσαντες ἐπὶ τὰς ναῦς καὶ τὰ πλοῖα, ὑπὸ νύκτα ἔπλεον ἐπὶ τὰς Συρακούσας. καὶ οἱ τε Ἀθηναῖοι ἅμα ἔω ἐξέβαινον ἐς τὸ κατὰ τὸ Ὀλυμπεῖον ὥς τὸ στρατόπεδον καταληψόμενοι, καὶ οἱ ἱππῆς οἱ Συρακοσίων

talenturen truke. Jarraian uhartearen inguruan nabigatzen jarraitu zuten, aliatu sikuloen lurretaraino heldu arte; horiei tropak bidaltzeko eskatu zieten, eta armada propioaren erdiarekin Hibla Geleatis hiri etsaiari eraso zioten, baina ez zuten lortu hura hartzerik. Eta halaxe bukatu zen uda.

63.— Negua hasi bezain laster, atenastarrek Sirakusari eraso egiteko prestatzeari ekin zioten, eta sirakusarrak, aldiz, atenastarren aurka jotzeko prest ziren.

Atenastarrek berehalakoan eraso ez zituztenez, sirakusarrak hala espero eta horren beldur izan arren, egunak igaro ahala kemenean gora zihoazen Sirakusakoak, eta etsaiek euren ontziekin Siziliako beste partera urrundu, Hibla hartzen saiatu eta hori ere ez zutela lortu ikustean, haienganako mespretxua areagotu zitzairen, eta, atenastarrak eraso egitera ez zetozkienez, Katanaren kontra jotzeko eskatzen zieten beren jeneralei, halaxe gertatu ohi da eta populua harrotzen denean.

Horrela, Sirakusako zaldizkoek oihu egiten zioten gudaroste atenastarrari, berauen inguruan egiten zituzten etengabeko miaketa erasoaldietan, ea hain urrutira beraiekin bizitzera etorri al ziren, eta ez leontinoa-rrak beren lekura eramatera.

64.— Jeneral atenastarrak horren guztiaren jakinaren gainean zeuden, eta horixe gura zuten hain zuzen: sirakusarrak euren tropa guztiakin hiritik ahalik eta urrutien aldentzea, bien bitarteak eurek kostan zehar gauez hurbildu eta kanpamendua leku egoki batean muntatu ahal izateko lasai; bazekitelako ez zituztela aukera horiek izango gudaroste etsaia aurrean zela lehorreratu behar baldin bazuten edota barnerantz abiatzean etsaia zain bazeukaten, zeren orduan zalditeria sirakusarrak, hain ugaria izanik eta beraiek zaldi bat bera ere ez izanik, kalte handia eragin zezakeen oinezko tropetan eta hornikuntza konboian; beste kasuan, ordea, leku egoki batez jabe zitezkeen, zaldizkoen kalte handirik jasan gabe. Lagun zituzten sirakusar erbesteratuek Olinpeio ondoan zegoen leku egoki bat adierazi zieten, eta huraxe izan zen, izan ere, gero okupatu zutena. Kontua da atenastarrek amarru bat asmatu zutela beraiek nahi zutena lortzeko.

Gizon bat bidali zuten Sirakusara, eurenganako leiala, nahiz eta sirakusar jeneralenganako leiala ematen zuen itxura guztien arabera. Katana-koa zen, eta Katanako batzuen izenean zetorrela esan zien, sirakusar jeneralek hiri hartan ezagun zituzten eta euren aldekoak zirela zekiten

pertsona batzuen izenak aipatuz. Eta zera esan zien: atenastarrek gauak hirian pasatzeko ohitura zeukatela, euren kanpamendutik urruti, eta sirakusarrek beren tropa guztiekin goizalde jakin batean erasoa egin nahi bazuten, kataniarrak arduratuko zirela hirian zeuden soldaduak ate barruan itxi eta itsasontziak erretzeko, eta orduan sirakusarrek erraz gaindi zezaketela oholesia eta etsaien gudaroste osoa preso hartu. Esan zien, halaber, kataniar asko zegoela ekintza horretan laguntza emateko prest, eta bera haien partez zetorrela.

65.— Jeneral sirakusarrak, bestela ere aski sutsu eta, gizon hark esandako egoera gertatu ez arren, Katana erasotzeko egitasmoa zeukatela, lar arinki makurtu ziren hark esandakoari fede ematera, eta, erasoa egingo zuten eguna berarekin adostu ondoren, alde egiten utzi zioten. Beraz, Selinunteko aliatuak eta besteren batzuk jada Sirakusan zirenez, jeneralek gudaroste osoa biltzeko eta irtetera prestatzeko bandoa helarazi zieten sirakusar guztiei. Prestaketa guztiak bukatu eta adostutako eguna hurbildu zenean, Katanarantz abiatu ziren eta Simeto ibaiaren ondoan kanpatu, Leontinoko lurraldean.

Atenastarrek mugimendu horren berri jakin bezain laster, beren gudaroste guztiak bildu zituzten, hala eurenak nola aliatu siziliarrak nahiz bestelako bildu berriak, ontzi normaletan eta zamaontzietan enbarkatu eta Sirakusara zuzendu zuten branka, gauez. Egunsentiarekin batera hasi ziren lehorreratzen atenastarrak Olinpeioko gunehartara, bertan kanpamendua eraikitzeko; bitartean, sirakusar zaldizkoek, Katanara besteak baino lehenago iritsi eta atenastarren armada osoa ontzietan itsasoratu zela ohartzean, buelta eman zuten eta infanteriari jakinarazi gertatzen zena; orduan den-denek hartu zuten bueltako bidea, hiria defendatzera ahalik arinen.

66.— Bien bitartean, sirakusarrek oraindik bidea luzea zutenez, atenastarrek lasai-lasai finkatu zituzten euren tropak leku egokienean, beraiek nahi zutenean erasoa jo ahal izateko eta zalditeria sirakusarrak batailan bertan nahiz aurretik kalte oso gutxi eragin zezakeen lekuan, zeren horretarako traba izango baitzuen han zen horma eta etxe multzoa, hala nola zuhaitzak eta urmael bat, alde batetik, eta erripa pikea beste aldetik. Hurbileko zuhaitzak moztu, itsasertzera eraman eta oholesi handi bat egin zuten ontzidia babesteko. Hirirako bide oso erraza zen Daskon gainean, harriz eta enborrez osatutako murrubat bat jaso zuten arin-arin, eta Alepo ibaiaren gaineko zubia moztu zuten.

δὲ τοῖς Ἀθηναίοις προτέροις ἐπιχειρήσειν ὁ Νικίας κατὰ τε ἔθνη ἐπιπαριῶν ἕκαστα καὶ ξύμπασι τοιάδε παρακελεύετο.

[68] Πολλῇ μὲν παραινέσει, ὧ ἄνδρες, τί δεῖ χρῆσθαι, οἱ πάρεσμεν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα· αὐτὴ γὰρ ἡ παρασκευὴ ἱκανωτέρα μοι δοκεῖ εἶναι θάρσος παρασχεῖν ἢ καλῶς λε χθέντες λόγοι μετὰ ἀσθενοῦς στρατοπέδου. ὅπου γὰρ Ἀργεῖοι καὶ Μαντινῆς καὶ Ἀθηναῖοι καὶ νησιωτῶν οἱ πρῶτοί ἐσμεν, πῶς οὐ χρὴ μετὰ τοιῶνδε καὶ τοσῶνδε ξυμμάχων πάντα τινὰ μεγάλην τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ἔχειν, ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρας πανδημεῖ τε ἀμυνομένους καὶ οὐκ ἀπολέκτους ὥσπερ καὶ ἡμᾶς, καὶ προσέτι Σικελιώτας, οἱ ὑπερφρονοῦσι μὲν ἡμᾶς, ὑπομενοῦσι δ' οὐ, διὰ τὸ τὴν ἐπιστήμην τῆς τόλμης ἥσσω ἔχειν. παραστήτω δέ τινα καὶ τότε, πολὺ τε ἀπὸ τῆς ἡμετέρας αὐτῶν εἶναι καὶ πρὸς γῇ οὐδεμιᾷ φιλίᾳ, ἦντινα μὴ αὐτοὶ μαχόμενοι κτήσεσθε. καὶ τούναντίον ὑπομιμνήσκω ὑμᾶς ἢ οἱ πολέμιοι σφίσιν αὐτοῖς εὖ οἶδ' ὅτι παρακελεύονται· οἱ μὲν γὰρ ὅτι περὶ πατρίδος ἔσται ὁ ἀγών, ἐγὼ δὲ ὅτι οὐκ ἐν πατρίδι, ἐξ ἧς κρατεῖν δεῖ ἢ μὴ ῥαδίως ἀποχωρεῖν· οἱ γὰρ ἱππῆς πολλοὶ ἐπικεῖσονται. τῆς τε οὖν ὑμετέρας αὐτῶν ἀξίας μνησθέντες ἐπέλθετε τοῖς ἐναντίοις προθύμως, καὶ τὴν παρούσαν ἀνάγκην καὶ ἀπορίαν φοβερωτέραν ἡγησάμενοι τῶν πολεμίων.'

[69] Ὁ μὲν Νικίας τοιαῦτα παρακελευσάμενος ἐπῆγε τὸ στρατόπεδον εὐθύς. οἱ δὲ Συρακόσιοι ἀπροσδόκητοι μὲν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἦσαν ὥς ἤδη μαχούμενοι, καὶ τινες αὐτοῖς ἐγγὺς τῆς πόλεως οὔσης καὶ ἀπεληλύθεσαν· οἱ δὲ καὶ διὰ σπουδῆς προσβοηθοῦντες δρόμῳ ὑστέριζον μὲν, ὥς δὲ ἕκαστός πῃ τοῖς πλέοσι προσμείξειε καθίσταντο. οὐ γὰρ δὴ προθυμία ἑλλιπεῖς ἦσαν οὐδὲ τόλμη οὐτ' ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ οὐτ' ἐν ταῖς ἄλλαις, ἀλλὰ τῇ μὲν ἀνδρεία οὐχ ἥσσους ἐς ὅσον ἡ ἐπιστήμη ἀντέχοι, τῷ δὲ ἐλλείποντι αὐτῆς καὶ τὴν βούλησιν ἄκοντες προουδίδοσαν. ὅμως δὲ οὐκ ἂν οἰόμενοι σφίσι τοῖς Ἀθηναίους προτέρους ἐπελθεῖν καὶ διὰ τάχους ἀναγκαζόμενοι ἀμύνασθαι, ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα εὐθύς ἀντεπῆσαν. καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἑκατέρων οἱ τε λιθοβόλοι καὶ σφενδονῆται καὶ τοξόται προεμάχοντο καὶ τροπὰς οἷας εἰκὸς ψιλούς ἀλλήλων ἐποίουν· ἔπειτα δὲ μάντις τε

πρῶτοι προσελάσαντες ἐς τὴν Κατάνην καὶ αἰσθόμενοι ὅτι τὸ στράτευμα ἅπαν ἀνήκται, ἀποστρέψαντες ἀγγέλλουσι τοῖς πεζοῖς, καὶ ξύμπαντες ἤδη ἀποτρεπόμενοι ἐβοήθουν ἐπὶ τὴν πόλιν.

[66] Ἐν τούτῳ δ' οἱ Ἀθηναῖοι, μακρὰς οὔσης τῆς ὁδοῦ αὐτοῖς, καθ' ἡσυχίαν καθίσαν τὸ στράτευμα ἐς χωρίον ἐπιτήδειον, καὶ ἐν ᾧ μάχης τε ἄρξιν ἐμελλον ὁπότε βούλοιντο καὶ οἱ ἱππῆς τῶν Συρακοσίων ἥκιστ' ἂν αὐτοὺς καὶ ἐν τῷ ἔργῳ καὶ πρὸ αὐτοῦ λυπήσειν· τῇ μὲν γὰρ τειχία τε καὶ οἰκίαι εἴργον καὶ δένδρα καὶ λίμνη, παρὰ δὲ τὸ κρηνοῖ. καὶ τὰ ἐγγὺς δένδρα κόψαντες καὶ κατενεγκόντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν παρὰ τε τὰς ναῦς σταύρωμα ἔπηξαν καὶ ἐπὶ τῷ Δάσκωνι ἔρυμά τι, ἣ εὐεφοδώτατον ἦν τοῖς πολεμίοις, λίθοις λογάδην καὶ ξύλοις διὰ ταχέων ὥρθωσαν, καὶ τὴν τοῦ Ἀνάπου γέφυραν ἔλυσαν. παρασκευαζομένων δὲ ἐκ μὲν τῆς πόλεως οὐδεὶς ἐξίων ἐκώλυε, πρῶτοι δὲ οἱ ἱππῆς τῶν Συρακοσίων προσεβοήθησαν, ἔπειτα δὲ ὕστερον καὶ τὸ πεζὸν ἅπαν ξυνελέγη. καὶ προσῆλθον μὲν ἐγγὺς τοῦ στρατεύματος τῶν Ἀθηναίων τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ὡς οὐκ ἀντιπροῆσαν αὐτοῖς, ἀναχωρήσαντες καὶ διαβάντες τὴν Ἐλωρίνην ὁδὸν ἠύλισαντο.

[67] Τῇ δ' ὕστεραία οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι παρεσκευάζοντο ὡς ἐς μάχην, καὶ ξυνετάξαντο ὧδε. δεξιὸν μὲν κέρας Ἀργεῖοι εἶχον καὶ Μαντινῆς, Ἀθηναῖοι δὲ τὸ μέσον, τὸ δὲ ἄλλο οἱ ξύμμαχοι οἱ ἄλλοι. καὶ τὸ μὲν ἥμισυ αὐτοῖς τοῦ στρατεύματος ἐν τῷ πρόσθεν ἦν τεταγμένον ἐπὶ ὀκτώ, τὸ δὲ ἥμισυ ἐπὶ ταῖς εὐναῖς ἐν πλαισίῳ, ἐπὶ ὀκτῶ καὶ τοῦτο τεταγμένον· οἷς εἶρητο, ἣ ἂν τοῦ στρατεύματός τι πονὴ μάλιστα, ἐφορῶντας παραγίγνεσθαι. καὶ τοὺς σκευοφόρους ἐντὸς τούτων τῶν ἐπιτάκτων ἐποίησαντο. οἱ δὲ Συρακοσίοι ἔταξαν τοὺς μὲν ὀπλίτας πάντας ἐφ' ἑκκαίδεκα, ὄντας πανδημεὶ Συρακοσίους καὶ ὅσοι ξύμμαχοι παρῆσαν (ἐβοήθησαν δὲ αὐτοῖς Σελινούντιοι μὲν μάλιστα, ἔπειτα δὲ καὶ Γελῶν ἱππῆς, τὸ ξύμπαν ἐς διακοσίους, καὶ Καμαριναίων ἱππῆς ὅσον εἴκοσι καὶ τοξόται ὡς πεντήκοντα), τοὺς δὲ ἱππέας ἐπετάξαντο ἐπὶ τῷ δεξιῷ, οὐκ ἔλασσον ὄντας ἢ διακοσίους καὶ χιλίους, παρὰ δ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀκοντιστάς. μέλλουσι

Prestakizun hauetan guztietan ziharduten bitartean ez zuten inongo trabarik aurkitu, harik eta zaldizko sirakusarrak agertu ziren arte, eta haien atzetik infanteria osoa. Hasieran gudaroste atenastarrengana hurbildu ziren, baina inor aurka ez zitzaenez atera, handik alde egin eta Helororako bidea egin ondoren, hantxe pasatu zuten gaua.

67.— Hurrengo egunean, atenastarrak eta euren aliatuak borrokarako lerrokatu ziren, honako koka lerroaren arabera: argostarrak eta mantinearrak eskuineko hegalean, atenastarrak erdian eta beste guztiak gainenontzeko lerroa osatzen. Tropen erdiak lehen lerroaldea osatzen zuen, zortzi ilara sakon, eta beste erdiak atzealdea, horrek ere zortzi ilara sakoneko koadroa osatuz. Azken hauei aginduen zain egoteko esan zitzaien, gudarosteek izan zitzaizketen zailtasun guñeetara joateko; horien erdian, hornikuntzakoak zeuden.

Sirakusarrei dagokienez, hoplita guztiak, bai eurenak eta aliatu zituzten gainerakoak, hamaseiko lerro sakonaren arabera lerrokatu zituzten; batik bat Selinuntekoak etorri zitzaizkien laguntzera, eta ondoren Gelako zalditeria, seiehun inguru, baita Kamarinako hogeitabat zaldizko eta berrogeita hamar inguru arkulari. Eskuineko hegalean zaldizkoak kokatu zituzten, mila eta berrehun baino gutxiago ez zirenak, eta horien ondoan gezi jaurtitzailleak.

Atenastarrak eraso hastear zirela, Nizias lerroen aurretik igaroz zihotan, eta era honetara arengatzen zituen, hala etnia bakoitzekoak nola gudaroste osoa:

68.— «Zer premia daukagu, gizonok, arenga luzeetarako tamaina hone-tako batailaren aurrean? Uste dut bataila honetarako prestakizunak askoz baliagarriagoak direla konfiantza emateko orain esan ditzakedan hitz ongi hautatu baina eraginkortasun gutxikoak baino. Argostarrak, mantinearrak eta uharte garrantzitsuenetakoak bildu garelarik, nola ez izan, bada, kalitatean nahiz kopuruan halako aliatu bikaineekin, garaipena lortzeko itxaropen handia? Nola ez izan itxaropen handiagoa euren efektibo guztiak darabiltzatenen aurrean, guk egin dugun moduko hautaketarik egin gabe, eta gainera siziliarrak izanik, zeintzuek mespretxua diguten arren, jakina, ez baitigute eutsiko, zeren ozarkerian baino askoz eskasagoak baitira abildadean.

«Hauxe da guztiok gogoan izan behar duguna: gure aberritik urrun aurkitzen garela eta ez dugula inguruan lurralde lagunik, ez badugu guk geuk geure borrokarekin konkistatzen. Eta orain gure etsaiek, ziur

σφάγια προύφερον τὰ νομιζόμενα καὶ σαλπικταὶ ξύνοδον ἐπώτρυνον τοῖς ὀπλίταις, οἱ δ' ἐχώρουν, Συρακόσιοι μὲν περὶ τε πατρίδος μαχοῦμενοι καὶ τῆς ἰδίας ἕκαστος τὸ μὲν αὐτίκα σωτηρίας, τὸ δὲ μέλλον ἐλευθερίας, τῶν δ' ἐναντίων Ἀθηναῖοι μὲν περὶ τε τῆς ἀλλοτρίας οἰκείαν σchein καὶ τὴν οἰκείαν μὴ βλάψαι ἡσώμενοι, Ἀργεῖοι δὲ καὶ τῶν ξυμμάχων οἱ αὐτόνομοι ξυγκτήσασθαι τε ἐκείνοις ἐφ' ᾧ ἤλθον καὶ τὴν ὑπάρχουσαν σφίσι πατρίδα νικήσαντες πάλιν ἐπιδεῖν· τὸ δ' ὑπήκοον τῶν ξυμμάχων μέγιστον μὲν περὶ τῆς αὐτίκα ἀνελπίστου σωτηρίας, ἣν μὴ κρατῶσι, τὸ πρόθυμον εἶχον, ἔπειτα δὲ ἐν παρέργῳ καὶ εἴ τι ἄλλο ξυγκαταστρεψαμένοι ῥᾶον αὐτοῖς ὑπακούσεται.

[70] Γενομένης δ' ἐν χερσὶ τῆς μάχης ἐπὶ πολὺ ἀντείχον ἀλλήλοις, καὶ ξυνέβη βροντάς τε ἅμα τινὰς γενέσθαι καὶ ἀστραπάς καὶ ὕδωρ πολὺ, ὥστε τοῖς μὲν πρῶτον μαχομένοις καὶ ἐλάχιστα πολέμῳ ὠμιληκόσι καὶ τοῦτο ξυνεπιλαβέσθαι τοῦ φόβου, τοῖς δ' ἐμπειροτέροις τὰ μὲν γιγνόμενα καὶ ὥρᾳ ἔτους περαίνεσθαι δοκεῖν, τοὺς δὲ ἀνθεστῶτας πολὺ μείζω ἐκπληξιν μὴ νικωμένους παρέχειν. ὥσαμένων δὲ τῶν Ἀργείων πρῶτον τὸ εὐώνυμον κέρας τῶν Συρακοσίων καὶ μετ' αὐτοὺς τῶν Ἀθηναίων τὸ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, παρερρήγνυτο ἤδη καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα τῶν Συρακοσίων καὶ ἐς φυγὴν κατέστη. καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν οὐκ ἐδίωξαν οἱ Ἀθηναῖοι (οἱ γὰρ ἱππῆς τῶν Συρακοσίων πολλοὶ ὄντες καὶ ἀήσσητοι εἶργον, καὶ ἐσβαλόντες ἐς τοὺς ὀπλίτας αὐτῶν, εἴ τινὰς προδιώκοντας ἴδοιεν, ἀνέστελλον), ἐπακολουθήσαντες δὲ ἀθρόοι ὅσον ἀσφαλῶς εἶχε πάλιν ἐπανεχώρουν καὶ τροπαῖον ἴστασαν. οἱ δὲ Συρακόσιοι ἀθροισθέντες ἐς τὴν Ἐλωρίνην ὁδὸν καὶ ὥς ἐκ τῶν παρόντων ξυνταξάμενοι ἔς τε τὸ Ὀλυμπιεῖον ὁμῶς σφῶν αὐτῶν παρέπεμψαν φυλακὴν, δείσαντες μὴ οἱ Ἀθηναῖοι τῶν χρημάτων ἃ ἦν αὐτόθι κινήσωσι, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπανεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν.

[71] Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς μὲν τὸ ἱερὸν οὐκ ἤλθον, ξυγκομίσαντες δὲ τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς καὶ ἐπὶ πυρὰν ἐπιθέντες ἠλίσσαντο αὐτοῦ. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῖς μὲν Συρακοσίοις ἀπέδωσαν ὑποσπόνδους τοὺς νεκροὺς (ἀπέθανον δὲ αὐτῶν καὶ τῶν ξυμμάχων περὶ ἐξήκοντα καὶ διακοσίους), τῶν δὲ σφετέρων

nago, euren arengetan esaten egongo direnaren alderantzizkoa diotsuet nik; zeren haiek euren aberriaren alde borrokatzera doazela esango baitute, baina nik zera diotsuet: guk ez dugula borroka emango geure aberrian, baizik eta eskuratu beharra daukagun lurralde batean, eta hura eskuratu ezean zaila izango dugula bertatik irtetea, haien zalditeria ugaria gainera etorriko zaigulako. Beraz, zeuen indarra balioetsi eta eraso ezazue etsaia oldar biziz, etsaia bera baino zeuon beharrizana eta ataka duzuela beldurgarriago.»

69.– Halako arengaren ondoren, Nizias berehalaxe jarri zen gudarostea abian ipintzera. Sirakusarrek, ordea, ez zuten espero hain azkar borroka ematea, eta batzuk, hiritik hain hurbil egonik, etxera joanak ere baziren. Beste batzuk arrapaladan etorri eta biltzen baziren ere gudarostera, ordurako berandu zen, eta bakoitza ahal zuen lekuan lerrokatzen zen. Izan ere, esperientzia zuten heinean, ez ziren etsaia baino ausardia eta amore gutxiagokoak, ez bataila hartan ez besteetan, baina esperientzia falta zitzaien arloetan ez ziren gai beren borondateren parera iristeko. Halatan, atenastarren erasoak ustekabeen harrapatu zituen arren, euren burua azkar defendatu behararren premiarekin, armak hartu eta zuzen-zuzen jo zuten etsaiaren aurka.

Lehenbiziko borrokak, alde bietatik, habailariak eta arkulariak hasi zituzten, eta, oinezko tropetan ohikoa denez, sakabanatze nahasiak gertatu ziren alde batean nahiz bestean. Jarraian, igarleek errituzko sakrifizioak burutu zituzten, turutek erasorako deia egin zieten hoplitei, eta hauek aurrera jo zuten. Sirakusarrek euren aberriaren alde borrokatzea eta, mementoz une hartan, bakoitzak bere bizia defendatzera, eta luzera begira bere askatasuna. Atenastarrek, aldiz, urrutiko lurralde bat eskuratu eta bereganatzearen, eta porrotak beren lurraldeari kalterik ekar ez zezan. Argostarrei eta berez independente ziren aliatuei dagokienez, konkistatzera etorri ziren lurralde hura atenastarrekin partekatzeke xedeak bultzatzen zituen, eta bakoitzak bere aberria ikusteko gogoara garaipekin itzultzean. Aliatu basailuei dagokienez, une hartan euren bizia salbatzera zihoazen, garaipea lortu ezean ezinezkoa zena, eta bide batez ea beren morrontza leuntzeko aukera zegoen, beste batzuk menperatzen laguntza ematearren.

70.– Borrokan sartu eta gero, luzaro eutsi zioten alde bata eta besteak. Borrokan ziharduten bitartean, trumoi eta oinaztu batzuk ere gertatu ziren, eta euri jasa ugaria, hain punturaino non borrokan lehen aldiz

τὰ ὅσα ξυνέλεξαν (ἀπέθανον δὲ αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων ὡς πεντήκοντα), καὶ τὰ τῶν πολεμίων σκῦλα ἔχοντες ἀπέπλευσαν ἐς Κατάνην· χειμῶν τε γὰρ ἦν, καὶ τὸν πόλεμον αὐτόθεν ποιεῖσθαι οὐπὼ ἐδόκει δυνατόν εἶναι, πρὶν ἂν ἱππέας τε μεταπέμψωσιν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τῶν αὐτόθεν συμμάχων ἀγείρωσιν, ὅπως μὴ παντάπασιν ἱπποκρατῶνται, καὶ χρήματα δὲ ἅμα αὐτόθεν τε ξυλλέξωνται καὶ παρ' Ἀθηναίων ἔλθῃ, τῶν τε πόλεων τινὰς προσαγάγωνται, ἃς ἡλπίζον μετὰ τὴν μάχην μᾶλλον σφῶν ὑπακούσεσθαι, τὰ τε ἄλλα καὶ σῖτον καὶ ὄσων δέοι παρασκευάσωνται ὡς ἐς τὸ ἔαρ ἐπιχειρήσοντες ταῖς Συρακούσαις.

[72] Καὶ οἱ μὲν ταύτῃ τῇ γνώμῃ ἀπέπλευσαν ἐς τὴν Νάξον καὶ Κατάνην διαχειμάσοντες, Συρακόσιοι δὲ τοὺς σφετέρους αὐτῶν νεκροὺς θάψαντες ἐκκλησίαν ἐποίουν. καὶ παρελθὼν αὐτοῖς Ἑρμοκράτης ὁ Ἑρμωνος, ἀνὴρ καὶ ἐς τὰλλα ξύνεσιν οὐδενὸς λειπόμενος καὶ κατὰ τὸν πόλεμον ἐμπειρία τε ἱκανὸς γενόμενος καὶ ἀνδρεία ἐπιφανής, ἐθάρσυνέ τε καὶ οὐκ εἶα τῷ γεγεννημένῳ ἐνδιδόναι τὴν μὲν γὰρ γνώμην αὐτῶν οὐχ ἡσσήσθαι, τὴν δὲ ἀταξίαν βλάψαι. οὐ μέντοι τοσοῦτόν γε λειφθῆναι ὅσον εἰκὸς εἶναι, ἄλλως τε καὶ τοῖς πρώτοις τῶν Ἑλλήνων ἐμπειρία ἰδιώτας ὡς εἰπεῖν χειροτέχναις ἀνταγωνισαμένους. μέγα δὲ βλάψαι καὶ τὸ πλῆθος τῶν στρατηγῶν καὶ τὴν πολυαρχίαν (ἦσαν γὰρ πέντε καὶ δέκα οἱ στρατηγοὶ αὐτοῖς) τῶν τε πολλῶν τὴν ἀξύντακτον ἀναρχίαν. ἦν δὲ ὀλίγοι τε στρατηγοὶ γένωνται ἔμπειροι καὶ ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ παρασκευάσωσι τὸ ὀπλιτικόν, οἷς τε ὅπλα μὴ ἔστιν ἐκπορίζοντες, ὅπως ὡς πλεῖστοι ἔσονται, καὶ τῇ ἄλλῃ μελέτῃ προσαναγκάζοντες, ἔφη κατὰ τὸ εἰκὸς κρατήσῃ σφᾶς τῶν ἐναντίων, ἀνδρείας μὲν σφίσιν ὑπαρχούσης, εὐταξίας δ' ἐς τὰ ἔργα προσγενομένης· ἐπιδώσειν γὰρ ἀμφοτέρω αὐτά, τὴν μὲν μετὰ κινδύνων μελετωμένην, τὴν δ' εὐψυχίαν αὐτὴν ἑαυτῆς μετὰ τοῦ πιστοῦ τῆς ἐπιστήμης θαρσαλεωτέραν ἔσεσθαι. τοὺς τε στρατηγοὺς καὶ ὀλίγους καὶ αὐτοκράτορας χρῆναι ἐλέσθαι καὶ ὁμόσαι αὐτοῖς τὸ ὄρκιον ἢ μὴν ἐάσειν ἄρχειν ὅπῃ ἂν ἐπίστωνται· οὕτω γὰρ ἅ τε κρύπτεσθαι δεῖ μᾶλλον ἢ στέγεσθαι καὶ τὰλλα κατὰ κόσμον καὶ ἀπροφασίστως παρασκευασθῆναι.

zebiltzanak eta horretara batere ohituak ez zirenak izuak hartu baitzitu; eskarmentua zutenek, ordea, hura urtaroaren efektutzat jo zuten eta askoz beldur handiagoa ematen zien etsaia menperatu ahal ez izateak.

Halere, argostarrek sirakusarren ezker hegalaria atzera eragin ziotenean lehenbizi, baita gero atenastarrek ere aurrean zituztenei, sirakusarren lerroa hautsita geratu zen eta tropak ihesari eman zion. Garaileek ez zuten jazarpen handirik egin, zalditeria sirakusarrak, ugaria eta garaitu gabekoak, eragozten baitzien: hoplitak aurreratzen zirenean, eraso egin eta itzularazten zien. Gudarostearen zati handienak jazarpena segurtasunak uzten zuen lekuraino egin ondoren, kanpamendura itzuli eta trofeo bat eraiki zuten.

Sirakusarrek, berriro taldean bilduta Helorora bidean, eta egoerak uzten zuen heinean berrantolatuta, soldadu talde bat bidali zuten Olinpieon guardia egitera, atenastarrek hango aberastasunak arpilatuko zituzten beldurrez; gainerakoak hirira itzuli ziren.

71.– Baina atenastarrak ez ziren joan tenplura, baizik eta, euren hildakoak jaso eta pira baten gainean ipini ondoren, hantxe igaro zuten gaua. Hurrengo egunean, tregoa bitarte, sirakusarrei haien hildakoak itzuli zizkieten –Sirakusakoen eta aliatuen artean berrehun eta hirurogei bat hildako–, eurenak jaso zituzten –atenastarren eta aliatuen artean berrogeita hamar inguru– eta Katanarantz abiatu ziren etsaien harrapakinekin. Izan ere, neguan sartuak zirenez, ezinezko baitzirudien zeuden lekutik beste eraso bat antolatzea, harik eta zalditeria bildu arte Atenastik edo Siziliako aliatuengandik, etsaiaren zaldizkoen arriskupe etengabea gerta ez zitezen; eta harik eta dirua bildu arte, bertakoa edo Atenastik ekarria, zenbait hiriren laguntza lortu arte –bataila ostean horretara makurtuago egongo zirelakoan– eta Sirakusari udaberrian eraso ahal izateko behar ziren gauzak –hornikuntzak eta gainerako guztia– prestatu arte.

72.– Asmo horrexekin abiatu ziren, bada, Katanara eta Naxosera, negua pasatzera. Sirakusarrek, beren aldetik, hildakoak hilobiratu eta batzar bat egin zuten.

Orduan Hermonen seme Hermokratesek hartu zuen hitza, gizon hark, gainerako arloetan besteak baino adimen gutxiagokoa ez izanik, arlo militarrean aski esperientzia baitzuen eta adorean gailena baitzen; eta jendeari adorea ematen hasi zen, gertaturikoagatik kikil ez zitezen.

«Ez digu egin huts estrategiak –esan zien–, baizik eta ordena ezak». Eta hala ere ez ziren geratu espero zitekeen bezain azpitik, batez ere kon-

[73] Καὶ οἱ Συρακόσιοι αὐτοῦ ἀκούσαντες ἐψηφίσαντό τε πάντα ὡς ἐκέλευε καὶ στρατηγὸν αὐτόν τε εἶλοντο τὸν Ἑρμοκράτη καὶ Ἡρακλείδην τὸν Λυσιμάχου καὶ Σικανὸν τὸν Ἐξηκέστου, τούτους τρεῖς, καὶ ἐς τὴν Κόρινθον καὶ ἐς τὴν Λακεδαιμόνα πρέσβεις ἀπέστειλαν, ὅπως συμμαχία τε αὐτοῖς παραγένηται καὶ τὸν πρὸς Ἀθηναίους πόλεμον βεβαιότερον πείθωσι ποιεῖσθαι ἐκ τοῦ προφανοῦς ὑπὲρ σφῶν τοὺς Λακεδαιμονίους, ἵνα ἢ ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀπαγάγωσιν αὐτοὺς ἢ πρὸς τὸ ἐν Σικελίᾳ στράτευμα ἦσσαν ὠφελίαν ἄλλην ἐπιέμπωσιν.

[74] Τὸ δ' ἐν τῇ Κατάνῃ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων ἐπλευσεν εὐθύς ἐπὶ Μεσσήνην ὡς προδοθησομένην. καὶ ἃ μὲν ἐπράσσετο οὐκ ἐγένετο· Ἀλκιβιάδης γὰρ ὅτ' ἀπῆι ἐκ τῆς ἀρχῆς ἤδη μετάπεμπτος, ἐπιστάμενος ὅτι φεύξειτο, μηνύει τοῖς τῶν Συρακοσίων φίλοις τοῖς ἐν τῇ Μεσσήνῃ ξυνειδῶς τὸ μέλλον· οἱ δὲ τοὺς τε ἄνδρας διέφθειραν πρότερον καὶ τότε στασιάζοντες καὶ ἐν ὅπλοις ὄντες ἐπεκράτουν μὴ δέχεσθαι τοὺς Ἀθηναίους οἱ ταῦτα βουλόμενοι. ἡμέρας δὲ μείναντες περὶ τρεῖς καὶ δέκα οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ἐχειμάζοντο καὶ τὰ ἐπιτήδεια οὐκ εἶχον καὶ προυχώρει οὐδέν, ἀπελθόντες ἐς Νάξον καὶ ὄρια καὶ σταυρώματα περὶ τὸ στρατόπεδον ποιησάμενοι αὐτοῦ διεχείμαζον· καὶ τριῆρη ἀπέστειλαν ἐς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ τε χρήματα καὶ ἱππέας, ὅπως ἅμα τῷ ἦρι παραγένωνται.

[75] Ἐτείχιζον δὲ καὶ οἱ Συρακόσιοι ἐν τῷ χειμῶνι πρὸς τε τῇ πόλει, τὸν Τεμενίτην ἐντὸς ποιησάμενοι, τεῖχος παρὰ πᾶν τὸ πρὸς τὰς Ἐπιπολὰς ὁρῶν, ὅπως μὴ δι' ἐλάσσονος εὐαποτείχιστοι ὦσιν, ἣν ἄρα σφάλλονται, καὶ τὰ Μέγαρα φρούριον, καὶ ἐν τῷ Ὀλυμπιεῖ ἄλλο· καὶ τὴν θάλασσαν προυσταύρωσαν πανταχῇ ἢ ἀποβάσεις ἦσαν. καὶ τοὺς Ἀθηναίους εἰδότες ἐν τῇ Νάξῳ χειμάζοντας ἐστράτευσαν πανδημεὶ ἐπὶ τὴν Κατάνην, καὶ τῆς τε γῆς αὐτῶν ἔτεμον καὶ τὰς τῶν Ἀθηναίων σκηνὰς καὶ τὸ στρατόπεδον ἐμπρήσαντες ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. καὶ πυνθανόμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐς τὴν Καμάριναν κατὰ τὴν ἐπὶ Λάχνητος γενομένην συμμαχίαν πρεσβεύεσθαι, εἴ πως προσαγάγοιντο αὐτοὺς, ἀντεπρεσβεύοντο καὶ αὐτοὶ ἦσαν γὰρ ὑπόπτοι αὐτοῖς

tuan izanik heleniarren tropa hautatuenaren aurka jardun zutela, nortzuek eta batere eskarmenturik gabekoek, nolabait esatearren, soldadu profesionalen aurka. Kaltegarri gertatu zitzaizela, halaber, jeneral asko eta agente banaketa izatea –hamabost jeneral izan baitzituzten– eta tropen artean desordena eta kaosa sortzea. Jeneral gutxi eta eurak trebeak izanez gero, eta negu hartan hopliten gudaroste bat prestatzen arituz gero, besterik ez bada armak emanez armarik gabe zeudenei, ahalik eta hoplita kopuru handiena bildu eta entrenarazteko, orduan –esan zien Hermokratesek– etsaia garaituko zuten seguruenik, zeren adorea bai baitzeukaten, eta diziplina praktikarekin erdiestekoa zen; gauza biak erdietsiko zituzten, diziplina arriskuei aurre egiten ikasiz, eta adoreari dagokionez, beraien trebetasunean konfiantza hartzen zuten heinean, berez zutena areagotu besterik ez zen egingo. Jeneralei zegokienez, gutxi batzuk hautatu eta eurei eskumen osoa eman beharra zegoen, eta agintea beraien ezagutzaren arabera egikaritzen utziko zitzaizela zin egin, zeren, horrela, sekretuan gorde beharrekoa errazago gordeko baitzen sekretuan, eta neurriak, oro har, era ordenatuan eta saihesterik gabe hartuko lituzkete.

73.– Hari entzun ondoren, sirakusarrek berak esan zuenaren alde eman zuten botoa, eta Hermokrates, Heraklides eta Sikano, Exezestesene semea, hautatu zituzten jeneral izateko; hiru horiexek soilik. Lazedemon eta Korintora enbaxadoreak bidali zituzten, aliatuek laguntza eman zezaten eskatzera eta lazedemondarrak konbentzitzera Atenasen kontra irmo eta irekiago jo zezaten, azken hauei Siziliatik erretirarazteko, edo, gutxienez, Sizilian zeudenei laguntzera tropa gehiago bidaltzeko aukera gutxiago izan zezaten.

74.– Katanan zegoen armada atenastarra Mesenera abiatu zen zuzenean, hiria entregatuko zitzaielako uste osoz, baina arestiko negoziazioak ez ziren burutu; izan ere, Altzibiadesek, Atenastik itzultzeko agindua hartu eta erbesteratu beharko zuela zekienez, eta gertatuko zitzaiona espero zuenez, negoziazioon berri sirakusarren aldeko Mesenerrei eman zien. Horiek, negoziazioetan parte hartutakoak garbitu ondoren, armetan altxatu ziren eta atenastarrei aterik ez zabaltzera behartu zuten jendea, euren borondatea inposatuz.

Atenastarrek hamahiru bat egunez itxaron zuten, baina negua zenez, janaririk ez zutenez eta inolako aurrerapenik ez zenez egiten, Naxosera itzuli ziren eta hantxe igaro zuten negua, defentsak eta oholesiak

οἱ Καμαριναῖοι μὴ προθύμως σφίσι μήτ' ἐπὶ τὴν πρώτην μάχην πέμψαι ἃ ἔπεμψαν, ἔς τε τὸ λοιπὸν μὴ οὐκέτι βούλωνται ἀμύνειν, ὀρώντες τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῇ μάχῃ εὖ πράξαντας, προσχωρῶσι δ' αὐτοῖς κατὰ τὴν προτέραν φιλίαν πεισθέντες. ἀφικομένων οὖν ἐκ μὲν Συρακουσῶν Ἑρμοκράτους καὶ ἄλλων ἐς τὴν Καμάριναν, ἀπὸ δὲ τῶν Ἀθηναίων Εὐφήμου μεθ' ἑτέρων, ὁ Ἑρμοκράτης ξυλλόγου γενομένου τῶν Καμαριναίων βουλόμενος προδιαβάλλειν τοὺς Ἀθηναίους ἔλεγε τοιάδε.

[76] 'Οὐ τὴν παροῦσαν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, ὧ Καμαριναῖοι, μὴ αὐτὴν καταπλαγῆτε δείσαντες ἐπρεσβευσάμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς μέλλοντας ἀπ' αὐτῶν λόγους, πρὶν τι καὶ ἡμῶν ἀκοῦσαι, μὴ ὑμᾶς πείσωσιν. ἤκουσι γὰρ ἐς τὴν Σικελίαν προφάσει μὲν ἢ πυνθάνεσθε, διανοίᾳ δὲ ἦν πάντες ὑπονοοῦμεν· καὶ μοι δοκοῦσιν οὐ Λεοντίνους βούλεσθαι κατοικίσαι, ἀλλ' ἡμᾶς μᾶλλον ἐξοικίσαι. οὐ γὰρ δὴ εὐλογον τὰς μὲν ἐκεῖ πόλεις ἀναστάτους ποιεῖν, τὰς δὲ ἐνθάδε κατοικίζειν, καὶ Λεοντίνων μὲν Χαλκιδῆων ὄντων κατὰ τὸ ξυγγενὲς κήδεσθαι, Χαλκιδῆας δὲ τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ, ὧν οἶδε ἄποικοί εἰσι, δουλωσαμένους ἔχειν. τῇ δὲ αὐτῇ ιδέα ἐκεῖνά τε ἔσχον καὶ τὰ ἐνθάδε νῦν πειρῶνται· ἡγεμόνες γὰρ γενόμενοι ἐκόντων τῶν τε Ἰώνων καὶ ὅσοι ἀπὸ σφῶν ἦσαν ζύμμαχοι ὥς ἐπὶ τοῦ Μήδου τιμωρία, τοὺς μὲν λιποστρατίαν, τοὺς δὲ ἐπ' ἀλλήλους στρατεύειν, τοῖς δ' ὥς ἐκάστοις τινὰ εἶχον αἰτίαν εὐπρεπῇ ἐπενεγκόντες κατεστρέψαντο. καὶ οὐ περὶ τῆς ἐλευθερίας ἄρα οὔτε οὔτοι τῶν Ἑλλήνων οὔθ' οἱ Ἕλληνες τῆς ἑαυτῶν τῷ Μήδῳ ἀντέστησαν, περὶ δὲ οἱ μὲν σφίσιν ἀλλὰ μὴ ἐκείνῳ καταδουλώσεως, οἱ δ' ἐπὶ δεσπότου μεταβολῇ οὐκ ἀξυνετωτέρου, κακοξυνετωτέρου δέ.

[77] 'Ἄλλ' οὐ γὰρ δὴ τὴν τῶν Ἀθηναίων εὐκατηγόρητον οὔσαν πόλιν νῦν ἤκομεν ἀποφανοῦντες ἐν εἰδόσιν ὅσα ἀδικεῖ, πολὺ δὲ μᾶλλον ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιασόμενοι ὅτι ἔχοντες παραδείγματα τῶν τ' ἐκεῖ Ἑλλήνων ὥς ἐδουλώθησαν οὐκ ἀμύνοντες σφίσιν αὐτοῖς, καὶ νῦν ἐφ' ἡμᾶς ταῦτα παρόντα σοφίσματα, Λεοντίνων τε ξυγγενῶν κατοικίσεις καὶ Ἑγεσταίων ζυμμάχων ἐπικουρίας, οὐ ξυστραφέντες βουλόμεθα προθυμότερον δεῖξαι αὐτοῖς ὅτι

eraikiz kanpamenduaren inguruan. Horrez gain, Atenasera trirreme bat bidali zuten, diru eta zaldi eske, udaberrirako aurkez zitezen.

75.– Negu horretan, sirakusarrek horma bat altxatu zuten hiriaren ondoan, Epipolasera ematen duen aldean, Temenites gunea barnean utziz, garaituak baziren ere setiorik ezar ez ziezaieten hiritik hurbil murru batekin. Era berean, talaia bat eraiki zuten Megaran eta beste bat Olinpieon, eta taketak ipini zituzten itsasertzean, etsaia lehorreratu zitekeen leku guztietan. Atenastarrak negua pasatzen Naxosen zeudela jakinik, Katanaren kontrako erasoa egin zuten euren gudaroste guztiekin, haien lurraldea deboilatu zuten, eta, atenastarren denda eta kanpamendua erre ondoren, etxera itzuli ziren. Eta atenastarrek Kamarinara enbaxadoreak igorri zituztela jakinik, haien alde lerroka zitezela eskatzeko Lakesen garaian egindako aliantza baten izenean, beraiek ere beste delegazio bat bidali zuten; ezen sumatzen baitzuten Kamarinakoek ez zituztela beren soldaduak gogo handiz bidali lehenengo batailara, eta aurrerantzean, atenastarrak bataila hartatik onik atera zirela jakitean, ez zutela lagundu nahi izango, baizik eta, antzinako adiskidetasunaren aitzakiarekin, atenastarren aldera makurtuko zirela.

Horrela, bada, Sirakusatik Hermokrates eta beste batzuk iritsi zirenean Kamarinara, eta atenastarren aldetik Eufemo eta beste zenbait, Hermokratesek, jendea atenastarren aurka jartzeko asmoz, honela egin zuen berba Kamarinako batzarrean.

76.– «Kamarinarrok: enbaxadan etorri bagara, ez da botere atenastarraren presentziak kikilduko zaituztela uste dugulako, baizik eta haiek luzatuko dizueten diskurtsoak guri entzun aurretik konbentzituko ote zaituzten beldur garelako.

«Izan ere, ezagun duzuen aitzakiarekin baina denok sumatzen dugun zioarekin etorri zaizkigu Siziliara; eta ematen dit haien asmoa ez dela Leontinokoak birjartzea, baizik gu geure lekutik egozte. Zeren ez baita logikoa hango hiriak despopulatzen dituzten bitartean hemengoak populatzeari ekitea, ez eta senidetasunaren aitzakiarekin leontinoarrez arduratzea ere, kaltzidiarrak hain zuzen, Eubeako kaltzidiarrak –zeinen kolono baitira hemengoak– menpean hartzen dituzten bitartean.

«Orain hemengo lurraldeez jabetu nahi diren estrategia berarekin jabetu ziren hangoez. Joniarrek eurek hala nahi izanik, haien aitzindari bihurtu zirenean, hala nola joniarren kolono izateagatik haien aliatu guztien aitzindari, pertsiarra zigortzeko omen, batzuk desertzioaren

οὐκ Ἴωνες τάδε εἰσὶν οὐδ' Ἑλλησπόντιοι καὶ νησιῶται, οἱ δεσπότην ἢ Μῆδον ἢ ἓνα γέ τινα αἰεὶ μεταβάλλοντες δουλοῦνται, ἀλλὰ Δωριῆς ἐλεύθεροι ἀπ' αὐτονόμου τῆς Πελοποννήσου τὴν Σικελίαν οἰκοῦντες. ἢ μένομεν ἕως ἂν ἕκαστοι κατὰ πόλεις ληφθῶμεν, εἰδότες ὅτι ταύτῃ μόνον ἀλωτοὶ ἐσμεν καὶ ὀρῶντες αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο τὸ εἶδος τρεπομένους ὥστε τοὺς μὲν λόγοις ἡμῶν διστάναι, τοὺς δὲ ξυμμάχων ἐλπίδι ἐκπολεμοῦν πρὸς ἀλλήλους, τοῖς δὲ ὥς ἑκάστοις τι προσηγὲς λέγοντες δύνανται κακουργεῖν; καὶ οἰόμεθα τοῦ ἄπωθεν ξυνοίκου προαπολλυμένου οὐ καὶ ἐς αὐτόν τινα ἥξειν τὸ δεινόν, πρὸ δὲ αὐτοῦ μᾶλλον τὸν πάσχοντα καθ' ἑαυτὸν δυστυχεῖν;

[78] Καὶ εἰ τῷ ἄρα παρέστηκε τὸν μὲν Συρακόσιον, ἑαυτὸν δ' οὐ πολέμιον εἶναι τῷ Ἀθηναίῳ, καὶ δεινὸν ἡγεῖται ὑπὲρ γε τῆς ἐμῆς κινδυνεύειν, ἐνθυμηθῆτω οὐ περὶ τῆς ἐμῆς μᾶλλον, ἐν ἴσῳ δὲ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἅμα ἐν τῇ ἐμῇ μαχοῦμενος, τοσούτῳ δὲ καὶ ἀσφαλέστερον ὅσῳ οὐ προδιεφθαρμένου ἐμοῦ, ἔχων δὲ ξύμμαχον ἐμὲ καὶ οὐκ ἐρῆμος ἀγωνιεῖται τόν τε Ἀθηναῖον μὴ τὴν τοῦ Συρακοσίου ἐχθραν κολάσασθαι, τῇ δ' ἐμῇ προφάσει τὴν ἐκείνου φιλίαν οὐχ ἥσσον βεβαιώσασθαι βούλεσθαι. εἰ τέ τις φθονεῖ μὲν ἢ καὶ φοβεῖται (ἀμφοτέρω γὰρ τάδε πάσχει τὰ μείζω), διὰ δὲ αὐτὰ τὰς Συρακούσας κακωθῆναι μὲν ἵνα σωφρονισθῶμεν βούλεται, περιγενέσθαι δὲ ἔνεκα τῆς αὐτοῦ ἀσφαλείας, οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως βούλησιν ἐλπίζει οὐ γὰρ οἶόν τε ἅμα τῆς τε ἐπιθυμίας καὶ τῆς τύχης τὸν αὐτὸν ὁμοίως ταμίαν γενέσθαι. καὶ εἰ γνώμη ἀμάρτοι, τοῖς αὐτοῦ κακοῖς ὀλοφυρθεὶς τάχ' ἂν ἴσως καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀγαθοῖς ποτὲ βουληθεῖν αὐθις φθονῆσαι. ἀδύνατον δὲ προεμένῳ καὶ μὴ τοὺς αὐτοὺς κινδύνους οὐ περὶ τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἔργων, ἐθελήσαντι προσλαβεῖν· λόγῳ μὲν γὰρ τὴν ἡμετέραν δύναμιν σῶζοι ἂν τις, ἔργῳ δὲ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν. καὶ μάλιστα εἰκὸς ἦν ὑμᾶς, ὦ Καμαριναῖοι, ὁμόρους ὄντας καὶ τὰ δεύτερα κινδυνεύσοντας προορᾶσθαι αὐτὰ καὶ μὴ μαλακῶς ὥσπερ νῦν ξυμμαχεῖν, αὐτοὺς δὲ πρὸς ἡμᾶς μᾶλλον ἰόντας, ἅπερ ἂν εἰ ἐς τὴν Καμαριναίαν πρῶτον ἀφίκοντο οἱ Ἀθηναῖοι δεόμενοι ἂν ἐπεκαλεῖσθε, ταῦτα ἐκ τοῦ ὁμοίου καὶ νῦν παρακελευομένους ὅπως μῆδεν

aitzakiarekin bereganatu zituzten, beste batzuk elkarrekin borrokan ari-
tzearen aitzakiarekin, eta beste batzuk kasu bakoitzean egoki zirudike-
en aitzakiarekin. Beraz, ez atenastarrak aurkatu zitzaizkien pertsiarrei
heleniarren askatasunagatik, ez heleniarrek egin zuten gauza bera beren
askatasunagatik, baizik eta lehenengoei joniarrak esklabo egitearren
beren onerako, eta bigarrenak ugazabaz aldatzearren, ugazaba ez mote-
lagoa adimenean, nahiz eta bai trebeagoa asmo txarrean.

77.— «Halere, Atenasko hiria salatzea hain erraza den arren, ez gara
hona etorri haien bidegabekeria ugariak azaltzera dagoeneko horren
ezagutza dutenen aurrean, baizik batez ere geure buruari egoztera elka-
rrengana ez biltzea; hango heleniarren adibidea begien aurrean izanik
—elkarri ez laguntzearren menperatuak— eta gure kontra erabilitako
argumentuak berdin-berdinak diren arren, hots, senide dituzten leonti-
noarrak birjartzea eta aliatu dituzten Egestakoei laguntza ematea, hala
ere —diot— elkarrengana bildu gura ez izatea eta era sutuagoan eraku-
tsi hemengoak ez garela ez joniar, ez helespontotar, ez uhartetar, zeinek
etengabe ibili ohi diren ugazabaz ugazaba, dela pertsiarra edo beste
edozein, eta etengabeko esklabotza egoeran dirauten, baizik eta hemen-
gook doriar askeak garela, Peloponeso aske batetik etorri eta Sizilian
bizi garen doriarrak.

«Ala guztiok hiriz hiri menperatu gaitzaten arte itxaron behar ote dugu,
horixe dela jakinik gu menperatzeko modu bakarra eta haiek horrexen
asmoarekin dabiltzala ikusita, elkarrengandik banaraziz, batzuk haien
elederrarekin limurtuz, beste batzuei elkarren kontra zirikatuz, hortik
aliantzaren bat lortzeko asmoz, eta gainerakoei ahalik kalte handiena
eraginez, bakoitzari unean-unean dagozkion lausenguak luzatuz?

«Espero al dezakegu urrutiko hirikidea erortzen lehena izan arren, nor-
berarengana ez dela iritsiko arriskua, baizik eta zoritxarra norberak
baino lehenago jasaten duenak soilik jasango duela?

78.— «Eta baten bati otu bazaio pentsatzea sirakusarrak direla, eta ez
norbera, atenastarren arerio, eta gure lurraldeagatik bera arriskutan jar-
tzea lekuz kanpoko baderitzo, har beza gogoan ez dela batik bat gure
lurraldeagatik, baizik eta, gurean borrokatu arren, bere lurraldeagatik
ari dela aldi berean; eta hori seguruago egin ahal izango duela, gainera,
orain borrokan parte hartuz, eta ez gure lurraldea suntsitu ondoren, ez
berak bakarrik jardunez, baizik gu aliatutzat gaituela: Atenastarraren
xedea ez baita Sirakusaren etsaigoa zigortzea, baizik eta, gu aitzakiatzat
erabiliz, zuen adiskidetasuna modu are seguruagoz lortzea.

ἐνδύσομεν φαίνεσθαι. ἀλλ' οὐθ' ὑμεῖς νῦν γέ πω οὐθ' οἱ ἄλλοι ἐπὶ ταῦτα ὥρμησθε.

[79] Ἐπειὶ δὲ ἴσως τὸ δίκαιον πρὸς τε ἡμᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἐπιόντας θεραπεύσετε, λέγοντες συμμαχίαν εἶναι ὑμῖν πρὸς Ἀθηναίους· ἦν γε οὐκ ἐπὶ τοῖς φίλοις ἐποιήσασθε, τῶν δὲ ἐχθρῶν ἦν τις ἐφ' ὑμᾶς ἦ, καὶ τοῖς γε Ἀθηναίοις βοηθεῖν, ὅταν ὑπ' ἄλλων καὶ μὴ αὐτοὶ ὥσπερ νῦν τοὺς πέλας ἀδικῶσιν, ἐπεὶ οὐδ' οἱ Ῥηγῖνοι ὄντες Χαλκιδῆς Χαλκιδέας ὄντας Λεοντίνους ἐθέλουσι συγκατοικίζειν. καὶ δεινὸν εἰ ἐκεῖνοι μὲν τὸ ἔργον τοῦ καλοῦ δικαίωματος ὑποπτεύοντες ἀλόγως σωφρονοῦσιν, ὑμεῖς δ' εὐλόγῳ προφάσει τοὺς μὲν φύσει πολεμίους βούλεσθε ὠφελεῖν, τοὺς δὲ ἔτι μᾶλλον φύσει συγγενεῖς μετὰ τῶν ἐχθίστων διαφθεῖραι. ἀλλ' οὐ δίκαιον, ἀμύνειν δὲ καὶ μὴ φοβεῖσθαι τὴν παρασκευὴν αὐτῶν· οὐ γὰρ ἦν ἡμεῖς συστῶμεν πάντες δεινὴ ἐστίν, ἀλλ' ἦν, ὅπερ οὐτοὶ σπεύδουσι, τάναντία διαστῶμεν, ἐπεὶ οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς μόνους ἐλθόντες καὶ μάχῃ περιγενόμενοι ἔπραξαν ἃ ἐβούλοντο, ἀπηλθον δὲ διὰ τάχους.

[80] Ὡστε οὐχ ἀθρόους γε ὄντας εἰκὸς ἀθυμεῖν, ἰέναι δὲ ἐς τὴν συμμαχίαν προθυμότερον, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ Πελοποννήσου παρεσομένης ὠφελίας, οἱ τῶνδε κρείσσους εἰσὶ τὸ παράπαν τὰ πολέμια· καὶ μὴ ἐκείνην τὴν προμηθίαν δοκεῖν τῷ ἡμῖν μὲν ἴσην εἶναι, ὑμῖν δὲ ἀσφαλῆ, τὸ μηδετέροις δὴ ὥς καὶ ἀμφοτέρων ὄντας συμμαχοῦς βοηθεῖν. οὐ γὰρ ἔργῳ ἴσον ὥσπερ τῷ δικαίωματί ἐστιν. εἰ γὰρ δι' ὑμᾶς μὴ συμμαχήσαντας ὃ τε παθὼν σφαλῆσεται καὶ ὁ κρατῶν περιέσται, τί ἄλλο ἢ τῇ αὐτῇ ἀπουσίᾳ τοῖς μὲν οὐκ ἡμύνατε σωθῆναι, τοὺς δὲ οὐκ ἐκωλύσατε κακοὺς γενέσθαι; καίτοι κάλλιον τοῖς ἀδικουμένοις καὶ ἅμα συγγενέσι προσθεμένους τὴν τε κοινὴν ὠφελίαν τῇ Σικελίᾳ φυλάξαι καὶ τοὺς Ἀθηναίους φίλους δὴ ὄντας μὴ ἐᾶσαι ἀμαρτεῖν. Ἐυνελόντες τε λέγομεν οἱ Συρακόσιοι ἐκδιδάσκειν μὲν οὐδὲν ἔργον εἶναι σαφῶς οὔτε ὑμᾶς οὔτε τοὺς ἄλλους περὶ ὧν αὐτοὶ οὐδὲν χεῖρον γινώσκετε· δεόμεθα δὲ καὶ μαρτυρόμεθα ἅμα, εἰ μὴ πείσομεν, ὅτι ἐπιβουλευόμεθα μὲν ὑπὸ Ἰώνων αἰεὶ πολεμίων, προδιδόμεθα δὲ ὑπὸ ὑμῶν Δωρῆς Δωριῶν. καὶ εἰ καταστρέφονται ἡμᾶς Ἀθηναῖοι, ταῖς μὲν ὑμετέραις γνώμαις

«Baten batek Sirakusaren inbidia edota beldurra badauka –gauza bata zein bestea jasan baitezakete hiri handiek–, eta hori dela-eta, aurrerantzean moderatuagoak izan gaitezen, guk gaizki pasatzea nahi badu, baina aldi berean guk bizirautea ere bere segurtasunerako, kontura dadila giza ahalbideetan ez dagoen desio bat duela, zeren pertsona berak ezinezkoa baitu bere gurariak eta Zoriarenak aldi berean kontrolatzea. Bere kalkuluetan erratuko balitz, zoritxarra gainean daukanean berriz ere gure zorte onaren inbidia sentitu gurako luke agian, baina orduan ezinezkoa luke, gu bakarrik utzi eta arriskuak bereganatu nahi ez izatearren, berba kontua ez baina egitate kontua dena, zeren berbaz gure botereari eusten legokeena, egitatez bere burua salbatzen zegokeelako.

«Zuengandik bai espero izatekoa zela, kamarinatarrok, gure auzoak izanik eta arriskuari gure ondoren aurre egin beharko diozuenak, aurretiaz gauzak ikusi eta aliantzan parte hartzea, ez orain bezala erdi gogoz kontra, baizik zeuok izanez batez ere guregana aurreratzen lehenak, eta gu orain aurkitzen garen egoeran egingo zenuketena eginez, atenastarrak Kamarinari lehenbizi eraso baliote egingo zenituzketen eskariei erantzunez eta amore ez ematera animatuz. Baina oraingoz, bederen, ez zuok ez beste inork ez du sentitu halako bulkadarik.

79.– «Uzkurtasun horren kariaz, gurekiko eta inbaditzailearekiko duzuen betebeharrari ihes egiten saiatuko zarete agian, atenastarrekin aliantza bat duzuela argudiatuz; baina aliantza hori ez zenuten egin zeuon lagunak kontra, baizik eta etsaien baten erasoari aurre egitearren eta atenastarrak defendatzearren besteren batek zapaltzen zituela gertatuz gero; eta ez, orain gertatzen den moduan, beraiek balira zuen auzoak zapaltzen dituztenak, zeren Regiokoek eurek ere –izatez kaltzidiarrak– ez baitute nahi leontinoarren birjarpenerako laguntza ematerik, nahiz eta horiek ere kaltzidiarrak izan. Benetan ulertezina da horiek hain zuhur jokatzela, atenastarren aitzakiaren atzean dagoena sumatzen dutelako, eta zuek, ordean, funsgabeko aitzakia baten izenean, berezko etsai dituzuenei laguntza ematea eta are berezkoago dituzuen senideak suntsitzea, berauen etsai handienei lagunduz.

«Ez da hori, halere, zuen betebeharra, ez, baizik guri laguntza ematea, aurka datozen gudarosteen beldurrik gabe; izan ere ez baitira izango beldurgarriak denok elkarrengana biltzen bagara, baina bai, osteraz, batzuk alde batera eta besteak bestera lerrokatzen bagara, atenastarrak biziki desio duten bezala; bestela ez daukate zereginik, guri bakarrik

κρατήσουσι, τῷ δ' αὐτῶν ὀνόματι τιμηθήσονται, καὶ τῆς νίκης οὐκ ἄλλον τινὰ ἄθλον ἢ τὸν τὴν νίκην παρασχόντα λήψονται· καὶ εἰ αὐτοὶ ἡμεῖς περιεσόμεθα, τῆς αἰτίας τῶν κινδύνων οἱ αὐτοὶ τὴν τιμωρίαν ὑφέξετε. σκοπεῖτε οὖν καὶ αἰρεῖσθε ἤδη ἢ τὴν αὐτίκα ἀκινδύνως δουλείαν ἢ κἂν περιγενόμενοι μεθ' ἡμῶν τούσδε τε μὴ αἰσχυρῶς δεσπότης λαβεῖν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν μὴ ἂν βραχεῖαν γενομένην διαφυγεῖν.'

[81] Τοιαῦτα μὲν ὁ Ἑρμοκράτης εἶπεν. ὁ δ' Εὐφημος ὁ τῶν Ἀθηναίων πρεσβευτὴς μετ' αὐτὸν τοιάδε.

[82] Ἀφικόμεθα μὲν ἐπὶ τῆς πρότερον οὔσης ξυμμαχίας ἀνανεώσει, τοῦ δὲ Συρακοσίου καθαψαμένου ἀνάγκη καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς εἰπεῖν ὡς εἰκότως ἔχομεν. τὸ μὲν οὖν μέγιστον μαρτύριον αὐτὸς εἶπεν, ὅτι οἱ Ἴωνες αἰεὶ ποτε πολέμιοι τοῖς Δωριεῦσιν εἰσίν. ἔχει δὲ καὶ οὕτως· ἡμεῖς γὰρ Ἴωνες ὄντες Πελοποννησίοις Δωριεῦσι καὶ πλέοσιν οὔσι καὶ παροικοῦσιν ἐσκεψάμεθα ὅτῳ τρόπῳ ἥκιστα αὐτῶν ὑπακουσόμεθα, καὶ μετὰ τὰ Μηδικὰ ναῦς κτησάμενοι τῆς μὲν Λακεδαιμονίων ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας ἀπηλλάγημεν, οὐδὲν προσήκον μᾶλλον τι ἐκείνους ἡμῖν ἢ καὶ ἡμᾶς ἐκείνοις ἐπιτάσσειν, πλὴν καθ' ὅσον ἐν τῷ παρόντι μεῖζον ἴσχυον, αὐτοὶ δὲ τῶν ὑπὸ βασιλεῖ πρότερον ὄντων ἡγεμόνες καταστάντες οἰκοῦμεν, νομίσαντες ἥκιστ' ἂν ὑπὸ Πελοποννησίοις οὕτως εἶναι, δύναμιν ἔχοντες ἢ ἀμυνόμεθα, καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν οὐδὲ ἀδίκως καταστρεψάμενοι τοὺς τε Ἴωνας καὶ νησιώτας, οὓς ξυγγενεῖς φασὶν ὄντας ἡμᾶς Συρακόσιοι δεδουλῶσθαι. ἦλθον γὰρ ἐπὶ τὴν μητρόπολιν ἐφ' ἡμᾶς μετὰ τοῦ Μήδου καὶ οὐκ ἐτόλμησαν ἀποστάντες τὰ οἰκεῖα φθεῖραι, ὥσπερ ἡμεῖς ἐκλιπόντες τὴν πόλιν, δουλείαν δὲ αὐτοὶ τε ἐβούλοντο καὶ ἡμῖν τὸ αὐτὸ ἐπενεγκεῖν.

[83] Ἀνθ' ὧν ἄξιοι τε ὄντες ἅμα ἄρχομεν, ὅτι τε ναυτικὸν πλεῖστόν τε καὶ προθυμίαν ἀπροφάσιστον παρεσχόμεθα ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ διότι καὶ τῷ Μήδῳ ἐτοίμως τοῦτο δρῶντες οὗτοι ἡμᾶς ἔβλαπτον, ἅμα δὲ τῆς πρὸς Πελοποννησίου ἐσχυρὸς ὄρε γόμενοι. καὶ οὐ καλλιπούμεθα ὡς ἡ τὸν βάρβαρον μόνον καθελόντες εἰκότως ἄρχομεν ἢ ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῇ τῶνδε μᾶλλον ἢ τῶν ξυμπάντων τε καὶ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτῶν

eraso eginda ere ez zutelako lortu nahi zutena, nahiz eta bataila hura irabazi, baizik berehala alde egin zuten handik.

80.– «Beraz, elkarrekin batzea aski dugu ezeren beldur ez izateko, baizik aliantzan gogo biziagoz parte hartzeko, batez ere Peloponesotik tropak etortzeko direnean, aurrean ditugunak baino bikainagoak ikuspuntu militarretik.

«Inork ez dezala pentsa gureganako bidezkoa eta zeuonganako segurua dela alde batari ez besteari laguntza ez emateko jarrera ustez zuhurra, bien aliatua izatea argudiotzat jarritz. Egiatan ez da bidezkoa, aitzakiatzat balio badizue ere, zeren, zuek aliantzan parte ez hartzearen biktima erori eta konkistatzailea gailentzen bada, zer besterik egin duzue zuen neutraltasun horrekin batzuk salbatzeko laguntza ukatu eta besteek zapalketa burutzeari trabarik ez jartzea baino?

«Ohoragarriago duzue, egiaz, Siziliaren ondasun komunaren alde jokatzea, zapalkuntza jasaten eta gainera senide dituzuenekin bat eginda, eta atenastarrei, lagun dituzuen arren, halako zapalkuntzarik egiten ez uztea.

«Laburbilduz, sirakusarrok uste dugu ez dela beharrezkoa zuei eta gainerakoei gu bezain ondo dakizuenaz azaltzen luzatzea. Eskari bat luzatuko dizuegu, hori bai, eta zuek konbentzitzerik lortzen ez badugu, publikoki aldarrikatzera goaz joniarren, gure betiko etsaien, erasoaren biktima garela, eta gainera zuok, doriarrak, traizioa egin diguzuela halaber doriar garenoi. Atenastarrek menperatzen bagaituzte, zuen erabakiari esker izango da, baina ohore guztia haien izenera igaroko da eta euren garaipenagatik jasoko duten saria garaipen hori ahalbidetu zietenena besterik ez da izango. Aldiz, gu irteten bagara garaile, gure arriskuen erantzule izatearen zigorra jasan beharko duzue zuek ere.

«Egizue, bada, gogoeta, eta aukera ezazue: berehalako morrontza arriskurik gabe ala, gure ondoan garaile izanez gero, haiek ugazabatzat desohorez ez onartzeko aukera, eta horrela gure etsaigoa, gutxiestekoa ez litzatekeena, ekiditeko aukera.»

81.– Halaxe hitz egin zuen Hermokratesek, eta haren ondoren Eufemok, enbaxadore atenastarrak, honako hau esan zuen:

82.– «Aurretik geneukan aliantza berriatzera etorri gara, baina sirakusarrok horren kontra hitz egin duenez, gure inperioaz zerbait azaldu beharra daukagu, hots, normala dela guk hori izatea. Horren frogarik handiena berak esan duenean datza hain zuzen: joniarrak betidanik izan

κινδυνεύσαντες. παῖσι δὲ ἀνεπίφθονον τὴν προσήκουσαν σωτηρίαν ἐκπορίζεσθαι. καὶ νῦν τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας ἔνεκα καὶ ἐνθάδε παρόντες ὁρώμεν καὶ ὑμῖν ταῦτὰ συμφέροντα. ἀποφαίνομεν δὲ ἐξ ὧν οἶδε τε διαβάλλουσι καὶ ὑμεῖς μάλιστα ἐπὶ τὸ φοβερώτερον ὑπονοεῖτε, εἰδότες τοὺς περιδεῶς ὑποπτεύοντάς τι λόγου μὲν ἡδονῇ τὸ παραυτίκα τερπομένους, τῇ δ' ἐγχειρήσει ὕστερον τὰ συμφέροντα πράσσοντας. τὴν τε γὰρ ἐκεῖ ἀρχὴν εἰρήκαμεν διὰ δέος ἔχειν καὶ τὰ ἐνθάδε διὰ τὸ αὐτὸ ἤκειν μετὰ τῶν φίλων ἀσφαλῶς καταστησόμενοι, καὶ οὐ δουλωσόμενοι, μὴ παθεῖν δὲ μᾶλλον τοῦτο κωλύσοντας.

[84] Ὑπολάβη δὲ μηδεὶς ὥς οὐδὲν προσήκον ὑμῶν κηδόμεθα, γνούς ὅτι σωζομένων ὑμῶν καὶ διὰ τὸ μὴ ἀσθενεῖς ὑμᾶς ὄντας ἀντέχειν Συρακοσίοις ἥσσον ἂν τούτων πεμψάντων τινὰ δύναμιν Πελοποννησίοις ἡμεῖς βλαπτοίμεθα. καὶ ἐν τούτῳ προσήκετε ἤδη ἡμῖν τὰ μέγιστα. διόπερ καὶ τοὺς Λεοντίνους εὖλογον κατοικίζειν μὴ ὑπηκόους ὥσπερ τοὺς ξυγγενεῖς αὐτῶν τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ, ἀλλ' ὥς δυνατωτάτους, ἵνα ἐκ τῆς σφετέρας ὁμοροὶ ὄντες τοῖσδε ὑπὲρ ἡμῶν λυπηροὶ ᾖσιν. τὰ μὲν γὰρ ἐκεῖ καὶ αὐτοὶ ἀρκοῦμεν πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ ὁ Χαλκιδεύς, ὃν ἀλόγως ἡμᾶς φησὶ δουλωσαμένους τοὺς ἐνθάδε ἐλευθεροῦν, ξύμφορος ἡμῖν ἀπαράσκευος ὢν καὶ χρήματα μόνον φέρων, τὰ δὲ ἐνθάδε καὶ Λεοντῖνοι καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι ὅτι μάλιστα αὐτονομούμενοι.

[85] Ἄνδρὶ δὲ τυράννῳ ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ οὐδὲν ἄλογον ὅτι συμφέρον οὐδ' οἰκεῖον ὅτι μὴ πιστόν· πρὸς ἕκαστα δὲ δεῖ ἢ ἐχθρόν ἢ φίλον μετὰ καιροῦ γίνεσθαι. καὶ ἡμᾶς τοῦτο ὠφελεῖ ἐνθάδε, οὐκ ἦν τοὺς φίλους κακώσωμεν, ἀλλ' ἦν οἱ ἐχθροὶ διὰ τὴν τῶν φίλων ῥώμην ἀδύνατοι ᾖσιν. ἀπιστεῖν δὲ οὐ χρή· καὶ γὰρ τοὺς ἐκεῖ ξυμμάχους ὥς ἕκαστοι χρήσιμοι ἐξηγούμεθα, Χίους μὲν καὶ Μηθυμναίους νεῶν παροκωχῇ αὐτονόμους, τοὺς δὲ πολλοὺς χρημάτων βιαιότερον φορᾷ, ἄλλους δὲ καὶ πάνυ ἐλευθέρως ξυμμαχοῦντας, καίπερ νησιώτας ὄντας καὶ εὐλήπτους, διότι ἐν χωρίοις ἐπικαίροις εἰσὶ περὶ τὴν Πελοπόννησον. ὥστε καὶ τὰνθάδε εἰκὸς πρὸς τὸ λυσιτελοῦν, καὶ ὃ λέγομεν, ἐς Συρακοσίους δέος καθίστασθαι. ἀρχῆς γὰρ ἐφίενται ὑμῶν καὶ βούλονται

direla doriarren etsai. Halaxe da. Gu, joniarrak, erne gaude gure auzo eta gu baino ugariago diren Peloponesoko doriarren menpe erortzeko aukera gutxien eskaintzen duen modua bilatzeko.

«Mediarren Gerraren ondoren itsas armada bat eratzea lortu genuenean, lazedemondarren aginte eta buruzagitzatik askatu ginen, zeren ez baitzen inolaz ere zentzuzkoagoa haiek gure gain agintzea, eta ez guk haien gain, ezpada ezen une hartan gu baino indartsuagoak zirela. Hortaz, errege pertsiarraren menpean zeudenen aitzindari bihurtu ginen, horrela, gure burua defendatzeko gai baginen, peloponesoarren menpetasunetik urrutiratuko ginelakoan.

«Eta gauzak diren bezala esateko, joniarrak eta uhartetarrak modu txarrean menperatu gabe, nahiz eta sirakusarrek errepikatu leinu kideak izan arren esklabo egin ditugula. Mediarrarekin kolaboratuz beren metropoliaren kontra etorri ziren, gu baikara haien metropolia, eta desertatzera edo euren ondasunak suntsitzera ere ez ziren ausartu, guk geureekin egin genuen bezala hiria abandonatzean, baizik eta esklabotza aukeratu zuten, eta guri ere gauza bera inposatzea.

83.– «Horrexegatik dagokigu inperio izatea hain zuzen ere, bai merezi dugulako –gogoan hartuz flotarik handiena eta buru-belarri aritzea eskaini diegula heleniarrei, eta horiek, joniarrak, pertsiarren alde gogotsu jokatzean, kalte egiten zigutela–, baita, aldi berean, peloponesoarren aurrez aurre aski indar izatera iritsi garelako ere. Halere, ez dugu joko esaldi biribilelara, adibidez normala deritzogula inperio izateari mediarra geuk bakarrik apaldu genuelako edota arriskuei aurpegi eman diegulako horien –joniarren– askatasunagatik, beste guztienagatik eta geureagatik ere baino gehiago. Inori ez zaio aurpegiratzen bizirauteko behar diren baliabideak erabiltzea.

«Orain, gu hemen geure segurtasuna bermatzeko asmoarekin gaudenean, zuek ere, kamarinarrok, xede berbera daukazuela dakusagu; horiek iruzurrez diotena hartuko dugu horren oinarritzat, baita neurriz kanpoko beldurreta jotzen duten zuen aieruak ere, bai baitakigu beldurra-
ren kariaz mesfidati direnek, nahiz eta memento z eledeerraren lilurak limurtu, ekintzarako orduan beren interesen alde egiten dutela.

«Esan berri dugu beldurrak bultzatuta mantentzen dugula han gure inperioa. Arrazoi beragatik gatoz hona, lurralde hauetan segurtasuna bermatzera gure aliatuen laguntzarekin, eta ez lurraldeok menpean hartzeko, baizik eta menpean har zaitzaten eragozteko.

ἐπὶ τῷ ἡμετέρῳ ξυστήσαντες ὑμᾶς ὑπόπτῳ, βία ἢ καὶ κατ' ἐρημίαν, ἀπράκτων ἡμῶν ἀπελθόντων, αὐτοὶ ἄρξαι τῆς Σικελίας. ἀνάγκη δέ, ἣν ξυστήτε πρὸς αὐτοὺς· οὔτε γὰρ ἡμῖν ἔτι ἔσται ἰσχὺς τοσαύτη ἐς ἓν ξυστᾶσα εὐμεταχειρίστος, οὐθ' οἷδ' ἀσθενεῖς ἂν ἡμῶν μὴ παρόντων πρὸς ὑμᾶς εἶεν.

[86] Καὶ ὅτῳ ταῦτα μὴ δοκεῖ, αὐτὸ τὸ ἔργον ἐλέγχει. τὸ γὰρ πρότερον ἡμᾶς ἐπηγάγεσθε οὐκ ἄλλον τινὰ προσεῖοντες φόβον ἢ, εἰ περιοψόμεθα ὑμᾶς ὑπὸ Συρακοσίοις γενέσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ κινδυνεύσομεν. καὶ νῦν οὐ δίκαιον, ᾧπερ καὶ ἡμᾶς ἡξιούτε λόγῳ πείθιν, τῷ αὐτῷ ἀπιστεῖν, οὐδ' ὅτι δυνάμει μείζονι πρὸς τὴν τῶνδε ἰσχὺν πάρεσμεν ὑποπτεύεσθαι, πολὺ δὲ μᾶλλον τοῖσδε ἀπιστεῖν. ἡμεῖς μὲν γε οὔτε ἐμμεῖναι δυνατοὶ μὴ μεθ' ὑμῶν, εἴ τε καὶ γενόμενοι κακοὶ κατεργασαίμεθα, ἀδύνατοι κατασχεῖν διὰ μῆκός τε πλοῦ καὶ ἀπορία φυλακῆς πόλεων μεγάλων καὶ τῇ παρασκευῇ ἡπειρωτίδων· οἶδε δὲ οὐ στρατοπέδῳ, πόλει δὲ μείζονι τῆς ἡμετέρας παρουσίας ἐποικοῦντες ὑμῖν αἰεὶ τε ἐπιβουλεύουσι καὶ ὅταν καιρὸν λάβωσιν ἐκάστου, οὐκ ἀνιᾶσιν (ἔδειξαν δὲ καὶ ἄλλα ἤδη καὶ τὰ ἐς Λεοντίνους), καὶ νῦν τολμῶσιν ἐπὶ τοὺς ταῦτα κωλύοντας καὶ ἀνέχοντας τὴν Σικελίαν μέχρι τοῦδε μὴ ὑπ' αὐτοὺς εἶναι παρακαλεῖν ὑμᾶς ὡς ἀναισθήτους. πολὺ δὲ ἐπὶ ἀληθεστέραν γε σωτηρίαν ἡμεῖς ἀντιπαρακαλοῦμεν, δεόμενοι τὴν ὑπάρχουσαν ἀπ' ἀλλήλων ἀμφοτέροις μὴ προδιδόναι, νομίσαι δὲ τοῖσδε μὲν καὶ ἄνευ ξυμμάχων αἰεὶ ἐφ' ὑμᾶς ἐτοίμην διὰ τὸ πλῆθος εἶναι ὁδόν, ὑμῖν δ' οὐ πολλάκις παρασχῆσιν μετὰ τοσσησδε ἐπικουρίας ἀμύνασθαι ἢν εἰ τῷ ὑπόπτῳ ἢ ἀπράκτον ἔασετε ἀπελθεῖν ἢ καὶ σφαλεῖσαν, ἔτι βουλήσεσθε καὶ πολλοστὸν μόριον αὐτῆς ἰδεῖν, ὅτε οὐδὲν ἔτι περᾶν εἰ παραγενόμενον ὑμῖν.

[87] Ἀλλὰ μήτε ὑμεῖς, ὦ Καμαριναῖοι, ταῖς τῶνδε διαβολαῖς ἀναπείθεσθε μήτε οἱ ἄλλοι· εἰρήκαμεν δ' ὑμῖν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν περὶ ὧν ὑποπτευόμεθα, καὶ ἔτι ἐν κεφαλαίοις ὑπομνήσαντες ἀξιόσομεν πείθιν. φαμὲν γὰρ ἄρχειν μὲν τῶν ἐκεῖ, ἵνα μὴ ὑπακούωμεν ἄλλου, ἐλευθεροῦν δὲ τὰ ἐνθάδε, ὅπως μὴ ὑπ' αὐτῶν βλαπτώμεθα, πολλὰ δ' ἀναγκάζεσθαι πράσσειν, διότι καὶ πολλὰ φυλασσόμεθα, ξύμμαχοι δὲ καὶ νῦν καὶ πρότερον τοῖς ἐνθάδε ὑμῶν ἀδικουμένοις οὐκ

84.— «Ez beza inork argudia guri ez dagokigula zuetaz arduratzea; izan ere, zuek salbu izan eta sirakusarrei eusteko makal ez zareten bitartean, guk kalte gutxiago jasango dugu, sirakusarrok peloponesoarrei laguntzarik ezingo dietelako eman. Horregatik zaituztegu hain garrantzi handiko. Hortik arrazoizko izatea leontinoarrak birjar ditzagun, ez gure morroi izan daitezen, Eubean dituzten senideak bezala, baizik eta ahalik indartsuen, auzoko dituzten sirakusarrei indar horrekin aurka egin diezaieten gure probetxurako. Izan ere, han nahikoa gara geu bakarrik etsaiari aurre egiteko.

«Kaltzidiarrei dagokienez, hangoak menpe omen ditugun bitartean hemengoak askatzera etortzea horiek ulertezintzat jotzen duten arren, hangoak armarik gabe eta diru laguntza ematen egotea komeni zaigu, baina hemengoak, oster, hala Leontinokoak nola gainerako lagunak, ahalik independenteen izatea.

85.— «Gobernari tirano edo hiri inperial batentzat ez da ilogikoa bere interesen alde dagoen ezer, eta ez du jotzen senidetzat leiala ez den inor. Zirkunstanziek aginduko dute norbaiten etsai edo lagun izatea. Hemen komeni zaiguna, beraz, ez da lagunei indarra kentzea, baizik gure lagunon indarrari esker etsaiek indarrak ez izatea. Eta ez duzue zertan gutaz mesfidatu horiek esandakoagatik: hango gure aliatuekin beraiek eskaintzen digutenaren arabera harremana daukagu; Kios eta Metimnekoak independenteak dira eta beren ontziak uzten dizkigute; beste gehienek, modu behartuagoz, diru laguntza ematen digute; eta gainerakoekin, nahiz eta uhartetarrek eta konkistatzeko errazak izan, aliantza zeharo libreak lotzen gaitu, Peloponeso inguruan leku estrategikoetan kokatuta daudelako.

«Beraz, arrazoizko da hemengoa ere gure interesen arabera antola dezagun itxarotea, eta, lehen esan dugunez, sirakusarrenganako beldurrraren arabera; horiek, izan ere, denok hartu gura zaituztete mendean, eta, gureganako mesfidantza ereinda guztiok bildu ondoren —edota gu ezer lortu gabe itzulitakoan elkarrengandik isolatu ondoren—, Sizilia osoa indarrez gobernatu. Halaxe jazoko da halabeharrez, zeren, haiengana biltzen bazarete, ez zaigu erraz gertatuko hainbat indar baturi aurre egitea, eta, guk alde egiterakoan, sirakusarrek ez dute izango indar faltarik, ez, zuen guztion kontra jotzeko.

86.— «Baten batek ez badio federik ematen hemen diogunari, gertatuko denak erakutsiko dio zein oker dagoen. Hortaz, duela gutxi guregana

ἄκλητοι, παρακληθέντες δὲ ἤκειν. καὶ ὑμεῖς μήθ' ὥς δικασταὶ γενόμενοι τῶν ἡμῖν ποιουμένων μήθ' ὥς σωφρονισταί, ὁ χαλεπὸν ἤδη, ἀποτρέπειν πειρᾶσθε, καθ' ὅσον δέ τι ὑμῖν τῆς ἡμετέρας πολυπραγμοσύνης καὶ τρόπου τὸ αὐτὸ συμφέρει, τούτῳ ἀπολαβόντες χρήσασθε, καὶ νομίσате μὴ πάντας ἐν ἴσῳ βλάπτειν αὐτά, πολὺ δὲ πλείους τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠφελεῖν· ἐν παντὶ γὰρ πᾶς χωρίῳ, καὶ ᾧ μὴ ὑπάρχομεν, ὃ τε οἰόμενος ἀδικήσεσθαι καὶ ὁ ἐπιβουλευὼν διὰ τὸ ἐτοίμην ὑπεῖναι ἐλπίδα τῷ μὲν ἀντιτυχεῖν ἐπικουρίας ἀφ' ἡμῶν, τῷ δὲ εἰ ἥξομεν, μὴ ἀδεεῖ εἶναι κινδυνεύειν, ἀμφοτέροι ἀναγκάζονται ὁ μὲν ἄκων σωφρονεῖν, ὁ δ' ἀπραγμόνως σφίζεσθαι. ταύτην οὖν τὴν κοινὴν τῷ τε δεομένῳ καὶ ὑμῖν νῦν παροῦσαν ἀσφάλειαν μὴ ἀπώσῃσθε, ἀλλ' ἐξισώσαντες τοῖς ἄλλοις μεθ' ἡμῶν τοῖς Συρακοσίοις, ἀντὶ τοῦ αἰεὶ φυλάσσεσθαι αὐτούς, καὶ ἀντεπιβουλευσαί ποτε ἐκ τοῦ ὁμοίου μεταλάβετε.'

[88] Τοιαῦτα δὲ ὁ Εὐφῆμος εἶπεν. οἱ δὲ Καμαριναῖοι ἐπεπόνθεσαν τοιόνδε. τοῖς μὲν Ἀθηναίοις εὖνοι ἦσαν, πλὴν καθ' ὅσον [εἰ] τὴν Σικελίαν ὥντο αὐτοὺς δουλώσεσθαι, τοῖς δὲ Συρακοσίοις αἰεὶ κατὰ τὸ ὅμορον διάφοροι δεδιότες δ' οὐχ ἦσσαν τοὺς Συρακοσίους ἐγγὺς ὄντας μὴ καὶ ἄνευ σφῶν περιγένωνται, τό τε πρῶτον αὐτοῖς τοὺς ὀλίγους ἱππέας ἔπεμψαν καὶ τὸ λοιπὸν ἐδόκει αὐτοῖς ὑπουργεῖν μὲν τοῖς Συρακοσίοις μᾶλλον ἔργῳ, ὥς ἂν δύνωνται μετριώτατα, ἐν δὲ τῷ παρόντι, ἵνα μὴδὲ τοῖς Ἀθηναίοις ἔλασσον δοκῶσι νεῖμαι, ἐπειδὴ καὶ ἐπικρατέστεροι τῇ μάχῃ ἐγένοντο, λόγῳ ἀποκρίνασθαι ἴσα ἀμφοτέροις. καὶ οὕτω βουλευσάμενοι ἀπεκρίναντο, ἐπειδὴ τυγχάνει ἀμφοτέροις οὖσι ξυμμάχοις σφῶν πρὸς ἀλλήλους πόλεμος ὢν, εὖορκον δοκεῖν εἶναι σφίσιν ἐν τῷ παρόντι μηδετέροις ἀμύνειν. καὶ οἱ πρέσβεις ἐκατέρων ἀπήλθον. Καὶ οἱ μὲν Συρακόσιοι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐξηρτύοντο ἐς τὸν πόλεμον, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐν τῇ Νάξῳ ἐστρατοπεδευμένοι τὰ πρὸς τοὺς Σικελοὺς ἔπρασσον ὅπως αὐτοῖς ὥς πλεῖστοι προσχωρήσονται. καὶ οἱ μὲν πρὸς τὰ πεδία μᾶλλον τῶν Σικελῶν ὑπήκοοι ὄντες τῶν Συρακοσίων οἱ πολλοὶ ἀφειστήκεσαν· τῶν δὲ τὴν μεσόγειαν ἐχόντων αὐτόνομοι οὔσαι καὶ πρότερον αἰεὶ <αί> οἰκήσεις εὐθὺς πλὴν

etorri zinetenean, honako beldur haxe besterik ez zeniguten adierazi: sirakusarren menpe uzten bazintuztegu, gu ere arriskuan sartuko gine-la. Orain ez dauka zentzurik, beraz, zeuok orduan gu konbentzitzeko erabili zenuten argumentu berarekiko mesfidati agertzea, ezta sirakusa-rrren gudarosteak baino askoz armada sendoagorekin etorri gatzazki-zuelako gutaz mesfidatzea ere; baizik eta are arrazoi gehiago duzue sirakusarrez mesfidatzeko.

«Guri dagokigunez, ezin dugu hemen jarraitu zuen laguntzarekin ez bada, eta, oker jokatuta menperatuko bazintuztegu ere, ezingo zintuz-kegu menpean mantendu, bai zuengandik banantzen gaituen distantzia itzelagatik, bai oso zaila delako hiri jendetsuak izateaz gain lehorreko ekipamendu militarra dutenak zaintzea. Horiek, ordea, zuen aldamene-an bizi direnok, eta ez kanpamendu batean baizik guk hemen ditugun tropa guztiak baino biztanle gehiago duen hiri handian, etengabe zela-tatzen zaituztete, eta, aukera izanez gero, ez dizuete utziko ihes egiten; besteak beste, argi utzi zuten Leontinokoen kasuan. Eta orain beraiekin lerrokatzera gonbidatzeko azal lodia daukate, ergelak bazinete bezala, halako gauzarik gertatzea eta Sizilia haien mende ez erortzea orain arte eragotzi dutenen aurka borrokatzera.

«Bai dela, oster, salbazio erreala goa eskaintzea guk horren aurrean proposatzen dizueguna, hots, ez dezazuela ezetzi bion elkartasunetik datorkigun salbazioa, eta har dezazuela kontuan horiek, diren kopurua izanik, beti izango dutela libre zuen kontra jotzeko bidea, aliaturik gabe ere. Gainera, ez duzue izango askotan halako laguntza handiarekin zeuen burua defenditzeko aukera; laguntza horren zatitxo bat besterik ez bada ere gurako zenukete, ziur, orain eskura daukazuenez mesfidati izatearren ezer egin gabe –edota agian porrot eginda– alde egiten utzi eta zuen alde zereginik ez legokeenean.

87.– «Zuek, kamarinarrok, ez diezue kasurik egin behar horien kalum-niei. Egia osoa esan dizuegu susmagarri izan gaitezela koari buruz, eta orain, esandakoa laburbiltzean, bete-betean konbentzitzeko zaituztegu-lakoan gaude.

«Zera diotsuegu: hangoen gaineko inperioa egikaritzen badugu, beste baten morrontzan eror ez gaitezen dela, baina hemengo askatasuna nahi dugula, beste hark kalterik egin ez diezagun. Izan ere, fronte asko-tan jardun beharra daukagu, arrisku anitzen aurreikuspenarekin jokatu behar dugulako. Gainera, bai orain eta bai lehenago hona etorri bagara,

ὀλίγοι μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν, καὶ σῖτόν τε κατεκόμιζον τῷ στρατεύματι καὶ εἰσὶν οἱ καὶ χρήματα. ἐπὶ δὲ τοὺς μὴ προσχωροῦντας οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύοντες τοὺς μὲν προσηνάγκαζον, τοὺς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Συρακοσίων φρουρούς τε πεμπόντων καὶ βοηθούντων ἀπεκωλύοντο. τόν τε χειμῶνα μεθορμισάμενοι ἐκ τῆς Νάξου ἐς τὴν Κατάνην καὶ τὸ στρατόπεδον ὃ κατεκαύθη ὑπὸ τῶν Συρακοσίων αὐθις ἀνορθώσαντες διεχέιμαζον. καὶ ἔπεμψαν μὲν ἐς Καρχηδόνα τριήρη περὶ φιλίας, εἰ δύναιντό τι ὠφελεῖσθαι, ἔπεμψαν δὲ καὶ ἐς Τυρσηνίαν, ἔστιν ὧν πόλεων ἐπαγγελλομένων καὶ αὐτῶν συμπολεμεῖν. περιήγγελλον δὲ καὶ τοῖς Σικελοῖς καὶ ἐς τὴν Ἑγεστον πέμψαντες ἐκέλευον ἵππους σφίσιν ὡς πλείστους πέμπειν, καὶ τᾶλλα ἐς τὸν περιτειχισμόν, πλινθία καὶ σίδηρον, ἡτοίμαζον, καὶ ὅσα ἔδει, ὡς ἅμα τῷ ἤρῃ ἐξόμενοι τοῦ πολέμου. Οἱ δ' ἐς τὴν Κόρινθον καὶ Λακεδαίμονα τῶν Συρακοσίων ἀποσταλέντες πρέσβεις τοὺς τε Ἰταλιώτας ἅμα παραπλέοντες ἐπειρῶντο πείθειν μὴ περιορᾶν τὰ γιγνόμενα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὡς καὶ ἐκείνοις ὁμοίως ἐπιβουλεύόμενα, καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ Κορίνθῳ ἐγένοντο, λόγους ἐποιούντο ἀξιούντες σφίσι κατὰ τὸ ξυγγενὲς βοηθεῖν. καὶ οἱ Κορίνθιοι εὐθὺς ψηφισάμενοι αὐτοὶ πρῶτοι ὥστε πάσῃ προθυμίᾳ ἀμύνειν, καὶ ἐς τὴν Λακεδαίμονα ξυναπέστελλον αὐτοῖς πρέσβεις, ὅπως καὶ ἐκείνους ξυναναπείθοιεν τόν τε αὐτοῦ πόλεμον σαφέστερον ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐς τὴν Σικελίαν ὠφελίαν τινὰ πέμπειν. καὶ οἱ τε ἐκ τῆς Κορίνθου πρέσβεις παρῆσαν ἐς τὴν Λακεδαίμονα καὶ Ἀλκιβιάδης μετὰ τῶν ξυμφυγάδων περαιωθείς τότ' εὐθὺς ἐπὶ πλοίου φορτηγικοῦ ἐκ τῆς Θουρίας ἐς Κυλλήνην τῆς Ἠλείας πρῶτον, ἔπειτα ὕστερον ἐς τὴν Λακεδαίμονα αὐτῶν τῶν Λακεδαιμονίων μεταπεμψάντων ὑπόσπονδος ἐλθὼν· ἐφοβεῖτο γὰρ αὐτοὺς διὰ τὴν περὶ τῶν Μαντινικῶν προᾶξιν. καὶ ξυνέβη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Λακεδαιμονίων τοὺς τε Κορινθίους καὶ τοὺς Συρακοσίους τὰ αὐτὰ καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην δεομένους πείθειν τοὺς Λακεδαιμονίους. καὶ διανοουμένων τῶν τε ἐφόρων καὶ τῶν ἐν τέλει ὄντων πρέσβεις πέμπειν ἐς Συρακούσας κωλύοντας μὴ ξυμβαίνειν Ἀθηναίοις, βοηθεῖν δὲ οὐ προθύμων ὄντων, παρελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης παρῶξυνέ τε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἐξώρμησε λέγων τοιαύδε.

horretara gonbidatu gaituzuelako izan da, zapalduta aurkitzen ziren zuetarikoei laguntzeko aliatu gisara.

«Ez zaitezte saia, bada, gu atzera botatzen, dela gure ekintzen epai edota gure moderazioaren tutore bihurtuz –gauza zaila egunotan!–, baizik eta, gure aldaberatasunean eta jokabidean zer edo zer zuen interesetarako baliagarri dakusazuen neurrian, onar ezazue eta balia zaitezte hartaz, eta har ezazue kontuan, halaber, gure jokabide horrek ez dituela denak kal-tetzen, bereizi gabe, baizik eta heleniar gehienei onura ematen.

«Edozein herrialdetan, gure inperioa egikaritzen ez dugunetan barne, bietarikoak sentitzen dira gurekiko behartuta, dela erasoa jasango dute-la uste dutenak, dela erasoa prestatzen dabiltzanak, zeren batak gure laguntzaren aukera baitu eta besteak bai baitaki ezen ez dela geratuko zigorgabe gu joanez gero; biak daude gurekiko beharturik, bata mode-ratua izatera, bere borondatearen kontra bada ere, eta bestea, berriz, arazorik gabe salbu atera dadin.

«Beraz, ez ezazue bazter utzi guk eskatzen duen orori ematen diogun eta zuek orain eskura daukazuen segurtasun berme hori; egizue beste guztiek egiten dutena, eta, sirakusarren aurrean beti erne egon beharre-an, erabaki ezazue behingoz haiei aurpegi ematea gure laguntzarekin, beraiek erabiltzen duten metodo bera erabiliz.»

88.– Halaxe berba egin zuen Eufemok. Eta honako sentipen hauek zituzten Kamarinakoei: atenastarren aldekoak ziren, Sizilia menpean hartu nahi zutelako usteak uzten zien heinean; Sirakusakoei, ordea, auzoekin gertatu ohi denez, etengabeko liskarrak zituzten. Izan ere, aldamenean zituztenez, sirakusarren beldurrago ziren, eta hortik hasie-ran zaldizko batzuk igortzea, ea gero euren laguntzarik gabe atenasta-rren kontra garaile irteten ziren; eta aurrerantzean laguntza gehiago ematea erabaki zuten, baina ahal zen gutxien halere mementoz, atenas-tarrei mesede gutxiago egiten zietela eman ez zezan –zeren hauek atera baitziren batailan garaile–, eta, horrela, biei erantzun bera eman zieten. Euren batzarrean ebazpen hauek hartu ondoren, zera erantzun zieten bi aldeetako enbaxadorei: alde bata nahiz bestea aliatu zutenen arteko gerra zenez, oraingoz egokiago zeritzotela ez alde batari ez besteari laguntza ez emateari. Eta erantzun horrekin alde egin zuten batzuek eta besteek.

Sirakusarrek, beren aldetik, gerrarako prestakizunak areagotzeari ekin zioten, eta atenastarrek, berriz, Naxosen kanpatuta, sikuloekin negozia-

[89] Ἄναγκαῖον περὶ τῆς ἐμῆς διαβολῆς πρῶτον ἐς ὑμᾶς εἰπεῖν, ἵνα μὴ χεῖρον τὰ κοινὰ τῷ ὑπόπτῳ μου ἀκροάσῃσθε. τῶν δ' ἐμῶν προγόνων τὴν προξενίαν ὑμῶν κατὰ τι ἔγκλημα ἀπειπόντων αὐτὸς ἐγὼ πάλιν ἀναλαμβάνων ἐθεράπευον ὑμᾶς ἄλλα τε καὶ περὶ τὴν ἐκ Πύλου ξυμφοράν. καὶ διατελοῦντός μου προθύμου ὑμεῖς πρὸς Ἀθηναίους καταλλασσόμενοι τοῖς μὲν ἐμοῖς ἐχθροῖς δύναμιν δι' ἐκείνων πράξαντες, ἐμοὶ δὲ ἀτιμίαν περιέθετε. καὶ διὰ ταῦτα δικαίως ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τε τὰ Μαντινέων καὶ Ἀργείων τραπομένου καὶ ὅσα ἄλλα ἐνηντιούμην ὑμῖν ἐβλάπτεσθε· καὶ νῦν, εἴ τις καὶ τότε ἐν τῷ πάσχειν οὐκ εἰκότως ὠργίζετό μοι, μετὰ τοῦ ἀληθοῦς σκοπῶν ἀναπειθέσθω. ἢ εἴ τις, διότι καὶ τῷ δήμῳ προσεκείμεν μᾶλλον, χεῖρω με ἐνόμιζε, μὴδ' οὕτως ἡγήσῃται ὀρθῶς ἄχθεσθαι. τοῖς γὰρ τυράννοις αἰεὶ ποτε διάφοροί ἐσμεν (πᾶν δὲ τὸ ἐναντιούμενον τῷ δυναστεύοντι δῆμος ὠνόμασται), καὶ ἀπ' ἐκείνου ξυμπαρέμεινεν ἡ προστασία ἡμῖν τοῦ πλήθους. ἅμα δὲ καὶ τῆς πόλεως δημοκρατουμένης τὰ πολλὰ ἀνάγκη ἦν τοῖς παροῦσιν ἔπεσθαι. τῆς δὲ ὑπαρχούσης ἀκολασίας ἐπειρώμεθα μετριοτέροι ἐς τὰ πολιτικά εἶναι. ἄλλοι δ' ἦσαν καὶ ἐπὶ τῶν πάλαι καὶ νῦν οἱ ἐπὶ τὰ πονηρὰ τερα ἐξήγον τὸν ὄχλον· οἵπερ καὶ ἐμὲ ἐξήλασαν. ἡμεῖς δὲ τοῦ ζύμπαντος προέστημεν, δικαιοῦντες ἐν ᾧ σχήματι μεγίστη ἡ πόλις ἐτύγχανε καὶ ἐλευθερωτάτη οὕσα καὶ ὅπερ ἐδέξατό τις, τοῦτο ξυνδιασώζειν, ἐπεὶ δημοκρατίαν γε καὶ ἐγινώσκομεν οἱ φρονοῦντές τι, καὶ αὐτὸς οὐδενὸς ἂν χεῖρον, ὅσῳ καὶ λοιδορήσαιμι. ἀλλὰ περὶ ὁμολογουμένης ἀνοίας οὐδὲν ἂν καινὸν λέγοιτο· καὶ τὸ μεθιστάναι αὐτὴν οὐκ ἐδόκει ἡμῖν ἀσφαλὲς εἶναι ὑμῶν πολεμίων προσκαθημένων.

[90] Καὶ τὰ μὲν ἐς τὰς ἐμὰς διαβολὰς τοιαῦτα ξυνέβη· περὶ δὲ ὧν ὑμῖν τε βουλευτέον καὶ ἐμοί, εἴ τι πλέον οἶδα, ἐσηγητέον, μάθετε ἤδη. ἐπλεύσαμεν ἐς Σικελίαν πρῶτον μὲν, εἰ δυναίμεθα, Σικελιώτας καταστρεψόμενοι, μετὰ δ' ἐκείνους αὐθις καὶ Ἰταλιώτας, ἔπειτα καὶ τῆς Καρχηδονίων ἀρχῆς καὶ αὐτῶν ἀποπειράσοντες. εἰ δὲ προχωρήσειε ταῦτα ἢ πάντα ἢ καὶ τὰ πλείω, ἤδη τῇ Πελοποννήσῳ ἐμέλλομεν ἐπιχειρήσειν, κομίσαντες ζύμπασαν μὲν τὴν ἐκείθεν προσγενομένην δύναμιν τῶν Ἑλλήνων, πολλοὺς δὲ βαρβάρους μισθωσάμενοι

zioetan jardun zuten, ahalik eta jende gehien erakartzeko. Lautadatik hurbilago bizi eta sirakusarren basailu zirenengandik ez zuten askorik erakarri; baina, barnealdean kokatuta zeudenak, zeinen hiriguneak betidanik orain arte independenteak ziren, berehala lerrokatu ziren atenastarren alde eta tropei janaria, eta dirua ere, eroaten hasi ziren. Atenastarrek eraso espedizioak egiten zituzten gainerakoen kontra, beren alde lerrokatzera behartzeko, eta sirakusarrek beren menpekoei goarnizioak eta soros tropak bidaltzen zizkieten eraso haiek eragozteko. Atenastarrek euren ontziteriaren basea Naxostik Katanara aldatu zuten, eta, sirakusarrek erre zieten kanpamendua berreraiki ondoren, negua hantxe igarotzea erabaki zuten.

Jarraian, tirreme bat bidali zuten Kartagora, elkarren adiskidetasunaz mintzatzera eta ea laguntzaren bat lortu ahal zuten, eta beste horrenbeste Etruriara, zeren hango hiri batzuek gerran euren alde egingo zutela agindu baitzieten. Sikuloei abisatu zieten, eta Egestakoei agindu, ahalik zaldizko gehien igor ziezaiten, eta setioa egiteko behar den guttia –adreilua, burdina, eta abar– prestatu zuten, udaberrian gerra hasteko asmoarekin.

Bitartean, Lazedemon eta Korintora bidalitako ordezkari sirakusarrak, kostako bidean zehar zihoazela, Italiakoak konbentzitzen saiatzen ziren atenastarren jokabidea onar ez zezaten, jokabide hori beraien kontrakotzat ere hartu behar omen zutela eta; Korintora iritsi zirenean, haien laguntza eskatu zuten, lotura etnikoak argudiatuz. Korintoarrek berehalaxe erabaki zuten, beste ezeinek baino lehen, laguntza ematea ahal zuten indar guztiarekin, eta gainera beren enbaxadoreak batu zitzaizkien Lazedemonera, sirakusarrek lazedemondarrak errazago konbentzitzen zitzaten atenastarren kontrako gerra aldarrikatzeko eta laguntzaren bat Siziliara bidaltzeko.

Korintoko enbaxadoreez gain, hantxe zeuden, Lazedemonen, Altzibiades eta bere erbeste lagunak ere. Hura zamaontzi batean igaro zen Turiostik Elideko Zilenera, eta, lazedemondarrek eurek deituta, honako bidea hartu zuen salbokonduktu batekin, Mantinean izan zuen jokabideagatik erasoren bat jasateko beldurrez. Beraz, Lazedemongo Batzar hartan gauza bera eskatu zuten korintoarrek, sirakusarrek eta Altzibiadesek. Eferoak eta agintean zeudenak Sirakusara enbaxadoreak bidaltzeko zirenez atenastarrekin itunik egin ez zezaten, nahiz eta soros tropak igortzearen aldekoak ez izan, orduan Altzibiadesek lazedemondarrak hartara zirikatu eta bultzatu zituen berba hauekin:

καὶ Ἰβήρας καὶ ἄλλους τῶν ἐκεῖ ὁμολογουμένως νῦν βαρβάρων μαχιμωτάτους, τριήρεις τε πρὸς ταῖς ἡμετέραις πολλὰς ναυπηγησάμενοι, ἐχούσης τῆς Ἰταλίας ξύλα ἄφθονα, αἷς τὴν Πελοπόννησον πέριξ πολιορκοῦντες καὶ τῷ πεζῷ ἅμα ἐκ γῆς ἐφορμαῖς τῶν πόλεων τὰς μὲν βίᾳ λαβόντες, τὰς δ' ἐντειχισάμενοι, ῥαδίως ἡλπίζομεν καταπολεμήσειν καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τοῦ ξύμπαντος Ἑλληνικοῦ ἄρξειν. χρήματα δὲ καὶ σῖτον, ὥστε εὐπορώτερον γίγνεσθαι τι αὐτῶν, αὐτὰ τὰ προσγενόμενα ἐκείθεν χωρία ἔμελλε διαρκῇ ἄνευ τῆς ἐνθένδε προσόδου παρέξειν.

[91] Τοιαῦτα μὲν περὶ τοῦ νῦν οἰχομένου στόλου παρὰ τοῦ τὰ ἀκριβέστατα εἰδότος ὡς διενόηθημεν ἀκηκόατε· καὶ ὅσοι ὑπόλοιποι στρατηγοί, ἣν δύνωνται, ὁμοίως αὐτὰ πράξουσιν. ὥς δέ, εἰ μὴ βοηθήσετε οὐ περιέσται τὰ κεῖ, μάθετε ἤδη. Σικελιῶται γὰρ ἀπειρότεροι μὲν εἰσιν, ὅμως δ' ἂν ξυστραφέντες ἀθρόοι καὶ νῦν ἔτι περιγένοιτο· Συρακόσιοι δὲ μόνον μάχη τε ἤδη πανδημεῖ ἡσησμένοι καὶ ναυσὶν ἅμα κατειργόμενοι ἀδύνατοι ἔσονται τῇ νῦν Ἀθηναίων ἐκεῖ παρασκευῇ ἀντισχεῖν. καὶ εἰ αὕτη ἡ πόλις ληφθήσεται, ἔχεται καὶ ἡ πᾶσα Σικελία, καὶ εὐθύς καὶ Ἰταλία· καὶ ὃν ἄρτι κίνδυνον ἐκείθεν προεῖπον, οὐκ ἂν διὰ μακροῦ ὑμῖν ἐπιπέσοι. ὥστε μὴ περὶ τῆς Σικελίας τις οἰέσθω μόνον βουλευεῖν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς Πελοποννήσου, εἰ μὴ ποιήσετε τάδε ἐν τάχει, στρατιάν τε ἐπὶ νεῶν πέμψετε τοιαύτην ἐκεῖσε οἵτινες αὐτερέται κομισθέντες καὶ ὀπλιτεύουσιν εὐθύς, καὶ ὁ τῆς στρατιᾶς ἔτι χρησιμώτερον εἶναι νομίζω, ἄνδρα Σπαρτιάτην ἄρχοντα, ὡς ἂν τοὺς τε παρόντας ξυντάξῃ καὶ τοὺς μὴ 'θέλοντας προσαναγκάσῃ· οὕτω γὰρ οἱ τε ὑπάρχοντες ὑμῖν φίλοι θαρσήσουσι μᾶλλον καὶ οἱ ἐνδοιάζοντες ἀδεέστερον προσίασιν. καὶ τὰ ἐνθάδε χρὴ ἅμα φανερώτερον ἐκπολεμεῖν, ἵνα Συρακόσιοί τε νομίζοντες ὑμᾶς ἐπιμέλεσθαι μᾶλλον ἀντέχωσι καὶ Ἀθηναῖοι τοῖς ἑαυτῶν ἦσσαν ἄλλην ἐπικουρίαν πέμπωσιν. τεύχεα τε χρὴ Δεκέλειαν τῆς Ἀττικῆς, ὅπερ Ἀθηναῖοι μάλιστα αἰεὶ φοβοῦνται, καὶ μόνου αὐτοῦ νομίζουσι τῶν ἐν τῷ πολέμῳ οὐ διαπεπειρᾶσθαι. βεβαιότατα δ' ἂν τις οὕτω τοὺς πολεμίους βλάπτῃ, εἰ ἂ μάλιστα δεδιότας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο, ταῦτα σαφῶς πυνθανόμενος ἐπιφέρει

εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ἀκριβέστατα ἐκάστους τὰ σφέτερα αὐτῶν δεινὰ ἐπισταμένους φοβεῖσθαι. ἃ δ' ἐν τῇ ἐπιτειχίσει αὐτοὶ ὠφελούμενοι τοὺς ἐναντίους κωλύσετε, πολλὰ παρεῖς τὰ μέγιστα κεφαλαιώσω. οἷς τε γὰρ ἡ χώρα κατεσκευάσται, τὰ πολλὰ πρὸς ὑμᾶς τὰ μὲν ληφθέντα, τὰ δ' αὐτόματα ἤξει· καὶ τὰς τοῦ Λαυρείου τῶν ἀργυρείων μετὰλλων προσόδους καὶ ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ δικαστηρίων νῦν ὠφελοῦνται εὐθὺς ἀποστερήσονται, μάλιστα δὲ τῆς ἀπὸ τῶν ξυμμάχων προσόδου ἥσσον διαφορουμένης, οἱ τὰ παρ' ὑμῶν νομίσαντες ἥδη κατὰ κράτος πολεμῆσθαι ὀλιγωρήσουσιν.

[92] Γίγνεσθαι δέ τι αὐτῶν καὶ ἐν τάχει καὶ προθυμότερον ἐν ὑμῖν ἐστίν, ὧ Λακεδαιμόνιοι, ἐπεὶ ὥς γε δυνατὰ (καὶ οὐχ ἁμαρτήσεσθαι οἶμαι γνώμης) πάνυ θαρσῶ. Καὶ χείρων οὐδενὶ ἀξιῶ δοκεῖν ὑμῶν εἶναι, εἰ τῇ ἐμαυτοῦ μετὰ τῶν πολεμιωτάτων φιλόπολις ποτε δοκῶν εἶναι νῦν ἐγκρατῶς ἐπέρχομαι, οὐδὲ ὑποπτεύεσθαι μου ἐς τὴν φυγαδικὴν προθυμίαν τὸν λόγον. φυγὰς τε γὰρ εἰμι τῆς τῶν ἐξελασάντων πονηρίας, καὶ οὐ τῆς ὑμετέρας, ἣν πείθησθέ μοι, ὠφελίας· καὶ πολεμιώτεροι οὐχ οἱ τοὺς πολεμίους που βλάψαντες ὑμεῖς ἢ οἱ τοὺς φίλους ἀναγκάσαντες πολεμίους γενέσθαι. τό τε φιλόπολι οὐκ ἐν ᾧ ἀδικοῦμαι ἔχω, ἀλλ' ἐν ᾧ ἀσφαλῶς ἐπολιτεύθην. οὐδ' ἐπὶ πατρίδα οὖσαν ἔτι ἡγοῦμαι νῦν ἰέναι, πολὺ δὲ μᾶλλον τὴν οὐκ οὖσαν ἀνακτᾶσθαι. καὶ φιλόπολις οὗτος ὀρθῶς, οὐχ ὅς ἂν τὴν ἑαυτοῦ ἀδίκως ἀπολέσας μὴ ἐπὶ, ἀλλ' ὅς ἂν ἐκ παντὸς τρόπου διὰ τὸ ἐπιθυμεῖν πειραθῇ αὐτὴν ἀναλαβεῖν. οὕτως ἐμοί τε ἀξιῶ ὑμᾶς καὶ ἐς κίνδυνον καὶ ἐς ταλαιπωρίαν πᾶσαν ἀδεῶς χρῆσθαι, ὧ Λακεδαιμόνιοι, γνόντας τοῦτον δὴ τὸν ὑφ' ἀπάντων προβαλλόμενον λόγον, ὥς εἰ πολέμιός γε ὦν σφόδρα ἔβλαπτον, κἂν φίλος ὦν ἱκανῶς ὠφελοῖν, ὅσω τὰ μὲν Ἀθηναίων οἶδα, τὰ δ' ὑμέτερα ἤκαζον· καὶ αὐτοὺς νῦν νομίσαντας περὶ μεγίστων δὴ τῶν διαφερόντων βουλευέσθαι μὴ ἀποκνεῖν τὴν ἐς τὴν Σικελίαν τε καὶ ἐς τὴν Ἀττικὴν στρατείαν, ἵνα τὰ τε ἐκεῖ βραχεῖ μορίῳ ξυμπαραγενόμενοι μεγάλα σώσητε καὶ Ἀθηναίων τὴν τε οὖσαν καὶ τὴν μέλλουσαν δύναμιν καθέλητε, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοὶ τε ἀσφαλῶς οἰκῆτε καὶ τῆς ἀπάσης Ἑλλάδος ἐκούσης καὶ οὐ βίᾳ, κατ' εὐνοίαν δὲ ἡγήσθε.

mailako helburu gisa, Italiakoak ere menperatu eta saio bat egitea kartagotarren inperioaren eta Kartagoren beraren aurka.

«Helburu hori bere osotasunean edo zatiz betetzen bazen, gure asmoa Peloponesori eraso egitea zen, Sizilian metaturiko indar heleniar guztiekin, hala nola mertzenario barbaro anitz kontratatuz, bai iberiarrak baita hango beste herri batzuk ere, gaur egun barbaroen artean gerrarienen ospea dutenak, eta trirremeen kopurua gehituz, Italiak zur ugari duela aprobetxatuta. Peloponeso trirremeekin blokeatu ondoren, eta infanteriak lehorretik han eta hemen aldi berean egingo zituzkeen erasoaldien bitartez, hiri batzuk indarrez hartu eta beste batzuei setioa ezarrita, erraz nagusitzea espero genezakeen, eta, horren ondoren, gure inperioa mundu heleniar guztira hedatzea.

«Egitasmo horren parte nagusirako beharko genukeen dirua eta janariari dagokionez, han anexionaturiko lurraldeek emango ziguketen aski, hemengoen baliabideen premiarik gabe.

91.— «Entzun duzue orain Atenastik itsasoratutako flotari buruzko informea, gure egitasmoak zehazkiago ezagutzen dituenaren ahotik; eta gainerako jeneralek inolako aldaketarik gabe eramango dute aurrera egitasmo hori, ahal duten heinean. Ohar zaitezte, bada, hangoei laguntzera ez bazoazte, ez dela egongo salbaziorik.

«Siziliarrak esperientzia handirik gabekoak dira, baina elkarrengana bilduz gero, garaipena lor dezakete oraindik. Sirakusarrei dagokienez, euren gudaroste guztiak garaituak izan direlarik jada batailan, eta ontzi etsaien blokeoa jasanez, ez dira gai, eurak bakarrik, atenastarrek han bildu dituzten tropei aurre egiteko. Sirakusa hartzen badute, Sizilia osoa okupatuko dute, eta jarraian Italia. Orduan hango arriskua, lehenxeago azaldu dudanez, laster izango duzue gainean zuek ere.

«Beraz, inork ez dezala pentsa erabakiaren xede bakarra Sizilia denik, baizik Peloponeso dela jokoan dagoena, hurrengo neurriok ahalik ariren hartzen ez badituzue:

«Itsasora itzazue bidaiari zehar arraunlari eta hara iritsitakoan hoplita izango diren tropak, eta, tropak eurak baino garrantzitsuagoa deritzodana, bidal ezazue buruzagi espartar bat, aurkeztu direnak antola ditzan eta aurkeztu nahi ez dutenak behartu. Horrela, lortu dituzuen lagunak adoretuago bihurtuko dira eta zalantzatiek duda gutxiago izango dute zuengana biltzeko.

«Aldi berean, hemen modu nabariagoz egin behar da gerra, sirakusarrek, haienganako interesa erakusten duzuela jabetuz, erresistentzia

[93] Ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης τοσαῦτα εἶπεν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διανοούμενοι μὲν καὶ αὐτοὶ πρότερον στρατεύειν ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, μέλλοντες δ' ἔτι καὶ περιορῶμενοι, πολλῶ μᾶλλον ἐπερρώσθησαν διδάξαντος ταῦτα ἕκαστα αὐτοῦ καὶ νομίσαντες παρὰ τοῦ σαφέστατα εἰδότος ἀκηκοέναι· ὥστε τῇ ἐπιτειχίσει τῆς Δεκελείας προσεῖχον ἤδη τὸν νοῦν καὶ τὸ παραντίκα καὶ τοῖς ἐν τῇ Σικελίᾳ πέμπειν τινὰ τιμωρίαν. καὶ Γύλιππον τὸν Κλεανδρίδου προστάξαντες ἄρχοντα τοῖς Συρακοσίοις ἐκέλευον μετ' ἐκείνων καὶ τῶν Κορινθίων βουλευόμενον ποιεῖν ὅπῃ ἐκ τῶν παρόντων μάλιστα καὶ τάχιστα τις ὠφελία ἦξει τοῖς ἐκεῖ. ὁ δὲ δύο μὲν ναῦς τοὺς Κορινθίους ἤδη ἐκέλευέν οἱ πέμπειν ἐς Ἀσίνην, τὰς δὲ λοιπὰς παρασκευάζεσθαι ὅσας διανοοῦνται πέμπειν καί, ὅταν καιρὸς ᾗ, ἐτοίμας εἶναι πλεῖν. ταῦτα δὲ ξυνθέμενοι ἀνεχώρουν ἐκ τῆς Λακεδαίμονος. Ἀφίκετο δὲ καὶ ἡ ἐκ τῆς Σικελίας τριήρης τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τε χρήματα καὶ ἱππέας. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἐψηφίσαντο τήν τε τροφήν πέμπειν τῇ στρατιᾷ καὶ τοὺς ἱππέας. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα, καὶ ἑβδομον καὶ δέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

[94] Ἄμα δὲ τῷ ἤρῃ εὐθύς ἀρχομένῳ τοῦ ἐπιγιγνομένου θέρους οἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἀθηναῖοι ἄραντες ἐκ τῆς Κατάνης παρέπλευσαν ἐπὶ Μεγάρων τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ, οὓς ἐπὶ Γέλωνος τοῦ τυράννου, ὥσπερ καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, ἀναστήσαντες Συρακοσῖοι αὐτοὶ ἔχουσι τὴν γῆν. ἀποβάντες δὲ ἐδήωσαν τοὺς [τε] ἀγροὺς καὶ ἐλθόντες ἐπὶ ἔρυμά τι τῶν Συρακοσίων καὶ οὐχ ἐλόντες αὐθις καὶ πεζῇ καὶ ναυσὶ παρακομισθέντες ἐπὶ τὸν Τηρίαν ποταμὸν τό τε πεδίον ἀναβάντες ἐδήουν καὶ τὸν σῖτον ἐνεπίμπρασαν, καὶ τῶν Συρακοσίων περιτυχόντες τισὶν οὐ πολλοῖς καὶ ἀποκτείναντές τε τινὰς καὶ τροπαῖον στήσαντες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὰς ναῦς. καὶ ἀποπλεύσαντες ἐς Κατάνην, ἐκεῖθεν δὲ ἐπισιτισάμενοι, πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐχώρουν ἐπὶ Κεντόριπα, Σικελῶν πόλισμα, καὶ προσαγαγόμενοι ὁμολογίᾳ ἀπῆσαν, πιμπράντες ἅμα τὸν σῖτον τῶν τε Ἰνησοαίων καὶ τῶν Ὑβλαίων. καὶ ἀφικόμενοι ἐς Κατάνην καταλαμβάνουσι τοὺς τε ἱππέας ἥκοντας ἐκ τῶν Ἀθηνῶν πεντήκοντα καὶ

89.— «Lehenik eta behin, nire aurkako kritikei erantzun beharrean aurkitzen naiz, mesfidantzak direla eta jarrera okerragoz ez diezadazuen entzun denon interesei dagokiena.

«Nire arbasoek, kexu baten kariaz, zuekiko abegi lokarriei uko egin zieten, nik, lokarriok berregiteko asmoarekin, Pilosko zoritxarraren kariaz lagundu nizuen, besteak beste. Hartan nenbilen arren, nire etsai pertsonalei esker atenastarrekin ituna egin zenutenean, haiei boterea eta niri, aldiz, desohorea eman zenidaten. Horregatik egokitu zitzaizuen, mantinearrei eta argostarrei arreta eman nienean eta zuen kontra aurkatu nintzen gainerakoetan, nire erruz kaltea jasotzea. Orduan baten bat, kaltea jasatean, nire kontra arrazoi gabe sumindu bazen, ustez aldatzea dauka orain, errealitatea arretaz aztertzearen ondorioz; edo baten batek estimu gutxiagotan izan banau demokraziaren alde makurtzeagatik, pentsa beza ez daukala horregatik nirekin haserretzeko motiborik.

«Gure familiak beti izan ditu gorabeherak tiranoekin, eta, botere despotikoari aurkatzeko guztiari demokrazia deitzen zaionez, hortik herriaren gainean mantendu izan dugun aitzindaritzatza. Gainera, hiria sistema demokratikoaren arabera eratuta zegoenez, beharrezkoa zen alderdi gehienetan zegoenera egokitzea; hala ere, egun nagusi den neurrigabekeriaren aurrean, politikan moderatuagoak izaten saiatu gara, baina egia da masari bide zitalagoetatik bultzatu diotenak izan direla, bai arestian eta bai orain: horiexek izan dira, hain zuzen ere, hiritik egotzi nautenak.

«Herriaren alderdiaren aitzindaritzan jokatu genuen, hiriak gobernu sistema horrexekin lortzen zuelakoan bere indar eta askatasun gorena, eta oinordetzan hartutakoa kontserbatzearen. Baina demokrazia zer den ondotxo dakigu jende zentzudunok, eta nik ez beste inork baino gutxiago, zeren motibo handiagoak baititut hari ospea kentzeko. Egia esan, ezer gutxi erantsi ahal zaio jende gehienak haren zentzugabekeriari uste ohi duenari, baina, hori jakinik ere, ez zitzaigun iruditzen segurua erregimen hura aldatzea une hartan, zuok, gure etsaiak, hiriaren ateetan zintuztegarik.

90.— «Nire kontrako aurreiritziei dagokienez, bada, halaxe gertatu dira gauzak; baina orain aholkatu behar dizuedanari buruz, eta, hobeto informatuta egotearren, jakinarazi behar dizuedanari buruz, entzuniezadazue honako hau. Siziliara joateko helburu nagusia siziliarak menpean hartzea zen, ahal izanez gero, eta horien ondoren, bigarren

areago dezaten, eta atenastarrek eurenei soros tropa gehiago bidaltzeko aukerarik izan ez dezaten.

«Atikan, Dezelia gotortu beharko litzateke, horren beldurren izan baitira atenastarrak betidanik, gerran jasan ez duten oker bakarra, berori. Etsaiei kalte eragiteko modurik ziurrena hauxe baita, beraiei bereziki beldurra ematen diela jakin eta puntu horretan erasoaz jotzea; hori ziur jakinez gero, noski, zeren orduan bai sentituko dutela beldurra, bakoitzak baitaki zehazki zerk eragiten dion kalte handiena. Gotorleku horrekin zuen onerako etsaiei eragingo dizkiezuen kalteen artean bi nagusi aipatuko dizkizuet, besteak beste. Eskualdean diren ondasun gehienak zuen eskuetara pasatuko dira, batzuk konkista bidez eta beste batzuk berez. Berehalaxe faltako zaie Laurioko zilar meatzengatik jasotzen dutena eta haien lurren eta auziengatik ateratzen duten onura, baina batez ere aliatuen zergatik jasotzen dutena; izan ere, gerra indar handiz egiten duzuela ikustean, atenastarrei errespetu gutxiago izango diete eta zergok ez dira ordura arteko erregularitasunez bilduko.

92.— «Zeuen esku dago, lazedemondarrok, esandakoa ahalik arinen eta ahalegin osoz burutzea, zeren ahal izateari buruz konfiantza osoa baitaukat eta ez dut uste nire iritzian akatsik dagoenik —ziur nago horretaz.

«Zuetariko inork ez nazala txarragotzat har, arren, lehen abertzalea iduri eta orain nire aberriaren kontra jotzeagatik, haren etsai handienekin bat eginda. Eta ez dut uste nire berbok erbesteratu baten gorrotoari dagozkionik. Izan ere, erbesteratua banaiz, horretara behartu nautenen bilaukeriagatik izan da, eta ez zuei zerbitzu on bat egiteagatik, nik esandakoari kasu eginez gero. Eta etsai txarrenak ez dira arerioari kalte eragitera mugatzen direnak, zuek kasu, baizik beren lagunak arerio izatera behartzen dituztenak. Eta abertzaletasunari dagokionez, nik ez daukat hura orain, bidegabekeria baten biktima naizenean, baizik nire hiritar eskubideak segurtasunez egikaritzen nituenean. Ez dut uste, gainera, oraindik nire aberria den lurraldearen kontra ari naizenik, baizik orain nirea ez den aberri hori berreskuratzeko asmoz. Benetako abertzalea ez da bere aberriari erasorik egiten ez diona, nahiz eta hura bidegabeki galdu, baizik eta aberri minez hura berreskuratu nahi duena, dena delako medioz.

«Beraz, lazedemondarrok, nitaz mesfidantzarik gabe balia zaitezten nahi dut, hala arrisku aldietan nola beste edozein eginbehar zailetarako, gogoan hartuz ezen, denen ezpainetan dagoen esaera zaharraren arabere-

διακοσίους ἄνευ τῶν ἵππων μετὰ σκευῆς, ὡς αὐτόθεν ἵππων πορισθησομένων, καὶ ἵπποτοξότας τριακόνα καὶ τάλαντα ἀργυρίου τριακόσια.

[95] Τοῦ δ' αὐτοῦ ἦρος καὶ ἐπ' Ἄργος στρατεύσαντες Λακεδαιμόνιοι μέχρι μὲν Κλεωνῶν ἦλθον, σεισμοῦ δὲ γενομένου ἀπεχώρησαν. καὶ Ἀργεῖοι μετὰ ταῦτα ἐσβαλόντες ἐς τὴν Θυρεᾶτιν ὄμορον οὖσαν λείαν τῶν Λακεδαιμονίων πολλὴν ἔλαβον, ἣ ἐπράθη τάλαντων οὐκ ἔλασσον πέντε καὶ εἴκοσι. καὶ ὁ Θεσπιῶν δῆμος ἐν τῷ αὐτῷ θέρει οὐ πολὺ ὕστερον ἐπιθέμενος τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν οὐ κατέσχευε, ἀλλὰ βοηθησάντων Θηβαίων οἱ μὲν ξυνελήφθησαν, οἱ δ' ἐξέπεσον Ἀθήναζε.

[96] Καὶ οἱ Συρακόσιοι τοῦ αὐτοῦ θέρους, ὡς ἐπύθοντο τοὺς [τε] ἱππέας ἦκοντας τοῖς Ἀθηναίοις καὶ μέλλοντας ἤδη ἐπὶ σφᾶς ἰέναι, νομίσαντες, ἐὰν μὴ τῶν Ἐπιπολῶν κρατήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, χωρίου ἀποκρήμνου τε καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως εὐθύς κειμένου, οὐκ ἂν ῥαδίως σφᾶς, οὐδ' εἰ κρατοῖντο μάχη, ἀποτευχισθῆναι, διεννοοῦντο τὰς προσβάσεις αὐτῶν φυλάσσειν, ὅπως μὴ κατὰ ταύτας λάθωσι σφᾶς ἀναβάντες οἱ πολέμιοι οὐ γὰρ ἂν ἄλλη γε αὐτοὺς δυνηθῆναι. ἐξήρτηται γὰρ τὸ ἄλλο χωρίον, καὶ μέχρι τῆς πόλεως ἐπικλινές τ' ἐστὶ καὶ ἐπιφανές πᾶν ἔσω· καὶ ὠνόμασται ὑπὸ τῶν Συρακοσίων διὰ τὸ ἐπιπολῆς τοῦ ἄλλου εἶναι Ἐπιπολαί. καὶ οἱ μὲν ἐξελθόντες πανδημεὶ ἐς τὸν λειμῶνα παρὰ τὸν Ἄναπον ποταμὸν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ (ἐτύγχανον γὰρ αὐτοῖς καὶ οἱ περὶ τὸν Ἑρμοκράτη στρατηγοὶ ἄρτι παρειληφότες τὴν ἀρχήν) ἐξέτασιν τε ὅπλων ἐποιοῦντο καὶ ἐξακοσίους λογάδας τῶν ὀπλιτῶν ἐξέκριναν πρότερον, ὧν ἦρχε Διόμιλος φυγὰς ἐξ Ἄνδρου, ὅπως τῶν τε Ἐπιπολῶν εἶεν φύλακες, καὶ ἦν ἐς ἄλλο τι δέη, ταχὺ ξυνεστῶτες παραγίγνονται.

[97] Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ταύτης τῆς νυκτὸς τῇ ἐπιγιγνομένῃ ἡμέρᾳ ἐξητάζοντο καὶ ἔλαθον αὐτοὺς παντὶ ἤδη τῷ στρατεύματι ἐκ τῆς Κατάνης σχόντες κατὰ τὸν Λέοντα καλούμενον, ὃς ἀπέχει τῶν Ἐπιπολῶν ἐξ ἧ ἑπτὰ σταδίου, καὶ τοὺς πεζοὺς ἀποβιβάσαντες, ταῖς τε ναυσὶν ἐς τὴν Θάψον καθορμισάμενοι· ἐστὶ δὲ χερσόνησος μὲν ἐν στενῷ ἰσθμῷ προύχουσα ἐς τὸ πέλαγος, τῆς δὲ Συρακοσίων πόλεως

ra, arerio ninduzuenean kalte larriak eragin banizkizuen, lagun izanik ere mesede ez gutxi egin diezazuekedala, zeren, zuenaren aieruak besterik egin ez ditzakedan bitartean, politika atenastarra hurretik ezagutzen dudalako. Eta biziki bultzatu nahi zaituztet hil ala biziko garrantzia duen gaiaz erabakia hartuko duzuela jabetu eta Siziliara nahiz Atikara tropak bidaltzeari uko ez egitera, hango interes handiak zaintzeko eta atenastarren oraingo nahiz etorkizuneko botereari bukaera emateko aski duzuelarik zuen armadaren zati txiki bat bidaltzea. Horren ostean, berriz, bizi zaitezte seguru, eta izan zaitezte, ez bortxaz baizik eta atxikimenduz, Helade osoaren gidari.»

93.– Halaxe hitz egin zuen Altzibiadesek. Eta lazedemondarrak, Atenasen kontra espedizio bat bidaltzeko asmoa zuten arren, oraindik zalantzatsu eta zuhur aurkitzen ziren, orduan, Altzibiadesek –gauzon ezagutza ziurrena zuela uste zuen hark– puntuz puntu azaldu zienean dena, are gehiago berretsi ziren euren egitasmoetan.

Halatan, Dezelia gotortzeari eta Siziliara berehalaxe soros troparen bat igortzeari eman zioten arreta. Kleandridasen seme Gilipo hautatu zuten buruzagi, honako agindu honekin: enbaxadore sirakusarrekin eta korintoarrekin hitz egin ondoren, ebatz zezala haiei ahalik ondoen eta arinen laguntzaren bat helarazteko modua, egoera konkretua kontuan hartuta. Lehenbizi, Asinara bi ontzi bidaltzeko eskatu zien korintoarrei, baita igortzeko asmoa zuten gainerakoak ere prest eduki zitzaaten behar zen unean itsasora egiteko. Erabakiok hartu ondoren, enbaxadoreek Lazedemondik etxerako bidea hartu zuten.

Garai bertsuan, jeneral atenastarrek diru eta zaldizkoen eske bidali zuten trirremea porturatu zen Atenasen. Haien eskabideak entzun bezain laster, Siziliaratutako armadari hazkurria nahiz zalditeria bidaltzearen aldeko botoa eman zuten atenasterrek.

Halatan amaitu zen negua eta Tuzididesek historiara jaso zuen gerra haren hamazazpigarren urtea.

94.– Hurrengo kanpainako udaberria hasi bezain laster, Sizilian zeuden atenastarrak Katanarantz itsasoratu ziren, eta, kostaz kosta, Megarako lurraldera iritsi ziren; lurralde hori sirakusarrek okupatzen dute, lehen esan bezala, Gelonen tirania garaian bertan bizi ziren biztanleak egotzi ondoren. Lehorreratu bezain laster, hango soroak deboilatzeari ekin zioten eta sirakusarren gotorleku batera heldu ziren, baina ez zuten lortu hura hartzea. Orduan beren bidea jarraitu zuten, kostan zehar

οὔτε πλοῦν οὔτε ὁδὸν πολλὴν ἀπέχει. καὶ ὁ μὲν ναυτικὸς στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Θάψῳ διασταυρωσάμενος τὸν ἰσθμὸν ἡσύχαζεν· ὁ δὲ πεζὸς ἐχώρει εὐθύς δρόμῳ πρὸς τὰς Ἐπιπολὰς καὶ φθάνει ἀναβάς κατὰ τὸν Εὐρύηλον πρὶν τοὺς Συρακοσίους αἰσθομένους ἐκ τοῦ λειμῶνος καὶ τῆς ἐξετάσεως παραγενέσθαι. ἐβοήθουν δὲ οἱ τε ἄλλοι, ὥς ἕκαστος τάχους εἶχε, καὶ οἱ περὶ τὸν Διόμιλον ἐξακόσιοι στάδιοι δὲ πρὶν προσμεῖξαι ἐκ τοῦ λειμῶνος ἐγίγνοντο αὐτοῖς οὐκ ἔλασσον ἢ πέντε καὶ εἴκοσι. προσπεσόντες οὖν αὐτοῖς τοιούτῳ τρόπῳ ἀτακτότερον καὶ μάχῃ νικηθέντες οἱ Συρακοῖοι ἐπὶ ταῖς Ἐπιπολαῖς ἀνεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν· καὶ ὁ τε Διόμιλος ἀποθνήσκει καὶ τῶν ἄλλων ὥς τριακόσιοι. καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι τροπαῖόν τε στήσαντες καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀποδόντες τοῖς Συρακοσίοις, πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν τῇ ὑστεραίᾳ ἐπικατὰ βάντες, ὥς οὐκ ἐπεξῆσαν αὐτοῖς, ἐπαναχωρήσαντες φρούριον ἐπὶ τῷ Λαβδάλῳ ὠκοδόμησαν, ἐπ’ ἄκροις τοῖς κρημνοῖς τῶν Ἐπιπολῶν, ὁρῶν πρὸς τὰ Μέγαρα, ὅπως εἶη αὐτοῖς, ὅποτε προΐοιεν ἢ μαχούμενοι ἢ τειχιοῦντες, τοῖς τε σκεύεσι καὶ τοῖς χρήμασιν ἀποθήκη.

[98] Καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἦλθον ἐκ τε Ἐγέστης ἱππῆς τριακόσιοι καὶ Σικελῶν καὶ Ναξίων καὶ ἄλλων τινῶν ὥς ἑκατόν· καὶ Ἀθηναίων ὑπῆρχον πεντήκοντα καὶ διακόσιοι, οἷς ἵππους τοὺς μὲν παρ’ Ἐγεσταίων καὶ Καταναίων ἔλαβον, τοὺς δ’ ἐπρίαντο, καὶ ξύμπαντες πεντήκοντα καὶ ἐξακόσιοι ἱππῆς ξυνελέγησαν. καὶ καταστήσαντες ἐν τῷ Λαβδάλῳ φυλακὴν ἐχώρουν πρὸς τὴν Συκὴν οἱ Ἀθηναῖοι, ἵναπερ καθεζόμενοι ἐτείχισαν τὸν κύκλον διὰ τάχους. καὶ ἐκπληξιν τοῖς Συρακοσίοις παρέσχον τῷ τάχει τῆς οἰκοδομίας· καὶ ἐπεξελθόντες μάχην διεννοῦντο ποιεῖσθαι καὶ μὴ περιορᾶν. καὶ ἤδη ἀντιπαρατασσομένων ἀλλήλοις οἱ τῶν Συρακοσίων στρατηγοὶ ὥς ἐώρων σφίσι τὸ στράτευμα διεσπασμένον τε καὶ οὐ ῥαδίως ξυντασσόμενον, ἀνήγαγον πάλιν εἰς τὴν πόλιν πλὴν μέρους τινὸς τῶν ἱππέων· οὗτοι δὲ ὑπομένοντες ἐκώλυον τοὺς Ἀθηναίους λιθοφορεῖν τε καὶ ἀποσκίδνασθαι μακροτέραν. καὶ τῶν Ἀθηναίων φυλὴ μία τῶν ὀπλιτῶν καὶ οἱ ἱππῆς μετ’ αὐτῶν πάντες ἐτρέψαντο τοὺς τῶν Συρακοσίων

infanteria eta itsasotik ontziak, harik eta Teria ibairaino iritsi arte; ibar horretan barneratu eta lurrak deboilatu zituzten, eta galsoroei su eman. Sirakusarren gudaroste txiki batekin topo egitean, haietariko batzuk hil zituzten, eta, trofeo bat eraiki ondoren, beren ontzietara itzuli ziren.

Katanara zuzendu ziren, eta handik, hazkurritz hornitu ondoren, sikuloren hirixka den Zentoriparen kontra jo zuten euren tropa guztiekin. Haien atxikimendua hitzartu ondoren, bueltako bidea hartu zuten, inesiarraren eta hibelatarren galsoroei su emanaz bide batez.

Katanatik itzultzean, Atenastik bidalitako zaldizkoak iritsi zirela ikusi zuten, zaldi arnesekin baina zaldirik gabe, hauek Sizilian lor zitzaizketelakoan; hogeita hamar zaldizko arkulari eta zilarrezko hirurehun talentu ere bidali zieten.

95.— Lazedemondarrak, berriz, udaldi berean Argosen kontra egin zuten espedizio batean, Kleonaseraino heldu ziren, baina lurrikara bat gertatu zenez, buelta hartu zuten. Jarraian, argostarrek mugakide duten Tireako lurraldea okupatu eta harrapakin ugaria eskuratu zuten lazedemondarrendandik, gutxienez hogeita bost talenturen truke saldu zen harrapakina. Uda hartan, ez asko geroago, Tespiasko herria gobernua-
ren kontra altxatu zen, baina ez zuten lortu botera hartzea; gobernuari Tebasko laguntza etorri zitzaion, eta batzuk preso hartu eta beste batzuek Atenasera ihes egin behar izan zuten.

96.— Uda hartan bertan, sirakusarrek, atenastarrei zaldizkoak iritsi zitzaizkiela eta eraso bat egiteko asmoa zutela jakitean, eta uste izanez hiriaren gainaldean dagoen Epipolak deritzan erripa pikea etsaiak hartu ezear hark nekez inguratu ahalko zituela murr baten bidez, nahiz eta batailan garaitu, gune hartarako sarbideak zaintzea erabaki zuten, etsaia eurak konturatu gabe hara igo ez zedin. Beste inondik ere ezingo ziren jaitsi, zeren hiri inguruko eremu osoa pendizean baitago, eta hiritik begien bistan bete-betean.

Egunsentian, Alepo ibaiaren ertzeko zelai zabalera joan ziren beren tropa guztiekin, eta, Hermokratesek eta beste jeneralek agintea hartu berri zuten, gudarosteen ikusketa egin zuten. Aldez aurretik, sei ehun hoplitak osaturiko talde bat bereizi zuten Diomilo, Androsko erbesteratua buru zutela, Epipola aldea jagon zezaten, eta, haien premia gertatuz gero beste edozertarako, berehalaxe bildu eta behar zen lekura joan zitezen.

97.— Sirakusarrek ikusketa hori egin zuten bezperan, hain zuzen, atenastarrak beren tropa guztiekin Katanatik abiatu ziren sirakusarrak

ίππείας προσβαλόντες, καὶ ἀπέκτεινάν τέ τινας καὶ τροπαῖον τῆς ἵππομαχίας ἔστησαν.

[99] Καὶ τῇ ὕστεραίᾳ οἱ μὲν ἐτείχιζον τῶν Ἀθηναίων τὸ πρὸς βορέαν τοῦ κύκλου τεῖχος, οἱ δὲ λίθους καὶ ξύλα ξυμφοροῦντες παρέβαλλον ἐπὶ τὸν Τρωγίλον καλούμενον αἰεὶ, ἥπερ βραχύτατον ἐγίγνετο αὐτοῖς ἐκ τοῦ μεγάλου λιμένος ἐπὶ τὴν ἑτέραν θάλασσαν τὸ ἀποτείχισμα. οἱ δὲ Συρακόσιοι οὐχ ἥκιστα Ἑρμοκράτους τῶν στρατηγῶν ἐσηγησαμένου μάχαις μὲν πανδημεὶ πρὸς Ἀθηναίους οὐκ ἐτι ἐβούλonto διακινδυνεύειν, ὑποτείχιζεν δὲ ἄμεινον ἐδόκει εἶναι, ἢ ἐκείνοι ἐμελλον ἄξειν τὸ τεῖχος καί, εἰ φθάσειαν, ἀποκλήσεις γίγνεσθαι, καὶ ἅμα καὶ ἐν τούτῳ εἰ ἐπιβοηθοῖεν, μέρος ἀντιπέμπειν αὐτοῖς τῆς στρατιᾶς καὶ φθάνειν αὐτοὶ προκαταλαμβάνοντες τοῖς σταυροῖς τὰς ἐφόδους, ἐκείνους δὲ ἂν παυομένους τοῦ ἔργου πάντα ἂν πρὸς σφᾶς τρέπεσθαι. ἐτείχιζον οὖν ἐξελθόντες ἀπὸ τῆς σφετέρας πόλεως ἀρξάμενοι, κάτωθεν τοῦ κύκλου τῶν Ἀθηναίων ἐγκάρσιον τεῖχος ἄγοντες, τὰς τε ἐλάας ἐκκόπτοντες τοῦ τεμένους καὶ πύργους ξυλίνους καθιστάντες. αἱ δὲ νῆες τῶν Ἀθηναίων οὐπω ἐκ τῆς Θάψου περιεπεπλεύκεσαν ἐς τὸν μέγαν λιμένα, ἀλλ' ἔτι οἱ Συρακόσιοι ἐκράτουν τῶν περὶ τὴν θάλασσαν, κατὰ γῆν δ' ἐκ τῆς Θάψου οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἐπιτήδεια ἐπήγοντο.

[100] Ἐπειδὴ δὲ τοῖς Συρακοσίοις ἀρκούντως ἐδόκει ἔχειν ὅσα τε ἐσταυρώθη καὶ ὠκοδομήθη τοῦ ὑποτείχισματος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι αὐτοὺς οὐκ ἤλθον κωλύσοντες, φοβούμενοι μὴ σφίσι δίχα γιγνομένοις ῥᾶον μάχωνται, καὶ ἅμα τὴν καθ' αὐτοὺς περιτείχισιν ἐπειγόμενοι, οἱ μὲν Συρακόσιοι φυλὴν μίαν καταλιπόντες φύλακα τοῦ οἰκοδομήματος ἀνεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τοὺς τε ὀχετοὺς αὐτῶν, οἱ ἐς τὴν πόλιν ὑπονομηδὸν ποτοῦ ὕδατος ἠγμένοι ἦσαν, διέφθειραν, καὶ τηρήσαντες τοὺς τε ἄλλους Συρακοσίους κατὰ σκηνὰς ὄντας ἐν μεσημβρίᾳ καὶ τινας καὶ ἐς τὴν πόλιν ἀποκεχωρηκότας καὶ τοὺς ἐν τῷ σταυρώματι ἀμελῶς φυλάσσοντας, τριακοσίους μὲν σφῶν αὐτῶν λογάδας καὶ τῶν ψιλῶν τινὰς ἐκλεκτοὺς ὀπλισμένους προὔταξαν θεῖν δρόμῳ ἐξαπιναίως πρὸς τὸ ὑποτείχισμα, ἢ δ' ἄλλη στρατιὰ

konturatu gabe, eta, Epipoletatik sei edo zazpi estadiotara dagoen Leon deritzan gunera iritsi zirenean, lehorreko tropak ontziratu eta Tapson ainguratu zituzten ontziak. Itsasora istmo estu-estu batetik irteten den penintsulatxoa da, Sirakusatik urruti ez dagoena, ez itsasoz ez lehorrez. Istmoa oholesiz itxi ondoren, ontziteria hantxe geratu zen, baina lehorreko tropak ontzietatik irten eta arineketan joan ziren Epipoletarantz eta Eurielotik gora igo, sirakusarrak, mugimendu hartaz konturatu, tropa ikusketa eta zelaia utzi, eta leku hura defenditzera iritsi zirenerako. Horretan saiatu ziren, bakoitzak ahal izan zuen lasterren, Diomiloren seiehunak barne, baina atenastar erasotzaileenganaino iristeko hogeita bost estadio zituzten tartean, gutxienik. Horregatik, desordena handiz iritsi zirelarik erasora, garaituak izan ziren Epipoletako bataila hartan, eta hirira erretiratu behar izan zuten. Diomilo bera eta hirurehun gehiago hil ziren.

Atenastarrek, jarraian, trofeo bat eraiki zuten, eta, menia bitarte, haien hilak itzuli zizkieten sirakusarrei. Hurrengo egunean hiriko ateetaraino jaitsi ziren, baina, barrukoak aurka ez zitzaizkienez atera, handik alde egin eta gotorleku bat eraikitzeari ekin zioten Labdalon, Epipoletako gorune malkartsuenean Megarara begira, erasora zetozenean, edo hiria hesiz inguratzera, leku hartan gordeta edukitzeko euren hazkurriak eta dirua.

98.– Ez asko geroago, Egestatik hirurehun zaldizko, eta sikuloen, naxostarren eta beste jende batzuen aldetik beste ehun inguru iritsi zitzaizkien. Atenastarrek eurek jadanik berrehun eta berrogeita hamar zaldizko zuten, zeinentzako zaldi batzuk Egestatik eta Katanatik jaso zituzten, eta gainerakoak erosi. Guztira seiehun eta berrogeita hamar zaldizko biltzea lortu zuten. Labdalon goarnizio bat utzi eta Sikara joan ziren; hantxe jarri zuten kanpamendua, gotorleku biribil bat eraikiz denbora gutxian. Eraikuntza hori hain azkar egiteak zurtuta utzi zituen sirakusarrak, eta irteera bat egitea pentsatu zuten hura eragozteko.

Etsaiaren aurrez aurre lerrokatzera iritsi ziren, baina, jeneral sirakusarrek euren lerroa hautsita eta antolatzen zail zegoela ikusi zutenean, hirian sartu ziren berriro, zalditeriaren parte bat izan ezik. Gelditu ziren horiek ez zieten uzten atenastarrei harriak garraiatzen eta askorik barreiatzen. Orduan, atenastarren hoplita batailoi batek, zalditeria osoaren laguntzarekin, erasoaldi bat jo zuen, zaldizko sirakusarrak ihes egitera behartu eta haietariko batzuk hil zituen; eta zalditeriaren garai-
pen hargatik trofeo bat eraiki zuten.

δίχα, ἡ μὲν μετὰ τοῦ ἑτέρου στρατηγοῦ πρὸς τὴν πόλιν, εἰ ἐπιβοηθοῖεν, ἐχώρουν, ἡ δὲ μετὰ τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸ σταύρωμα τὸ παρὰ τὴν πυλίδα. καὶ προσβαλόντες οἱ τριακόσιοι αἰρούσι τὸ σταύρωμα· καὶ οἱ φύλακες αὐτὸ ἐκλιπόντες κατέφυγον ἐς τὸ προτείχισμα τὸ περὶ τὸν Τεμενίτην. καὶ αὐτοῖς ξυνεσέπεσον οἱ διώκοντες, καὶ ἐντὸς γενόμενοι βίᾳ ἐξεκρούσθησαν πάλιν ὑπὸ τῶν Συρακοσίων, καὶ τῶν Ἀργείων τινὲς αὐτόθι καὶ τῶν Ἀθηναίων οὐ πολλοὶ διεφθάρησαν. καὶ ἐπαναχωρήσασα ἡ πᾶσα στρατιὰ τὴν τε ὑποτείχισιν καθεῖλον καὶ τὸ σταύρωμα ἀνέσπασαν καὶ διεφόρησαν τοὺς σταυροὺς παρ' ἑαυτοὺς καὶ τροπαῖον ἔστησαν.

[101] Τῇ δ' ὕστεραίᾳ ἀπὸ τοῦ κύκλου ἐτείχιζον οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κρημνὸν τὸν ὑπὲρ τοῦ ἔλους, ὃς τῶν Ἐπιπολῶν ταύτῃ πρὸς τὸν μέγαν λιμένα ὄρα, καὶ ἡπερ αὐτοῖς βραχύτατον ἐγίγνετο καταβᾶσι διὰ τοῦ ὀμαλοῦ καὶ τοῦ ἔλους ἐς τὸν λιμένα τὸ περιτείχισμα. καὶ οἱ Συρακόσιοι ἐν τούτῳ ἐξελθόντες καὶ αὐτοὶ ἀπεσταύρουν αὐθις ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως διὰ μέσου τοῦ ἔλους, καὶ τάφρον ἅμα παρῶρυσσον, ὅπως μὴ οἶόν τε ἢ τοῖς Ἀθηναίοις μέχρι τῆς θαλάσσης ἀποτείχισαι. οἱ δ', ἐπειδὴ τὸ πρὸς τὸν κρημνὸν αὐτοῖς ἐξείργαστο, ἐπιχειροῦσιν αὐθις τῷ τῶν Συρακοσίων σταυρώματι καὶ τάφρῳ, τὰς μὲν ναῦς κελεύσαντες περιπλεῦσαι ἐκ τῆς Θάψου ἐς τὸν μέγαν λιμένα τὸν τῶν Συρακοσίων, αὐτοὶ δὲ περὶ ὄρθρον καταβάντες ἀπὸ τῶν Ἐπιπολῶν ἐς τὸ ὀμαλὸν καὶ διὰ τοῦ ἔλους, ἧ πηλῶδες ἦν καὶ στεριφώτατον, θύρας καὶ ξύλα πλατέα ἐπιθέντες καὶ ἐπ' αὐτῶν διαβαδίσαντες, αἰρούσιν ἅμα ἔω τὸ τε σταύρωμα πλὴν ὀλίγου καὶ τὴν τάφρον, καὶ ὕστερον καὶ τὸ ὑπολειφθὲν εἶλον. καὶ μάχῃ ἐγένετο, καὶ ἐν αὐτῇ ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι. καὶ τῶν Συρακοσίων οἱ μὲν τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, οἱ δ' ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ παρὰ τὸν ποταμόν. καὶ αὐτοὺς βουλόμενοι ἀποκλήσασθαι τῆς διαβάσεως οἱ τῶν Ἀθηναίων τριακόσιοι λογάδες δρόμῳ ἠπείγοντο πρὸς τὴν γέφυραν. δείσαντες δὲ οἱ Συρακόσιοι (ἦσαν γὰρ καὶ τῶν ἱππέων αὐτοῖς οἱ πολλοὶ ἐνταῦθα) ὁμόσε χωροῦσι τοῖς τριακοσίοις τούτοις, καὶ τρέπουσί τε αὐτοὺς καὶ ἐσβάλλουσιν ἐς τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Ἀθηναίων· καὶ προσπεσόντων αὐτῶν ξυνεφοβήθη καὶ

99.– Hurrengo egunean, atenastar batzuek gotorleku biribilaren ipar aldeko murrua eraikitzen zuten bitartean, beste batzuek, harriak nahiz enborrak bilduz, Trogilo deritzan lekurantz metatzen ziharduten eten-gabe, gune hartatik errazago baitzen murraila eraikitzea Portu Handitik itsasoaren beste alderaino.

Sirakusarrek ez zuten nahi jadanik atenastar gudaroste osoari aurre egi-tearen arriskuan sartzerik –eta ez zen izan Hermokrates jenerala eraba-ki horretara gutxien bultzatu zuena–, baizik egokiago iruditu zitzairen etsaiak bere horma egiteko asmoa zuen lekutik beraiek horma bat jaso-tzea lehenago, eta, aurea hartzea lortuz gero, haiei bidea ixtea. Eta ate-nastarrek lan hori eragozteko erasotzen bazieten, sirakusarrek beren troparen zati bat bidaltzea erabaki zuten kontraerasora, aurretiaz sarbi-deak oholesiz segurtatu eta gero, eta horrela atenastarrek beren lanak utzi beharko zituzten borrokara dedikatzeko.

Beraz, hiri barnetik irten eta hiritik bertatik abiatzen zen murrua erai-kitzeari ekin zioten, atenastarren gotorlekuaren barrenean zeharretara, eremu sakratuko olibondoak moztu eta enborrezko dorreak jasoz. Ontzi atenastarrak oraindik Tapsotik Portu Handira igarotzeke zeudenez eta sirakusarrak zirenez oraindik itsasertzaren jabe, atenastarrek Tapsotik itsasoz garraiatu beharra zeukaten euren zuzkidura.

100.– Sirakusarrek nahikotzat jo zutenean euren oholesia eta horma, eta atenastarra ez zitzaenez etorri hura eragoztera –bi frontetan bana-tuta zailagoa izango zitzaielakoan sirakusarrekin borrokatzea, eta aha-lik arinen amaitu nahi zutelako hiriaren inguruko horma–, hirira erreti-ratu ziren, buruturiko obra zaintzeko batailoi bat utzita.

Atenastarrek, beren aldetik, hirira edateko hura zeramatzaten lurpeko kanalak hautsi zituzten, eta eurenetatik hautaturiko hirurehun hoplita, gehi hopliten armaz hornituriko infanteria arineko talde hautatu bat kokatu zuten lehen lerroan, sirakusarrek eguerdiko bero galdatan den-detara sartu edo batzuk hirira joan eta oholesia zaintza handirik gabe utziko zuten unearen zain, une hori aprobetxatu eta arrapaladan hartze-ko aginduarekin, ezusteko erasoz, sirakusarren zeharretako hesi hura. Gainerako tropek bi norabidetan banandu ziren: batzuk, jeneraletariko bat buru zutela, hiriko ateetarantz, barnetik kanpokoei laguntzera irte-tea eragozteko; eta beste batzuk, beste jeneralaren agindupean, pirami-dearen aldera jotzen duen oholesira.

Hirurehun hoplitek sirakusarren oholesia eraso eta hartu egin zuten azkenean, haren zaindarien Temenites inguratzen zuen murraila barru-

ἢ πρώτη φυλὴ τοῦ κέρως. ἰδὼν δὲ ὁ Λάμαχος παρεβοήθει ἀπὸ τοῦ εὐωνύμου τοῦ ἑαυτῶν μετὰ τοξοτῶν τε οὐ πολλῶν καὶ τοὺς Ἀργεῖους παραλαβὼν, καὶ ἐπιδιαβάς τάφρον τινὰ καὶ μονωθεὶς μετ' ὀλίγων τῶν ξυνδιαβάντων ἀποθνήσκει αὐτός τε καὶ πέντε ἢ ἕξ τῶν μετ' αὐτοῦ. καὶ τούτους μὲν οἱ Συρακόσιοι εὐθὺς κατὰ τάχος φθάνουσιν ἀρπάσαντες πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐς τὸ ἀσφαλές, αὐτοὶ δὲ ἐπιόντος ἤδη καὶ τοῦ ἄλλου στρατεύματος τῶν Ἀθηναίων ἀπεχώρουν.

[102] Ἐν τούτῳ δὲ οἱ πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν τὸ πρῶτον καταφυγόντες ὡς ἐώρων ταῦτα γιγνόμενα, αὐτοὶ τε πάλιν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀναθαρσήσαντες ἀντετάξαντο πρὸς τοὺς κατὰ σφᾶς Ἀθηναίους, καὶ μέρος τι αὐτῶν πέμπουσιν ἐπὶ τὸν κύκλον τὸν ἐπὶ ταῖς Ἐπιπολαῖς, ἡγούμενοι ἐρῆμον αἰρήσειν. καὶ τὸ μὲν δεκάπλεθρον προτείχισμα αὐτῶν αἰροῦσι καὶ διεπόρθησαν, αὐτὸν δὲ τὸν κύκλον Νικίας διεκώλυσεν· ἔτυχε γὰρ ἐν αὐτῷ δι' ἀσθένειαν ὑπολελειμμένος. τὰς γὰρ μηχανὰς καὶ ξύλα ὅσα πρὸ τοῦ τείχους ἦν καταβεβλημένα, ἐμπρῆσαι τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευσεν, ὡς ἔγνω ἀδυνάτους ἐσομένους ἐρημία ἀνδρῶν ἄλλῳ τρόπῳ περιγενέσθαι. καὶ ξυνέβη οὕτως· οὐ γὰρ ἔτι προσῆλθον οἱ Συρακόσιοι διὰ τὸ πῦρ, ἀλλὰ ἀπεχώρουν πάλιν. καὶ γὰρ πρὸς τε τὸν κύκλον βοήθεια ἤδη κάτωθεν τῶν Ἀθηναίων ἀποδιωξάντων τοὺς ἐκεῖ ἐπανήει, καὶ αἱ νῆες ἅμα αὐτῶν ἐκ τῆς Θάψου, ὥσπερ εἶρητο, κατέπλεον ἐς τὸν μέγαν λιμένα. ἃ ὁρῶντες οἱ ἄνωθεν κατὰ τάχος ἀπῆσαν καὶ ἡ ξύμπασα στρατιὰ τῶν Συρακοσίων ἐς τὴν πόλιν, νομίσαντες μὴ ἂν ἔτι ἀπὸ τῆς παρουσίας σφίσι δυνάμεως ἱκανοὶ γενέσθαι κωλῦσαι τὸν ἐπὶ τὴν θάλασσαν τειχισμόν.

[103] Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι τροπαῖον ἔστησαν καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδωκαν τοῖς Συρακοσίοις καὶ τοὺς μετὰ Λαμάχου καὶ αὐτὸν ἐκομίσαντο· καὶ παρόντος ἤδη σφίσι παντὸς τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ πεζοῦ, ἀπὸ τῶν Ἐπιπολῶν καὶ τοῦ κρημνώδους ἀρξάμενοι ἀπετείχιζον μέχρι τῆς θαλάσσης τεῖχει διπλῶ τοὺς Συρακοσίους. τὰ δ' ἐπιτήδεια τῇ στρατιᾷ ἐσήγετο ἐκ τῆς Ἰταλίας πανταχόθεν. ἦλθον δὲ καὶ τῶν Σικελῶν πολλοὶ ξύμμαχοι τοῖς Ἀθηναίοις, οἱ πρότερον περιεωρῶντο, καὶ ἐκ τῆς

ra jo zutelarik babestera. Jazarleak haiekin batera sartu ziren murraila horretan, nahiz eta han barruan sirakusarrek garaitu eta egotzi jazarleok, argostar batzuek eta atenastar banaka batek bizia galdu zutelarik. Atenastarren tropa osoa hiriaren aurretik itzuli eta zehar-kontrahorma eraitsi zuen, eta, oholesia erauziz, taketak euren hormetara eramán zituzten eta trofeo bat eraiki zuten.

101.— Hurrengo egunean, berriz, zingiraren gainaldean diren malkarrak gotortzen hasi ziren, Epipoletako guné horretan Portu Handira jotzen duen aldean, alde horretatik laburragoa baitzen lautadan eta zingiran zehar porturaino jaitsiko zen inguruko murru bat egitea.

Bitartean sirakusarrek irteera bat egin zuten eta zingiran zeharreko beste oholesi bat jasotzen hasi ziren, abiapuntua hirian bertan zeukana; aldi berean, gainera, oholesiarekiko lubaki paraleloa egiten ari ziren, atenastarrek itsasoraino jaso nahi zuten murruari bidea mozteko. Baina horiek, malkarrerainoko murrua amaitu zutenean, sirakusarren oholesiaren eta lubakiaren kontra jo zuten, eta ontziei Tapsotik Sirakusako Portu Handira aldatzeko agindua eman zieten. Eguna argituko orduko, Epipoletatik lautadara jaitsi, lupetza finkoagoa zegoen lekutik zingira zeharkatu —lupetzan ateak eta ohol lauak ipini eta haien gainetik ibiliz— eta, egunsentian, oholesiaz (tarte txiki batez izan ezik) eta lubakiaz jabetu ziren; eta geroxeago gainerako guztiaz.

Batailan aurkatu ziren eta atenastarrak garaitu. Eskuin hegalean kokaturiko sirakusarrak hirira sartu ziren ihesean, baita ezker hegalekoak ere, ibai ertzetik joanez. Hirurehun atenastarren talde hautatuak zubirantz jo zuen azkar, haiei ihesbidea moztera, baina sirakusarrak, manio-bra horren beldur, hirurehunén aurka oldartu ziren denak batera, ihesean jarri zituzten eta atenastarren eskuin hegala kontra jo zuten. Ustekabeko eraso hark hegaleko lehen eskoadroian izua eragin zuen. Lama-ko, horretaz ohartu zenean, haiei laguntzera joan zen arkulari gutxi batzuekin eta argostarrekin, baina, lubaki bat igaro ondoren, hantxe geratu zen gutxi batzuekin isolatuta, eta bera eta beste bospasei lagun hil ziren. Sirakusarrak berehala joan ziren gorpu haiek jasotzera eta ibaiaren alde seguruagora eramaten saiatu, baina, atenastarren gainontzeko tropa erasora zetorkienez, atzera egin zuten.

102.— Bitartean, hasieran hirian babestu zirenak, gertatzen ari zena ikusirik, adorea berrartu eta aurrean zituzten atenastarren aurka oldartu ziren, eta Epipoletako gotorlekura ere bidali zituzten batzuk, hura tro-

Τυρσηνίας νῆες πεντηκόντοροι τρεῖς. καὶ τὰλλα προυχώρει αὐτοῖς ἐς ἐλπίδας. καὶ γὰρ οἱ Συρακόσιοι πολέμῳ μὲν οὐκέτι ἐνόμιζον ἂν περιγενέσθαι, ὥς αὐτοῖς οὐδὲ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ὠφελία οὐδεμία ἦκε, τοὺς δὲ λόγους ἐν τε σφίσιν αὐτοῖς ἐποιοῦντο ξυμβατικούς καὶ πρὸς τὸν Νικίαν· οὗτος γὰρ δὴ μόνος εἶχε Λαμάχου τεθνεώτος τὴν ἀρχήν. καὶ κύρωσις μὲν οὐδεμία ἐγίγνετο, οἷα δὲ εἰκὸς ἀνθρώπων ἀπορούντων καὶ μᾶλλον ἢ πρὶν πολιορκουμένων, πολλὰ ἐλέγετο πρὸς τε ἐκείνους καὶ πλείῳ ἔτι κατὰ τὴν πόλιν. καὶ γὰρ τινα καὶ ὑποψίαν ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν ἐς ἀλλήλους εἶχον, καὶ τοὺς στρατηγούς τε ἐφ' ὧν αὐτοῖς ταῦτα ξυνέβη ἔπαυσαν, ὥς ἡ δυστυχία ἢ προδοσία τῇ ἐκείνων βλαπτόμενοι, καὶ ἄλλους ἀνθείλοντο, Ἡρακλείδην καὶ Εὐκλέα καὶ Τελλίαν.

[104] Ἐν δὲ τούτῳ Γύλιππος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ αἱ ἀπὸ τῆς Κορίνθου νῆες περὶ Λευκάδα ἤδη ἦσαν, βουλόμενοι ἐς τὴν Σικελίαν διὰ τάχους βοηθῆσαι. καὶ ὥς αὐτοῖς αἱ ἀγγελίαι ἐφοίτων δειναὶ καὶ πᾶσαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐψευσμέναι ὥς ἥδη παντελῶς ἀποτετελισμέναι αἱ Συράκουσαί εἰσι, τῆς μὲν Σικελίας οὐκέτι ἐλπίδα οὐδεμίαν εἶχεν ὁ Γύλιππος, τὴν δὲ Ἰταλίαν βουλόμενος περιποιῆσαι αὐτὸς μὲν καὶ Πυθὴν ὁ Κορίνθιος ναυσὶ δυοῖν μὲν Λακωνικαῖν, δυοῖν δὲ Κορινθίαιν ὅτι τάχιστα ἐπεραιώθησαν τὸν Ἰόνιον ἐς Τάραντα, οἱ δὲ Κορίνθιοι πρὸς ταῖς σφετέραις δέκα Λευκαδίας δύο καὶ Ἀμπρακιώτιδας τρεῖς προσπληρώσαντες ὕστερον ἔμελλον πλεύσασθαι. καὶ ὁ μὲν Γύλιππος ἐκ τοῦ Τάραντος ἐς τὴν Θουρίαν πρῶτον πρεσβευσάμενος καὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἀνανεωσάμενος πολιτείαν καὶ οὐ δυνάμενος αὐτοὺς προσαγαγέσθαι, ἄρας παρέπλει τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἀρπασθεὶς ὑπ' ἀνέμου κατὰ τὸν Τεριναῖον κόλπον, ὃς ἐκπνεῖ ταύτη μέγας κατὰ βορέαν ἐστηκώς, ἀποφέρεται ἐς τὸ πέλαγος, καὶ πάλιν χειμασθεὶς ἐς τὰ μάλιστα τῷ Τάραντι προσμίσγει καὶ τὰς ναῦς, ὅσαι μάλιστα ἐπόνησαν ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, ἀνελκύσας ἐπεσκεύαζεν. ὁ δὲ Νικίας πυθόμενος αὐτὸν προσπλέοντα ὑπερεῖδε τὸ πλῆθος τῶν νεῶν, ὅπερ καὶ οἱ Θούριοι ἔπαθον, καὶ ληστικώτερον ἔδοξε παρεσκευασμένους πλεῖν, καὶ οὐδεμίαν φυλακὴν πῶ ἐποιεῖτο.

parik gabe aurkitu eta hartu ahal izango zutelakoan. Lortu ere lortu zuten hamar pletro inguruko posizio aurreratu bat hartzea, baina Nizias-ek, gaixo egonik ausaz han zegoelarik, gotorleku biribila har zezaten eragotzi zuen; izan ere, jende gutxi izanik bestelako moduz ezingo zutela eutsi ikusita, gerra-makinei eta murru aurrean botata zegoen ohol guztiari su emateko agindu zien zerbitzariei. Eta berak uste beza-
la gertatu zen: sirakusarrek ez zuten aurrera jarraitu, baizik eta, suak eragotzita, etzera egin zuten. Gainera, han zetozen behealdetik aldapan gora atenastarrak, behealdean etsaiari ihes eragin eta gero, eta han zeto-
zen baita ere Tapso-
tik Portu Handira ontziak, agindu zitzaien moduan.

Hori ikustean, goian zeuden sirakusarrak ez eze, gudaroste osoa sartu zen hirian, uste izanik orduan zituzten soldaduak ez zirela nahikoa izan-
go etsaiak bere itsasorainoko murrua eraikitzen jarrai zezan eragozteko.

103.– Gertaera horien ostean, atenastarrek trofeo bat eraiki zuten, sirakusarrei euron hildakoak itzuli zizkieten, menia bitarte, eta Lamako eta bere lagunak eraman zituzten. Tropa guztiak batean bilduta, hala itsaso-
ko nola lehorrekoak, Epipoletatik hasi eta itsasorainoko murraila bikoitz batekin setiatu zituzten sirakusarrak. Gudaroste atenastarrari Italiako puntu guztietatik zetozkion hornikuntzak, ordura arte zain egon ziren sikulo asko bildu zitzaizkien, eta, gainera, Etruriatik hiru pentekotero iritsi ziren. Eta gainerakoa ere euren asmoen arabera zihoan aurrera.

Harrezkero sirakusarrek ez zeukaten gerra irabazteko itxaropenik, are gutxiago Peloponesotik ere laguntzarik iristen ez zitzaaien hartan, eta orduan, euren artean ez ezik, Niziasekin ere bakerako elkarriketak hasi zituzten, Nizias baitzen, Lamakoren heriotzaren ondoren, agintean geratzen zen jeneral bakarra. Ez zen behin betiko akordiorik lortzen, baina egoera larrian eta lehen baino setio zorrotzagoaren mende aurki-
tzen zirenengandik espero zitekeenez, Niziasi proposamen anitz egiten zioten, eta hirian oraindik gehiago jartzen ziren eztabaidan. Are gehia-
go, une hartako porroten kariaz, bata besteenganako mesfidantzak sortu ziren eta, aipatu gertaerok jazo ziren unean agintea zeukaten jene-
ralak kargutik kendu eta beste batzuk jarri zituzten haien orde-
z –Hera-
klides, Eukles eta Telias–, lehengoen zorte txarrak edo traizioak kaltea ekarri zielakoan.

104.– Bien bitartean, Leukadeko muturra igaroak ziren Gilipo lazedemon-
darra eta Korintoko ontziak, Sizilia sorostera azkar heltzeko asmo-
arekin. Iristen zitzaizkien berriak ezin txarragoak zirenez eta denek era

[105] Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τούτου τοῦ θέρους καὶ Λακεδαιμόνιοι ἐς τὸ Ἄργος ἐσέβαλον αὐτοί τε καὶ οἱ ξύμμαχοι καὶ τῆς γῆς τὴν πολλὴν ἐδήωσαν, καὶ Ἀθηναῖοι Ἀργείοις τριάκοντα ναυσὶν ἐβοήθησαν· αἶπερ τὰς σπονδὰς φανερώ τατα τὰς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους αὐτοῖς ἔλυσαν. πρότερον μὲν γὰρ ληστεῖαις ἐκ Πύλου καὶ περὶ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον μᾶλλον ἢ ἐς τὴν Λακωνικὴν ἀποβαίνοντες μετὰ τε Ἀργείων καὶ Μαντινέων ξυνεπολέμουν, καὶ πολλάκις Ἀργείων κελευόντων ὅσον σχόντας μόνον ξὺν ὅπλοις ἐς τὴν Λακωνικὴν καὶ τὸ ἐλάχιστον μετὰ σφῶν δηώσαντας ἀπελθεῖν οὐκ ἤθελον· τότε δὲ Πυθοδώρου καὶ Λαισποδίου καὶ Δημαράτου ἀρχόντων ἀποβάντες ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηρὰν καὶ Πρασιάς καὶ ὅσα ἄλλα ἐδήωσαν τῆς γῆς, καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἤδη εὐπροφάσιστον μᾶλλον τὴν αἰτίαν ἐς τοὺς Ἀθηναίους τοῦ ἀμύνεσθαι ἐποίησαν. ἀναχωρησάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐκ τοῦ Ἀργους ταῖς ναυσὶ καὶ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἀργεῖοι ἐσβαλόντες ἐς τὴν Φλειασίαν τῆς τε γῆς αὐτῶν ἔτεμον καὶ ἀπέκτεινάν τινας, καὶ ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου.

berean okerki ziotenez Sirakusa murraila batez erabat inguratuta zegoela, Gilipok ez zeukan batere itxaropenik Siziliari buruz. Halere, Italia kontserbatu nahian eta Piten korintoarra lagun zuelarik bi ontzi lakoniar eta beste bi korintoarrekin, presa handiz burutu zuen Joniko itsasotik Tarentorako zeharkaldia. Korintoarrak zeharkaldia gerotxoago egiteko geratu ziren, euren hamar ontzi gehiago eta beste bi leukadiar gehi hiru anpraziar hornitu ondoren.

Beste ezer baino lehen, Gilipok enbaxada bat bidali zuen Tarentotik Turiosera, bere aitak gozatu zuen hiritartasun eskubidea berriztatzeko asmoz, baina, bere aldera erakarri ezin izan zituenenez, Italian zeharreko bidea jarraitu zuen, kostaz kosta. Terinako golkoaren parean indar handiz jo ohi duen ipar haizeak itsaso sakonera herrestatu zuen, eta, han beste ekaitz bat jasan eta gero, Tarento ingurura hurbiltzea lortu zuen azkenean. Ontziak ainguratu ondoren, ekaitzak kaltetutakoak konpontzeari ekin zion

Haren etorreraren berri Niziasi eman ziotenean, gutxietsi egin zuen haien ontzi kopurua, Turioskoek izan zuten jarrera bertsuarekin, eta nabigatzaile armatu haiek pirateria xede zutelakoan, ez zuen neurririk hartu.

105.– Uda hartan, lazedemonдарrek eta beren aliatuek Argosen kontra erasoaldia egin eta haien lurralde zati handi bat deboilatu zuten. Orduan atenastarrak hogeitazirekin joan ziren argostarrei laguntzera, ekintza horrek modu ireki eta nabarmenez hausten zuelarik lazedemonдарrekin itundutako bakea. Ordura arte bai kolaboratu zutela argostar eta mantinearrekin Pilostik eta Lazedemonez kanpoko Peloponesoko kostetatik abiatutako razzietan. Eta argostarrek behin baino gehiagotan eskatu zieten arren Lakonian lehorreratzeko eta beraiekin batera lurralde haren zatitxo bat besterik ezpada suntsitu ondoren itzultzeko, atenastarrak ez zuten nahi izan halakorik. Orduan, aldiz, Pitodoro, Lespodias eta Demarato buru zituztela, Prasiasek eta beste leku batzuetan lehorreratu ziren, soroak suntsitu zituzten eta lazedemonдарrei motibo aski justifikatua eman zieten kontraerasora jotzeko.

Atenastarrak beren ontziekin Argostik erretiratu zirenean eta lazedemonдарrek gauza bera egin zutenean, argostarrek Fliunteko eskualdea inbaditu eta lurralde haren zati bat deboilatu zuten, eta, banaka batzuk erail ondoren, Argosera itzuli ziren.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Z

[1] Ὁ δὲ Γύλιππος καὶ ὁ Πυθὴν ἐκ τοῦ Τάραντος, ἐπεὶ ἐπεσκεύασαν τὰς ναῦς, παρέπλευσαν ἐς Λοκροὺς τοὺς Ἐπιζεφυρίους· καὶ πυνθανόμενοι σαφέστερον ἤδη ὅτι οὐ παντελῶς πῶ ἀποτετειχισμένοι αἱ Συράκουσαί εἰσιν, ἀλλ' ἔτι οἷόν τε κατὰ τὰς Ἐπιπολὰς στρατιᾷ ἀφικομένους ἐσελθεῖν, ἐβουλεύοντο εἴτ' ἐν δεξιᾷ λαβόντες τὴν Σικελίαν διακινδυνεύσωσιν ἐσπλεῦσαι, εἴτ' ἐν ἀριστερᾷ ἐς Ἱμέραν πρῶτον πλεύσαντες καὶ αὐτοὺς τε ἐκείνους καὶ στρατιάν ἄλλην προσλαβόντες, οὓς ἂν πείθωσι, κατὰ γῆν ἔλθωσιν. καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς ἐπὶ τῆς Ἱμέρας πλεῖν, ἄλλως τε καὶ τῶν Ἀττικῶν τεσσάρων νεῶν οὐπω παρουσῶν ἐν τῷ Ρηγίῳ, ἃς ὁ Νικίας ὅμως πυνθανόμενος αὐτοὺς ἐν Λακροῖς εἶναι ἀπέστειλεν. φθάσαντες δὲ τὴν φυλακὴν ταύτην περαιοῦνται διὰ τοῦ πορθμοῦ, καὶ σχόντες Ρηγίῳ καὶ Μεσσήνῃ ἀφικνοῦνται ἐς Ἱμέραν. ἐκεῖ δὲ ὄντες τοὺς τε Ἱμεραίους ἔπεισαν ξυμπολεμεῖν καὶ αὐτοὺς τε ἔπεσθαι καὶ τοῖς ἐκ τῶν νεῶν τῶν σφετέρων ναύταις ὅσοι μὴ εἶχον ὅπλα παρασχεῖν (τὰς γὰρ ναῦς ἀνείλκυσαν ἐν Ἱμέρᾳ), καὶ τοὺς Σελινουντίους πέμψαντες ἐκέλευον ἀπαντὰν παν στρατιᾷ ἕς τι χωρίον. πέμψειν δὲ τινα αὐτοῖς ὑπέσχοντο στρατιάν οὐ πολλήν καὶ οἱ Γελῶροι καὶ τῶν Σικελῶν τινές, οἱ πολὺ προθυμότερον προσχωρεῖν ἐτοῖμοι ἦσαν τοῦ τε Ἀρχωνίδου νεωστὶ τεθνηκότος, ὃς τῶν

PELOPONESOKO GERRAREN HISTORIA VII. LIBURUA

1.— Gilipo eta Piten, itsasontziak konpondu ondoren, Tarentotik Lokrideko Epizefiriara abiatu ziren kostaz kostatuta. Eta orduan, berri zehatza goak jaso eta jakin zutenean Sirakusa ez zegoela guztiz setiatuta, baizik, Epipoletatik joanez gero, oraindik bazegoela hirian tropekin sartzeko aukera, eztabaidan jarri zuten itsasoz sartzen arriskatzea, Sizilia eskuinetara utziz, ala hura ezkerretara utzi eta lehorrez sartzea, lehenbizi Himerara zuzenduz eta hango bizilagunak eta konbentzitzea lortzen zuten tropak bilduz.

Himerara jotzea erabaki zuten, batez ere oraindik Regiora iritsi gabe zirelako Niziasek bidali zituen lau ontzi atenastarrak; izan ere, hark, peloponesoarrak Lokriden zirela jakin zuenean, nahiz eta gertaera horri garrantzirik eman ez, lau ontziok bidali baitzituen. Himeran zeuden bitartean, gerran laguntza eman zezaten konbentzitu zituzten hangoak, ez soilik beraiei lagundu, baizik eta Himeran ainguratuta utzi zituzten ontzietako marinel armarik gabekoei armak luza ziezazkieten. Halaber, Selinuntera mezulariak bidali zituzten euren gudaroste guztiekin leku jakin batera aurkezteko eskatuz.

Gelako bizilagunek ere soldaduak bidaliko zituztela agindu zieten, asko izan ez arren, eta herri sikulo batzuk ere lehen baino gogo bizia goz biltzeko prest agertu ziren, duela gutxi zendua zelako Arkonidas, lurralde hartako herri sikulo batzuen errege eta atenastarren ospe han-

ταύτη Σικελῶν βασιλεύων τινῶν καὶ ὧν οὐκ ἀδύνατος τοῖς Ἀθηναίοις φίλος ἦν, καὶ τοῦ Γυλίππου ἐκ Λακεδαιμόνος προθύμως δοκοῦντος ἤκειν. καὶ ὁ μὲν Γύλιππος ἀναλαβὼν τῶν τε σφετέρων ναυτῶν καὶ ἐπιβατῶν τοὺς ὠπλισμένους ἑπτακοσίους μάλιστα, Ἱμεραίους δὲ ὀπλίτας καὶ ψιλοὺς ξυναμφοτέρους χιλίους καὶ ἵππεας ἑκατὸν καὶ Σελινουντίων τέ τινας ψιλοὺς καὶ ἵππεας καὶ Γελῶν ὀλίγους, Σικελῶν τε ἐς χιλίους τοὺς πάντας, ἐχώρει πρὸς τὰς Συρακούσας·

[2] Οἱ δ' ἐκ τῆς Λευκάδος Κορίνθιοι ταῖς τε ἄλλαις ναυσὶν ὥς εἶχον τάχους ἐβοήθουν καὶ Γογγύλος, εἷς τῶν Κορινθίων ἀρχόντων, μὴ νηὶ τελευταῖος ὀρμηθεὶς πρῶτος μὲν ἀφικνεῖται ἐς τὰς Συρακούσας, ὀλίγον δὲ πρὸ Γυλίππου, καὶ καταλαβὼν αὐτοὺς περιἀπαλλαγῆς τοῦ πολέμου μέλλοντας ἐκκλησιάσειν διεκώλυσέ τε καὶ παρεθάρσυνε, λέγων ὅτι νῆες τε ἄλλαι ἔτι προσπλέουσι καὶ Γύλιππος ὁ Κλεανδρίδου Λακεδαιμονίων ἀποστειλάντων ἄρχων. καὶ οἱ μὲν Συρακόσιοι ἐπερρώσθησάν τε καὶ τῷ Γυλίππῳ εὐθὺς πανστρατιᾷ ὥς ἀπαντησόμενοι ἐξῆλθον· ἤδη γὰρ καὶ ἐγγὺς ὄντα ἡσθάνοντο αὐτόν. ὁ δὲ Ἰέτας τότε τι τεῖχος ἐν τῇ παρόδῳ τῶν Σικελῶν ἐλὼν καὶ ξυνταξάμενος ὥς ἐς μάχην ἀφικνεῖται ἐς τὰς Ἐπιπολάς· καὶ ἀναβάς κατὰ τὸν Εὐρύηλον, ἥπερ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον, ἐχώρει μετὰ τῶν Συρακοσίων ἐπὶ τὸ τεῖχισμα τῶν Ἀθηναίων. ἔτυχε δὲ κατὰ τοῦτο τοῦ καιροῦ ἐλθὼν ἐν ᾧ ἑπτὰ μὲν ἢ ὀκτὼ σταδίων ἤδη ἀπετετέλεστο τοῖς Ἀθηναίοις ἐς τὸν μέγαν λιμένα διπλοῦν τεῖχος, πλὴν κατὰ βραχὺ τι τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν (τοῦτο δ' ἔτι ᾠκοδόμουν), τῷ δὲ ἄλλῳ τοῦ κύκλου πρὸς τὸν Τρωγίλον ἐπὶ τὴν ἐτέραν θάλασσαν λίθοι τε παραβεβλημένοι τῷ πλέονι ἤδη ἦσαν, καὶ ἔστιν ἅ καὶ ἡμέρῃ, τὰ δὲ καὶ ἐξειργασμένα κατελέλειπτο. παρὰ τοσοῦτον μὲν αἱ Συράκουσαι ἦλθον κινδύνου.

[3] Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι αἰφνιδίως τοῦ τε Γυλίππου καὶ τῶν Συρακοσίων σφίσιν ἐπιόντων ἐθορυβήθησαν μὲν τὸ πρῶτον, παρετάξαντο δέ. ὁ δὲ θέμενος τὰ ὄπλα ἐγγὺς κήρυκα προσπέμπει αὐτοῖς λέγοντα, εἰ βούλονται ἐξιέναι ἐκ τῆς Σικελίας πέντε ἡμερῶν λαβόντες τὰ σφέτερα αὐτῶν, ἐτοῖμος εἶναι σπένδεσθαι. οἱ δ' ἐν ὀλιγωρίᾳ τε ἐποιοῦντο καὶ οὐδὲν ἀποκρινάμενοι ἀπέπεμψαν. καὶ μετὰ τοῦτο ἀντιπαρεσκευά

diko laguna, eta gainera Gilipo Lazedemondik adore handiz zetorrela ikusi zutelako.

Eta hala abiatu zen Gilipo Sirakusarantz, bere itsasgizonak eta armaz hornitutako marinela –zazpiehun bat– lagun zituela, gehi Himerako hoplitak eta infanteria arinekoak –guztira mila inguru–, eta, horrez gain, ehun zaldizko, hauek ere Himerakoak, Selinunteko infanteria arineko eta zaldizko batzuk, Gelako beste gutxi batzuk eta mila sikulo inguru guztira.

2.– Korintoarrak ere hainbat arinen zetozen gainerako ontziekin, eta Gongilo, ontzi bakar batekin azken irten zen komandante korintoarra, Gilipo baino lehentxoago heldu zen Sirakusara. Hango jendea gerrari amaiera ematea eztabaidatzeko batzar bat egitear zegoela aurkitu zuen; hura eragotzi zuen eta adorea eman zien, ontzi gehiago ez ezik, haien buru Gilipo, Kleandridasen semea, zetorrela esanez, lazedemondarrek bidalita. Sirakusarrak adorea berrartu eta euren gudaroste guztiakin atera zitzaizkion berehala Gilipori bidera, hura hurbil zela enteratzean.

Gilipo, bide batez Ietasko gotorleku sikuloa hartu eta bere tropa guztiak konbaterako lerrokatu ondoren, Epipoletara heldu zen, eta Eurielotik igoz, hasieran atenastarrek egin zuten moduan, atenastarren murruari eraso zion sirakusarrekin batera.

Hain zuzen ere atenastarrek Portu Handiraino iristen zen zazpi edo zortzi estadioko murru bikoitza amaitzear zutenean heldu zen Gilipo, orduantxe eraikitzen zeuden itsasertzeko tartetxo bat besterik ez zitzauela geratzen. Murruaren beste aldeari zegokionez –beste itsasertzetik, gotorleku biribilaren iparretik, Trogilorantz egiten ari zirena–, trazadura gehienerako harriak ekarrita zeuden eta beste horma zati batzuk erdi eraikita, eta gainerakoa bukatuta. Suntsitzetik hurbil halaxe egon zen, bada, Sirakusa.

3.– Giliporen eta sirakusarren bat-bateko eraso hark desordenen jarri zituen atenastarrak hasiera batean, baina laster bildu ziren berriro. Gilipok, haiengana inguratzean, heraldo bat bidali zien, Siziliatik bost eguneko epean zeukaten guztiarekin alde egin nahi bazuten, tregoa emateko prest zegoela jakinaraziz. Besteek, berriz, heraldoa mespretxuz hartu zuten eta erantzunik eman gabe bidali. Jarraian, borrokarako lerrokatu ziren bi aldeak.

ζοντο ἀλλήλοις ὡς ἐς μάχην. καὶ ὁ Γύλιππος ὁρῶν τοὺς Συρακοσίους ταρασσομένους καὶ οὐ ῥαδίως ξυντασσομένους, ἐπανήγε τὸ στρατόπεδον ἐς τὴν εὐρυχωρίαν μᾶλλον. καὶ ὁ Νικίας οὐκ ἐπῆγε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἠσύχαζε πρὸς τῷ ἑαυτῶν τείχει. ὡς δ' ἔγνω ὁ Γύλιππος οὐ προσιόντας αὐτούς, ἀπήγαγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὴν ἄκραν τὴν Τεμενίτιν καλου μένην, καὶ αὐτοῦ ἠύλισαντο. τῇ δ' ὕστεραία ἄγων τὴν μὲν πλείστην τῆς στρατιᾶς παρέταξε πρὸς τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, ὅπως μὴ ἐπιβοηθοῖεν ἄλλοσε, μέρος δέ τι πέμψας πρὸς τὸ φρούριον τὸ Λάβδαλον αἰρεῖ, καὶ ὅσους ἔλαβεν ἐν αὐτῷ πάντας ἀπέκτεινεν· ἦν δὲ οὐκ ἐπιφανὲς τοῖς Ἀθηναίοις τὸ χωρίον. καὶ τριῆρης τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀλίσκεται τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Συρακοσίων ἐφορμούσα τῷ λιμένι.

[4] Καὶ μετὰ ταῦτα ἐτείχιζον οἱ Συρακοῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι διὰ τῶν Ἐπιπολῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀρξάμενοι ἄνω πρὸς τὸ * ἐγκάρσιον τεῖχος ἀπλοῦν, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι, εἰ μὴ δύναιντο κωλύσαι, μηκέτι οἴοι τε ὥσιν ἀποτείχισαι. καὶ οἱ τε Ἀθηναῖοι ἀνεβέβηκεσαν ἤδη ἄνω, τὸ ἐπὶ θαλάσση τεῖχος ἐπιτελέσαντες, καὶ ὁ Γύλιππος (ἦν γάρ τι τοῖς Ἀθηναίοις τοῦ τεῖχους ἀσθενές) νυκτὸς ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν ἐπῆει πρὸς αὐτό. οἱ δ' Ἀθηναῖοι (ἔτυχον γὰρ ἔξω αὐλιζόμενοι) ὡς ἤσθοντο, ἀντεπῆσαν· ὁ δὲ γνούς κατὰ τάχος ἀπήγαγε τοὺς σφετέρους πάλιν. ἐποικοδομήσαντες δὲ αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ὑψηλότερον αὐτοῖ μὲν ταύτῃ ἐφύλασσον, τοὺς δὲ ἄλλους συμμαχούς κατὰ τὸ ἄλλο τεῖχισμα ἥδη διέταξαν, ἥπερ ἔμελλον ἕκαστοι φρουρεῖν. Τῷ δὲ Νικίᾳ ἐδόκει τὸ Πλημμύριον καλούμενον τείχισαι ἔστι δὲ ἄκρα ἀντιπέρας τῆς πόλεως, ἥπερ προύχουσα τοῦ μεγάλου λιμένος τὸ στόμα στενὸν ποιεῖ, καὶ εἰ τειχισθεῖ, ῥᾶων αὐτῷ ἐφαίνετο ἡ ἐσκομιδὴ τῶν ἐπιτηδείων ἔσεσθαι· δι' ἐλάσσοнос γὰρ πρὸς τῷ λιμένι τῷ τῶν Συρακοσίων ἐφορμήσειν σφᾶς, καὶ οὐχ ὥσπερ νῦν ἐκ μυχοῦ τοῦ λιμένος τὰς ἐπαναγωγὰς ποιήσεσθαι, ἦν τι ναυτικῶ κινῶνται. προσεῖχε τε ἤδη μᾶλλον τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, ὁρῶν τὰ ἐκ τῆς γῆς σφίσιν ἤδη, ἐπεὶ δὲ Γύλιππος ἦκεν, ἀνελπιστότερα ὄντα. διακομίσας οὖν στρατιὰν καὶ τὰς ναῦς ἐξετείχισε τρία φρούρια· καὶ ἐν αὐτοῖς τὰ τε σκεύη τὰ πλεῖστα ἔκειτο καὶ τὰ πλοῖα ἥδη ἐκεῖ τὰ μεγάλα ὥρμαι καὶ αἱ ταχέαι νῆες. ὥστε

Gilipok, sirakusarrek formazioa hausten zutela eta haiek lerrokatzea ez zela erraza ikustean, bere tropak zelaigune zabalago batean kokatu zituen. Niziasek, ordea, ez zuen eman aurrera egiteko agindurik, baizik eta murruren ondoan geratu zen, zirkinik egin gabe.

Ez zitzaizkiela hurbiltzen ikustean, Gilipok Temenita deritzan gorunera atzeratu zituen tropak, eta hantxe igaro zuten gaua. Hurrengo egunean, tropa gehienarekin posizioak hartzen hasi zen atenastarren murruren aurrean, leku batetik bestera laguntzarik bidal ez zezaten, gainerako tropak, Labdaloko gotorlekuaren kontra bidaliak, hura hartu eta barruan harrapatu zituenak hiltzen zituen bitartean. Leku hura ez zegoen atenastarren begi eremuan.

Egun berean, sirakusarrek portuan ainguratuta zegoen trirreme atenastar bat harrapatu zuten.

4.— Gertaera horien ondoren, sirakusarrak eta beren aliatuak zeharreko murruren soil bat eraikitzen hasi ziren mesetan, hiritik abiatu eta Epipolak gurutzatzen zituena, atenastarrek beren murruren batekin setiatu ahal ez zitzaten. Atenastarrak itsasertzeko zatia bukatu eta gora iritsiak ziren ordurako, eta Gilipok orduan, atenastarren murruren gune ahulen bat geratzen zenez oraindik, gauez tropak bildu eta bertara jo zuen. Kanpoan kanpatuta zeuden atenastarrak hartaz jabetu zirenean, aurrez atera zitzaizkion, baina Gilipok, haiek ikusi eta batera, bere tropen erretreta agindu zuen berehala. Orduan atenastarrek hormaren goiera altxatu zuten eta haiek beraiek hartu zuten hura zaintzeko ardura, gainerako murrura soldadu aliatuen zaintzapean utziz, talde bakoitzari zaintzako gune bat esleitura.

Horrez gainera, Niziasek komenigarri ikusi zuen Plemirio deritzan tontorra gotortzea. Tontor hori hiriaren aurrez aurre dago eta Portu Handiraino luzatzen da, porturako sarrera estutuz. Hura gotortuz gero —pentsatzen zuen Niziasek—, errazago zatekeen hornikuntzak garraiatzea, eta euren ontziak sirakusarren portutik hurbilago aingura zitezkeen, portuaren hondotik abiatu beharrean, egin ohi zuten bezala, etsaiaren ontziak mugimenduan jartzen ziren bakoitzean. Eta, Gilipo iritsi ondoren lehorreko aukerak murriztu egiten zirela ikustean, arreta handiagoa ematen hasi zen itsasotiko gerrari. Beraz, ontziak zeuden lekutik aldatu eta tropa gehiena hara bilduz, hiru gotorleku eraiki zituen, hornikuntza gehiena haietan gorde zuen eta bertan parean ainguratu ontzi guztiak, handiak nahiz arinak.

καὶ τῶν πληρωμάτων οὐχ ἥκιστα τότε πρῶτον κάκως ἐγένετο· τῷ τε γὰρ ὕδατι σπανίῳ χρώμενοι καὶ οὐκ ἐγγύθεν, καὶ ἐπὶ φρυγανισμόν ἅμα ὁπότε ἐξέλθοιεν οἱ ναῦται, ὑπὸ τῶν ἱππέων τῶν Συρακοσίων κρατούντων τῆς γῆς διεφθείροντο· τρίτον γὰρ μέρος τῶν ἱππέων τοῖς Συρακοσίοις διὰ τοὺς ἐν τῷ Πλημμυρίῳ, ἵνα μὴ κακουργήσοντες ἐξίοιεν, ἐπὶ τῇ ἐν τῷ Ὀλυμπίῳ πολίχνῃ ἐτετάχατο. ἐπυνθάνετο δὲ καὶ τὰς λοιπὰς τῶν Κορινθίων ναῦς προσπλεύσας ὁ Νικίας· καὶ πέμπει ἐς φυλακὴν αὐτῶν εἴκοσι ναῦς, αἷς εἴρητο περὶ τε Λοκροὺς καὶ Ῥήγιον καὶ τὴν προσβολὴν τῆς Σικελίας ναυλοχεῖν αὐτάς.

[5] Ὁ δὲ Γύλιππος ἅμα μὲν ἐτείχιζε τὸ διὰ τῶν Ἐπιπολῶν τεῖχος, τοῖς λίθοις χρώμενος οὓς οἱ Ἀθηναῖοι προπαρεβάλλοντο σφίσιν, ἅμα δὲ παρέτασεν ἐξάγων αἰεὶ πρὸ τοῦ τειχίσματος τοὺς Συρακοσίους καὶ τοὺς ξυμμάχους· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀντιπαρετάσσοντο. ἐπειδὴ δὲ ἔδοξε τῷ Γυλίππῳ καιρὸς εἶναι, ἦρχε τῆς ἐφόδου· καὶ ἐν χερσὶ γενόμενοι ἐμάχοντο μεταξὺ τῶν τειχισμάτων, ἢ τῆς ἵππου τῶν Συρακοσίων οὐδεμία χρησις ἦν. καὶ νυκθέντων τῶν Συρακοσίων καὶ τῶν ξυμμάχων καὶ νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀνελομένων καὶ τῶν Ἀθηναίων τροπαῖον στησάντων, ὁ Γύλιππος ξυγκαλέσας τὸ στράτευμα οὐκ ἔφη τὸ ἀμάρτημα ἐκείνων, ἀλλ' ἑαυτοῦ γενέσθαι τῆς γὰρ ἵππου καὶ τῶν ἀκοντιστῶν τὴν ὠφελίαν τῇ τάξει ἐντὸς λίαν τῶν τειχῶν ποιήσας ἀφελέσθαι· νῦν οὖν αὖθις ἐπάξειν. καὶ διανοεῖσθαι οὕτως ἐκέλευεν αὐτοὺς ὥς τῇ μὲν παρασκευῇ οὐκ ἔλασσον ἔξοντας, τῇ δὲ γνώμῃ οὐκ ἀνεκτὸν ἐσόμενον εἰ μὴ ἀξιώσουσι Πελοποννήσιοί τε ὄντες καὶ Δωριεῖς Ἰώνων καὶ νησιωτῶν καὶ ξυγκλύδων ἀνθρώπων κρατήσαντες ἐξελάσασθαι ἐκ τῆς χώρας.

[6] Καὶ μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, αὖθις ἐπῆγεν αὐτούς. ὁ δὲ Νικίας καὶ οἱ Ἀθηναῖοι νομίζοντες, καὶ εἰ ἐκείνοι μὴ ἐθέλοιεν μάχης ἄρχειν, ἀναγκαῖον εἶναι σφίσι μὴ περιορᾶν παροικοδομούμενον τὸ τεῖχος (ἤδη γὰρ καὶ ὅσον οὐ παρεληλύθει τὴν τῶν Ἀθηναίων τοῦ τεῖχους τελευτὴν ἢ ἐκείνων τείχισις, καί, εἰ προέλθοι, ταὐτὸν ἤδη ἐποίει αὐτοῖς νικᾶν τε μαχομένοις διὰ παντός καὶ μηδὲ μάχεσθαι), ἀντεπῆσαν οὖν τοῖς Συρακοσίοις. καὶ ὁ Γύλιππος τοὺς μὲν ὀπίστας ἔξω τῶν τειχῶν μάλλον ἢ πρότερον προαγαγών

Neurri horren ondorioz izan zen batik bat ontzietako soldaduen egonezina sortzea, zerен bertan ur gutxi zeukatenez eta inguruan ere aurkitzen ez zenez, eta egurretan ere irten beharra zegoenez, marinelak, urruntzen zirenean, zaldizko sirakusarren esku erortzen zirelako; sirakusarrak, izan ere, inguru haren jabe ziren eta beren zalditeriaren heren bat Olinpieio ondoan kokatuta zeukaten, Plemirioko tropen zain, horiek irten eta kalterik egin ez zezaten.

Gainerako ontzi korintiarrek ere hurbilduz zetoze jakinarazi zitzaionean Niziasi, hoguei ontzi bidali zituen haiek zaintzera, Lokriden, Region eta Siziliarako sarreretan kokatzeko aginduekin.

5.– Gilipok, Epipoletan zeharreko horma eraikitzen zuen bitartean atenastarrek eurenerako ekarritako harriez baliatuz, tropa sirakusarrak eta aliatuak maiz ateratzen zituen eta murren aurrean lerrokarazi, atenastarrak beraienak lerrokatzera behartuz.

Egoki iritsi zitzaionean, eraso agindu zuen, eta, borrokari hasiera eman eta gero, zalditeria sirakusarrak sarrerarik ez zuen hormen arteko gune batean jardun zuten. Sirakusarrak eta beren aliatuak garaituak izan zirenez, zelaatik euren hildakoak jaso zituzten, menia tarteko, eta atenastarrek trofeo eraiki. Gilipok bere gudarosteak batzarrera deitu eta errua ez zela izan euren esan zien, berea baizik, zerен, horma tartean kokatzean, ezin izan zutela baliatu ez zalditeriaz ez xabalina jaurtitzailuez, eta, beraz, berehalaxe berriro borrokara gidatzeko prest zegoela. Honako hau gogoan ere har zezatela esan zien: ez zirela inolaz ere besteak baino gutxiago prestakuntzari zegokionean, eta sentimenduei dagokionean, jasanezina zitzaizela, peloponesoak eta doriak izanik, joniak, uhartetar eta jatorri nahasiko etsai hura ez garaitzea eta beraien lurraldetik ez egozte.

6.– Eta horren ondoren, aukera ikusi zuenerako, berriro ere borrokara eramane zituen. Niziasen eta atenastarrek zera zekusaten: etsaiak borrokarik nahi ez bazuen ere, beraiek behartuta aurkituko zirela haien zeharreko murrearen eraikuntza eragozteko, zerен sirakusarren murre hura atenastarrenaren ertza gainditzear zegoen harrezkero, eta, aurrera bazihoan, alferrik izango baitzen batailan garaitzea nahiz borrokara ez irtetea. Horrela, bada, sirakusarren inkontrura atera ziren.

Borrokan trabatzerakoan, Gilipok orduan murrutik urrutiago kokatu zituen bere hoplitak, eta atenastarren saihets aldean, berriz, zalditeria

ξυνέμισγεν αὐτοῖς, τοὺς δ' ἰππέας καὶ τοὺς ἀκοντιστὰς ἐκ πλαγίου τάξας τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν εὐρυχωρίαν, ἣ τῶν τειχῶν ἀμφοτέρων αἱ ἐργασίαι ἔληγον. καὶ προσβαλόντες οἱ ἰππῆς ἐν τῇ μάχῃ τῷ εὐωνύμῳ κέρα τῶν Ἀθηναίων, ὅπερ κατ' αὐτοὺς ἦν, ἔτρεψαν· καὶ δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα νικηθὲν ὑπὸ τῶν Συρακοσίων κατηράχθη ἐς τὰ τειχίσματα. καὶ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἔφθασαν παροικοδομήσαντες καὶ παρελθόντες τὴν τῶν Ἀθηναίων οἰκο-δομίαν, ὥστε μηκέτι μήτε αὐτοὶ κωλύεσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐκείνους τε καὶ παντάπασιν ἀπεστερηκέναι, εἰ καὶ κρατοῖεν, μὴ ἂν ἔτι σφᾶς ἀποτείχισαι.

[7] Μετὰ δὲ τοῦτο αἶ τε τῶν Κορινθίων νῆες καὶ Ἀμπρακιωτῶν καὶ Λευκαδίων ἐσέπλευσαν αἱ ὑπόλοιποι δώδεκα, λαθοῦσαι τὴν τῶν Ἀθηναίων φυλακὴν (ἦρχε δ' αὐτῶν Ἑρασινίδης Κορίνθιος), καὶ ξυντείχισαν τὸ λοιπὸν τοῖς Συρακοσίοις μέχρι * τοῦ ἐγκαρσίου τείχους. καὶ ὁ Γύλιππος ἐς τὴν ἄλλην Σικελίαν ἐπὶ στρατιάν τε ᾤχετο, καὶ ναυτικὴν καὶ πεζὴν ξυλλέξων, καὶ τῶν πόλεων ἅμα προσαξόμενος εἴ τις ἢ μὴ πρόθυμος ἦν ἢ παντάπασιν ἔτι ἀφειστήκει τοῦ πολέμου. πρέσβεις τε ἄλλοι τῶν Συρακοσίων καὶ Κορινθίων ἐς Λακεδαιμόνα καὶ Κόρινθον ἀπεστάλησαν, ὅπως στρατιὰ ἔτι περαιωθῇ τρόπῳ ᾧ ἂν ἐν ὁλκάσιν ἢ πλοίοις ἢ ἄλλως ὅπως ἂν προχωρῇ, ὥς καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐπιμεταπεμπομένων. οἱ τε Συρακόσιοι ναυτικὸν ἐπλήρουν καὶ ἀνεπειρῶντο ὥς καὶ τούτῳ ἐπιχειρήσοντες, καὶ ἐς τᾶλλα πολὺ ἐπέρρωντο.

[8] Ὁ δὲ Νικίας αἰσθόμενος τοῦτο καὶ ὁρῶν καθ' ἡμέραν ἐπιδιδοῦσαν τὴν τε τῶν πολεμίων ἰσχὺν καὶ τὴν σφετέραν ἀπορίαν, ἔπεμπε καὶ αὐτὸς ἐς τὰς Ἀθήνας ἀγγέλλων πολλάκις μὲν καὶ ἄλλοτε καθ' ἕκαστα τῶν γιγνομένων, μάλιστα δὲ καὶ τότε, νομίζων ἐν δεινοῖς τε εἶναι καί, εἰ μὴ ὥς τάχιστα ἢ σφᾶς μεταπέμψουσιν ἢ ἄλλους μὴ ὀλίγους ἀποστελοῦσιν, οὐδεμίαν εἶναι σωτηρίαν. φοβούμενος δὲ μὴ οἱ πεμπόμενοι ἢ κατὰ τὴν τοῦ λέγειν ἀδυνασίαν ἢ καὶ μνήμης ἐλλιπεῖς γιγνόμενοι ἢ τῷ ὄχλῳ πρὸς χάριν τι λέγοντες οὐ τὰ ὄντα ἀπαγγέλλωσιν, ἔγραψεν ἐπιστολήν, νομίζων οὕτως ἂν μάλιστα τὴν αὐτοῦ γνώμην μηδὲν ἐν τῷ ἀγγέλω ἀφανισθεῖσαν μαθόντας τοὺς Ἀθηναίους βουλεύσασθαι περὶ τῆς ἀληθείας. καὶ οἱ μὲν ὥχοντο φέροντες, οὓς ἀπέστειλε, τὰ γράμματα καὶ ὅσα ἔδει

eta xabalina jaurtitzailleak, bi murruen eraikuntzako obrak amaitzen ziren gunean. Eta batailan murgilduta zalditeriak aurrean zeukan atenastarren ezker hegalaria eraso egin eta ihesean jarri zuenean, gainerako tropa atenastarra gainditua izan zen, eta, sirakusarren bultzaz, murruraino egotzia.

Hurrengo gauean, sirakusarrek beren hormarekin aurrera jo zuten, murru atenastarra moztu eta gainditzerraino; beraz, atenastarrek ezingo zieten aurrerantzean bidea trabatu, eta azken hauek ezingo zuten jada beren murruarekin hiria setiatu, nahiz eta bataila irabazi.

7.– Gertaeron ondoren, atenastarren zaintzari itzuriz, iristeko geratzen ziren hamabi ontzi korintoar, anpraziar eta leukadiarrak porturatu ziren Erasinidas Korintokoa buru zutela, eta eraikitzeko zegoen zeharreko murrua bukatzen lagundu zieten sirakusarrei.

Gilipo, orduan, Siziliako gainontzeko eskualdeetara joan zen itsasoko nahiz lehorreko tropak bilatzera, eta, ordura arte, edo gogo handirik erakutsi ez, edo gerra euren arazotzat hartzen ez zuen jendea erakartzen saiatzera. Enbaxadore sirakusarrak eta korintoarrak ere bidali zituzten Lazedemonera eta Korintora, tropak igortzeko eskatuz zamaontzietan, merkantzi ontzietan edo egoki zeritzen beste edozein modutan, zeren atenastarrek ere errefortzuak eskatuko zituztela uste baitzuten.

Bestalde, sirakusarrek flota bat antolatzen eta praktikak egiten jardun zuten, itsasoko borrokan ere trebatze aldera; eta, oro har, oso kementsu ageri ziren.

8.– Nizias kargutzen zen horretaz eta argi zekusan etsaia gero eta indartsuago bilakatuz zihoala, eta euren arazoak, aldiz, egunetik egunera korapilatzen; hortaz, ordura arte ere maiz bidali bazuen Atenasera gertatzen zenaren informazio zehatza, azkenotan maizago egiten zuen, egoerari arriskutsua zeritzolako eta, edo itzultzeko agindua edo errefortzu ez gutxi eta hainbat arinen handik bidali ezean, salbaziorik ez zuelako ikusten.

Bere mezulariek, dela aditzera emateko gai ez izateagatik, dela memoria eskasagatik edota jendearen eder onez mintzatzeagatik, egiazko egoera behar bezala adieraziko ez zutelako beldur zenez, gutun bat idatziz zuen, atenastarrak horrela bai jabetuko zirelakoan berak sentitzen zuenaz, mezularien bitarteko trabarik gabe, eta benetako egoeran oinarrituta erabakiak hartu.

αὐτοὺς εἶπεῖν· ὁ δὲ τὰ κατὰ τὸ στρατόπεδον διὰ φυλακῆς μάλλον ἤδη ἔχων ἢ δι' ἐκουσίων κινδύνων ἐπεμέλετο.

[9] Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ θέρει τελευτῶντι καὶ Εὐετίων στρατηγὸς Ἀθηναίων μετὰ Περγίδου στρατεύσας ἐπ' Ἀμφίπολιν Θραξὶ πολλοῖς τὴν μὲν πόλιν οὐχ εἶλεν, ἐς δὲ τὸν Στρυμόνα περικομίσας τριῆρεις ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἐπολιόρκει ὀρμώμενος ἐξ Ἰμεραίου. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα τοῦτο.

[10] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος ἦκοντες ἐς τὰς Ἀθήνας οἱ παρὰ τοῦ Νικίου ὅσα τε ἀπὸ γλώσσης εἰρητο αὐτοῖς εἶπον, καὶ εἴ τις τι ἐπηρώτα ἀπεκρίνοντο, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀπέδδσαν. ὁ δὲ γραμματεὺς ὁ τῆς πόλεως παρελθὼν ἀνέγνω τοῖς Ἀθηναίοις δηλοῦσαν τοιάδε.

[11] 'Τὰ μὲν πρότερον πραχθέντα, ὦ Ἀθηναῖοι, ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐπιστολαῖς ἴστε· νῦν δὲ καιρὸς οὐχ ἥσσον μαθόντας ὑμᾶς ἐν ᾧ ἐσμέν βουλεύσασθαι. κρατησάντων γὰρ ἡμῶν μάχαις ταῖς πλέοσι Συρακοσίους ἐφ' οὓς ἐπέμφθημεν καὶ τὰ τεῖχη οἰκοδομησαμένων ἐν οἷσπερ νῦν ἐσμέν, ἦλθε Γύλιππος Λακεδαιμόνιος στρατιὰν ἔχων ἐκ τε Πελοποννήσου καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Σικελίᾳ πόλεων ἔστιν ὢν. καὶ μάχῃ τῇ μὲν πρώτῃ νικᾶται ὑφ' ἡμῶν, τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἱππευσί τε πολλοῖς καὶ ἀκοντισταῖς βιασθέντες ἀνεχωρήσαμεν ἐς τὰ τεῖχη. νῦν οὖν ἡμεῖς μὲν παυσάμενοι τοῦ περιτειχισμοῦ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ἡσυχάζομεν (οὐδὲ γὰρ ξυμπάσῃ τῇ στρατιᾷ δυναίμεθ' ἂν χρήσασθαι ἀπανηλωκυίας τῆς φυλακῆς τῶν τευχῶν μέρος τι τοῦ ὀπλιτικοῦ)· οἱ δὲ παρῳκοδομήκασιν ἡμῖν τεῖχος ἀπλοῦν, ὥστε μὴ εἶναι ἔτι περιτειχίσαι αὐτούς, ἣν μή τις τὸ παρα τείχισμα τοῦτο πολλῇ στρατιᾷ ἐπελθὼν ἔλῃ. ξυμβέβηκε τε πολιορκεῖν δοκοῦντας ἡμᾶς ἄλλους αὐτοὺς μάλλον, ὅσα γε κατὰ γῆν, τοῦτο πάσχειν· οὐδὲ γὰρ τῆς χώρας ἐπὶ πολὺ διὰ τοὺς ἱππέας ἐξερχόμεθα.

[12] 'Πεπόμεφασι δὲ καὶ ἐς Πελοπόννησον πρέσβεις ἐπ' ἄλλην στρατιὰν, καὶ ἐς τὰς ἐν Σικελίᾳ πόλεις Γύλιππος οἴχεται, τὰς μὲν καὶ πείσων ξυμπολεμεῖν ὅσαι νῦν ἡσυχάζουσιν, ἀπὸ δὲ τῶν καὶ στρατιὰν ἔτι πεζὴν καὶ ναυτικοῦ παρασκευήν, ἣν δύνηται, ἄξων. διανοοῦνται γάρ, ὥς ἐγὼ πυνθάνομαι, τῷ τε πεζῷ ἅμα τῶν τευχῶν ἡμῶν πειρᾶν καὶ ταῖς ναυσὶ

Mezulariak haren gutunarekin abiatu ziren, bada, eta esan behar zutena ondo ikasita. Eta troparen jarduerari dagokionez, nahiago zuen etengabe zain eta erne mantentzea, ezen ez arriskutan jartzea premiarik gabe.

9.– Uda haren bukaeran, Euetion jeneral atenastarrak Anfipolisen kontrako espedizio bat egin zuen, Perdikasekin eta tropa traziar ugariarekin batera. Ez zuen lortu hiria konkistatzerik, baina, Estrimon ibaian gora trirremeak eraman eta Himereo basetzat erabiliz, hiria ibaitik setiatu zuen. Eta halaxe bukatu zen uda.

10.– Negu hartan Niziasen mezulariak Atenasera heldu zirenean, hark agindutakoa hitzez esan, galderei erantzun eta Niziasen gutuna entregatu zuten. Orduan, hiriko idazkariak atenastarren aurrera igo eta gutuna irakurri zuen, honako hau zioena:

11.– «Aurreko gertakariak ezagutzen dituzue jada, atenastarrok, beste idazki askoren bidez; baina oraingo honetan inoiz baino premiazkoagoa deritzot zein egoeratan aurkitzen garen jakin eta horri buruz ebatz dezazuen.

«Sirakusarren aurka bidaliok hainbat konbatetan garaile izan eta orain kokatuta gauden gotorlekuak eraiki ondoren, Gilipo lazedemondarra iritsi zen Peloponesoko nahiz Siziliako zenbait hiritako gudarosteekin. Lehenengo batailan garaitu gintzaizkion, bai, baina hurrengoan murruegara atzeratu behar izan genuen, haien zalditeria ugariak eta xabalina jaurtitzaileek bultzatuta. Kontua da ezen, etsaia kopuruz hazi delarik, setio horma eraikitzeari utzi behar izan diogula eta orain geldi gaudela, zeren, hopliten parte bat gotorlekuak zaintzen jarri dugunez, tropa bere osotasunean erabiltzerik ere ez baitugu. Haiek, aldiz, murre soil bat jaso dute, gurearekiko perpendikularra, eta horrek ezinezko egiten digu murre batekin hiria setiatzea, ez badugu gudaroste ugari baten erasoaren bidez haien murrea gainditzen. Gainera, setiatzaileak garela ematen duen arren, egiatan, lehorrean behinik behin, geu gara setioa jasaten dugunak, haien zalditeria ugariak ez baitugu uzten eskualdean barna mugitzen.

12.– «Gainera, enbaxadoreak bidali berri dituzte Peloponesora, tropa gehiagoren eske, eta Gilipo Siziliako hainbat hiritara joan da gerra honetan neutral mantendu direnak parte hartzera konbentzitzera, eta, ahal badute, lehorreko nahiz itsasoko soldadu gehiago erreklutatzen. Nire informeen arabera, gure gotorlekuak lehorretik eta, aldi berean, euren ontziekin itsasotik erasotzeko asmoa dute.

κατὰ θάλασσαν. καὶ δεινὸν μηδενὶ ὑμῶν δόξῃ εἶναι ὅτι καὶ κατὰ θάλασσαν. τὸ γὰρ ναυτικὸν ἡμῶν, ὅπερ κἀκεῖνοι πυνθάνονται, τὸ μὲν πρῶτον ἤκμαζε καὶ τῶν νεῶν τῇ ξηρότητι καὶ τῶν πληρωμάτων τῇ σωτηρίᾳ· νῦν δὲ αἶ τε νῆες διάβροχοι τοσοῦτον χρόνον ἤδη θαλασσεύουσαι, καὶ τὰ πληρώματα ἔφθαρται. τὰς μὲν γὰρ ναῦς οὐκ ἔστιν ἀνελκύσαντας διαψύξαι διὰ τὸ ἀντιπάλους τῷ πλήθει καὶ ἔτι πλείους τὰς τῶν πολεμίων οὔσας αἰεὶ προσδοκίαν παρέχειν ὥς ἐπιπλεύσονται. φανεραὶ δ' εἰσὶν ἀναπειρώμεναι, καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις ἐπ' ἐκείνοις καὶ ἀποξηρᾶναι τὰς σφετέρας μᾶλλον ἐξουσία· οὐ γὰρ ἐφορμοῦσιν ἄλλοις.

[13] Ἡμῖν δ' ἐκ πολλῆς ἂν περιουσίας νεῶν μόλις τοῦτο ὑπῆρχε καὶ μὴ ἀναγκαζομένοις ὥσπερ νῦν πάσαις φυλάσσειν· εἰ γὰρ ἀφαιρήσομέν τι καὶ βραχὺ τῆς τηρήσεως, τὰ ἐπιτήδεια οὐχ ἔξομεν, παρὰ τὴν ἐκείνων πόλιν χαλεπῶς καὶ νῦν ἐσκομιζόμενοι. τὰ δὲ πληρώματα διὰ τόδε ἐφθάρη τε ἡμῖν καὶ ἔτι νῦν φθείρεται, τῶν ναυτῶν [τῶν] μὲν διὰ φρυγανισμόν καὶ ἀρπαγὴν καὶ ὑδρεῖαν μακρὰν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἀπολλυμένων· οἱ δὲ θεράποντες, ἐπειδὴ ἐς ἀντίπαλα καθεστήκαμεν, αὐτομολοῦσι, καὶ οἱ ξένοι οἱ μὲν ἀναγκαστοὶ ἐσβάντες εὐθύς κατὰ τὰς πόλεις ἀποχωροῦσιν, οἱ δὲ ὑπὸ μεγάλου μισθοῦ τὸ πρῶτον ἐπαρθέντες καὶ οἰόμενοι χρηματιεῖσθαι μᾶλλον ἢ μαχεῖσθαι, ἐπειδὴ παρὰ γνώμην ναυτικόν τε δὴ καὶ τᾶλλα ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνθεστῶτα ὀρώσιν, οἱ μὲν ἐπ' αὐτομολίας προφάσει ἀπέρχονται, οἱ δὲ ὥς ἕκαστοι δύνανται (πολλὴ δ' ἡ Σικελία), εἰσὶ δ' οἱ καὶ αὐτοὶ ἐμπορευόμενοι ἀνδράποδα Ὑκκαρικὰ ἀντεμβιβᾶσαι ὑπὲρ σφῶν πείσαντες τοὺς τριηράρχους τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ναυτικοῦ ἀφήρηνται.

[14] Ἐπισταμένοις δ' ὑμῖν γράφω ὅτι βραχεῖα ἀκμὴ πληρώματος καὶ ὀλίγοι τῶν ναυτῶν οἱ ἐξορμῶντές τε ναῦν καὶ ξυνέχοντες τὴν εἰρεσίαν. τούτων δὲ πάντων ἀπορώτατον τό τε μὴ οἶόν τε εἶναι ταῦτα ἐμοὶ κωλύσαι τῷ στρατηγῷ (χαλεπαὶ γὰρ αἱ ὑμέτεραι φύσεις ἄρξαι) καὶ ὅτι οὐδ' ὀπόθεν ἐπιπληρωσόμεθα τὰς ναῦς ἔχομεν, ὃ τοῖς πολεμίους πολλαχόθεν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀνάγκη ἀφ' ὧν ἔχοντες ἤλθομεν τά τε ὄντα καὶ ἀπαναλισκόμενα γίγνεσθαι· αἱ γὰρ νῦν οὔσαι πόλεις ξύμμαχοι ἀδύνατοι Νάξος καὶ Κατάνη. εἰ δὲ προσγενήσεται

«Eta zuetariko inor ez luke harritu behar haiek itsasoz ere saiatzeak. Izan ere, gure flota –eta haiek ere badakite hori– hasiera batean bere sasoi onenean zegoen, hala ontzien zurajearen irazgaiztasunari nola tripulazioaren egoera onari dagokionean; baina orain, hain luzaro geldi egon eta gero, gure ontziek ura egiten dute eta tripulazioak bajak izan ditu, ez baitago ontziak lehorrean konpontzen jarduterik, etsaiak –kopuruz gure parekoa edo haziagoa– edozein unetan jo dezakeelako eraso. Agerian dago praktikak egiten ari direla, inizatiba beraien esku dagoe-la eta euren ontziak lehorrean konpontzeko gu baino aukera hobea dute-la, besteak zaintzen ainguratuta egon beharrik ez daukatelako.

13.– «Guk, ordea, nekez egin dezakegu hori, ontziak soberan bagenitu ere –eta ez, orain bezala, dauzkagun guztiak zaintza lanetan–, zeren zaintzakoak erretiratuz gero, erretiratzen ditugunok gutxi batzuk izan arren, hazkurrik gabe geratuko baikinake, orain ere nahiko zailtasun daukagulako hornikuntzok hiriaren aurretik igarota ekartzen.

«Gure tripulazioak galerak izan ditu, eta aurrerantzean ere izango ditu, zeren zaldizkoen esku erortzen baitira egurretan, urketan edo harrapakin bila irteten direnean; esklaboek berehala desertatu zuten, indarrak orekatzerakoan; derrigor enbarkatu genituen atzerritarrak berehalaxe barreiatu ziren hirietatik; eta soldata handi baten kariz etorri zirenek, borrokan sartu beharrik gabe aberastuko zirelakoan, uste zutenaren kontrako egoera ikustean –etsaiak itsasoan nahiz lehorrean erresistentzia egiten zuela–, batzuek alde egin eta desertatu dute, edo ahal zuten lekura barreiatu dira –Sizilia handia baita–, eta beste batzuek, gainera, merkataritzari ekin diote, beraien ordeztu Hekarako esklaboak har ditzatela konbentzitu ondoren ontziko kapitainak, eta horrek guztiak asko murriztu du gure flotaren eraginkortasuna.

14.– «Zuek, idazki honen hartzaileok, ondo baino hobeto dakizue zein gutxi irauten duen tripulazio baten egoera eraginkorrak, eta zein gutxi izaten diren hasierako boga erritmoari eusten dioten arraunlariak. Baina nireztat larriena zera da: ezin diodala egoera horri bueltarik eman, izan ere zaila baita atenastarron izaera kontrolatzea, eta ez daukagula tripulazio berria nondik erreklutatu –etsaiak hain erraz egin ahal duena hemengo hainbat lekutan–; aitzitik, gurekin ekarri dugun tropaz baliatu beharra daukagu hala armada osatzeko nola bajak betetzeko, zeren hiri aliatuek, Naxosek eta Katanak, ezin baitigute eskaini berenik. Etsaiari errefortzu gehiago badatorkio eta, ondorioz, gure egoeraz jabetuta, gaur

ἐν ἔτι τοῖς πολεμίοις, ὥστε τὰ τρέφοντα ἡμᾶς χωρία τῆς Ἰταλίας, ὁρῶντα ἐν ᾧ τ' ἐσμὲν καὶ ὑμῶν μὴ ἐπιβοηθούντων, πρὸς ἐκείνους χωρῆσαι, διαπεπολεμήσεται αὐτοῖς ἅμα καὶ ἐκπολιορκηθέντων ἡμῶν [ὁ πόλεμος]. Τούτων ἐγὼ ἡδῶ μὲν ἂν εἶχον ὑμῖν ἕτερα ἐπιστέλλειν, οὐ μέντοι χρησιμώτερά γε, εἰ δεῖ σαφῶς εἰδότας τὰ ἐνθάδε βουλευσασθαι. καὶ ἅμα τὰς φύσεις ἐπιστάμενος ὑμῶν, βουλομένων μὲν τὰ ἡδιστα ἀκούειν, αἰτιωμένων δὲ ὕστερον, ἣν τι ὑμῖν ἀπ' αὐτῶν μὴ ὁμοῖον ἐκβῇ, ἀσφαλέστερον ἡγῇ σάμην τὸ ἀληθὲς δηλώσαι.

[15] Καὶ νῦν ὥς ἐφ' ἃ μὲν ἤλθομεν τὸ πρῶτον καὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων ὑμῖν μὴ μεμπτῶν γεγενημένων, οὕτω τὴν γνώμην ἔχετε· ἐπειδὴ δὲ Σικελία τε ἅπασα ξυνίσταται καὶ ἐκ Πελοποννήσου ἄλλη στρατιὰ προσδόκιμος αὐτοῖς, βουλευέσθε ἤδη ὥς τῶν γ' ἐνθάδε μὴδὲ τοῖς παροῦσιν ἀνταρκούντων, ἀλλ' ἢ τούτους μεταπέμπειν δέον ἢ ἄλλην στρατιὰν μὴ ἐλάσσω ἐπιπέμπειν καὶ πεζὴν καὶ ναυτικὴν καὶ χρήματα μὴ ὀλίγα, ἐμοὶ δὲ διαδόχον τινα, ὥς ἀδύνατός εἰμι διὰ νόσον νεφρίτιν παρα μένειν. ἀξιῶ δ' ὑμῶν συγγνώμης τυγχάνειν· καὶ γὰρ ὅτ' ἐρρώμην πολλὰ ἐν ἡγεμονίαις ὑμᾶς εὖ ἐποίησα. ὅτι δὲ μέλλετε, ἅμα τῷ ἦρι εὐθύς καὶ μὴ ἐς ἀναβολὰς πράσσετε, ὥς τῶν πολεμίων τὰ μὲν ἐν Σικελίᾳ δι' ὀλίγου ποριούμενων, τὰ δ' ἐκ Πελοποννήσου σχολαίτερον μὲν, ὅμως δ' ἦν μὴ προσέχητε τὴν γνώμην, τὰ μὲν λήσουσιν ὑμᾶς, ὥσπερ καὶ πρότερον, τὰ δὲ φθήσονται.'

[16] Ἡ μὲν τοῦ Νικίου ἐπιστολὴ τοσαῦτα ἐδήλου, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες αὐτῆς τὸν μὲν Νικίαν οὐ παρέλυσαν τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' αὐτῷ, ἕως ἂν ἕτεροι ξυνάρχοντες αἰρεθέντες ἀφίκωνται, τῶν αὐτοῦ ἐκεῖ δύο προσείλοντο Μένανδρον καὶ Εὐθύδημον, ὅπως μὴ μόνος ἐν ἀσθενείᾳ ταλαιπωροίη, στρατιὰν δὲ ἄλλην ἐψηφίσαντο πέμπειν καὶ ναυτικὴν καὶ πεζὴν Ἀθηναίων τε ἐκ καταλόγου καὶ τῶν συμμαχῶν. καὶ ξυνάρχοντας αὐτῷ εἶλοντο Δημοσθένη τε τὸν Ἀλκισθένους καὶ Εὐρυμέδοντα τὸν Θουκλέους. καὶ τὸν μὲν Εὐρυμέδοντα εὐθύς περὶ ἡλίου τροπὰς τὰς χειμερινὰς ἀποπέμπουσιν ἐς τὴν Σικελίαν μετὰ δέκα νεῶν, ἄγοντα εἴκοσι <καὶ ἑκατὸν> τάλαντα ἀργυρίου, καὶ ἅμα ἀγγελοῦντα τοῖς ἐκεῖ ὅτι ἤξει βοήθεια καὶ ἐπιμέλεια αὐτῶν ἔσται·

egun hornitzen gaituzten lurralde italiarrak etsaiarekin lerrokatzen badira, eta zuek, bitartean, errefortzurik ez badiguzue bidaltzen, gerra haien alde jarriko da borrokatu beharrik gabe, zeren isolatuta geldituta kapitulatu beharko baitugu.

«Horiek baino berri atseginagoak bidal niezazkizukeen, baina ez halere baliagarriagoak erabakia hartzeko hemengo egoeraren ezagutza zehatzarekin. Horrez gain, badakidanez zelakoak zareten, lehenbizi berri atseginak entzun gura, eta gero, emaitzak esandakoarekin bat ez bada-toz, errudunen bila hasten zaretela, seguruago iritzi diot egia azaltzeari.

15.— «Eta orain, ez zuen soldaduok ez jeneralok merezi ez dugularik ezer aurpegiratzea honako espedizioaren jatorrizko helburuez, zeuon esku dago erabakia. Baina Sizilia osoa bildu zaienez eta Peloponesoko tropa gehiago espero dutenez, erabakia hartzeko ordua da; kontuan hartuz hemengo tropak ez garela aski egungo tropa etsaiari aurre egiteko, oraingoak erretiratu eta tropa gehiago bidali beharko da, hala lehorrekoak nola itsasokoak, etsaiarenak baino ez gutxiago, eta dirua ere ez gutxi, eta nire ordezeko bat, zeren ez bainaiz gai sentitzen nire giltzurri-netakoarekin. Uler nazazuen espero dut, sendo nengoenan zerbitzu ugari egin nizuelako nire buruzagitzen garaian.

«Erabakitzen duzuen erabakitzen duzuela, izan dadila udaberria hasi orduko eta atzerapenik gabe, etsaiak laster Siziliako errefortzuak izango dituelako, eta gero Peloponesokoak; eta azken hauek, hain azkar etortzerik ez badute ere, hurbiletik zaintzen ez badituzue, itzuri egingo zaizkizue, lehen egin zuten bezala, edota zuoi aurea hartu.»

16.— Horixe azaltzen zuen Niziasen gutunak. Atenastarrek, gutun irakurria entzun ondoren, ez zuten Nizias agintetik apartatu, baizik eta, harekin batera agintea egikaritzeko hautatuak heltzen ziren bitartean, bertan zeuden bi hautatu zituzten, Menandro eta Eutidemo, hura gaixo zegoela bakarrik agindu beharrarekin neka ez zedin. Tropa gehiago bidaltzea ere erabaki zuten, lehorrekoak nahiz itsasokoak, errekluta zerrendetako atenastarrek nahiz aliatuek osatuta; eta Niziasekin batera agintzeko, Demostenes Altzisterena eta Eurimedonte Tuklesena hautatu zituzten.

Eurimedonte berehalaxe bidali zuten Siziliara, neguko solstizioan, hamar ontziren buru, zilarrezko ehun eta hogeitaz talentu zeramala, gehi berri onak: laster errefortzuak joango zirela eta haietaz arduratuko zirela.

[17] Ὁ δὲ Δημοσθένης ὑπομένων παρεσκευάζετο τὸν ἔκπλουν ὥς ἅμα τῷ ἤρῃ ποιησόμενος, στρατιάν τε ἐπαγγέλλων ἐς τοὺς ξυμμάχους καὶ χρήματα αὐτόθεν καὶ ναῦς καὶ ὀπλίτας ἐτοιμάζων. πέμπουσι δὲ καὶ περὶ τὴν Πελοπόννησον οἱ Ἀθηναῖοι εἴκοσι ναῦς, ὅπως φυλάσσοιεν μηδένα ἀπὸ Κορίνθου καὶ τῆς Πελοποννήσου ἐς τὴν Σικελίαν περαιοῦσθαι. οἱ γὰρ Κορίνθιοι, ὥς αὐτοῖς οἱ πρέσβεις ἦκον καὶ τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ βελτίῳ ἤγγελλον, νομίσαντες οὐκ ἄκαιρον καὶ τὴν προτέραν πέμψιν τῶν νεῶν ποιήσασθαι, πολλῶ μᾶλλον ἐπέρρωντο, καὶ ἐν ὁλκάσι παρεσκευάζοντο αὐτοὶ τε ἀποστελοῦντες ὀπλίτας ἐς τὴν Σικελίαν καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ αὐτῷ τρόπῳ πέμποντες· ναῦς τε οἱ Κορίνθιοι πέντε καὶ εἴκοσιν ἐπλήρουν, ὅπως ναυμαχίας τε ἀποπειράσῃσι πρὸς τὴν ἐν τῇ Ναυπάκτῳ φυλακὴν, καὶ τὰς ὁλκάδας αὐτῶν ἦσσαν οἱ ἐν τῇ Ναυπάκτῳ Ἀθηναῖοι κωλύειν ἀπαίρειν, πρὸς τὴν σφετέραν ἀντίταξιν τῶν τριήρων τὴν φυλακὴν ποιούμενοι.

[18] Παρεσκευάζοντο δὲ καὶ τὴν ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐσβολὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὥσπερ τε προυδέδοκτο αὐτοῖς καὶ τῶν Συρακοσίων καὶ Κορινθίων ἐναγόντων, ἐπειδὴ ἐπυνθάνοντο τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ἐς τὴν Σικελίαν, ὅπως δὴ ἐσβολῆς γενομένης διακωλυθῇ. καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης προσκείμενος ἐδίδασκε τὴν Δεκέλειαν τειχίζειν καὶ μὴ ἀνιέναι τὸν πόλεμον. μάλιστα δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐγεγέννητό τις ῥώμη, διότι τοὺς Ἀθηναίους ἐνόμιζον διπλοῦν τὸν πόλεμον ἔχοντας, πρὸς τε σφᾶς καὶ Σικελιώτας, εὐκαθαιρετωτέρους ἔσεσθαι, καὶ ὅτι τὰς σπονδὰς προτέρους λευκέναι ἡγοῦντο αὐτούς· ἐν γὰρ τῷ προτέρῳ πολέμῳ σφέτερον τὸ παρανόμημα μᾶλλον γενέσθαι, ὅτι τε ἐς Πλάταιαν ἦλθον Θηβαῖοι ἐν σπονδαῖς, καὶ εἰρημένον ἐν ταῖς πρότερον ξυνθήκαις ὄπλα μὴ ἐπιφέρειν, ἣν δίκας ἐθέλωσι διδόναι, αὐτοὶ οὐχ ὑπήκουον ἐς δίκας προκαλουμένων τῶν Ἀθηναίων. καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως δυστυχεῖν τε ἐνόμιζον, καὶ ἐνεθυμοῦντο τὴν τε περὶ Πύλον ξυμφορὰν καὶ εἴ τις ἄλλη αὐτοῖς ἐγένετο. ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ταῖς τριάκοντα ναυσὶν ἐξ Ἀργούς ὀρμώμενοι Ἐπιδάυρου τέ τι καὶ Πρασιῶν καὶ ἄλλα ἐδήωσαν καὶ ἐκ Πύλου ἅμα ἐληστεύοντο, καὶ ὅσας περὶ του διαφοραῖ

17.– Demostenes, ostera, espedizioa udaberrirako prestatzen geratu zen, aliatuen artean tropak erreklutatzen eta Atenasen dirua bildu eta ontziak nahiz hoplitak prestatzen. Atenastarrek Peloponeso ingurura hogei ontzi bidaltzea erabaki zuten, Korintotik eta Peloponesotik Siziliarantz inor itsasora ez zedin.

Korintoarrei dagokionez, hirira enbaxadoreak heldu eta Siziliako egoera hoberantz zihoala komunikatu zietenean, pentsatu zuten ez zela izan desagokia lehenago bidalitako ontziak bidaltzea, eta euretariko hoplitak Siziliara zamaontzietan igortzea ebatzi zuten, lazedemondarrak ere Peloponesoko beste hainbat lekutatik gauza bera egiteko prestatzen ziren bitartean.

Korintoarrek hogeita bost ontzi ekipatu zituzten, Naupakton zaintza lanean zegoen flota atenastarrarekin bataila sortzeko; horrela flota hark, aurka zetozkion trirremeak zaintzera dedikatu beharko zuenez, eragozpen gutxiago jarriko zion Korintoko zamaontziak itsasotzeari.

18.– Lazedemondarrek ere Atikako inbasioa paratzeari ekin zioten, horretara sirakusarrek eta korintoarrek bultzatu aurretik ebatzita zeukaten moduan; izan ere, aipatutako horiek, atenastarrak Siziliara laguntza tropak bidaltzeko zirela jakitean, Atikako inbasioak hura eragoz zezan nahi zuten. Eta Alzibiades ere ekin eta ekin zegoen Dezelia gotortu behar zela, eta gerra ahaleginean atzera egiterik ez zegoe-la esanez.

Lazedemondarrak neurri batean animatu zituena, batez ere, atenastarrak bi gerrari aurre egin behar ziotela, beraien eta siziliarren kontra, eta era horretara haiek suntsitzea errazago izango zela pentsatzea izan zen; eta, gainera, oraingoan atenastarrak izan zirela bake ituna hautsi zuten lehenak pentsatzea, zeren aurreko gerran beraiena izan baitzen errua batik bat, tebastarrak Plateara joan zirelako tregoa indarrean zegoenean, eta, nahiz eta aurretiazko akordioetan armarik ez hartzea itunduta egon besteek arbitrajea eskatuz gero, eurek ez zutelako onartu atenastarrek eskaini zieten arbitrajea; beharbada horixe izan zela uste zuten, hain zuzen, hainbat zoritxar jasatearen kausa, eta bai Pilosko zoritxarra nahiz beste edozein deitoratzen zuten hargatik.

Ostera, atenastarrek Argosera hogeita hamar ontzirekin joan eta Epidauroko, Prasiasko eta beste leku batzuetako lurraldeak deboilatu zituztenean, eta Pilosko basetik pirateriara dedikatu zirenean, eta, itu-

γένονιντο τῶν κατὰ τὰς σπονδὰς ἀμφισβητουμένων, ἐς δίκας προκαλουμένων τῶν Λακεδαιμονίων οὐκ ἤθελον ἐπιτρέπειν, τότε δὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι νομίσαντες τὸ παρανόμημα, ὅπερ καὶ σφίσι πρότερον ἡμάρτητο, αὐθις ἐς τοὺς Ἀθηναίους τὸ αὐτὸ περιστάναι, πρόθυμοι ἦσαν ἐς τὸν πόλεμον. καὶ ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ σίδηρόν τε περιήγγελλον κατὰ τοὺς ξυμμάχους καὶ τὰλλα ἐργαλεῖα ἡτοίμαζον ἐς τὸν ἐπιτειχισμόν, καὶ τοῖς ἐν τῇ Σικελίᾳ ἅμα ὡς ἀποπέμφοντες ἐν ταῖς ὀλκάσιν ἐπικουρίαν αὐτοῖ τε ἐπόριζον καὶ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους προσηνάγκαζον. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα, καὶ ὄγδοον καὶ δέκατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὄν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

[19] Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου ἤρος εὐθύς ἀρχομένου πρωΐτατα δὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐσέβαλον· ἡγεῖτο δὲ Ἅγισ ὁ Ἀρχιδάμου Λακεδαιμονίων βασιλεὺς. καὶ πρῶτον μὲν τῆς χώρας τὰ περὶ τὸ πεδῖον ἐδήωσαν, ἔπειτα Δεκέλειαν ἐτείχιζον, κατὰ πόλεις διελόμενοι τὸ ἔργον. ἀπέχει δὲ ἡ Δεκέλεια σταδίου μάλιστα τῆς τῶν Ἀθηναίων πόλεως εἴκοσι καὶ ἑκατόν, παραπλήσιον δὲ καὶ οὐ πολλῷ πλεόν καὶ ἀπὸ τῆς Βοιωτίας. ἐπὶ δὲ τῷ πεδίῳ καὶ τῆς χώρας τοῖς κρατίστοις ἐς τὸ κακουργεῖν ὠκοδομεῖτο τὸ τεῖχος, ἐπιφανὲς μέχρι τῆς τῶν Ἀθηναίων πόλεως. καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ Ἀττικῇ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐτείχιζον, οἱ δ' ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀπέστελλον περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ταῖς ὀλκάσι τοὺς ὀπλίτας ἐς τὴν Σικελίαν, Λακεδαιμόνιοι μὲν τῶν τε Εἰλώτων ἐπιλεξάμενοι τοὺς βελτίστους καὶ τῶν νεοδαμῶδων, ξυναμφοτέρων ἐς ἑξακοσίους ὀπλίτας, καὶ Ἑκκριτον Σπαρτιάτην ἄρχοντα, Βοιωτοὶ δὲ τριακοσίους ὀπλίτας, ὧν ἦρχον Ξένων τε καὶ Νίκων Θηβαῖοι καὶ Ἥγησανδρος Θεσπιεύς. οὗτοι μὲν οὖν ἐν τοῖς πρώτοις ὀρμήσαντες ἀπὸ τοῦ Ταινάρου τῆς Λακωνικῆς ἐς τὸ πέλαγος ἀφῆκαν· μετὰ δὲ τούτους Κορίνθιοι οὐ πολλῷ ὕστερον πεντακοσίους ὀπλίτας, τοὺς μὲν ἐξ αὐτῆς Κορίνθου, τοὺς δὲ προσμισθωσάμενοι Ἀρκάδων, καὶ ἄρχοντα Ἀλέξαρχον Κορίνθιον προστάξαντες ἀπέπεμψαν. ἀπέστειλαν δὲ καὶ Σικυῶνιοι διακοσίους ὀπλίτας ὁμοῦ τοῖς Κορίνθίοις, ὧν ἦρχε Σαργεὺς Σικυῶνιος. αἱ δὲ πέντε καὶ εἴκοσι νῆες τῶν Κορίνθίων αἱ τοῦ χειμῶνος πληρωθεῖσαι

netako puntu eztabaidagarriei buruz sortu ziren eztabaida kasu guztietan eurek arbitraje eskatu arren, atenastarrek uko egin ziotenean denari, orduan bai pentsatu zutela ituna haustearen errua atenastarrena izan zela –eta ez euren, lehen bezala–, eta gerran sartzeko adore osoa hartu zuten.

Negu horretan, lazedemonдарrek euren aliatuen burdina konfiskatzea ebatzi zuten eta gainerako tresneria guztia prestatzeari ekin zioten Dezelia gotortzeko. Aldi berean, euren aldetik jo eta su aritzeaz gain Siziliara garraio ontzietan laguntza tropak bidaltzeko ahaleginean, gainerako peloponesoарrei ere gauza bera egiteko eskatzen zieten.

Halaxe amaitu zen negu hura, eta Tuzididesek historiara jaso zuen gerra haren hamazortzigarren urtea.

19.– Hurrengo udaberria hasi bezain laster, lazedemonдарrek eta beren aliatuek inoiz baino bizkorrago inbaditu zuten Atika, Agis Arkidamoren, lazedemonдарren erregea, buru zutela. Lehenengo eta behin lautada deboilatu zuten, eta gero Dezelia gotortzen hasi ziren, lana hirika banatu ondoren. Dezeliatik Atenasera ehun eta hogeit hamar estadio dago gehien jota, Beoziara bezain beste edo ez asko gehiago behintzat. Gotorleku hura, nondik lautada osoa eta eskualdeko puntu garrantzitsuenak begi eremuan hartzen ziren, atenastarrei erasotzeko asmoarekin eraikitzen ari ziren eta Atenastik bertatik ikus zitekeen.

Peloponesoарrek eta aliatuek Atikan gotorleku hura eraikitzen zuten bitartean, Peloponesotik bertatik euren hoplitak bidaltzen zituzten garraio ontzietan Siziliara; lazedemonдарrek, euren hoplita eta neodamode onenak hautatu ondoren, seiehun hoplita inguru bildu zuten guztira Ekrito espartarraren aginduetara; eta beoziarrek, berriz, hirurehun hoplita Xenon eta Nikon Tebaskoen eta Hegesandro Tespiaskoaren aginduetara. Horiek, itsasoratu ziren lehenak, Lakoniako Tenaro lurmuturretik abiatu ziren; handik gutxira, korintoarrek bostehun hoplita bidali zuten Korintoko Alexarkoren aginduetara, parte bat Korinton erreklutatuta eta beste batzuk soldatapeko akadiarrak; sizionдарrek ere berrehun hoplita bidali zuten korintoarrekin batera, Siziongo Sargeoren aginduetara.

Peloponesotik hoplitak garraio ontzietan itsasoratzen ziren bitartean, negu hartan hornitu zituzten hogeita bost ontzi korintoarrak hantxe egon ziren ainguratuta Naupaktoko hogeit hamar ontzi atenastarren aurrez

ἀνθρώρμουν ταῖς ἐν τῇ Ναυπάκτῳ εἴκοσιν Ἀττικάις, ἕωσπερ αὐτοῖς οὗτοι οἱ ὀπλίται ταῖς ὀλκάσιν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ἀπήρᾱν· οὐπερ ἔνεκα καὶ τὸ πρῶτον ἐπληρώθησαν, ὅπως μὴ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὰς ὀλκάδας μᾶλλον ἢ πρὸς τὰς τριήρεις τὸν νοῦν ἔχωσιν.

[20] Ἐν δὲ τούτῳ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἅμα τῆς Δεκελείας τῷ τειχισμῷ καὶ τοῦ ἥρος εὐθύς ἀρχομένου περὶ τε Πελοπόννησον ναῦς τριάκοντα ἔστειλαν καὶ Χαρικλέα τὸν Ἀπολλοδώρου ἄρχοντα, ᾧ εἶρητο καὶ ἐς Ἄργος ἀφικομένῳ κατὰ τὸ συμμαχικὸν παρακαλεῖν Ἀργείων [τε] ὀπλίτας ἐπὶ τὰς ναῦς, καὶ τὸν Δημοσθένη ἐς τὴν Σικελίαν, ὥσπερ ἔμελλον, ἀπέστελλον ἐξήκοντα μὲν ναυσὶν Ἀθηναίων καὶ πέντε Χίαις, ὀπλίταις δὲ ἐκ καταλόγου Ἀθηναίων διακοσίοις καὶ χιλίοις, καὶ νησιωτῶν ὅσοις ἐκασταχόθεν οἷόν τ' ἦν πλείστοις χρήσασθαι, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων συμμάχων τῶν ὑπηκόων, εἴ ποθέν τι εἶχον ἐπιτήδειον ἐς τὸν πόλεμον, συμπορίσαντες. εἶρητο δ' αὐτῷ πρῶτον μετὰ τοῦ Χαρικλέους ἅμα περιπλέοντα ξυστρατεύεσθαι περὶ τὴν Λακωνικὴν. καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἐς τὴν Αἴγιναν προσπλεύσας τοῦ στρατεύματός τε εἶτι ὑπελέλειπτο περιέμενε καὶ τὸν Χαρικλέα τοὺς Ἀργεῖους παραλαβεῖν.

[21] Ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τούτου τοῦ ἥρος καὶ ὁ Γύλιππος ἦκεν ἐς τὰς Συρακούσας, ἄγων ἀπὸ τῶν πόλεων ὧν ἔπεισε στρατιὰν ὅσῃν ἐκασταχόθεν πλείστην ἐδύνατο. καὶ συγκαλέσας τοὺς Συρακοσίους ἔφη χρῆναι πληροῦν ναῦς ὡς δύνανται πλείστας καὶ ναυμαχίας ἀπόπειραν λαμβάνειν· ἐλπίζειν γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τι ἔργον ἄξιον τοῦ κινδύνου ἐς τὸν πόλεμον κατεργάσεσθαι. ξυνανέπειθε δὲ καὶ ὁ Ἑρμοκράτης οὐχ ἡκιστα, τοῦ ταῖς ναυσὶ μὴ ἀθυμεῖν ἐπιχειρῆσαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, λέγων οὐδ' ἐκείνους πάτριον τὴν ἐμπειρίαν οὐδ' αἰδίδιον τῆς θαλάσσης ἔχειν, ἀλλ' ἡπειρώτας μᾶλλον τῶν Συρακοσίων ὄντας καὶ ἀναγκασθέντας ὑπὸ Μήδων ναυτικούς γενέσθαι. καὶ πρὸς ἄνδρας τολμηροὺς, οἷους καὶ Ἀθηναίους, τοὺς ἀντιτολμῶντας χαλεπωτάτους ἂν [αὐτοῖς] φαίνεσθαι· ᾧ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς πέλας, οὐ δυνάμει ἔστιν ὅτε προύχοντες, τῷ δὲ θράσει ἐπιχειροῦντες καταφοβοῦσι, καὶ σφᾶς ἂν τὸ αὐτὸ ὁμοίως τοῖς ἐναντίοις ὑποσχεῖν. καὶ Συρακοσίους εὖ εἰδέναι ἔφη τῷ τολμῆσαι ἀπροσδοκῆτως πρὸς τὸ Ἀθηναίων ναυτικὸν

aurre, izan ere horixe baitzen haien helburua, alegia, atenastarrek arreta gehiago ez ematea garraio ontziei aurrean zituzten trirremei baino.

20.– Atenastarrek, bien bitartean, Dezeliaren gotortzearekin eta udaberriaren hasierarekin batera, hogeita hamar ontzi bidali zuten Peloponeso ingurura, Apolodororen seme Karikles buru zela, agindu honekin: Argosera heltzean hoplita argostarrak ontzira zitezen eskatzea, aliantzaren izenean. Atenastarrek erabaki bezala, Demostenes bidali zuten Siziliara hirurogei ontzi atenastar eta bost mila kiotarrekin, Atenasen erreklutaturiko mila eta berrehun hoplitarekin, uharte bakoitzean bildu ahal izan zuten hoplita guztiekin, gehi euren aliatu menpekoengandik gerrarako lortu ahal izan zituzten baliabide guztiekin. Demostenesek lehenbizi Kariklesen kanpainan laguntza emateko agindua hartu zuen, Lazedemongo kostan zehar zihoan bitartean. Egina heldu zenean, falta ziren tropei itxaron zien, baita Kariklesi, tropa agostarrak bildu arte.

21.– Sizilian, udaberri hartako aldi bertsuan, Gilipo Sirakusara iristen da, konbentzitzea lortu duen hirietatik bildu ahal izan dituen ahalik gudaroste gehienekin. Eta sirakusarrak batzarrera bilduz, ahal den ontzi kopurua handiena ekipatu eta itsasoko bataila bat planteatzen saiatu beharko litzatekeela dio, gerraren bilakaerari begira arriskatzea merezi duen zerbait garrantzitsua burutzeko asmoa duela eta. Hermokratesek ere hala diotse, ez luketela kikildu behar atenastarren kontrako itsas erasoan saiatzen, haiek ere ez direlako betiereko oinordeko itsasoko eskarmentuan, zeren eta lehorreko jendea izan arren, sirakusarrak baino neurri handiagoz, mediarrak hartara beharturik egin baitziren itsastar; eta atenastarrak bezalako jende ausartari aurre egiteko ausardia erakusten dutenek etsai oso gogorrek eman go dutela derrigor, izan ere atenastarrok, indarrean gutxiago izan arren, euren erasoekin besteei ematen dieten beldur bera eman ahal izango diotela etsaiari beraiek ere, baliabide bertsuak erabiliz gero. Eta honako hau gehitzen du: berak ondo baino hobeto dakiela flota atenastarraren aurka ausartze soilak, haiengan eragingo duen harri-duragatik, sirakusarrei garaipena ematea ziurrago egiten duela atenastarren jakintzak eskarmentu gabeko sirakusarrei kaltea ekartzea baino; beraz, euren flotarekin saiatzera bultzatzen ditu zalanza izpirik gabe.

ἀντιστῆναι πλέον τι διὰ τὸ τοιοῦτον ἐκπλαγέντων αὐτῶν περιγενησομένους ἢ Ἀθηναίους τῇ ἐπιστήμῃ τὴν Συρακοσίων ἀπειρίαν βλάψοντας. ἰέναι οὖν ἐκέλευεν ἐς τὴν πείραν τοῦ ναυτικοῦ καὶ μὴ ἀποκνεῖν. Καὶ οἱ μὲν Συρακόσιοι, τοῦ τε Γυλίππου καὶ Ἑρμοκράτους καὶ εἰ τοῦ ἄλλου πειθόντων, ὠρμηγντό τε ἐς τὴν ναυμαχίαν καὶ τὰς ναῦς ἐπλήρουν·

[22] Ὁ δὲ Γύλιππος ἐπειδὴ παρεσκευάσατο τὸ ναυτικόν, ἀγαγὼν ὑπὸ νύκτα πᾶσαν τὴν στρατιὰν τὴν πεζὴν αὐτὸς μὲν τοῖς ἐν τῷ Πλημμυρίῳ τείχεσι κατὰ γῆν ἔμελλε προσβαλεῖν, αἱ δὲ τριήρεις τῶν Συρακοσίων ἅμα καὶ ἀπὸ ξυνθήματος πέντε μὲν καὶ τριάκοντα ἐκ τοῦ μεγάλου λιμένος ἐπέπλεον, αἱ δὲ πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἐκ τοῦ ἐλάσσονος, οὗ ἦν καὶ τὸ νεώριον αὐτοῖς, [καὶ] περιέπλεον βουλόμενοι πρὸς τὰς ἐντὸς προσμεῖξαι καὶ ἅμα ἐπιπλεῖν τῷ Πλημμυρίῳ, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι ἀμφοτέρωθεν θορυβῶνται. οἱ δ' Ἀθηναῖοι διὰ τάχους ἀντιπληρώσαντες ἐξήκοντα ναῦς ταῖς μὲν πέντε καὶ εἴκοσι πρὸς τὰς πέντε καὶ τριάκοντα τῶν Συρακοσίων τὰς ἐν τῷ μεγάλῳ λιμένι ἐναυμάχουν, ταῖς δ' ἐπιλοιπίσι ἀπήντων ἐπὶ τὰς ἐκ τοῦ νεωρίου περιπλεούσας. καὶ εὐθὺς πρὸ τοῦ στόματος τοῦ μεγάλου λιμένος ἐναυμάχουν, καὶ ἀντείχον ἀλλήλοις ἐπὶ πολὺ, οἱ μὲν βιάσασθαι βουλόμενοι τὸν ἔσπλουν, οἱ δὲ κωλύειν.

[23] Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Γύλιππος τῶν ἐν τῷ Πλημμυρίῳ Ἀθηναίων πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπικαταβάντων καὶ τῇ ναυμαχίᾳ τὴν γνώμην προσεχόντων φθάνει προσπεσὼν ἅμα τῇ ἔω αἰφνιδίως τοῖς τείχεσι, καὶ αἰρεῖ τὸ μέγιστον πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἐλάσσω δύο, οὐχ ὑπομεινάντων τῶν φυλάκων, ὥς εἶδον τὸ μέγιστον ῥαδίως ληφθέν. καὶ ἐκ μὲν τοῦ πρώτου ἀλόντος χαλεπῶς οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι καὶ ἐς τὰ πλοῖα καὶ ὀλκάδα τινὰ κατέφυγον, ἐς τὸ στρατόπεδον ἐξεκομίζοντο· τῶν γὰρ Συρακοσίων ταῖς ἐν τῷ μεγάλῳ λιμένι ναυσὶ κρατούντων τῇ ναυμαχίᾳ ὑπὸ τριήρους μιᾶς καὶ εὐπλεούσης ἐπεδιώκοντο· ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο τειχίσματα ἥλiskeτο, ἐν τούτῳ καὶ οἱ Συρακόσιοι ἐτύγχανον ἤδη νικώμενοι καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν φεύγοντες ῥᾶον παρέπλευσαν. αἱ γὰρ τῶν Συρακοσίων αἱ πρὸ τοῦ στόματος νῆες ναυμαχοῦσαι βιασάμεναι τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς οὐδενὶ κόσμῳ ἐσέπλεον, καὶ ταραχθεῖσαι

Orduan, Gilipok, Hermokratesek eta besteren batek konbentzitura, sirakusarrak erasorako prestatu eta ontzietan enbarkatzen dira.

22.– Flota prest dagoenean, Gilipok infanteria guztia ateratzen du gauez, eta Plemirioko gotorlekuak erasotzeko seinalaturiko eguna argitu orduko; orduan, aurretiaz adostutako seinale bati jarraiki, hogeita hamabost trirreme sirakusar itsasoratzen dira Portu Handitik eta beste berrogeita bost portu txikitik, armategia daukaten lekutik; itsasontziok uhartea inguratu eta barrukoekin bateratzera jotzen dute, aldi berean Plemirioren kontra eraso egin eta fronte bikoitzetiko mugimendu horrek atenastarrak aztora ditzan.

Orduan atenastarrek hirurogei ontzi ekipatzen dituzte ahalik lasterren, horietarik hogeita bostek Portu Handiko hogeita hamabost sirakusarrei aurre eginez, eta gainerakoek, armategitik abiatuta uhartea inguratuz datozenei. Berehalaxe tratatzen dira borrokan Portu Handiko aho aurrean, eta borrokak luze irauten du, batzuek sarrera irekiarazi nahian, eta besteek hori eragotzi nahian.

23.– Bitartean, Plemirioko atenastarrak itsasertzera jaitsiak zirenez itsas borrokari arreta jartzeko, Gilipok egunsentian bat-bateko erasoak jo zuen gotorlekuen kontra: lehenbizi handiena hartu zuen, eta ondoren beste txikiago biak, azken hauetako goarnizioek, handia eragozpenik gabe hartu zutela ikustean, ez baitzuten erresistentziarik aurkatu. Lehenbizi hartutako gotorlekutik merkantzi ontzietara eta zamaontzietariko batera ihes egitea lortu zuten gizonak ozta-ozta iritsi ziren kanpamendura, zeren, sirakusarren ontziak Portu Handian garaile gertatzean, trirreme azkar batek jazarri baitzituen. Ostera, beste gotorleku biak hartu zituztenean, hangoek erraz ihes egin ahal izan zuten itsasertzean zehar; izan ere, portuko aho aurrean borrokan ari ziren itsasontzi sirakusarrak atenastarrenei bultzatu ondoren bate-re ordenarik gabe eta elkarri traba eginez sartu zirenean, atenastarren aldera igaro zen garaipena, eta azken hauek bai aurrean zituzten ontzioi eta bai lehenago Portu Handian irabazi zieten ihes eragitea lortu zuten.

Hamaika ontzi sirakusar hondoratu zituzten eta gizon gehienak hil, preso hartzea lortu zuten hiru ontzietakoak izan ezik; atenastarrek hiru ontzi galdu zuten. Sirakusarren ontzi hondakinak jaso eta Plemirio aurreko uhartetxoan trofeo bat eraiki ondoren, euren kanpamendura erretiratu ziren.

περὶ ἀλλήλας παρέδοσαν τὴν νίκην τοῖς Ἀθηναίοις· ταύτας τε γὰρ ἔτρεψαν καὶ ὑφ' ὧν τὸ πρῶτον ἐνικῶντο ἐν τῷ λιμένι. καὶ ἑνδεκα μὲν ναῦς τῶν Συρακοσίων κατέδυσαν, καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπέκτειναν, πλὴν ὅσον ἐκ τριῶν νεῶν οὓς ἐξώγησαν· τῶν δὲ σφετέρων τρεῖς νῆες διεφθάρησαν. τὰ δὲ ναυάγια ἀνελκύσαντες τῶν Συρακοσίων καὶ τροπαῖον ἐν τῷ νησιδίῳ στήσαντες τῷ πρὸ τοῦ Πλημμυρίου, ἀνεχώρησαν ἐς τὸ ἐαυτῶν στρατόπεδον.

[24] Οἱ δὲ Συρακόσιοι κατὰ μὲν τὴν ναυμαχίαν οὕτως ἐπεπράγεσαν, τὰ δ' ἐν τῷ Πλημμυρίῳ τείχη εἶχον, καὶ τροπαῖα ἔστησαν αὐτῶν τρία. καὶ τὸ μὲν ἕτερον τοῖν δυοῖν τειχοῖν τοῖν ὕστερον ληφθέντοιν κατέβαλον, τὰ δὲ δύο ἐπισκευάσαντες ἐφρούρουν. ἄνθρωποι δ' ἐν τῶν τειχῶν τῇ ἀλώσει ἀπέθανον καὶ ἐξωγρήθησαν πολλοί, καὶ χρήματα πολλὰ τὰ ξύμπαντα ἐάλω· ὥσπερ γὰρ ταμιεῖω χρωμένων τῶν Ἀθηναίων τοῖς τείχεσι πολλὰ μὲν ἐμπόρων χρήματα καὶ σῖτος ἐνῆν, πολλὰ δὲ καὶ τῶν τριηράρχων, ἐπεὶ καὶ ἰστία τεσσαράκοντα τριήρων καὶ τᾶλλα σκεύη ἐγκατελήφθη καὶ τριήρεις ἀνελκυσμέναι τρεῖς. μέγιστόν τε καὶ ἐν τοῖς πρῶτον ἐκάκωσε τὸ στρατεύμα τὸ τῶν Ἀθηναίων ἢ τοῦ Πλημμυρίου λῆψις· οὐ γὰρ ἔτι οὐδ' οἱ ἔσπλοι ἀσφαλεῖς ἦσαν τῆς ἐπαγωγῆς τῶν ἐπιτηδείων (οἱ γὰρ Συρακόσιοι ναυσὶν αὐτόθι ἐφορμοῦντες ἐκώλυνον, καὶ διὰ μάχης ἤδη ἐγίνοντο αἱ ἐσκομιδαί), ἐς τε τᾶλλα κατάπληξιν παρέσχε καὶ ἀθυμίαν τῷ στρατεύματι.

[25] Μετὰ δὲ τοῦτο ναῦς τε ἐκπέμπουσι δώδεκα οἱ Συρακόσιοι καὶ Ἀγάθαρχον ἐπ' αὐτῶν Συρακόσιον ἄρχοντα. καὶ αὐτῶν μία μὲν ἐς Πελοπόννησον ὥχετο, πρέσβεις ἄγουσα οἷπερ τά τε σφέτερα φράσουσιν ὅτι ἐν ἐλπίσιν εἰσὶ καὶ τὸν ἐκεῖ πόλεμον ἔτι μᾶλλον ἐποτρυνούσι γίνεσθαι· αἱ δ' ἑνδεκα νῆες πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἔπλευσαν, πυνθανόμεναι πλοῖα τοῖς Ἀθηναίοις γέμοντα χρημάτων προσπλεῖν. καὶ τῶν τε πλοίων ἐπιτυχοῦσαι τὰ πολλὰ διέφθειραν καὶ ξύλα ναυπηγήσιμα ἐν τῇ Καυλωνιάτιδι κατέκαυσαν, ἃ τοῖς Ἀθηναίοις ἐτοῖμα ἦν. ἐς τε Λοκροὺς μετὰ ταῦτα ἦλθον, καὶ ὁρμουσῶν αὐτῶν κατέπλευσε μία τῶν ὀλκάδων τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου ἄγουσα Θεσπιῶν ὀπλίτας· καὶ ἀναλαβόντες αὐτοὺς οἱ Συρακόσιοι ἐπὶ τὰς ναῦς παρέπλεον ἐπ' οἴκου. φυλάξαντες δ' αὐτοὺς οἱ

24.— Sirakusarrei dagokienez, itsas batailaren emaitza esandakoa izan bazen ere, Plemirioko gotorlekuak okupatu zituzten, eta horregatik hiru trofeo eraiki. Azkenen hartutako hiri gotorlekuetariko bat eraitsi ondoren, beste biak konpondu eta beraietan goarnizio bana jarri zuten. Gotorlekuen konkistan gizon asko hil zen edota preso hartu, eta haietako harrapakin ugariaren jabe egin ziren; izan ere, atenastarrek gotorlekuok biltegitzat erabiltzen zituztenez, han barruan merkatarien ondasun asko aurkitzen zen, hala nola garia eta trierarken gauza asko, zeren hantxe gorderik baitzeuden trirremeen berrogei bela eta gainerako aparailuak, baita bertan lehorreratuta zeuden hiru trirreme ere. Baina armada atenastarrak izan zuen kalterik handiena, halere, etsaiak Plemirio hartzea izan zen; aurrerantzean ez zen izango segurua hornikuntzak garraiatzea, zeren sirakusarrek eragotziko baitzieten han ainguraturik zeuzkaten ontziekin; orduan ezingo zen lortu hornikuntza batailarik gabe; horrek guztiak tropen animoak beheratu zituen.

25.— Gertaera horien ondoren, sirakusarrek hamabi ontzi egin zituzten itsasora Agatarko Sirakusakoaren aginduetara. Bata Peloponesorantz abiatu zen haien egoera azaltzera, igurikipen onak zituztela eta fronte hartako gerra operazioak areago zitzaten bultzatzera. Besteek Italiara jo zuten, hara etortzeaz zirela jakinik atenastarrentzako hornikuntzez betetako merkantzi ontziak. Konboi hura aurkitu zutenean, gehiena suntsitu zuten, eta Kaulonia aldean, gainera, atenastarrentzat prest zegoen ontzigintzarako zura erre. Jarraian Lokrosera zuzendu ziren, eta han ainguratuta zeudenean, Peloponesotik Tespiako hoplitak zekartzan zamaontzietariko bat iritsi zen; sirakusarrek hoplitok beren ontzietara pasatu ondoren, aurrera egin zuten kostan zehar hiriraino.

Atenastarrek, Megara ondoan hogeitazirekin zain, sirakusarren ontzietariko bat harrapatu zuten, eskifaia eta guzti, baina besteak ezin izan zituzten harrapatu, Sirakusarantz branka eman eta alde egin zutelako.

Portuan ere borrokatxo bat gertatu zen, sirakusarrek beren ontziak atenastarren erasoaren beldurrik gabe aingura zitzaten armategi zaharren aurrean inkatu zituzten taketen inguruan. Izan ere, atenastarrek zurezko dorrez eta karelez hornitutako ehun mila unitateko ontzi handi bat arrimatu zuten taketetara, eta, hauek elkarri lotuta gero, mozten eta zerratzen hasi ziren, bateletatik urpera igeri eginez. Sirakusarrek armategietatik geziak jaurtikitzen zizkieten, eta atenastarrek haiei

Ἀθηναῖοι εἴκοσι ναυσὶ πρὸς τοῖς Μεγάροις μίαν μὲν ναῦν λαμβάνουσιν αὐτοῖς ἀνδράσι, τὰς δ' ἄλλας οὐκ ἐδυνήθησαν, ἀλλ' ἀποφεύγουσιν ἐς τὰς Συρακούσας. Ἐγένετο δὲ καὶ περὶ τῶν σταυρῶν ἀκροβολισμὸς ἐν τῷ λιμένι, οὓς οἱ Συρακόσιοι πρὸ τῶν παλαιῶν νεωσοίκων κατέπηξαν ἐν τῇ θαλάσῃ, ὅπως αὐτοῖς αἱ νῆες ἐντὸς ὁρμοῖεν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιπλέοντες μὴ βλάπτοιεν ἐμβάλλοντες. προσαγαγόντες γὰρ ναῦν μυριοφόρον αὐτοῖς οἱ Ἀθηναῖοι, πύργους τε ξυλίνους ἔχουσιν καὶ παραφράγματα, ἕκ τε τῶν ἀκάτων ὠνεύον ἀναδούμενοι τοὺς σταυροὺς καὶ ἀνέκλων καὶ κατακολυμῶντες ἐξέπριον. οἱ δὲ Συρακόσιοι ἀπὸ τῶν νεωσοίκων ἔβαλλον· οἱ δ' ἐκ τῆς ὀλκάδος ἀντέβαλλον, καὶ τέλος τοὺς πολλοὺς τῶν σταυρῶν ἀνείλον οἱ Ἀθηναῖοι. χαλεπωτάτῃ δ' ἦν τῆς σταυρώσεως ἡ κρύφιος· ἦσαν γὰρ τῶν σταυρῶν οὓς οὐχ ὑπερέχοντας τῆς θαλάσσης κατέπηξαν, ὥστε δεινὸν ἦν προσπλεῦσαι, μὴ οὐ προῖδὼν τις ὥσπερ περὶ ἔρμα περιβάλη τὴν ναῦν. ἀλλὰ καὶ τούτους κολυμβηταὶ δυόμενοι ἐξέπριον μισθοῦ. ὅμως δ' αὖθις οἱ Συρακόσιοι ἐσταύρωσαν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα πρὸς ἀλλήλους οἷον εἰκὸς τῶν στρατοπέδων ἐγγὺς ὄντων καὶ ἀντιτεταγμένων ἐμχανῶντο καὶ ἀκροβολισμοῖς καὶ πείραις παντοίαις ἐχρῶντο. Ἐπεμψαν δὲ καὶ ἐς τὰς πόλεις πρέσβεις οἱ Συρακόσιοι Κορινθίων καὶ Ἀμπρακιωτῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἀγγέλλοντας τὴν τε τοῦ Πλημμυρίου λῆψιν καὶ τῆς ναυμαχίας πέρι ὡς οὐ τῇ τῶν πολεμίων ἰσχύϊ μᾶλλον ἢ τῇ σφετέρᾳ ταραχῇ ἥσσηθεῖεν, τὰ τε ἄλλα [αὖ] δηλώσοντας ὅτι ἐν ἐλπίσιν εἰσὶ καὶ ἀξιώσοντας συμβοηθεῖν ἐπ' αὐτοὺς καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ, ὡς καὶ τῶν Ἀθηναίων προσδοκίμων ὄντων ἄλλη στρατιὰ καί, ἣν φθάσωσιν αὐτοὶ πρότερον διαφθεῖραντες τὸ παρὸν στράτευμα αὐτῶν, διαπεπολεμησόμενον. καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ Σικελίᾳ ταῦτα ἔπρασσον.

[26] Ὁ δὲ Δημοσθένης, ἐπεὶ ξυνελέγη αὐτῷ τὸ στράτευμα ὃ ἔδει ἔχοντα ἐς τὴν Σικελίαν βοηθεῖν, ἄρας ἐκ τῆς Αἰγίνης καὶ πλεύσας πρὸς τὴν Πελοπόννησον τῷ τε Χαρικλεῖ καὶ ταῖς τριάκοντα ναυσὶ τῶν Ἀθηναίων ξυμίσγει, καὶ παραλαβόντες τῶν Ἀργείων ὀπλίτας ἐπὶ τὰς ναῦς ἔπλεον ἐς τὴν Λακωνικὴν· καὶ πρῶτον μὲν τῆς Ἐπιδαύρου τι τῆς Λιμηρᾶς ἐδήλωσαν, ἔπειτα σχόντες ἐς τὰ καταντικρὺ Κυθήρων

zamaontzietatik; azkenean atenastarrek taket gehienak kendu zituzten. Oholesiaren parte ezkutua zen kentzen zailena, zati horretako taketak ur azaleran ikusten ez zirela inkatuta baitzeuden; horregatik, arrisku-tsua zen haietara hurbiltzea, ontziak haietariko bat erraz jo zezakeelako, sasoiz ez ikusirik; baina horiek ere zerratu zituzten askenean soldatapeko urpekari haiek. Dena den, sirakusarrek berriro ipini zituzten euren taketak.

Bestalde, tropa aurkariak bata bestetik hain hurbil zirenez, amarru anitz asmatu zuten elkarren aurka, eta era guztietako saialdi eta borrokatxoak gertatu ziren.

Sirakusarrek eledun korintoarrak, anpraziarrak eta lazedemondarrak bidali zituzten hirietara, Plemirio hartu zutela esatera eta, itsas batailan onik ez ateratzearren errua ez zela izan etsaiaren boterea, baizik beren desordena, eta oro har igurikapen onak zituztela azaltzera, hala nola laguntza eman ziezaietela ontziekin nahiz lehorreko tropekin, zeran atenastarrei errefortzuak heldu baino lehen oraingoak suntsitzea lortuz gero, garaipena esku-eskuan zeukatela.

26.– Bitartean, Demostenesek bilduak zituen Siziliarako tropak; Egina-tik itsasoratua zen eta, Peloponesoko kostaldetik nabigatuz, Kariklesekin eta hogeita hamar ontzi atenastarrekin batu zen; hoplita argostarrak ontziratu ondoren, Lakoniara zuzendu zen. Lehenengo eta behin Epidaurio Limerako lurraldearen zati bat suntsitu zuten; gero Zitera aurreko Lakonian, Apoloren santutegia aurkitzen den partean, lehorreratu eta eskualde haren zati bat deboilatu zuten, baita istmoko gunea gotortu, lazedemondarren hilotek handik ihes egin ahal zezaten, eta gunea hura basetzat hartuta, Pilostik egiten zen bezala, arpilatzeari ekin ziezaioten.

Demostenesek, lurraldeok okupatzen lagundu ondoren, Korzirara jarraitu zuen kostatik, zona hartako aliatuak bildu eta Siziliara ahalik lasterren abiatzeko. Kariklesek bertan iraun zuen lekua gotortu arte, hura zaintzeko tropa utzi zuen, eta, argostarrak bezala, etxera itzuli zen hogeita hamar ontziekin.

27.– Uda horretan bertan heldu ziren Atenasera ezpata laburrez armaturiko mila eta hirurehun peltasta traziarrak, Diakoen leinukoak, Siziliara Demostenesekin joatekoak zirenak. Berandu heldu zirenez, haiek etorri ziren lekura, Traziara, itzultzea ebatzi zuten atenastarrek, zeran

τῆς Λακωνικῆς, ἔνθα τὸ ἱερὸν τοῦ Απόλλωνός ἐστι, τῆς τε γῆς ἔστιν ἅ ἐδήωσαν καὶ ἐτείχισαν ἰσθμῶδές τι χωρίον, ἵνα δὴ οἱ τε Εἰλωτες τῶν Λακεδαιμονίων αὐτόσε αὐτομολῶσι καὶ ἅμα λησται ἐξ αὐτοῦ, ὥσπερ ἐκ τῆς Πύλου, ἀρπαγὴν ποιῶνται. καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης εὐθύς ἐπειδὴ ξυγκατέλαβε τὸ χωρίον παρέπλει ἐπὶ τῆς Κερκύρας, ὅπως καὶ τῶν ἐκεῖθεν ξυμμάχων παραλαβὼν τὸν ἐς τὴν Σικελίαν πλοῦν ὅτι τάχιστα ποιῆται· ὁ δὲ Χαρικλῆς περιμείνας ἕως τὸ χωρίον ἐξετείχισε καὶ καταλιπὼν φυλακὴν αὐτοῦ ἀπεκομίζετο καὶ αὐτὸς ὕστερον ταῖς τριάκοντα ναυσὶν ἐπ’ οἴκου καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἅμα.

[27] Αἰφίκοντο δὲ καὶ Θρακῶν τῶν μαχαιροφόρων τοῦ Διακοῦ γένους ἐς τὰς Ἀθήνας πελτασταὶ ἐν τῷ αὐτῷ θέρει τούτῳ τριακόσιοι καὶ χίλιοι, οὓς ἔδει τῷ Δημοσθένει ἐς τὴν Σικελίαν συμπελῖν. οἱ δ’ Ἀθηναῖοι, ὡς ὕστεροι ἦκον, διεννοοῦντο αὐτοὺς πάλιν ὅθεν ἦλθον ἐς Θράκην ἀποπέμπειν. τὸ γὰρ ἔχειν πρὸς τὸν ἐκ τῆς Δεκελείας πόλεμον αὐτοὺς πολυτελὲς ἐφαίνετο· δραχμὴν γὰρ τῆς ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν. ἐπειδὴ γὰρ ἡ Δεκέλεια τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ πάσης τῆς στρατιᾶς ἐν τῷ θέρει τούτῳ τειχισθεῖσα, ὕστερον δὲ φρουραῖς ἀπὸ τῶν πόλεων κατὰ διαδοχὴν χρόνου ἐπιούσαις τῇ χώρᾳ ἐπωκεῖτο, πολλὰ ἐβλάπτε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἐν τοῖς πρῶτον χρημάτων τ’ ὀλέθρῳ καὶ ἀνθρώπων φθορᾷ ἐκάκωσε τὰ πράγματα. πρότερον μὲν γὰρ βραχεῖαι γιγνόμεναι αἱ ἐσβολαὶ τὸν ἄλλον χρόνον τῆς γῆς ἀπολαύειν οὐκ ἐκάλυον· τότε δὲ ξυνεχῶς ἐπικαθημένων, καὶ ὅτε μὲν καὶ πλεόνων ἐπιόντων, ὅτε δ’ ἐξ ἀνάγκης τῆς ἴσης φρουρᾶς καταθεούσης τε τὴν χώραν καὶ ληστείας ποιουμένης, βασιλέως τε παρόντος τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων Ἄγιδος, ὃς οὐκ ἐκ παρέργου τὸν πόλεμον ἐποιεῖτο, μεγάλα οἱ Ἀθηναῖοι ἐβλάπτοντο. τῆς τε γὰρ χώρας ἀπάσης ἐστέρηντο, καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ἠντομολήκεσαν, καὶ τούτων τὸ πολὺ μέρος χειροτέχναι, πρόβατά τε πάντα ἀπωλώλει καὶ ὑποζύγια· ἵπποι τε, ὅσημέραι ἐξελαυνόντων τῶν ἵππέων πρὸς τε τὴν Δεκέλειαν καταδρομὰς ποιουμένων καὶ κατὰ τὴν χώραν φυλασσόντων, οἱ μὲν ἀπεχολοῦντο ἐν γῇ ἀποκρότῳ τε καὶ ξυνεχῶς ταλαὶ πωροῦντες, οἱ δ’ ἐτιτρώσκοντο.

[28] Ἦ τε τῶν ἐπιτηδείων παρακομιδὴ ἐκ τῆς Εὐβοίας, πρότερον ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ κατὰ γῆν διὰ τῆς Δεκελείας

etsaiak Dezeliatik egingo zien gerrarako erreserbatzea garestiegi baitzeritzoten, bakoitzak eguneko drakma bat kobratzen zuen eta.

Armada peloponesoar osoak parte hartuta Dezelia uda hartan gotortu ondoren, eta hiriek hara txandaka bidaltzen zituzten goarnizioek plaza hura okupatzen zutelarik, kalte ugari eragin zien atenastarrei; eta hura izan zen, bai ondasunen bai soldaduen galerengatik, atenastarren egoera gehien gaizkitu zuena, zeren lehenago, inbasioek gutxi irauten zuten, ez zuten izaten eragozpenik soroak lantzeko; orain ordea, eskualde hura behin betiko okupatu eta dena arpilatzeari ekin ziotenez, dela han etengabe kokaturiko goarnizioaren eskutik edota zenbaitetan inbaditzaile kopuru haziago baten errefortzuarekin, eta Agis lazedemondarren erregea ere hara gerra egitera –eta ez itxurak egitera– etorria zelarik, atenastarrak kalte larriak jasaten hasi ziren. Eskualde osoa galdu zuten, hoge mila esklabok baino gehiagok desertatu, gehienak artisauiak, eta artaldeak nahiz zamariak galdu zituzten; zaldiei dagokienez, zalditeriak egunero irten behar zuenez Dezeliako inbaditzaileei aurre egitera eta lurraldea oro har jagotera, zaldi asko herren geratzen zen zoru lakarra eta etengabeko jardunagatik, eta beste asko zaurituta geratzen zen.

28.– Eubeatik hazkurriak ekartzea ere asko zaildu zitzaien; lehen, izan ere, Oropotik Dezelian zehar ekar zitzaketen zuzenean lehorrez, baina orain itsasoz egin beharra zegoen, Sunion lurmuturra inguratuz. Gainera, hiriak behar zuen guzti-guztia kanpotik ekarri beharra zegoenez, hiria gotorleku bihurtu zen: almenetatik egunez txandaka eta gauez denak batera (zaldizkoak izan ezik) zaintzan jardun beharra zegoen, batzuk armategiaren ondoan, beste batzuk murailan, eta horrek neke handia sortarazten zien neguan zein udan.

Eta aldi berean bi gerrari erantzun beharrak unatzen zituen batez ere, eta halako setaz murgilduak ziren gerran, non inork ez zukeen sinetsiko halakorik gerra hura gertatu aurretik; hain setatsu ziharduten, non, peloponesoarren Dezeliakoarekin blokeatuta zeuzkaten arren, ez zuten pentsatzen Siziliatik erretiratzea, baizik eta beraiek jasaten zutenaren antzeko setioa ezartzea Sirakusari, hiri hura, bera soilik ere, Atenas baino gutxiago ezertan ez izanagatik; hain setatsu ziharduten, non helenniarrek gerra hasieran haien botereaz eta ausardiaz egiten zituzten kalkulak askozaz gainditu zituzten, zeren, peloponesoarren atenastarren lurraldea inbadituz gero, batzuek uste zuten urtebete iraungo zutela, beste batzuek bi edo hiru gehienez, baina lehen inbasiotik hamasei urte

θάσσων οὔσα, περὶ Σούνιον κατὰ θάλασσαν πολυτελὴς ἐγίγνετο τῶν τε πάντων ὁμοίως ἐπακτῶν ἐδεῖτο ἢ πόλις, καὶ ἀντὶ τοῦ πόλις εἶναι φρούριον κατέστη. πρὸς γὰρ τῇ ἐπάλξει τὴν μὲν ἡμέραν κατὰ διαδοχὴν οἱ Ἀθηναῖοι φυλάσσοντες, τὴν δὲ νύκτα καὶ ξύμπαντες πλήν τῶν ἱππέων, οἱ μὲν ἐφ' ὅπλοις † ποιούμενοι †, οἱ δ' ἐπὶ τοῦ τείχους, καὶ θέρους καὶ χειμῶνος ἐταλαιπωροῦντο. μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐπέιζεν ὅτι δύο πολέμους ἅμα εἶχον, καὶ ἐς φιλονικίαν καθέστασαν τοιαύτην ἣν πρὶν γενέσθαι ἠπίστησεν ἂν τις ἀκούσας. τὸ γὰρ αὐτοὺς πολιορκουμένους ἐπιτειχισμῷ ὑπὸ Πελοποννησίων μὴδ' ὥς ἀποστήναι ἐκ Σικελίας, ἀλλ' ἐκεῖ Συρακούσας τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἀντιπολιορκεῖν, πόλιν οὐδὲν ἐλάσσω αὐτὴν γε καθ' αὐτὴν τῆς τῶν Ἀθηναίων, καὶ τὸν παράλογον τοσοῦτον ποιῆσαι τοῖς Ἑλλήσι τῆς δυνάμεως καὶ τόλμης, ὅσον κατ' ἀρχὰς τοῦ πολέμου οἱ μὲν ἐνιαυτόν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τριῶν γε ἐτῶν οὐδεὶς πλείω χρόνον ἐνόμιζον περιοίσειν αὐτούς, εἰ οἱ Πελοποννησῖοι ἐσβάλοιεν ἐς τὴν χώραν, ὥστε ἔτει ἑπτακαίδεκάτῳ μετὰ τὴν πρώτην ἐσβολὴν ἦλθον ἐς Σικελίαν ἤδη τῷ πολέμῳ κατὰ πάντα τετραχωμένοι, καὶ πόλεμον οὐδὲν ἐλάσσω προσανείλοντο τοῦ πρότερον ὑπάρχοντος ἐκ Πελοποννήσου. δι' ἃ καὶ τότε ὑπὸ τε τῆς Δεκελείας πολλὰ βλαπτούσης καὶ τῶν ἄλλων ἀναλωμάτων μεγάλων προσπιπτόντων ἀδύνατοι ἐγένοντο τοῖς χρήμασιν. καὶ τὴν εἰκοστήν ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον τῶν κατὰ θάλασσαν ἀντὶ τοῦ φόρου τοῖς ὑπηκόοις ἐποίησαν, πλείω νομίζοντες ἂν σφίσι χρήματα οὕτω προσιέναι. αἱ μὲν γὰρ δαπάναι οὐχ ὁμοίως καὶ πρὶν, ἀλλὰ πολλῷ μείζους καθέστασαν, ὅσῳ καὶ μείζων ὁ πόλεμος ἦν· αἱ δὲ πρόσοδοι ἀπώλλυντο.

[29] Τοὺς οὖν Θρᾶκας τοὺς τῷ Δημοσθένει ὑστερήσαντας διὰ τὴν παρούσαν ἀπορίαν τῶν χρημάτων οὐ βουλόμενοι δαπανᾶν εὐθὺς ἀπέπεμπον, προστάξαντες κομίσαι αὐτοὺς Διειτρέφει, καὶ εἰπόντες ἅμα ἐν τῷ παράπλῳ (ἐπορεύοντο γὰρ δι' Εὐρίπου) καὶ τοὺς πολεμίους, ἦν τι δύνηται, ἀπ' αὐτῶν βλάβῃ. ὁ δὲ ἐξ τε τὴν Τάναγραν ἀπεβίβασεν αὐτοὺς καὶ ἀρπαγὴν τινα ἐποίησατο διὰ τάχους καὶ ἐκ Χαλκίδος τῆς Εὐβοίας ἀφ' ἐσπέρας διέπλευσε τὸν Εὐριπον καὶ ἀποβιβάσας ἐς τὴν Βοιωτίαν ἤγεν αὐτοὺς ἐπὶ Μυκαλησσόν. καὶ τὴν

igaro eta gero, halako gerra batek zentzu guztietan dakarren desgatea jasanda ere, beste gerra batean sartu ziren, jada Peloponesoarekin zeukatena baino ez txikiagoan.

Horregatik guztiagatik, hala Dezeliakoak ekarri zizkien kalte ugariengatik nola metatuz zihoazen gainerako gastu guztien ondorioz, diru baliabideak urritu egin ziren. Garai horretan izan zen beren menpeko-ei, zerga finkoaren ordeaz, itsas inportazio eta esportazioko ondasun ororen gaineko ehuneko bosteko zerga ezartzea, ea horrela sarrerak hazten ziren, zeren gastuak ez baitziren lehen bezalakoak, baizik eta askoz handiagoak, gerra operazioak ugaritu ahala, sarrerak murriztuz zihoazelako.

29.– Hortaz, finantzetan zituzten zailtasunongatik gastu gehiagotan sartu nahi ez zutenaz, berehalaxe itzuli zituzten Demostenesen tropara batzeko berandu heldu ziren traziarrak, Diitrefesen esku utziz haien itzulia; bide batez, zeharkaldian –Euripoko itsasarte zeharkatu behar baitzuten–, etsaiari kaltea eragiteko aprobetxa zezala agindu zioten, ahal izanez gero.

Tanagrako lurraldean lehorreratu zituen eta harrapakinen bat berenganatu zuten presaka; arratsaldean, Eubeako Kaltzistik Euripo zeharkatu eta beoziarren lurraldean lehorreratu ondoren, Mikalesora eraman zituen. Hangoak konturatu gabe, Mikalesotik hamasei estadio ingurura dagoen Hermes santutegiaren ondoan igaro zuten gaua. Egunarekin batera hurbildu ziren Mikalesora, hiri handia ez zena, eta, zaintzarik ez zutenaz eta inolaz ere ez zutelarik espero inor itsasotik hain barrura sartzerik euren hiria erasotzera, haien gainera jauzi egin eta hartu zuten hiri hori. Gainera, murrua ere aski ahula zuen, leku batzuetan erorita eta denean ere altura gutxikoa, eta, horrez gain, arriskurik ikusten ez zutelako, hiriko ateak zabalik utzita zeuden.

Traziarrak Mikaleson sartu zirenean, etxeak eta tenpluak arpilatu zituzten, adina kontuan hartu gabe hil zuten jendea, handi nahiz txiki, emakume nahiz ume, eta bizirik aurkitu zuten guztia, zamariak barne. Izan ere, traziarrak, seguru sentitzen direnean, beste ezein herri barbaro baino odolzaleagoak dira. Halaxe gertatu zen oraingoan; nahasmen orokor handiaren erdian, denetariko erailketak burutu zituzten, eta, besteak beste, hiriko haurren eskola nagusira sartu eta ume eskolaratu berri guztiei lepoa moztu zieten. Hiri hark inoizko hondamendirik handiena

μὲν νύκτα λαθὼν πρὸς τῷ Ἑρμαίῳ ἠγλίσατο (ἀπέχει δὲ τῆς Μυκαλησσοῦ ἑκκαίδεκα μάλιστα σταδίου), ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ πόλει προσέκειτο οὐσὴ οὐ μεγάλη, καὶ αἰρεῖ ἀφυλάκτοις τε ἐπιπεσὼν καὶ ἀπροσδοκῆτοις μὴ ἂν ποτέ τινας σφίσιν ἀπὸ θαλάσσης τοσοῦτον ἐπαναβάντας ἐπιθέσθαι, τοῦ τείχους ἀσθενοῦς ὄντος καὶ ἔστιν ἢ καὶ πεπτωκότος, τοῦ δὲ βραχέος ὠκοδομημένου, καὶ πυλῶν ἅμα διὰ τὴν ἄδειαν ἀνεωγμένων. ἐσπεσόντες δὲ οἱ Θρᾶκες ἐς τὴν Μυκαλησσὸν τάς τε οἰκίας καὶ τὰ ἱερά ἐπόρθουν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐφόνεον φειδόμενοι οὔτε πρεσβυτέρας οὔτε νεωτέρας ἡλικίας, ἀλλὰ πάντας ἐξῆς, ὅτῳ ἐντύχοιεν, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας κτείνοντες, καὶ προσέτι καὶ ὑποζύγια καὶ ὅσα ἄλλα ἔμψυχα ἰδοιεν· τὸ γὰρ γένος τὸ τῶν Θρακῶν ὁμοῖα τοῖς μάλιστα τοῦ βαρβαρικοῦ, ἐν ᾧ ἂν θαρσῆσῃ, φονικώτατόν ἐστιν. καὶ τότε ἄλλη τε ταραχὴ οὐκ ὀλίγη καὶ ἰδέα πᾶσα καθειστῆκει ὀλέθρου, καὶ ἐπιπεσόντες διδασκαλείῳ παιδῶν, ὅπερ μέγιστον ἦν αὐτόθι καὶ ἄρτι ἔτυχον οἱ παῖδες ἐσεληλυθότες, κατέκοψαν πάντας· καὶ ξυμφορὰ τῇ πόλει πάσῃ οὐδεμιᾶς ἦσων μᾶλλον ἐτέρας ἀδόκητός τε ἐπέπεσεν αὕτη καὶ δεινὴ.

[30] Οἱ δὲ Θηβαῖοι αἰσθόμενοι ἐβοήθουν, καὶ καταλαβόντες προκεχωρηκότας ἤδη τοὺς Θρᾶκας οὐ πολὺ τὴν τε Λεῖαν ἀφείλοντο καὶ αὐτοὺς φοβήσαντες καταδιώκουσιν ἐπὶ τὸν Εὐριπον καὶ τὴν θάλασσαν, οὐ αὐτοῖς τὰ πλοῖα ἃ ἤγαγεν ὥρμει. καὶ ἀποκτείνουσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἐσβάσει τοὺς πλείστους οὔτε ἐπισταμένους νεῖν τῶν τε ἐν τοῖς πλοίοις, ὡς ἐώρων τὰ ἐν τῇ γῇ, ὀρμισάντων ἔξω τοξεύματος τὰ πλοῖα, ἐπεὶ ἐν γε τῇ ἄλλῃ ἀναχωρήσει οὐκ ἀτόπως οἱ Θρᾶκες πρὸς τὸ τῶν Θηβαίων ἱππικόν, ὅπερ πρῶτον προσέκειτο, προεκθέοντές τε καὶ ξυστρεφόμενοι ἐν ἐπιχωρίῳ τάξει τὴν φυλακὴν ἐποιούντο, καὶ ὀλίγοι αὐτῶν ἐν τούτῳ διεφθάρησαν. μέρος δέ τι καὶ ἐν τῇ πόλει αὐτῇ δι' ἀρπαγὴν ἐγκαταληφθὲν ἀπώλετο. οἱ δὲ ξύμπαντες τῶν Θρακῶν πεντήκοντα καὶ διακόσιοι ἀπὸ τριακοσίων καὶ χιλίων ἀπέθανον. διέφθειραν δὲ καὶ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων οἱ ξυμβοήθησαν ἐς εἴκοσι μάλιστα ἱππέας τε καὶ ὀπλίτας ὁμοῦ καὶ Θηβαίων τῶν βοιωταρχῶν Σκιρφώνδαν· τῶν δὲ Μυκαλησσιῶν μέρος τι ἀπανηλώθη. τὰ μὲν κατὰ τὴν Μυκαλησσὸν πάθει χρησαμένην οὐδενὸς ὡς

jasan zuen egun hartan, beste ezein hondamendi baino ustekabeko eta izugarriagoa.

30.— Tebastarrak enteratu zirenean, laguntza ematera etorri ziren, eta, traziarrak oraindik asko urrutiratu gabe aurkitu zituztenez, harrapakinak kendu eta Euripora eta itsasoraino jazarri zituzten, haiek garraiatu zituzten ontziak ainguratuta zeuden lekuraino. Haietariko gehienak ontziratu nahian zebiltzanean hil zituzten, igeri ez zekitelako eta, gainera, ontziak, lehorrean gertatzen zena ikusirik, gezi eremutik kanpora ainguratu zituztelako; erretreta aldian, ordea, traziarek guardia egokian iraun zutenez lehenbizi erasora etorri zitzaizkien zaldizko tebastarren aurka —karrederan erretiratuz eta bat-batean buelta emanez, euren herriko taktikaren arabera—, ez ziren asko hil. Beste batzuk hirian bertan hil zituzten, oraindik harrapaketan aurkitu zituztela. Guztira, mila eta hirurehunetik, berrehun eta berrogeita hamar inguru hil ziren; laguntza ematera etorri ziren tebastarren eta gainerakoen artetik ere hil ziren batzuk, hogeï inguru zaldizkoen eta hopliten artean, eta Eszirfondas beotarka tebastarra; Mikalesoko populazioaren zati handi bat suntsitu zuten. Horiexek izan ziren Mikolesoko gertaerak, haren tamaina gorabehera, gerra honetan hiriek jasandako hondamendietan besteak baino gutxiago deitoragarria ez dena.

31.— Garai bertsuan, Demostenesek, Lakoniako gotortze lanak bukatu eta gero Korzirarantz zihoanean, hoplita korintoarrekin Siziliara zeharkaldia egiteko prest zegoen zamaontzi bat aurkitu zuen Fiako portualdean, Eliden; ontzia suntsitu zuen, baina gizonek ihes egitea eta beste ontzi batean itsasoratzea lortu zuten. Horren ondoren, Demostenes Zazinton eta Zefalonian porturatu zen, hiriotan hoplitak erreklutatu zituen, Naupaktoko Mesenerrei etorrazazi zien eta aurrez aurre dagoen Akarnaniako kostara igaro zen, atenastarren esku zeuden Alizia eta Anaktoria.

Han zegoela, Siziliatik bueltan zen Eurimedonte etorri zitzaion, hara neguan bidalia armadari dirua eramatera, eta hark jakinarazi zion, besteak beste, sirakusarrek Plemirio hartu zutela enteratu zela bueltan zetorrenean. Konon ere batu zitzaien, Naupaktoren aurrean zegoena, bere flotaren aurrez aurre ainguratutako hogeita bost ontziko flota korintoarra ez zela erretiratzen eta bataila emateko prest zegoela azalduz, eta ontziak hara bidaltzeko eskatuz, euren hamazortziak ez zirela-eta aski etsaiaren hogeita bostei aurre egiteko. Orduan, Demostenesek eta Euri-

ἐπὶ μεγέθει τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἦσσαν ὀλοφύρασθαι ἀξίω
τοιαῦτα ξυνέβη.

[31] Ὁ δὲ Δημοσθένης τότε ἀποπλέων ἐπὶ τῆς Κερκύρας
μετὰ τὴν ἐκ τῆς Λακωνικῆς τείχισιν, ὀλκάδα ὀρμοῦσαν ἐν
Φειᾷ τῇ Ἠλείων εὐρῶν, ἐν ἣ οἱ Κορίνθιοι ὀπλίται ἐς τὴν
Σικελίαν ἔμελλον περαιοῦσθαι, αὐτὴν μὲν διαφθείρει, οἱ δ'
ἄνδρες ἀποφυγόντες ὕστερον λαβόντες ἄλλην ἔπλεον. καὶ
μετὰ τοῦτο ἀφικόμενος ὁ Δημοσθένης ἐς τὴν Ζάκυνθον καὶ
Κεφαλληνίαν ὀπλίτας τε παρέλαβε καὶ ἐκ τῆς Ναυπάκτου
τῶν Μεσσηνίων μετεπέμψατο καὶ ἐς τὴν ἀντιπέρας ἡπειρον
τῆς Ἀκαρνανίας διέβη, ἐς Ἀλύζιαν τε καὶ Ἀνακτόριον, ὃ αὐτοὶ
εἶχον. ὄντι δ' αὐτῷ περὶ ταῦτα ὁ Εὐρυμέδων ἀπαντᾷ ἐκ τῆς
Σικελίας ἀποπλέων, ὃς τότε τοῦ χειμῶνος τὰ χρήματα ἄγων
τῇ στρατιᾷ ἀπεπέμφθη, καὶ ἀγγέλλει τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι
πύθοιτο κατὰ πλοῦν ἤδη ὦν τὸ Πλημμύριον ὑπὸ τῶν Συρα
κοσίων ἐαλωκός. ἀφικνεῖται δὲ καὶ Κόνων παρ' αὐτούς, ὃς
ἦρχε Ναυπάκτου, ἀγγέλλων ὅτι αἱ πέντε καὶ εἴκοσι νῆες
τῶν Κορινθίων αἱ σφίσιν ἀνθορμοῦσαι οὔτε καταλύουσι τὸν
πόλεμον ναυμαχεῖν τε μέλλουσιν· πέμπει οὖν ἐκέλευεν
αὐτοὺς ναῦς, ὡς οὐχ ἱκανὰς οὔσας δυοῖν δεούσας εἴκοσι τὰς
ἐαυτῶν πρὸς τὰς ἐκείνων πέντε καὶ εἴκοσι ναυμαχεῖν. τῷ
μὲν οὖν Κόνωνι δέκα ναῦς ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Εὐρυμέδων
τὰς ἄριστα σφίσι πλεούσας ἀφ' ὧν αὐτοὶ εἶχον ξυμπέμπουσι
πρὸς τὰς ἐν τῇ Ναυπάκτῳ· αὐτοὶ δὲ τὰ περὶ τῆς στρατιᾶς
τὸν ξύλλογον ἡτοιμάζοντο, Εὐρυμέδων μὲν ἐς τὴν Κέρκυραν
πλεύσας καὶ πέντε καὶ δέκα τε ναῦς πληροῦν κελεύσας
αὐτοὺς καὶ ὀπλίτας καταλεγόμενος (ξυνῆρχε γὰρ ἤδη
Δημοσθένει ἀποτραπόμενος, ὥσπερ καὶ ἠρέθη), Δημοσθένης
δ' ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀκαρνανίαν χωρίων σφενδονήτας τε καὶ
ἀκοντιστὰς ξυναγείρων.

[32] Οἱ δ' ἐκ τῶν Συρακουσῶν τότε μετὰ τὴν τοῦ Πλημμυρίου
ἄλωσιν πρέσβεις οἰχόμενοι ἐς τὰς πόλεις ἐπειδὴ ἔπεισάν
τε καὶ ξυναγείραντες ἔμελλον ἄξειν τὸν στρατόν, ὁ Νικίας
προπυθόμενος πέμπει ἐς τῶν Σικελῶν τοὺς τὴν διόδον
ἔχοντας καὶ σφίσι ξυμμάχους, Κεντόριπας τε καὶ Ἀλικυαίους
καὶ ἄλλους, ὅπως μὴ διαφρήσωσι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ
ξυστραφέντες κωλύσωσι διελθεῖν· ἄλλη γὰρ αὐτοὺς

medontek hamar ontzi azkarrenak bidali zituzten harantz, Naupaktokoekin bat zitezen, eta eurak tropak erreklutatzeko geratu ziren. Eurime-donte –hartutako ebatziaren ondorioz bueltako bidaia eten eta agintea Demostenesekin banatu baitzuen– Korzirara abiatu zen, hamar ontzi hornitzeko agindu zien eta hoplitak erreklutatu zituen. Demostenesek, bitartean, habailariak eta xabalina jaurtitzaileak biltzen zituen Akarnania inguruan.

32.– Sirakusarrak, Plemirio hartu ostean, Siziliako hirietara bidali zituzten enbaxadoreei dagokienez, hiriotakoak konbentzitu eta tropak bildu ondoren, Sirakusara bidean jarri ziren. Orduan, horretaz aldezturik informazioa jaso zuen Niziasek presazko errekadua bidali zien inguru hartako igarobideak kontrolatzen zituzten sikulo aliatuei, Zentoripa eta Aliziakoei, etsaiari ez uzteko handik pasatzen, elkarrengana bildu eta ez uzteko igarobideok gurutzatzen, zeren ez baitziren saiaturik beste ezein bidetatik, akragantiarrek ez zitelako uzten beren lurraldetik pasatzen.

Beraz, siziliarrak bidean zetoze, sikuloek, Niziasek eskatu bezala, segada hirukoitza antolatu zuten: bat-batean, halakorik espero ez zutenean, haien gainera jauzi eta zortziehun bat hil zituzten, enbaxadore guztiak barne, Korintoko bat izan ezik; hauxe izan zen ihes egitea lortu zutenak, mila eta bostehun inguru, Sirakusara gidatu zituenak.

33.– Aldi bertsuan iritsi ziren Kamarinakoak sirakusarrentzat errefortzuekin: bostehun hoplita, hirurehun xabalina jaurtitzaile eta hirurehun arkulari. Gelakoek ere itsasoko tropak bidali zituzten, bost ontzi edo, gehi laurehun xabalina jaurtitzaile eta berrehun zaldizko.

Akragantekoak izan ezik, horiek neutralak baitziren, ia Sizilia osoa bildu zitzaizen sirakusarrei, eta, ordura arte zain egon zirenak ere, atenastarren aurka laguntzeko prest ageri ziren.

Demostenesek eta Eurimedontek, berriz, Korziran eta kontinentean erreklutaturiko tropak bildurik, armada guztiarekin zeharkatu zuten itsaso Jonikoa Yapigia muturreraino; handik Yapigiaren lurralde diren Kerades uharteetara zuzendu ziren, eta hor mesapiar etniako ehun eta hogeita xabalina jaurtitzaile inguru ontziratu zituzten; antzinako adiskidetasun lokarriak Artarekin berriztatu ondoren, berak –hango buruzagi zenez– eman baitzizkien jaurtitzaileak, Italiara iritsi ziren, Metapontora. Han metapontiarrek konbentzitzen dituzte

οὐδὲ πειράσειν· Ἀκραγαντῖνοι γὰρ οὐκ ἐδίδουσιν διὰ τῆς ἑαυτῶν ὁδόν. πορευομένων δ' ἤδη τῶν Σικελιωτῶν οἱ Σικελοί, καθάπερ ἐδέοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνέδραν τινὰ τριχῇ ποιησάμενοι, ἀφυλάκτοις τε καὶ ἐξαίφνης ἐπιγενόμενοι διέφθειραν ἐς ὀκτακοσίους μάλιστα καὶ τοὺς πρέσβεις πλὴν ἑνὸς τοῦ Κορινθίου πάντας· οὗτος δὲ τοὺς διαφυγόντας ἐς πεντακοσίους καὶ χιλίους ἐκόμισεν ἐς τὰς Συρακούσας.

[33] Καὶ περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας καὶ οἱ Καμαριναῖοι ἀφικνοῦνται αὐτοῖς βοηθοῦντες, πεντακόσιοι μὲν ὀπλίται, τριακόσιοι δὲ ἀκοντιστὰι καὶ τοξόται τριακόσιοι. ἔπεμψαν δὲ καὶ οἱ Γελῶι ναυτικόν τε ἐς πέντε ναῦς καὶ ἀκοντιστὰς τετρακοσίους καὶ ἵππείας διακοσίους. σχεδὸν γάρ τι ἤδη πᾶσα ἡ Σικελία πλὴν Ἀκραγαντίνων (οὔτοι δ' οὐδὲ μεθ' ἑτέρων ἦσαν), οἱ δ' ἄλλοι ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τῶν Συρακοσίων οἱ πρότερον περιορῶμενοι ξυστάντες ἐβοήθουν. Καὶ οἱ μὲν Συρακοῖοι, ὥς αὐτοῖς τὸ ἐν τοῖς Σικελοῖς πάθος ἐγένετο, ἐπέσχον τὸ εὐθέως τοῖς Ἀθηναίοις ἐπιχειρεῖν· ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ Εὐρυμέδων, ἐτοίμης ἤδη τῆς στρατιᾶς οὔσης ἔκ τε τῆς Κερκύρας καὶ ἀπὸ τῆς ἡπείρου, ἐπεραιώθησαν ξυμπάσῃ τῇ στρατιᾷ τὸν Ἴονιον ἐπ' ἄκραν Ἰαπυγίαν· καὶ ὀρμηθέντες αὐτόθεν κατίσχουσιν ἐς τὰς Χοιράδας νήσους Ἰαπυγίας, καὶ ἀκοντιστὰς τέ τινας τῶν Ἰαπύγων πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν τοῦ Μεσσαπίου ἔθνους ἀναβιβάζονται ἐπὶ τὰς ναῦς, καὶ τῷ Ἄρτῃ, ὅσπερ καὶ τοὺς ἀκοντιστὰς δυνάστης ὦν παρέσχετο αὐτοῖς, ἀνανεωσάμενοί τινα παλαιὰν φιλίαν ἀφικνοῦνται ἐς Μεταπόντιον τῆς Ἰταλίας. καὶ τοὺς Μεταποντίους πείσαντες κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν ἀκοντιστὰς τε ξυμπέμπειν τριακοσίους καὶ τριῆρεις δύο καὶ ἀναλαβόντες ταῦτα παρέπλευσαν ἐς Θουρίαν. καὶ καταλαμβάνουσι νεωστὶ στάσει τοὺς τῶν Ἀθηναίων ἐναντίους ἐκπεπτωκότας· καὶ βουλόμενοι τὴν στρατιὰν αὐτόθι πᾶσαν ἀθροίσαντες εἴ τις ὑπελέλειπτο ἐξετάσαι, καὶ τοὺς Θουρίους πείσαι σφίσι ξυστρατεύειν τε ὥς προθυμότατα καί, ἐπειδήπερ ἐν τούτῳ τύχης εἰσὶ, τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους τοῖς Ἀθηναίοις νομίζειν, περιέμενον ἐν τῇ Θουρίᾳ καὶ ἔπρασσον ταῦτα.

[34] Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον οἱ ἐν ταῖς πέντε καὶ εἴκοσι ναυσίν, οἵπερ τῶν ὀλκάδων

aliatu gisara hirurehun jaurtitzaille eta hiru trirreme bidaltzeko euren, eta, horiek hartu eta gero, Turioseraino jarraitzen dute. Han zera aurkitzen dute, Atenasen etsaiak egotzi berri dituztela gerra zibil baten ondoren. Atenastarrek beren tropa guztiak han ikuskatzeko asmoa dutenez, atzean geratutakoak ere bildu ondoren, eta hiri hartakoak konbentzitu nahi dituztenez, gainera, espedizioan ahalik eta gogo bizienarekin lagun ditzaten, baita, kinka hura aprobeztatzuz, erasorako nahiz defentsarako eta lagun nahiz etsai berekiko aliantza bat burutu haiekin, Turiosen geratzen dira zain, asmo horiek burutzeko lanean.

34.– Bitartean, Naupaktoko ontzi atenastarren aurrez aurre Siziliarako garraioak bermatzeko batailarako prest ainguratuta zeuden hogeita bost ontzi peloponesoarrak, ontzi kopuru hori gutxienez atenastarren pareraino gehitu ondoren, Akaiako Erineora, Ripesko lurraldean, joan ziren porturatzerara. Ainguratu ziren leku horrek ilargi erdiaren forma zuenez, bi aldeetatik bertaratua zen, laguntza ematera, Korintoko nahiz hango inguruko infanteria, eta itsasora irteten ziren lurmuturrretan posizioak hartuta zeuden, ontziek tarteko gunea okupatzen eta ixten zutelarik. Poliantes Korintokoa zen eskudraren buru.

Horien kontra zetozen orain atenastarrak, Difilok agintzen zituen Naupaktoko hogeita hamahiru ontzirekin. Korintoarrek mugitu gabe itxaron zuten hasiera batean, baina jarraian, egoki iruditu zitzaientean seinalea eman eta atenastarren aurka abiatu ziren, eta borroka hasi zen. Luze iraun zuen elkarren kontrako borroka hark. Hiru ontzi korintoar suntsitu ziren; ontzi atenastarrak, hondoratu, ez zen bat ere hondoratu, baina haietariko zazpi, brankaz eraso jasanda, nabigatzeko ezgai geratu ziren; izan ere, brankaz eraso egiteko dibidietak sendotuta zeuzkaten ontzi korintiarrek hautsi zizkieten arraunik gabeko branka guneak.

Borrokaren emaitza hain orekatua gertatu zen, non alderdi bata nahiz besteak jo zezakeen bere burua garaitzat; halere, atenastarrek ontzi hondakinak eskuratu zituztenean –haizeak itsaso barrurantz eraman zituelako– eta korintoarrak berriro irten ez zirenean, ontzi etsaiak bata bestetik banandu ziren, eta ez zen gertatu jazarpenik ez atxilo hartzerik ezein alderdiren aldetik, zeren ontzi hondoratuetakoa korintoarrak eta peloponesoarrak erraz iritsi baitziren lehorrera, eta ontzi atenastarrak ez zen hondoratu.

ἐνεκα τῆς ἐς Σικελίαν κομιδῆς ἀνθώρμουν πρὸς τὰς ἐν Ναυπάκτῳ ναῦς, παρασκευασάμενοι ὡς ἐπὶ ναυμαχία καὶ προσπληρώσαντες ἔτι ναῦς ὥστε ὀλίγῳ ἐλάσσους εἶναι αὐτοῖς τῶν Ἀττικῶν νεῶν, ὁρμίζονται κατὰ Ἐρινεὸν τῆς Ἀχαΐας ἐν τῇ Ῥυπικῇ. καὶ αὐτοῖς τοῦ χωρίου μνηοειδοὺς ὄντος ἐφ' ᾧ ὥρμουν, ὁ μὲν πεζὸς ἐκατέρωθεν προσβεβηθηκῶς τῶν τε Κορινθίων καὶ τῶν αὐτόθεν ξυμμάχων ἐπὶ ταῖς προανεχούσαις ἄκραις παρετέτακτο, αἱ δὲ νῆες τὸ μεταξὺ εἶχον ἐμφάρξασαι· ἦρχε δὲ τοῦ ναυτικοῦ Πολυάνθης Κορίνθιος. οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Ναυπάκτου τριάκοντα ναυσὶ καὶ τρισὶν (ἦρχε δὲ αὐτῶν Δίφιλος) ἐπέπλευσαν αὐτοῖς. καὶ οἱ Κορίνθιοι τὸ μὲν πρῶτον ἡσύχαζον, ἔπειτα ἀρθέντος αὐτοῖς τοῦ σημείου, ἐπεὶ καιρὸς ἐδόκει εἶναι, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐναυ μάχουν. καὶ χρόνον ἀντεῖχον πολὺν ἀλλήλοις. καὶ τῶν μὲν Κορινθίων τρεῖς νῆες διαφθείρονται, τῶν δ' Ἀθηναίων κατέδυν μὲν οὐδεμία ἀπλῶς, ἑπτὰ δὲ τινες ἄπλοι ἐγένοντο ἀντίπρωροι ἐμβαλλόμεναι καὶ ἀναρραγεῖσαι τὰς παρεξιρεσίας ὑπὸ τῶν Κορινθίων νεῶν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο παχυτέρας τὰς ἐπωτίδας ἐχουσῶν. ναυμαχήσαντες δὲ ἀντίπαλα μὲν καὶ ὡς αὐτοὺς ἐκατέρους ἀξιοῦν νικᾶν, ὅμως δὲ τῶν ναυαγίων κρατησάντων τῶν Ἀθηναίων διὰ τε τὴν τοῦ ἀνέμου ἄπωσιν αὐτῶν ἐς τὸ πέλαγος καὶ διὰ τὴν τῶν Κορινθίων οὐκέτι ἐπαναγωγὴν, διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ δίωξις οὐδεμία ἐγένετο, οὐδ' ἄνδρες οὐδετέρων ἐάλωσαν· οἱ μὲν γὰρ Κορίνθιοι καὶ Πελοποννήσιοι πρὸς τῇ γῇ ναυμαχοῦντες ῥαδίως διεσφύζοντο, τῶν δὲ Ἀθηναίων οὐδεμία κατέδυν ναῦς. ἀποπλευσάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐς τὴν Ναύπακτον οἱ Κορίνθιοι εὐθύς τροπαῖον ἔστησαν ὡς νικῶντες, ὅτι πλείους τῶν ἐναντίων ναῦς ἄπλους ἐποίησαν καὶ νομίσαντες αὐτοὶ οὐχ ἡσσᾶσθαι δι' ὅπερ οὐδ' οἱ ἕτεροι νικᾶν· οἳ τε γὰρ Κορίνθιοι ἡγήσαντο κρατεῖν εἰ μὴ καὶ πολὺ ἐκρατοῦντο, οἳ τ' Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ἡσσᾶσθαι ὅτι οὐ πολὺ ἐνίκων. ἀποπλευσάντων δὲ τῶν Πελοποννησίων καὶ τοῦ πεζοῦ διαλυθέντος οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τροπαῖον καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ ὡς νικήσαντες, ἀπέχον τοῦ Ἐρινεοῦ, ἐν ᾧ οἱ Κορίνθιοι ὥρμουν, ὡς εἴκοσι σταδίους. καὶ ἡ μὲν ναυμαχία οὕτως ἐτελεύτα.

Atenastarrak Naupaktora erretiratu zirenean, korintoarrek berehalaxe eraiki zuten trofeo bat, beren burua garaitatzat hartzen baitzuten etsaia-ri ontzi gehiago hondatu ziotelako, eta, etsaia garaitatzat jo ez zitekeen arrazoi berengatik jotzen zutelako euren burua garaitatzat, zeren korintoarrentzat garaipena zen garbiro garaituak ez izatea, eta atenastarrentzat porrota, aldiz, garbiro garaile ez izatea. Ontzi peloponesoarrak porturatu eta lehorreko tropak erretiratu zirenean, atenastarrek ere, garaile zirelakoan, euren trofeoa eraiki zuten Akaian, ontzi korintoarrek ainguratuta zeuden Erineotik hogeit bat estadiotara. Halaxe bukatu zen itsas borroka hura.

35.– Demostenesek eta Eurimedontek, berriz, Turiokoak jada laguntzeko prest zeudenean zazpiehun hoplita eta hirurehun jaurtitzailerekin, ontziei Krotonaraino kostaz jarraitzeko agindua eman zieten; eta beraiek, lehorreko tropa guztiak ikuskatu ondoren Sibaris ibaiaren ondoan, Turioko lurraldean zehar gidatu zituzten gudarosteok. Hiliak ibaira heldu zirenean, berriz, Krotonakoek euren lurraldea zeharkatzen tropei ez zietela utziko jakinarazi zietenenez mezularien bidez, itsasertzera jaitsi ziren eta hantxe kanpatu, Hiliak ibaiaren ahoan, harik eta ontziak iritsi arte haien bila. Hurrengo egunean, berriro ontziratu ondoren, kostaz kosta joan ziren hirietan geldituz, Lokrosen izan ezik, harik eta Regioko lurraldean dagoen Petrara iritsi ziren arte.

36.– Sirakusarrek, haien etorreraren berri jakitean, beste erasoaldi bat egin gura zuten euren ontziekin eta gainerako tropekin, horretarako bildu baitzituzten, etsaiaren errefortzuak iritsi aurretik saialdi bat egiteko. Aurreko batailaren eskarmentutik zekizkiten abantailen arabera antolatu zuten ontzidia, oro har: ontzion sendotasuna areagotu zuten, brankak laburtuz eta horiei dibidieta lodiak ezarriz, branken eta amulen artean sei ukondo inguruko eskorak ipinita barrutik nahiz kanpotik; eta Naupakton atenastarren kontrako batailan korintoarrek egin zuten antzera ekipatu zituzten ontziak, branken egitura aldatuz.

Horrela, uste zuten sirakusarrek, ez ziren atenastarrak baino egoera txarragoan aurkituko borrokan; zeren, ontzi atenastarrek branka mehea izatearen arrazoiak haien taktikan zetzanez, hots, brankaz talka egin beharrean etsaiaren ontzia inguratu eta alboz erasotzea, eta bataila Portu Handian emango zenez –non tarte murriztean ontzi asko bilduko zen–, beraien branka trinko eta lodiek atenastarrenen baotsu eta men-

[35] Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ Εὐρυμέδων, ἐπεὶ δὴ ξυστρατεύειν αὐτοῖς οἱ Θούριοι παρεσκευάσθησαν ἑπτακοσίοις μὲν ὀπλίταις, τριακοσίοις δὲ ἀκοντισταῖς, τὰς μὲν ναῦς παραπλεῖν ἐκέλευον ἐπὶ τῆς Κροτωνιάτιδος, αὐτοὶ δὲ τὸν πεζὸν πάντα ἐξετάσαντες πρῶτον ἐπὶ τῷ Συβάρει ποταμῷ ἦγον διὰ τῆς Θουριάδος γῆς. καὶ ὥς ἐγένοντο ἐπὶ τῷ Ὑλῖᾳ ποταμῷ καὶ αὐτοῖς οἱ Κροτωνιάται προσπέμψαντες εἶπον οὐκ ἂν σφίσι βουλομένοις εἶναι διὰ τῆς γῆς σφῶν τὸν στρατὸν ἰέναι, ἐπικαταβάντες ἠυλίσαντο πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ὑλίου· καὶ αἱ νῆες αὐτοῖς ἐς τὸ αὐτὸ ἀπῆντων. τῇ δ' ὕστεραία ἀναβιβασάμενοι παρέπλεον, ἴσχοντες πρὸς ταῖς πόλεσι πλὴν Λοκρῶν, ἕως ἀφίκοντο ἐπὶ Πέτρων τῆς Ῥηγίνης.

[36] Οἱ δὲ Συρακόσιοι ἐν τούτῳ πυνθανόμενοι αὐτῶν τὸν ἐπίπλουν αὐθις ταῖς ναυσὶν ἀποπειρᾶσαι ἐβούλοντο καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ τοῦ πεζοῦ, ἦν περ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πρὶν ἐλθεῖν αὐτοὺς φθάσαι βουλόμενοι ξυνέλεγον. παρεσκευάσαντο δὲ τό τε ἄλλο ναυτικὸν ὥς ἐκ τῆς προτέρας ναυμαχίας τι πλεόν ἐνεῖδον σχήσοντες, καὶ τὰς πρῶρας τῶν νεῶν ξυντεμόντες ἐς ἔλασσον στεριφωτέρας ἐποίησαν, καὶ τὰς ἐπωτίδας ἐπέθεσαν ταῖς πρῶραις παχείας, καὶ ἀντηρίδας ἀπ' αὐτῶν ὑπέτειναν πρὸς τοὺς τοίχους ὥς ἐπὶ ἕξ πήχεις ἐντός τε καὶ ἔξωθεν· ὥπερ τρόπῳ καὶ οἱ Κορίνθιοι πρὸς τὰς ἐν τῇ Ναυπάκτῳ ναῦς ἐπισκευασάμενοι πρῶραθεν ἕναυ μάχουν. ἐνόμισαν γὰρ οἱ Συρακόσιοι πρὸς τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς οὐχ ὁμοίως ἀντιναυπηγημένας, ἀλλὰ λεπτὰ τὰ πρῶραθεν ἐχούσας διὰ τὸ μὴ ἀντιπρῶροις μᾶλλον αὐτοὺς ἢ ἐκ περιπλου ταῖς ἐμβολαῖς χρῆσθαι, οὐκ ἔλασσον σχήσειν, καὶ τὴν ἐν τῷ μεγάλῳ λιμένι ναυμαχίαν, οὐκ ἐν πολλῷ πολλαῖς ναυσὶν οὔσαν, πρὸς ἑαυτῶν ἔσεσθαι ἀντιπρῶροις γὰρ ταῖς ἐμβολαῖς χρώμενοι ἀναρρήξειν τὰ πρῶραθεν αὐτοῖς, στερίφοις καὶ παχέσι πρὸς κοῖλα καὶ ἀσθενῆ παίοντες τοῖς ἐμβόλοις. τοῖς δὲ Ἀθηναίοις οὐκ ἔσεσθαι σφῶν ἐν στενοχωρίᾳ οὔτε περίπλουν οὔτε διέκπλουν, ὥπερ τῆς τέχνης μάλιστα ἐπίστευον· αὐτοὶ γὰρ κατὰ τὸ δυνατόν τὸ μὲν οὐ δώσειν διεκπλεῖν, τὸ δὲ τὴν στενοχωρίαν καλύσειν ὥστε μὴ περιπλεῖν. τῇ τε πρότερον ἀμαθία τῶν κυβερνητῶν δοκούση εἶναι, τὸ ἀντίπρωρον ξυγκροῦσαι, μάλιστα' ἂν αὐτοὶ χρήσασθαι πλείστον γὰρ

gelen kontra talka egitean bataila euren aldera bilakatuko zela uste baitzuten. Bestalde, hain tarte estuan, atenastarrek ez zuten izango aukerarik aurreko ontziak inguratu eta ontzi lerroa hausteko, batez ere taktika horretan oinarritutako abildadean jartzen baitzuten konfiantza, zeren, sirakusarrek beraien ontzi lerroa hauts ez zezaten ahalegin guztia egingo zuten, haiek ezingo zuten maniobra inguratzailek burutu hain leku estuan.

Hain zuzen ere ordura arte pilotuen dorpetasuntzat jotzen zena, bran-kaz talka egitea, horixe izango zen beraien taktika handiena, horrek emango zielako abantaila nagusia, hots, atenastarrek, eraso jasotzean, ezingo zutela bogarik egin lehorrera baizik, euren kanpamendua zegoen gunen hurbil bezain meharrera, eta orduan beraiek portuaren jabe egingo zirela.

Gainera, atenastarrak horretara behartzea lortuz gero, hain tarte estuan ontzi guztiek leku berera jotzean aldi berean, portuaren zati bat baizik ez zuten izango –eta ez portu osoa, beraiek bezala–, eta orduan bata bestearekin trabatu eta kaosa sortuko zen, atenastarrei bataila orotan kalte handiena eragiten ziena.

Azkenez, beraiek itsaso aldetik eraso nahiz erretreta egiteko aukera zuten bitartean, atenastarrek ez zuten izango aukerarik itsasora jotzeko itzulungurua egiteko, are gutxiago Plemirio etsai izanez eta portuaren ahoa ez hain zabala.

37.– Taktika horiexek erabaki zituzten, bada, sirakusarrek, euren abilezia eta indarrerako egokienak zirelakoan, eta, aldi berean, aurreko itsas batailaren eskarmentutik konfiantza hartuta; eta horrela, eraso lehorretik eta itsasotik aldi berean antolatzeari ekin zioten.

Ontziak beren lekutik irten aurretik, hirian ziren lehorreko tropak ateratzen ditu Gilipok, eta hiriaren aldera jotzen duen murraren atzetaraino daramatza. Olinpieion kokaturikoak ere, hala hoplitak nola zaldizkoak eta infanteria sirakusarra, beste aldetik hurbiltzen dira, eta berehalaxe abiatzen, handik gutxira, ontzi sirakusarrak eta aliatuak.

Atenastarrek, saialdi hura lehorreko tropekin soilik egingo zutela uste izanik hasieran, asaldatu egiten dira ontziak ere bat-batean gainera datozkiela ikustean. Batzuk murailetako postuetara doaz erasotzaileei

ἐν αὐτῷ σχήσειν· τὴν γὰρ ἀνάκρουσιν οὐκ ἔσσεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις ἐξωθουμένοις ἄλλοσε ἢ ἐς τὴν γῆν, καὶ ταύτην δι' ὀλίγου καὶ ἐς ὀλίγον, κατ' αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τὸ ἑαυτῶν· τοῦ δ' ἄλλου λιμένος αὐτοὶ κρατήσιν, καὶ ξυμφερομένους αὐτούς, ἦν πη βιάζωνται, ἐς ὀλίγον τε καὶ πάντας ἐς τὸ αὐτό, προσπίπτοντας ἀλλήλοις ταράξεσθαι (ὅπερ καὶ ἔβλαπτε μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἐν ἀπάσαις ταῖς ναυμαχίαις, οὐκ οὔσης αὐτοῖς ἐς πάντα τὸν λιμένα τῆς ἀνακρούσεως, ὥσπερ τοῖς Συρακοσίοις)· περιπλεῦσαι δὲ ἐς τὴν εὐρυχωρίαν, σφῶν ἐχόντων τὴν ἐπίπλευσιν ἀπὸ τοῦ πελάγους τε καὶ ἀνάκρουσιν, οὐκ δυνήσεσθαι αὐτούς, ἄλλως τε καὶ τοῦ Πλημμυρίου πολεμίου τε αὐτοῖς ἐσομένου καὶ τοῦ στόματος οὐ μεγάλου ὄντος τοῦ λιμένος.

[37] Τοιαῦτα οἱ Συρακόσιοι πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐπιστήμην τε καὶ δύναμιν ἐπινοήσαντες καὶ ἅμα τεθαρρηκότες μᾶλλον ἤδη ἀπὸ τῆς προτέρας ναυμαχίας, ἐπεχείρουν τῷ τε πεζῷ ἅμα καὶ ταῖς ναυσίν. καὶ τὸν μὲν πεζὸν ὀλίγῳ πρότερον τὸν ἐκ τῆς πόλεως Γύλιππος προεξαγαγὼν προσῆγε τῷ τείχει τῶν Ἀθηναίων, καθ' ὅσον πρὸς τὴν πόλιν αὐτοῦ ἔωρα καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπίου, οἱ τε ὀπλίται ὅσοι ἐκεῖ ἦσαν καὶ οἱ ἱππῆς καὶ ἡ γυμνητεία τῶν Συρακοσίων ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα προσῆι τῷ τείχει· αἱ δὲ νῆες μετὰ τοῦτο εὐθύς ἐπεξέπλεον τῶν Συρακοσίων καὶ ξυμμάχων. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον αὐτοὺς οἰόμενοι τῷ πεζῷ μόνῳ πειράσειν, ὀρῶντες δὲ καὶ τὰς ναῦς ἐπιφερομένας ἄφνω, ἐθορυβοῦντο, καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τὰ τείχη καὶ πρὸ τῶν τειχῶν τοῖς προσιοῦσιν ἀντιπαρετάσσοντο, οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τῶν ἔξω κατὰ τάχος χωροῦντας ἱππέας τε πολλοὺς καὶ ἀκοντιστὰς ἀντεπεξῆσαν, ἄλλοι δὲ τὰς ναῦς ἐπλήρουν καὶ ἅμα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν παρεβοήθουν, καὶ ἐπειδὴ πλήρεις ἦσαν, ἀντανῆγον πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ναῦς καὶ τῶν Συρακοσίων ἦσαν ὀγδοήκοντα μάλιστα. [38] Τῆς δὲ ἡμέρας ἐπὶ πολὺν προσπλέοντες καὶ ἀνακρουόμενοι καὶ πειράσαντες ἀλλήλων καὶ οὐδέτεροι δυνάμενοι ἄξιόν τι λόγου παραλαβεῖν, εἰ μὴ ναῦν μίαν ἢ δύο τῶν Ἀθηναίων οἱ Συρακόσιοι καταδύσαντες, διεκρίθησαν· καὶ ὁ πεζὸς ἅμα ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπήλθεν. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ οἱ μὲν Συρακόσιοι

aurre egitera; beste batzuk, berriz, Olinpieio barrutik eta ingurutik azkar datozen zaldizko eta xabalina jaurtitzailerik aurre egitera, eta gainerakoek, azkenik, ontzietara jotzen dute, edo itsasertzera, eta ontziak ekipatu bezain laster, hirurogeita hamabostekin irteten dira. Sirakusarrenak laurogei inguru dira.

38.– Ia egon osoa elkarren indarrak neurtzen igaro eta gero, aurrera nahiz atzera eginez, eta batak ere nagusitasun nabaririk lortzen ez zuela –sirakusarrek atenastarren ontzi bat edo bi hondoratzea salbu–, elkarrengandik banandu ziren. Lehorreko tropak ere murailara erretiratu ziren.

Hurrengo egunean sirakusarrak gelditu egon ziren, zer egiteko asmoa zuten erakutsi gabe. Halere, Niziasek, itsas bataila orekatua izan zela –sirakusarrek beste saialdi bat egingo zutela aurreikusten zuenez, ontzi matxuratuak berehala konpontzeko eta zamaontziak euren oholesiaren aurrean ainguratzeko agindu ziren triararkoei, oholesi hori itsasoraino tinkatu baitzuten, ontzien aurrean, portu itxiaren eginkizuna betetzeko. Zamaontziak bata bestetik gehienez ere bi pletrora kokatu zituen, ontziren batek horren premia izanez han babes segurua aurkitu eta berriro lasai bihur zedin. Atenastarrek egun osoan jardun zuten lan horietan, gaua sartu arte.

39.– Hurrengo egunean, sirakusarrak lehen baino goizago abiatzen dira, nahiz eta taktika berarekin –aldi berean lehorretik eta itsasotik erasotzea–, eta badoaz atenastarren aurka. Bi flotek lehen bezala aurkatu eta egun gehiena ematen dute hala, bata bestearen indarrak neurtzen, harik eta korintoar batek, Ariston Pirrikokoak, sirakusarren ontzidiko piloturik onena berau, ontzietako buruzagi kideak konbentzitzen dituen arte itsasertzean merkatua antolatzeko agintzea merkatu hori hirian egin ohi dutenei, eta hara jeneroa eraman eta sal dezatela, itsasgizonek lehorreratu eta bazkal dezaten segituan beren ontzien ondoan, eta ondoren, erasora bihur daitezen arratsaldean, atenastarrak ustekabe harrapatuz.

40.– Buruzagiak konbentzitu ondoren, mezulari bat bidali eta merkatua antolatzen da. Bat-batean hirirantz erretiratzen dira, bada, atzez arrau-nean, eta lehorrera iritsita, hantxe bazkaltzen hasten dira. Atenastarrek, beren aldetik, etsaia garaitua sentitzearren erretiratu delakoan, lasai lehorreratu eta beste zeregin batzuk burutu ondoren, beraiek ere bazkaltzen hasten dira, egun horretan jada borrokarik emango ez delakoan.

ήσύχαζον, οὐδὲν δηλοῦντες ὁποῖόν τι τὸ μέλλον ποιήσουσιν· ὁ δὲ Νικίας ἰδὼν ἀντίπαλα τὰ τῆς ναυμαχίας γενόμενα καὶ ἐλπίζων αὐτοὺς αὖθις ἐπιχειρήσειν τοὺς τε τριηράρχους ἡνάγκαζεν ἐπισκευάζειν τὰς ναῦς, εἴ τις τι ἐπεπονήκει, καὶ ὀλκάδας προώρμισε πρὸ τοῦ σφετέρου σταυρώματος, ὃ αὐτοῖς πρὸ τῶν νεῶν ἀντὶ λιμένος κληστοῦ ἐν τῇ θαλάσῃ ἐπεπήγει. διαλειπούσας δὲ τὰς ὀλκάδας ὅσον δύο πλέθρα ἀπ' ἀλλήλων κατέστησεν, ὅπως, εἴ τις βιάζοιτο ναῦς, εἴη κατάφευξις ἀσφαλῆς καὶ πάλιν καθ' ἡσυχίαν ἔκπλους. παρασκευαζόμενοι δὲ ταῦτα ὅλην τὴν ἡμέραν διετέλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι μέχρι νυκτός.

[39] Τῇ δ' ὑστεραίᾳ οἱ Συρακόσιοι τῆς μὲν ὥρας πρωίτερον, τῇ δ' ἐπιχειρήσει τῇ αὐτῇ τοῦ τε πεζοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ προσέμισγον τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ ἀντικαταστάντες ταῖς ναυσὶ τὸν αὐτὸν τρόπον αὖθις ἐπὶ πολὺ διῆγον τῆς ἡμέρας πειρώμενοι ἀλλήλων, πρὶν δὴ Ἀρίστων ὁ Πυρρήχου Κορίνθιος, ἄριστος ὢν κυβερνήτης τῶν μετὰ Συρακοσίων, πείθει τοὺς σφετέρους τοῦ ναυτικοῦ ἄρχοντας, πέμψαντας ὡς τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπιμελομένους, κελεῦειν ὅτι τάχιστα τὴν ἀγορὰν τῶν πωλουμένων παρὰ τὴν θάλασσαν μεταστῆσαι κομίσαντας, καὶ ὅσα τις ἔχει ἐδώδιμα, πάντας ἐκεῖσε φέροντας ἀναγκάσαι πωλεῖν, ὅπως αὐτοῖς ἐκβιβάσαντες τοὺς ναύτας εὐθύς παρὰ τὰς ναῦς ἀριστοποιήσωνται, καὶ δι' ὀλίγου αὖθις καὶ αὐθὴ μερὸν ἀπροσδοκῆτοίς τοῖς Ἀθηναίοις ἐπιχειρῶσιν.

[40] Καὶ οἱ μὲν πεισθέντες ἔπεμψαν ἄγγελον, καὶ ἡ ἀγορὰ παρεσκευάσθη, καὶ οἱ Συρακόσιοι ἐξαίφνης πρῦμναν κρουσάμενοι πάλιν πρὸς τὴν πόλιν ἔπλευσαν καὶ εὐθύς ἐκβάντες αὐτοῦ ἄριστον ἐποιοῦντο· οἱ δ' Ἀθηναῖοι νομίσαντες αὐτοὺς ὡς ἡσημένους σφῶν πρὸς τὴν πόλιν ἀνακρούσασθαι, καθ' ἡσυχίαν ἐκβάντες τὰ τε ἄλλα διεπράσσοντο καὶ τὰ ἀμφὶ τὸ ἄριστον ὡς τῆς γε ἡμέρας ταύτης οὐκέτι οἰόμενοι ἂν ναυμαχῆσαι. ἐξαίφνης δὲ οἱ Συρακόσιοι πληρώσαντες τὰς ναῦς ἐπέπλεον αὖθις· οἱ δὲ διὰ πολλοῦ θορύβου καὶ ἄσιτοι οἱ πλείους οὐδενὶ κόσμῳ ἐσβάντες μόλις ποτὲ ἀντανήγοντο. καὶ χρόνον μὲν τινα ἀπέσχοντο ἀλλήλων φυλασσόμενοι· ἔπειτα οὐκ ἐδόκει τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὸ σφῶν αὐτῶν διαμέλλοντας κόπῳ ἀλίσκεσθαι, ἀλλ' ἐπιχειρεῖν ὅτι τάχιστα, καὶ

Bat-batean, ordea, sirakusarrak ontzietara igo eta aurka datozkie. Orduan atenastarrak, harridura eta nahasmenaz, gehienak oraindik baraurik, ahal den moduan ontziratu eta lan handiz irteten dira etsaiari aurre egitera. Aldi batez, batak bestea zaindu eta talka egitea ekiditen dute, baina gero atenastarrak, talka ekiditen atzeratzearren nekeak gain-di ez dezan, ahalik lasterren erasoia jotzea erabakitzen du, eta, harenga baten ostean aurrera egin eta borrokari hasiera ematen dio.

Sirakusarrek eutsi egiten diote, brankaz talka egitearen taktika erabiliz, aurrez ebatzi bezala, eta beren branketako gailuekin ontzi atenastarren arraun guneaz aurreko brankak hausten dituzte, eta bitartean kubiartatik jaurtikitako xabalinekin kalte handiak eragin atenastarrei. Baina oraindik askoz kalte handiago daragiete txalupetan inguratzen dituzten sirakusarrek, ontzien arraun lerropean sartuta albotik lantzak jaurtikiz.

41.– Azkenean sirakusarrek lortu zuten garaipena, era horretara borrokatzeko ahaleginak bideratu ondoren; eta atenastarrak, ihesean, euren ainguralekuan babestu ziren, zamaontzien artetik igaroz. Ontzi sirakusarrek zamaontzien lerro horretaraino jazarri zituzten, baina zamaontziotan finkatuta eta zintzilika sarrera oztopatzen zuten zamaon habek eragotzi zieten aurrerago jarraitzea. Hartaz, garaipenak itsututa gehiegi hurbildu ziren bi ontzi sirakusar hondatu egin ziren, eta euretariko baten tripulazioa preso hartu.

Sirakusarrek, zazpi ontzi atenastar hondatu, gizon asko preso hartu eta beste batzuk hil ondoren, erretreta agindu zuten eta trofeoak eraiki bi itsas garaipen haiengatik. Itsasoz askoz sendoagoak ziren uste osoa zeukaten orduan, eta lehorreko tropak ere garaile aterako zirela uste zuten, gainera.

42.– Gauzak horrela, Demostenes eta Eurimedonte iritsi ziren sorospen tropa atenastarrekin: hirurogeita hamahiru ontzi inguru, Atenaskoak bertakoak ez zirenak barne hartuta, bost mila hoplita inguru, atenastarrak eta aliatuak barne, eta hainbat xabalina jaurtitzaile barbaro nahiz heleniar, hala nola habailariak, arkulariak, eta gainerako ordezeko hornikuntzak.

Hori ikusteak etsipen handi samarra eragin zuen une batez sirakusarren eta euron aliatuengan, arriskutik irteteko modurik ez zutelakoan izango; izan ere, Dezeliako gotortze lanek ez zuten mugarazten arean ere atenastarren tropa kopurua, berau lehen espedizioetakoa bezalakoa bai-

ἐπιφερόμενοι ἐκ παρακελεύσεως ἐναυμάχουν. οἱ δὲ Συρακόσιοι δεξάμενοι καὶ ταῖς [τε] ναυσὶν ἀντιπρώροις χρώμενοι, ὥσπερ διενόηθσαν, τῶν ἐμβόλων τῇ παρασκευῇ ἀνερορήγνυσαν τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς ἐπὶ πολὺ τῆς παρεξαιρεσίας, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν καταστροφμάτων αὐτοῖς ἀκοντίζοντες μεγάλα ἔβλαπτον τοὺς Ἀθηναίους, πολὺ δ' ἔτι μείζω οἱ ἐν τοῖς λεπτοῖς πλοίοις περιπλέοντες τῶν Συρακοσίων καὶ ἔς τε τοὺς ταρσοὺς ὑποπίπτοντες τῶν πολεμίων νεῶν καὶ ἐς τὰ πλάγια παραπλέοντες καὶ ἔξ αὐτῶν ἐς τοὺς ναύτας ἀκοντίζοντες.

[41] Τέλος δὲ τούτῳ τῷ τρόπῳ κατὰ κράτος ναυμαχοῦντες οἱ Συρακόσιοι ἐνίκησαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τραπόμενοι διὰ τῶν ὀλκάδων τὴν κατάφευξιν ἐποιοῦντο ἐς τὸν ἑαυτῶν ὄρμον. αἱ δὲ τῶν Συρακοσίων νῆες μέχρι μὲν τῶν ὀλκάδων ἐπεδίωκον· ἔπειτα αὐτοὺς αἱ κεραῖαι ὑπὲρ τῶν ἔσπλων αἱ ἀπὸ τῶν ὀλκάδων δελφινόφοροι ἠρμέναι ἐκάλυον. δύο δὲ νῆες τῶν Συρακοσίων ἐπαιρόμεναι τῇ νίκῃ προσέμειξαν αὐτῶν ἐγγὺς καὶ διεφθάρησαν, καὶ ἡ ἑτέρα αὐτοῖς ἀνδράσιν ἔάλω. καταδύσαντες δ' οἱ Συρακόσιοι τῶν Ἀθηναίων ἑπτὰ ναῦς καὶ κατατραυματίσαντες πολλὰς ἀνδρας τε τοὺς μὲν πολλοὺς ζωγρήσαντες, τοὺς δὲ ἀποκτείναντες ἀπεχώρησαν, καὶ τροπαῖά τε ἀμφοτέρων τῶν ναυμαχιῶν ἔστησαν, καὶ τὴν ἐλπίδα ἤδη ἐχυρὰν εἶχον ταῖς μὲν ναυσὶ καὶ πολὺ κρείσσους εἶναι, ἐδόκουν δὲ καὶ τὸν πεζὸν χειρώσεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὥς ἐπιθησόμενοι κατ' ἀμφοτέρα παρασκευάζοντο αὖθις.

[42] Ἐν τούτῳ δὲ Δημοσθένης καὶ Εὐρυμέδων ἔχοντες τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν βοήθειαν παραγίγνονται, ναῦς τε τρεῖς καὶ ἑβδομήκοντα μάλιστα ξὺν ταῖς ξενικαῖς καὶ ὀπλίτας περὶ πεντακισχιλίους ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ξυμμάχων, ἀκοντιστάς τε βαρβάρους καὶ Ἑλληνας οὐκ ὀλίγους, καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἱκανήν. καὶ τοῖς μὲν Συρακοσίοις καὶ ξυμμάχοις κατάπληξιν ἐν τῷ αὐτίκα οὐκ ὀλίγη ἐγένετο, εἰ πέρας μηδὲν ἔσται σφίσι τοῦ ἀπαλλαγῆναι τοῦ κινδύνου, ὀρῶντες οὐτε διὰ τὴν Δεκέλειαν τειχιζομένην οὐδὲν ἦσσαν στρατὸν ἶσον καὶ παραπλήσιον τῷ προτέρῳ ἐπεληλυθότα τὴν τε τῶν Ἀθηναίων δύναμιν πανταχόσε πολλὴν φαινομένην· τῷ δὲ προτέρῳ στρατεύματι τῶν Ἀθηναίων ὥς ἐκ κακῶν ῥώμη τις ἐγεγένητο. ὁ δὲ Δημοσθένης

tzen, edo gutxi-gutxiago, eta botere atenastarraren handitasuna ageri baitzen alde guztietan. Tropa atenastarrari, ordea, jasan berri zituen porrotek uzten zioten neurrian, nolabaiteko adorea eman zion haiek iristeak.

Demostenesek egoera hura ikusi zuenean, ezin zela ibili denbora gal-tzen iritzi zitzaion, eta Niziasi gertatu zitzaiona gerta zedin utzi; izan ere, hark hasiera batean beldurra eragin zuen arren, gero ez zituen ez eraso berehala sirakusarrak, baizik eta Katanara joan zen negua igarot-tera, prestigioa galdu zuen eta Gilipo bera ere aurreratu egin zitzaion Peloponesoko tropekin; Niziasek berehala eraso egin balu, sirakusa-rrek deitu ere ez zituzten egingo tropa peloponesoarrak, alegia. Zeren sirakusarrak, aski indar zutela uste zuten, ez baitziren jabetuko beren gutxiagotasunaz harik eta setiatuak izan arte, eta orduan alferrik zate-keen peloponesoarren laguntza, nahiz eta etorri arazi. Hortaz, Demos-tenesek, halako gogoetak eginez eta etsaiari une hartan lehenengo egu-nak ematen ziola beldur handiena uste izanik, bere tropak oraingoz behintzat haiengan eragiten zuen nahasmenaz ahalik arinen baliatzea ebatzi zuen.

Beraz, ikusirik nahikoa soila zela sirakusarrek atenastarren blokeoa eragozteko baliatzen zuten zeharreko murrua, eta, Epipoletarako sarbi-dea eta ondoren han kokaturiko kanpamendua mendeen hartuz gero nahiko erraza izango zela murre hori hartzea —etsaiak ez baitziren aur-pegia eman ere egingo leku hartan—, ahalik arinen eraso nahi zuen, eta eraso hartan zekusan gerra erabakitzeko modurik azkarrena, zeren garaipena lortuz gero Sirakusa hartuko baitzuen, edo bestela tropak erretiratu eta atenastar soldaduei nahiz bere hiriari oro har kalte gehia-gorik eragin ez.

Horrela, bada, atenastarrak Sirakusako soroak deboilatzen hasi ziren Anapo ibarretan, eta atenastar gudarosteak, lehorrekoak nahiz itsaso-koak, hasieran bezain nagusi bihurtu ziren, sirakusarrak ez baitziren ausartzen haiei aurre egiten ez era bateko ez besteko tropekin, Olin-pieioko zaldizkoekin eta xabalina jaurtitzaileekin izan ezik.

43. Ondoren, Demostenesek zeharreko murraren kontrako saialdi bat egitea erabaki zuen makinez baliatuz. Makinok murrura hurbiltzerako-an murre-zaintzaile etsaiak erre egin zituen, eta gainerako tropa era-sotzaileei atzera eragin puntu askotan, denbora gehiago alferrik ez gal-

ιδὼν ὥς εἶχε τὰ πράγματα καὶ νομίσας οὐχ οἷόν τε εἶναι διατρίβειν οὐδὲ παθεῖν ὅπερ ὁ Νικίας ἔπαθεν (ἀφικόμενος γὰρ τὸ πρῶτον ὁ Νικίας φοβερὸς, ὥς οὐκ εὐθὺς προσέκειτο ταῖς Συρακούσαις, ἀλλ' ἐν Κατάνῃ διεχέιμαζεν, ὑπερώφθη τε καὶ ἔφθασεν αὐτὸν ἐκ τῆς Πελοποννήσου στρατιᾷ ὁ Γύλιππος ἀφικόμενος, ἦν οὐδ' ἂν μετέπεμψαν οἱ Συρακόσιοι, εἰ ἐκεῖνος εὐθὺς ἐπέκειτο· ἱκανοὶ γὰρ αὐτοὶ οἰόμενοι εἶναι ἅμα τ' ἂν ἔμαθον ἥσους ὄντες καὶ ἀποτετειχισμένοι ἂν ἦσαν, ὥστε μὴδ' εἰ μετέπεμψαν ἔτι ὁμοίως ἂν αὐτοὺς ὠφέλειν), ταῦτα οὖν ἀνασκοπῶν ὁ Δημοσθένης, καὶ γινώσκων ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν τῷ παρόντι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ μάλιστα δεινότητός ἐστι τοῖς ἐναντίοις, ἐβούλετο ὅτι τάχος ἀποχρήσασθαι τῇ παρουσίᾳ τοῦ στρατεύματος ἐκπλήξει. καὶ ὁρῶν τὸ παρατεῖχισμα τῶν Συρακοσίων, ᾧ ἐκάλυσαν περιτειχίσαι σφᾶς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπλοῦν ὃν καί, εἰ κρατήσῃε τις τῶν τε Ἐπιπολῶν τῆς ἀναβάσεως καὶ αὐθις τοῦ ἐν αὐταῖς στρατοπέδου, ῥαδίως ἂν αὐτὸ ληφθῇ (οὐδὲ γὰρ ὑπομεῖναι ἂν σφᾶς οὐδένα), ἠπείγετο ἐπιθέσθαι τῇ πείρᾳ, καὶ οἱ ξυντομωτάτην ἡγεῖτο διαπολέμησιν· ἥ γὰρ κατορθώσας ἔξιν Συρακούσας, ἢ ἀπάξειν τὴν στρατιάν καὶ οὐ τρίψεσθαι ἄλλως Ἀθηναίους τε τοὺς ξυστρατευομένους καὶ τὴν ξύμπασαν πόλιν. Πρῶτον μὲν οὖν τὴν τε γῆν ἐξελθόντες τῶν Συρακοσίων ἔτεμον οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τὸν Ἄναπον, καὶ τῷ στρατεύματι ἐπεκράτουν ὥσπερ τὸ πρῶτον, τῷ τε πεζῷ καὶ ταῖς ναυσίν (οὐδὲ γὰρ καθ' ἕτερα οἱ Συρακόσιοι ἀντεπεξῆσαν ὅτι μὴ τοῖς ἵππευσι καὶ ἀκοντισταῖς ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπιείου).

[43] Ἐπειτα μηχαναῖς ἔδοξε τῷ Δημοσθένει πρότερον ἀποπειρᾶσαι τοῦ παρατεῖχίσματος. ὥς δὲ αὐτῷ προσαγαγόντι κατεκαύθησάν τε ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀπὸ τοῦ τείχους ἀμυνομένων αἱ μηχαναὶ καὶ τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ πολλαχῇ προσβάλλοντες ἀπεκρούοντο, οὐκέτι ἔδόκει διατρίβειν, ἀλλὰ πείσας τόν τε Νικίαν καὶ τοὺς ἄλλους ξυνάρχοντας, ὥς ἐπενόει, τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Ἐπιπολῶν ἐποιεῖτο. καὶ ἡμέρας μὲν ἀδύνατα ἔδόκει εἶναι λαθεῖν προσελθόντας τε καὶ ἀναβάντας, παραγγείλας δὲ πέντε ἡμερῶν σιτία καὶ τοὺς λιθολόγους καὶ τέκτονας πάντας λαβὼν καὶ ἄλλην παρασκευὴν τοξευμάτων τε καὶ ὅσα ἔδει, ἦν κρατῶσι, τειχίζοντας ἔχειν, αὐτὸς μὲν ἀπὸ

tzea erabaki zuen, eta, Nizias eta beste buruzagi kide batzuk konbentzitu ondoren, Epipolen kontrako eraso egitera prestatu zen, hasieran planteatu bezala.

Ezinezko zeritzenez egunez Epipoletan gora egiteari etsaia konturatu gabe, bost egunerako hazkurriak eramateko agindua eman zuen, eta, behin arotzak, harginak eta gainerako ekipo guztia, gehi arkulariak eta –garaipena lortuz gero– murrua eraikitze behar zen guztia prestatu ondoren, Eurimedonterekin eta Menandrorekin abiatu zen, lehen loaren ostean, Epipoletan gora tropa guztiekin, Nizias murruetan geratzen zen bitartean.

Eurielo aldetik, hasiera batean arestiko tropak bezala, Epipoletara igotzean, zaindari sirakusarrak ez ziren ohartu, eta han zegoen gotorleku sirakusarrera sartu, hura konkistatu eta goarnizioko soldadu batzuk hil zituzten, baina gehienek arrapaladan ihes egitea lortu zuten Epipoletako gotorleku aurreratuetan kokatuta zeuden destakamenduetara, haietarikoa bata sirakusarrek osatua, bestea gainerako siziliarrek, eta hirugarrena aliatuek; eta Epipoletako guneko horretako goarnizioaren lehen lerroan zeuden seiehun sirakusarrei ere erasoaren abisua pasatu zieten. Horiek berehalaxe etorri zitzaizkien laguntza ematera, baina Demostenes eta atenastarrak aurkatu zitzaizkienean, ihesean jarri zituzten, haiek borrokan erakutsitako adorea bikaina gorabehera.

Eta aurrera jarraitzen dute, uneko bulkadarekin hasierako egitasmoa burutzen ez atzeratzearen, beren lagunek zeharreko murru sirakusarra hartu eta almenak eraisten dituzten bitartean, hango zaintzaileek ezin diotelako eutsi lehenengo eraso horri.

Baina han datoz euren gotorleku aurreratuetatik bai sirakusarrak baita aliatuak, Gilipo eta bere tropak tartean, eta, atenastarren gaueko ausardia uste gabeko hark hasieran nahasi baditu ere, atenastarren kontra jotzen dute; baina haien bulkadaren aurrean, atzera egin behar dute lehen inkontruan. Halere, atenastarrek modu desordenatuagoan aurrera jotzean, jada garaile direla uste izanik eta oraindik borrokan sartuak ez diren tropa etsaiaren lerro artetik ahalik azkarren igaro nahian –bulkada apaltzean etsaiok berriro bil ez daitezela–, beoziarrek eutsi egiten diote lehen erasoari, eta ondoren kontraerasora pasatu eta atenastarrei atzera eragin, eta jarraian ihes eragin.

44.– Atenastarrak, alde batean eta bestean zer gertatzen zen zehazki jakiterik ez zeukatenez, nahasmen eta desordena larrian aurkitu ziren

πρώτου ὕπνου καὶ Εὐρυμέδων καὶ Μένανδρος ἀναλαβὼν τὴν πᾶσαν στρατιὰν ἐχώρει πρὸς τὰς Ἐπιπολάς, Νικίας δὲ ἐν τοῖς τείχεσιν ὑπελέλειπτο. καὶ ἐπειδὴ ἐγένοντο πρὸς αὐταῖς κατὰ τὸν Εὐρύηλον, ἤπερ καὶ ἡ προτέρα στρατιὰ τὸ πρῶτον ἀνέβη, λανθάνουσί τε τοὺς φύλακας τῶν Συρακοσίων, καὶ προσβάντες τὸ τεῖχισμα ὃ ἦν αὐτόθι τῶν Συρακοσίων αἰρουῖσι καὶ ἄνδρας τῶν φυλάκων ἀποκτείνουσιν. οἱ δὲ πλείους διαφυγόντες εὐθύς πρὸς τὰ στρατόπεδα, ἃ ἦν ἐπὶ τῶν Ἐπιπολῶν τρία ἐν προτειχίσμασιν, ἐν μὲν τῶν Συρακοσίων, ἐν δὲ τῶν ἄλλων Σικελιωτῶν, ἐν δὲ τῶν Συμμάχων, ἀγγέλλουσι τὴν ἔφοδον καὶ τοῖς ἑξακοσίοις τῶν Συρακοσίων, οἱ καὶ πρῶτοι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τῶν Ἐπιπολῶν φύλακες ἦσαν, ἔφραζον. οἱ δ' ἐβοήθουν τ' εὐθύς, καὶ αὐτοῖς ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐντυχόντες ἀμυνομένους προθύμως ἔτρεψαν. καὶ αὐτοὶ μὲν εὐθύς ἐχώρουν ἐς τὸ πρόσθεν, ὅπως τῇ παρουσίᾳ ὀρμῇ τοῦ περαίνεσθαι ὧν ἕνεκα ἦλθον μὴ βραδεῖς γένωνται· ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης τὸ παρατείχισμα τῶν Συρακοσίων οὐχ ὑπομενόντων τῶν φυλάκων ἤρουν τε καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀπέσυρον. οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ οἱ Σύμμαχοι καὶ ὁ Γύλιππος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐβοήθουν ἐκ τῶν προτειχισμάτων, καὶ ἀδοκῆτου τοῦ τολμήματος σφίσιν ἐν νυκτὶ γενομένου προσέβαλόν τε τοῖς Ἀθηναίοις ἐκπεπληγμένοι καὶ βία σθέντες ὑπ' αὐτῶν τὸ πρῶτον ὑπεχώρησαν. προϊόντων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν ἀταξίᾳ μᾶλλον ἤδη ὥς κεκρατηκότων καὶ βουλομένων διὰ παντὸς τοῦ μήπω μεμαχημένου τῶν ἐναντίων ὥς τάχιστα διελθεῖν, ἵνα μὴ ἀνέντων σφῶν τῆς ἐφόδου αὐθις ξυστραφῶσιν, οἱ Βοιωτοὶ πρῶτοι αὐτοῖς ἀντέσχον καὶ προσβαλόντες ἔτρεψάν τε καὶ ἐς φυγὴν κατέστησαν.

[44] Καὶ ἐνταῦθα ἤδη ἐν πολλῇ ταραχῇ καὶ ἀπορίᾳ ἐγίγνοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ἦν οὐδὲ πυθέσθαι ῥάδιον ἦν οὐδ' ἀφ' ἑτέρων ὅτῳ τρόπῳ ἕκαστα ξυνηνέχθη. ἐν μὲν γὰρ ἡμέρᾳ σαφέστερα μὲν, ὅμως δὲ οὐδὲ ταῦτα οἱ παραγενόμενοι πάντα πλὴν τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος μόλις οἶδεν· ἐν δὲ νυκτομαχίᾳ, ἡ μόνη δὴ στρατοπέδων μεγάλων ἐν γε τῷδε τῷ πολέμῳ ἐγένετο, πῶς ἂν τις σαφῶς τι ἦδει; ἦν μὲν γὰρ σελήνη λαμπρά, ἑώρων δὲ οὕτως ἀλλήλους ὥς ἐν σελήνῃ εἰκὸς τὴν μὲν ὄψιν τοῦ σώματος προορᾶν, τὴν δὲ γνῶσιν

orduan. Egun argitan gauzak argiago ikusten dira, jakina, eta, borrokan ari direnek inguruan gertatzen denaz zehatz-mehatz jabetu ez arren, gaingiroki behintzat badakite zer gertatzen den; baina gauez arituz gero –huraxe izan baitzen bi armada handiren artean gauean burutu zen bataila bakarra–, zelan jabetu zehazki gertatzen zegoenaz? Ilargi argia zegoen, hori bai, baina ilargiaren argitan ikus daitekeen moduan baizik ez zuten elkar ikusten: lagun baten figura ikusten zuten aurrean, baina burkidea zen ala ez ziur jakin gabe. Gainera, tropa bietako hoplita ugariak leku estu batean nahaspilatuta ari ziren borrokan.

Atenastarren alderdian, batzuk garaituak ziren bitartean, beste batzuek lehen bulkada hark eramanda jarraitzen zuten; baina gainerako tropak, gehienak gora igoak ziren bitartean, beste batzuk aldapan gora zetozen oraindik eta ez zekiten zehazki nora jo behar zuten, zeren abangoardian, porrota hasita zegoenez, nahaspila baitzen nagusi, eta zaila zitzaien bereiztea bakoitza zein aldetakoa zen, hango oihuen nahastearekin.

Sirakusarren eta beren aliatuen aldean, berriz, garaile zirela uste izanik, oihu ez gutxiarekin ematen zioten adorea elkarri, ezinezkoa baitzen gauez seinaleak erabiltzea, eta erasotzaileei eusten zieten. Atenastarrei dagokienez, elkarren bila zebiltzan eta aurretik zetorkien edonor hartzen zuten etsaitzat, nahiz eta bueltan ihes zetozen burkideak izan; kontsigna maiz galdatzen zuten, elkar ezagutzeko beste modurik ez zegoen eta, harrabots itzela sortzen zuten denek batera galdezka, eta beren kontsigna etsaiari ere ematen zioten. Aldiz, ez zekiten zein zen etsaiaren kontsigna, zeren horiek, garaile izanik, ez baitziren barreiatu; hortaz, atenastarren talde handiago batek etsairen batzuekin topo egin eta kontsigna ematean, haiek hanka egiten zuten –atenastarren kontsigna ezagutzen zutelako–, baina azken hauek gutxiago izan eta haienari erantzun ezean, jo eta hil egiten zituzten.

Baina *pean* gerra-kanta izan zen atenastarrak desabantaila larrienean jarri zituenak; izan ere, argostarrek, korzizarrek eta armada atenastarreko gudari doriarrek oro har peana kantatzen zutenean, etsaiarenaren hain antzekoa izanik, azken hauenak bezain beldur handia eragiten zien atenastarrei.

Eta horrela, azkenez, nahas-mahasi hartan, tropa bereko sail ezberdinetako burkideekin topo egitean, lagunak lagunekin eta erkideek erkideekin, ez soilik panikoa eragin, baizik elkarrekin borrokan jardun eta

τοῦ οἰκείου ἀπιστεῖσθαι. ὀπλῖται δὲ ἀμφοτέρων οὐκ ὀλίγοι ἐν στενο χωρία ἀνεστρέφοντο. καὶ τῶν Ἀθηναίων οἱ μὲν ἤδη ἐνικῶντο, οἱ δ' ἔτι τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ ἀήσηστοι ἐχώρουν. πολὺ δὲ καὶ τοῦ ἄλλου στρατεύματος αὐτοῖς τὸ μὲν ἄρτι ἀνεβέβηκει, τὸ δ' ἔτι προσανῆει, ὥστ' οὐκ ἠπίσταντο πρὸς ὅτι χρὴ χωρῆσαι. ἤδη γὰρ τὰ πρόσθεν τῆς τροπῆς γεγενημένης ἐτετάρακτο πάντα καὶ χαλεπὰ ἦν ὑπὸ τῆς βοῆς διαγνῶναι. οἱ τε γὰρ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ὡς κρατοῦντες παρεκελεύοντό τε κραυγῇ οὐκ ὀλίγῃ χρώμενοι, ἀδύνατον ὃν ἐν νυκτὶ ἄλλῳ τῷ σημῆναι, καὶ ἅμα τοὺς προσφερομένους ἐδέχοντο· οἱ τε Ἀθηναῖοι ἐζήτουν τε σφᾶς αὐτοὺς καὶ πᾶν τὸ ἐξ ἐναντίας, καὶ εἰ φίλιον εἶη τῶν ἤδη πάλιν φευγόντων, πολέμιον ἐνόμιζον, καὶ τοῖς ἐρωτήμασι τοῦ ξυνθήματος πυκνοῖς χρώμενοι διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄλλῳ τῷ γνωρίσαι σφίσι τε αὐτοῖς θόρυβον πολὺν παρῆχον ἅμα πάντες ἐρωτῶντες καὶ τοῖς πολεμίοις σαφὲς αὐτὸ κατέστησαν· τὸ δ' ἐκείνων οὐχ ὁμοίως ἠπίσταντο διὰ τὸ κρατοῦντας αὐτοὺς καὶ μὴ διεσπασμένους ἦσσαν ἀγνοεῖσθαι, ὥστ' εἰ μὲν ἐντύχοιέν τισι κρείσσους ὄντες τῶν πολεμίων, διέφευγον αὐτοὺς ἅτε ἐκείνων ἐπιστάμενοι τὸ ξύνθημα, εἰ δ' αὐτοὶ μὴ ἀποκρίνοιτο, διεφθείροντο. μέγιστον δὲ καὶ οὐχ ἥκιστα ἐβλάψε καὶ ὁ παιανισμός· ἀπὸ γὰρ ἀμφοτέρων παραπλήσιος ὦν ἀπορίαν παρῆχεν. οἱ τε γὰρ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι καὶ ὅσον Δωρικὸν μετ' Ἀθηναίων ἦν, ὅποτε παιανίσειαν, φόβον παρῆχε τοῖς Ἀθηναίοις, οἱ τε πολέμιοι ὁμοίως. ὥστε τέλος ξυμπεσόντες αὐτοῖς κατὰ πολλὰ τοῦ στρατοπέδου, ἐπεὶ ἅπαξ ἐταράχθησαν, φίλοι τε φίλοις καὶ πολῖται πολίταις, οὐ μόνον ἐς φόβον κατέστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ἐλθόντες μόλις ἀπελύοντο. καὶ διωκόμενοι κατὰ τε τῶν κρημνῶν [οἱ] πολλοὶ ῥίπτοντες ἑαυτοὺς ἀπώλλυντο, στενῆς οὐσῆς τῆς ἀπὸ τῶν Ἐπιπολῶν πάλιν καταβάσεως, καὶ ἐπειδὴ ἐς τὸ ὁμαλὸν οἱ σφζόμενοι ἄνωθεν καταβαῖεν, οἱ μὲν πολλοὶ αὐτῶν καὶ ὅσοι ἦσαν τῶν προτέρων στρατιωτῶν ἐμπειρία μᾶλλον τῆς χώρας ἐς τὸ στρατόπεδον διεφύγγανον, οἱ δὲ ὕστερον ἦκοντες εἰσὶν οἱ διαμαρτόντες τῶν ὁδῶν κατὰ τὴν χώραν ἐπλανήθησαν· οὓς, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, οἱ ἱππῆς τῶν Συρακοσίων περιελάσαντες διέφθειραν.

nekez banantzen ziren. Etsaiak malkarretan behera jazarri eta amilde-gira jausita hil ziren ez gutxi, hertsia eta meharra baitzen Epipoletatik jaisten zen bidea. Laugunera bizirik jaistea lortzen zuten gehienak, batik bat lehen espedizioakoak izatearren paraje hura ezagutzen zutenak, kanpamenduan babesa aurkituz joan ziren. Ordea, okerreko bidetik joan eta kanpoan galduta zebiltzanak, eguna argitzean, zaldizko sirakusarrek inguratu eta hil zituzten.

45.— Sirakusarrek bi trofeo eraiki zuten hurrengo egunean: bata Epipoletan, eraso hasi zen lekuan, eta bestea beoziarrek kontraerasora igaro ziren lekuan. Eta atenastarrek, menia tarteko, euren hildakoak eraman zituzten.

Ez zen izan txikia atenastarren eta euren aliatuen hildako kopurua; eta, hala ere, gorpu kopuruari zegokion baino arma gehiago jaso ziren, zeren malkarretan behera jauzi egitera behartu zituztenak, batzuk hil egin ziren arren, beste batzuk salbu irten baitziren.

46.— Gertaera horien ondoren, uste gabeko garaipen haregatik adorea berreskuratuta, lehenago gertatu zen bezala, sirakusarrek Sikano bidali zuten hamabost ontzirekin Akragantera, zeina guda zibilean aurkitzen baitzen, hiri hura erakartzeko helburuarekin, ahal izanez gero. Gilipo ere berriro abiatu zen, lehorrez, Siziliako gainontzeko hirietara, haietan tropa gehiago biltzeko; izan ere, Epipoletako emaitzaren ondoren, atenastarren murrua oldarrez hartzeko itxaropena baitzuen.

47.— Bitartean, jeneral atenastarrak zer egin pentsatzen zeuden, gertutako porrota gogoan zutela, baita tropen erabateko etsimendua beren saialdiek porrot egiten zutelako, eta han iraun beharrak —gaixotasunek larriago bihurtzen zuten egoera hartan— arnegatu arazten zituelako. Gaixotasunena bi arrazoigatik zen: batetik, jendeak gaixotasun gehien jasan ohi duen urtaroen aurkitzen zirelako, eta, bestetik, kanpatuta zeuden leku hura zingiratsua eta osasunerako kaltegarria zelako. Eta, oro har, egoera hari etsigarria zeritzotelako.

Horregatik guztiagatik, Demostenes han ez jarraitzearen iritzikoa zen; Epipoletan burutu nahi zuen plan arriskutsuak porrot egin zuenez, haren botoa handik ahalik lasterren alde egitea zen, eta, itsasoko zeharkaldia egin ahal zen bitartean eta errefortzu gisara heldutako ontzietan oinarritutako nagusitasun militarra zeukaten bitartean, behintzat, denbora ez alferrik galtzea. Beste hau ere bazioen: beren hiriarentzat

[45] Τῇ δ' ὕστεραία οἱ μὲν Συρακόσιοι δύο τροπαῖα ἔστησαν, ἐπὶ τε ταῖς Ἐπιπολαῖς ἢ ἢ πρόσβασις καὶ κατὰ τὸ χωρίον ἢ οἱ Βοιωτοὶ πρῶτον ἀντέστησαν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἐκομίσαντο. ἀπέθανον δὲ οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν τε καὶ τῶν ξυμμάχων, ὅπλα μέντοι ἔτι πλείω ἢ κατὰ τοὺς νεκροὺς ἐλήφθη· οἱ γὰρ κατὰ τῶν κρημνῶν βιασθέντες ἄλλεσθαι ψιλοὶ [ἄνευ τῶν ἀσπίδων] οἱ μὲν ἀπώλλυντο, οἱ δ' ἐσώθησαν.

[46] Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν Συρακόσιοι ὥς ἐπὶ ἀπροσδοκίῳ εὐπραγία πάλιν αὐτῶν ἀναρρωσθέντες, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἐς μὲν Ἀκράγαντα στασιάζοντα πέντε καὶ δέκα ναυσὶ Σικανὸν ἀπέστειλαν, ὅπως ὑπαγάγοιτο τὴν πόλιν, εἰ δύναιτο· Γύλιππος δὲ κατὰ γῆν ἐς τὴν ἄλλην Σικελίαν ὥχετο αὐθις, ἄξων στρατιάν ἔτι, ὥς ἐν ἐλπίδι ὦν καὶ τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων αἰρήσειν βίαι, ἐπειδὴ τὰ ἐν ταῖς Ἐπιπολαῖς οὕτω ξυνέβη.

[47] Οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἐν τούτῳ ἐβουλευόντο πρὸς τε τὴν γεγεννημένην ξυμφορὰν καὶ πρὸς τὴν παρούσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατὰ πάντα ἀρρωστίαν. τοῖς τε γὰρ ἐπιχειρήμασιν ἐώρων οὐ κατορθοῦντες καὶ τοὺς στρατιώτας ἀχθομένους τῇ μονῇ· νόσω τε γὰρ ἐπιέζοντο κατ' ἀμφοτέρα, τῆς τε ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ταύτης οὔσης ἐν ἡ ἀσθενούσιν ἀνθρωποὶ μάλιστα, καὶ τὸ χωρίον ἅμα ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύοντο ἐλῶδες καὶ χαλεπὸν ἦν, τὰ τε ἄλλα ὅτι ἀνέλπιστα αὐτοῖς ἐφαίνετο. τῷ οὖν Δημοσθένει οὐκ ἐδόκει ἔτι χρῆναι μένειν, ἀλλ' ἅπερ καὶ διανοηθεὶς ἐς τὰς Ἐπιπολὰς διεκινδύνευσεν, ἐπειδὴ ἔσφαλτο, ἀπιέναι ἐψηφίζετο καὶ μὴ δια- τρίβειν, ἕως ἔτι τὸ πέλαγος οἶόν τε περαιοῦσθαι καὶ τοῦ στρατεύματος ταῖς γοῦν ἐπελθούσαις ναυσὶ κρατεῖν. καὶ τῇ πόλει ὠφελιμώτερον ἔφη εἶναι πρὸς τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ σφῶν ἐπιτειχίζοντας τὸν πόλεμον ποιεῖσθαι ἢ Συρακοσίους, οὓς οὐκέτι ῥάδιον εἶναι χειρώσασθαι· οὐδ' αὖ ἄλλως χρήματα πολλὰ δαπανῶντας εἰκὸς εἶναι προσκατῆσθαι.

[48] Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης τοιαῦτα ἐγίνωσκεν· ὁ δὲ Νικίας ἐνόμιζε μὲν καὶ αὐτὸς πόνηρα σφῶν τὰ πράγματα εἶναι, τῷ δὲ λόγῳ οὐκ ἐβούλετο αὐτὰ ἀσθενῇ ἀποδεικνύναι, οὐδ' ἐμφανῶς σφᾶς ψηφίζομένους μετὰ πολλῶν τὴν ἀναχώρησιν τοῖς πολεμίοις καταγγέλτους γίγνεσθαι· λαθεῖν γὰρ ἂν,

komenigarriagoa zela beraien lurralde barnean jasotako gotorlekuen kontra gerra zuzentzea eta ez jada mendean hartzea oso zaila zen sirakusarren kontra; halaber, ez zela arrazoizkoa hainbat gastu eragiten zuen setio hura luzatzea.

48.– Iritzi horretakoa zen, bada, Demostenes. Niziasen aburuz ere egoera txarrean aurkitzen ziren, baina ez zuen nahi bere ahuldadea modu irekian agertu, ezta erretretaren alde botoa askoren aurrean ageriro emateaz etsaia enteria zedin, zeren orduan aukera askoz gutxiago izango baitzuten etsaia ohartu gabe beren plana burutzeko. Gainera, setioarekin jarraituz gero, etsaiaren egoera beraiena baino okerragoa bihur zitekeen –eta hori bere lagunak baino hobeto ezagutzen zuen Niziasek–, zeren etsaiari, atenastarrak orain zeuzkaten ontziekin itsasoko nagusi izatean batez ere, hornikuntza zailtasunak estura eragin diezaiokeen. Azkenez, Sirakusan ba omen zen atenastarrei kontrol politikoa eman nahi zien talde bat, eta talde horrek proposamenak egin zizkion, handik ez itzultzeko eskatuz.

Gauza horien berri zekiela, Niziasek aukera biak ikusten zituen, eta baterako nahiz besterako arrazoiak baloratzen, baina jendaurrean esan zuen tropak ez zituela erretiratuko, berak ondo zekiela atenastarrek ez zutela ontzat emango Atenasen erabaki gabe alde egitea; izan ere, han gai horri buruzko botoa emango zutenak ez ziren izango egoera beren begiez zuzenean ikusitakoak, eurak bezala, baizik eta, beste batzuek egindako balorazioak entzun ondoren, elelderren batek egin zitzakeen kritikei kasu egingo zien.

Honako hau ere gehitu zuen: orain egoera izugarritzat jota oihuka ari zen soldadu askok, gehienek ez esatearren, hara iritsitakoan alderantzikoagatik egingo zutela oihu, hots, jeneralak eroskeriagatik itzuli zirela. Atenastarren izaera ondo ezagutzen zuenez, berak behintzat ez zuela gura inondik ere atenastarren esku hil, salaketa desohorezko eta injustu baten biktima, baizik nahiago zuela etsaien esku hil, besterik ez bada hiritar soil gisara arriskuari aurre eginez.

Eta euren egoera hain okerra izanik ere, sirakusarrena oraindik okerragoa zela esan zuen, zeren, mertzenarioen tropak euren baliabideen kontura mantentzen zituztenez, diru asko xahutzen baitzuten gotorlekuetako goarnizioetan, eta urtebete zeramaten flota ugari bat mantentzen; hortaz, diru aldetik zailtasunak bakarrik ez, baizik egoera etsigarria

όπότε βούλονται, τοῦτο ποιούντες πολλῶ ἦσπον. τὸ δέ τι καὶ
 τὰ τῶν πολεμίων, ἀφ' ὧν ἐπὶ πλεόν ἢ οἱ ἄλλοι ἠσθάνετο
 αὐτῶν, ἐλπίδος τι ἔτι παρείχε πονηρότερα τῶν σφετέρων
 ἔσεσθαι, ἣν καρτερώσι προσκαθήμενοι χρημάτων γὰρ
 ἀπορία αὐτοὺς ἐκτρύχῳσειν, ἄλλως τε καὶ ἐπὶ πλεόν ἤδη
 ταῖς ὑπαρχούσαις ναυσὶ θαλασσοκρατούντων. καὶ ἦν γὰρ
 τι καὶ ἐν ταῖς Συρακούσαις βυλόμενον τοῖς Ἀθηναίοις τὰ
 πράγματα ἐνδοῦναι, ἐπεκηρυκεύετο ὡς αὐτὸν καὶ οὐκ εἶα
 ἀπανίστασθαι. ἂ ἐπιστάμενος τῷ μὲν ἔργῳ ἔτι ἐπ' ἀμφοτέρω
 ἔχων καὶ διασκοπῶν ἀνείχε, τῷ δ' ἐμφανεῖ τότε λόγῳ οὐκ
 ἔφη ἀπάξειν τὴν στρατιάν. εὐ γὰρ εἰδέναι ὅτι Ἀθηναῖοι
 σφῶν ταῦτα οὐκ ἀποδέξονται, ὥστε μὴ αὐτῶν ψηφισαμένων
 ἀπελθεῖν. καὶ γὰρ οὐ τοὺς αὐτοὺς ψηφιεῖσθαι τε περὶ σφῶν
 [αὐτῶν] καὶ τὰ πράγματα ὥσπερ καὶ αὐτοὶ ὀρῶντας καὶ
 οὐκ ἄλλων ἐπιτιμῆσει ἀκούσαντας γνῶσεσθαι, ἀλλ' ἐξ ὧν
 ἂν τις εὖ λέγων διαβάλλοι, ἐκ τούτων αὐτοὺς πείσεσθαι.
 τῶν τε παρόντων στρατιωτῶν πολλοὺς καὶ τοὺς πλείους
 ἔφη, οἱ νῦν βοῶσιν ὡς ἐν δεινοῖς ὄντες, ἐκείσε ἀφικομένους
 τάναντία βοήσεσθαι ὡς ὑπὸ χρημάτων κατα- προδόντες οἱ
 στρατηγοὶ ἀπῆλθον. οὐκουν βούλεσθαι αὐτός γε ἐπιστάμενος
 τὰς Ἀθηναίων φύσεις ἐπ' αἰσχρᾷ τε αἰτία καὶ ἀδίκῳ ὑπ'
 Ἀθηναίων ἀπολέσθαι μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων, εἰ δεῖ,
 κινδυνεύσας τοῦτο παθεῖν ἰδίᾳ. τά τε Συρακοσίων ἔφη ὅμως
 ἔτι ἦσσω τῶν σφετέρων εἶναι καὶ χρήμασι γὰρ αὐτοὺς
 ξενοτροφοῦντας καὶ ἐν περιπολίοις ἅμα ἀναλίσκοντας καὶ
 ναυτικὸν πολὺ ἔτι ἐνιαυτὸν ἤδη βόσκοντας τὰ μὲν ἀπορεῖν, τὰ
 δ' ἔτι ἀμυχανήσιν· δισχίλιά τε γὰρ τάλαντα ἤδη ἀνηλωκέναι
 καὶ ἔτι πολλὰ προσοφείλειν, ἦν τε καὶ ὅτιοῦν ἐκλίπωσι τῆς
 νῦν παρασκευῆς τῷ μὴ διδόναι τροφήν, φθερεῖσθαι αὐτῶν
 τὰ πράγματα, ἐπικουρικὰ μᾶλλον ἢ δι' ἀνάγκης ὥσπερ τὰ
 σφέτερα ὄντα. τρίβειν οὖν ἔφη χρῆναι προσκαθημένους καὶ
 μὴ χρήμασιν, ὧν πολὺ κρείστους εἰσὶ, νικηθέντας ἀπιέναι.

[49] Ὁ μὲν Νικίας τοσαῦτα λέγων ἰσχυρίζετο, αἰσθόμενος
 τὰ ἐν ταῖς Συρακούσαις ἀκριβῶς καὶ τὴν τῶν χρημάτων
 ἀπορίαν καὶ ὅτι ἦν αὐτόθι πολὺ τὸ βυλόμενον τοῖς Ἀθηναίοις
 γίνεσθαι τὰ πράγματα καὶ ἐπικηρυκευόμενον πρὸς αὐτὸν
 ὥστε μὴ ἀπανίστασθαι, καὶ ἅμα ταῖς γοῦν ναυσὶ μᾶλλον ἢ

zuten aurrean: ordurako bi mila talentu gastatua zuten eta askoz gehiago zor, baina oraingo tropen zati bat baztertuz gero, haiek mantendu behar ez izateko, sistema osoa honda zekiekeen; izan ere, atenastarren erreklutatze sistema derrigorrezkoan ez bezala, tropa mertzenarioen mantenuan oinarritutako sistema baitzen haiena. Horregatik –esan zuen–, etsaiaren desgaste hura setioaren bidez mantendu beharra zegoen, eta ez diruagatik porrot eginda itzuli, zeren alde horretan etsaiak baino asko baliabide gehiago baitzuten beraiek.

49.– Niziasek horretaz ziurtasun osoz berba egiten zuen, Sirakusaren egoera ondo ezagutzen zuelako, hala finantza zailtasunak, nola gobernua atenastarren eskuetan jartzearen alde zegoen hiritarren talde hazia, kanpamendua ez altxatzeko proposamenak egin zizkiona, hain zuzen. Gainera, ontzidiari zegokionean behintzat, nagusitasuna beraiena izango zela uste zuen bete-betean.

Demostenesek, oster, ez zuen inola ere onartzen leku hartan jarraitu beharra; halere, erretreta egiteko Atenasko erabakiari itxaron beharra bazegoen, tropak Tapsora edo Katanara aldatu behar zirela zioen; han, lehorreko tropak etsaiaren ondasunak arpilatuz manten zitezkeen, bide batez hari kaltea eraginez. Gainera, euren ontziekin itsaso zabalean plante, zezaketen bataila, eta ez etsaiari abantaila ematen zion eremu estu hartan, baizik eta beren esperientziaz baliatzeko moduko guda eremu zabalean, zeinetara askatasunez abiatu edo porturatu zitekeen, distantzia laburreko eta muga meharretako leku bat basetzat hartuta egon beharrean. Laburbilduta, esan zuen ez zuela batere gogoko leku hartan irautea, baizik eta kanpamendua jaso behar zela ahalik arinen eta denbora galdu gabe.

Eurimedonte bat zetorren horretan, baina Nizias aurka zegoenez, zalantza eta duda-muda nagusitu zen, Niziasek zer edo zer gehiago jakitearren insistitzen zuelakoan. Beraz, atenastarrek, zalantzati, atzeratu egin zuten erabakia, eta bertan geratu ziren azkenean.

50.– Bitartean, Gilipo eta Sikano aurkeztu ziren Sirakusara bueltan. Sikano, Akragantetik ezer lortu gabe, zeren, hura Gelan zegoela, egotzi egin baitzuten sirakusarren aldeko fakzioa.

Gilipok, oster, askoz tropa gehiago zekarren Siziliatik, hala nola udaberrian Peloponesotik zamaontzietan bidali zituzten hoplitak, azken hauek Libiatik iritsi zirelarik Selinuntera. Izan ere, ekaitzak eraman

πρότερον ἐθάρσησε κρατήσῃν. ὁ δὲ Δημοσθένης περὶ μὲν τοῦ προσκαθῆσθαι οὐδ' ὅπως οὖν ἐνεδέχεται· εἰ δὲ δεῖ μὴ ἀπάγειν τὴν στρατιάν ἄνευ Αθηναίων ψηφίσματος, ἀλλὰ τριβεῖν αὐτοῦ, ἔφη χρῆναι ἢ ἐς τὴν Θάψον ἀναστάντας τοῦτο ποιεῖν ἢ ἐς τὴν Κατάνην, ὅθεν τῷ τε πεζῷ ἐπὶ πολλὰ τῆς χώρας ἐπιόντες θρέψονται πορθοῦντες τὰ τῶν πολεμίων καὶ ἐκείνους βλάβουσιν, ταῖς τε ναυσὶν ἐν πελάγει καὶ οὐκ ἐν στενοχωρίᾳ, ἢ πρὸς τῶν πολεμίων μᾶλλον ἐστι, τοὺς ἀγῶνας ποιήσονται, ἀλλ' ἐν εὐρυχωρίᾳ, ἐν ἣ τὰ τε τῆς ἐμπειρίας χρήσιμα σφῶν ἔσται καὶ ἀναχωρήσεις καὶ ἐπίπλους οὐκ ἐκ βραχέος καὶ περιγραπτοῦ ὁρμώμενοί τε καὶ καταίροντες ἔξουσιν. τό τε ξύμπαν εἰπεῖν, οὐδενὶ τρόπῳ οἱ ἔφη ἀρέσκειν ἐν τῷ αὐτῷ ἔτι μένειν, ἀλλ' ὅτι τάχιστα ἤδη ἐξανίστασθαι καὶ μὴ μέλλειν. καὶ ὁ Εὐρυμέδων αὐτῷ ταῦτα ξυνηγόρευεν. ἀντιλέγοντος δὲ τοῦ Νικίου ὅκνος τις καὶ μέλλησις ἐνεγένετο καὶ ἅμα ὑπόνοια μὴ τι καὶ πλέον εἰδῶς ὁ Νικίας ἰσχυρίζεται. καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τούτῳ τῷ τρόπῳ διεμέλλησάν τε καὶ κατὰ χώραν ἔμενον.

[50] Ὁ δὲ Γύλιππος καὶ ὁ Σικανὸς ἐν τούτῳ παρῆσαν ἐς τὰς Συρακούσας, ὁ μὲν Σικανὸς ἀμαρτῶν τοῦ Ἀκράγαντος (ἐν Γέλα γὰρ ὄντος αὐτοῦ ἔτι ἢ τοῖς Συρακοσίοις στάσις [ἐς] φιλία ἐξεπεπτώκει)· ὁ δὲ Γύλιππος ἄλλην τε στρατιάν πολλὴν ἔχων ἦλθεν ἀπὸ τῆς Σικελίας καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πελοποννήσου τοῦ ἥρος ἐν ταῖς ὁλκάσιν ὀπλίτας ἀποστα λέντας, ἀφικομένους ἀπὸ τῆς Λιβύης ἐς Σελινούντα. ἀπενεχθέντες γὰρ ἐς Λιβύην, καὶ δόντων Κυρηναίων τριήρεις δύο καὶ τοῦ πλοῦ ἡγεμόνας, καὶ ἐν τῷ παράπλῳ Εὐεσπερίταις πολιορκουμένοις ὑπὸ Λιβύων ξυμμαχήσαντες καὶ νικήσαντες τοὺς Λίβυς, καὶ αὐτόθεν παραπλεύσαντες ἐς Νέαν πόλιν Καρχηδονιακὸν ἐμπόριον, ὅθεν περ Σικελία ἐλάχιστον δυοῖν ἡμερῶν καὶ νυκτὸς πλοῦν ἀπέχει, καὶ ἀπ' αὐτοῦ περαιωθέντες ἀφίκοντο ἐς Σελινούντα. καὶ οἱ μὲν Συρακόσιοι εὐθὺς αὐτῶν ἐλθόντων παρεσκευάζοντο ὥς ἐπιθησόμενοι κατ' ἀμφοτέρω αὐθις τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ· οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ὀρῶντες στρατιάν τε ἄλλην προσγεγενημένην αὐτοῖς καὶ τὰ ἑαυτῶν ἅμα οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον χωροῦντα, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν τοῖς πᾶσι χαλεπώτερον ἴσχοντα, μάλιστα δὲ τῇ ἀσθενείᾳ

zituen Libiako kostetara, eta, Zirenekoek bi trirreme eta zeharkaldirako pilotuak eman ondoren, handik kostaz abiatu ziren, eta libiarrek setiatuta zituzten Evesperidekoei laguntza eman zieten bide batez; libiarrei garaitu ondoren, Neapoliseraino jarraitu zuten –kartagotarren merkataritza gunea, berau–, nondik bi egun eta gau beteko zeharkaldia, dagoen laburrena, egin daitekeen Siziliara. Handik Selinuntera iritsi ziren, itsaso zabala zeharkatuz. Tropa horiek heldu bezain laster, sirakusarrek atenastarren kontrako eraso bikoitza, lehorretik eta itsasotik, prestatze-ari ekin zioten.

Jeneral atenastarrak, etsaiari tropa gehiago bildu zitzaiola ikustean eta beraien egoerak ez zuela egiten hobera, baizik gero eta zailagoa zitzaie-la han irautea batez ere gaixotasunak eragiten zituen kalteen ondorioz, damutzen hasi ziren lehenago kanpamendua ez altxatu izanaz, eta, Nizias bera ere ez zenez jada agertzen hain kontra –baizik eta jendaurrean ez botatzea besterik ez zuen eskatzen–, ontziekin itsasoratzeko agindua eman zieten denei, eta prest egon zitezela seinalea ematen zenerako.

Abiatzeko prest zeudenean, ilargi eklipse bat gertatu zen, ilargi betea baitzen. Atenastar gehienak, erlijio eskrupuluak buruan zituztela, itxaroteko eskatzen hasi ziren jeneralei, eta Niziasek ere, nolabait igarpetetara eta antzeko praktiketara emanegia baitzen, handik mugitzeko agindurik ez zuela emango esan zuen, harik eta, igarleen irakurketaren arabera, hiru bider bederatzi egun igaro arte. Eta atenastarrek arrazoi horrexegatik atzeratu zuten abialdia, eta zeuden lekuan geratu ziren azkenean.

51.– Sirakusarrek, orduan, horren berri izan zutenean, lehen baino erabakitsuago agertu ziren atenastarrari bakean ez uztera, zeren atenastarrak eurak aitortzen ari baitziren gutxiagotasuna lehorreko tropari nahiz ontzidiari zegokionean, bestela ez zuten eta hartuko alde egiteko erabakia. Gainera ez zuten nahi haiek Siziliako beste lekuren batean egonkortzerik, zailago izango zelako hara gerra eramatea; orain zeuden lekuan bertan eta ahalik arinen nahi zuten atenastarrei batailara irtenaraztea, sirakusarren komenientziaren arabera.

Beraz, flota itsasoratu eta praktikak egiten jardun zuten, nahikoa iritzi zitzaien arte. Gero, erasorako unea aukeratu ondoren, lehenengo egunean murru atenastarren kontra jo zuten; eta aurre egitera irten zitzaiz-

τῶν ἀνθρώπων πιεζόμενα, μετε- μέλοντό τε πρότερον οὐκ ἀναστάντες καὶ ὡς αὐτοῖς οὐδὲ ὁ Νικίας ἔτι ὁμοίως ἐνηντιοῦτο, ἀλλ' ἢ μὴ φανερώς γε ἀξίων ψηφίζεσθαι, προεῖπον ὡς ἐδύναντο ἀδηλότατα ἔκπλουν ἐκ τοῦ στρατοπέδου πᾶσι, καὶ παρασκευάσασθαι ὅταν τις σημήνη. καὶ μελλόντων αὐτῶν, ἐπειδὴ ἐτοῖμα ἦν, ἀποπλεῖν ἢ σελήνη ἐκλείπει ἐτύγχανε γὰρ πασσέληνος οὔσα. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οἳ τε πλείους ἐπισχεῖν ἐκέλευον τοὺς στρατηγούς ἐνθύμιον ποιούμενοι, καὶ ὁ Νικίας (ἦν γάρ τι καὶ ἄγαν θειασμῷ τε καὶ τῷ τοιοῦτῳ προσκείμενος) οὐδ' ἂν διαβουλευσάσθαι ἔτι ἔφη πρὶν, ὡς οἱ μάντις ἐξηγοῦντο, τρεῖς ἐννέα ἡμέρας μείναι, ὅπως ἂν πρότερον κινηθεῖ. καὶ τοῖς μὲν Ἀθηναίοις μελλήσασι διὰ τοῦτο ἡ μονὴ ἐγεγένητο.

[51] Οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ αὐτοὶ τοῦτο πυθόμενοι πολλῶ μᾶλλον ἐπηρμένοι ἦσαν μὴ ἀνιέναι τὰ τῶν Ἀθηναίων, ὡς καὶ αὐτῶν κατεγνώκωτων ἤδη μηκέτι κρεισσόνων εἶναι σφῶν μήτε ταῖς ναυσὶ μήτε τῷ πεζῷ (οὐ γὰρ ἂν τὸν ἔκπλουν ἐπιβουλεύσαι), καὶ ἅμα οὐ βουλόμενοι αὐτοὺς ἄλλοσέ ποι τῆς Σικελίας καθεζομένους χαλεπωτέρους εἶναι προσπολεμεῖν, ἀλλ' αὐτοῦ ὡς τάχιστα καὶ ἐν ᾧ σφίσι συμφέρεי ἀναγκάσαι αὐτοὺς ναυμαχεῖν. τὰς οὖν ναῦς ἐπλήρουν καὶ ἀνεπειρῶντο ἡμέρας ὅσαι αὐτοῖς ἐδόκουν ἱκαναὶ εἶναι. ἐπειδὴ δὲ καιρὸς ἦν, τῇ μὲν προτέρᾳ πρὸς τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων προσέβαλλον, καὶ ἐπεξελθόντος μέρους τινὸς οὐ πολλοῦ καὶ τῶν ὀπλιτῶν καὶ τῶν ἱππέων κατὰ τινὰς πύλας ἀπολαμβάνουσί τε τῶν ὀπλιτῶν τινὰς καὶ τρεψάμενοι καταδιώκουσιν· οὔσης δὲ στενῆς τῆς ἐσόδου οἱ Ἀθηναῖοι ἵππους τε ἐβδομήκοντα ἀπολλύασι καὶ τῶν ὀπλιτῶν οὐ πολλούς.

[52] Καὶ ταύτῃ μὲν τῇ ἡμέρᾳ ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ τῶν Συρακοσίων· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ταῖς τε ναυσὶν ἐκπλέουσιν οὔσαις ἑξ καὶ ἐβδομήκοντα καὶ τῷ πεζῷ ἅμα πρὸς τὰ τεῖχη ἐχώρουν. οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀντανῆγον ναυσὶν ἑξ καὶ ὀγδοήκοντα καὶ προσμείξαντες ἐναυμάχουν. καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα ἔχοντα τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Ἀθηναίων καὶ βουλόμενον περικλήσασθαι τὰς ναῦς τῶν ἐναντίων καὶ ἐπεξάγοντα τῷ πλῶ πρὸς τὴν γῆν μᾶλλον, νίκησαντες οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ζύμμαχοι τὸ μέσον πρῶτον τῶν Ἀθηναίων ἀπολαμβάνουσι

kienean hoplita talde ez hain handia eta zaldizko atenastarrak, murrutik kanpo harrapatu zituzten eta ihesean jarri. Murruko ate hura estua zenez, atenastarrek hirurogeita hamar zaldi eta hoplita batzuk galdu zituzten.

52.– Tropa sirakusarrak erretiratu egin ziren egun hartakoz, baina hurrengo egunean ontziekin itsasoratu ziren –hirurogeita hamasei ontzi– eta lehorreko tropekin murruetara jo zuten berriro. Atenastarrak laurogeita sei ontzirekin irten zitzaizkien aurrera, eta bata bestera hurbiltzean, bi flotok borrokan sartu ziren. Atenastarren eskuin hegala zeukan Eurimedonte, ontzi etsaiak inguratzeko maniobran, gehiegi hurbildu zen lehorrera; orduan, sirakusarrek eta beren aliatuek, atenastarren erdigunea garaitu ondoren, portu barrenean isolatu zuten eta hantxe suntsitu, bai bera baita haren atzetik zetozen ontzi saila ere. Ondoren, ontzi atenastar guztiak jazartzeari ekin zioten, itsasbazterreraino zokoratu.

53.– Gilipo, ontzi etsaiak garaituak eta euren oholesitik nahiz kanpamendutik urrunduak izan direla ikustean, kaimuturrera doa bere tropen zati batekin, hara lehorreratuak eliminatzeko asmoarekin, sirakusarrek beren itsasontziak atoian eraman ditzaten trabarik gabe kai horretara. Baina alde hartako atenastar goarnizioa osatzen duten tirreniarrak, etsaia erasora desordenan datorrela ikustean, haiengana irte ten dira lasterka, eta lehenengo datozenen kontra jauzi egin eta ihesean jartzen dituzte, eta Lisimelia deritzan paduraraino jazarri.

Ondoren, berriz, sirakusar tropa eta euron aliatu gehiago datorrenez, baita aldi berean atenastarrak ere beren ontzien arduraz, borrokan sartzen dira eta atenastarrek irabazi, eta hoplita sirakusar ez gutxi jazarri eta hiltzen dute. Ontziek, berriz, gehienek salbatzea lortzen dute eta kanpamenduaren aurrean biltzea, nahiz eta ordurako sirakusarrak hamazortzi ontziez jabetuak diren, tripulazio guztia hilda.

Eta sirakusarrok, gainerako ontziei su eman eta erretzeko asmoarekin, zamaontzi zahar bat egurrez eta zur erretxinatsuz bete, su eman eta solte uzten dute, haizeak atenastarren alderantz jotzen baitu; hauek baina, euron ontziak salbatu nahian, sua amatatzeko gaiak jaurtiz eta zamaontzia ez hurbiltzeko trabak jarritz, arriskuari aurre egitea lortzen dute.

54.– Gertaeron ondoren, sirakusarrek trofeo bat eraiki zuten itsas batailan nagusitzearren eta goialdeko murruren ondoan hoplitak isolatzea-

κάκεινον ἐν τῷ κοίλῳ καὶ μυχῶ τοῦ λιμένος καὶ αὐτόν τε διαφθείρουσι καὶ τὰς μετ' αὐτοῦ ναῦς ἐπισπομένας· ἔπειτα δὲ καὶ τὰς πάσας ἤδη ναῦς τῶν Ἀθηναίων κατεδίωκόν τε καὶ ἐξεώθουν ἐς τὴν γῆν.

[53] Ὁ δὲ Γύλιππος ὁρῶν τὰς ναῦς τῶν πολεμίων νικωμένας καὶ ἔξω τῶν σταυρωμάτων καὶ τοῦ ἑαυτῶν στρατοπέδου καταφερομένας, βουλόμενος διαφθείρειν τοὺς ἐκβαίνοντας καὶ τὰς ναῦς ῥᾶον τοὺς Συρακοσίους ἀφέλκειν τῆς γῆς φιλίας οὐσσης, παρεβόηθει ἐπὶ τὴν χηλὴν μέρος τι ἔχων τῆς στρατιᾶς. καὶ αὐτοὺς οἱ Τυρσηνοὶ (οὗτοι γὰρ ἐφύλασσαν τοῖς Ἀθηναίοις ταύτῃ) ὁρῶντες ἀτάκτως προσφερομένους, ἐπεκβοηθήσαντες καὶ προσπεσόντες τοῖς πρώτοις τρέπουσι καὶ ἐσβάλλουσιν ἐς τὴν λίμνην τὴν Λυσιμέλειαν καλουμένην. ὕστερον δὲ πλέονος ἤδη τοῦ στρατεύματος παρόντος τῶν Συρακοσίων καὶ ξυμμάχων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιβοηθήσαντες καὶ δέισαντες περὶ ταῖς ναυσὶν ἐς μάχην τε κατέστησαν πρὸς αὐτοὺς καὶ νικήσαντες ἐπεδίωξαν καὶ ὀπλίτας τε οὐ πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ τὰς ναῦς τὰς μὲν πολλὰς διέσωσάν τε καὶ ξυνήγαγον κατὰ τὸ στρατόπεδον, δυοῖν δὲ δεούσας εἴκοσιν οἱ Συρακοῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἔλαβον αὐτῶν καὶ τοὺς ἄνδρας πάντας ἀπέκτειναν. καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς ἐμπρῆσαι βουλόμενοι ὀλκάδα παλαιὰν κληματίδων καὶ δαδὸς γεμίσαντες (ἦν γὰρ ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ ἄνεμος οὐριος) ἀφείσαν [τὴν ναῦν] πῦρ ἐμβαλόντες. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δέισαντες περὶ ταῖς ναυσὶν ἀντεμηχανήσαντό τε σβεστήρια κωλύματα καὶ παύσαντες τὴν τε φλόγα καὶ τὸ μὴ προσελθεῖν ἐγγὺς τὴν ὀλκάδα τοῦ κινδύνου ἀπηλλάγησαν. [54] Μετὰ δὲ τοῦτο Συρακοῖοι μὲν τῆς τε ναυμαχίας τροπαῖον ἔστησαν καὶ τῆς ἄνω τῆς πρὸς τῷ τείχει ἀπολήψεως τῶν ὀπλιτῶν, ὅθεν καὶ τοὺς ἵππους ἔλαβον, Ἀθηναῖοι δὲ ἥς τε οἱ Τυρσηνοὶ τροπῆς ἐποιήσαντο τῶν πεζῶν ἐς τὴν λίμνην καὶ ἥς αὐτοὶ τῷ ἄλλῳ στρατοπέδῳ.

[55] Γεγεννημένης δὲ τῆς νίκης τοῖς Συρακοσίοις λαμπρᾶς ἤδη καὶ τοῦ ναυτικοῦ (πρότερον μὲν γὰρ ἐφοβοῦντο τὰς μετὰ τοῦ Δημοσθένους ναῦς ἐπελθούσας) οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐν παντὶ δὴ ἀθυμίας ἦσαν καὶ ὁ παράλογος αὐτοῖς μέγας ἦν, πολὺ δὲ μείζων ἔτι τῆς στρατείας ὁ μετάμελος. πόλεσι γὰρ ταύταις μόναίς ἤδη ὁμοιοτρόποις ἐπελθόντες, δημοκρατουμέναις τε,

rren, zaldiez ere hantxe jabetu zirelarik. Atenastarrek ere euren trofeoa eraiki zuten, tirreniarrek etsaia garaitu eta paduretaraino jazartzearren, baita atenastarrek eurek gainerako tropekin lortu zuten garaipenagatik.

55.– Halere, sirakusarren garaipena bai izan zela erabakigarria, itsas batailan ere garaipena lortu zutelako, zeren ordura arte beti izan baitziren Demostenesek ekarritako ontzien beldur. Atenastarrak, ordea, zeharo lur jota zeuden, eta bataila burutu berriaren emaitzengatik aztoramena bera baino handiagoa zuten espedizio hura egin izanaren damua. Izan ere, ordura arte eraso zituzten hiri guztietatik oraingo hauexek baitziren beraienen antzeko bakarrak, beraiek bezalako erregimen demokratikoa zutenak, beraienen antzeko ontzidia, zalditeria eta boterea zeukatenak; eta hiriok ezin izan zituztenez erakarri, dela barne enfrentamendua sortarazita erregimen aldaketa baten bidez berenganatuz, dela tropen nagusitasun garbiaren bidez –aitzitik, gehienetan garaituak izan zirenez–, gertatu berrien aurretik egoera larrian sentitzen baziren ere, are larriago zeuden orduan, jakina, itsas bataila bat –nork pentsa zezakeen halakorik– galdua zuten hartan.

56.– Sirakusarrak, aldiz, berehala hasi ziren portuan zehar erreparorik gabe nabigatzen, eta portu ahoa zarratzea pentsatu zuten, atenastarrak irten ez zitezen beraiek ohartu gabe; izan ere, harrezkero ez ziren arduratzen soilik beren burua salbatzeaz, baizik eta atenastarrek hori lor ez zezaten, zeren uste baitzuten, eta ez arrazoi gabe, beraien egoera askoz hobea zela une hartan, eta atenastarrei nahiz euren aliatuei lehorrez nahiz itsasoz garaitzea lortuz gero, egitandi ederra zatekeela heleniar guztien aurrean; zeren gainerako heleniarretatik batzuk aske geratuko baitziren berehala, eta beste batzuek atenastarrenaganako errespetua galdu, azken hauei geratuko zitzaien boterea ez zelako aski izango haien kontrako gerra bati eusteko. Orduan, beraiek –pentsatzen zuten sirakusarrek– egoera berriaren sortzailatzat hartuko zituzten, gainerako jendeen aurrean eta etorkizunean ere denbora luzez miresmena mereziz. Horregatik guztiagatik zen meritu handikoa euren borroka hura, atenastarrei ez ezik, berauen aliatu mordo bati garaitzearren, nahiz eta hori sirakusarrek soilik ez, baizik beraiei lagundu zieten guztiek lortu, denen buru eurak izanez, korintoarrekin eta lazedemondarrekin batera. Beraien meritua zen hori, baita beren hiria lehen lerroko arriskueta aurkatzea eta flotarekin aurreramendu itzelak egitea ere.

ὥσπερ καὶ αὐτοί, καὶ ναῦς καὶ ἵππους καὶ μεγέθη ἐχούσαις, οὐ δυνάμενοι ἐπενεγκεῖν οὔτ' ἐκ πολιτείας τι μεταβολῆς τὸ διάφορον αὐτοῖς, ὧ προσήγοντο ἄν, οὔτ' ἐκ παρασκευῆς πολλῶ κρείσσονος, σφαλλόμενοι δὲ τὰ πλείω, τὰ τε πρὸ αὐτῶν ἠπόρουν, καὶ ἐπειδὴ γε καὶ ταῖς ναυσὶν ἐκρατήθησαν, ὁ οὐκ ἂν ᾤοντο, πολλῶ δὴ μάλλον ἔτι.

[56] Οἱ δὲ Συρακόσιοι τὸν τε λιμένα εὐθὺς παρέπλεον ἀδεῶς καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ διεννοοῦντο κλήσειν, ὅπως μηκέτι, μηδ' εἰ βούλοιντο, λάθοιεν αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι ἐκπλεύσαντες. οὐ γὰρ περὶ τοῦ αὐτοῖ σωθῆναι μόνον ἔτι τὴν ἐπιμέλειαν ἐποιοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἐκείνους κωλύσουσι, νομίζοντες ὅπερ ἦν, ἀπὸ τε τῶν παρόντων πολὺ σφῶν καθυπέρτερα τὰ πράγματα εἶναι καί, εἰ δύναιτο κρατῆσαι Ἀθηναίων τε καὶ τῶν συμμαχῶν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καλὸν σφίσιν ἐς τοὺς Ἕλληνας τὸ ἀγώνισμα φανεῖσθαι τοὺς τε γὰρ ἄλλους Ἕλληνας εὐθὺς τοὺς μὲν ἐλευθεροῦσθαι, τοὺς δὲ φόβου ἀπολύεσθαι (οὐ γὰρ ἔτι δυνατὴν ἔσεσθαι τὴν ὑπόλοιπον Ἀθηναίων δύναμιν τὸν ὕστερον ἐπενεχθησόμενον πόλεμον ἐνεγκεῖν), καὶ αὐτοὶ δόξαντες αὐτῶν αἵτιοι εἶναι ὑπὸ τε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ τῶν ἔπειτα πολὺ θαυμασθήσεσθαι. καὶ ἦν δὲ ἄξιος ὁ ἀγὼν κατὰ τε ταῦτα καὶ ὅτι οὐχὶ Ἀθηναίων μόνον περιεγίγνοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πολλῶν συμμαχῶν, καὶ οὐδ' αὐτοὶ αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν συμβοηθησάντων σφίσιν, ἡγεμόνες τε γενόμενοι μετὰ Κορινθίων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ τὴν σφετέραν πόλιν ἐμπαρασχόντες προκινδυνεῦσαι τε καὶ τοῦ ναυτικοῦ μέγα μέρος προκόψαντες. ἔθνη γὰρ πλεῖστα δὴ ἐπὶ μίαν πόλιν ταύτην συνηλθε, πλήν γε δὴ τοῦ ζύμπαντος λόγου τοῦ ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ πρὸς τὴν Ἀθηναίων τε πόλιν καὶ Λακεδαιμονίων.

[57] Τοσοῖδε γὰρ ἑκάτεροι ἐπὶ Σικελίαν τε καὶ περὶ Σικελίας, τοῖς μὲν συγκτησόμενοι τὴν χώραν ἐλθόντες, τοῖς δὲ συνδιασώσοντες, ἐπὶ Συρακούσας ἐπολέμησαν, οὐ κατὰ δίκην τι μάλλον οὐδὲ κατὰ συγγένειαν μετ' ἀλλήλων στάντες, ἀλλ' ὥς ἐκάστοις τῆς ξυντυχίας ἢ κατὰ τὸ συμφέρον ἢ ἀνάγκη ἔσχεν. Ἀθηναῖοι μὲν αὐτοὶ Ἰωνες ἐπὶ Δωριᾶς Συρακοσίους ἐκόντες ἦλθον, καὶ αὐτοῖς τῇ αὐτῇ φωνῇ καὶ νομίμοις ἔτι χρώμενοι Λήμνιοι καὶ Ἱμβριοι καὶ Αἰγινῆται, οἱ

Izan ere, huraxe izan zen hiri bakar baten aurrean inoiz bildu zen herrien kontzentrazio handiena, gerra honetan zehar Atenasi edo Lazedemoni atxiki zitzaizkien herrien kopuru guztizkotik aparte.

57.– Hona hemen alde bakoitzetik Sirakusaren inguruan borrokatu zuten herrien zerrenda, dela Siziliaren aurka, dela alde, lurralde hura konkistatzen edo defendatzen laguntzera etorritakoak, horretara, justizia edo senidetasun arrazoiek barik, parte hartzaile bakoitza aurkitzen zen egoeraren arabeko komenientziak edo derrigorrak eraginda.

Borondatez etorri zirenak atenastarrak izan ziren –jonia endakoak–, Sirakusari –doriar endakoari– eraso egitera. Haiekin batera Lemnoskoak, Imbrokoak eta garai hartan Egina populatzen zuten eginarrak etorri ziren, denok ere atenastarrek bezalako hizkuntza eta erakundeak zituztenak, hala nola Eubeako Hestiea populatu eta atenastarren kolono ziren hestiearrak.

Gainerako aliatuei dagokienez, batzuek menpeko gisara, beste batzuek aliatu lokabe gisara, eta zenbaitek mertzenario gisara ere, lagundu zituzten.

Menpeko eta zergapeko gisara, eretriarrak, kaltzistarrak, estirarrak eta karistoarrak, denok ere Eubeakoak; uharteetakoak, berriz, Zeos, Andros eta Tenoskoak; eta Joniakoak, miletoarrak, samoarrak eta kio-tarrak. Azken hauek zerga ordaindu beharrik gabe parte hartzen zuten, independente gisara, ontziekin lagunduz. Aurreko guztiak joniarrak eta atenastar jatorrikoak ziren gehienbat, karistoarrak izan ezik –horiek Driopekoak ziren, eta, menpeko gisara eta derrigor laguntzen zuten arren, joniarrak ziren behintzat, dorioen kontrakoak–.

Horiez gain, eoliarrak zeuden: Metimnakoak, zergak barik, ontziak ematera behartuak; eta Tenedokoak nahiz Enokoak, zergara behartuak. Eoliar horiek derrigor borrokatzera behartuak ziren beren fundatzaile eoliarren kontra –beoziarrek–, zeinak sirakusarren aldean baitzeuden; eta platearrak ziren, azkenik, beoziarren aurka borrokatzen zuten jatorrizko beoziar bakarrak, bata bestearekiko etsaigotik espero zitekeenez.

Rodas eta Ziterakoei dagokienez –izatez dorioak–, azken hauek, lazedemondarren kolonoak, Giliporen lazedemondarren kontra borrokatzen zuten atenastarren aldean; eta rodastarrek, jatorriz Argiakoak, dorioak izan arren, sirakusarren kontra –nahiz eta hauek ere dorioak

izan— eta beraien kolonia zen eta sirakusarren aldean lerrokatuta zegoen Gelaren kontra borrokatzera behartuak ziren.

Peloponeso inguruko uharteetatik, Zefalonia eta Zazinto, independenteak izan arren, uhartetar izateagatik atenastarren itsas nagusitasunak nolabait behartuta, azken hauekin lerrokatuta aurkitzen ziren. Korzira-koak, berriz, dorio ez ezik korintoar ere izan arren, korintoarren eta sirakusarren kontra aurkitzen ziren (nahiz eta lehenengoen kolono eta bigarrenen senide izan) atenastarrekin lerrokatuta, itxuraz derrigor baina ez gutxiago borondatez, Korintokoei zieten gorrotoagatik. Nau-pakton eta Pilosen, berriz, orduan atenastarren eskuan, orain Mesenerrak deituak erreklutatu zituzten gerrarako. Eta euren zori gaiztoaren ondorioz erbesterratuak aurkitzen ziren megarar gutxi batzuek Selinuntekoen kontra ziharduten, azken hauek ere megararrak izan arren.

Gainerakoek batik bat euren borondatez parte hartu zuten, zeren Argia-koak, dorioak izan arren, atenastarrekin —hauek joniarrak— lerrokatu ziren dorioen kontra, azken horiekin zuten aliantzarengatik baino laze-demondarrenganako etsaigoagatik eta une hartako komenientziengatik. Mantinearrak eta beste arkadiar batzuk, mertzenario gisara ohituak etsaia edozein zelarik ere, diruagatik zihoazen oraingoan ere, korintoarrekin lerrokatuta zeuden arkadiarrak gutxiago etsaitzat hartu gabe, haatik. Kretarrak eta etoliarrak ere soldatarengatik lerrokatu ziren, nahiz eta kretarren kasuan, Gela hiriaren fundatzaileak izan arren rodastarrekin batera, ez zihoazen beren kolonoen alde, baizik kontra, beraien borondatez eta mertzenario gisara. Akamaniakoek ere beren laguntza eman zuten, batzuek soldatagatik, baina gehienek Demostenesenganako adiskidetasunagatik eta aliatu zituzten atenastarrenganako sinpatiagatik.

Horiexek ziren, bada, itsaso Jonikoak mugaturiko lurraldeetako herriak. Italiatik, berriz, Turios eta Metapontokoek jarraitzen zieten atenastarrei, une hartan bizi zuten iraultza egoerak hartara behartuta; Siziliatik Naxos eta Katana batu zitzaizkien, eta barbaroen aldetik Egesta-koak, berauek izan baitziren atenastarrei deitu zietenak, eta sikulo gehienak. Siziliatik kanpokoak, azkenik, tirreniar batzuk, sirakusarrekin zituzten gorabeherengatik, eta Yapigiako mertzenarioak.

Horiexek izan ziren gerra hartan atenastarren aldean borrokatu zuten herriak.

εἰωθότες καὶ τότε τοὺς μετὰ Κορινθίων ἐλθόντας Ἀρκάδας οὐδὲν ἦσσαν διὰ κέρδος ἡγούμενοι πολεμίους, Κρήτες δὲ καὶ Αἰτωλοὶ μισθῶ καὶ οὗτοι πεισθέντες· ξυνέβη δὲ τοῖς Κρησὶ τὴν Γέλαν Ῥοδίοις ξυγκτίσαντας μὴ ξὺν τοῖς ἀποίκους, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ἀποίκους ἐκόντας μετὰ μισθοῦ ἐλθεῖν. καὶ Ἀκαρνάνων τινὲς ἅμα μὲν κέρδει, τὸ δὲ πλεόν Δημοσθένους φιλία καὶ Ἀθηναίων εὐνοίᾳ ζύμμαχοι ὄντες ἐπεκούρησαν. καὶ οἶδε μὲν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ὀριζόμενοι Ἰταλιωτῶν δὲ Θούριοι καὶ Μεταπόντιοι ἐν τοιαύταις ἀνάγκαις τότε στασιωτικῶν καιρῶν κατειλημμένοι ξυνεστράτευον, καὶ Σικελιωτῶν Νάξιοι καὶ Καταναῖοι, βαρβάρων δὲ Ἑγεσταῖοί τε, οἵπερ ἐπηγάγοντο, καὶ Σικελῶν τὸ πλεόν, καὶ τῶν ἔξω Σικελίας Τυρσηνῶν τέ τινες κατὰ διαφορὰν Συρακοσίων καὶ Ἰάπυγες μισθοφόροι. τοσάδε μὲν μετὰ Ἀθηναίων ἔθνη ἐστράτευον.

[58] Συρακοσίοις δὲ ἀντεβोधήθησαν Καμαριναῖοι μὲν ὁμοροὶ ὄντες καὶ Γελῶροι οἰκοῦντες μετ' αὐτούς, ἔπειτα Ἀκραγαντίων ἡσυχάζοντων ἐν τῷ ἐπ' ἐκεῖνα ἰδρυμένοι Σελινούντιοι. καὶ οἶδε μὲν τῆς Σικελίας τὸ πρὸς Λιβύην μέρος τετραμμένον νεμόμενοι, Ἱμεραῖοι δὲ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Τυρσηνικὸν πόντον μορίου, ἐν ᾧ καὶ μόνοι Ἕλληνες οἰκοῦσιν· οὗτοι δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ μόνοι ἐβोधήθησαν. καὶ Ἑλληνικὰ μὲν ἔθνη τῶν ἐν Σικελίᾳ τοσάδε, Δωριεῖς τε καὶ [οἱ] αὐτόνομοι πάντες, ξυνεμάχουν, βαρβάρων δὲ Σικελοὶ μόνοι ὅσοι μὴ ἀφέστασαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· τῶν δ' ἔξω Σικελίας Ἑλλήνων Λακεδαιμόνιοι μὲν ἡγεμόνα Σπαρτιάτην παρεχόμενοι, νεοδαμῶδεις δὲ τοὺς ἄλλους καὶ Εἰλωτας [δύναται δὲ τὸ νεοδαμῶδες ἐλευθερον ἤδη εἶναι], Κορίνθιοι δὲ καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ μόνοι παραγενόμενοι καὶ Λευκάδιοι καὶ Ἀμπρακιῶται κατὰ τὸ ξυγγενές, ἐκ δὲ Ἀρκαδίας μισθοφόροι ὑπὸ Κορινθίων ἀποσταλέντες καὶ Σικυῶνιοι ἀναγκαστοὶ στρατεύοντες, καὶ τῶν ἔξω Πελοποννήσου Βοιωτοί. πρὸς δὲ τοὺς ἐπελθόντας τούτους οἱ Σικελιωταὶ αὐτοὶ πλῆθος πλεόν κατὰ πάντα παρῆσχοντο ἅτε μεγάλας πόλεις οἰκοῦντες· καὶ γὰρ ὀπλῖται πολλοὶ καὶ νῆες καὶ ἵπποι καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ἄφθονος ξυνελέγη. καὶ πρὸς ἅπαντας αὐθις ὥς εἰπεῖν τοὺς ἄλλους Συρακόσιοι αὐτοὶ πλείω ἐπορίσαντο διὰ μέγεθός τε πόλεως καὶ ὅτι ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ ἦσαν.

τότε Αἰγίναν εἶχον, καὶ ἔτι Ἑστιαῖς οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Ἑστίασαν οἰκοῦντες ἄποικοι ὄντες ξυνεστράτευσαν. τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ὑπήκοοι, οἱ δ' ἀπὸ ξυμμαχίας αὐτόνομοι, εἰσὶ δὲ καὶ οἱ μισθοφόροι ξυνεστράτευν. καὶ τῶν μὲν ὑπηκόων καὶ φόρου ὑποτελῶν Ἑρετριῆς καὶ Χαλκιδῆς καὶ Στυρῆς καὶ Καρύστιοι ἀπ' Εὐβοίας ἦσαν, ἀπὸ δὲ νήσων Κεῖοι καὶ Ἄνδριοι καὶ Τήνιοι, ἐκ δ' Ἰωνίας Μιλήσιοι καὶ Σάμιοι καὶ Χῖοι. τούτων Χῖοι οὐχ ὑποτελεῖς ὄντες φόρου, ναῦς δὲ παρέχοντες αὐτόνομοι ξυνέσποντο. καὶ τὸ πλεῖστον Ἴωνες ὄντες οὗτοι πάντες καὶ ἀπ' Ἀθηναίων πλὴν Καρυστιῶν (οὗτοι δ' εἰσὶ Δρυόπες), ὑπήκοοι δ' ὄντες καὶ ἀνάγκῃ ὅμως Ἴωνές γε ἐπὶ Δωριᾶς ἠκολούθουν. πρὸς δ' αὐτοῖς Αἰολῆς, Μηθυμναῖοι μὲν ναυσὶ καὶ οὐ φόρῳ ὑπήκοοι, Τενέδιοι δὲ καὶ Αἰνιοὶ ὑποτελεῖς. οὗτοι δὲ Αἰολῆς Αἰολεῦσι τοῖς κτίσασι Βοιωτοῖς <τοῖς> μετὰ Συρακοσίων κατ' ἀνάγκην ἐμάχοντο, Πλαταιῆς δὲ καταντικρὺ Βοιωτοὶ Βοιωτοῖς μόνον εἰκότως κατὰ τὸ ἔχθος. Ῥόδιοι δὲ καὶ Κυθήριοι Δωριῆς ἀμφοτέρω, οἱ μὲν Λακεδαιμονίων ἄποικοι Κυθήριοι ἐπὶ Λακεδαιμονίους τοὺς ἅμα Γυλίππῳ μετ' Ἀθηναίων ὅπλα ἔφερον, Ῥόδιοι δὲ Ἀργεῖοι γένος Συρακοσίοις μὲν Δωριεῦσι, Γελῳοῖς δὲ καὶ ἀποίκους ἑαυτῶν οὓσι μετὰ Συρακοσίων στρατευομένοις ἠναγκάζοντο πολεμεῖν. τῶν τε περὶ Πελοπόννησον νησιωτῶν Κεφαλλῆνες μὲν καὶ Ζακύνθιοι αὐτόνομοι μὲν, κατὰ δὲ τὸ νησιωτικὸν μᾶλλον κατειργόμενοι, ὅτι θαλάσσης ἐκράτουν οἱ Ἀθηναῖοι, ξυνείποντο· Κερκυραῖοι δὲ οὐ μόνον Δωριῆς, ἀλλὰ καὶ Κορινθιοὶ σαφῶς ἐπὶ Κορινθίους τε καὶ Συρακοσίους, τῶν μὲν ἄποικοι ὄντες, τῶν δὲ ξυγγενεῖς, ἀνάγκῃ μὲν ἐκ τοῦ εὐπρεποῦς, βουλήσει δὲ κατὰ ἔχθος τὸ Κορινθίων οὐχ ἦσσαν εἶποντο. καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ νῦν καλούμενοι ἐκ Ναυπάκτου καὶ ἐκ Πύλου τότε ὑπ' Ἀθηναίων ἐχομένης ἐς τὸν πόλεμον παρελήφθησαν. καὶ ἔτι Μεγαρέων φυγάδες οὐ πολλοὶ Μεγαρεῦσι Σελινουντίοις οὓσι κατὰ ξυμφορὰν ἐμάχοντο. τῶν δὲ ἄλλων ἐκούσιος μᾶλλον ἢ στρατεία ἐγίνετο ἤδη. Ἀργεῖοι μὲν γὰρ οὐ τῆς ξυμμαχίας ἔνεκα μᾶλλον ἢ τῆς Λακεδαιμονίων τε ἔχθρας καὶ τῆς παραυτίκα ἕκαστοι ἰδίας ὠφελίας Δωριῆς ἐπὶ Δωριᾶς μετὰ Ἀθηναίων Ἰώνων ἠκολούθουν, Μαντινῆς δὲ καὶ ἄλλοι Ἀρκάδων μισθοφόροι ἐπὶ τοὺς αἰεὶ πολεμίους σφίσιν ἀποδεικνυμένους ἰέναι

58.– Sirakusarrei, berriz, honako hauek laguntzen zieten: auzo zituzten Kamarinakoeak, hauen hurrengo eskualdean bizi ziren Gelakoeak; jarraian, Akragantrekoak neutralak ziren, baina haien hurrengo eskualdekoak, Selinuntekoak, Sirakusaren aldeko. Horiek guztiak Libia aldera ematen duen Siziliaren partekoak ziren; aldiz, Tirreno itsaso aldera ematen duen partean bizi ziren heleniar bakarrak, Himerakoak, sirakusarrekin lerrokatu ziren; eta parte horretan eurak izan ziren Sirakusakoei laguntza eman zieten bakarrak. Horiek izan ziren, bada, gerran lagundu zieten populazio heleniarrak, guztiok heleniar eta independenteak, eta, barbaroen aldetik, berriz, atenastarren alde lerrokatu ez ziren sikuloak.

Siziliatik kanpoko heleniarren artean, lazedemonдарrek buruzagi spartar bat eman zieten, gehi neodamodeak («askatu berriak») eta hilotak. Korintoarrak izan ziren ontziekin eta lehorreko tropekin aurkeztu ziren bakarrak; Leukadia eta Anpraziakoeak senidetasun lokarriengatik lagundu zieten. Arkadiatik, berriz, korintoarrek bidalitako mertzenarioak joan ziren, eta siziondarrak, ostera, derrigor. Peloponesotik kanpo, beoziarrak joan ziren

Kanpotik etorri ziren guztion aldean Siziliakoek bertakoek eskaini zuten oro har troparik gehien, hiri populutsuak zituztelako. Hala, hoplita, ontzi eta zaldi asko bildu zuten, giza eli ugarirekin batera. Aldi berean, gainerako guztien aldean Sirakusakoeak eurek jarri zuten tropa kopuru handiena, hala hiri hori oso populutsua zelako, nola arrisku handiena ere beraiek zutelako.

59.– Honaino, beraz, alde bakoitzak bildu zuen laguntza. Une honetan guztiok zeuden jada bilduta, eta aurrerantzean inor gehiago ez zitzaion etorri ez alde batari ez besteari.

Horrela, bada, sirakusarrek pentsatu zuten, arrazoi osoarekin, itsas bataila burutu berrian lortutako garaipenaren ondoren egitandi ederra zatekeela atenastarren gudaroste osoa –izatez hain handia– preso hartzea, eta ez ziotela utzi behar handik alde egiten, ez itsasoz ez lehorrez. Halatan, zortzi estadio inguruko sarrera zeukan Portu Handia zarratzea pentsatu zuten, bertan trirremeak, zamaontziak eta txalupak ainguratuz trabes, eta gainerako neurri guztiak hartu zituzten atenastarrak oraindik itsas batailaren batera ausartuz gero erantzuteko; beraz, haien asmoak ez ziren txantxetakoak.

60.– Atenastarrek, portu sarreraren ixte hura eta gainerako askoak ikusi zituztenean, batzarra egitea erabaki zuten. Jeneralak eta gudaroste buruzagiak bilduta, honako hau ebatzi zuten: une hartako zailtasunak kontuan hartuz –besteak beste, laster ez zutela izango hazkurri nahikorik, zeren, Katanara mezulariak bidaliak zituztenez alde egitera zihoazela-eta hazkurri gehiago ez ekartzeko errekaduarekin, ez baitzuten izango hazkurriak eskuratzeko modurik, ontziekin garaipena lortu ezean–, goialdeko gotorlekuak abandonatzea erabaki zuten, eta ontzietatik gertu murru bat eraikitzea, hornikuntzak eta gaixoak kabitzeke modukoa, goarnizio batek zainduko zuena. Lehorreko gainontzeko tropa guztiak ontzietara ekarriko zituzten, zelanbait nabigatzeko egoeran ziren ontzi guztiak okupatuz, eta bataila erabakigarri baten ondoren, Katanara joango ziren –bataila hartan garaipena lortuz gero–, eta bestela ontziak erre, tropa guztiak lehorrean bildu eta lurralde adiskide batera iritsi arte erretiratuko ziren, lurralde hori barroa nahiz heleniarra izan.

Eta erabaki bezala egin zuten: goiko gotorlekuetatik isilean jaitsi ziren eta jende guztiari ontziratzeko agindua eman zioten, adinaz gain, beste edozein arrazoigatik baliagarri iritzi zioten orori. Guztira ehun eta hamar ontzi inguru ekipatu zuten, zeinetara Akarnaniako tropetatik eta beste zenbait herrialde barbarotik ekarritako arkulari eta xabalina jaurtitzaille ugari sartu zituzten, eta, ahal zen neurrian behintzat, euren egitasmoa betetzeko behar zen gainontzeko guztia paratu zuten.

Prestakuntzok burutzear zirela, Niziasek, bere soldaduak bihozgabeta zeudela zekusanez –itsas porrot larria jasan berri zutelako ohikoaren kontra, eta, hazkurri eskasiaren kariaz, arriskuari hainbat arinen aurre egin nahi ziotela–, guztiak bildu zituen, eta, batailarako agindua eman aurretik, era honetara hitz eginez eman zion hasiera harengari:

61.– «Atenasko eta gainerako hiri aliatuetako soldaduok: oraingo bataila honek berebiziko garrantzia du denontzat, bai norberaren salbaziorako, bai bakoitzaren aberriarenerako, eta gauza bera etsaientzat. Orain gure ontziek garaitzen badute, bakoitzak bere hirira itzuli ahal izango du, den lekukoa dela.

«Ez dagokizue bihozgabeta egotea, edo hasierako borroketan porrota jasan eta, esperientziarik ez izateagatik, aurrerantzean halako aieru ezkorra sentitu ohi dutenen antzeko sentipenik izan behar. Aitzitik, hainbat gerraren esperientzia daukazuen atenastarrok eta betidanik

πολὺ ταῖς ναυσὶ κρατηθῆναι ἀθυμοῦντας καὶ διὰ τὴν τῶν ἐπιτηδείων σπάνιν ὡς τάχιστα βουλομένους διακινδυνεύειν, συγκαλέσας ἅπαντας παρεκελεύσατό τε πρῶτον καὶ ἔλεξε τοιάδε.

[61] Ἄνδρες στρατιῶται Ἀθηναίων τε καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων, ὁ μὲν ἀγὼν ὁ μέλλων ὁμοίως κοινὸς ἅπασιν ἔσται περὶ τε σωτηρίας καὶ πατρίδος ἐκάστοις οὐχ ἥσσον ἢ τοῖς πολεμίοις· ἦν γὰρ κρατήσωμεν νῦν ταῖς ναυσίν, ἔστι τῷ τὴν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν. ἀθυμεῖν δὲ οὐ χρή οὐδὲ πάσχειν ὅπερ οἱ ἀπειρότατοι τῶν ἀνθρώπων, οἱ τοῖς πρῶτοις ἀγῶσι σφαλέντες ἔπειτα διὰ παντὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ φόβου ὁμοίαν ταῖς ξυμφοραῖς ἔχουσιν. ἀλλ' ὅσοι τε Ἀθηναίων ἀάρεστε, πολλῶν ἤδη πολέμων ἔμπειροι ὄντες, καὶ ὅσοι τῶν ξυμμάχων, ξυστρατευόμενοι αἰεὶ, μνήσθητε τῶν ἐν τοῖς πολέμοις παραλόγων, καὶ τὸ τῆς τύχης κἂν μεθ' ἡμῶν ἐλπίσαντες στήναι καὶ ὡς ἀναμαχοῦμενοι ἀξίως τοῦδε τοῦ πλήθους, ὅσον αὐτοὶ ὑμῶν αὐτῶν ἐφορᾶτε, παρασκευάζεσθε.

[62] Ἄ δὲ ἀρωγὰ ἐνείδομεν ἐπὶ τῇ τοῦ λιμένος στενότητι πρὸς τὸν μέλλοντα ὄχλον τῶν νεῶν ἔσεσθαι καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων ἐπὶ τῶν καταστροφμάτων παρασκευήν, οἷς πρότερον ἐβλαπτόμεθα, πάντα καὶ ἡμῖν νῦν ἐκ τῶν παρόντων μετὰ τῶν κυβερνητῶν ἐσκεμμένα ἡτοιμάσται. καὶ γὰρ τοξόται πολλοὶ καὶ ἀκοντισταὶ ἐπιβήσονται καὶ ὄχλος, ᾧ ναυμαχίαν μὲν ποιούμενοι ἐν πελάγει οὐκ ἂν ἐχρώμεθα διὰ τὸ βλάπτειν ἂν τὸ τῆς ἐπιστήμης τῇ βαρύντητι τῶν νεῶν, ἐν δὲ τῇ ἐνθάδε ἡναγκασμένη ἀπὸ τῶν νεῶν πεζομαχία πρόσφορα ἔσται. ἡϋρῆται δ' ἡμῖν ὅσα χρή ἀντιναυπηγῆσαι, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἐπωτίδων αὐτοῖς παχύτητας, ᾧπερ δὴ μάλιστα ἐβλαπτόμεθα, χειρῶν σιδηρῶν ἐπιβολαί, αἱ σχήσουσι τὴν πάλιν ἀνάκρουσιν τῆς προσπεσούσης νεώς, ἦν τὰ ἐπὶ τούτοις οἱ ἐπιβάται ὑπουργῶσιν. ἐς τοῦτο γὰρ δὴ ἡναγκάσμεθα ὥστε πεζομαχεῖν ἀπὸ τῶν νεῶν, καὶ τὸ μῆτε αὐτοὺς ἀνακρούεσθαι μῆτ' ἐκείνους ἔαν ὠφέλιμον φαίνεται, ἄλλως τε καὶ τῆς γῆς, πλὴν ὅσον ἂν ὁ πεζὸς ἡμῶν ἐπέχη, πολεμίας οὔσης.

[63] Ὡν χρή μεμνημένους διαμάχεσθαι ὅσον ἂν δύνησθε καὶ μὴ ἐξωθεῖσθαι ἐς αὐτήν, ἀλλὰ ξυμπεσούσης νῆι νεώς μὴ

[59] Καὶ αἱ μὲν ἑκατέρων ἐπικουρίαι τοσαῖδε ξυνελέγησαν, καὶ τότε ἤδη πᾶσαι ἀμφοτέροις παρήσαν καὶ οὐκέτι οὐδὲν οὐδετέροις ἐπήλθεν. Οἱ δ' οὖν Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι εἰκότως ἐνόμισαν καλὸν ἀγώνισμα σφίσιν εἶναι ἐπὶ τῇ γεγεννημένη νίκη τῆς ναυμαχίας ἐλεῖν τε τὸ στρατόπεδον ἅπαν τῶν Ἀθηναίων τοσοῦτον ὄν, καὶ μὴδὲ καθ' ἕτερα αὐτούς, μήτε διὰ θαλάσσης μήτε τῷ πεζῷ, διαφυγεῖν. ἔκληνον οὖν τὸν τε λιμένα εὐθύς τὸν μέγαν, ἔχοντα τὸ στόμα ὀκτῶ σταδίων μάλιστα, τριήρεσι πλαγίαις καὶ πλοίοις καὶ ἀκάτοις ἐπ' ἀγκυρῶν ὀρμίζοντες, καὶ τᾶλλα, ἣν ἔτι ναυμαχεῖν οἱ Ἀθηναῖοι τολμήσωσι, παρεσκευάζοντο, καὶ ὀλίγον οὐδὲν ἐς οὐδὲν ἐπενόουν.

[60] Τοῖς δὲ Ἀθηναίοις τὴν τε ἀπόκλησιν ὀρώσι καὶ τὴν ἄλλην διάνοιαν αὐτῶν αἰσθομένοις βουλευτέα ἐδόκει. καὶ ξυνελθόντες οἱ τε στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξίαρχοι πρὸς τὴν παροῦσαν ἀπορίαν τῶν τε ἄλλων καὶ ὅτι τὰ ἐπιτήδεια οὔτε αὐτίκα ἔτι εἶχον (προπέμψαντες γὰρ ἐς Κατάνην ὥς ἐκπλευσόμενοι ἀπεῖπον μὴ ἐπάγειν) οὔτε τὸ λοιπὸν ἔμελλον ἔξειν, εἰ μὴ ναυκρατήσουσιν, ἐβουλεύσαντο τὰ μὲν τεῖχη τὰ ἄνω ἐκλιπεῖν, πρὸς δ' αὐταῖς ταῖς ναυσὶν ἀπολαβόντες διατειχίσματι ὅσον οἶόν τε ἐλάχιστον τοῖς τε σκεύεσι καὶ τοῖς ἀσθενούσιν ἱκανὸν γενέσθαι, τοῦτο μὲν φρουρεῖν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἄλλου πεζοῦ τὰς ναῦς ἀπάσας, ὅσαι ἦσαν καὶ δυναταὶ καὶ ἀπλοώτεραι, πάντα τινὰ ἐσβιβάζοντες πληρῶσαι, καὶ διανναυμαχήσαντες, ἣν μὲν νικῶσιν, ἐς Κατάνην κομίζεσθαι, ἣν δὲ μὴ, ἐμπρήσαντες τὰς ναῦς πεζῇ ξυνταξάμενοι ἀποχωρεῖν ἢ ἂν τάχιστα μέλλωσί τινος χωρίου ἢ βαρβαρικοῦ ἢ Ἑλληνικοῦ φιλίου ἀντιλήψεσθαι. καὶ οἱ μὲν, ὥς ἔδοξεν αὐτοῖς ταῦτα, καὶ ἐποίησαν· ἕκ τε γὰρ τῶν ἄνω τειχῶν ὑποκατέβησαν καὶ τὰς ναῦς ἐπλήρωσαν πάσας, ἀναγκάσαντες ἐσβαίνειν ὅστις καὶ ὅπως οὖν ἐδόκει ἡλικίας μετέχων ἐπιτήδειος εἶναι. καὶ ξυνεπληρώθησαν νῆες αἱ πᾶσαι δέκα μάλιστα καὶ ἑκατόν· τοξότας τε ἐπ' αὐτὰς πολλοὺς καὶ ἀκοντιστὰς τῶν τε Ἀκαρνάνων καὶ τῶν ἄλλων ξένων ἐσεβίβαζον, καὶ τᾶλλα ὥς οἶόν τ' ἦν ἐξ ἀναγκαίου τε καὶ τοιαύτης διανοίας ἐπορίσαντο. ὁ δὲ Νικίας, ἐπειδὴ τὰ πολλὰ ἐτοίμα ἦν, ὀρών τοὺς στρατιώτας τῷ τε παρὰ τὸ εἰωθὸς

jarraitu diguzuen aliatuok, gogora zaitezte gerretan espero gabeko gauzak gertatu ohi direla, eta oraingoan zoria gure aldekoa izan daitekeela gogoan izanik, presta zaitezte batailarako begien bistan duzuen armada handi honi dagokion neurrian.

62.– «Portuaren meharragatik gertatuko den ontzien nahaspilari aurre egiteko neurriak ere hartu ditugu, egoerak ahalbidetzen duen heinean, zirkunstantziok pilotuekin aztertu eta gero, zeren horixe izan baitzen, eta etsaiak kubiartan kokatu zuen tropa ugaria, lehengoan kaltea eragin ziguna. Oraingoan arkulari eta xabalina jaurtitzaile ugari daramagu, eta itsaso zabalean borrokatzeko erabiliko ez genukeen tropa jende kopuru handia; izan ere, kasu hartan gure estrategiarako eragozpena litzatekeena, orain, ontzien gaineko lehor-bataila mota honi aurre egiteko baliagarri zango zaigulako.

«Eta gure ontziak ekipatzean neurri guztiak hartu ditugu haien borroka moduari eta erabiltzen dituzten dibidieta sendoei behar bezala aurre egiteko, horrexek eragin baitzigun kalte handiena; oraingoan burdinazko kakoak jaurtiko dizkiegu, brankaz erasotzen diguten ontzi etsaiei alde egiten ez uzteko, gure ontzietan daramatzagun infanteriakoek beren eginkizuna betez gero. Ontzietan oinezko gisara konbatitzeko taktika hori hartu behar izan dugunez, ez zaigu komeni, noski, ziaboga egitea, edota haiek egiten dezaten uztea, batez ere kontuan izanez kaiaren zati handiena, gure lehorreko tropek okupatzen duten partea izan ezik, etsaiaren gunea dela.

63.– «Hori ez ahaztu eta borrokan ahalik gehien eutsi behar diozue, lehorrera bultza zaitzaten utzi gabe; aitzitik, talka egitean, ontzi etsaitik ez banantzeko ahalegina egin, harik eta haien hoplitak kubiartatik egotzi arte. Eta oharrok marinelei bezainbeste hoplitei zuzentzen dizkiet, egiteko hori kubiartan doazenei dagokielako gehienbat; eta, gainera, oraindik gure lehorreko indarrak etsaiarenak baino hobeak direlako hainbat alderdiri dagokionean.

«Marinelei aholkatzen dizuet, eta baita erregutu ere, ez zaitzatela bihozgabetu –hainbeste bederen– jasandako hondamenek; orain, kubiartan ekipamendu hobeak ez eze, ontzi kopuru haziagoa dugu, eta pentsa ezazue merezi duela sentitzea sentipen atsegin hura, orain arte atenastartzat hartu –nahiz eta Atenaskoak ez izan– eta Helade osoan zizuten miresmenak eragindako sentipena, bai gure hizkuntza jakiteagatik, bai gure bizi estiloa partekatzeagatik; eta pentsa ezazue ez ditu-

πρότερον ἀξιοῦν ἀπολύεσθαι ἢ τοὺς ἀπὸ τοῦ πολεμίου καταστρώματος ὀπλίτας ἀπαράξῃτε. καὶ ταῦτα τοῖς ὀπλίταις οὐχ ἥσσον τῶν ναυτῶν παρακελεύομαι, ὅσῳ τῶν ἀνωθεν μᾶλλον τὸ ἔργον τοῦτο· ὑπάρχει δ' ἡμῖν ἔτι νῦν γε τὰ πλείω τῷ πεζῷ ἐπικρατεῖν. τοῖς δὲ ναύταις παραινῶ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τῷδε καὶ δέομαι μὴ ἐκπεπληχθαί τι ταῖς ξυμφοραῖς ἄγαν, τήν τε παρασκευὴν ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων βελτίω νῦν ἔχοντας καὶ τὰς ναῦς πλείους, ἐκείνην τε τὴν ἡδονὴν ἐνθυμεῖσθαι ὡς ἀξία ἐστὶ διασώσασθαι, οἱ τέως Ἀθηναῖοι νομιζόμενοι καὶ μὴ ὄντες ἡμῶν τῆς τε φωνῆς τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῶν τρόπων τῇ μιμησεί ἐθαυμάζεσθε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἡμετέρας οὐκ ἔλασσον κατὰ τὸ ὠφελεῖσθαι ἐξ τε τοῦ φοβεροῦ τοῖς ὑπηκόοις καὶ τὸ μὴ ἀδικεῖσθαι πολὺ πλέον μετείχετε. ὥστε κοινωνοὶ μόνοι ἐλευθέρως ἡμῖν τῆς ἀρχῆς ὄντες δικαίως [ἂν] αὐτήν νῦν μὴ καταπροδίδετε, καταφρονήσαντες δὲ Κορινθίων τε, οὓς πολλάκις νενικήκατε, καὶ Σικελιωτῶν, ὧν οὐδ' ἀντιστῆναι οὐδεὶς ἕως ἡκμαζε τὸ ναυτικὸν ἡμῖν ἡξίωσεν, ἀμύνασθε αὐτούς, καὶ δείξατε ὅτι καὶ μετ' ἀσθενείας καὶ ξυμφορῶν ἡ ὑμετέρα ἐπιστήμη κρείσσων ἐστὶν ἐτέρας εὐτυχοῦσης ῥώμης.

[64] Τοὺς τε Ἀθηναίους ὑμῶν πάλιν αὖ καὶ τάδε ὑπομνήσκω, ὅτι οὔτε ναῦς ἐν τοῖς νεωσοῖκοις ἄλλας ὁμοίας ταῖσδε οὔτε ὀπλιτῶν ἡλικίαν ὑπελίπετε, εἴ τε ξυμβήσεται τι ἄλλο ἢ τὸ κρατεῖν ὑμῖν, τοὺς τε ἐνθάδε πολεμίους εὐθὺς ἐπ' ἐκεῖνα πλευσομένους καὶ τοὺς ἐκεῖ ὑπολοίπους ἡμῶν ἀδυνάτους ἐσομένους τοὺς τε αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐπελθόντας ἀμύνασθαι. καὶ οἱ μὲν ἂν ὑπὸ Συρακοσίοις εὐθὺς γίγνοισθε, οἷς αὐτοὶ ἴστε οἷα γνῶμη ἐπήλθετε, οἱ δὲ ἐκεῖ ὑπὸ Λακε δαιμονίοις. ὥστε ἐν ἐνὶ τῷδε ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἀγῶνι καθεστῶτες καρτερήσατε, εἴπερ ποτέ, καὶ ἐνθυμεῖσθε καθ' ἐκάστους τε καὶ ξύμπαντες ὅτι οἱ ἐν ταῖς ναυσὶν ὑμῶν νῦν ἐσόμενοι καὶ πεζοὶ τοῖς Ἀθηναίοις εἰσὶ καὶ νῆες καὶ ἡ ὑπόλοιπος πόλις καὶ τὸ μέγα ὄνομα τῶν Ἀθηναίων, περὶ ὧν, εἴ τίς τι ἕτερος ἐτέρου προφέρει ἢ ἐπιστήμη ἢ εὐψυχία, οὐκ ἂν ἐν ἄλλῳ μᾶλλον καιρῷ ἀποδειξάμενος αὐτός τε αὐτῷ ὠφέλιμος γένοιτο καὶ τοῖς ξύμπασι σωτήριος.'

[65] Ὁ μὲν Νικίας τοσαῦτα παρακελευσάμενος εὐθὺς ἐκέλευε πληροῦν τὰς ναῦς. τῷ δὲ Γυλίππῳ καὶ τοῖς Συρακοσίοις

zuela gutxiago partekatzen gure inperioaren onurak, hala zuen mene-koek dizuten errespetua eragiten duelako, nola, askoz garrantzitsua-
goa dena, irainik jasan beharrik ez daukazuelako.

«Horregatik, zuek, gure inperiora borondategi bildu zineten bakarrok, ez dezazuela orain hura traizionatu. Aitzitik, erdeina itzazue hainbat bider garaitu dituzuen korintoar horiek, baita gure flota bere onean zegoen bitartean aurpegi ematera ausartuko ez ziren siziliar horiek; egiezue aurre eta erakutsi iezaiezue, egoera eskasagoan eta zoria kontra duzuela ere, zuen trebetasuna haiena baino askoz handiagoa dela, zoria alde dutenean ere.

64.– «Zuen artean diren atenastarrei zera gogorarazi nahi diet berriz ere: hango kaietan ez dela geratu hauek bezalako ontzirik ez hoplita gazterik, eta, bataila honen emaitza gure garaipenaz bestelakoa bada, hemengo etsaiak hara zuzenduko direla berehalakoan, eta etxean geratu diren gureek ezingo dietela aurre egin, aldi berean, hango are-
rioek eta orain gehituko zaizkienei. Eta zuok sirakusarren mende geratuko zinateketela automatikoki –eta gogora ezazue zein asmore-
kin etorri zineten hona–, eta hango atenastarrak lazedemondarren mende.

«Horregatik, bataila bakar honetan jokatzenez denez hemengoon nahiz hangoen salbazioa, borrokan sartzen zaretenean eutsi ezazue beste inoiz baino gehiago, eta pentsa ezazue denok, eta zuetariko bakoitzak, orain ontzietan zaudetenok Atenasen lehorreko nahiz itsasoko armada osatzen duzuela, baita Atenasen izena eta ospea, zeinen defentsan tre-beziagatik edo adoreagatik gainditu gura lukeenak ez bailuke izango aukera hoberik izango beraren eta guztien salbaziorako baliagarriago izateko.»

65.– Era horretara hitz egin ondoren, Niziasek berehala ontziratzeko agindua eman zien. Beste aldetik, prestaketa horiek guztiak ikusten zeuden Gilipori eta sirakusarrei begi-bistakoa zitzairen atenastarrak borrokarako prestatzen ari zirela, eta burdinazko kakoak ere erabiliko zituztela. Orduan, gauza bakoitzari buruzko neurriak hartu zituzten, baita kakoen arazoari buruzkoak ere; horrela, ontzien brankak eta karelairen zati handi bat larruz gainestali zuten, kakoak jaurtitzean labain egin eta ondo ora ez zezaten.

Dena prest zegoenean, jeneralek eta Gilipok honako hitzok zuzendu zizkieten beren tropei:

παρῆν μὲν αἰσθάνεσθαι, ὁρῶσι καὶ αὐτὴν τὴν παρασκευὴν, ὅτι ναυμαχήσουσιν οἱ Ἀθηναῖοι, προηγγέλθῃ δ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν σιδηρῶν χειρῶν, καὶ πρὸς τε τὰλλα ἐξηρτύσαντο ὥς ἕκαστα καὶ πρὸς τοῦτο· τὰς γὰρ πρῶρας καὶ τῆς νεῶς ἄνω ἐπὶ πολὺ κατεβύρσωσαν, ὅπως ἂν ἀπολισθάνοι καὶ μὴ ἔχοι ἀντιλαβὴν ἢ χεὶρ ἐπιβαλλομένη. καὶ ἐπειδὴ πάντα ἐτοῖμα ἦν, παρεκελεύσαντο ἐκείνοις οἱ τε στρατηγοὶ καὶ Γύλιππος καὶ ἔλεξαν τοιάδε.

[66] "Ὅτι μὲν καλὰ τὰ προειργασμένα καὶ ὑπὲρ καλῶν τῶν μελλόντων ὁ ἀγὼν ἔσται, ὧ Συρακόσιοι καὶ ξύμμαχοι, οἳ τε πολλοὶ δοκεῖτε ἡμῖν εἰδέναι (οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτως αὐτῶν προθύμως ἀντελάβεσθε), καὶ εἴ τις μὴ ἐπὶ ὅσον δεῖ ἦσθηται, σηματοῦμεν. Ἀθηναίους γὰρ ἐς τὴν χώραν τήνδε ἐλθόντας πρῶτον μὲν ἐπὶ τῆς Σικελίας καταδουλώσει, ἔπειτ', εἰ κατορθώσεται, καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, καὶ ἀρχὴν τὴν ἤδη μεγίστην τῶν τε πρὶν Ἑλλήνων καὶ τῶν νῦν κεκτημένους, πρῶτοι ἀνθρώπων ὑποστάντες τῷ ναυτικῷ, ὥπερ πάντα κατέσχον, τὰς μὲν νενικήκατε ἤδη ναυμαχίας, τὴν δ' ἐκ τοῦ εἰκότος νῦν νικήσετε. ἄνδρες γὰρ ἐπειδὴν ὧ ἀξιοῦσι προὔχειν κολουθῶσι, τό γ' ὑπόλοιπον αὐτῶν τῆς δόξης ἀσθενέστερον αὐτὸ ἑαυτοῦ ἐστὶν ἢ εἰ μὴδ' ὠήθησαν τὸ πρῶτον, καὶ τῷ παρ' ἐλπίδα τοῦ αὐχήματος σφαλλόμενοι καὶ παρὰ ἰσχὺν τῆς δυνάμεως ἐνδιδόασιν· ὁ νῦν Ἀθηναίους εἰκὸς πεπονθέναι.

[67] Ἡμῶν δὲ τό τε ὑπάρχον πρότερον, ὥπερ καὶ ἀνεπιστήμονες ἔτι ὄντες ἀπετολμήσαμεν, βεβαιότερον νῦν, καὶ τῆς δοκίσεως προσγεγεννημένης αὐτῷ, τὸ κρατίστους εἶναι εἰ τοὺς κρατίστους ἐνικήσαμεν, διπλασία ἐκάστου ἢ ἐλπίς· τὰ δὲ πολλὰ πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις ἢ μεγίστη ἐλπίς μεγίστην καὶ τὴν προθυμίαν παρέχεται. 'Τὰ τε τῆς ἀντιμιμήσεως αὐτῶν τῆς παρασκευῆς ἡμῶν τῷ μὲν ἡμετέρῳ τρόπῳ ξυνήθη τέ ἐστὶ καὶ οὐκ ἀνάρμοστοι πρὸς ἕκαστον αὐτῶν ἐσόμεθα· οἱ δ', ἐπειδὴν πολλοὶ μὲν ὀπλῖται ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων παρὰ τὸ καθεστηκὸς ὦσι, πολλοὶ δὲ καὶ ἀκοντισταὶ χερσαῖοι ὥς εἰπεῖν Ἀκαρνανές τε καὶ ἄλλοι ἐπὶ ναῦς ἀναβάντες, οἱ οὐδ' ὅπως καθεζομένους χρὴ τὸ βέλος ἀφείναι εὐρήσουσι, πῶς οὐ σφαλοῦσί τε τὰς ναῦς καὶ ἐν σφίσιν αὐτοῖς πάντες οὐκ

66.— «Uste dugu honezkero zuetariko askok badakiela, ostantzean ez zenuten jardungo-eta halako adorearekin, orain arte buruturikoa ederra izan dela, eta konbateak etorkizun paregabea dakarkigula saritzat. Baina baten bat horretaz kargutzen ez bada, argi utziko dugu orain.

«Izan ere, dagoeneko gainditu dituzue itsasoz atenastarrak, eta orain seguruenik berriro gaindituko dituzue; xede nagusitzat Sizilia menden hartzea, eta ondoren, horretan garaipena lortuz gero, Peloponeso eta gainerako Heladea menperatzea nahi zuten atenastarrok, inoiz lehenagoko nahiz oraingo heleniarrek izan duten inperio handienaren jabeok, zuok gainditu dituzue lehenengo aldiz haien flotari aurre eginenez, mundu osoa konkistatu nahi zuen flota. Lagunei, ustez besteak baino bikainagoa duten puntuan jasotzen badute abaildura, lehen baino askoz ahulagoa bihurtzen zaie beraien ahalmenez zuten iritzia, eta, gainera, puntu hura hasieratik izan ez balute baino iritzi kaskarra goa izan ohi dute orduan; eta beraien harrokeriak espero zuenaz kontrako porrota jasatean, egiaz duten indarrari dagokiona gutxietsi ohi dute. Baliteke atenastarrak horrela sentitzea orain.

67.— «Gure aldetik ordea, hasieran, oraindik esperientziarik ez izan arren, gure adoreari hegoak eta gida eman zizkion sentipen hura askoz tinkoagoa da orain, eta, indartsuenei garaitzearren gu geu indartsuenak garelako usteak bikoiztu egiten du guretariko bakoitzaren itxaropena. Eta itxaropen handienak, maiz, egitasmoa burutzeko adore handiena ematen du, halaber.

«Etsaiak gure taktikak imitatzeari dagokionez, guretzat taktikok dagoeneko ezagunak dira, gure borroka modua osatzen dutelako, eta haien berriztapen guztiei erantzuteko gai gara; haiek, ordea, euren ohituraren kontra kubiartan hoplita eta jaurtitzaille pila jartzean, akarnaniarrak eta halako jendea ontziratuz —nolabait esatearren lehorreko jendea, geziak jaurtitzeko kubiartan nola jarri ere ez dakien jendea—, nolatan ez dute sortuko, bada, beren arteko kaosa eta euren ontzien hondamena, beraien ohiko moduan jarduterakoan?

«Eta baten batek uste baldin badu bataila honetan abantaila izango dutela ontzi kopuruarengatik, hori ez dute izango batere abantailatsua, zeren, honelako esparru mugatuan hainbat ontzi kokatzean, geldoegiak izango baitira beraiek nahi bezala maniobra dezaten, eta guk prestaturiko gailuen aurrean zaurigarriagoak.

ἐν τῷ ἑαυτῶν τρόπῳ κινούμενοι ταράσσονται· ἐπεὶ καὶ τῷ πλήθει τῶν νεῶν οὐκ ὠφελήσονται, εἴ τις καὶ τότε ὑμῶν, ὅτι οὐκ ἴσαις ναυμαχήσει, πεφόβηται· ἐν ὀλίγῳ γὰρ πολλαὶ ἀργότεραι μὲν ἐς τὸ δρᾶν τι ὧν βούλονται ἔσονται, ῥᾶσαι δὲ ἐς τὸ βλάπτεσθαι ἀφ' ὧν ἡμῖν παρεσκευάσται. τὸ δ' ἀληθέστατον γινώτε ἐξ ὧν ἡμεῖς οἰόμεθα σαφῶς πεπύσθαι· ὑπερβαλλόντων γὰρ αὐτοῖς τῶν κακῶν καὶ βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς παρούσης ἀπορίας ἐς ἀπόνοιαν καθεστήκασιν οὐ παρασκευῆς πίστει μᾶλλον ἢ τύχης ἀποκινδυνεῦσαι οὕτως ὅπως δύνανται, ἢν' ἡ βιασάμενοι ἐκπλεύσωσιν ἢ κατὰ γῆν μετὰ τοῦτο τὴν ἀποχώρησιν ποιῶνται, ὥς τῶν γε παρόντων οὐκ ἂν πράξαντες χεῖρον.

[68] Πρὸς οὖν ἀταξίαν τε τοιαύτην καὶ τύχην ἀνδρῶν ἑαυτὴν παραδεδωκυῖαν πολεμιωτάτων ὀργῇ προσμείζωμεν, καὶ νομίσωμεν ἅμα μὲν νομιμώτατον εἶναι πρὸς τοὺς ἐναντίους οἱ ἂν ὥς ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῦ προσπεσόντος δικαιοῦσιν ἀποπλῆσαι τῆς γνώμης τὸ θυμούμενον, ἅμα δὲ ἐχθροὺς ἀμύνασθαι ἐκγενησόμενον ἡμῖν καὶ τὸ λεγόμενόν που ἥδιστον εἶναι. ὥς δὲ ἐχθροὶ καὶ ἐχθιστοὶ πάντες ἴστε, οἳ γε ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἦλθον δουλωσόμενοι, ἐν ᾧ, εἰ κατώρθωσαν, ἀνδράσι μὲν ἂν τᾷλγιστα προσέθεσαν, παισὶ δὲ καὶ γυναιξὶ τὰ ἀπρεπέστατα, πόλει δὲ τῇ πάσῃ τὴν αἰσχίστην ἐπὶ κλησιν. ἀνθ' ὧν μὴ μαλακισθῆναι τινα πρέπει μηδὲ τὸ ἀκινδύνως ἀπελθεῖν αὐτοὺς κέρδος νομίσαι. τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ἂν κρατήσωσιν ὁμοίως δράσουσιν· τὸ δὲ πραξάντων ἐκ τοῦ εἰκότος ἂ βουλόμεθα τούσδε τε κολασθῆναι καὶ τῇ πάσῃ Σικελίᾳ καρπυμένη καὶ πρὶν ἐλευθερίαν βεβαιωτέραν παραδοῦναι, καλὸς ὁ ἀγών. καὶ κινδύνων οὗτοι σπανιώτατοι οἱ ἂν ἐλάχιστα ἐκ τοῦ σφαλῆναι βλάπτοντες πλείστα διὰ τὸ εὐτυχεῖσθαι ὠφελῶσιν.

[69] Καὶ οἱ μὲν τῶν Συρακοσίων στρατηγὸς καὶ Γύλιππος τοιαῦτα καὶ αὐτοὶ τοῖς σφετέροις στρατιώταις παρακελευσάμενοι ἀντεπλήρουν τὰς ναῦς εὐθύς ἐπειδὴ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἠσθάνοντο. ὁ δὲ Νικίας ὑπὸ τῶν παρόντων ἐκπεπληγμένος καὶ ὀρῶν οἷος ὁ κίνδυνος καὶ ὥς ἐγγὺς ἦδη [ἦν], ἐπειδὴ καὶ ὅσον οὐκ ἔμελλον ἀνάγεσθαι, καὶ νομίσας, ὅπερ πάσχουσιν ἐν τοῖς μεγάλοις ἀγῶσι, πάντα τε ἔργῳ ἔτι σφίσιν ἐνδεᾶ εἶναι καὶ λόγῳ αὐτοῖς οὕτω ἱκανὰ εἰρησθαι, αὐθις τῶν τριηράρχων

«Baina jakin ezazue orain gauza garrantzitsuena, ziurrak uste ditugun iturrietatik jakin izan dugunez: euren porrotaren porrotak eta bizi duten egoera zailak hartaratuta, beraien prestakuntzan baino zorian konfiantza handiago jarrita, nahiago izan dute arrisku handienean jarri beren ontzien irteera behartzeko, edota, saio horretan porrota badute, erretreta lehorrez egiteko, orain baino egoera okerragoan ez direla egongo uste izanik.

68.– «Horregatik, gure etsai gaiztoenak halako kaosak eta zoritxarrak jota eskuetara datozkigun honetan, jo dezagun oldarrez haien kontra, guztiz zilegizko zaigula pentsatuz erasotzailea zigortzeko gure haserrearari bide ematea, eta, gainera, arerioei mendeku hartzea –esaten denez, gauza atseginena– esku-eskuan dugula pentsatuz. Denok daki-zue gure etsaiak direla, eta etsai gaiztoenak, gure lurraldea mendean hartzera etorri zirenak, eta, hori lortzerik izan balute, sekulako zigorrak ezarriko zizkietela gure gizonei, eta gizatzarkeria latzena gure emakume eta umeei, eta denik eta izen lotsagarriena hiri osoari.

«Beraz, ez beza izan errukirik guretariko inork, eta ez beza pentsa hobe litzatekeela haiei alde egiten uztea gu geu arriskuan jarri beharrik gabe; izan ere, oraingoan garaile irtenez gero deskuiduan, aurretantzean ere gauza bera egiten jarraituko dute, baina guk asmotan duguna lortuz gero ordea –oso daitekeena bestalde–, hots, atenastarrak zigortu eta Siziliari lehendik zuen askatasuna bermatu, are ederragoa izango da egitandia. Eta, gertakizunotan, oso gutxi dira kalteren bat eragin diezaguketen arriskuak, garaipena lortzen ez badugu ere, baina oso handiak onurak, garaipena lortuz gero.»

69.– Beren soldaduei halako harenga egin ondoren, jeneral sirakusarrek eta Gilipok tropak ontzietara igo zitezen agindu zuten, atenastarrak gauza bera egiten hasi zirela mugimendua hauteman zuten bezain laster. Niziasek, oso kezkatu zegoenez une hartako egoeraz eta ondo zekusanez arriskuaren tamaina eta hurbiltasuna –orduantxe abiatzeko baitziren ontziak–, egiteko eta esateko zituen gauza guztiak biribildu gabe zeudela uste zuen, horixe gertatzen baita konbate garrantzitsuetan, eta orduan banan-banan deitzen zien ontzietako kapitainei; bakoitzari bere aitaren izena, berarena eta etniarena aipatuz, egitandiren bat burututakoa bere ospea ilunduta utz ez zezan bultzatzen zuen, eta arbaso ospetsuak zituztenak, berriz, arbasoon ohorea ilun ez zezaten, eta denei ere aberria aipatzen zien, askatasun gorenaz gozatzen eta

ἓνα ἕκαστον ἀνεκάλει, πατρόθεν τε ἐπονομάζων καὶ αὐτοὺς ὀνομαστὶ καὶ φυλὴν, ἀξιῶν τό τε καθ' ἑαυτόν, ᾧ ὑπῆρχε λαμπρότης τι, μὴ προδιδόναι τινὰ καὶ τὰς πατρικὰς ἀρετὰς, ὧν ἐπιφανεῖς ἦσαν οἱ πρόγονοι, μὴ ἀφανίζειν, πατρίδος τε τῆς ἐλευθερωτάτης ὑπομνησκῶν καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀνεπιτάκτου πᾶσιν ἐς τὴν δίαιταν ἐξουσίας, ἄλλα τε λέγων ὅσα ἐν τῷ τοιούτῳ ἤδη τοῦ καιροῦ ὄντες ἄνθρωποι οὐ πρὸς τὸ δοκεῖν τινὶ ἀρχαιολογεῖν φυλαξάμενοι εἵποιν ἄν, καὶ ὑπὲρ ἀπάντων παραπλήσια ἔς τε γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ θεοὺς πατρώους προφερόμενα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ παρούσῃ ἐκπλήξει ὠφέλιμα νομίζοντες ἐπιβοῶνται. Καὶ ὁ μὲν οὐχ ἱκανὰ μᾶλλον ἢ καὶ ἀναγκαῖα νομίσας παρηνήσθαι, ἀποχωρήσας ἤγε τὸν πεζὸν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ παρέταξεν ὥς ἐπὶ πλείστον ἐδύνατο, ὅπως ὅτι μεγίστη τοῖς ἐν ταῖς ναυσὶν ὠφελία ἐς τὸ θαρσεῖν γίνοιτο· ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ Μένανδρος καὶ Εὐθύδημος (οὗτοι γὰρ ἐπὶ τὰς ναῦς τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἐπέβησαν) ἄραντες ἀπὸ τοῦ ἑαυτῶν στρατοπέδου εὐθύς ἔπλεον πρὸς τὸ ζεύγμα τοῦ λιμένος καὶ τὸν παραλειφθέντα διέκπλουν, βουλόμενοι βιάσασθαι ἐς τὸ ἔξω.

[70] Προεξαγαγόμενοι δὲ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ναυσὶ παραπλησίαις τὸν ἀριθμὸν καὶ πρότερον, κατὰ τε τὸν ἐκπλουν μέρει αὐτῶν ἐφύλασσον καὶ κατὰ τὸν ἄλλον κύκλῳ λιμένα, ὅπως πανταχόθεν ἅμα προσπίπτοιεν τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ ὁ πεζὸς ἅμα αὐτοῖς παρεβοήθει ἤπερ καὶ αἱ νῆες κατίσχοιεν. ἦρχον δὲ τοῦ ναυτικοῦ τοῖς Συρακοσίοις Σικανὸς μὲν καὶ Ἀγάθαρχος, κέρας ἑκάτερος τοῦ παντὸς ἔχων, Πυθὴν δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι τὸ μέσον. ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι προσέμισγον τῷ ζεύγματι, τῇ μὲν πρώτη ῥύμῃ ἐπιπλέοντες ἐκράτουν τῶν τεταγμένων νεῶν πρὸς αὐτῷ καὶ ἐπειρῶντο λύειν τὰς κλήσεις· μετὰ δὲ τοῦτο πανταχόθεν σφίσι τῶν Συρακοσίων καὶ ξυμμάχων ἐπιφερομένων οὐ πρὸς τῷ ζεύγματι ἔτι μόνον ἡ ναυμαχία, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν λιμένα ἐγίγνετο, καὶ ἦν καρτερὰ καὶ οἷα οὐχ ἐτέρα τῶν προτέρων. πολλὴ μὲν γὰρ ἐκατέροις προθυμία ἀπὸ τῶν ναυτῶν ἐς τὸ ἐπιπλεῖν ὁπότε κελευσθεῖν ἐγίγνετο, πολλὴ δὲ ἡ ἀντιτέχνησις τῶν κυβερνητῶν καὶ ἀγωνισμὸς πρὸς ἀλλήλους· οἳ τε ἐπιβάται ἐθεράπευον, ὁπότε προσπέσοι ναῦς νηί, μὴ λείπεσθαι τὰ

denak ezarpenik gabe bizitzeko aukera ematen zuen aberri hura. Eta antzinako idealen alde betiko leloak errepikatzeko erreparorik ez zukeen edonork halako egoera erabakigarri baten aurrean esan zitzakeen gauzak esaten zizkien, une hartako larritasunari aurre egiteko baliagarri ziratekeelakoan, emakumeei buruz, seme-alabei buruz eta arbasoen jainkozkoei buruz.

Nizias orduan, kapitainok ezinbesteko neurrian bederen –guztiz ez izan arren–, aholkatu zituela konbentzituta, kaira zuzendu zen lehorreko tropekin eta ahalik eremu zabalenera hedatu zituen, ontzikoei adore handiagoa ematearren. Jada ontziratuak ziren Demostenes, Menandro eta Eutidemo jeneral atenastarrak, berriz, kanpamendu eremutik itsasoratu ziren eta portu ahoan kokaturiko barrerara zuzendu ziren, flotaren irteera behartzeko utzi zuten igaro gunerantz.

70.– Sirakusarrak eta beren aliatuak aldez aurretik abiatuak ziren lehengo ontzi kopuru berarekin; ontzion parte batek irteera jagoten zuen, beste parteak, biribilean lerrokatuak, gainerako portua zaintzen zuen bitartean, atenastarrei puntu guztietatik erasotzeko moduan. Aldi beran, infanteriak ontziak zituen, berauek portura zitezkeen guneeetan. Ontzi sirakusarrok Sikanok eta Agatarkok gidatzen zituzten eskuineskerreko hegaletan, eta Piten eta korintoarrak erdialdean kokatuta zeuden.

Atenastarrak, barrerara iristean, haren ondoan lerrokatuta zeuden ontziak gainditu eta itxiturak hausten saiatu ziren. Baina orduan sirakusarren eta aliatuen ontziak puntu guztietatik gainera etorri zitzaizkienean, bataila ez zen mugatu barreretara soilik, baizik eta portu osora hedatu; borroka hura beste aurreko edozein baino basatiagoa izan zen, alde bateko nahiz besteko marinelek aparteko ahalegina jartzen zutelako aurrera egiteko agindua hartzean, eta pilotuek ere berebiziko trebezia eta lehiakortasuna, batzuek besteen maniobrei erantzutean. Bitartean, ontzi bizkarrean ziren soldaduak ere beren jarduerara gainerakoena baino eskasagoa izan ez zedin saiatzten ziren ontziak elkar abordatzean, eta mundu guztia ahalegintzen zen okupatzen zuen postuan onena izateko.

Esparru txikian hainbeste ontzik topo egitean –inoiz lehenago ez baitzen aurkatu hainbeste ontzi hain eremu murriztean, ezen bi ontzidion artean ia berrehun ontzi ziren–, elkar abordatze gutxi gertatzen ziren, ezinezko zelako arraunean egin eta lerro etsaia zeharkatzea, baina

ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ἄλλης τέχνης· πᾶς τέ τις ἐν ᾧ προσετέτακτο αὐτὸς ἕκαστος ἡπείγετο πρῶτος φαίνεσθαι. ξυμπεσουσῶν δὲ ἐν ὀλίγῳ πολλῶν νεῶν (πλείσται γὰρ δὴ αὐται ἐν ἐλαχίστῳ ἐναυμάχησαν· βραχὺ γὰρ ἀπέλιπον ξυναμφότεραι διακόσιαι γενέσθαι) αἱ μὲν ἐμβολαὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι τὰς ἀνακρούσεις καὶ διέκπλους ὀλίγαι ἐγίγνοντο, αἱ δὲ προσβολαί, ὡς τύχοι ναῦς νηὶ προσπεσοῦσα ἢ διὰ τὸ φεύγειν ἢ ἄλλη ἐπιπλέουσα, πυκνότεραι ἦσαν. καὶ ὅσον μὲν χρόνον προσφέροίτο ναῦς, οἱ ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων τοῖς ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασι καὶ λίθοις ἀφθόνως ἐπ’ αὐτὴν ἐχρῶντο· ἐπειδὴ δὲ προσμείξιαν, οἱ ἐπιβάται ἐς χεῖρας ἰόντες ἐπειρῶντο ταῖς ἀλλήλων ναυσὶν ἐπιβαίνειν. ξυνετύγχανέ τε πολλαχοῦ διὰ τὴν στενοχωρίαν τὰ μὲν ἄλλοις ἐμβεβληκέναι, τὰ δὲ αὐτοὺς ἐμβεβληθῆναι, δύο τε περὶ μίαν καὶ ἔστιν ἡ καὶ πλείους ναῦς κατ’ ἀνάγκην ξυνηρτηθῆναι, καὶ τοῖς κυβερνήταις τῶν μὲν φυλακὴν, τῶν δ’ ἐπιβουλὴν, μὴ καθ’ ἐν ἕκαστον, κατὰ πολλὰ δὲ πανταχόθεν, περιεστάναι, καὶ τὸν κτύπον μέγαν ἀπὸ πολλῶν νεῶν ξυμπίπτουσῶν ἔκπληξιν τε ἅμα καὶ ἀποστέρησιν τῆς ἀκοῆς ὧν οἱ κελευσταὶ φθέγγονται παρ’ ἔχειν. πολλὴ γὰρ δὴ ἡ παρακέλευσις καὶ βοή ἀφ’ ἐκατέρων τοῖς κελευσταῖς κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ πρὸς τὴν αὐτίκα φιλονικίαν ἐγίγνετο, τοῖς μὲν Ἀθηναίοις βιάζεσθαι τε τὸν ἔκπλου ἐπιβοῶντες καὶ περὶ τῆς ἐς τὴν πατρίδα σωτηρίας νῦν, εἴ ποτε καὶ αὖθις, προθύμως ἀντιλαβέσθαι, τοῖς δὲ Συρακοσίοις καὶ ξυμμάχοις καλὸν εἶναι κωλύσαι τε αὐτοὺς διαφυγεῖν καὶ τὴν οἰκείαν ἐκάστους πατρίδα νικήσαντας ἐπαυξῆσαι. καὶ οἱ στρατηγοὶ προσέτι ἐκατέρων, εἴ τινά που ὀρῶεν μὴ κατ’ ἀνάγκην πρύμναν κρουόμενον, ἀνακαλοῦντες ὀνομαστὶ τὸν τριήραρχον ἡρώτων, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι εἰ τὴν πολεμιωτάτην γῆν οἰκειότεραν ἤδη τῆς οὐ δι’ ὀλίγου πόνου κεκτημένης θαλάσσης ἡγούμενοι ὑποχωροῦσιν, οἱ δὲ Συρακοσίοι εἰ οὐς σαφῶς ἴσασι προθυμουμένους Ἀθηναίους παντὶ τρόπῳ διαφυγεῖν, τούτους αὐτοὶ φεύγοντας φεύγουσιν.

[71] Ὁ τε ἐκ τῆς γῆς πεζὸς ἀμφοτέρων ἰσορρόπου τῆς ναυμαχίας καθεστηκυίας πολὺν τὸν ἀγῶνα καὶ ξύστασιν τῆς γνώμης εἶχε, φιλονικῶν μὲν ὁ αὐτόθεν περὶ τοῦ πλέονος ἤδη καλοῦ, δεδιότες δὲ οἱ ἐπελθόντες μὴ τῶν παρόντων ἔτι χεῖρω

borrokak ekidinezinak ziren, ordea, ontzi batek ausaz beste bat abor-
datzen zuenean, hirugarren bati itzuri edo eraso egiten saiatzerakoan.
Ontzi bat hurbiltzean, kubiartakoek xabalina, gezi eta harri pila jaur-
tikitzen diote, eta, talka egin bezain laster, soldaduak, soinez soin tra-
baturik, etsaiaren ontzira igarotzen ahalegintzen dira. Askotan, ontzi
batak besteari hain leku estuan eraso egitean, albotik ere hirugarren
baten eraso dator, eta orduan bi ontzi (edo batzuetan gehiago) traba-
tzen dira nahi gabe ontzi bakar baten inguruan. Pilotuen esku dago
zein ontzi zaindu eta zeini eraso egitearen egin erabakitzea, zeren,
banan aurkatu beharrean, aldi berean askori eta norabide anitzetan
egin behar baitzaio aurre.

Gainera, ontzi askok elkar jotzean sortzen duen zalapartak soldaduak
aztoratzen ditu, eta arraunlari buruek emandako aginduak ezin dira
entzun. Izan ere, bi alderdietan ematen baita agindu eta oihu ugari,
hala maniobretan nola une jakin bateko larrialdian. Batzuk atenasta-
rrei zuzenduta, irteera ireki dezaten eta orduan inoiz baino oldar han-
diagoz borroka daitezen, aberrira salbu iritsi ahal izateko; beste
batzuk sirakusarrei eta euron aliatuei zuzendutakoak, benetan egitan-
dia izango dela oihukatuz haiei alde egiten ez uztea eta beren aberria
garaipen handi horrekin goraltzea.

Gainera, baten batzuk premiarik gabe arraunean hastean alde batean
zein bestean, jeneralek kapitainei, bakoitzari bere izenarekin deituz,
zera galdetzen diete: atenastarren kasuan, ea euren etsai gaiztoenen
lurralde hura baino hain neke handiz konkistaturiko itsasoa bereago
sentitzearren erretiratzera ote doazen orain; eta, sirakusarren kasuan,
ea edozein medioz ihes egitea besterik gura ez duten iheslari haien-
gandik ihes egitera ote doazen oihu eginez.

71.— Bi alderdietako lehorreko tropei dagokienez, itsas bataila eraba-
ki gabe dagoenez, artega eta urduritasunez beterik daude beha, batzuk
garaipen handiagoen egarriz, eta inbaditzaileak, berriz, beren egoera
oraindik okerragora bilakatuko den beldurrez. Atenastarrek ontzietan
jarriak dituztenez beren itxaropen guztiak, inoiz baino larriagoa da
haien kezka. Eta borroka desberdinki garatzen denez han eta hemen,
lehorretik ere modu diferentez ikusten dute, hur-hurretik begira bai-
taude eta guztiak gune berean begiak jarri gabe; batzuk, beren burki-
deak garaile ikusiz guneren batean, konfiantza berreskuratu eta jain-
koei erreguka ari dira, salbatzeko esperantza ken ez diezaieten; beste

πράξωσιν. πάντων γὰρ δὴ ἀνακειμένων τοῖς Ἀθηναίοις ἐς τὰς ναῦς ὃ τε φόβος ἦν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος οὐδενὶ ἐοικώς, καὶ διὰ τὸ <άνώμαλον> τῆς ναυμαχίας ἀνώμαλον καὶ τὴν ἔποψιν ἐκ τῆς γῆς ἠναγκάζοντο ἔχειν. δι' ὀλίγου γὰρ οὔσης τῆς θεάς καὶ οὐ πάντων ἅμα ἐς τὸ αὐτὸ σκοπούντων, εἰ μὲν τινες ἰδοιέν πῃ τοὺς σφετέρους ἐπικρατοῦντας, ἀνεθάρσυσάν τε ἂν καὶ πρὸς ἀνάκλησιν θεῶν μὴ στερεῖσθαι σφᾶς τῆς σωτηρίας ἐτρέποντο, οἱ δ' ἐπὶ τὸ ἡσώμενον βλέψαντες ὀλοφυρμῷ τε ἅμα μετὰ βοῆς ἐχρῶντο καὶ ἀπὸ τῶν δρωμένων τῆς ὀψεως καὶ τὴν γνώμην μάλλον τῶν ἐν τῷ ἔργῳ ἐδουλοῦντο· ἄλλοι δὲ καὶ πρὸς ἀντίπαλόν τι τῆς ναυμαχίας ἀπιδόντες, διὰ τὸ ἀκρίτως ξυνεχές τῆς ἀμίλλης καὶ τοῖς σώμασιν αὐτοῖς ἴσα τῇ δόξῃ περιδεῶς ξυναπονεύοντες ἐν τοῖς χαλεπώτατα διηγον· αἰεὶ γὰρ παρ' ὀλίγον ἢ διέφευγον ἢ ἀπώλλυντο. ἦν τε ἐν τῷ αὐτῷ στρατεύματι τῶν Ἀθηναίων, ἕως ἀγχώμαλα ἐναυμάχουν, πάντα ὁμοῦ ἀκοῦσαι, ὀλοφυρμὸς βοή, νικῶντες κρατούμενοι, ἄλλα ὅσα ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ μέγα στρατόπεδον πολυειδῆ ἀναγκάζοιτο φθέγγεσθαι. παραπλήσια δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν νεῶν αὐτοῖς ἔπασχον, πρὶν γε δὴ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐπὶ πολὺ ἀντισχούσης τῆς ναυμαχίας ἔτρεψάν τε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπικείμενοι λαμπρῶς, πολλῇ κραυγῇ καὶ διακελευσμῷ χρώμενοι, κατεδίωκον ἐς τὴν γῆν. τότε δὲ ὁ μὲν ναυτικὸς στρατὸς ἄλλος ἄλλη, ὅσοι μὴ μετέωροι ἐάλωσαν, κατενεχθέντες ἐξέπεσον ἐς τὸ στρατόπεδον· ὁ δὲ πεζὸς οὐκέτι διαφόρως, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ὁρμῆς οἰμωγῇ τε καὶ στόνῳ πάντες δυσανασχετοῦντες τὰ γινόμενα, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς ναῦς παρεβοήθουν, οἱ δὲ πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ τείχους ἐς φυλακὴν, ἄλλοι δὲ καὶ οἱ πλείστοι ἤδη περὶ σφᾶς αὐτοὺς καὶ ὅπῃ σωθήσονται διεσκόπουν. ἦν τε ἐν τῷ παραυτίκα οὐδεμιᾶς δὴ τῶν ξυμπασῶν ἐλάσσων ἔκπληξις. παραπλήσιά τε ἐπεπόνθεσαν καὶ ἔδρασαν αὐτοὶ ἐν Πύλῳ· διαφθαρειῶν γὰρ τῶν νεῶν τοῖς Λακεδαιμονίοις προσαπώλλυντο αὐτοῖς καὶ οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἄνδρες διαβεβηκότες, καὶ τότε τοῖς Ἀθηναίοις ἀνέλπιστον ἦν τὸ κατὰ γῆν σωθήσεσθαι, ἦν μὴ τι παρὰ λόγον γίγνηται.

[72] Γενομένης δ' ἰσχυρᾶς τῆς ναυμαχίας καὶ πολλῶν νεῶν ἀμφοτέροις καὶ ἀνθρώπων ἀπολομένων οἱ Συρακόσιοι καὶ

batzuek, bitartean, beren burkideak garaituak diren guneari so, gertatzen dagoena oihuka deitoratzen dute, borrokan dabiltzanak eurak baino bihozgabeago jarritz; eta bataila nahiko orekatuta dagoen gunera begira daudenek, azkenik, borroka ebatzi gabe dagoenez oraindik, asalduraren asalduraz inarosten dituzte gorputzak beren sentipenen erritmora, aztoramen larrienak eraginda, behin beren buruak salbu ikusiz, behin bizia galtzearen atarian.

Hortaz, gerlari atenastarren euren artean, borroka oraindik orekatua delarik, denetik entzun ahal da aldi berean: auhenak, oihuak, «garaitzen ari gara», «gureak egin du», eta gudaroste handi batek arrisku bizian sentitzean oihuka ditzakeen denetariko aldarriak. Ontzietako borrokalariek ere antzeko sentipenak bizi dituzte, harik eta sirakusarrek eta beren aliatuek, borroka hark denbora luzez iraun ondoren, atenastarrak ihesean jartzea lortzen duten arte, eta jada haien garaipena argi eta garbia denean, lehorreraino jazartzen oihu eta agindu ugarriren artean.

Orduan, itsasoan harrapatu ez dituzten ontzietako jendeak, batzuk leku batera eta besteak bestera lehorreratu ondoren, kanpamenduan aurkitzen du babesa; bitartean, lehorreko tropak, dagoeneko sentipen desberdinik gabe, baizik denak porrotaren saminak eragindako kexu eta auhenetan bat, batzuk itsasertzean zehar doaz ontzien atzetik, beste batzuk kanpamendutik geratzen dena defendatzera, eta gainerakoak azkenik, gehienak, norberak bere burua salbatzeari arreta osoa jarrita.

Berehalaxe hedatuko da sekulako izua. Atenastarren egoera, orain, beraiek Pilosen eragin zutenaren antz-antzekoa da, zeren orduan lazedemondarrek, ontziak galtzean, uharteratu ziren gizonak ere galdu egin baitzituzten; eta oraingoan atenastarrek ere ez daukate lehorrez salbu jartzeko aukerarik, beren kalkuluetatik kanpo dagoen uste gabeko zerbait gertatu ezean.

72.– Bataila haren gogorraren eta ontzietan nahiz gizonetan jasandako galera handien ondoren, garaile irten ziren sirakusarrak eta beren aliatuak ontzi hondakinak eta hildakoak jaso eta hirira joan ziren, eta bertan trofeo bat eraiki. Atenastarrek, ordea, une hartako hondamendiaren erpinean, ez zuten pentsatu beren hildakoak eta hondakinak jasotzeko menia eskatzea ere, baizik handik berehala irtetea, gauez.

οἱ ξύμμαχοι ἐπικρατήσαντες τά τε ναυάγια καὶ τοὺς νεκροὺς ἀνείλοντο, καὶ ἀποπλεύσαντες πρὸς τὴν πόλιν τροπαῖον ἔστησαν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ὑπὸ μεγέθους τῶν παρόντων κακῶν νεκρῶν μὲν πέρι ἢ ναυαγίων οὐδὲ ἐπενόουν αἰτῆσαι ἀναίρεσιν, τῆς δὲ νυκτὸς ἐβουλευόντο εὐθὺς ἀναχωρεῖν. Δημοσθένης δὲ Νικίᾳ προσελθὼν γνώμην ἐποιεῖτο πληρῶσαντας ἔτι τὰς λοιπὰς τῶν νεῶν βιάσασθαι, ἣν δύνωνται, ἅμα ἔω τὸν ἔκπλουν, λέγων ὅτι πλείους ἔτι αἱ λοιπαὶ εἰσι νῆες χρήσιμαί σφίσιν ἢ τοῖς πολεμίοις· ἦσαν γὰρ τοῖς μὲν Ἀθηναίοις περίλοιποι ὡς ἑξήκοντα, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐλάσσους ἢ πεντήκοντα. καὶ συγχωρῶντος Νικίου τῇ γνώμῃ καὶ βουλομένων πληροῦν αὐτῶν οἱ ναῦται οὐκ ἤθελον ἐσβαίνειν διὰ τὸ καταπεπλήχθαι τε τῇ ἥσση καὶ μὴ ἂν ἔτι οἶεσθαι κρατῆσαι. καὶ οἱ μὲν ὡς κατὰ γῆν ἀναχωρήσαντες ἤδη ξύμπαντες τὴν γνώμην εἶχον.

[73] Ἑρμοκράτης δὲ ὁ Συρακόσιος ὑπονοήσας αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ νομίσας δεινὸν εἶναι εἰ τοσαύτη στρατιὰ κατὰ γῆν ὑποχωρήσασα καὶ καθεζομένη ποι τῆς Σικελίας βουλήσεται αὐθις σφίσι τὸν πόλεμον ποιεῖσθαι, ἐσηγεῖται ἐλθὼν τοῖς ἐν τέλει οὖσιν ὡς οὐ χρεὼν ἀποχωρῆσαι τῆς νυκτὸς αὐτοὺς περιδεῖν, λέγων ταῦτα ἃ καὶ αὐτῷ ἐδόκει, ἀλλὰ ἐξελθόντας ἤδη πάντας Συρακοσίους καὶ τοὺς ξυμμάχους τάς τε ὁδοὺς ἀποικοδομῆσαι καὶ τὰ στενόπορα τῶν χωρίων προδιαλαβόντας φυλάσσειν. οἱ δὲ ξυνεγίνωσκον μὲν καὶ αὐτοὶ οὐχ ἥσσον ταῦτα ἐκείνου, καὶ ἐδόκει ποιητέα εἶναι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἄρτι ἀσμένους ἀπὸ ναυμαχίας τε μεγάλης ἀναπεπαυμένους καὶ ἅμα ἐορτῆς οὔσης (ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς Ἡρακλεῖ ταύτην τὴν ἡμέραν θυσία οὔσα) οὐ δοκεῖν ἂν ῥαδίως ἐθελῆσαι ὑπακούσαι· ὑπὸ γὰρ τοῦ περιχαροῦς τῆς νίκης πρὸς πόσιν τετράφθαι τοὺς πολλοὺς ἐν τῇ ἐορτῇ, καὶ πάντα μᾶλλον ἐλπίζειν ἂν σφῶν πείθεσθαι αὐτοὺς ἢ ὅπλα λαβόντας ἐν τῷ παρόντι ἐξελθεῖν. ὡς δὲ τοῖς ἄρχουσι ταῦτα λογιζομένοις ἐφαίνετο ἄπορα καὶ οὐκέτι ἔπειθεν αὐτοὺς ὁ Ἑρμοκράτης, αὐτὸς ἐπὶ τούτοις τάδε μηχανᾶται, δεδιὼς μὴ οἱ Ἀθηναῖοι καθ' ἡσυχίαν προφθάσωσιν ἐν τῇ νυκτὶ διελθόντες τὰ χαλεπώτατα τῶν χωρίων. πέμπει τῶν ἐταίρων τινὰς τῶν ἑαυτοῦ μετὰ ἱππέων πρὸς τὸ τῶν Ἀθηναίων στρατόπεδον, ἥνικα ξυνεσκόταζεν· οἱ προσελάσαντες ἐξ ὅσου

Demostenes Niziasengana hurbildu zen bere asmoa komunikatzeko: geratzen zitzaizkien ontziak ekipatu eta egunsentian itsasora irteten saiatzea, oraindik etsaiari baino ontzi erabilgarri gehiago geratzen zitzaizkiela eta, zeren atenastarrei hirurogei bat geratzen zitzairen, eta sirakusarrei berrogeita hamar baino gutxiago. Nizias bat etorri zen orduan asmo horrekin, baina marinelek, porrotak lur jota eta harrezkero garaitzea ezinezkoa zitzairela uste izanik, ez zuten jada itsasoratu nahi izan. Orduan denek egin zuten bat lehorrez erretiratzeko aukerarekin.

73.— Hala ere, Hermokrates Sirakusakoa, haien asmoak aurreikusita eta izugarria zatekeela pentsatuz hain gudaroste handiak, lehorrez erretiratu eta Siziliako lekuren batean egonkortu ondoren, berriro gerra piztea, agintariengana aurkeztu zen, hain zuzen ere buruan zuen arrazoi hura adieraztera, eta gaueko erretreta hura ez zitzairela permititu behar azaldu zuen, baizik eta bide guztiak blokeatu eta mehaketan guardia jartzera aurreratu behar zitzairela, sirakusarrak eta beren aliatuak tropa guztiekin irtenda.

Agintariak ere bat zetozen hark zioen guztiarekin, eta egin beharra zegoela pentsatzen zuten berak bezain argi, baina gizonek agindu hori nekez obedituko zutela uste zuten, oraindik oraintsu bataila latz batetik gustura etxeratu berriak ziren gizon haiek, eta biharamunean jai eguna zelarik gainera, zeren Heraklesen ohorezko sakrifizioa ospatuko baitzen. Haietariko asko, garaipenaren poztasunez, edateari emana zegoen ordurako, eta berriro une hartan armak hartu eta abiatzea baino beste edozein aginduri obeditzea espero zitekeen haiengandik. Gogoetok hausnartzen ari ziren buruzagiei ideia hura gauzatzeari ezinako zeritzotenez eta Hermokratesek ez zeukanek haiek hartaz konbentzitzerik, hurrengo plan hau bururatu zitzaion. Atenastarrak gauez aurreratuko zitzaizkiolakoan eta gune zailena arazorik gabe zeharkatuko zuten beldurrez, bere lagun batzuk bidali zituen atenastarren kanpamendura, zaldizko batzuk lagun zituztela; entzunak izateko lekuraino iritsi eta atenastarren lagun bailitzan haien izenetatik deituz –baziren, izan ere, hiri barneko berriak Nizias transmititzen zizkieten batzuk–, Nizias tropak gauez ez erretiratzeko aholkua emateko eskatu zieten, sirakusarrak bideak zaintzen zeudelako, baizik eta hurrengo egunean abia zitezela, gauzak lasaitasunez prestatu ondoren.

Errekadu hori zekartenek bueltako bidea hartu zuten, eta hura entzun zutenek, aldiz, jeneral atenastarrei jakinarazi.

74.– Haiek, oharrari kasu eginez, bertan jarraitu zuten gau hartan, amarrua zela konturatu gabe. Eta, egoera zen modukoa izan arren, berehalakoan alde egin ez zutenek, hurrengo egunean ere itxarotea erabaki zuten, soldaduak premiazko gauzekin horni zitezen, ahal zuten heinean, iraupen pertsonalerako behar-beharrezkoa zena besterik ez hartuta aldean.

Eta sirakusarrek eta Gilipok, lehorreko tropekin aurrea hartuz, atenastarrak igarotzekoak ziren eskualdeetako bideak blokeatu zituzten, ibai eta erreka ibietan zaintza jarri zuten eta egokien zeritzen lekuetan kokatu ziren atenastar tropei aurrera egiten ez uzteko asmoarekin. Horrez gain, euren ontziekin atenastarrek utzitakoetara hurbilduz, ainguralekutik atera eta eramateari ekin zioten; atenastarrek eurek erreak zituzten gutxi batzuk, hasieran pentsatu bezala, baina gainerakoak atoian zeramatzaten sirakusarrek hirirantz, kableak lasai lotu eta gero, zeren inork ere ez baitzien eragozten lan hori egitea ontziok herrestan eramanean zituzten lekuan.

75.– Horren guztiaren ondoren, Niziasek eta Demostenesek nahiko prest zeudela iritzi ziotenean, atenastar tropak handik mugitzen hasi ziren, itsas batailatik hirugarren egunera.

Eta izugarria zen ikustea, beste gauza batzuen artean, euren ontziak galduta abiatzen zirela, beren burua eta hiria arriskuan jarrita, etorrian zuten asmo handi hura lortu beharrean, eta, gainera, kanpamendu hura bertan behera uzteak bakoitzari bere begietan eta gogoan sortzen zizkion zirrara samingarriekin. Gorpuak lurra eman gabe zeudenez, bakoitzak bere lagunenean bat han zerraldo zekusanean, samina eta beldurra nahasirik sentitzen zuen. Atzean bizirik uztera zihoazenean, berriz, hildakoei eurek baino pena handiagoa ematen zieten, bizia galdu zutenek baino samin latzagoa eragiten baitzieten haien erreguek eta auhenek, abiatzera zihoazen lagunei edo senitartekoei zuzenduak. Alde egitera zihoazen kanpadenda lagunenean soinari atxiki eta ahal zuten arte jarraitzen zieten, eta, indarrik edo adorerik gabe geratzean, hantxe gelditzen ziren atzean, jainkoei dei eta aiene ez gutxi zuzenduz, hain punturaino, non tropentzat ez baitzen batere samurra handik abiatzea, denak malko jario eta halako larritasun handiarekin, nahiz eta lurralde etsaitik alde egitera zihoazen, eta une hartako malkoak

ἐπιβώμενοι, εἴ τινά πού τις ἴδοι ἢ ἐταίρων ἢ οἰκείων, τῶν τε ξυσκίηνων ἤδη ἀπιόντων ἐκκρεμαννύμενοι καὶ ἐπακολουθοῦντες ἐς ὅσον δύναιτο, εἴ τῳ δὲ προλίποι ἡ ῥώμη καὶ τὸ σῶμα, οὐκ ἄνευ ὀλίγων ἐπιθειαςμῶν καὶ οἰμωγῆς ὑπολειπόμενοι, ὥστε δάκρυσι πᾶν τὸ στράτευμα πλησθὲν καὶ ἀπορία τοιαύτη μὴ ῥαδίως ἀφορμᾶσθαι, καίπερ ἐκ πολемίας τε καὶ μείζω ἢ κατὰ δάκρυα τὰ μὲν πεπονθότας ἤδη, τὰ δὲ περὶ τῶν ἐν ἀφανεῖ δεδιότας μὴ πάθωσιν. κατήφειά τε τις ἅμα καὶ κατάμεμψις σφῶν αὐτῶν πολλή ἦν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἢ πόλει ἐκπεπολιορκημένη ἐώκεσαν ὑποφευγούση, καὶ ταύτη οὐ σμικρὰ μυριάδες γὰρ τοῦ ξύμπαντος ὄχλου οὐκ ἐλάσσους τεσσάρων ἅμα ἐπορεύοντο. καὶ τούτων οἱ τε ἄλλοι πάντες ἔφερον ὅτι τις ἐδύνατο ἕκαστος χρήσιμον, καὶ οἱ ὀπλῖται καὶ οἱ ἱππῆς παρὰ τὸ εἰωθὸς αὐτοῖς τὰ σφέτερα αὐτῶν σιτία ὑπὸ τοῖς ὅπλοις, οἱ μὲν ἀπορία ἀκολουθῶν, οἱ δὲ ἀπιστία· ἀπηντομολήκεσαν γὰρ πάλαι τε καὶ οἱ πλεῖστοι παραχρῆμα. ἔφερον δὲ οὐδὲ ταῦτα ἱκανὰ· σῖτος γὰρ οὐκ ἔτι ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. καὶ μὴν ἡ ἄλλη αἰκία καὶ ἡ ἰσομοῖρία τῶν κακῶν, ἔχουσά τινα ὅμως τὸ μετὰ πολλῶν κούφισιν, οὐδ' ὥς ῥαδία ἐν τῷ παρόντι ἐδοξάζετο, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ οἷας λαμπρότητος καὶ αὐχήματος τοῦ πρώτου ἐς οἷαν τελευτήν καὶ ταπεινότητα ἀφῖκτο. μέγιστον γὰρ δὴ τὸ διάφορον τοῦτο [τῷ] Ἑλληνικῷ στρατεύματι ἐγένετο, οἷς ἀντὶ μὲν τοῦ ἄλλους δουλωσομένους ἡκεῖν αὐτοὺς τοῦτο μᾶλλον δεδιότας μὴ πάθωσι ξυνέβη ἀπιέναι, ἀντὶ δ' εὐχῆς τε καὶ παιάνων, μεθ' ὧν ἐξέπλεον, πάλιν τούτων τοῖς ἐναντίοις ἐπιφημίσμασιν ἀφορμᾶσθαι, πεζοὺς τε ἀντὶ ναυβατῶν πορευομένους καὶ ὀπλιτικῷ προσέχοντας μᾶλλον ἢ ναυτικῷ. ὅμως δὲ ὑπὸ μεγέθους τοῦ ἐπικρεμαμένου ἔτι κινδύνου πάντα ταῦτα αὐτοῖς οἷστὰ ἐφαίνετο.

[76] Ὅρῳ δὲ ὁ Νικίας τὸ στράτευμα ἄθυμοῦν καὶ ἐν μεγάλῃ μεταβολῇ ὄν, ἐπιπαριῶν ὥς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐθάρσυνε τε καὶ παρεμυθεῖτο, βοῇ τε χρώμενος ἔτι μᾶλλον ἐκάστοις καθ' οὓς γίγνοιτο ὑπὸ προθυμίας καὶ βουλόμενος ὥς ἐπὶ πλεῖστον γεγωνίσκων ὠφελεῖν.

[77] Ἐαὶ ἐκ τῶν παρόντων, ὦ Ἀθηναῖοι καὶ ξύμμαχοι, ἐλπίδα χρὴ ἔχειν (ἤδη τινὲς καὶ ἐκ δεινότερων ἢ τοῖωνδε ἐσώθησαν),

τις ἔμελλεν ἀκούσεσθαι καὶ ἀνακαλεσάμενοί τινας ὥς ὄντες τῶν Ἀθηναίων ἐπιτήδειοι (ἦσαν γάρ τινες τῷ Νικίᾳ διάγγελοι τῶν ἔνδοθεν) ἐκέλευον φράζειν Νικίᾳ μὴ ἀπάγειν τῆς νυκτὸς τὸ στράτευμα ὥς Συρακοσίων τὰς ὁδοὺς φυλασσόντων, ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν τῆς ἡμέρας παρασκευασάμενον ἀποχωρεῖν. καὶ οἱ μὲν εἰπόντες ἀπῆλθον, καὶ οἱ ἀκούσαντες διήγγειλαν τοῖς στρατηγοῖς τῶν Ἀθηναίων·

[74] Οἱ δὲ πρὸς τὸ ἄγγελμα ἐπέσχον τὴν νύκτα, νομίσαντες οὐκ ἀπάτην εἶναι. καὶ ἐπειδὴ καὶ ὥς οὐκ εὐθύς ὥρμησαν, ἔδοξεν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν περιμεῖναι, ὅπως ξυσκευάσαιντο ὥς ἐκ τῶν δυνατῶν οἱ στρατιῶται ὅτι χρησιμώτατα, καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάντα καταλιπεῖν, ἀναλαβόντες δὲ αὐτὰ ὅσα περὶ τὸ σῶμα ἐς διαίταν ὑπῆρχεν ἐπιτήδεια ἀφορμᾶσθαι. Συρακόσιοι δὲ καὶ Γύλιππος τῷ μὲν πεζῷ προεξεληθόντες τὰς τε ὁδοὺς τὰς κατὰ τὴν χώραν, ἣ εἰκὸς ἦν τοὺς Ἀθηναίους ἰέναι, ἀπεφάργνυσαν καὶ τῶν ῥείθρων καὶ [τῶν] ποταμῶν τὰς διαβάσεις ἐφύλασσον καὶ ἐς ὑποδοχὴν τοῦ στρατεύματος ὥς κωλύσοντες ἢ ἐδόκει ἐτάσσοντο· ταῖς δὲ ναυσὶ προοπλεύσαντες τὰς ναῦς τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ ἀφεῖλκον (ἐνέπρησαν δέ τινας ὀλίγας, ὥσπερ διανοήθησαν, αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι), τὰς δ' ἄλλας καθ' ἡσυχίαν οὐδενὸς κωλύοντος ὥς ἐκάστην ποι ἐκπεπτωκυῖαν ἀναδησάμενοι ἐκόμιζον ἐς τὴν πόλιν.

[75] Μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐδόκει τῷ Νικίᾳ καὶ τῷ Δημοσθένει ἱκανῶς παρεσκευάσθαι, καὶ ἡ ἀνάστασις ἥδη τοῦ στρατεύματος τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἐγίγνετο. δεινὸν οὖν ἦν οὐ καθ' ἓν μόνον τῶν πραγμάτων, ὅτι τὰς τε ναῦς ἀπολωλεκότες πάσας ἀπεχώρουν καὶ ἀντὶ μεγάλης ἐλπίδος καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πόλις κινδυνεύοντες, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπολείψει τοῦ στρατοπέδου ξυνέβαινε τῇ τε ὄψει ἐκάστῳ ἀλγεινὰ καὶ τῇ γνώμῃ αἰσθέσθαι. τῶν τε γὰρ νεκρῶν ἀτάφων ὄντων, ὁπότε τις ἴδοι τινὰ τῶν ἐπιτηδείων κείμενον, ἐς λύπην μετὰ φόβου καθίστατο, καὶ οἱ ζῶντες καταλειπόμενοι τραυματαῖα τε καὶ ἀσθενεῖς πολὺ τῶν τεθνεώτων τοῖς ζῶσι λυπηρότεροι ἦσαν καὶ τῶν ἀπολωλόντων ἀθλιώτεροι. πρὸς γὰρ ἀντιβολίαν καὶ ὀλοφυρμὸν τραπόμενοι ἐς ἀπορίαν καθίστασαν, ἄγειν τε σφᾶς ἀξιοῦντες καὶ ἓνα ἕκαστον

baino are latzagoak ziren oraintsu jasandako zoritxarrak nahiz aurretantzean jasan beharko zituztela sumatzen zituztenak.

Goibeltasuna zen nagusi, eta beren buruen kontra zuzendutako gaitzespenak. Egiaz, setioan hartu eta sakabanatzera zihoan hiria ematen zuen, eta ez hiri txikia, ezen bidean jarritakoen kopurua ez baitzen berrogei milatik beherakoa. Horietatik, batzuek hornidurak zeramatzaten, bakoitzak ahal zituen baliagarrienak, hoplitek eta zaldizkoek, ohi ez bezala, bakoitzak bere hazkurriak zeramatzan armekin batera, batzuek zerbitzaririk ez zeukatelako eta beste batzuek haiengan konfiantzarik ez zutelako, zeren aspalditik desertzioak gehituz bazihoa zen ere, une hartan inoiz baino gehiago. Eta hala eta guzti ere ez zeramaten nahiko hazkurririk, kanpamenduan ez zitzaielako geratzen garirik.

Nahiz eta zoritxar hauek eta gainerakoak beste askorekin partekatu, eta askorekin partekatze horrek nolabaiteko lasaitua eman, zail zitzairen halere egoera hura jasan beharra, batez ere zelako arrandi eta harrotasunez hasi ziren eta zelako bukaera eta umiliaziora heldu ziren gogoratzean. Huraxe izan zen armada heleniarretan inoiz gertatu izan den ezbehar handiena, hara joan eta beste batzuk menperatu beharrean, beraiek menpera ez zitzaizen alde egin beharra, eta aberritik abiatzean egindako otoitzen eta peanen ordeztu madarikaziozko auhenen artean itzuli beharra, ontzietan barik oinez, eta beren salbazioa flotaren esku barik hopliten esku zegoela. Eta hala ere, horri guztiari jasangarri zeritzoten, aurrean zuten arrisku larriarekin alderatuta.

76.— Tropa haren egoera zein neurritaraino aldatu zen eta zein bihorgabe zeuden ikusirik, Nizias, lerroen albotik igaro ahala, bestetan baino ozenago oihu eginez hasi zitzaion parean aurkitzen zuen talde bakoitzari, bere ahotsa ahalik urrunen irits zedin eta adorea barreia zezan.

77.— «Ez galdu itzaropena, atenastar eta aliatuok, gauden egoera okerrean egon arren, zeren arrisku handiagoetatik salbatu izan baita jendea, eta ez lar aurpegiratu zeuen buruari merezi ez dituzuen hondamendi eta saminok. Neu ere, indarrean zuetariko inor baino gehiago ez naizen hau, aitzitik ikusten duzue zein egoeratan aurkitzen naizen gaixotasunaren erruz, eta ez nire bizitza pribatuan ezta gainerakoan

μηδὲ καταμέμφεσθαι ὑμᾶς ἄγαν αὐτοὺς μήτε ταῖς ξυμφοραῖς μήτε ταῖς παρὰ τὴν ἄξιαν νῦν κακοπαθίαις. καγὼ τοι οὐδενὸς ὑμῶν οὔτε ῥώμῃ προφέρων (ἀλλ' ὁρᾶτε δὴ ὡς διάκειμαι ὑπὸ τῆς νόσου) οὐτ' εὐτυχία δοκῶν που ὕστερός του εἶναι κατὰ τε τὸν ἴδιον βίον καὶ ἐς τὰ ἄλλα, νῦν ἐν τῷ αὐτῷ κινδύνῳ τοῖς φαυλοτάτοις αἰωροῦμαι· καίτοι πολλὰ μὲν ἐς θεοὺς νόμιμα δεδιήτημαι, πολλὰ δὲ ἐς ἀνθρώπους δίκαια καὶ ἀνεπίφθονα. ἀνθ' ὧν ἡ μὲν ἐλπίς ὅμως θρασεῖα τοῦ μέλλοντος, αἱ δὲ ξυμφοραὶ οὐ κατ' ἄξιαν δὴ φοβοῦσιν. τάχα δὲ ἂν καὶ λωφῆσειαν· ἱκανὰ γὰρ τοῖς τε πολεμίοις ἡντύχηται, καὶ εἰ τῷ θεῶν ἐπίφθονοι ἐστρατεύσαμεν, ἀπο χρώντως ἤδη τετιμωρήμεθα. ἦλθον γάρ που καὶ ἄλλοι τινὲς ἤδη ἐφ' ἐτέρους, καὶ ἀνθρώπεια δράσαντες ἀνεκτὰ ἔπαθον. καὶ ἡμᾶς εἰκὸς νῦν τὰ τε ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐλπίζειν ἡπιώτερα ἔξειν (οἴκτου γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἀξιώτεροι ἤδη ἐσμέν ἢ φθόνου), καὶ ὁρῶντες ὑμᾶς αὐτοὺς οἰοὶ ὀπλῖται ἅμα καὶ ὅσοι ξυντεταγμένοι χωρεῖτε μὴ καταπέπληχθε ἄγαν, λογίζεσθε δὲ ὅτι αὐτοὶ τε πόλις εὐθύς ἐστε ὅποι ἂν καθέζησθε καὶ ἄλλη οὐδεμία ὑμᾶς τῶν ἐν Σικελίᾳ οὐτ' ἂν ἐπιόντας δέξαιτο ῥαδίως οὐτ' ἂν ἰδρυθέντας που ἐξαναστήσειεν. τὴν δὲ πορείαν ὥστ' ἀσφαλῆ καὶ εὐτακτον εἶναι αὐτοὶ φυλάξατε, μὴ ἄλλο τι ἡγησάμενος ἕκαστος ἢ ἐν ᾧ ἂν ἀναγκασθῇ χωρίῳ μάχεσθαι, τοῦτο καὶ πατρίδα καὶ τεῖχος κρατήσας ἔξειν. σπουδὴ δὲ ὁμοίως καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ἔσται τῆς ὁδοῦ· τὰ γὰρ ἐπιτήδεια βραχέα ἔχομεν, καὶ ἦν ἀντιλαβώμεθά του φιλίου χωρίου τῶν Σικελῶν (οὗτοι γὰρ ἡμῖν διὰ τὸ Συρακοσίων δέος ἔτι βέβαιοι εἰσίν), ἤδη νομίζετε ἐν τῷ ἐχυρῷ εἶναι. προπέπεμπται δ' ὡς αὐτοὺς, καὶ ἀπαντᾶν εἰρημένον καὶ σιτία ἄλλα κομίζειν. Τό τε ξύμπαν γινώτε, ὧ ἄνδρες στρατιῶται, ἀναγκαῖόν τε ὄν ὑμῖν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς γίγνεσθαι ὡς μὴ ὄντος χωρίου ἐγγὺς ὅποι ἂν μαλακισθέντες σωθεῖητε καί, ἦν νῦν διαφύγητε τοὺς πολεμίους, οἳ τε ἄλλοι τευξόμενοι ὧν ἐπιθυμεῖτε που ἐπιδεῖν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς πόλεως καίπερ πεπτωκυῖαν ἐπανορθώσοντες· ἄνδρες γὰρ πόλις, καὶ οὐ τεῖχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί·

[78] Ὁ μὲν Νικίας τοιάδε παρακελευόμενος ἅμα ἐπῆει τὸ στρατεύμα, καὶ εἰ πῃ ὁρῶν διεσπασμένον καὶ μὴ ἐν τάξει

ere beste ezein baino zorion gutxiagokoa ez izan arren, zuetariko baxuenaren pare astintzen nau orain zoriak, nahiz eta jainkoak asko ohoratu ditudan eta gizakiekin justiziarekin eta gorrotorik gabe portatu naizen. Horregatik, gertatuak gertatu, oraindik tinko dirau etorkizunaz dudari itxaropenak, eta gure zoritxarrek ez naute izutzen horren punturaino. Agian baretzera joko dute, etsaiek nahiko zorion izan dutelako jada, eta, espedizio hau jainkoren baten etsaigoarekin egin baldin badugu, aski zigor dugu jaso honezkero. Ezagutzen ditut beren auzoei eraso egin dieten beste batzuk, eta, giza neurrien arabera jardun zutelako, zigor jasagarriak baino ez dituztenak jasan. Beraz, espero izatekoa da jainkoen gureganako jarrera gozoago bilakatzea aurrerantzean, zeren haien gorrotoa baino haien errukia merezi baitugu orain.

«Arrazoizkoa da, halaber, zeuen buruengan konfiantza izatea, hain hoplita bikainak eta halako kopuruan lerrokatuta aurrera egiten ikustean, eta, geratuz gero ere, kanpamendua jartzen duzuen edozein lekutan hiri handi bilakatzen zaretela pentsatuz, halako moldez, non Sizi-liako ezein hirik eutsi diezaiokeen erraz zuen erasoari, ez eta kanpatu duzuen lekutik aldaratzera behartu.

«Abialdiari dagokionez, saia zaitezte modu seguruan eta diziplinatuan egiten, pentsamendu bakar hau buruan duzuela: borrokatzera behartzen zaituzten lekua, garaipena lortuz gero, zuon aberri eta murraila bilakatuko dela. Azkar ibiliko gara, gau eta egunez, hazkurri gutxi dugulako, eta sikuloen lurraldera iristen bagara –horiek leialak zaizkigu eta, sirakusarren ganako beldurragatik–, pentsa ezazue salbu izango garela. Aurreratu ditugu jada mezulariak, gure bila atera daitezten eta hazkurriak ekar ditzaten errekaduarekin.

«Berba batez esateko, gudariok, har ezazue gogoan adoretzu izan behar duzuela, zeren, koldartzen bazarete, ez baitugu aurkituko hurbilean leku babesgarririk, baina orain etsaiengandik ihes egitea lortuz gero, ordea, denok lortu ahal izango duzue desira duzuen, eta atenastarrek beren hiriaren boterea berreraikiko dute, orain erorita aurkitzen den boterea, zeren gizonak baitira hiria osatzen dutena, eta ez gizonik gabeko murrak eta ontziak.»

78.– Halako hitz sutuak zuzentzen zizkien Niziasek soldaduei, lerroetatik igaro ahala, eta, troparen zatiren bat erdi barreiatuta edo ordenarik gabe ikusten bazuen, berriro bilarazi eta berrantolatzen zituen.

χωροῦν ξυνάγων καὶ καθιστάς, καὶ ὁ Δημοσθένης οὐδὲν ἥσσον τοῖς καθ' ἑαυτὸν τοιαῦτά τε καὶ παραπλήσια λέγων. τὸ δὲ ἐχώρει ἐν πλαισίῳ τεταγμένον, πρῶτον μὲν ἡγούμενον τὸ Νικίου, ἐφεπόμενον δὲ τὸ Δημοσθένους· τοὺς δὲ σκευοφόρους καὶ τὸν πλείστον ὄχλον ἐντὸς εἶχον οἱ ὀπλίται. καὶ ἐπειδὴ [τε] ἐγένοντο ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ Ἀνάπου ποταμοῦ, ἡῦρον ἐπ' αὐτῷ παρατεταγμένους τῶν Συρακοσίων καὶ ξυμμάχων, καὶ τρεψάμενοι αὐτοὺς καὶ κρατήσαντες τοῦ πόρου ἐχώρουν ἐς τὸ πρόσθεν· οἱ δὲ Συρακόσιοι παριπτεύοντές τε προσέκειντο καὶ ἐσακοντίζοντες οἱ ψилоί. Καὶ ταύτῃ μὲν τῇ ἡμέρᾳ προελθόντες σταδίους ὡς τεσσαράκοντα ἠῦλίσαντο πρὸς Λόφῳ τινὶ οἱ Ἀθηναῖοι· τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῶ ἐπορεύοντο καὶ προῆλθον ὡς εἴκοσι σταδίους, καὶ κατέβησαν ἐς χωρίον ἄπεδόν τι καὶ αὐτοῦ ἐστρατοπεδεύσαντο, βουλόμενοι ἔκ τε τῶν οἰκιῶν λαβεῖν τι ἐδώδιμον (ὥκεῖτο γὰρ ὁ χῶρος) καὶ ὕδωρ μετὰ σφῶν αὐτῶν φέρεσθαι αὐτόθεν· ἐν γὰρ τῷ πρόσθεν ἐπὶ πολλὰ στάδια, ἢ ἔμελλον ἰέναι, οὐκ ἄφθονον ἦν. οἱ δὲ Συρακόσιοι ἐν τούτῳ προελθόντες τὴν δίοδον τὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἀπετείχιζον· ἦν δὲ Λόφος καρτερός καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ χαράδρα κρημνώδης, ἐκαλεῖτο δὲ Ἀκραιὸν Λέπας. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι προῆσαν, καὶ οἱ τῶν Συρακοσίων καὶ ξυμμάχων αὐτοὺς ἱππῆς καὶ ἀκοντισταὶ ὄντες πολλοὶ ἐκατέρωθεν ἐκώλυνον καὶ ἐσηκόντιζόν τε καὶ παρίππευον. καὶ χρόνον μὲν πολὺν ἐμάχοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτα ἀνεχώρησαν πάλιν ἐς τὸ αὐτὸ στρατόπεδον. καὶ τὰ ἐπιτήδεια οὐκέτι ὁμοίως εἶχον· οὐ γὰρ ἔτι ἀποχωρεῖν οἶόν τ' ἦν ὑπὸ τῶν ἱππέων.

[79] Πρῶ δὲ ἄραντες ἐπορεύοντο αὖθις, καὶ ἐβιάσαντο πρὸς τὸν Λόφον ἐλθεῖν τὸν ἀποτετειχισμένον, καὶ ἡῦρον πρὸ ἑαυτῶν ὑπὲρ τοῦ ἀποτεειχίσματος τὴν πεζὴν στρατιὰν παρατεταγμένην οὐκ ἐπ' ὀλίγων ἀσπίδων· στενὸν γὰρ ἦν τὸ χωρίον. καὶ προσβαλόντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐτειχομάχουν, καὶ βαλλόμενοι ὑπὸ πολλῶν ἀπὸ τοῦ Λόφου ἐπάντους ὄντος (δικνοῦντο γὰρ ῥᾶν οἱ ἄνωθεν) καὶ οὐ δυνάμενοι βιάσασθαι ἀνεχώρουν πάλιν καὶ ἀνεπαύοντο. ἔτυχον δὲ καὶ βρονταί τινες ἅμα γεγόμεναι καὶ ὕδωρ, οἷα τοῦ ἔτους πρὸς μετόπωρον ἤδη ὄντος φιλεῖ γίγνεσθαι· ἀφ' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι μᾶλλον ἔτι ἠθύμουν καὶ ἐνόμιζον ἐπὶ τῷ σφετέρῳ ὀλέθρῳ καὶ ταῦτα

Bitartean, Demostenes ere ez zen gutxiago bere tropak animatzen, oso antzeko gauzak esanez bere menpeko soldaduei.

Gudarosteak koadro formazioan zihoazen aurrera, Niziasen tropak aurrean eta Demostenesenak jarraian; hoplitek beren formazioaren barnean hartzen zituzten hornikuntzak zeramatzatenak eta gainerako tropen multzo nagusia.

Anapo ibaiaren iraganbidera iritsi zirenean, sirakusar batzuk eta euron aliatuak aurkitu zituzten ibai ondoan lerrokatuta, baina haiek ihesean jarri eta ibiaz jabetzea lortu ondoren, aurrera jarraitu zuten. Sirakusarrek alboetatik erasotzen zituzten zaldizkoen bidez eta infanteriakoez geziak jaurtikiz. Egun horretan berrogei estadio inguru aitzinatu ondoren, muino baten barrenean kanpatu zuten; hurrengo egunean, goizean goiz, hogeit hamar estadio inguru ibili ondoren, laugune batera jaitsi ziren eta hantxe kanpatu, leku hartako etxeetan –aizune bat baitzegoen– hazkurriak bildu eta uraz hornitzeko asmoarekin, joateko asmoa zeukaten bidean ur gutxi baitzen hainbat estadiotan zehar.

Bitartean, sirakusarrek aurrea hartu zieten eta murru baten bidez igarobidea zarratu. Defentsa erraza zuen muino bat zegoen han, bi aldaietatik uhargune pikea zeukana eta Akrasko harkaitza deitzen ziotena. Hurrengo egunean, atenastarrek aitzina egin zuten, baina sirakusarren zaldizkoek eta jaurtitzailleek, albo batetik nahiz bestetik ugariek, aurrera egitea oztopatzen zieten, euren xabalina eta geziez josiz eta zaldiekin eraso eginez. Atenastarrek luzaro eutsi zieten, baina azkenean kanpamendura itzuli behar izan zuten, eta orduan ez zitzaaien hain erraza gertatu hornikuntzak biltzea, zalditeria etsaiak ez zielako urruntzen uzten.

79.– Kanpamendua goizean goiz jaso eta berriro jarri ziren abian; murrus defendatutako muinora iritsi arte aurreratu ahal izan ziren, baina han aurrean, murru hura defendatzen, infanteria etsaia zeukaten zain, lerro sakoneko formazioan, iraganbide meharra zelako. Atenastarrek erasora jo zuten, murrua gainditzeko asmoz, baina muino pikean kokaturiko etsai askoren gezien zio izanik –goitik jaurtikitako geziok erraz jotzen baitzituzten– eta iraganbidea ireki ezinean, erretretan itzuli eta atsedean egiten geratu ziren; gainera, une larri hartan trumoiak jo eta euri jasa hasi zen, udazkenean gertatu ohi denez, eta horrek oraindik gehiago bihozgabetu zituen atenastarrak, elementu guztiek beraien aurka bat egiten zutela pentsatuz.

πάντα γίγνεσθαι. ἀναπαυομένων δ' αὐτῶν ὁ Γύλιππος καὶ οἱ Συρακόσιοι πέμπουσι μέρος τι τῆς στρατιᾶς ἀποτειχιοῦντας αὐτὸν ἐκ τοῦ ὀπισθεν αὐτοῦς ἢ προεληλύθεσαν· ἀντιπέμψαντες δὲ κἀκεῖνοι σφῶν αὐτῶν τινὰς διεκώλυσαν. καὶ μετὰ ταῦτα πᾶσιν τῇ στρατιᾷ ἀναχωρήσαντες πρὸς τὸ πεδίον μᾶλλον οἱ Ἀθηναῖοι ἠϋλίσαντο. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ προυχώρουν, καὶ οἱ Συρακόσιοι προσέβαλλον τε πανταχῇ αὐτοῖς κύκλῳ καὶ πολλοὺς κατετραυματίζον, καὶ εἰ μὲν ἐπίοιεν οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπεχώρουν, εἰ δ' ἀναχωροῖεν, ἐπέκειντο, καὶ μάλιστα τοῖς ὑστάτοις προσπίπτοντες, εἴ πως κατὰ βραχὺ τρεψάμενοι πᾶν τὸ στράτευμα φοβήσειαν. καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν τοιούτῳ τρόπῳ ἀντείχον οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτα προελθόντες πέντε ἢ ἕξ σταδίους ἀνεπαύοντο ἐν τῷ πεδίῳ· ἀνεχώρησαν δὲ καὶ οἱ Συρακόσιοι ἀπ' αὐτῶν ἐς τὸ ἑαυτῶν στρατόπεδον.

[80] Τῆς δὲ νυκτὸς τῷ Νικίᾳ καὶ Δημοσθένει ἐδόκει, ἐπεὶ κακῶς σφίσι τὸ στράτευμα εἶχε τῶν τε ἐπιτηδείων πάντων ἀπορία ἤδη, καὶ κατατετραυματισμένοι ἦσαν πολλοὶ ἐν πολλαῖς προσβολαῖς τῶν πολεμίων γεγενημέναις, πυρὰ καύσαντας ὥς πλεῖστα ἀπάγειν τὴν στρατιάν, μηκέτι τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἢ διανοήθησαν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἢ οἱ Συρακόσιοι ἐτήρουν, πρὸς τὴν θάλασσαν. ἦν δὲ ἡ ξύμπασα ὁδὸς αὕτη οὐκ ἐπὶ Κατάνης τῷ στρατεύματι, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἕτερον μέρος τῆς Σικελίας τὸ πρὸς Καμάριναν καὶ Γέλαν καὶ τὰς ταύτης πόλεις καὶ Ἑλληνίδας καὶ βαρβάρους. καύσαντες οὖν πυρὰ πολλὰ ἐχώρουν ἐν τῇ νυκτί. καὶ αὐτοῖς, οἷον φιλεῖ καὶ πᾶσι στρατοπέδοις, μάλιστα δὲ τοῖς μεγίστοις, φόβοι καὶ δείματα ἐγγίγνεσθαι, ἄλλως τε καὶ ἐν νυκτί τε καὶ διὰ πολεμίας καὶ ἀπὸ πολεμίων οὐ πολὺ ἀπεχόντων ἰοῦσιν, ἐμπίπτει ταραχή· καὶ τὸ μὲν Νικίου στράτευμα, ὥσπερ ἡγεῖτο, ξυνέμένε τε καὶ προύλαβε πολλῶ, τὸ δὲ Δημοσθένους, τὸ ἡμισυ μάλιστα καὶ πλέον, ἀπεσπᾶσθη τε καὶ ἀτακτότερον ἐχώρει. ἅμα δὲ τῇ ἔφ' ἀφικνοῦνται ὅμως πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐσβάντες ἐς τὴν ὁδὸν τὴν Ἑλωρίνην καλουμένην ἐπορεύοντο, ὅπως, ἐπεὶ γένοιτο ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ Κακυπάρει, παρὰ τὸν ποταμὸν ἴοιεν ἄνω διὰ μεσογείας· ἡλπιζον γὰρ καὶ τοὺς Σικελοὺς ταύτη οὖς μετεπέμψαντο ἀπαντήσεσθαι. ἐπεὶ δ' ἐγένοντο ἐπὶ τῷ ποταμῷ, ἥρουν καὶ ἐνταῦθα φυλακὴν τινα

Atenastarrak atsedean egiten zeuden bitartean, Gilipok eta sirakusarrek beren gudarosteen zati bat bidali zuten erretagoardiako bidea moztera murru baten bidez, hau da, atenastarrak haraino etorri ziren bidea moztera; baina horiek ere beraien tropak bidali zituzten eta halako murrua egitea eragotzi zieten. Gero atenastarrak laugunetik hurbilago erretiratu ziren eta hantxe igaro gaua.

Hurrengo egunean abiatzean, sirakusarrek inguru guztietatik eraso zieten, zauritu ugari eraginez: atenastarrek erasora joz gero, atzera egiten zuten, baina atenastarrek atzera egitean, berriro beraiek kontra-eraso, batez ere erretagoardiari, ea talde txikiren batzuek ihesean jarri eta gudaroste osoa izutzen zuten. Atenastarrek luzaro eutsi zioten borroka mota hari, baina, azkenean, bost edo sei estadio aurrera egin ondoren, laugunean geratu ziren, eta sirakusarrek ere beren kanpamendura itzuli.

80.– Gau hartan, tropak hain egoera okerrean zeudela ikusita, premia-premiazkoaren faltan eta eraso sarriak eragindako zauritu ugariarekin, Niziasek eta Demostenesek honako hau erabaki zuten: aurretiaz pentsatutako bidea utzi eta tropak itsasorantz gidatzea –gaueko suen bitartez–, sirakusarrek zaintzen zuten gunea ekiditearren. Kontua da beste bide honek ez zeramala Katanara, baizik Siziliako beste aldera, Kamarinara, Gelara eta inguruko hiri heleniar nahiz barbaroetara.

Beraz, bidean su ugari iziotu ondoren, gauez abiatu ziren, eta, tropa guztietan gertatzen den bezala, batez ere handietan, gauez joan behar denean –eta are gehiago etsaiaren lurraldetik igaro behar eta etsai hori zelatan hain hurbil dagoenean–, desordena sortu zen. Niziasen tropak, aurretik zihoazenez, batuta mantentzen ziren eta asko aurreratu ziren; baina Demostenesena, ordea, formazioaren erdiak baino gehiagok galdua zuenez kontaktua, desordena handiagoarekin zihoan. Hala eta guzti, egunsentian itsasora iritsiak ziren eta, Helororako bidea hartu zuten, bide horri jarraituz Kaziparis ibaira heltzeko asmoz, eta ibaian gora eginez eskualde hartan barneratzeke, zeren hara sikuloak etorriko zitzaizkiela uste baitzuten, abisua pasatuta zeukaten eta.

Ibaira iritsi zirenean, han ere goarnizio sirakusar bat aurkitu zuten, horma eta oholesi batekin bidea moztuta zeukana. Bidea irekitzea lortu ondoren, ibai hura zeharkatu eta beste ibai baterantz zuzendu ziren, Erineo ibaira, gidariekin handixe joatea aholkatzen baitzieten.

τῶν Συρακοσίων ἀποτειχίζουσάν τε καὶ ἀποσταυροῦσαν τὸν πόρον. καὶ βιασάμενοι αὐτὴν διέβησάν τε τὸν ποταμὸν καὶ ἐχώρουν αὐθις πρὸς ἄλλον ποταμὸν τὸν Ἑρинеόν· ταύτη γὰρ οἱ ἡγεμόνες ἐκέλευον.

[81] Ἐν τούτῳ δ' οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, ὥς ἡ τε ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἔγνωσαν τοὺς Ἀθηναίους ἀπεληλυθότας, ἐν αἰτία τε οἱ πολλοὶ τὸν Γύλιππον εἶχον ἐκόντα ἀφεῖναι τοὺς Ἀθηναίους, καὶ κατὰ τάχος διώκοντες, ἡ οὐ χαλεπῶς ἡσθάνοντο κεχωρηκότας, καταλαμβάνουσι περὶ ἀρίστου ὥραν. καὶ ὥς προσέμειξαν τοῖς μετὰ τοῦ Δημοσθένους ὑστέροις τ' οὖσι καὶ σχολαίτερον καὶ ἀτακτότερον χωροῦσιν, ὥς τῆς νυκτὸς τότε ξυνεταράχθησαν, εὐθύς προσπεσόντες ἐμάχοντο, καὶ οἱ ἱππῆς τῶν Συρακοσίων ἐκυκλοῦντό τε ῥᾶον αὐτοὺς δίχα δὴ ὄντας καὶ ξυνῆγον ἐς ταυτό. τὸ δὲ Νικίου στράτευμα ἀπεῖχεν ἐν τῷ πρόσθεν καὶ πεντήκοντα σταδίου· θᾶσσόν τε γὰρ ὁ Νικίας ἦγε, νομίζων οὐ τὸ ὑπομένειν ἐν τῷ τοιούτῳ ἐκόντας εἶναι καὶ μάχεσθαι σωτηρίαν, ἀλλὰ τὸ ὥς τάχιστα ὑποχωρεῖν, τοσαῦτα μαχομένους ὅσα ἀναγκάζονται. ὁ δὲ Δημοσθένης ἐτύγχανέ τε τὰ πλείω ἐν πόνῳ ξυνεχεστέρω ὦν διὰ τὸ ὑστέρω ἀναχωροῦντι αὐτῷ πρώτῳ ἐπικεῖσθαι τοὺς πολεμίους καὶ τότε γνοὺς τοὺς Συρακοσίους διώκοντας οὐ προυχώρει μᾶλλον ἢ ἐς μάχην ξυνετάσσετο, ἕως ἐνδιατρίβων κυκλοῦται τε ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐν πολλῷ θορύβῳ αὐτός τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Ἀθηναῖοι ἦσαν· ἀνειληθέντες γὰρ ἕς τι χωρίον ὧ κύκλῳ μὲν τειχίον περιῆν, ὁδὸς δὲ ἔνθεν [τε] καὶ ἔνθεν, ἐλάας δὲ οὐκ ὀλίγας εἶχεν, ἐβάλλοντο περισταδόν. τοιαύταις δὲ προσβολαῖς καὶ οὐ ξυσταδὸν μάχαις οἱ Συρακόσιοι εἰκότως ἐχρῶντο· τὸ γὰρ ἀποκινδυνεύειν πρὸς ἀνθρώπους ἀπονεννημένους οὐ πρὸς ἐκείνων μᾶλλον ἦν ἔτι ἢ πρὸς τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἅμα φειδῶ τέ τις ἐγίγνετο ἐπ' εὐπραγία ἥδη σαφεῖ μὴ προαναλωθῆναί τω, καὶ ἐνόμιζον καὶ ὥς ταύτη τῇ ιδέα καταδαμασάμενοι λήψεσθαι αὐτούς.

[82] Ἐπειδὴ δ' οὖν δι' ἡμέρας βάλλοντες πανταχόθεν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ξυμμάχους ἑώρων ἤδη τεταλαιπωρημένους τοῖς τε τραύμασι καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσει, κήρυγμα ποιοῦνται Γύλιππος καὶ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι πρώτον μὲν τῶν νησιωτῶν εἴ τις βούλεται ἐπ' ἐλευθερίᾳ ὥς σφᾶς ἀπιέναι· καὶ

81.– Bien bitartean, eguna argitu zuenean, atenastarrak alde eginak zirela ikustean sirakusarrek eta berauen aliatuek, gehienek Gilipori egotzi zioten atenastarrei nahita alde egiten uztea, eta, haien arrastoei erraz asko jarraituta jazarpen azkar baten ondoren, otordurako atzeman zituzten.

Gauetz kontaktua galdu izanagatik erretagoardian astiroago eta sakanatuago zihoazen Demostenesen tropak atzeman zituztenean, berehalakoan egin zieten eraso, eta borroka sortu zen. Gainerakoengandik bananduta aurkitzen zirenez, zalditeria sirakusarrak errazago inguratu zituen eta gune bakar batera bazterrarazi. Bestalde, Niziasen tropak berrogeita hamar estadio inguru aurrerago ziren, izan ere hark azkar gidatzen baitzituen, horrexetan zegoela pentsatuz salbu jartzearen gakoa, eta ez, beraz, tinko eustean eta borondatez borrokatzean, baizik eta ahalik arinen urruntzean eta hartara behartuta aurkitzen zirenean soilik borroka egitean.

Baina Demostenesi etengabeko ahaleginetan jardun beharra egokitu zitzaion, zeren etsaiak berari erasotzen baitzion lehenbizi, erretagoardian zihoalako; une hartan, sirakusarrek jazartzen zutela ikusita, ez zuen jarraitu aurrera, baizik eta batailarako lerroak antolatzeari ekin zion, eta hartan zebilela sirakusarrek inguratu egin zuten, bera eta bere gudaroste osoa ustekabean harrapatuz; horma batez inguratuta zegoen leku batera bazterrarazi zituzten, bidexka batek zeharkatzen zuen eta hainbat olibondo zegoen lekua, eta han albo guztietatik jaurtikitzen zizkien armen itu bihurtu ziren.

Sirakusarrek azertu handiz hautatu zuten taktika hori, eta ez soinez soineko borroka; izan ere, etsipenez itsututa zeuden gizonen aurka arriskuan jartzeak ez zien abantailarik ematen, eta gainera orain, garaipena ziurtatuta zeukatenean, ez zuten gura beren bizia edozergatik arriskuan jartzerik; taktika hura nahikotzat jotzen zuten atenastarrak mendean hartu eta atxilotzeko.

82.– Horrela, alde guztietatik jaurtitzen zizkieten armekin atenastarrak eta berauen aliatuak geziztatu ondoren egun osoan zehar, eta ikusita haiek egoera txarrean aurkitzen zirela, zauritu askorekin eta gainerako lazeria guztiarekin, Gilipok, sirakusarrek eta beren aliatuek uhartetarrei proposamenak luzatu zizkieten, nahi zuena beraiekin lerroka zedin, askatasuna bermatuko zitzaIELa eta. Hiri batzuk bai bildu zitzaizkiela, baina ez askorik.

ἄπε χώρησάν τινες πόλεις οὐ πολλαί. ἔπειτα δ' ὕστερον καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς μετὰ Δημοσθένους ὁμολογία γίγνεται ὥστε ὅπλα τε παραδοῦναι καὶ μὴ ἀποθανεῖν μηδένα μήτε βιαίως μήτε δεσμοῖς μήτε τῆς ἀναγκαιοτάτης ἐνδείᾳ διαίτης. καὶ παρέδωσαν οἱ πάντες σφᾶς αὐτοὺς ἑξακισχίλιοι, καὶ τὸ ἀργύριον ὃ εἶχον ἅπαν κατέθεσαν ἐσβαλόντες ἐς ἀσπίδας ὑπτίας, καὶ ἐνέπλησαν ἀσπίδας τέσσαρας. καὶ τούτους μὲν εὐθύς ἀπεκόμιζον ἐς τὴν πόλιν· Νικίας δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν Ἑριεόν, καὶ διαβὰς πρὸς μετέωρόν τι καθίσε τὴν στρατιάν.

[83] Οἱ δὲ Συρακόσιοι τῇ ὕστεραίᾳ καταλαβόντες αὐτὸν ἔλεγον ὅτι οἱ μετὰ Δημοσθένους παραδεδώκοιεν σφᾶς αὐτούς, κελεύοντες ἀκείνῳ τὸ αὐτὸ δοῦν· ὃ δ' ἀπιστῶν σπένδεται ἱππέα πέμψαι σκεψόμενον. ὥς δ' οἰχώμενος ἀπήγγειλε πάλιν παραδεδωκότας, ἐπικηρυκεύεται Γυλίππῳ καὶ Συρακοσίοις εἶναι ἐτοιμὸς ὑπὲρ Ἀθηναίων ξυμβῆναι, ὅσα ἀνήλωσαν χρήματα Συρακόσιοι ἐς τὸν πόλεμον, ταῦτα ἀποδοῦναι, ὥστε τὴν μετ' αὐτοῦ στρατιάν ἀφεῖναι αὐτούς· μέχρι οὗ δ' ἂν τὰ χρήματα ἀποδοθῇ, ἄνδρας δώσειν Ἀθηναίων ὁμήρους, ἓνα κατὰ τάλαντον. οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ Γύλιππος οὐ προσεδέχοντο τοὺς λόγους, ἀλλὰ προσπεσόντες καὶ περιστάντες πανταχόθεν ἔβαλλον καὶ τούτους μέχρι ὀψέ. εἶχον δὲ καὶ οὗτοι πονήρως σίτου τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία. ὅμως δὲ τῆς νυκτὸς φυλάξαντες τὸ ἡσυχάζον ἔμελλον πορεύσεσθαι. καὶ ἀναλαμβάνουσί τε τὰ ὅπλα καὶ οἱ Συρακόσιοι αἰσθάνονται καὶ ἐπαιάνισαν. γνόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι οὐ λανθάνουσι, κατέθεντο πάλιν πλὴν τριακοσίων μάλιστα ἀνδρῶν· οὗτοι δὲ διὰ τῶν φυλάκων βιασάμενοι ἐχώρουν τῆς νυκτὸς ἢ ἐδύναντο.

[84] Νικίας δ' ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο ἤγε τὴν στρατιάν· οἱ δὲ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι προσέκειντο τὸν αὐτὸν τρόπον πανταχόθεν βάλλοντές τε καὶ κατακοντίζοντες. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἠπείγοντο πρὸς τὸν Ἀσσίναρον ποταμόν, ἅμα μὲν βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς πανταχόθεν προσβολῆς ἱππέων τε πολλῶν καὶ τοῦ ἄλλου ὄχλου, οἰόμενοι ῥᾶόν τι σφίσιν ἔσεσθαι, ἣν διαβῶσι τὸν ποταμόν, ἅμα δ' ὑπὸ τῆς ταλαίπωρίας καὶ τοῦ πιεῖν ἐπιθυμία. ὥς δὲ γίγνονται ἐπ' αὐτῷ,

Jarraian, Demostenesen agindupeko gainerako tropekin akordiora iritsi ziren, baldin armak entregatzen bazituzten, inor ez zutela bortxaz hilko aginduz, ez presondegian ez premiazko janari faltaz. Denak entregatu ziren, sei mila inguru izan ezik; zeukaten zilar guztia utzi zuten hantxe, azpikoz gora jarritako ezkutueta, lau ezkutu bete zilar. Gatibuok berehalaxe eraman zituzten hirira.

Nizias eta bere tropak Erineo ibaira iritsi ziren egun hartan, eta, ibai hura zeharkatu ondoren, gorune batean kanpatzeko agindua eman zuen.

83.— Hurrengo egunean, sirakusarrek Niziasengana jo zuten, Demostenesen tropak errendituak zirela eta berak ere gauza bera egiteko eskatzera. Hura fidatzen ez zenez, sirakusarrek esandakoa egiaztatzeko zaldizko bat bidaltzea adostu zuten. Zaldizkoak itzultzean baietz esan zionean, hala zela, Niziasek akordio batera heltzeko prest zegoela jakinarazi zien, atenastarren izenean, Gilipori eta sirakusarrei; akordio horretarako proposatzen zuen sirakusarrek gerra hartan egindako gastuak ordainduko zituela, haiek tropei alde egiten uztearen truke, eta, dirua ordaindu arte, atenastarrak entregatuko zituztela bahi, talentu bakoitzeko bat.

Halere, sirakusarrek eta Gilipok ez zuten onartu haren proposamena, baizik eta, erasora jo eta atenastarrak inguratu ondoren, beraien armen alkantzuan izan zituzten iluntzera arte. Egoera txarrean zeuden arren, garirik eta hornikuntzarik gabe, handik alde egiteko prestatzen ari ziren, gauaren babesera; armak hartu bezain laster, sirakusarrak mugimendu hartaz ohartu eta peana kantatzen hasi ziren, eta atenastarrek, oharkabean abiatzerik ez zeukatela ikusirik, berriro utzi zituzten armak, hirurehun inguruk izan ezik. Horiek, zentinelaren artetik bidea ireki eta gauez abiatu ziren, ahal izan zuten lekutik.

84.— Eguna argitzean, Nizias bere tropekin aurrera egiten saiatu zen, baina sirakusarrek eta beren aliatuek taktika berarekin jarraitu zuten, euren arma jaurtigarriekin alde guztietatik eraso eginez. Orduan atenastarrek, zalditeria etsai ugariak eta gainerako tropek puntu guztietatik egiten zizkieten erasoek behartuta, Asinara ibairantz jo zuten azkar, ibai hura zeharkatu ondoren egoera hobean aurkituko zirela pentsatuz, eta baita nekeak eta egarriak bultzatuta.

Ibaira heldu eta batera, uretara sartu ziren inolako ordenarik gabe, zein lehenago; gainera, etsaiaren erasoak berez ere zailago egiten zien

ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι, ἀλλὰ πᾶς τέ τις διαβῆναι αὐτὸς πρῶτος βουλόμενος καὶ οἱ πολέμιοι ἐπικείμενοι χαλεπὴν ἤδη τὴν διάβασιν ἐποιοῦν· ἀθρόοι γὰρ ἀναγκαζόμενοι χωρεῖν ἐπέπιπτόν τε ἀλλήλοις καὶ κατεπάτουν, περὶ τε τοῖς δορατίοις καὶ σκεύεσιν οἱ μὲν εὐθύς διεφθείροντο, οἱ δὲ ἐμπαλασσόμενοι κατέρρεον. ἐς τὰ ἐπὶ θάτερά τε τοῦ ποταμοῦ παραστάντες οἱ Συρακόσιοι (ἦν δὲ κρημνῶδες) ἔβαλλον ἄνωθεν τοὺς Ἀθηναίους, πίνοντάς τε τοὺς πολλοὺς ἄσμένους καὶ ἐν κοίλῳ ὄντι τῷ ποταμῷ ἐν σφίσιν αὐτοῖς ταρασσομένους. οἱ τε Πελοποννήσιοι ἐπικαταβάντες τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ μάλιστα ἔσφαζον. καὶ τὸ ὕδωρ εὐθύς διέφθαρτο, ἀλλ' οὐδὲν ἦσσαν ἐπίνετό τε ὁμοῦ τῷ πηλῷ ἡματωμένον καὶ περιμάχητον ἦν τοῖς πολλοῖς.

[85] Τέλος δὲ νεκρῶν τε πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοις ἤδη κειμένων ἐν τῷ ποταμῷ καὶ διεφθαρμένου τοῦ στρατεύματος τοῦ μὲν κατὰ τὸν ποταμόν, τοῦ δὲ καί, εἴ τι διαφύγοι, ὑπὸ τῶν ἱππέων, Νικίας Γυλίππῳ ἑαυτὸν παραδίδωσι, πιστεύσας μᾶλλον αὐτῷ ἢ τοῖς Συρακοσίοις· καὶ ἑαυτῷ μὲν χρήσασθαι ἐκέλευεν ἐκείνόν τε καὶ Λακεδαιμονίους ὅτι βούλονται, τοὺς δὲ ἄλλους στρατιώτας παύσασθαι φονεύοντας. καὶ ὁ Γύλιππος μετὰ τοῦτο ζωγρεῖν ἤδη ἐκέλευεν· καὶ τοὺς τε λοιποὺς ὅσους μὴ ἀπεκρῦψαντο (πολλοὶ δὲ οὗτοι ἐγένοντο) ξυνεκόμισαν ζῶντας, καὶ ἐπὶ τοὺς τριακοσίους, οἱ τὴν φυλακὴν διεξῆλθον τῆς νυκτός, πέμψαντες τοὺς διωζομένους ξυνέλαβον. τὸ μὲν οὖν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος ἐς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλαπὲν πολὺ, καὶ διεπλήσθη πᾶσα Σικελία αὐτῶν, ἅτε οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως ὥσπερ τῶν μετὰ Δημοσθένους ληφθέντων. μέρος δέ τι οὐκ ὀλίγον καὶ ἀπέθανεν· πλείστος γὰρ δὴ φόνος οὗτος καὶ οὐδενὸς ἐλάσσων τῶν ἐν τῷ [Σικελικῷ] πολέμῳ τούτῳ ἐγένετο. καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις προσβολαῖς ταῖς κατὰ τὴν πορείαν συχναῖς γενομέναις οὐκ ὀλίγοι ἐτεθνήκεσαν. πολλοὶ δὲ ὅμως καὶ διέφυγον, οἱ μὲν καὶ παρὰ οὐκ οὐκ ἀναχώρησις ἐς Κατάνην.

[86] Ξυναθροισθέντες δὲ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, τῶν τε αἰχμαλώτων ὅσους ἐδύναντο πλείστους καὶ τὰ σκῦλα ἀναλαβόντες, ἀνεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους

ibaia zeharkatzea, zeren, taldean bilduta joatera behartuta zeudenez, batzuk besteen gainera erortzen ziren eta elkar zapaldu, eta zenbaitzuk beren lantza eta trepeten artean trabatuta ito egiten ziren, eta beste batzuk korronteak herrestan eramanda.

Sirakusarrek, aldiz, ibaiertz pendizaren goi unean kokatuta, atenastarren kontra jaurtikitzen zuten, hauetariko gehienak egarriaren egarritz eta elkarri traba eginez baitzetozen ibarbidetik. Orduan, peloponesoarrak ibaira jaitsi ziren eta batez ere uretan zeudenei lepoa egin zieten; berehala ibaia arre bihurtu zen, baina ez zuten hargatik gutxiago edaten odolez eta basaz tindaturiko ur hartatik, eta gehienek borroka egin beharra zeukaten, gainera, hura lortzearren.

85.– Azkenean, ibaian gorpu pila ikusten zelarik, troparen zati bat bertan itota, eta beste zati bat –ibaitik ihes egitea lortzen zutenak– zaldizkoek hilda, Nizias Gilipori errenditu zitzaion, hartaz gehiago fidatuz sirakusarrez baino, eta zera eskatu: berarekin nahi zutena egin zezatela hark eta lazedemonдарrek, baina gainerako soldadu gehiago ez zezatela hil. Jarraian, haiek preso hartzeko agindua eman zuen Gilipok; bizirik geratu eta sirakusarrek desagerrarazi ez zituzten gainontzeko guztiak –asko desagerrarazi baitzuten– gatibu hartu zituzten. Gauez zentinelen artetik igarota ibaia zeharkatu zuten hirurehunentzetik ere tropak bidali zituzten eta preso hartu. Hiriaren menpe gatibu hartutako tropa atenastarraren partea ez zen handia izan, baina bai ezkutuan desagerrarazia –ez zituztelako gatibu hartu akordio baten arabera, Demostenesen tropak bezala–, eta halako presoz bete zen Sizilia osoa. Hil ere jende asko hil zen, sarraski hura izugarria izan baitzen, gerra hartan Sizilian gertaturikoen artean handiena. Ez ziren gutxi izan abialdian zehar jasandako erasoen kariz hil zirenak ere. Hala eta guztiz, beste askok ihes egitea ere lortu zuen, batzuek berehalakoan eta beste batzuek geroago, esklabo hartu ondoren ihes egitea lortu ondoren; halakoen babeslekua Katana izan zen.

86.– Sirakusarrak eta beren aliatuak, elkarrengana bildu ondoren eta ahalik eta gatibu eta hondakin gehien jaso ondoren, hirira itzuli ziren. Atenastarren eta berauen aliatuen arteko gainerako gatibuei harrobietara jaitsiarazi zieten, haiek zaintzeko leku onena huraxe zelakoan; ostera, Nizias eta Demostenes berehalaxe hil zituzten Giliporen iritziairen kontra, honek berarentzat egitandi pertsonal bikaina izango zela argudiatzen baitzuen, besteak beste, aurkari izan zituen jeneralak

Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων ὅπόσους ἔλαβον κατεβίβασαν ἐς τὰς λιθοτομίας, ἀσφαλεστάτην εἶναι νομίσαντες τήρησιν, Νικίαν δὲ καὶ Δημοσθένη ἄκοντος τοῦ Γυλίππου ἀπέσφαξαν. ὁ γὰρ Γυλίππος καλὸν τὸ ἀγώνισμα ἐνόμιζεν οἱ εἶναι ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἀντιστρατήγους κομίσαι Λακεδαιμονίοις. ξυνέβαινε δὲ τὸν μὲν πολεμιώτατον αὐτοῖς εἶναι, Δημοσθένη, διὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ καὶ Πύλῳ, τὸν δὲ διὰ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδειότατον· τοὺς γὰρ ἐκ τῆς νήσου ἄνδρας τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Νικίας προυθυμήθη, σπονδὰς πείσας τοὺς Ἀθηναίους ποιήσασθαι, ὥστε ἀφεθῆναι. ἀνθ' ὧν οἱ τε Λακεδαιμόνιοι ἦσαν αὐτῷ προσφιλεῖς κἀκεῖνος οὐχ ἥκιστα διὰ τοῦτο πιστεύσας ἑαυτὸν τῷ Γυλίπῳ παρέδωκεν. ἀλλὰ τῶν Συρακοσίων τινές, ὡς ἐλέγετο, οἱ μὲν δέισαντες, ὅτι πρὸς αὐτὸν ἐκεκοινολόγηντο, μὴ βασανιζόμενος διὰ τὸ τοιοῦτο ταραχὴν σφίσιν ἐν εὐπραγίᾳ ποιήσῃ, ἄλλοι δέ, καὶ οὐχ ἥκιστα οἱ Κορίνθιοι, μὴ χρήμασι δὴ πείσας τινάς, ὅτι πλούσιος ἦν, ἀποδρᾶ καὶ αὐθις σφίσι νεώτερόν τι ἀπ' αὐτοῦ γένηται, πείσαντες τοὺς ξυμμάχους ἀπέκτειναν αὐτόν. καὶ ὁ μὲν τοιαύτη ἦ ὅτι ἐγγύτατα τούτων αἰτία ἐτεθνήκει, ἥκιστα δὴ ἄξιος ὧν τῶν γε ἐπ' ἐμοῦ Ἑλλήνων ἐς τοῦτο δυστυχίας ἀφικέσθαι διὰ τὴν πᾶσαν ἐς ἀρετὴν νενομισμένην ἐπιτήδευσιν.

[87] Τοὺς δ' ἐν ταῖς λιθοτομίαις οἱ Συρακόσιοι χαλεπῶς τοὺς πρῶτους χρόνους μετεχείρισαν. ἐν γὰρ κοίλῳ χωρίῳ ὄντας καὶ ὀλίγῳ πολλοὺς οἱ τε ἥλιοι τὸ πρῶτον καὶ τὸ πνίγος ἔτι ἐλύπει διὰ τὸ ἀστέγαστον καὶ αἱ νύκτες ἐπιγιγνόμεναι τοῦναντίον μετοπωριναὶ καὶ ψυχραὶ τῇ μεταβολῇ ἐς ἀσθένειαν ἐνεωτέριζον, πάντα τε ποιούντων αὐτῶν διὰ στενοχωρίαν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ προσέτι τῶν νεκρῶν ὁμοῦ ἐπ' ἀλλήλοις ξυννεννημένων, οἱ ἕκ τε τῶν τραυμάτων καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀπέθνησκον, καὶ ὅσμαι ἦσαν οὐκ ἀνεκτοί, καὶ λιμῷ ἅμα καὶ δίψῃ ἐπιέζοντο (ἐδίδοσαν γὰρ αὐτῶν ἐκάστῳ ἐπὶ ὀκτῶ μῆνας κοτύλην ὕδατος καὶ δύο κοτύλας σίτου), ἀλλὰ τε ὅσα εἰκὸς ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ ἐμπεπτωκότας κακοπαθῆσαι, οὐδὲν ὅτι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς· καὶ ἡμέρας μὲν ἐβδομήκοντά τινες οὕτω διητήθησαν ἀθρόοι· ἔπειτα πλὴν Ἀθηναίων καὶ εἴ τινες Σικελιωτῶν ἢ Ἰταλιῶν ξυνεστράτευσαν, τοὺς ἄλλους ἀπέδοντο. ἐλήφθησαν δὲ

Lazedemongo jeneralen aurrera eramatea. Zera gertatzen zen: bata –Demostenes– haren areriorik handiena zuela Sfakteria uharteko eta Pilosko gertaerengatik, eta bestea –Nizias–, gertaera berengatik, estimatuen zuela; izan ere, Nizias izan zen uharteko lazedemondarrak aska zitzaten gehien ekin zuena, bake ituna sina zezatela konbentzitu zutenak. Horrexegatik estimatzen zuten lazedemondarrek, eta hura ere horrexegatik entregatu zitzaion Gilipori, honekin gehiago fio zelako. Baina, diotenez, sirakusar batzuek harekin harremanak izan zituztenez, sirakusarrok beldur ziren galdeketa beraiek leku txarrean utziko ote zituen, eta horregatik konbentzitu omen zituzten aliatuak hura hil zezaten. Beste batzuk, ordea, batez ere korintoarrak, baten batzuk diruz erosiko ote zituen beldur ziren, Nizias aberatsa zelako, eta horrela ihes egin ondoren, arazo gehiago sortuko ote zuen. Arrazoi horiexengatik, edo oso antzekoengatik, galdu zuen bizia Niziasek, nire garaiko heleniarretatik zoritxar hura gutxien merezi izan zuen gizona, zeren haren jokabide osoa bertutean oinarritu baitzen.

87.– Sirakusarrek gogorki tratatu zituzten harrobietakoak hasiera batean; izan ere, jende kopuru handiak egiten zuenez lan sakonune estu eta meharrean, eta estalperik ere ez zuten, eguzkiak eta giro itogarriak unatzen zituen egunez, eta udazkeneko gau hotzak iristean, berriz, tenperatura aldaketek gaixoarazten. Gainera, hain leku estuan bizi izanik, dena egin behar zuten bertan, eta zauriengatik, tenperaturaren aldaketengatik edo beste arrazoiren batengatik hiltzen zirenen gorpuak ere hantxe egoten ziren metatuta, hatsa jasanezina zelarik. Horrez gain, gosez eta egarritz ere hainbat hiltzen zen, zeren zortzi hilabete zehar katilu bete ur eta bi katilu gari besterik ez zieten ematen. Leku hartara egotziak izanda jasatea espero zitekeen guzti-guztia jasan behar izan zuten.

Halakoxe egoeran igaro zuten hirurogei egun inguru denek batera. Gero gatibu guztiak, atenastarrak eta berauekin batera borrokatu zuten siziliarrak edo italiarrak izan ezik, saldu egin zituzten. Gatibuen kopurua, zehazki esatea zaila den arren, ez zen izan zazpi milatik beherakoa.

Gertaera huraxe izan zen, azken batean, gerra honetan gertaturikoetatik garrantzitsuena, eta, nire ustez behintzat, ezagutzen dugun beste edozein gertakari heleniar baino garrantzi handiagokoa, garaileentzat gogoangarriena eta garaituentzat deitoragarriena, zeren azken hauek

οἱ ξύμπαντες, ἀκριβεῖα μὲν χαλεπὸν ἐξειπεῖν, ὅμως δὲ οὐκ ἐλάσσους ἑπτακισχιλίων. ξυνέβη τε ἔργον τοῦτο [Ἑλληνικὸν] τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε μέγιστον γενέσθαι, δοκεῖν δ' ἔμοιγε καὶ ὦν ἀκοῇ Ἑλληνικῶν ἴσμεν, καὶ τοῖς τε κρατήσασι λαμπρότατον καὶ τοῖς διαφθαρεῖσι δυστυ χέστατον· κατὰ πάντα γὰρ πάντως νικηθέντες καὶ οὐδὲν ὀλίγον ἐς οὐδὲν κακοπαθήσαντες πανωλεθρία δὴ τὸ λεγόμενον καὶ πεζὸς καὶ νῆες καὶ οὐδὲν ὅτι οὐκ ἀπώλετο, καὶ ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν ἐπ' οἴκου ἀπενόστησαν. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Σικελίαν γενόμενα.

maila orotan garaituak izan baitziren, hondamendia ezein mailatan ere ez zelarik txikia izan, baizik eta, esan ohi denez, erabateko hondamendia: euren lehorreko tropak galdu zituzten, ontzidia galdu zuten, ez zen ezer geratu galdu gabe, eta joan ziren gizon ugarietarik gutxi baino ez zen itzuli etxera.

Horiexek izan ziren Siziliako gertaerak.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Η

[1] Ἐς δὲ τὰς Ἀθήνας ἐπειδὴ ἡγγέλθη, ἐπὶ πολὺ μὲν ἠπίστουν καὶ τοῖς πάνυ τῶν στρατιωτῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου διαπεφευγόσι καὶ σαφῶς ἀγγέλλουσι, μὴ οὕτω γε ἄγαν πανσυδὶ διεφθάρθαι· ἐπειδὴ δὲ ἔγνωσαν, χαλεποὶ μὲν ἦσαν τοῖς συμπροθυμηθεῖσι τῶν ῥητόρων τὸν ἔκπλουν, ὥσπερ οὐκ αὐτοὶ ψηφισάμενοι, ὠργίζοντο δὲ καὶ τοῖς χρησμολόγοις τε καὶ μάντεσι καὶ ὁπόσοι τι τότε αὐτοὺς θειάσαντες ἐπήλπισαν ὥς λήψονται Σικελίαν. πάντα δὲ πανταχόθεν αὐτοὺς ἐλύπει τε καὶ περιειστήκει ἐπὶ τῷ γεγεννημένῳ φόβος τε καὶ κατάπληξις μεγίστη δὴ. ἅμα μὲν γὰρ στερόμενοι καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος καὶ ἡ πόλις ὀπλιτῶν τε πολλῶν καὶ ἱππέων καὶ ἡλικίας οἷαν οὐχ ἑτέραν ἐώρων ὑπάρχουσιν ἐβαρύνοντο· ἅμα δὲ ναῦς οὐχ ὀρώντες ἐν τοῖς νεωσοίκαις ἱκανὰς οὐδὲ χρήματα ἐν τῷ κοινῷ οὐδ' ὑπηρεσίας ταῖς ναυσὶν ἀνέλπιστοι ἦσαν ἐν τῷ παρόντι σωθήσεσθαι, τοὺς τε ἀπὸ τῆς Σικελίας πολεμίους εὐθὺς σφίσιν ἐνόμιζον τῷ ναυτικῷ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ πλευσεῖσθαι, ἄλλως τε καὶ τοσοῦτον κρατήσαντας, καὶ τοὺς αὐτόθεν πολεμίους τότε δὴ καὶ διπλασίως πάντα παρεσκευασμένους κατὰ κράτος ἤδη καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης ἐπικείσεσθαι, καὶ τοὺς συμμάχους σφῶν μετ' αὐτῶν ἀποστάντας. ὅμως δὲ ὥς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐδόκει χρῆναι μὴ ἐνδιδόναι, ἀλλὰ παρασκευάζεσθαι καὶ ναυτικόν,

PELOPONESOKO GERRAREN HISTORIA VIII. LIBURUA

1.— Gertatutakoaren berri Atenasera heldu zenean, ez zieten sinetsi aldi luze batean kanpainen bizirik atera zirenei, ez-eta gertaera haren berri, hau da, suntsidura hain erabatekoa izan zela, zehaztasunez ematen zute-nei eurei ere. Hala ere, gero, konbentzitu zirenean, euren haserrea erakusten hasi ziren espedizioa bidali behar zela defendatzen tematu zirenen kontra, aldeko botoa eman zutenak eurek izan ez balira legez, eta, halaber, orakuluen eta aztien kontra ere, eta, orobat, Sizilia konkistatzeko itxaropenak iragarpenen goi-argiz elikatu zituztenen kontra.

Guztia, eta zentzu guztietan, ateratzen zitzairen txarto, eta kezka eta nahaspila izugarria sortu zitzairen gertatuagatik, zeren, bakoitzak eta talde gisa hopliten, zaldunen eta gazteriaren galera izugarri hura jasan ondoren, gehiagorik geratzen zitzaienik ere ikusten ez uzterainokoa hain zuzen, atsekabetuta aurkitzen baitziren. Gainera, ikusten ez zuten ez ontzi nahikorik portuetan, ez dirurik herri altxorrean, ez ontziatarako tripulaziorik, kezkatuak zeuden salbatuko zirenentz. Uste zuten Siziliako etsaiak berehala etorriko zirela Pireora euren ontzidi guztia-ekin, batez ere halako garaitza handiaren ostean, eta bitartean Helade barruko etsaiek, beren indarrak bikoiztuta, oraingoan gogor erasoko zietela lehorrez nahiz itsasoz, atenastarrekin apurtu zuten aliatuen laguntzarekin.

Hala ere, uste zuten ahalbideak zeuden bitartean ez zutela amorerik eman behar, zura eta dirua ahal zuten tokian eskuratuta ontzidia presta-

ὅθεν ἂν δύνωνται ξύλα ξυμπορισαμένους, καὶ χρήματα, καὶ τὰ τῶν ξυμμάχων ἐς ἀσφάλειαν ποιεῖσθαι, καὶ μάλιστα τὴν Εὐβοίαν, τῶν τε κατὰ τὴν πόλιν τι ἐς εὐτέλειαν σωφρονίσαι, καὶ ἀρχὴν τινα πρεσβυτέρων ἀνδρῶν ἐλέσθαι, οἵτινες περὶ τῶν παρόντων ὥς ἂν καιρὸς ἦ προβουλευσούσιν. πάντα τε πρὸς τὸ παραχρῆμα περιδεές, ὅπερ φιλεῖ δῆμος ποιεῖν, ἐτοῖμοι ἦσαν εὐτακτεῖν. καὶ ὥς ἔδοξεν αὐτοῖς, καὶ ἐποίουν ταῦτα, καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[2] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος πρὸς τὴν ἐκ τῆς Σικελίας τῶν Ἀθηναίων μεγάλην κακοπραγίαν εὐθὺς οἱ Ἕλληνες πάντες ἐπηρμένοι ἦσαν, οἱ μὲν μηδετέρων ὄντες ξύμμαχοι, ὥς, ἦν τις καὶ μὴ παρακαλῇ σφᾶς, οὐκ ἀποστατέον ἐτι τοῦ πολέμου εἶη, ἀλλ' ἐθελοντὶ ἰτέον ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους, νομίσαντες κἂν ἐπὶ σφᾶς ἕκαστοι ἐλθεῖν αὐτούς, εἰ τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ κατώρθωσαν, καὶ ἅμα βραχὺν ἔσεσθαι τὸν λοιπὸν πόλεμον, οὗ μετασχεῖν καλὸν εἶναι, οἱ δ' αὖ τῶν Λακεδαιμονίων ξύμμαχοι ξυμπροθυμηθέντες ἐπὶ πλεον ἢ πρὶν ἀπαλ λάξεσθαι διὰ τάχους πολλῆς ταλαιπωρίας. μάλιστα δὲ οἱ τῶν Ἀθηναίων ὑπήκοοι ἐτοῖμοι ἦσαν καὶ παρὰ δύναμιν αὐτῶν ἀφίστασθαι διὰ τὸ ὀργῶντες κρίνειν τὰ πράγματα καὶ μηδ' ὑπολείπειν λόγον αὐτοῖς ὥς τό γ' ἐπιὸν θέρος οἰοί τ' ἔσσονται περιγενέσθαι. ἡ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις πᾶσί τε τούτοις ἐθάρσει καὶ μάλιστα ὅτι οἱ ἐκ τῆς Σικελίας αὐτοῖς ξύμμαχοι πολλῇ δυνάμει, κατ' ἀνάγκην ἤδη τοῦ ναυτικοῦ προσγεγεννημένου, ἅμα τῷ ἦρι ὥς εἰκὸς παρέσεσθαι ἔμελλον. πανταχόθεν τε εὐέλπιδες ὄντες ἀπροφασίστως ἄπτεσθαι διανοοῦντο τοῦ πολέμου, λογιζόμενοι καλῶς τελευτήσαντος αὐτοῦ κινδύνων τε τοιούτων ἀπηλλάχθαι ἂν τὸ λοιπὸν οἷος καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων περιέστη ἂν αὐτούς, εἰ τὸ Σικελικὸν προσέλαβον, καὶ καθελόντες ἐκείνους αὐτοὶ τῆς πάσης Ἑλλάδος ἤδη ἀσφαλῶς ἡγήσεσθαι.

[3] Εὐθὺς οὖν Ἄγις μὲν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ ὀρμηθεὶς στρατῷ τινὶ ἐκ Δεκελείας τά τε τῶν ξυμμάχων ἡργυρολόγησεν ἐς τὸ ναυτικὸν καὶ τραπόμενος ἐπὶ τοῦ Μηλιῶς κόλπου Οἰταίων τε κατὰ τὴν παλαιὰν ἔχθραν τῆς λείας τὴν πολλὴν ἀπολαβὼν χρήματα ἐπράξατο, καὶ Ἀχαιοὺς τοὺς Φθιώτας καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ταύτῃ Θεσσαλῶν

tu baino, eta aliatuen egoera, batez ere Eubeakoena, ziurtatu, gastu publikoak gutxitu dirua aurrezteko, eta uneko gaiei buruzko proposamenak, gorabeherak kontuan izanda, landuko zituen zaharren batzordea hautatu. Uneko izuaren aurrean, herriak beti egiten duen legez, prest zeuden ordena nagusi izan zedin. Neurri horiek hartzen hasi ziren, erabaki zuten moduan, eta uda amaitu zen.

2.– Hurrengo neguan asalaturik zebiltzan heleniar guztiak Siziliako hondamendi izugarriarengatik. Alderdi bateko ez besteko aliatuak ez zirenek uste zuten jadanik ez zutela iraun behar gerratik kanpo, eta gonbidatuak izan ez arren ere, beren kabuz joan behar zutela atenastarren kontra, guztiak benetan konbentziturik baitzeuden atenastarrek, Sizilian garaile atera izan balira, erasoko zituztela; baina horrela pentsatzen zuten, orobat, uste zutelako gerrarekin amaitzeko gutxi falta zela, eta ona zatekeela eurek ere partaide izatea.

Lazedemondarren aliatuek porrota gertatu aurretik baino adore gehiago erakusten zuten, bat-batean flota etsaiaren presio latzetik aske gertatzeko irrikaz. Hala ere, atenastarren menpekoak izan ziren, batez ere, atenastarrak uzteko presten zeudenak, haien ahalbideak gutxietsiz, zeren, berotasunak itsututa baloratuz egoera, atenastarrei ez baitzieten ematen hurrengo udara arte eusteko ahalbiderik.

Lazedemondarren hiria sutsu agertzen zen gorabehera horien guztienegatik, baina, batez ere, Siziliako aliatuak seguruenik euren indar guztiekin agertuko zirelako udaberrian, eta orduan beste mota bateko ontzidi bat, premiaren eraginez sortua, edukiko zutelako. Alderdi guztietatik baikor, gerrara erreparorik barik dedikatzea erabaki zuten, uste zutelako, emaitza on bat lortuz gero, aurrerantzean libre izango zirela atenastarrek Sizilia harrapatzea gertatu balitz haien aldetik jasan behar izango zituzten arriskuetatik. Gainera, atenastarrak behin oinperatuta, euren nagusitza ziurtatuko zuten Helade osoan.

3.– Beraz, negu hartan Agis erregea segituan joan zen Dezeliara tropa batzuekin eta aliatuen artean ondasunak biltzen saiatu zen ontzidi bat egiteko asmoz. Antzinako etsaitasun bat aitzakiatzat hartuta, Meliako golkorantz joan zen eta diru bihurtu zuen harrapakin handi batez jabetu zen; gainera, Ftiotideko akearrak eta tesaliarren inguru hartako gainerako menpekoak dirua eta bahituak ematera behartu zituen, tesaliarren kritikak eta oposizioa gorabehera; bahituak Korinton utzi zituen eta herri haiek aliatu egiten saiatu zen.

ύπηκόους μεμφομένων και ἀκόντων τῶν Θεσσαλῶν ὁμήρους τέ τινας ἠνάγκασε δοῦναι καὶ χρήματα, καὶ κατέθετο τοὺς ὁμήρους ἐς Κόρινθον, ἔς τε τὴν ξυμμαχίαν ἐπειρᾶτο προσάγειν. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν πρόσταξιν ταῖς πόλεσιν ἑκατὸν νεῶν τῆς ναυπηγίας ἐποιοῦντο, καὶ ἑαυτοῖς μὲν καὶ Βοιωτοῖς πέντε καὶ εἴκοσιν ἑκατέροις ἔταξαν, Φωκεῦσι δὲ καὶ Λοκροῖς πέντε καὶ δέκα, καὶ Κορινθίοις πέντε καὶ δέκα, Ἀρκάσι δὲ καὶ Πελληγεῦσι καὶ Σικυωνίοις δέκα, Μεγαρεῦσι δὲ καὶ Τροιζηνίοις καὶ Ἐπιδαυρίοις καὶ Ἑρμιονεῦσι δέκα· τὰ τε ἄλλα παρεσκευάζοντο ὡς εὐθὺς πρὸς τὸ ἔαρ ἐξόμενοι τοῦ πολέμου.

[4] Παρεσκευάζοντο δὲ καὶ Ἀθηναῖοι, ὥσπερ διανοήθησαν, ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι τούτῳ τὴν τε ναυπηγίαν, ξύλα ξυμπορισάμενοι, καὶ Σούνιον τειχίσαντες, ὅπως αὐτοῖς ἀσφάλεια ταῖς σιταγωγαῖς ναυσὶν εἴη τοῦ περίπλου, καὶ τότε ἐν τῇ Λακωνικῇ τείχισμα ἐκλιπόντες ὁ ἐνὸς ἐκδομήσαν παραπλέοντες ἐς Σικελίαν, καὶ τᾶλλα, εἴ πού τι ἐδόκει ἀχρεῖον ἀναλίσκεσθαι, ξυστελλόμενοι ἐς εὐτέλειαν, μάλιστα δὲ τὰ τῶν ξυμμάχων διασκοποῦντες ὅπως μὴ σφῶν ἀποστήσονται.

[5] Πρασσόντων δὲ ταῦτα ἀμφοτέρων καὶ ὄντων οὐδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ἀρχομένων ἐν κατασκευῇ τοῦ πολέμου, πρῶτοι Εὐβοῆς ὡς Ἄγιν περὶ ἀποστάσεως τῶν Ἀθηναίων ἐπρεσβεύσαντο ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ. ὁ δὲ προσδεξάμενος τοὺς λόγους αὐτῶν μεταπέμπεται ἐκ Λακεδαιμόνος Ἀλκαμένη τὸν Σθενελαΐδου καὶ Μέλανθον ἄρχοντας ὡς ἐς τὴν Εὐβοίαν· οἱ δ' ἦλθον ἔχοντες τῶν νεοδαμωδῶν ὡς τριακοσίους, καὶ παρεσκεύαζεν αὐτοῖς τὴν διάβασιν. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Λέσβιοι ἦλθον βουλόμενοι καὶ αὐτοὶ ἀποστήναι καὶ ξυμπρασσόντων αὐτοῖς τῶν Βοιωτῶν ἀναπείθεται Ἄγισ ὥστε Εὐβοίας μὲν περὶ ἐπισχεῖν, τοῖς δὲ Λεσβίοις παρεσκεύαζε τὴν ἀπόστασιν, Ἀλκαμένη τε ἀρμοστήν διδούς, ὃς ἐς Εὐβοίαν πλεῖν ἔμελλε, καὶ δέκα μὲν Βοιωτοὶ ναῦς ὑπέσχοντο, δέκα δὲ Ἄγισ. καὶ ταῦτα ἄνευ τῆς Λακεδαιμονίων πόλεως ἐπράσσετο· ὁ γὰρ Ἄγισ, ὅσον χρόνον ἦν περὶ Δεκέλειαν ἔχων τὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναμιν, κύριος ἦν καὶ ἀποστέλλειν εἰ ποί τινα ἐβούλετο στρατιάν καὶ ξυναγείρειν καὶ χρήματα πρᾶσσειν. καὶ πολὺ μᾶλλον ὡς εἰπεῖν κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν αὐτοῦ οἱ ξύμμαχοι

Lazedemondarrek, euren aldetik, herri aliatuei ehun ontzi egiteko agindu zieten; erabaki zuten eurek hogeita bost egitea, eta beste horrenbeste Beoziakoek, hamabost Foziakoek eta Lokridekoek, hamabost Korinto-koek, hamar Arkadiakoek, Pelenekoek eta Siziongoek, eta hamar Megarakoek, Epidaurokoek eta Hermionekoek. Eta udaberria hasi bezain las-ter, gerran hasteko gainerako prestaketak egiten dedikatu ziren.

4.- Atenastarrei dagokienez, ebatzitako prestaketak negu berean buru-tu zituzten: zura erdietsi eta ontziak egin zituzten, Sunio lurmuturra gotortu zuten lurmuturra gaingitzen zutenean gari garraioen ziurtasuna bermatzeko, Siziliara joaterakoan Lakonian eraiki zuten gotorlekua bertan behera utzi zuten, beharrezkotzat jotzen ez ziren beste gastu batzuk ere murriztu zituzten, dirua aurrezteko asmoz, eta batez ere alia-tuak etengabe zaintzen zituzten, atxikimendua manten zezaten.

5.- Talde bata eta bestea neurri horiek burutzen ari ziren bitartean, baina gerrari hasiera ematen zeuden itxura eman barik, eubearrak izan ziren negu hartan aurea hartu zutenak, Agisengana mezulariak bidaliz, Atenasko itunetik desertatzea aztertzeke. Agisek onartu egin zituen haien proposamenak eta Lazedemondik etortzeko agindu zien Estene-laidaren seme Alkamedesi eta Melantori, Eubeako aginpidea har zezaten; hirurehun *neodamode* ingururekin etorri ziren eta Agis horiei bidaia antolatzeke prestatu zen. Une hartan lesboarrak heldu ziren, beraiek ere desertatu nahi zutelako, eta beoziarren laguntzaz Agis kon-bentzitu zuten Eubeako plana atzera zezan. Orduan erregea lesboarren matxinada prestatzen hasi zen, Eubeara joan behar zuen Alkamedes buruzagitza jarrita, eta orduan beoziarrek hamar ontzi jarriko zituztela agindu zuten eta Agisek beste hamar.

Ekintzok lazedemondarren hiriak parterik hartu barik egin zituen Agi-sek, zeren erregeak, Dezelia eskualdean bere indar guztiekin egon zen denbora guztian, aginpide osoa baitzeukan tropak bidaltzeko eta ekar-tzeko berak nahi zuen lekura, eta, halaber, ondasunak biltzeko ere; eta, egia esan, kasu hartan aliatuek hiriko lazedemondarrei baino kasu gehiago egiten zioten Agisi berari, zeren, gudaroste bat berarekin zeu-kanez, berehala heltzen baitzen edozein tokitara, errespetua sartuz.

Agis lesboarrekin tratu horietan ari zen bitartean, Kiosen eta Eritrasen matxinatzeko prest zeudenek ez zuten erregearengana jo, Lazedemone-ra baino. Artaxerxesen seme Dario erregearen izenean kostako lurral-deen buru zegoen Tisafernesen mandatari bat joan zen horiekin, berak

ὑπήκουον [ῆ] τῶν ἐν τῇ πόλει Λακεδαιμονίων· δύναμιν γὰρ ἔχων αὐτὸς εὐθὺς ἐκασταχόσε δεινὸς παρῆν. Καὶ ὁ μὲν τοῖς Λεσβίοις ἔπρασσε, Χίοι δὲ καὶ Ἐρυθραῖοι ἀποστήναι καὶ αὐτοὶ ἐτοῖμοι ὄντες πρὸς μὲν Ἄγιν οὐκ ἐτράποντο, ἐς δὲ τὴν Λακεδαίμονα. καὶ παρὰ Τισσαφέρνους, ὃς βασιλεῖ Δαρεῖω τῷ Ἀρταξέρξου στρατηγὸς ἦν τῶν κάτω, πρεσβευτὴς ἅμα μετ' αὐτῶν παρῆν. ἐπήγετο γὰρ καὶ ὁ Τισσαφέρνης τοὺς Πελοποννησίους καὶ ὑπισχνεῖτο τροφήν παρεξείν. ὑπὸ βασιλέως γὰρ νεωστὶ ἐτύγχανε πεπραγμένος τοὺς ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς φόρους, οὓς δὲ Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων οὐ δυνάμενος πράσσεισθαι ἐπωφείλησεν· τοὺς τε οὖν φόρους μᾶλλον ἐνόμιζε κομίσσθαι κακώσας τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἅμα βασιλεῖ ξυμμάχους Λακεδαιμονίους ποιήσιν, καὶ Ἀμόργην τὸν Πισσοῦθνου υἱὸν νόθον, ἀφεστῶτα περὶ Καρίαν, ὥσπερ αὐτῷ προσέταξε βασιλεὺς, ἢ ζῶντα ἄξειν ἢ ἀποκτενεῖν. Οἱ μὲν οὖν Χίοι καὶ Τισσαφέρνης κοινῇ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔπρασσον.

[6] Καλλίγειτος δὲ ὁ Λαοφῶντος Μεγαρεὺς καὶ Τιμαγόρας ὁ Ἀθηναγόρου Κυζικηνός, φυγάδες τῆς ἑαυτῶν ἀμφοτέρω παρὰ Φαρναβάζω τῷ Φαρνάκου κατοικοῦντες, ἀφικνούνται περὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐς τὴν Λακεδαίμονα πέμψαντος Φαρναβάζου, ὅπως ναὺς κομίσειαν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ αὐτός, εἰ δύναιτο, ἅπερ ὁ Τισσαφέρνης προυθυμεῖτο, τὰς τε ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀρχῇ πόλεις ἀποστήσειε τῶν Ἀθηναίων διὰ τοὺς φόρους καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ βασιλεῖ τὴν ξυμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων ποιήσειεν. Πρασσόντων δὲ ταῦτα χωρὶς ἐκατέρων, τῶν τε ἀπὸ τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Τισσαφέρνου, πολλὴ ἄμιλλα ἐγίνετο τῶν ἐν τῇ Λακεδαίμονι, ὅπως οἱ μὲν ἐς τὴν Ἰωνίαν καὶ Χίον, οἱ δ' ἐς τὸν Ἑλλήσποντον πρότερον ναὺς καὶ στρατιὰν πείσουσι πέμπειν. οἱ μέντοι Λακεδαιμόνιοι τὰ τῶν Χίων καὶ Τισσαφέρνου παρὰ πολὺ προσεδέξαντο μᾶλλον· ξυνέπρασσε γὰρ αὐτοῖς καὶ Ἀλκιβιάδης, Ἐνδίω ἐφορεύοντι πατρικὸς ἐς τὰ μάλιστα ξένος ὢν, ὅθεν καὶ τοῦνομα Λακωνικὸν ἢ οἰκία αὐτῶν κατὰ τὴν ξενίαν ἔσχεν· Ἐνδιος γὰρ Ἀλκιβιάδου ἐκαλεῖτο. ὅμως δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι πρῶτον κατάσκοπον ἐς τὴν Χίον πέμψαντες Φρύνιν ἄνδρα περιόικον, εἰ αἱ τε νῆες αὐτοῖς εἰσὶν ὅσασπερ

ere peloponesoarren esku-hartzea gura zuelako, eta elikagaiez hornitzea agindu zien, zeren, erregearen aginduz bere jurisdikzioko zergak bildu zituenean, zorrean geratu baitzen –Heladeko hirietakoak ezin izan zituelako bildu atenastarren erruz–. Kontua da ezen uste zuela, Atenas ahultzea lortuz gero, zerga sarrerak gehi zitezkeela; horrekin batera lazedemondarrak errege pertsiarren aliatu bihurtuko zituen eta, gainera, erregeak emandako agindua bete ahal izango zuen: Amorges, Pisunesen sasiko semea, Kasian matxinatu zena, bizirik edo hilda eramatea. Beraz, kiostarrak eta Tisafernes ildo berean negoziatzen ari ziren.

6.– Aldi berean, Laofonen seme Kaligito, megararra, eta Atenagorasen seme Timagoras, zizikoarra, Farnazesen seme Farnabazoren gortean erbesteturik bizi zirenak Lazedemonera heldu ziren, ontziak Helespontora eramateko lazedemondarrak konbentzitzera Farnabazok bidalita, berak ere lortu nahi zuelako, ahal izanez, Tisafernesek nahi zuen gauza bera, hau da, bere jurisdikzioan aurkitzen ziren Heladeko hiriak atenastarren kontra matxinatzea eta horrela haiengandiko zergak lortzea, eta, era berean, horri esker, lazedemondarrek erregearekin ituna izenpetzea.

Hala Farnabazoren taldeak nola Tisafernesenak, bakoitzak bere aldetik negoziatzen zuenez, lehia handia sortu zen Lazedemonera joan zirenen artean; izan ere, batzuek gura zuten ontziak Joniara eta Kiosera bildaltzeari lehentasuna ematea, eta besteek, berriz, Helespontora bidaltzeari. Baina lazedemondarrek kiostarren eta Tisafernesen proposamenei eman zieten hobespen argia, horien alde egin zuelako Altzibiadesek, Endio eforoarekin abegikortasun lotura handiak zituenak, zeren Endioren sendiak, lotura horien indarrez, Altzibiades izena lakoniartzat hartu baitzuen, Endioren aita Altzibiades deitzen zen-eta. Hala ere, lazedemondarrek Frinis, perieko bat, bidali zuten Kiosera aurretik, ea haiek esaten zuten beste ontzi zutenentz egiaztatza, eta hiri hark gainerako alderdietan adierazitakoari zegokion gaitasuna zeukanentz. Entzun zuten guztia egia zela jakinarazi zien bezain laster, aliatutzat hartu zituzten kiostarrak eta eretriarrak eta berrogei ontzi bidaltzea erabaki zuten, zeren, kiostarrek ziotenez, han bertan ez baitzeuden hirurogei ontzi baino gutxiago. Hasiera batean pentsatu zuten euren almirantea zen Melankridarekin hamar ontzi bidaltzea; baina gero, lurrikara bat gertatu zenez, Melankridaren ordezkaltzideo bidali zuten, eta, hamar ontziren ordezk, Lakonian bost atontzea erabaki.

ἔλεγον καὶ τᾶλλα εἰ ἡ πόλις ἱκανὴ ἐστὶ πρὸς τὴν λεγομένην δόξαν, ἀπαγγείλαντος αὐτοῖς ὡς εἶη ταῦτα ἀληθῆ ἄπερ ἤκουον, τοὺς τε Χίους καὶ τοὺς Ἐρυθραίους εὐθὺς συμμαχοὺς ἐποιήσαντο καὶ τεσσαράκοντα ναῦς ἐψηφίσαντο αὐτοῖς πέμπειν, ὡς ἐκεῖ οὐκ ἔλασσον ἢ ἐξήκοντα ἀφ' ὧν οἱ Χίοι ἔλεγον ὑπαρχουσῶν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον δέκα τούτων αὐτοὶ ἔμελλον πέμπειν, καὶ Μελαγχριδαν, ὃς αὐτοῖς ναύαρχος ἦν· ἔπειτα σεισμοῦ γενομένου ἀντὶ τοῦ Μελαγχριδοῦ Χαλκιδέα ἔπεμπον καὶ ἀντὶ τῶν δέκα νεῶν πέντε παρεσκευάζοντο ἐν τῇ Λακωνικῇ. καὶ ὁ χιμῶν ἐτελεύτα καὶ ἐνὸς δέον εἰκοστὸν ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

[7] Ἄμα δὲ τῷ ἦρι τοῦ ἐπιγιγνομένου θέρους εὐθὺς ἐπειγομένων τῶν Χίων ἀποστεῖλαι τὰς ναῦς καὶ δεδιότων μὴ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ πρασσόμενα αἰσθωνται (πάντες γὰρ κρύφα αὐτῶν ἐπρεσβεύοντο), ἀποπέμπουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐς Κόρινθον ἄνδρας Σπαρτιάτας τρεῖς, ὅπως ἀπὸ τῆς ἐτέρας θαλάσσης ὡς τάχιστα ἐπὶ τὴν πρὸς Ἀθήνας ὑπερενεγκόντες τὰς ναῦς τὸν Ἰσθμὸν κελεύσωσι πλεῖν ἐς Χίον πάσας, καὶ ἃς ὁ Ἅγις παρεσκευάζεν ἐς τὴν Λέσβον καὶ τὰς ἄλλας· ἦσαν δὲ αἱ ζύμψασαι τῶν συμμαχίδων νῆες αὐτόθι μιᾶς Ὀδέουσαι τεσσαράκοντα.

[8] Ὁ μὲν οὖν Καλλίγειτος καὶ Τιμαγόρας ὑπὲρ τοῦ Φαρναβάζου οὐκ ἐκοινοῦντο τὸν στόλον ἐς τὴν Χίον, οὐδὲ τὰ χρήματα ἐδίδοσαν ἃ ἦλθον ἔχοντες ἐς τὴν ἀποστολὴν πέντε καὶ εἴκοσι τάλαντα, ἀλλ' ὕστερον ἐφ' ἑαυτῶν διανοοῦντο ἄλλῳ στόλῳ πλεῖν· ὁ δὲ Ἅγις ἐπειδὴ ἐώρα τοὺς Λακεδαιμονίους ἐς τὴν Χίον πρῶτον ὠρμημένους, οὐδ' αὐτὸς ἄλλο τι ἐγίνωσκεν, ἀλλὰ ξυνελθόντες ἐς Κόρινθον οἱ ζύμψαχοι ἐβουλεύοντο, καὶ ἔδοξε πρῶτον ἐς Χίον αὐτοῖς πλεῖν ἄρχοντα ἔχοντας Χαλκιδέα, ὃς ἐν τῇ Λακωνικῇ τὰς πέντε ναῦς παρεσκευάζεν, ἔπειτα ἐς Λέσβον καὶ Ἀλκαμένη ἄρχοντα, ὃν περ καὶ Ἅγις διανοεῖτο, τὸ τελευταῖον δὲ ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ἀφικέσθαι (προσετέτακτο δὲ ἐς αὐτὸν ἄρχων Κλέαρχος ὁ Ῥαμφίου), διαφέρειν δὲ τὸν Ἰσθμὸν τὰς ἡμισείας τῶν νεῶν πρῶτον, καὶ εὐθὺς ταύτας ἀποπλεῖν, ὅπως μὴ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὰς ἀφορμωμένας μᾶλλον τὸν νοῦν ἔχωσιν ἢ τὰς ὕστερον ἐπιδιαφερομένας. καὶ γὰρ τὸν πλοῦν ταύτῃ ἐκ

Eta hala amaitu zen negu hura eta Tuzididesek idatzira jaso duen gerra honen hemeretzigarren urtea.

7.– Hurrengo kanpainako udaberria hasi baino ez, kiostarrek ontziak azkar bidaltzeko eskatzen zutenez, atenastarrek tratuen berri agian izango zutela-eta kezkatuta –negoziazio guztiok haiek jakin barik egiten ari baitziren–, lazedemonдарrek Espartako hiru bidali zituzten Korintora ontziak azkar eramane zitzaten Istmoan zehar Atenasen aurrean dagoen itsaso batetik bestera, eta ontzi guztiei –Agis Lesbosera bidaltzeko presatzen ari zirenei barne–, Kiosera joateko agindua eman ziezaieten. Han, guztira, hogeita hemeretzi ontzi aliatu zeuden.

8.– Orduan Kaligitok eta Timagorasek, Farnabazoren ordezkariak, ez zuten bat egin Kiosera zihoan espedizioarekin eta ez zuten eman ontziak bidaltzeko ekarri zuten dirua ere, hogeita bost talentu hain zuzen, baizik eta geroago euren kontura beste espedizio bat egiteko proiektua gauzatu zuten.

Agisek ikusi zuenean lazedemonдарrak lehenengo Kiosera zihoazela, ez zen agertu erabaki horren kontra; aitzitik, aliatuak Korinton bildu zirenean, kontsultak egin ondoren, honako hau erabaki zuten: lehenengo Kiosera joatea Lakoniako bost ontziak prestatzen ari zen Kaltzideoen agindupean, gero Lesbosera, Agisen ustez buru izan behar zuen Alkamedesen agindupean, eta azkenez Helespontora, ordurako espedizio honen buru izendaturik zegoen Klearko, Ranfiasen semearen agindupean. Erabaki zen, era berean, Istmoan zehar lehenengo ontzien erdia bidaltzea eta azkar itsasoratzea, orduan itsasoratzen zirenoi gero aterako zirenei baino arreta gehiagorik jar ez ziezaieten atenastarrek. Izan ere, espedizioa bide horretatik, mundu guztiak ikusteko moduan, bidaltzeko asmoa zuten atenastarren ezina destainaz baloratzen zutelako, inon ez baitzen nabaritzen haien ontzidi ugaria zenik. Erabaki zuten moduan, hogeita bat ontzi pasatu zituzten berehala.

9.– Baina, horiek espedizioa burutzeko presa hartzen zuten bitartean, korintoarrak ez zeuden nabigatzeko horren prest orduantxe ospatzen ari ziren Joko Istmikoen ospakizuna amaitu arte. Agis, bestalde, tregoa istmikoak inola ere ez apurtzearen alde agertzen zen, eta espedizioa ere berari baino ez zegokion gauzatzat hartzearen alde; baina korintoarrak azken horrekin ados ez zeudela-eta atzerakuntza bat gertatu zenez, atenastarrak kiostarren jarrera zein zen hobeto ezagutzen hazi ziren, eta euren jeneraletariko batek, Aristokratesek alegia, konplota aurpegiratu

τοῦ προφανοῦς ἐποιοῦντο, καταφρονήσαντες τῶν Ἀθηναίων ἀδυνασίαν, ὅτι ναυτικὸν οὐδὲν αὐτῶν πολὺ πῶ ἐφαίνετο. ὥς δὲ ἔδοξεν αὐτοῖς, καὶ διεκόμισαν εὐθύς μίαν καὶ εἴκοσι ναῦς.

[9] Οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἐπειγομένων αὐτῶν τὸν πλοῦν, οὐ προθυμήθησαν συμπεῖν πρὶν τὰ Ἰσθμια, ἃ τότε ἦν, διεορτάσωσιν. Ἄγεις δὲ αὐτοῖς ἐτοῖμος ἦν ἐκείνους μὲν μὴ λύειν δὴ τὰς Ἰσθμιάδας σπονδάς, ἑαυτοῦ δὲ τὸν στόλον ἴδιον ποιήσασθαι. οὐ ξυγχωρούντων δὲ τῶν Κορινθίων, ἀλλὰ διατριβῆς ἐγγιγνομένης, οἱ Ἀθηναῖοι ἡσθάνοντο τὰ τῶν Χίων μᾶλλον, καὶ πέμψαντες ἓνα τῶν στρατηγῶν Ἀριστοκράτη ἐπητιῶντο αὐτοὺς, καὶ ἀρνούμενων τῶν Χίων τὸ πιστὸν ναῦς σφίσι συμπέμπειν ἐκέλευον ἐς τὸ ξυμμαχικόν· οἱ δ' ἔπεμψαν ἑπτὰ. αἴτιον δ' ἐγένετο τῆς ἀποστολῆς τῶν νεῶν οἱ μὲν πολλοὶ τῶν Χίων οὐκ εἰδότες τὰ πρασσόμενα, οἱ δὲ ὀλίγοι καὶ ξυνειδότες τό τε πλῆθος οὐ βουλόμενοί πῶ πολέμιον ἔχειν, πρὶν τι καὶ ἰσχυρὸν λάβωσι, καὶ τοὺς Πελοποννησίους οὐκέτι προσδεχόμενοι ἦξιν, ὅτι διέτριβον.

[10] Ἐν δὲ τούτῳ τὰ Ἰσθμια ἐγίγνετο, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι (ἐπηγγέλθησαν γάρ) ἐθεώρουν ἐς αὐτά, καὶ κατάδηλα μᾶλλον αὐτοῖς τὰ τῶν Χίων ἐφάνη. καὶ ἐπειδὴ ἀνεχώρησαν, παρεσκευάζοντο εὐθύς ὅπως μὴ λήσουσιν αὐτοὺς αἱ νῆες ἐκ τῶν Κεγχρεῶν ἀφορμηθεῖσαι. οἱ δὲ μετὰ τὴν ἑορτὴν ἀνήγοντο μιᾷ καὶ εἴκοσι ναυσὶν ἐς τὴν Χίον, ἄρχοντα Ἀλκαμένη ἔχοντες. καὶ αὐτοῖς οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον ἴσαις ναυσὶ προσπλεύσαντες ὑπῆγον ἐς τὸ πέλαγος. ὥς δ' ἐπὶ πολὺ οὐκ ἐπηκολούθησαν οἱ Πελοποννήσιοι, ἀλλ' ἀπετράποντο, ἐπανεχώρησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὰς γὰρ τῶν Χίων ἑπτὰ ναῦς ἐν τῷ ἀριθμῷ μετὰ σφῶν ἔχοντες οὐ πιστὰς ἐνόμιζον, ἀλλ' ὕστερον ἄλλας προσπληρώσαντες ἐς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα παραπλέοντας αὐτοὺς καταδιώκουσιν ἐς Σπεύραιον τῆς Κορινθίας· ἔστι δὲ λιμὴν ἐρῆμος καὶ ἔσχατος πρὸς τὰ μεθόρια τῆς Ἐπιδαυρίας. καὶ μίαν μὲν ναῦν ἀπολλύασι μετέωρον οἱ Πελοποννήσιοι, τὰς δὲ ἄλλας ξυναγαγόντες ὀρμίζουσιν. καὶ προσβαλόντων τῶν Ἀθηναίων καὶ κατὰ θάλασσαν ταῖς ναυσὶ καὶ ἐς τὴν γῆν ἀποβάντων θόρυβός τε ἐγένετο πολὺς καὶ ἄτακτος, καὶ τῶν τε νεῶν τὰς πλείους κατατραυματίζουσιν ἐν τῇ γῇ οἱ

zien. Kiostarrek halakorik ukatu zutenez, atenastarrek eskatu zieten ontziak ekartzeko aliantzarekin bat egitearen berme gisa, eta euren zazpi ontzi bidali zizkieten. Ontzi horiek eramateko arrazoa izan zen herriak ez zeukala negoziazioen berririk eta inplikaturik zeuden oligarkek ez zutela nahi herriarekin haserretu euren posizioa aseguratu arte, eta horrez gain, bestalde, gertatutako atzerakuntza ikusita, peloponesoarrak harrezkero ez zirela etorriko uste zutela.

10.– Joko Istmikoak ospatzen ari ziren bitartean tregoak aldarrikatu zirenez, atenastarrek ordezkaritza bat bidali zuten. Orduan nabariago agertu zitzairen kiostarren jarrera. Itzuli zirenerako, berehala hasi ziren neurriak hartzen Zenkreastik ontzirik atera ez zedin beraiek ohartu gabe.

Peloponesoarrak, jaiaren ostean, hogeita bat ontziekin itsasoratu ziren Kioserantz, Alkamedesen agindupean. Atenastarrak hasiera batean haien inkontrura atera ziren ontzi kopuru berdinarekin eta itsaso barrurantz erakartzen saiatu ziren. Baina peloponesoarren ez zieten urrutira jarraitu, baizik eta itsasbidea aldatu zuten; orduan atenastarrak ere itzuli egin ziren; baina ez ziren fidatzen eurenekin zeuden kiostarren zazpi ontziez. Gero, ontzi gehiago armaz hornitu zituztenean, guztira hogei-ta hamazazpi, itsasertzean zehar jazarri zieten Espireoraino, hau da Korintoko lurraldean bizilagunik barik eta Epidaurerekiko mugaren ertz-ertzean zegoen porturaino; peloponesoarren ontzi bat galdu zuten itsaso handian, baina gainerakoak bildu eta hantxe ainguratu zituzten.

Atenastarrek itsasotik ontziekin eta lehorretik ere hartarako lehorreraturiko tropekin eraso egin zutenez, iskanbila eta nahasmendu handia sortu zen; lehorreratutako ontzi peloponesoar gehienak matxuratu zituzten eta ontzidi horren buru zen Alkamenes ere hil zuten; atenastar batzuk ere hil ziren.

11.– Borrokatik banandu zirenean, atenastarrek behar zen beste ontzi kokatu zituzten etsaiak zaintzeko, eta gainerakoekin hain urrun ez zegoen uhartetxo baten albora joan ziren ainguratzerara eta hantxe kanpatu ziren; denbora berean errefortzu eske bidali zituzten Atenasera. Hurrengo egunean korintoarrak iritsi ziren itsasontzi atenastar haien kontra peloponesoarrei laguntzeko asmoz, eta, handik gutxira, hurreko gainerako herrietakoak etorri ziren.

Peloponesoarren, ikusten zutenez jenderik gabeko leku bat zainduta mantentzea nekagarria zela, ez zekiten zer egin eta euren ontziak erre-

Ἀθηναῖοι καὶ τὸν ἄρχοντα Ἀλκαμένη ἀπο κτείνουσιν· Καὶ αὐτῶν τινὲς ἀπέθανον.

[11] Διακριθέντες δὲ πρὸς μὲν τὰς πολεμίας ναῦς ἐπέταξαν ἐφορμεῖν ἱκανάς, ταῖς δὲ λοιπαῖς ἐς τὸ νησίδιον ὀρμίζονται ἐν ᾧ οὐ πολὺ ἀπέχοντι ἐστρατοπεδεύοντο, καὶ ἐς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ βοήθειαν ἐπεμπον. παρῆσαν γὰρ καὶ τοῖς Πελοποννησίοις τῇ ὕστεραίᾳ οἱ τε Κορίνθιοι βοηθοῦντες ἐπὶ τὰς ναῦς καὶ οὐ πολλῶ ὕστερον καὶ οἱ ἄλλοι πρόσχωροι. καὶ ὁρῶντες τὴν φυλακὴν ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ ἐπίπονον οὖσαν ἠπόρουν, καὶ ἐπενόησαν μὲν κατακαῦσαι τὰς ναῦς, ἔπειτα δὲ ἔδοξεν αὐτοῖς ἀνελκύσαι καὶ τῷ πεζῷ προσκαθημένους φυλακὴν ἔχειν, ἕως ἂν τις παρατύχη διαφυγὴ ἐπιτηδεῖα. ἔπεμψε δ' αὐτοῖς καὶ Ἅγις αἰσθόμενος ταῦτα ἄνδρα Σπαρτιάτην Θέρμωνα. τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις πρῶτον μὲν ἠγγέλθη ὅτι αἱ νῆες ἀνηγμέναι εἰσὶν ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ (εἰρητο γάρ, ὅταν γέννηται τοῦτο, Ἀλκαμένει ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἱππέα πέμψαι), καὶ εὐθὺς τὰς παρὰ σφῶν πέντε ναῦς καὶ Χαλκιδέα ἄρχοντα καὶ Ἀλκιβιάδην μετ' αὐτοῦ ἐβούλοντο πέμπειν· ἔπειτα ὥρμημένων αὐτῶν τὰ περὶ τὴν ἐν τῷ Σπειραίῳ τῶν νεῶν καταφυγὴν ἠγγέλθη, καὶ ἀθυμήσαντες, ὅτι πρῶτον ἀπτόμενοι τοῦ Ἰωνικοῦ πολέμου ἔπταισαν, τὰς ναῦς τὰς ἐκ τῆς ἑαυτῶν οὐκέτι διεννοοῦντο πέμπειν, ἀλλὰ καὶ τινὰς προανηγμένας μετὰ καλεῖν.

[12] Γνοὺς δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης πείθει αὐθις Ἐνδῖον καὶ τοὺς ἄλλους ἐφόρους μὴ ἀποκνῆσαι τὸν πλοῦν, λέγων ὅτι φθῆσονταί τε πλεύσαντες πρὶν τὴν τῶν νεῶν ξυμφορὰν Χίους αἰσθέσθαι, καὶ αὐτὸς ὅταν προσβάλῃ Ἰωνία, ῥαδίως πείσειν τὰς πόλεις ἀφίστασθαι τὴν τε τῶν Ἀθηναίων λέγων ἀσθένειαν καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων προθυμίαν· πιστότερος γὰρ ἅλ λων φανεῖσθαι. Ἐνδίῳ τε αὐτῷ ἰδίᾳ ἔλεγε καλὸν εἶναι δι' ἐκείνου ἀποστῆσαί τε Ἰωνίαν καὶ βασιλέα ξύμμαχον ποιῆσαι Λακεδαιμονίοις, καὶ μὴ Ἁγίδος τὸ ἀγώνισμα τοῦτο γενέσθαι· ἐτύγχανε γὰρ τῷ Ἀγίδι αὐτὸς διάφορος ὢν. καὶ ὁ μὲν πείσας τοὺς τε ἄλλους ἐφόρους καὶ Ἐνδῖον ἀνήγετο ταῖς πέντε ναυσὶ μετὰ Χαλκιδέως τοῦ Λακεδαιμονίου, καὶ διὰ τάχους τὸν πλοῦν ἐποιοῦντο.

[13] Ἀνεκομίζοντο δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον καὶ αἱ ἀπὸ τῆς Σικελίας Πελοποννησίων ἑκκαίδεκα νῆες αἱ

tzea ere pentsatu zuten. Baina gero erabaki zuten ontziok uretatik atera eta euren ondoan kanpaturiko tropek zainduta edukitzea, ihes egiteko aukera egoki bat sortu arte. Agisek hori jakin zuenean, Espartako Termon bidali zien.

Lazedemondarrei heldu zitzairen lehenengo berria izan zen ontziak Istmotik itsasoratu zirela, eforoek Alkamenesi agindu baitzioten hori gertatzen zenean zaldun bat bidaltzeko; beraz, Altzibiadesek lagunduta zihoan Kaltzideoen agindupean bost ontziak bidaltzeko prestatu ziren. Baina gero, irteteko zorian zeudela, esan zitzairen ontziak Espireon babestu zirela eta, Jonian gerra hasteko lehenengo saioan porrot egin zutela-eta desanimaturik, ontzi gehiago ez bidaltzea pentsatu zuten; are gehiago, lehenago itsasoratu ziren batzuk ere itzularaztea nahi izan zuten.

12.– Altzibiadesek horren berri izan zuenean, Endio eta gainerako eforoak konbentzitzen saiatu zen espedizioa egitea zalantzan jar ez zeza-ten, esanez kiostarrak ontzien hondamendiaren berri izan baino lehenago helduko zirela eta Joniara iristen zenerako berak zuzenean erraz lortuko zuela hiriak konbentzitzea matxina zitezen, atenastarren ahultasuna eta lazedemondarren garra adierazita, berak haiengan beste askok baino sinesgarritasun handiagoa zeukalako. Endiori berari ere partikularrean esaten zion beretzat ospe iturria izango zela Jonia berari esker matxinatzea eta Pertiako erregea lazedemondarren aliatu bihurtzea, eta hori Agisen meritua ez izatea, Agisekin haserretuta baitzegoen. Endio eta gainerako eforoak konbentzitu ondoren, bost ontziekin itsasoratu zen Kaltzideo lazedemondarraren agindupean, eta bizkor egin zuten itsas bidaia.

13.– Sasoi berean, Siziliatik bueltan zetozen, gerra garaian Giliporen alde borrokatu ziren peloponesoarren hamasei ontziak; baina Siziliatik zetozen ontziak zaintzeko ardura zeukan Meniporen seme Hipoklesen agindupean zeuden Atikako hogeita zazpiek Leukade ondoan ustekabea harrapatu eta matxuratu zituzten arren, guztiek lortu zuten, batek izan ezik, atenastarrei ihes egitea eta Korinton porturatzea.

14.– Kaltzideok eta Altzibiadesek, berriz, itsasaldian zehar aurkitzen zituzten guztiak preso hartzen zituzten, eurak handik zebiltzala jakin-araz ez zezaten. Kiosera heldu aurretik, Korikon, kontinentean alegia, geldialdi bat egin zuten presoak askatzeko; han euren kolaboratzaile ziren kiostar batzuekin egin zuten topo eta hauek esan zieten hobe zela

μετὰ Γυλίππου ξυνδιαπολεμήσασαι· καὶ περὶ τὴν Λευκάδα ἀποληφθεῖσαι καὶ κοπεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν ἑπτὰ καὶ εἴκοσι νεῶν, ὧν ἦρχεν Ἴπποκλῆς Μενίππου φυλακὴν ἔχων τῶν ἀπὸ τῆς Σικελίας νεῶν, αἱ λοιπαὶ πλὴν μιᾶς διαφυγοῦσαι τοὺς Ἀθηναίους κατέπλευσαν εἰς τὴν Κόρινθον.

[14] Ὁ δὲ Χαλκιδεὺς καὶ ὁ ἀλκιβιάδης πλέοντες ὅσοις τε ἐπιτύχοιεν ξυνελάμβανον τοῦ μὴ ἐξάγγελτοι γενέσθαι, καὶ προσβαλόντες πρῶτον Κωρύκῳ τῆς ἡπείρου καὶ ἀφέντες ἐνταῦθα αὐτοὺς αὐτοὶ μὲν προξυγγενόμενοι τῶν συμπρασσόντων Χίων τισὶ καὶ κελευόντων καταπλεῖν μὴ προειπόντας εἰς τὴν πόλιν, ἀφικνοῦνται αἰφνίδιοι τοῖς Χίοις. καὶ οἱ μὲν πολλοὶ ἐν θαύματι ἦσαν καὶ ἐκπλήξει τοῖς δ' ὀλίγοις παρεσκεύαστο ὥστε βουλὴν [τε] τυχεῖν ξυλληγομένην, καὶ γενομένων λόγων ἀπὸ τε τοῦ Χαλκιδέως καὶ Ἀλκιβιάδου ὥς ἄλλαι [τε] νῆες πολλαὶ προσπλέουσι καὶ τὰ περὶ τῆς πολιορκίας τῶν ἐν τῷ Σπειραίῳ νεῶν οὐ δηλωσάντων, ἀφίστανται Χίοι καὶ αὐθις Ἐρυθραῖοι Ἀθηναίων. καὶ μετὰ ταῦτα τρισὶ ναυσὶ πλεύσαντες καὶ Κλαζομενὰς ἀφιστᾶσιν. διαβάντες τε εὐθὺς οἱ Κλαζομένιοι εἰς τὴν ἡπειρον τὴν Πολίχναν ἐτείχιζον, εἴ τι δέοι, σφίσιν αὐτοῖς ἐκ τῆς νησίδος ἐν ἧ οἰκοῦσι πρὸς ἀναχώρησιν. καὶ οἱ μὲν ἀφεστῶτες ἐν τειχισμῷ τε πάντες ἦσαν καὶ παρασκευῇ πολέμου·

[15] Ἐς δὲ τὰς Ἀθήνας ταχὺ ἀγγελία τῆς Χίου ἀφικνεῖται· καὶ νομίσαντες μέγαν ἤδη καὶ σαφεῖ τὸν κίνδυνον σφᾶς περιστάναι, καὶ τοὺς λοιποὺς συμμάχους οὐκ ἐθέλησιν τῆς μεγίστης πόλεως μεθεστηκυίας ἡσυχάζειν, τὰ τε χίλια τάλαντα, ὧν διὰ παντὸς τοῦ πολέμου ἐγλίχοντο μὴ ἄψασθαι, εὐθὺς ἔλυσαν τὰς ἐπικειμένας ζημίας τῷ εἰπόντι ἡ ἐπιψηφίσαντι ὑπὸ τῆς παρουσίας ἐκπλήξεως, καὶ ἐψηφίσαντο κινεῖν καὶ ναῦς πληροῦν οὐκ ὀλίγας, τῶν τε ἐν τῷ Σπειραίῳ ἐφορμουσῶν τὰς μὲν ὁκτὼ ἤδη πέμπειν, αἱ ἀπολιποῦσαι τὴν φυλακὴν τὰς μετὰ Χαλκιδέως διώξασαι καὶ οὐ καταλαβοῦσαι ἀνεκεχωρήκεσαν (ἦρχε δὲ αὐτῶν Στρομβιχίδης Διοτίμου), ἄλλας δὲ οὐ πολὺ ὕστερον βοηθεῖν δώδεκα μετὰ Θρασυκλέους, ἀπολιπούσας καὶ ταύτας τὴν ἐφόρμησιν. τὰς τε τῶν Χίων ἑπτὰ ναῦς, αἱ αὐτοῖς ξυνεπολιόρκουν τὰς ἐν τῷ Σπειραίῳ, ἀπαγαγόντες τοὺς μὲν δούλους ἐξ αὐτῶν ἡλευθέρωσαν, τοὺς δ' ἐλευθέρους κατέδησαν. ἐτέρας δὲ <δέκα> ἀντὶ πασῶν τῶν ἀπελθουσῶν

aldez aurretik abisurik eman barik agertzea hirian; beraz, kiostarrek itxaroten ez zietela heldu ziren hirira. Horrek harridura eta izua eragin zuen herrian, baina oligarkek neurriak harturik zituzten Kontseilua bilduta aurki zedin.

Kaltzideok eta Altzibiadesek ontzi asko gehiago hurbiltzen ari zela azaldu zieten, Espireoko ontzien blokeoari buruz ezer esan barik, kiostarrak, eta gero eretriarrak, atenastarringandik deslotu egin ziren. Gero Klazomenasera joan eta hauek ere desatxiki zitezen lortu zuten. Klazomenastarrak berehala joan ziren kontinentera eta Polikna gotortu zuten, badaezpada, bizi ziren uhartetxotik inoiz irten beharra edukiko balute ere. Atenastarringandik alde egin zuten guztiek gotorlekuak eraikitzeari eta prestakuntza militarrei ekin zieten.

15.– Kiosko berriak arin heldu ziren Atenasera eta, usterik atenastarrak arrisku handi eta begi-bistako baten aurrean zeudela, eta hiri garrantzitsuena bandoz aldatuta ikustean gainerako aliatuak ere ez zirela geldituko, uneko izuak eraginda, gerra osoan zehar ez zirela gastatu behar defendatzen tematu ziren mila talentuei buruz proposamenak egin eta bozketara eramaten zituenentzat aurreikusitako zigorrak indargabetu zituzten eta talentuok itsasontzi andana bat ekipatzeko erabiltzea erabaki zuten. Gainera, Espireoko blokeoan okupaturik zeudenei dagokienez, erabaki zuten Kaltzideorenei jazartzeko xedearekin zaintza-lana utzi zuten Diotimoren seme Estronbikidesen agindupeko zortziak –etsaia harrapatu ezinda itzuli zirenak– behintzat bidaltzea; geroxeago erabaki zuten Trasiklesekin beste hamabiko errefortzu bat bidaltzea, hauek ere blokeoa utzita. Espireoko blokeoa eurekin mantentzen zuten kiostarren zazpi ontziei dagokienez, horiek ere eurekin eraman zituzten, bertan zeuden esklaboak askatu eta askeak kateatu ondoren. Beste hamar ontzi azkar-azkar armatu ondoren, Peloponesoko ontziak blokeatzera bidali zituzten handik abiatu zirenen orde, eta, gainera, beste hogeita hamar hornitzeko proiektua zeukaten. Bizkor egiten zuten lan, eta, hala ere, ematen zuen egiten zen gutzia gutxi zela Kiosi laguntzera joateko.

16.– Bitartean Estronbikides Samosera heldu zen bere zortzi ontziekin; ontzi samoar bat gehitu ostean, Teosera joan zen eta lasai egoteko eskatu zien. Kaltzideo ere Kiostik Teosera zihoan hogeita hiru ontzirekin eta gainera itsasertzetik Klazomenasko eta Eritrasko tropak zihoazen. Baina Estronbikidesek aldez aurretik jakin zuenez horiek zetozela, itsa-

νεῶν ἐς τὴν ἐφόρμησιν τῶν Πελοποννησίων διὰ τάχους πληρώσαντες ἀντέπεμψαν καὶ ἄλλας διεννοοῦντο τριάκοντα πληροῦν. καὶ πολλή ἦν ἡ προθυμία καὶ ὀλίγον ἐπράσσετο οὐδὲν ἐς τὴν βοήθειαν τὴν ἐπὶ τὴν Χίον.

[16] Ἐν δὲ τούτῳ Στρομβιχίδης ταῖς ὀκτῶ ναυσὶν ἀφικνεῖται ἐς Σάμον, καὶ προσλαβὼν Σαμίαν μίαν ἔπλευσεν ἐς Τέων καὶ ἡσυχάζειν ἡξίου αὐτούς. ἐκ δὲ τῆς Χίου ἐς τὴν Τέων καὶ ὁ Χαλκιδεὺς μετὰ τριῶν καὶ εἴκοσι νεῶν ἐπέπλει καὶ ὁ πεζὸς ἄμα ὁ τῶν Κλαζομενίων καὶ Ἐρυθραίων παρήει. προαισθόμενος δὲ ὁ Στρομβιχίδης ἐξανήγετο καὶ μετεωρισθεὶς ἐν τῷ πελάγει ὡς ἑώρα τὰς ναῦς πολλὰς τὰς ἀπὸ τῆς Χίου, φυγὴν ἐποιεῖτο ἐπὶ τῆς Σάμου· αἱ δὲ ἐδίωκον. τὸν δὲ πεζὸν οἱ Τήιοι τὸ πρῶτον οὐκ ἐσδεχόμενοι, ὡς ἔφυγον οἱ Ἀθηναῖοι, ἐσηγάγοντο. καὶ ἐπέσχον μὲν οἱ πεζοὶ καὶ Χαλκιδεῖς ἐκ τῆς διώξεως περιμένοντες· ὡς δὲ ἐχρόνιζε, καθήρουν αὐτοὶ τε τὸ τεῖχος ὃ ἀνωκοδόμησαν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς Τηίων πόλεως τὸ πρὸς ἡπειρον, ξυγκαθήρουν δὲ αὐτοῖς καὶ τῶν βαρβάρων ἐπελθόντες οὐ πολλοί, ὧν ἦρχε Στάγης ὑπαρχος Τισσαφέρνης.

[17] Χαλκιδεὺς δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης ὡς κατεδίωξαν ἐς Σάμον Στρομβιχίδην, ἐκ μὲν τῶν ἐκ Πελοποννήσου νεῶν τοὺς ναύτας ὀπλίσαντες ἐν Χίῳ καταλιμπάνουσιν, ἀντιπληρώσαντες δὲ ταύτας τε ἐκ Χίου καὶ ἄλλας εἴκοσιν ἔπλεον ἐς Μίλητον ὡς ἀποστήσοντες· ἐβούλετο γὰρ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὧν ἐπιτήδειος τοῖς προεστῶσι τῶν Μιλησίων, φθάσαι τὰς τε ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ναῦς προσαγαγόμενος αὐτοὺς καὶ τοῖς Χίοις καὶ ἑαυτῷ καὶ Χαλκιδεῖ καὶ τῷ ἀποστείλαντι Ἐνδίῳ, ὥσπερ ὑπέσχετο, τὸ ἀγώνισμα προσθεῖναι, ὅτι πλείστας τῶν πόλεων μετὰ τῆς Χίων δυνάμεως καὶ Χαλκιδέως ἀποστήσας. λαθόντες οὖν τὸ πλεῖστον τοῦ πλοῦ καὶ φθάσαντες οὐ πολὺ τὸν τε Στρομβιχίδην καὶ τὸν Θρασυκλέα, ὃς ἔτυχεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν δώδεκα ναυσὶν ἄρτι παρῶν καὶ ξυνδιώκων, ἀφιστᾶσι τὴν Μίλητον. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας μιᾶς δεούσαις εἴκοσι ναυσὶν ἐπιπλεύσαντες, ὡς αὐτοὺς οὐκ ἐδέχοντο οἱ Μιλήσιοι, ἐν Λάδῃ τῇ ἐπικειμένη νήσῳ ἐφώρμουν. καὶ ἡ πρὸς βασιλέα ξυμμαχία Λακεδαιμονίους ἢ πρῶτη Μιλησίων εὐθὺς ἀποστάντων διὰ Τισσαφέρνης καὶ Χαλκιδέως ἐγένετο ἥδε.

soratu egin zen, eta, itsaso handira heldu eta ikusi zuenean Kiosen zeuden ontziak asko zirela, Samoserako norabidean egin zuen ihes besteek atzetik jarraitzen zietela.

Atenastarrek ihes egin zutenerako, teostarrek lehorrez etorritako tropei, hasieran harrerarik eman ez zieten arren, sartzeko agindu zieten. Lehorreko tropa hauek ez zuten inolako ekimenik hartu, Kaltzideo jazarpenetik itzul zedin zain; baina, luzatu egiten zenez, kontinenteari begira dagoen hiriko aldean atenastarrek jaso zuten horma eraisteari ekin zioten. Estages, Tisafernesen laguntzailearen aginduetara etorri ziren tropa arrotzek, ez asko, laguntzen zieten lan horretan.

17.– Kaltzideok eta Altzibiadesek, Estronbikidesi Samoseraino jarri ondoren, Peloponesoko ontzien marinela Kiosen utzi zituzten hoplita gisa armaturik. Ontzi horiek eta Kiosko tripulazioarekin beste hogeitahi gehiago hornitu ostean, Miletora joan ziren hiri hura matxinatzeko asmoarekin, zeren Miletoko handikien laguna zen Altzibiadesek hiria bere alde jarri gura baitzuen Peloponesotik zetozen ontziak heldu baino lehenago, eta horrela, garaitza hura kiostarrei, Altzibiadesi, Kaltzideori eta berauk bidali zituen Endiori esleitzea, baldin, agindu zuen moduan, kiostarren eta Kaltzideoren indarrekin hiritar kopuru handi bat matxinatzea lortzen bazuen.

Gauza da praktikan itsasaldi osoa inor konturatu gabe egin zutela eta lortu zutela Mileto matxinatzea, Estronbikides eta Atenastik etorri berri izanik pertsekuzioan parte hartzen zuen Trasikles baino asko lehenago heldu ez arren. Handik gutxira heldu ziren atenastarrak, eta, miletoarrak ez zituztenez onartu, handik hurbil-hurbil dagoen Lade uhartera joan ziren ainguratzera.

Miletoarrak matxinatu eta gutxira egin zuten ituna lazedemondarrek eta hauen aliatuek Pertiako erregearekin eta Tisafernesekin. Hauek izan ziren itunaren terminoak:

18.– «Lazedemondarrek eta euren aliatuek baldintza hauetan egin zuten ituna Pertiako erregearekin eta Tisafernesekin:

Erregeak dituen lurraldeek eta erregearen asabek zituzten lurralde guztiek erregearenak izan behar dute. Atenastarren onurarako den hiri horietako dirua edo beste edozein produktu elkarrekin eragotzi behar dute erregeak eta lazedemondarrek eta hauen aliatuek, atenastarrek ez dirurik ez beste ezer ez dezaten har.

[18] Ἐπὶ τοῖσδε ξυμμαχίαν ἐποιήσαντο πρὸς βασιλέα καὶ Τισσαφέρνην Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι. ὁπόσῃν χώραν καὶ πόλεις βασιλεὺς ἔχει καὶ οἱ πατέρες οἱ βασιλέως εἶχον, βασιλέως ἔστω καὶ ἐκ τούτων τῶν πόλεων ὁπόσα Ἀθηναίοις ἐφοῖτα χρήματα ἢ ἄλλο τι, κωλυόντων κοινῇ βασιλεὺς καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ὅπως μήτε χρήματα λαμβάνωσιν Ἀθηναῖοι μήτε ἄλλο μηδέν. καὶ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Ἀθηναίους κοινῇ πολεμούντων βασιλεὺς καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου πρὸς Ἀθηναίους μὴ ἐξέστω ποιεῖσθαι, ἣν μὴ ἀμφοτέροις δοκῇ, βασιλεῖ καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς συμμάχοις. ἦν δέ τινες ἀφιστῶνται ἀπὸ βασιλέως, πολέμιοι ὄντων καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς συμμάχοις καὶ ἦν τινες ἀφιστῶνται ἀπὸ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων, πολέμιοι ὄντων βασιλεῖ κατὰ ταῦτά·

[19] Ἡ μὲν ξυμμαχία αὕτη ἐγένετο· μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Χῖοι εὐθὺς δέκα ἐτέρας πληρώσαντες ναῦς ἔπλευσαν ἐς Ἄναια, βουλόμενοι περὶ τε τῶν ἐν Μιλήτῳ πυθέσθαι καὶ τὰς πόλεις ἅμα ἀφιστάναι. καὶ ἐλθούσης παρὰ Χαλκιδέως ἀγγελίας αὐτοῖς ἀποπλεῖν πάλιν, καὶ ὅτι Ἀμόργης παρέσται κατὰ γῆν στρατιᾷ, ἔπλευσαν ἐς Διὸς ἱερόν· καὶ καθορῶσιν ἐκκαίδεκα ναῦς, ἃς ὕστερον ἔτι Θρασυκλέους Διομέδων ἔχων ἀπ' Ἀθηνῶν προσέπλει. καὶ ὥς εἶδον, ἔφευγον μιᾷ μὲν νηὶ ἐς Ἑφεσον, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐπὶ τῆς Τέω. καὶ τέσσαρας μὲν κενὰς οἱ Ἀθηναῖοι λαμβάνουσι τῶν ἀνδρῶν ἐς τὴν γῆν φθασάντων· αἱ δ' ἄλλαι ἐς τὴν Τηίων πόλιν καταφεύγουσιν. καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῆς Σάμου ἀπέπλευσαν, οἱ δὲ Χῖοι ταῖς λοιπαῖς ναυσὶν ἀναγαγόμενοι καὶ ὁ πεζὸς μετ' αὐτῶν Λέβεδον ἀπέστησαν καὶ αὐθις Αἰράς. καὶ μετὰ τοῦτο ἕκαστοι ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν, καὶ ὁ πεζὸς καὶ αἱ νῆες.

[20] Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους αἱ ἐν τῷ Σπειραίῳ εἴκοσι νῆες τῶν Πελοποννησίων, καταδιωχθεῖσαι τότε καὶ ἐφορμούμεναι ἰσὺ ἀριθμῷ ὑπὸ Ἀθηναίων, ἐπέκπλουν ποιησάμεναι αἰφνίδιον καὶ κρατήσασαι ναυμαχίᾳ τέσσαράς τε ναῦς λαμβάνουσι τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀποπλεύσασαι ἐς Κεγχρεῖας τὸν ἐς τὴν Χίον καὶ τὴν Ἰωνίαν πλοῦν αὐθις παρεσκευάζοντο. καὶ ναύαρχος αὐτοῖς ἐκ Λακεδαιμόνος Αστύοχος ἐπήλθεν, ὥπερ ἐγένετο

«Atenastarren kontrako gerra elkarrekin egingo dute erregeak, lazemondarrek eta hauen aliatuek, eta ez da onartuko atenastarren kontrako gerrari amaierarik ematerik bi aldeek, hau da, erregeak eta lazemondarrek eta hauen aliatuek, erabakitzen ez duten bitartean. Baten batek erregeari alde egiten badio, lazemondarren eta hauen aliatuen etsaitzat hartua izan bedi; eta baten batek lazemondarrei eta hauen aliatuei alde egiten badie, erregearen etsaitzat hartua izan bedi baldintza beretan».

19.— Hauxe izan zen itunaren akordioa. Horren ostean kiostarrek behin-goan hornitu zituzten hamar ontzi gehiago eta Aneara joan ziren Mileton gertatu zenaren berri izateko asmoz eta bide batez hiriak matxintzeko. Kaltzideoren abisua heldu zitzaientean, hau da, ontziekin zetorrela eta Amorges lehorrez etorriko zela tropekin, Zeusen Santutegira joan ziren, eta orduan Atenastik Diomedonterekin zetozen hamasei ontzi ikusi zituzten, Trasiklesen espedizioaren osteko beste bati zegozkionak. Kiosko ontziek espedizioa ikusi zutenerako, ihes egin zuten, bat Efesora eta gainerakoek Teosera; atenastarrek lau harrapatzea lortu zuten, baina tripulaziorik barik, hauek aurretik lehorrera ihes egin zutelako; besteak, bitartean, Teosen babestu ziren. Atenastarrak orduan Samosera joan ziren, eta bitartean kiostarrek gainerako ontziekin itsasoratu eta lehorreko tropen laguntzarekin Lebedos desatxikitzea eragin zuten, eta gero Heras ere. Gertaera horien ostean, gudaroste bakoitza bere aberrira joan zen, hala lehorreko tropak nola ontziak.

20.— Aldi berean, Espireon zeuden Peloponesoko hogeitontziak, garai batean atenastarren kopuru berekoek jazarri eta blokeatu zituztenak, nagusi atera ziren borrokan ustekabeko irteera batean eta lau ontzi atenastar harrapatu zituzten. Zenkreasera itzulita, berriz prestatu ziren Kiosera eta Joniara itsas bidaia egiteko; Lazemondik almirante gisa Astioko, itsasoko agintaritza gorena zeukana, etorri zitzaien.

Teosko tropak joanak ziren jada Tisafernes bera bere tropekin heldu zenean, eta hura ere, Teosen geratzen zen horma apurra eraitsi ondoren, joan egin zen handik. Tisafernes abiatu eta gutxira Diodemonde hamar ontzi atenastarrekin heldu zenez, itun bat zarratu zuen teostarrekin, zeinen indarrez eurak ere hirian onartuak izan ziren. Gero, itsasertzetik zehar Herasera joan eta hiriari erasoa jo zion; baina harrapatzea lortu ez zuenez, handik alde egin zuen.

21.— Aldi berean, orobat, Samosen herria matxinatu zen handikien kontra hiru ontzirekin bertan zeuden atenastarren laguntzari esker. Samos-

ἤδη πᾶσα ἡ ναυαρχία. Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ ἐκ τῆς Τέω πεζοῦ καὶ Τισσαφέρνης αὐτὸς στρατιᾷ παραγενόμενος καὶ ἐπικαθελὼν τὸ ἐν τῇ Τέῳ τεῖχος, εἴ τι ὑπελείφθη, ἀνεχώρησεν. καὶ Διομέδων ἀπελθόντος αὐτοῦ οὐ πολὺ ὕστερον δέκα ναυσὶν Ἀθηναίων ἀφικόμενος ἐσπείσατο Τηίοις ὥστε δέχεσθαι καὶ σφᾶς. καὶ παραπλεύσας ἐπὶ Αἰράς καὶ προσβαλὼν, ὥς οὐκ ἐλάμβανε τὴν πόλιν, ἀπέπλευσεν.

[21] Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ ἡ ἐν Σάμῳ ἐπανάστασις ὑπὸ τοῦ δήμου τοῖς δυνατοῖς μετὰ Ἀθηναίων, οἳ ἔτυχον ἐν τρισὶ ναυσὶ παρόντες. καὶ ὁ δῆμος ὁ Σαμίων ἐς διακοσίους μὲν τινας τοὺς πάντας τῶν δυνατωτάτων ἀπέκτεινε, τετρακοσίους δὲ φυγῇ ζημιώσαντες καὶ αὐτοὶ τὴν γῆν αὐτῶν καὶ οἰκίας νειμάμενοι, Ἀθηναίων τε σφίσιν αὐτονομίαν μετὰ ταῦτα ὥς βεβαίοις ἤδη ψηφισαμένων, τὰ λοιπὰ διώκουν τὴν πόλιν, καὶ τοῖς γεωμόροις μετεδίδοσαν οὔτε ἄλλου οὐδενὸς οὔτε ἐκδοῦναι οὐδ' ἀγαγέσθαι παρ' ἐκείνων οὐδ' ἐς ἐκείνους οὐδενὶ ἔτι τοῦ δήμου ἐξῆν.

[22] Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ θέρους οἱ Χίοι, ὥσπερ ἤρξαντο, οὐδὲν ἀπολείποντες προθυμίας, ἄνευ τε Πελοποννησίων πλήθει παρόντες ἀποστῆσαι τὰς πόλεις καὶ βουλόμενοι ἅμα ὥς πλείστους σφίσιν ξυγκινδυνεύειν, στρατεύονται αὐτοὶ τε τρισκαίδεκα ναυσὶν ἐπὶ τὴν Λέσβον, ὥσπερ εἴρητο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων δεύτερον ἐπ' αὐτὴν ἵεναι καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ὁ πεζὸς ἅμα Πελοποννησίων τε τῶν παρόντων καὶ τῶν αὐτόθεν ξυμμάχων παρῆει ἐπὶ Κλαζομενῶν τε καὶ Κύμης· ἦρχε δ' αὐτοῦ Εὐάλας Σπαρτιάτης, τῶν δὲ νεῶν Δεινιάδας περίοικος. καὶ αἱ μὲν νῆες καταπλεύσασαι Μήθυμναν πρῶτον ἀφιστᾶσι, καὶ καταλείπονται τέσσαρες νῆες ἐν αὐτῇ· καὶ αὖθις αἱ λοιπαὶ Μυτιλήνην ἀφιστᾶσιν.

[23] Ἀστύοχος δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος ναύαρχος τέσσαρσι ναυσὶν, ὥσπερ ὥρμητο, πλέων ἐκ τῶν Κεγχρειῶν ἀφικνεῖται ἐς Χίον. καὶ τρίτην ἡμέραν αὐτοῦ ἦκοντος αἱ Ἀττικαὶ νῆες πέντε καὶ εἴκοσιν ἔπλεον ἐς Λέσβον, ὧν ἦρχε Λέων καὶ Διομέδων· Λέων γὰρ ὕστερον δέκα ναυσὶ προσεβοήθησεν ἐκ τῶν Ἀθηναίων. ἀναγαγόμενος δὲ καὶ ὁ Ἀστύοχος τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐς ὅψε καὶ προσλαβὼν Χίαν ναῦν μίαν ἔπλει ἐς τὴν Λέσβον, ὅπως ὠφελοίη, εἴ τι δύναιτο. καὶ ἀφικνεῖται ἐς τὴν Πύρρον,

ko herriak guztira berrehun oligarka inguru hil zituen, laurehun atzerira zigortu zituen eta horien guztien lurak eta etxeak banatu, eta, atenastarrek autonomia eman zietenek konfiantzako jendetzat hartuta, aurrerantzean hiriko gobernuaren ardura hartu zuten, lurjabeei inolako eskubiderik eman barik, eta herriko inork alabarik eurei ezkontzan ematea edo eurenik hartzea debekatuz.

22.– Gertaera horien ostean, uda berean, kiostarrek, hasieran bezala hiriak matxinatzeko grina mantenduz –nahiz eta orain peloponesoarrak egon ez–, tropa ugarirekin eta arriskueta partaide ahal zenik eta gehienak izateko gogoarekin, espedizio bat egin zuten eurek bakarrik Lesbosen kontra hamahiru ontzirekin lazedemondarren aginduei jarraituz, hau da, uharte horretara bigarren helburutzat hartuta joateko eta handik, jarraian, Helespontora. Aldi berean, Peloponesoko tropak eta inguruko aliatuak itsasertzetik zihoazen Klazomenas eta Kumasko norabidean; horiek Ebalas espartarraren agindupean zihoazen, eta ontziak Diniadas periekoarenean. Ontziak lehenengo Metimnan porturatu ziren, hiri hori matxinarazi eta lau ontzi utzi zituzten bertan, eta ondoren, gainerako ontziekin, Mitileneko matxinada eragin zuten.

23.– Astioko, pentsatuta zeukan moduan, Zenkreastik abiatu zen lau ontzirekin eta Kiosera heldu zen. Handik hiru egunera, Leonen eta Diomedonteren agindupean zeuden Atikako hogeita bost ontziak Lesbosera heldu ziren, zeren Leonek geroago egin baitzuen bat Diomedontek Atenastik errefortzu gisara ekarri zituen hamar ontzirekin. Astioko egun bereko egunsentian itsasoratu zen eta, Kiosko ontzi bat gehiago hartuta, Lesbosera joan zen, laguntzaren bat eman ziezaiekeelakoan. Pirrara heldu zen eta, handik, hurrengo egunean, Eresora; hemen jakin zuen Mitilene atenastarrek lehenengo saiakeran hartua zutela. Izan ere, haiek, ontzien formazioa aldatu barik ustekabea portura joz, ontzi kiostarrak garaitu zituzten eta hiria okupatu, lehorreratu ostean aurre egin zieten tropak bentzutu ondoren.

Astiokok horren berri izan zuen, hala Eresokoek nola berarekin zeuden Kiosko ontziek jakinarazita; ontzi horiek Metimnatik zetozen Eubuloren agindupean, hiri hartan zeudenean eta atenastarrek Mitilene hartu zutenean hiruk ihes egin zutelako, nahiz eta bat atenastarrek harrapatu. Orduan, beraz, Astioko ez zen joan Mitilenera, baizik, Eresoren atenastarrekiko ukoa eragin eta hiri hartakoei armak eman ondoren, ontzietatik lehorreraturiko bere hoplitak, Eteoniko buruzagitzat jarrita,

ἐκεῖθεν δὲ τῇ ὕστεραίᾳ ἐς Ἑρεσον, ἔνθα πυνθάνεται ὅτι ἡ Μυτιλήνη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων αὐτοῦ βοεῖ ἐάλωκεν· οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι ὥσπερ ἔπλεον ἀπροσδόκητοι κατασχόντες ἐς τὸν λιμένα τῶν τε Χίων νεῶν ἐκράτησαν καὶ ἀποβάντες τοὺς ἀντιστάντας μάχῃ νικήσαντες τὴν πόλιν ἔσχον. ἃ πυνθανόμενος ὁ Ἀστύχοις τῶν τε Ἑρεσίων καὶ τῶν ἐκ τῆς Μηθύμνης μετ' Εὐβούλου Χίων νεῶν, αἱ τότε καταλειφθεῖσαι καὶ ὡς ἡ Μυτιλήνη ἐάλω φεύγουσαι περιέτυχον αὐτῷ τρεῖς (μία γὰρ ἐάλω ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων), οὐκέτι ἐπὶ τὴν Μυτιλήνην ὥρμησεν, ἀλλὰ τὴν Ἑρεσον ἀποστήσας καὶ ὀπλίσας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ νεῶν ὀπλίτας πεζῇ παραπέμπει ἐπὶ τὴν Ἀντισσαν καὶ Μήθυμναν ἄρχοντα Ἑτεόνικον προστάξας· καὶ αὐτὸς ταῖς τε μεθ' ἑαυτοῦ ναυσὶ καὶ ταῖς τρισὶ ταῖς Χίαις παρέπλει, ἐλπίζων τοὺς Μηθυμναίους θαρσήσῃν τε ἰδόντας σφᾶς καὶ ἐμμενεῖν τῇ ἀποστάσει. ὥς δὲ αὐτῷ τὰ ἐν τῇ Λέσβῳ πάντα ἦναντιοῦτο, ἀπέπλευσε τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν πεζὸν ἀναλαβὼν ἐς τὴν Χίον. ἀπεκομίσθη δὲ πάλιν κατὰ πόλεις καὶ ὁ τῶν συμμαχῶν πεζός, ὃς ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἐμέλλησεν ἰέναι. καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Κεγχρεῖᾳ συμμαχίδων Πελοποννησίων νεῶν ἀφικνοῦνται αὐτοῖς ἕξ μετὰ ταῦτα ἐς τὴν Χίον. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὰ τ' ἐν τῇ Λέσβῳ πάλιν κατεστήσαντο καὶ πλεύσαντες ἕξ αὐτῆς Κλαζομενίων τὴν ἐν τῇ ἡπείρῳ Πολίχναν τειχιζομένην ἐλόντες διεκόμισαν πάλιν αὐτοὺς ἐς τὴν ἐν τῇ νήσῳ πόλιν, πλὴν τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως· οὗτοι δὲ ἐς Δαφνοῦντα ἀπῆλθον. καὶ αὖθις Κλαζομεναὶ προσεχώρησαν Ἀθηναίοις.

[24] Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους οἱ τ' ἐπὶ Μιλήτῳ Ἀθηναῖοι ταῖς εἴκοσι ναυσὶν ἐν τῇ Λάδῃ ἐφορμοῦντες ἀπόβασιν ποιησάμενοι ἐς Πάνορμον τῆς Μιλησίας Χαλκιδέα τε τὸν Λακεδαιμόνιον ἄρχοντα μετ' ὀλίγων παραβοηθήσαντα ἀποκτείνουσι καὶ τροπαῖον τρίτῃ ἡμέρᾳ ὕστερον διαπλεύσαντες ἔστησαν, ὃ οἱ Μιλήσιοι ὡς οὐ μετὰ κράτους τῆς γῆς σταθὲν ἀνείλουν· καὶ Λέων καὶ Διομέδων ἔχοντες τὰς ἐκ Λέσβου Ἀθηναίων ναῦς, ἕκ τε Οἰνουσσῶν τῶν πρὸ Χίου νήσων καὶ ἐκ Σιδούσσης καὶ ἐκ Πτελεοῦ, ἃ ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ εἶχον τείχη, καὶ ἐκ τῆς Λέσβου ὁρμώμενοι τὸν πρὸς τοὺς Χίους πόλεμον ἀπὸ τῶν νεῶν ἐποιούντο· εἶχον δ' ἐπιβάτας τῶν ὀπλιτῶν ἐκ καταλόγου

Antisara eta Metimnara lehorrez bidali zituen, eta bitartean berak itsasertzetik jarraitu zuen bere ontziekin eta Kiosko hirurekin, Metimna-koek, tropok ikustean, animatu eta matxinadarekin jarraituko zuten itxaropenarekin.

Baina, Lesbosen guztia txarto ateratzen zitzaionez, berriz ontziratu zituen tropak eta Kioserantz abiatu zen. Helespontora joan behar ziren tropa aliatuak ere bakoitza bere hirira itzuli ziren. Geroago, Zenkreasen zeuden Peloponesoko aliantzako sei ontzi bildu zitzaion Kiosen.

Atenastarrek, euren aldetik, Lesbosen egoera berrezarri zuten eta handik Polikna, klazomenastarrak kontinentean gotortzen ari ziren zitadela, hartzera joan ziren; orduan jende hura beren uharteko hirian birjarri zuten, desatximenduaren eragileak izan ezik, azken hauek Dafnuntera alde eginak baitziren.

24.– Uda berean, Laden ainguraturik zeuden hogeitontziekin Mileto blokeatzen zuten atenastarrek, Miletoko lurraldeko Panormon egin zuten lehorreratze batean, Kaltzideo buruzagi lazedemonدارra, soldadu gutxi batzuekin laguntza ematera etorria zena, hil zuten; gero, handik bi egunera, berriro itsasoratu ziren zeharkaldia jarraituzera trofeo bat eraiki ondoren, zeina miletoarrek berehala kendu zuten, lurraldea meneratu gabe jarria zelako.

Leon eta Diomedonte, Lesbosko ontzi atenastarrekin, itsas gerran hasi ziren kiostarren kontra, Kiosen aurrean dauden Enusa irltako operazio baseak eta Eritras lurraldeko Sidusa eta Pteleoko posizio gotortuak erabilita. Barruan derrigorko erreklutatze batean errolatutako hoplitak zihoazen.

Kardamilen eta Boliskon egindako lehorreratze banatan, hiriotara laguntza ematera etorriak ziren Kiosko tropak bentzutu zituzten, haietariko hainbat hil eta inguruak suntsituz; beste borroka bat ere irabazi zuten Fanasen, eta hirugarren bat Leukonion. Gertaera horien ostean kiostarrak ez ziren berriro joan atenastarren bila, eta hauek Gerra Mediarretatik kalterik jasan gabeko eraikuntza ederrak zituen eskualdea arpilatzen dedikatu ziren.

Nik dakidanez, lazedemondarrez aparte, kiostarrak dira zentzudunak izateari utzi barik arrakasta izan duten bakarrak, eta hiriak zenbat eta garrantzi handiagoa izan, hainbat eta ordena bikainagoa zeukatenak. Eta atenastarrekiko ukoari berari dagokionez ere, arau ziurrenak bete

ἀναγκαστούς. καὶ ἔν τε Καρδαμύλῃ ἀποβάντες καὶ ἐν Βολίσκῳ τοὺς προσβοηθήσαντας τῶν Χίων μάχῃ νικήσαντες καὶ πολλοὺς διαφθείραντες ἀνάστατα ἐποίησαν τὰ ταύτῃ χωρία, καὶ ἐν Φάναις αὖθις ἄλλῃ μάχῃ ἐνίκησαν καὶ τρίτῃ ἐν Λευκωνίῳ. καὶ μετὰ τοῦτο οἱ μὲν Χίοι ἤδη οὐκέτι ἐπέζησαν, οἱ δὲ τὴν χώραν καλῶς κατεσκευασμένην καὶ ἀπαθῇ οὖσαν ἀπὸ τῶν Μηδικῶν μέχρι τότε διεπόρθησαν. Χίοι γὰρ μόνοι μετὰ Λακεδαιμονίους ὧν ἐγὼ ἡσθόμην ἠὲ δαιμόνησάν τε ἅμα καὶ ἐσωφρόνησαν, καὶ ὅσω ἐπεδίδου ἡ πόλις αὐτοῖς ἐπὶ τὸ μείζον, τόσω δὲ καὶ ἐκοσμοῦντο ἐχυρώτερον. καὶ οὐδ' αὐτὴν τὴν ἀπόστασιν, εἰ τοῦτο δοκοῦσι παρὰ τὸ ἀσφαλέστερον προᾶξαι, πρότερον ἐτόλμησαν ποιήσασθαι ἢ μετὰ πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ξυμμάχων ἔμελλον ξυγκινδυνεύσειν καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἡσθάνοντο οὐδ' αὐτοὺς ἀντιλέγοντας ἔτι μετὰ τὴν Σικελικὴν ξυμφορὰν ὡς οὐ πάνυ πόνηρα σφῶν [βεβαίως] τὰ πράγματα εἶη· εἰ δέ τι ἐν τοῖς ἀνθρωπείοις τοῦ βίου παραλόγοις ἐσφάλησαν, μετὰ πολλῶν οἷς ταῦτα ἔδοξε, τὰ τῶν Ἀθηναίων ταχὺ ξυναναιρεθῆσεσθαι, τὴν ἁμαρτίαν ξυνέγνωσαν. εἰργομένοις οὖν αὐτοῖς τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ γῆν πορθουμένοις ἐνεχείρησάν τινες πρὸς Ἀθηναίους ἀγαγεῖν τὴν πόλιν· οὓς αἰσθόμενοι οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ μὲν ἡσύχασαν, Ἀστυόχον δὲ ἐξ Ἐρυθρῶν τὸν ναύαρχον μετὰ τεσσάρων νεῶν, αἱ παρήσαν αὐτῷ, κομίσαντες ἐσκόπουν ὅπως μετριώτατα ἢ ὀμήρων λήψει ἢ ἄλλῳ τῷ τρόπῳ καταπαύσουσι τὴν ἐπιβουλήν. καὶ οἱ μὲν ταῦτα ἔπρασσον.

[25] Ἐκ δὲ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ αὐτοῦ θέρους τελευτῶντος χίλιοι ὀπλίται Ἀθηναίων καὶ πεντακόσιοι καὶ χίλιοι Ἀργείων (τοὺς γὰρ πεντακοσίους τῶν Ἀργείων ψιλοὺς ὄντας ὥπλισαν οἱ Ἀθηναῖοι) καὶ χίλιοι τῶν ξυμμάχων ναυσὶ δυοῖν δεούσαις πεντήκοντα, ὧν ἦσαν καὶ ὀπλιταγωγοί, Φρυνίχου καὶ Ὀνομακλέους καὶ Σκιρωνίδου στρατηγούντων κατέπλευσαν ἐς Σάμον, καὶ διαβάντες ἐς Μίλητον ἐστρατοπεδεύσαντο. Μιλήσιοι δὲ ἐξελθόντες αὐτοὶ τε, ὀκτακόσιοι ὀπλίται, καὶ οἱ μετὰ Χαλκιδέως ἐλθόντες Πελοποννήσιοι καὶ Τισσαφέρνης τι [ξενικόν] ἐπικουρικόν, καὶ αὐτὸς Τισσαφέρνης παρὼν καὶ ἡ ἵππος αὐτοῦ, ξυνέβαλον τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις. καὶ οἱ μὲν Ἀργεῖοι τῷ σφετέρῳ αὐτῶν κέρει προεξάξαντες

barik jokatu zutela ematen duen arren, ez ziren ausartu arriskuari aurre egiten harik eta aliatu asko eta baliotsuak izateko aukera ikusi zuten arte, eta atenastarrek eurek ere, Siziliako porrotaren ostean, euren egoera inolako zalantzarik barik erabat txarra zela ukatzen ez zutela ikusi arte. Euren hutsaren zati bat giza bizitzaren zentzugabekeriaren erruz izan bazen, onartu zuten euren errakuntza, hots, atenastarren nagusitza laster erabat suntsitua izango zela pentsatu izana beste askorekin batera.

Kontua da ezen, itsasotik blokeatuta eta aberria harrapaketa-aren mende ikusirik, batzuk hiria atenastarren esku jartzen saiatu zirela. Agintariak jokabide horien berri izan zutenean, zuzenean ez zuten ezer egin, baina Astioko almiranteari agindu zioten Eritrastik etortzeko zeuzkan lau ontziekin; orduan, konspirazioari ahal zenik eta neurri egokiarenkin amaiera nola eman aztertu zuten, gatibuak hartuta edo beste bideren bat erabilita. Horixe zen Kiosko egoera.

25.— Uda beraren amaieran heldu ziren Atenastik Samosera eta, Mileto zeharkatu ostean, hantxe kanpatu ziren mila hoplita atenastar eta mila eta bostehun argostar —atenastarrek infanteria arineko bostehun argostar hoplita armatu baitzituzten—, gehi berrogeita zortzi ontzitan ontziratutako gainerako aliatuen beste mila hoplita, ontzi horien artean hoplitak garraiatzeko erabiltzen zituzten ontziak ere baitzeuden; Friniko, Onomakles eta Eszironidesen agindupean zihoazen.

Miletoarrek, zortziehun hoplita inguruk, irteera bat egin zuten Kaltzi-deori laguntzen zioten peloponesoarren eta pertsonalki zihoan Tisafernesekin eta bere tropa laguntzaileko eta zalditeriako batzuekin batera, eta atenastarren eta hauen aliatuen bila joan ziren. Argostarrak izan ziren erasoaren euren hegalararekin jotzen lehenengoak; baina ordenarik barik egin zuten aurrera, uste izanez, gutxiespenez, Joniakoekin egingo zutela topo eta horiek ez ziotela eutsiko euren erasoari; baina miletoarrek bentzutu egin zituzten eta ia-ia hirurehun baja eragin. Hala ere, atenastarrak, lehenengo peloponesoarrak bentzutu eta gero arrotzei eta gainerako oldeari atzerarazi ondoren, Mileto hiriaren aurrean geratu ziren garaile, miletoarrek borrokarik egin beharrik gabe, zeren hauek, argostarrak bentzutu ondoren, euren aldeko gainerako tropak bentzutuak ikusi zituztenean, hirira erretiratu baitziren.

Borroka hartan hurrengo kointzidentzia hau eman zen, hots, joniarrak bi aldeetan bentzutu zituztela doriarrak, zeren atenastarrek aurrean zeuzkaten peloponesoarrak bentzutzen zituzten bitartean, miletoarrek

καὶ καταφρονήσαντες, ὥς ἐπ' Ἰωνάς τε καὶ οὐ δεξομένους ἀτακτότερον χωροῦντες, νικῶνται ὑπὸ τῶν Μιλησίων καὶ διαφθείρονται αὐτῶν ὀλίγῳ ἐλάσσους τριακοσίων ἀνδρῶν· Ἀθηναῖοι δὲ τοὺς τε Πελοποννησίους πρῶτους νικήσαντες καὶ τοὺς βαρβάρους καὶ τὸν ἄλλον ὄχλον ὠσάμενοι, τοῖς Μιλησίοις οὐ ξυμμείξαντες, ἀλλ' ὑποχωρησάντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς τῶν Ἀργείων τροπῆς ἐς τὴν πόλιν ὡς ἐώρων τὸ ἄλλο σφῶν ἡσσώμενον, πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Μιλησίων κρατοῦντες ἤδη τὰ ὅπλα τίθενται. καὶ ξυνέβη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ τοὺς Ἰωνας ἀμφοτέρωθεν τῶν Δωριῶν κρατῆσαι· τοὺς τε γὰρ κατὰ σφᾶς Πελοποννησίους οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκων καὶ τοὺς Ἀργεῖους οἱ Μιλήσιοι. στήσαντες δὲ τροπαῖον τὸν περικτειχισμὸν ἰσθμῶδους ὄντος τοῦ χωρίου οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο, νομίζοντες, εἰ προσαγάγοιντο Μίλητον, ῥαδίως ἂν σφίσι καὶ τὰλλα προσ χωρῆσαι.

[26] Ἐν τούτῳ δὲ περὶ δέλῃν ἤδη ὀψίαν ἀγγέλλεται αὐτοῖς τὰς ἀπὸ Πελοποννήσου καὶ Σικελίας πέντε καὶ πεντήκοντα ναῦς ὅσον οὐ παρεῖναι. τῶν τε γὰρ Σικελιωτῶν, Ἑρμοκράτους τοῦ Συρακοσίου μάλιστα ἐνάγοντος ξυνεπιλαβέσθαι καὶ τῆς ὑπολοίπου Ἀθηναίων καταλύσεως, εἴκοσι νῆες Συρακοσίων ἦλθον καὶ Σελινούντια δύο, αἱ τε ἐκ Πελοποννήσου, ἃς παρεσκευάζοντο, ἐτοῖμαι ἤδη οὔσαι· καὶ Θηριμένει τῷ Λακεδαιμονίῳ ξυναμφότεραι ὡς Ἀστύοχον τὸν ναύαρχον προσταχθεῖσαι κομίσαι, κατέπλευσαν ἐς Λέρον πρῶτον τὴν πρὸ Μιλήτου νῆσον· ἔπειτα ἐκεῖθεν αἰσθόμενοι ἐπὶ Μιλήτῳ ὄντας Ἀθηναίους ἐς τὸν Ἰασηνὸν κόλπον πρότερον πλεύσαντες ἐβούλοντο εἰδέναι τὰ περὶ τῆς Μιλήτου. ἐλθόντος δὲ Ἀλκιβιάδου ἵππῳ ἐς Τειχιούσαν τῆς Μιλησίας, οἵπερ τοῦ κόλπου πλεύσαντες ἠύλisanτο, πυνθάνονται τὰ περὶ τῆς μάχης (παρὴν γὰρ ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ξυνεμάχετο τοῖς Μιλησίοις καὶ Τισσαφέρνει), καὶ αὐτοῖς παρήνει, εἰ μὴ βούλονται τὰ τε ἐν Ἰωνίᾳ καὶ τὰ ξύμπαντα πράγματα διολέσαι, ὡς τάχιστα βοηθεῖν Μιλήτῳ καὶ μὴ περιδεῖν ἀποτειχισθεῖσαν.

[27] Καὶ οἱ μὲν ἅμα τῇ ἔφ' ἔμελλον βοηθήσειν· Φρύνιχος δὲ ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, ὡς ἀπὸ τῆς Λέρου ἐπύθετο τὰ τῶν νεῶν σαφῶς, βουλομένων τῶν ξυναρχόντων ὑπομείναντας διαναυμαχεῖν, οὐκ ἔφη οὐτ' αὐτὸς ποιήσειν τοῦτο οὐτ'

ere argostarrak bentzutzen baitzituzten. Trofeo bat eraiki ostean, atenastarrak leku hartan istmo baten ezaugarriak zituen ingurapen horma bat eraikitzeko prestatu ziren, uste baitzuten Mileto euren alde jartzen bazen, gainerakoak erraz bilduko zitzaizkiela.

26.– Bitartean, ia ilunabarrean, jakinarazi zieten heltzear zeudela Peloponesotik eta Siziliatik zetozen berrogeita bost ontziak, zeren Atenasen azken deuseztapenean laguntzeko siziliarrak zirikatu zituen Sirakusako Hermokratesek eskatuta etorri baitziren Siziliatik Sirakusako hogeitontzi eta Selinunteko bi, eta, gainera, Peloponeson prestatzen ari ziren ontziak ere prest zeuden jada. Ontzi talde bata eta bestea, Lazedemongo Terimenesen esku utziak Astioko almirantearengana eramana izateko, lehenengo Lerosen, Miletoren aurrean dagoen uhartean, porturatu ziren; gero, jakin zutenean atenastarrak Mileto erasotzen ari zirela, Iasoko Golkora joan ziren Miletoko egoeraren berri izateko. Orduan Alzibiades zaldiz joan zen Tikiusara, Miletoko barrutian dagoen Golkoko herrira; bertan igaro zuen gaua eta borrokaren zertzeladen berri eman zien, Alzibiades hantxe egon baitzen Miletokoen eta Tisafernesen ondoan borrokatzen. Alzibiadesek gainera eskatu zien Miletori laguntzera ahal denik eta arinen joateko eta hiri hura horma batez ingura zezaten eragozteko, ez bazuten nahi, behintzat, egoera Jonian, eta orokorrean, behera etortzerik.

27.– Haiek egunsentian joateko asmoa zuten laguntzera. Baina Friniko Atenasko jeneralari Lerostik heldu zitzaizkionean ontzien etorrerari buruzko informe ziurrak, nahiz eta lagunek hantxe geratu eta borroka erabakigarria egitea gura izan, esan zien berak ez zuela horrela jokatu eta, ahal balu behintzat, ez ziela utziko ez eurei ez beste inori hori egiten, zeren, ondo eta astiro prestatuta egonik borrokan egiteko ahalbidea bere esku zegoen bitartean, etsaiaren ontzien kopurua ziurtasunez ezagutu eta haien kontra borrokan egin ditzakeen bereak ikusita, ez zela arriskatu zentzugabeki purrustada desohoragarri baten aurrean koldartuta, ez zelako desohoragarria atenastarrak bere ontzidiarekin erretiratzea une egokian; alderantziz, asko ere desohoragarriagoa izango zela garaituak izatea, hori nola gertatu den ardura izan barik, eta orduan hiri ez bakarrik eroriko zela desohorean, baizik baita arrisku larrian ere. Jasandako hondamendiengatik hiriak bere borondatez edo derrigorko premiagatik erasoaren ekimena eramatea zail jasan ahal duenean, eta hori prestakuntza gogor

ἐκείνοις οὐδ' ἄλλω οὐδενὶ ἐς δύναμιν ἐπιτρέψειν. ὅπου γὰρ [ἔξεστιν] ἐν ὑστέρω σαφῶς εἰδότας πρὸς ὁπόσας τε ναῦς πολεμίας καὶ ὅσαις πρὸς αὐτὰς ταῖς σφετέραις ἱκανῶς καὶ καθ' ἡσυχίαν παρασκευασαμένοις ἔσται ἀγωνίσασθαι, οὐδέποτε τῷ αἰσχυρῷ ὀνειδίει εἷξας ἀλόγως διακινδυνεύσειν. οὐ γὰρ αἰσχυρὸν εἶναι Ἀθηναίους ναυτικῷ μετὰ καιροῦ ὑποχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὁτουοῦν τρόπου αἰσχιον ζυμβήσεσθαι ἢν ἡσηθηῶσιν· καὶ τὴν πόλιν οὐ μόνον τῷ αἰσχυρῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ μεγίστῳ κινδύνῳ περιπίπτειν, ἢ μόλις ἐπὶ ταῖς γεγεννημέναις ζυμφοραῖς ἐνδέχεσθαι μετὰ βεβαίου παρασκευῆς καθ' ἐκουσίαν, ἢ πάνυ γε ἀνάγκη, προτέρα ποι ἐπιχειρεῖν, ἢ που δὴ μὴ βιαζομένη γε πρὸς αὐθαιρέτους κινδύνους ἰέναι. ὥς τάχιστα δὲ ἐκέλευε τοὺς τε τραυματίας ἀναλαβόντας καὶ τὸν πεζὸν καὶ τῶν σκευῶν ὅσα ἦλθον ἔχοντες, ἃ δ' ἐκ τῆς πολεμίας εἰλήφασι καταλιπόντας ὅπως κοῦφαι ᾧσιν αἱ νῆες, ἀποπλεῖν ἐς Σάμον, κἀκεῖθεν ἤδη ξυναγαγόντας πάσας τὰς ναῦς τοὺς ἐπίπλους, ἢν πον καιρὸς ἦ, ποιῆσθαι. ὥς δὲ ἔπεισε, καὶ ἔδρασε ταῦτα· καὶ ἔδοξεν οὐκ ἐν τῷ αὐτίκα μᾶλλον ἢ ὕστερον, οὐκ ἐς τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐς ὅσα ἄλλα Φρύνιχος κατέστη, οὐκ ἀξύνετος εἶναι. καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἀφ' ἐσπέρας εὐθύς τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀτελεῖ τῇ νίκῃ ἀπὸ τῆς Μιλήτου ἀνέστησαν, καὶ οἱ Ἀργεῖοι κατὰ τάχος καὶ πρὸς ὀργὴν τῆς ζυμφορᾶς ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς Σάμου ἐπ' οἶκον·

[28] Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἅμα τῇ ἔφ' ἐκ τῆς Τειχιούσσης ἄραντες ἐπικατάγονται, καὶ μέιναντες ἡμέραν μίαν τῇ ὑστεραίᾳ καὶ τὰς Χίας ναῦς προσλαβόντες τὰς μετὰ Χαλκιδέως τὸ πρῶτον ξυγκαταδιωχθείσας ἐβούλοντο πλεῦσαι ἐπὶ τὰ σκεύη ἃ ἐξείλοντο ἐς Τειχιούσσαν πάλιν. καὶ ὥς ἦλθον, Τισσαφέρνης τῷ πεζῷ παρελθὼν πείθει αὐτοὺς ἐπὶ Ἴασον, ἐν ἣ Ἀμόργης πολέμιος ὢν κατεῖχε, πλεῦσαι. καὶ προσβαλόντες τῇ Ἰάσῳ αἰφνίδιοι καὶ οὐ προσδεχομένων ἀλλ' ἢ Ἀττικὰς τὰς ναῦς εἶναι αἰροῦσιν· καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἔργῳ οἱ Συρακόσιοι ἐπηνέθησαν. καὶ τὸν τε Ἀμόργην ζῶντα λαβόντες, Πισσοῦθου νόθον υἱόν, ἀφεστῶτα δὲ βασιλέως, παραδιδόασιν οἱ Πελοποννήσιοι Τισσαφέρνει ἀπαγαγεῖν, εἰ βούλεται, βασιλεῖ, ὥσπερ αὐτῷ προσέταξε, καὶ τὴν Ἴασον διεπόρθησαν καὶ χρήματα πάνυ

baten ostean, nola bereganatuko ditu funtsik gabeko arriskuak, horretara behartuta egon barik?

Aholkatu zien ahal zenik eta arinen biltzeko zaurituak, lehorreko tropak eta ekarri zituzten traste guztiak, eta, ontziak arintzearen, etsaien lurraldean harrapatu zuten guztia bertan uzteko. Samosera joango zirela eta handik, ontzi guztiak bildu ostean, espedizioak egingo zituztela aukera zegoenean.

Lagunak konbentzitu zituenenez, burutu zuen bere iritzia; eta erakutsi zuen zuhurra zela, eta ez orduan bakarrik, edo ekintza horretan bakarrik, Frinikok parte hartu zituen gainerako guztietan ere baino.

Iluntzea heldu zenerako, atenastarrak halaxe joan ziren Miletotik, garaitza biribildu barik, eta argostarrak, presaz eta beren hondamendiegatik haserre, Samostik etxera itzuli ziren.

28.— Peloponesoarrak, euren aldetik, egunsentian Tikuisatik itsasoratu eta Miletonean porturatu ziren. Egun batean geratu ziren hemen, eta hurrengo egunean, Kaltziorekin batera jazarriak izan ziren Kiosko ontziekin bat eginda, berriro Tikuisara joatea erabaki zuten, han lehorreratu zituzten trasteak hartzera. Heldu zirenean, bere tropekin etorri zen Tisafernesek konbentzitu zituen Iasora, Amorges bere etsaia zegoen hirira, joateko. Hiria ustekabeaz eraso zuten eta biztanleak Atikako ontzien zain zeudenez, konkistatu egin zuten; ekintza horretan sirakusarrak gailendu ziren era berezian.

Amorges, Pisurnesen sasiko semea eta Pertiako erregearen kontra matxinatua, bizirik harrapatu zutenenez, peloponesoarrek Tisafernesi entregatu zioten, nahi balu Erregearengana eraman zezan honek aginduz moduan. Iaso arpilatu zuten eta tropak aberastasun ugari jabe egin ziren, hiria aberastasunez beterik zegoelako aspalditik. Eurekin eraman zituzten Amorgesen tropa mertzenarioak eta euren artean erroldatu zituzten kalterik egin barik, gehienak jatorriz peloponesoarrak zirelako. Handik Miletora itzuli ziren, hiria eta preso guztiak, hala esklaboak nola libreak, Tisafernesi eman ostean, eta horietako bakoitzaren truke Tisafernesek Darioren estatero bat emango ziela hitzartu zuten.

Leonen seme Pedarito, lazedemondarrek Kiosera gobernadore bidalia, lehorrez bidali zuten Eritraseraino Amorgesen mertzenarioekin, eta hantxe bertan izendatu zuten Filipino Miletoko komandante. Eta uda amaitu zen.

πολλά ἢ στρατιὰ ἔλαβεν· παλαιόπλουτον γὰρ ἦν τὸ χωρίον. τοὺς τ' ἐπικούρους τοὺς περὶ τὸν Ἀμόργην παρὰ σφᾶς αὐτοὺς κομίσαντες καὶ οὐκ ἀδικήσαντες ξυνέταξαν, ὅτι ἦσαν οἱ πλείστοι ἐκ Πελοποννήσου· τό τε πόλισμα Τισσαφέρνει παραδόντες καὶ τὰ ἀνδράποδα πάντα καὶ δούλα καὶ ἐλεύθερα, ὧν καθ' ἕκαστον στατήρα Δαρεικὸν παρ' αὐτοῦ ξυνέβησαν λαβεῖν, ἔπειτα ἀνεχώρησαν ἐς τὴν Μίλητον. καὶ Πεδάριτόν τε τὸν Λέοντος ἐς τὴν Χίον ἄρχοντα Λακεδαιμονίων πεμφάντων ἀποστέλλουσι πεζῇ μέχρη Ἐρυθρῶν ἔχοντα τὸ παρὰ Ἀμόργου ἐπικουρικόν, καὶ ἐς τὴν Μίλητον αὐτοῦ Φίλιππον καθιστάσιν. καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

[29] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος, ἐπειδὴ τὴν Ἴασον κατεστήσατο ὁ Τισσαφέρνης ἐς φυλακὴν, παρῆλθεν ἐς τὴν Μίλητον, καὶ μηνὸς μὲν τροφήν, ὥσπερ ὑπέστη ἐν τῇ Λακεδαίμονι, ἐς δραχμὴν Ἀττικὴν ἐκάστω πάσαις ταῖς ναυσὶ διέδωκε, τοῦ δὲ λοιποῦ χρόνου ἐβούλετο τριώβολον δίδοναι, ἕως ἂν βασιλέα ἐπέρηται· ἦν δὲ κελεύη, δώσειν ἔφη ἐντελὴ τὴν δραχμὴν. Ἑρμοκράτους δὲ ἀντειπόντος τοῦ Συρακοσίου στρατηγοῦ (ὁ γὰρ Θηριμένης οὐ ναύαρχος ὢν, ἀλλ' Ἀστυόχῳ παραδοῦναι τὰς ναῦς συμπλέων μαλακὸς ἦν περὶ τοῦ μισθοῦ) ὅμως δὲ παρὰ πέντε ναῦς πλεόν ἀνδρὶ ἐκάστω ἢ τρεῖς ὀβολοὶ ὡμολογήθησαν. ἐς γὰρ πέντε ναῦς καὶ πεντήκοντα τριάκοντα τάλαντα ἐδίδου τοῦ μηνός· καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσῳ πλείους νῆες ἦσαν τούτου τοῦ ἀριθμοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦτον ἐδίδοτο.

[30] Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος τοῖς ἐν τῇ Σάμῳ Ἀθηναίοις προσσφιγμέναι γὰρ ἦσαν καὶ οἰκοθεν ἄλλαι νῆες πέντε καὶ τριάκοντα καὶ στρατηγοὶ Χαρμίνος καὶ Στρομβιχίδης καὶ Εὐκτῆμων, καὶ τὰς ἀπὸ Χίου καὶ τὰς ἄλλας πάσας ξυναγαγόντες ἐβούλοντο διακληρωσάμενοι ἐπὶ μὲν τῇ Μιλήτῳ τῷ ναυτικῷ ἐφορμεῖν, πρὸς δὲ τὴν Χίον καὶ ναυτικὸν καὶ πεζὸν πέμψαι. καὶ ἐποίησαν οὕτως· Στρομβιχίδης μὲν γὰρ καὶ Ὀνομακλῆς καὶ Εὐκτῆμων τριάκοντα ναῦς ἔχοντες καὶ τῶν ἐς Μίλητον ἐλθόντων χιλίων ὀπλιτῶν μέρος ἄγοντες ἐν ναυσὶν ὀπιταγωγοῖς ἐπὶ Χίον λαχόντες ἔπλεον, οἱ δ' ἄλλοι ἐν Σάμῳ μένοντες τέσσαρσι καὶ ἑβδομήκοντα ναυσὶν ἐθαλασσοκράτουν καὶ ἐπίπλους τῇ Μιλήτῳ ἐποιοῦντο.

29.– Hurrengo neguan Tisafernes Miletora joan zen Iason soldadu talde bat utzita, eta, Lazedemonen agindu zuen bezala, hilabeteko hornikuntza banatu zuen, hau da, Atikako drakma bana lagun bakoitzeko eta ontzi guztientzako; baina etorkizunerako hiru obolo baino ez zituen eman gura Pertiako erregearekin kontsultatu arte, eta, honek agintzen bazion, esan zuen drakma osoa ordainduko ziela.

Hermokrates Sirakusako jenerala horren kontra agertu zen, baina Terimenes –almirante izan ez arren, ontzien buru zihoana, ontziok Astiokori emateko aginduekin– etorkor agertu zen ordainketarekin; hala ere, bost ontzi gehiagori ontzietako lagun bakoitzeko hiru obolo emateko konponbidera heldu ziren; beraz, Tisafernesek hogeita hamar talentu eman zituen berrogeita hamabost ontzientzat eta, ontzi kopuruak zifra hori gainditzen zuen neurrian, proportzio beraren arabera soldata eman zien gainerako soldaduei.

30.– Negu berean, Samosko atenastarrei hogeita hamar ontzi gehiago eta Karmino, Estronbikides eta Euktemon jeneralak etorri zitzaizkien aberritik. Kiosen geldituta zeuden ontziak eta gainerako ontzidia bildu ostean, zozketan banatzea erabaki zuten helburu bikoitzerako: Mileto itsasoz blokeatzeko eta ontziak eta lehorreko tropak Kiosera bidaltzeko.

Eta era honetan erabaki zuten. Zozketa egin ostean, Estronbikides, Onomakles eta Euktemon Kiosera joan ziren hogeita hamar ontzirekin, Miletora joan ziren mila hopliten parte bat garraio ontzietan ontziratuta. Gainerakoek Samosen jarraitu zuten hirurogeita hamalau ontzirekin, itsasoko nagusitza ezarriz eta Miletoren kontra espedizioak eginez.

31.– Astiokok, traizioa prebenitzeko Kiosen gatibuen zerrenda egiten zegoenak, utzi egin zuen lan hori Terimenes heldu eta bere bidez jakin zuenean peloponesoarren itunaren egoera hobetu zela. Peloponesoko hamar ontzien eta Kiosko beste hamar ontzien ardura hartu ostean, itsasoratu egin zen; Pteleo hiria eraso zuen, baina hura ezin izan zuenez hartu, Klazomenaseraino joan zen itsasertzean zehar, eta han atenastarren aldekoak ziren biztanleak gonbidatu zituen Dafnuntera joan eta lazedemondarren aliatu egiteko; Tamos, Joniako gobernadore-orde pertsiarrak berarekin kolaboratzen zuen.

Obeditu ez ziotenez, hiriaren kontrako saio bat egin zuen, baina ezin izan zuen hartu, eta haizete izugarri baten erdian atera behar izan zen Fozea eta Kumaserantz, gainerako ontziak Klazomenas, Maratusa, Pele eta Drimusatik hur zeuden irletan porturatzen ziren bitartean. Klozo-

[31] Ὁ δ' Ἀστύοχος ὡς τότε ἐν τῇ Χίῳ ἔτυχε διὰ τὴν προδοσίαν τοὺς ὀμήρους καταλεγόμενος τούτου μὲν ἐπέσχεν, ἐπειδὴ ἦσθετο τάς τε μετὰ Θηριμένους ναῦς ἠκούσας καὶ τὰ περὶ τὴν ξυμμαχίαν βελτίω ὄντα, λαβὼν δὲ ναῦς τάς τε Πελοποννησίων δέκα καὶ Χίας δέκα ἀνάγεται, καὶ προσβαλὼν Πτελεῶ καὶ οὐχ ἑλὼν παρέπλευσεν ἐπὶ Κλαζομενάς καὶ ἐκέλευεν αὐτῶν τοὺς τὰ Ἀθηναίων φρονοῦντας ἀνοικίξεσθαι ἐς τὸν Δαφνοῦντα καὶ προσχωρεῖν σφίσιν· ξυνεκέλευε δὲ καὶ Τάμῳς Ἰωνίας ὑπαρχος ὢν. ὡς δ' οὐκ ἐσήκουον, προσβολὴν ποιησάμενος τῇ πόλει οὐσῇ ἀτειχίστῳ καὶ οὐ δυνάμενος ἑλεῖν, ἀπέπλευσεν ἀνέμῳ μεγάλῳ αὐτὸς μὲν ἐς Φώκαιαν καὶ Κύμην, αἱ δὲ ἄλλαι νῆες κατήσαν ἐς τὰς ἐπικειμένας ταῖς Κλαζομεναῖς νήσους, Μαραθοῦσαν καὶ Πήλην καὶ Δρυμοῦσαν. καὶ ὅσα ὑπεξέκειτο αὐτόθι τῶν Κλαζομενίων, ἡμέρας ἐμμεῖναντες διὰ τοὺς ἀνέμους ὀκτῶ τὰ μὲν διήρπασαν καὶ ἀνήλωσαν, τὰ δὲ ἐσβαλόμενοι ἀπέπλευσαν ἐς Φώκαιαν καὶ Κύμην ὡς Ἀστύοχον.

[32] Ὦντος δ' αὐτοῦ ἐνταῦθα Λεσβίων ἀφικνοῦνται πρέσβεις βουλόμενοι αὐτῇς ἀποστήναι καὶ αὐτὸν μὲν πείθουσιν, ὡς δ' οἱ τε Κορίνθιοι καὶ οἱ ἄλλοι ξύμμαχοι ἀπρόθυμοι ἦσαν διὰ τὸ πρότερον σφάλμα, ἄρας ἔπλει ἐπὶ τῆς Χίου. καὶ χεμισθειῶν τῶν νεῶν ὕστερον ἀφικνοῦνται ἄλλαι ἄλλοθεν ἐς τὴν Χίον. καὶ μετὰ τοῦτο Πεδάριτος, τότε παριὼν πεζῇ ἐκ τῆς Μιλήτου, γενόμενος ἐν Ἐρυθραῖς διαπεραιοῦται αὐτὸς τε καὶ ἡ στρατιὰ ἐς Χίον· ὑπῆρχον δὲ αὐτῷ καὶ ἐκ τῶν πέντε νεῶν στρατιῶται ὑπὸ Χαλκιδέως ἐς πεντακοσίους ξὺν ὅπλοις καταλειφθέντες. ἐπαγγελλομένων δὲ τινῶν Λεσβίων τὴν ἀπόστασιν, προσφέρει τῷ τε Πεδαρίτῳ καὶ τοῖς Χίοις ὁ Ἀστύοχος τὸν λόγον ὡς χρὴ παραγενομένους ταῖς ναυσὶν ἀποστήσαι τὴν Λέσβον· ἡ γὰρ ξυμμάχους πλείους σφᾶς ἔξειν, ἢ τοὺς Ἀθηναίους, ἣν τι σφάλλωνται, κακώσειν. οἱ δ' οὐκ ἐσήκουον, οὐδὲ τὰς ναῦς ὁ Πεδάριτος ἔφη τῶν Χίων αὐτῷ προήσειν.

[33] Κάκεϊνος λαβὼν τάς τε τῶν Κορινθίων πέντε καὶ ἑκτὴν Μεγαρίδα καὶ μίαν Ἑρμιονίδα καὶ ἅς αὐτὸς Λακωνικὰς ἔχων ἦλθεν, ἔπλει ἐπὶ τῆς Μιλήτου πρὸς τὴν ναυαρχίαν, πολλὰ ἀπειλήσας τοῖς Χίοις ἢ μὴν μὴ ἐπιβοηθήσειν, ἣν τι δέωνται. καὶ προσβαλὼν Κωρύκῳ τῆς Ἐρυθραίας ἐνηυλίστατο. οἱ

menastarrek han gorderik zeukaten guztia harrapatu zuten, baina hai-
zeen erruz zortzi egun bertan egin behar izan zituztenez, zati handi bat
kontsumitu zuten eta gainerakoa eurekin eraman zuten Astiokoren bila
Fozea eta Kumaserantz itsasoratu zirenean.

32.– Han zegoen bitartean, berriro matxinatu nahi ziren Lesboskoen
mezulariak heldu ziren. Lortu zuten Astioko konbentzitzea, baina
korintoarrek eta gainerako aliatuek aurreko porrota ikusita gogo gutxi
erakusten zutenez, itsasora egin eta Kiosera bideratu zen. Segituan,
Pedarito, Miletotik abiatuta itsasertzean zehar oinez zihoana, Eritrasera
heldu zenean, Kiosera pasatu zen bere tropekin; Kaltzideok bere bost
ontzietatik lehorreratu zituen bostehun soldatu inguru zeuzkan eta
arnez hornituta zeuden.

Lesbosko batzuek matxinatzeko prest zeudela esan ziotenez, Astiokok
Pedaritori eta kiostarrei proposatu zien ontziekin joan eta Lesbosen
matxinada sortaraztea, horrela aliatu gehiago izango zutelako, edo,
porrot egingo balute ere, atenastarrei kalte egingo zitelako. Baina bes-
teek ez zituzten onartu arrazoi horiek eta Pedaritok esan zion ez ziz-
kiola utziko Kiosko ontziak.

33.– Astioko orduan, Korintoko bost ontzi, Megarako bat eta Hermio-
neko beste bat eta berak ekarri zituen Lakoniakoak hartuta, Miletorantz
joan zen ontzidiaren aginpidea hartzera, kiostarren kontrako meha-
txuen artean zin eginez ez zela haiei laguntzera inoiz joango, nahiz eta
horren premia gorria izan. Korikon, Eritrasko lurraldean, lehorreratu
ondoren, bertan igaro zuen gaua. Hain zuzen ere, Samostik Kiosera
euren tropekin zihoazen atenastarrak muino haren beste aldean zeuden,
tartean muino hura baino ez zeukatela; biek ainguratu zuten elkarren-
gandik hur-hur, baina bietako bat ere ez zen konturatu bestea han zego-
enik.

Gauean Pedaritoren gutun bat iritsi zitzaionez jakinarazten traizio bati
esker askatuak izan ziren Eritrasko gatibuak Samostik Eritrasera etorri
zirela, Astioko berehala itsasoratu zen berriro Eritrasera eta aski izan
zen horixe atenastarrekin topo egiteko.

Pedaritok ere zeharkatu zuen berarekin bat egiteko eta, traizioaren sus-
magarriak zirudienengan ikerketak egin ondoren, konturatu zirenez
guztia aitzakia bat besterik ez zela izan gizonek Samostik ihes egiteko
ahalbidea izan zezaten, errutik aske utzi zituzten eta joan egin ziren,
bata Kiosera eta bestea Miletora, erabaki zuten moduan.

δ' ἀπὸ τῆς Σάμου Ἀθηναῖοι ἐπὶ τὴν Χίον πλέοντες τῇ στρατιᾷ καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα λόφου διείργοντο καὶ καθωρμίσαντο καὶ ἐλελήθεσαν ἀλλήλους. ἐλθούσης δὲ παρὰ Πεδαρίτου ὑπὸ νύκτα ἐπιστολῆς ὡς Ἑρυθραίων ἄνδρες αἰχμάλωτοι ἐκ Σάμου ἐπὶ προδοσίᾳ ἐς Ἑρυθρὰς ἤκουσιν ἀφειμένοι, ἀνάγεται ὁ Ἀστύοχος εὐθύς ἐς τὰς Ἑρυθρὰς πάλιν, καὶ παρὰ τοσοῦτον ἐγένετο αὐτῷ μὴ περιπεσεῖν τοῖς Ἀθηναίοις. διαπλεύσας δὲ καὶ ὁ Πεδάριτος πρὸς αὐτόν, καὶ ἀναζητήσαντες τὰ περὶ τῶν δοκούντων προδιδόναι, ὡς ἡῦρον ἅπαν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς Σάμου προφασισθέν, ἀπολύσαντες τῆς αἰτίας ἀπέπλευσαν ὁ μὲν ἐς τὴν Χίον, ὁ δὲ ἐς τὴν Μίλητον ἐκομίσθη, ὥσπερ διενοεῖτο.

[34] Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων στρατιὰ ταῖς ναυσὶν ἐκ τοῦ Κωρύκου περιπλέουσα κατ' Ἀργῖνον ἐπιτυγχάνει τρισὶ ναυσὶ τῶν Χίων μακραῖς, καὶ ὡς εἶδον, ἐδίωκον· καὶ χειμῶν τε μέγας ἐπιγίγνεται καὶ αἱ μὲν τῶν Χίων μόλις καταφεύγουσιν ἐς τὸν λιμένα, αἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων αἱ μὲν μάλιστα ὀρμήσασαι τρεῖς διαφθείρονται καὶ ἐκπίπτουσι πρὸς τὴν πόλιν τῶν Χίων, καὶ ἄνδρες οἱ μὲν ἀλίσκονται, οἱ δ' ἀποθνήσκουσιν, αἱ δ' ἄλλαι καταφεύγουσιν ἐς τὸν ὑπὸ τῷ Μίμαντι λιμένα Φοινικοῦντα καλούμενον. ἐντεῦθεν δ' ὕστερον ἐς τὴν Λέσβον καθορμισάμενοι παρεσκευάζοντο ἐς τὸν τειχισμόν.

[35] Ἐκ δὲ τῆς Πελοποννήσου τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος Ἴπποκράτης ὁ Λακεδαιμόνιος ἐκπλεύσας δέκα μὲν Θουρίαις ναυσὶν, ὧν ἦρχε Δωριεὺς ὁ Διαγόρου τρίτος αὐτός, μιᾷ δὲ Λακωνικῇ, μιᾷ δὲ Συρακοσίᾳ, καταπλεῖ ἐς Κνίδον· ἡ δ' ἀφειστήκει ἡδὴ ὑπὸ Τισσαφέρνους. καὶ αὐτοὺς οἱ ἐν τῇ Μιλήτῳ, ὡς ἦσθοντο, ἐκέλευον ταῖς μὲν ἡμισείαις τῶν νεῶν Κνίδον φυλάσσειν, ταῖς δὲ περὶ Τριόπιον οὔσαις τὰς ἀπ' Αἰγύπτου ὀλκάδας προσβαλλούσας ξυλλαμβάνειν· ἔστι δὲ τὸ Τριόπιον ἄκρα τῆς Κνιδίας προύχουσα, Ἀπόλλωνος ἱερόν. πυθόμενοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πλεύσαντες ἐκ τῆς Σάμου λαμβάνουσι τὰς ἐπὶ τῷ Τριοπίῳ φρουρούσας ἕξ ναῦς· οἱ δ' ἄνδρες ἀποφεύγουσιν ἕξ αὐτῶν. καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὴν Κνίδον καταπλεύσαντες καὶ προσβαλόντες τῇ πόλει ἀτει χίστῳ οὔσῃ ὀλίγου εἴλον. τῇ δ' ὕστεραίᾳ αὖθις προσέβαλλον, καὶ ὡς ἄμεινον φαρξαμένων αὐτῶν ὑπὸ νύκτα καὶ ἐπεσελθόντων αὐτοῖς τῶν ἀπὸ τοῦ

34.– Bitartean, itsasertzari jarraituz Korikotik ontzietan zihoazen Atenasko tropek Kiosko hiru gerra-ontzirekin egin zuten topo Argino parean, eta ikusi zituztenerako hasi ziren erasoan. Baina berehala ekaitza sortu zen eta Kioskoek zailtasunez baina porturatzea lortzen zuten bitartean, aurreren zihoazen hiru atenastarrek aberiak izan zituzten eta itsasoak kiostarren hiri ondora jaurti zituen, gizonen parte bat preso hartua izan zelarik eta gainerakoak hil; gainerako ontziak, berriz, Mimas barrenean dagoen Fenikunte portuan babestu ziren. Gero, handik Lesbosera joan ziren ainguratzera eta han gotorleku bat egiteko lanetarako prestatu ziren.

35.– Negu berean itsasoratu zen Peloponesotik Hipokrates lazedemon-darra, Diagorasen seme Dorieo eta beste bi kide buru zituzten hamar ontzi turiarrekin, gehi Lakoniako batekin eta Sirakusako beste batekin, eta Tisafernesek bultzatuta jadanik ukoa eginda zegoen Knidon lehorreratu ziren. Miletokoek, horren berri izan zutenean, agindu zieten ontzien erdiarekin Knido zaintzeko eta gainerakoekin Triopiotik hur kokatzeko; Egiptotik zetozen zamaontziak hurreratzen zirenean preso hartzeko; Triopio Apoloren santutegi bat daukan Knido lurraldeko lurmutur bat da.

Atenastarrek horren berri izan zutenean, haraxe joan ziren Samostik, eta Triopio inguruan zaintza eginkizunean ziren sei ontziak preso hartu zituzten, nahiz eta tripulazioak ihes egitea lortu. Gertaera horien ostean Knidon lehorreratu ziren eta hiria eraso, eta, harresirik ez zeukanez, kasik konkistatzea lortu zuten. Hurrengo egunean berriz eraso zuten, baina aurreko egunean egindako beste kalte ezin zutenez egin, biztanleek defentsak gau hartan sendotu zituztelako eta gainera Triopion ontzietatik ihes egin zutenak ere jadanik hirira helduta zeudelako, handik alde egin zuten, eta, Knido lurraldea deboilatu ondoren, Samoserako bidea hartu.

36.– Sasoi berean, Astioko ontzidiaren ardura hartzera Miletora heldu zenean, peloponesoarrak oraindik ondo hornituta zeuden, soldata egokia jasotzen zutelako, soldaduek Iasoko harrapaketan eskuraturiko aberastasun pila ere han zeukatelako, eta, gainera, miletoarrek gerrari adore handiz eusten ziotelako. Hala eta guztiz ere, peloponesoarrek uste zuten Kaltzideoren eta Tisafernesen artean sinaturiko hasierako hitzarmenak eskasak zirela eta eurek mesede gutxiago hartzen zutela haietatik; orduan, Terimedes han zegoen bitartean, tratu berriak egin zituzten. Hauek hain zuzen ere:

Τριοπίου ἐκ τῶν νεῶν διαφυγόντων οὐκέθ' ὁμοίως ἔβλαπτον, ἀπελθόντες καὶ δηώσαντες τὴν τῶν Κνιδίων γῆν ἐς τὴν Σάμον ἀπέπλευσαν.

[36] Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον Αστυόχου ἡκοντος ἐς τὴν Μίλητον ἐπὶ τὸ ναυτικὸν οἱ Πελοποννήσιοι εὐπόρως ἔτι εἶχον ἅπαντα τὰ κατὰ τὸ στρατόπεδον· καὶ γὰρ μισθὸς ἐδίδото ἀρκοῦντως καὶ τὰ ἐκ τῆς Ἰάσου μεγάλα χρήματα διαρπασθέντα ὑπὴν τοῖς στρατιώταις, οἳ τε Μιλήσιοι προθύμως τὰ τοῦ πολέμου ἔφερον. πρὸς δὲ τὸν Τισσαφέρνην ἐδόκουν ὅμως τοῖς Πελοποννησίοις αἱ πρῶται ξυνθήκαι αἱ πρὸς Χαλκιδέα γενόμεναι ἐνδεεῖς εἶναι καὶ οὐ πρὸς σφῶν μάλλον, καὶ ἄλλας ἔτι Θηριμένους παρόντος ἐποιοῦν· καὶ εἰσὶν αἶδε.

[37] Ἐυνθῆκαι Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων πρὸς βασιλέα Δαρεῖον καὶ τοὺς παῖδας τοὺς βασιλέως καὶ Τισσαφέρνην, σπονδὰς εἶναι καὶ φιλίαν κατὰ τάδε. ὁπόση χώρα καὶ πόλεις βασιλέως εἰσὶ Δαρείου ἢ τοῦ πατρὸς ἦσαν ἢ τῶν προγόνων, ἐπὶ ταύτας μὴ ἰέναι ἐπὶ πολέμῳ μηδὲ κακῷ μηδενὶ μήτε Λακεδαιμονίους μήτε τοὺς συμμάχους τοὺς Λακεδαιμονίων, μηδὲ φόρους πράσσεσθαι ἐκ τῶν πόλεων τούτων μήτε Λακεδαιμονίους μήτε τοὺς συμμάχους τοὺς Λακεδαιμονίων· μηδὲ Δαρεῖον βασιλέα μηδὲ ὧν βασιλεὺς ἄρχει ἐπὶ Λακεδαιμονίους μηδὲ τοὺς συμμάχους ἰέναι ἐπὶ πολέμῳ μηδὲ κακῷ μηδενί. ἦν δέ τι δέωνται Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ σύμμαχοι βασιλέως ἢ βασιλεὺς Λακεδαιμονίων ἢ τῶν συμμάχων, ὅτι ἂν πείθωσιν ἀλλήλους, τοῦτο ποιοῦσι καλῶς ἔχειν. τὸν δὲ πόλεμον τὸν πρὸς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους κοινῇ ἀμφοτέρους πολεμεῖν· ἦν δὲ κατάλυσιν ποιῶνται, κοινῇ ἀμφοτέρους ποιεῖσθαι. ὁπόση δ' ἂν στρατιὰ ἐν τῇ χώρᾳ τῇ βασιλέως ἢ μεταπεμψαμένου βασιλέως, τὴν δαπάνην βασιλέα παρέχειν. ἦν δὲ τις τῶν πόλεων ὁπόσαι ξυνέθεντο βασιλεῖ ἐπὶ τὴν βασιλέως ἢ χώραν, τοὺς ἄλλους κωλύειν καὶ ἀμύνειν βασιλεῖ κατὰ τὸ δυνατόν· καὶ ἦν τις τῶν ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ ἢ ὅσης βασιλεὺς ἄρχει ἐπὶ τὴν Λακεδαιμονίων ἢ τῶν συμμάχων, βασιλεὺς κωλύετω καὶ ἀμυνέτω κατὰ τὸ δυνατόν.'

37.— «Lazedemondarrek eta hauen aliatuek Dario erregearekin, erregearen semeekin eta Tisafernesekin dituzten hitzarmenak, hurrengo baldintzetan bakea eta adiskidetasuna edukitzeko helburuarekin eginak dia: «Lazedemondarrak eta lazedemondarren aliatuak ez dira joango Dario erregearenak diren edo bere gurasoenak edo asabenak izan ziren hiri eta lurraldeetara kontrako asmoekin edo kalteren bat egitekoarekin, eta, era berean, ez lazedemondarrek ez lazedemondarren aliatuek ez dute zer-garik bilduko hiri horietan.

«Modu berean, ez Dario erregea, ez bera erregetzat daukatenak, ez dira joango kontrako asmoekin edo kalteren bat egitekoarekin ez lazedemondarren kontra ez lazedemondarren aliatuen kontra.

«Lazedemondarrek eta hauen aliatuek erregearen premiarik balute edo erregeak lazedemondarren edo hauen aliatuen premiarik balu, ondo egina egongo da elkarrekin adostutako guztia.

«Biek, elkar hartuta, egingo dute gerra atenastarren eta hauen aliatuen kontra eta, gerrari amaiera emateko orduan, biek, elkar hartuta, eman-go diote amaiera. Erregearen lepora joango dira erregearen lurraldean, erregeak eskatuta, dauden tropen gastuak. Erregearekin hitzarmena sinatu duten hirietako batek erregearen lurraldea erasoko balu, gainerako aliatuek hori eragotziko dute eta erregea defendatuko euren indarren arabera. Erregearen lurralde batek edo erregeak gobernatzen dituenetako batek lazedemondarren edo hauen aliatuen lurralderen bat erasoko balu, erregeak hori eragotziko du eta lurraldea defendatuko bere indarren arabera».

38.— Hitzarmen horien ostean, Terimenesek ontziak entregatu zizkion Astiokori, txalupa batean itsasoratu zen, eta inork ez zuen gehiago ikusi.

Atenastarrak, euren aldetik, Lesbostik Kiosera tropekin joan eta hala lehorreko nola itsasoko jabe eginik, hiritik urrun ez zegoen eta portua zeukan Delfinio, lehorreko aldetik batez ere erraz defendatzeko lekua, gotorleku bihurtzen saiatu ziren.

Kiostarrak ere, aurreko hainbat eta hainbat borrokatan garaituak, ez ziren hain ondo konpontzen elkarren artean; alderantziz, Ioneko Tideoren aldekoak Pedaritok hil zituenek atenastarrei laguntza emateagatik, eta gainerako hiritarrak erregimen oligarkiko gogor baten azpian zeudenez, bare mantentzen ziren arren susmo txarrez beterik zeuden. Arra-

[38] Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ξυνθήκας Θηριμένης μὲν παραδοὺς Ἀστυόχῳ τὰς ναῦς ἀποπλέων ἐν κέλητι ἀφανίζεται, οἱ δ' ἐκ τῆς Λέσβου Ἀθηναῖοι ἤδη διαβεβηκότες ἐς τὴν Χίον τῇ στρατιᾷ καὶ κρατοῦντες καὶ γῆς καὶ θαλάσσης Δελφίνιον ἐτείχιζον, χωρίον ἄλλως τε ἐκ γῆς καρτερόν καὶ λιμένας ἔχον καὶ τῆς τῶν Χίων πόλεως οὐ πολὺ ἀπέχον. οἱ δὲ Χίοι ἐν πολλαῖς ταῖς πρὶν μάχαις πεπληγμένοι, καὶ ἄλλως ἐν σφίσιν αὐτοῖς οὐ πάνυ εὖ διακείμενοι, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ Τυδέως τοῦ Ἰωνος ἥδη ὑπὸ Πεδαρίτου ἐπ' ἀττικισμῷ τεθνεώτων καὶ τῆς ἄλλης πόλεως κατ' ἀνάγκην ἐς ὀλίγους κατεχομένης ὑπόπτως διακείμενοι ἀλλήλοις ἡσύχαζον, καὶ οὐτ' αὐτοὶ διὰ ταῦτα οὐθ' οἱ μετὰ Πεδαρίτου ἐπίκουροι ἀξιόμαχοι αὐτοῖς ἐφαίνοντο. ἐς μέντοι τὴν Μίλητον ἔπεμπον κελεύοντες σφίσι τὸν Ἀστυόχον βοηθεῖν· ὥς δ' οὐκ ἐσήκουεν, ἐπιστέλλει περὶ αὐτοῦ ἐς τὴν Λακεδαιμόνα ὁ Πεδαρίτος ὡς ἀδικοῦντος. καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ Χίῳ ἐς τοῦτο καθειστήκει τοῖς Ἀθηναίοις· αἱ δ' ἐκ τῆς Σάμου νῆες αὐτοῖς ἐπίπλους μὲν ἐποιοῦντο ταῖς ἐν τῇ Μιλήτῳ, ἐπεὶ δὲ μὴ ἀντανάγοιεν, ἀναχωροῦντες πάλιν ἐς τὴν Σάμον ἡσύχαζον.

[39] Ἐκ δὲ τῆς Πελοποννήσου ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι αἱ τῷ Φαρναβάζῳ [ὑπὸ] Καλλιγείτου τοῦ Μεγαρέως καὶ Τιμαγόρου τοῦ Κυζικηνοῦ πρoσσόντων παρασκευασθεῖσαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἑπτὰ καὶ εἴκοσι νῆες ἄρασαι ἔπλεον ἐπὶ Ἰωνίας περὶ ἡλίου τροπᾶς, καὶ ἄρχων ἐπέπλει αὐτῶν Ἀντισθένης Σπαρτιάτης. ξυνέπεμψαν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἑνδεκα ἄνδρας Σπαρτιατῶν ξυμβούλους Ἀστυόχῳ, ὧν εἷς ἦν Λίχας ὁ Ἀρκεσιλάου· καὶ εἶρητο αὐτοῖς ἐς Μίλητον ἀφικομένους τῶν τε ἄλλων ξυνεπιμέλεσθαι ἢ μέλλει ἄριστα ἔξειν, καὶ τὰς ναῦς ταύτας ἢ αὐτὰς ἢ πλείους ἢ καὶ ἐλάσσους ἐς τὸν Ἑλλησποντον ὡς Φαρνάβαζον, ἣν δοκῇ, ἀποπέμπειν, Κλέαρχον τὸν Ῥαμφίου, ὃς ξυνέπλει, ἄρχοντα προστάξαντας, καὶ Ἀστυόχον, ἣν δοκῇ τοῖς ἑνδεκα ἀνδράσι, παύειν τῆς ναυαρχίας, Ἀντισθένη δὲ καθιστάναι πρὸς γὰρ τὰς τοῦ Πεδαρίτου ἐπιστολὰς ὑπώπτευν αὐτόν. πλείους οὖν αἱ νῆες ἀπὸ Μαλέας πελάγιοι Μήλῳ προσέβαλον, καὶ περιτυχόντες ναυσὶ δέκα Ἀθηναίων τὰς τρεῖς λαμβάνουσι κενὰς καὶ κατακαίουσιν. μετὰ δὲ τοῦτο δεδιότες μὴ αἱ διαφυγεῖν

zoi horregatik uste zuten ez eurak, ez Pedaritoren tropa laguntzaileak, ez zirela gai atenastarrei aurre egiteko.

Hala ere, mezulariak bidali zituzten Miletora, Astiokori eskatzen laguntza ematera etor zedila, baina honek kasurik ez zienez egin, Pedaritok Astiokori buruzko informe bat bidali zuen Lazedemonera, uste zuelako errudun zela.

Kiosko egoera era horretan atenastarren mesedetan zihoan bitartean, hauen ontziek espedizioak egiten zituzten Miletoko ontzidiaren kontra, baina flota horrek aurre ematen ez zienez, Samosera etorri eta ezer egin barik zeuden.

39.– Negu berean solstizio aldian, lazedemondarrek Megarako Kaligitoren eta Zizikoko Timagorasen negoziazioei esker Farnabazorako prestatu zituzten hogeita zazpi ontziak atera ziren Peloponesotik, Antistenes espartarraren agindupean. Lazedemondarrek, harekin batera, hamaika espartar bidali zituzten Astiokoren aholkulari gisa; hamaika horietako bat Likas zen, Artzezilaoren semea. Eta agindu zitzaien Miletora heltzen zirenean oro har elkarrekin hartzeko erabaki onenak eta, ondo iruditzen bazitzaien, ontzi haiek, guztiak zein gehiago zein gutxiago, Farnabazora, Helespontora, bidaltzeko, buruzagitzat eurekin batera zihoan Klearko, Ranfiasen semea, izendatuta; era berean, agindu zieten Astioko kendu ostean, hamaiken iritzia hori balitz, aginpiderako Antistenes izendatzeko, Pedaritok bidalitako gutunen arabera, lazedemondarrek Astiokoren kontrako susmoak zeuzkatelako.

Malea lurmuturretik atera ziren ontziak itsaso handitik Melosera hurre-ratuz zihoazela, Atenasko hamar ontzirekin egin zuten topo eta hiru harrapatu, baina tripulaziorik barik, eta erre egin zituzten. Ondoren, beldur zirenez Melostik ihes egindako Atenasko ontziek espedizioaren berri Samosen zeudenei emango zietela –eta gertatu ere halaxe gertatu zen–, Kretara joan ziren eta, badaezpada itzulinguru bat emanda, Kannon, Asian, porturatu ziren. Usterik salbu zeudela, handik Miletokoei abisatu zieten eskolta ematera etor zitezen.

40.– Sasoi berean, kiostarrek eta Pedaritok behin eta berriz eskatzen zioten Astiokori, nahiz eta hau uzkur agertu, eurei laguntzera ontzi guztiekin etortzeko, setiaturik zeudelako, eta ez onartzeko Joniako hiri aliatuetako garrantzitsuena itsasotik blokeaturik eta lehorretik harrapaketaren menpe egotea.

τῶν Ἀθηναίων ἐκ τῆς Μήλου νῆες, ὅπερ ἐγένετο, μηνύσωσι τοῖς ἐν τῇ Σάμῳ τὸν ἐπίπλουν αὐτῶν, πρὸς τὴν Κρήτην πλεύσαντες καὶ πλείω τὸν πλοῦν διὰ φυλακῆς ποιησάμενοι ἐς τὴν Καῦνον τῆς Ασίας κατήραν. ἐντεῦθεν δὴ ὡς ἐν ἀσφαλεῖ ὄντες ἀγγελίαν ἔπεμπον ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Μιλήτῳ ναῦς τοῦ Συμπαρακομισθῆναι.

[40] Οἱ δὲ Χίοι καὶ Πεδάριτος κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οὐδὲν ἦρσον, καίπερ διαμέλλοντα, τὸν Ἀστύοχον πέμποντες ἀγγέλους ἡξίουσαν σφίσι πολιορκουμένοις βοηθῆσαι ἀπάσαις ταῖς ναυσὶ καὶ μὴ περιδεῖν τὴν μεγίστην τῶν ἐν Ἰωνίᾳ συμμαχίδων πόλεωσιν ἐκ τε θαλάσσης εἰργομένην καὶ κατὰ γῆν ληστεῖαις πορθουμένην. οἱ γὰρ οἰκέται τοῖς Χίοις πολλοὶ ὄντες καὶ μὴ γε πόλει πλήν Λακεδαιμονίων πλείστοι γενόμενοι καὶ ἅμα διὰ τὸ πλῆθος χαλεπωτέρως ἐν ταῖς ἀδικίαις κολαζόμενοι, ὡς ἡ στρατιὰ τῶν Ἀθηναίων βεβαίως ἔδοξε μετὰ τείχους ἰδρῦσθαι, εὐθὺς αὐτομολία τε ἐχώρησαν οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ πλείστα κακὰ ἐπιστάμενοι τὴν χώραν οὗτοι ἔδρασαν. ἔφασαν οὖν χρῆναι οἱ Χίοι, ἕως ἔτι ἐλπίς καὶ δυνατόν κωλύσαι, τειχιζομένου τοῦ Δελφίνιου καὶ ἀτελοῦς ὄντος καὶ στρατοπέδῳ καὶ ναυσὶν ἐρύματος μεζονος προσπεριβαλλομένου, βοηθῆσαι σφίσιν. ὁ δὲ Ἀστύοχος καίπερ οὐ διανοούμενος διὰ τὴν τότε ἀπειλήν, ὡς ἑώρα καὶ τοὺς συμμάχους προθύμους ὄντας, ὥρμητο ἐς τὸ βοηθεῖν.

[41] Ἐν τούτῳ δὲ ἐκ τῆς Καῦνου παραγίγνεται ἀγγελία ὅτι αἱ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι νῆες καὶ οἱ τῶν Λακεδαιμονίων ξύμβουλοι πάρεσιν· καὶ νομίσας πάντα ὕστερα εἶναι τὰλλα πρὸς τὸ ναῦς τε, ὅπως θαλασσοκρατοῖεν μᾶλλον, τοσαύτας συμπαρακομίσαι, καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ἦκον κατάσκοποι αὐτοῦ, ἀσφαλῶς περαιοθῆναι, εὐθὺς ἀφείλκε τὸ ἐς τὴν Χίον ἔπλει ἐς τὴν Καῦνον. καὶ ἐς Κῶν τὴν Μεροπίδα ἐν τῷ παράπλῳ ἀποβάς τὴν τε πόλιν ἀτεί χιστον οὖσαν καὶ ὑπὸ σεισμοῦ, ὃς αὐτοῖς ἔτυχε μέγιστός γε δὴ ὧν μεμνήμεθα γενόμενος, συμπεπτωκυῖαν ἐκπορθεῖ, τῶν ἀνθρώπων ἐς τὰ ὄρη πεφευγόντων, καὶ τὴν χώραν καταδρομαῖς λείαν ἐποιεῖτο, πλήν τῶν ἐλευθέρων· τούτους δὲ ἀφίει. ἐκ δὲ τῆς Κῶ ἀφικόμενος ἐς τὴν Κνίδον νυκτὸς ἀναγκάζεται ὑπὸ τῶν Κνιδίων παραινούντων μὴ ἐκβιβάσαι τοὺς ναύτας, ἀλλ' ὥσπερ

Kiostarrek esklabo asko zeukaten eta, hiriak bakarrik hartuta, bera zen kopuru handiena zeukana, Lazedemon salbu. Gainera, asko zirenez, hutsengatik zigor gogorrak ezartzen zizkieten, baina esklabook konturatu zirenean Atenasko tropak era egonkorrean finkatu zirela gotorleku eta guzti, askok berehala desertatu zuen atenastarren aldera pasatzeko eta, lurraldea ondo ezagutzen zutenez, eurak izan ziren lurraldeari kalterik handiena egin zietenak.

Horrela, bada, kiostarrek zioten eurei laguntza eman behar zitzaie, etsaia eragozteko aukera eta itxaropena geratzen ziren bitartean, zeren Delfinio gotortzen jarraitzen baitzuten eta kanpalekua eta ontziak inguratzten zituen horma zabalago bat oraindik amaitu barik baitzeukaten. Astiokok, nahiz eta hara joateko asmorik ez zeukan behinolako mehatxuengatik, ikusi zuenean aliatuak ere gogotsu agertzen zirela, laguntza emateko prestatu zen.

41.– Baina bitartean jakin zuen Lazedemongo hogeita zazpi ontziak eta aholkulariak Kaunon zeudela. Konbentziturik ontzidi hain handiari eskolta eman behar zitzaie eta, beraz, gainerako guztia atzeratu behar zela itsasoan aginte handiagoa izateko, eta, era berean, bere inspektore gisa zetozen lazedemondarrak segurtasunez ekarri behar zirela, Astiokok alde batera utzi zuen Kiosko espedizioa eta Kaunorako bidean jarri zen.

Itsas bidaian zehar Kos Meropestarrenean porturatu zen; Kosek harresirik ez zeukan, eta gogoan ditugunen artean lurrikararik handiena jasan zuenetik erabat hondaturik zegoen. Bertako biztanleek mendira ihes egin zutenez, zegoen guztia harrapatu zuen eta landazabalean zehar erasoaldiak eginik bere harrapakin bihurtu zituen, gizon libreak salbu, hauek askatu egin baitzituen.

Kos horretatik Knidora gauzez heldu zen. Knidokoek eskatuta, tripulazioa lehorreratu barik geratu behar izan zen eta berehala irteten behar izan zuen, formazioa aldatu barik, Peloponesotik zetozen eta Astioko biltzeko zen hogeita zazpi ontziak Karmino, Samosko jeneraletako baten agindupean zaintzen zeuden atenastarren hogeitaz ontzien kontra. Samoarrek Melostik jakin zuten ontzien etorreraren berri, eta Karminek hartu zuen Sima, Kalka, Rodas eta Lizia inguruak zaintzeko ardua, bazekielako ontziak Kaunon zeudela.

42.– Gauza da Astioko formazioa aldatu barik joan zela Simara, bera Knidon zegoela inork esan baino lehenago, ea moduren batean lortzen

εἶχε πλεῖν εὐθύς ἐπὶ τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς εἴκοσιν, ἃς ἔχων Χαρμῖνος εἰς τῶν ἐκ Σάμου στρατηγῶν ἐφύλασσε ταύτας τὰς ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ναῦς ἐκ τῆς Πελοποννήσου προσπλεύσας, ἐφ' ἃσπερ καὶ ὁ Ἀστύοχος παρέπλει. ἐπύθοντο δὲ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ ἐκ τῆς Μήλου τὸν ἐπίπλουν αὐτῶν, καὶ ἡ φυλακὴ τῷ Χαρμίνῳ περὶ τὴν Σύμην καὶ Χάλκην καὶ Ῥόδον καὶ περὶ τὴν Λυκίαν ἦν· ἥδη γὰρ ἡσθάνετο καὶ ἐν τῇ Καύνῳ οὖσας αὐτάς.

[42] Ἐπέπλει οὖν ὥσπερ εἶχε πρὸς τὴν Σύμην ὁ Ἀστύοχος πρὶν ἔκπυστος γενέσθαι, εἰ πως περιλάβοι που μετεώρους τὰς ναῦς. καὶ αὐτῷ ὑετός τε καὶ τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ξυννέφελα ὄντα πλάνησιν τῶν νεῶν ἐν τῷ σκότει καὶ ταραχὴν παρέσχεν. καὶ ἅμα τῇ ἔῳ διεσπασμένου τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ μὲν φανεροῦ ἥδη ὄντος τοῖς Ἀθηναίοις τοῦ εὐωνύμου κέρως, τοῦ δὲ ἄλλου περὶ τὴν νῆσον ἔτι πλανωμένου, ἐπανάγονται κατὰ τάχος ὁ Χαρμῖνος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάσσοσιν ἢ ταῖς εἴκοσι ναυσὶ, νομίσαντες ἃσπερ ἐφύλασσον ναῦς τὰς ἀπὸ τῆς Καύνου ταύτας εἶναι. καὶ προσπεσόντες εὐθύς κατέδυσάν τε τρεῖς καὶ κατετραυμάτισαν ἄλλας, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ ἐπεκράτουν, μέχρι οὐ ἐπεφάνησαν αὐτοῖς παρὰ δόξαν αἱ πλείους τῶν νεῶν καὶ πανταχόθεν ἀπεκλήνοντο. ἔπειτα δὲ ἐς φυγὴν καταστάντες ἕξ μὲν ναῦς ἀπολλύασι, ταῖς δὲ λοιπαῖς καταφεύγουσιν ἐς τὴν Τευτλοῦσσαν νῆσον, ἐντεῦθεν δὲ ἐς Ἀλικαρνασσόν. μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἐς Κνίδον κατάρχαντες καὶ συμμιγείσων τῶν ἐκ τῆς Καύνου ἑπτὰ καὶ εἴκοσι νεῶν αὐτοῖς συμπάσαις πλεύσαντες καὶ τροπαῖον ἐν τῇ Σύμῃ στήσαντες πάλιν ἐς τὴν Κνίδον καθωρμίσαντο·

[43] Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ταῖς ἐκ τῆς Σάμου ναυσὶ πάσαις, ὥς ἡσθοντο τὰ τῆς ναυμαχίας, πλεύσαντες ἐς τὴν Σύμην καὶ ἐπὶ μὲν τὸ ἐν τῇ Κνίδῳ ναυτικὸν οὐχ ὀρμήσαντες, οὐδ' ἐκεῖνοι ἐπ' ἐκείνους, λαβόντες δὲ τὰ ἐν τῇ Σύμῃ σκευὴ τῶν νεῶν καὶ Λωρύμοις τοῖς ἐν τῇ ἡπείρῳ προσβαλόντες ἀπέπλευσαν ἐς τὴν Σάμον. Ἀπασαι δ' ἥδη οὔσαι ἅμα ἐν τῇ Κνίδῳ αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες ἐπεσκευάζοντό τε εἰ τι ἔδει καὶ πρὸς τὸν Τισσαφέρην (παρεγένετο γάρ) λόγους ἐποιοῦντο οἱ ἔνδεκα ἄνδρες τῶν Λακεδαιμονίων περὶ τε τῶν ἥδη πεπραγμένων, εἰ τι μὴ ἤρεσκεν αὐτοῖς, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος πολέμου, ὅτῳ τρόπῳ ἄριστα καὶ ξυμφορώτατα ἀμφοτέροις πολεμήσει

zuen etsaien ontziak itsaso handian ustekabeen harrapatzea; baina euriek eta lainoz beteriko zeruak ontziak iluntasunean sakabanatu eta desordena eragin zuten.

Egunsentian, ontziak sakabanatuta eta Astiokoren ezkerreko hegala atenastarrek ikusteko moduan zegoela eta gainerako ontziak, berriz, irlaren inguruan noraezean zebiltzala, Karmino eta atenastarrak azkar itsasoratu ziren euren bila hogeitaz ontzi baino gutxiagorekin, usterik haiehek zirela Kaunotik noiz etorri zain zeuden ontziak. Erasoa jo baino ez, hiru hondoratu zituzten, beste batzuk matxuratu, eta abantaila handia izan zuten itxaropen guztien kontra, ontzi guztiak agertu eta norabide guztietatik inguratuta geratu arte. Gero, ihesari emanik, sei ontzi galdu zituzten, baina gainerakoekin Teutlusa uhartean babestea lortu zuten eta handik gero Halikarnason.

Gertaera horien ostean, peloponesoarrak Knidora heldu ziren eta Kau-notik etorritako hogeita zazpi ontziak gehituta, Simara joan ziren flota guztiarekin, eta handik Knidora itzuli ziren ainguratzera, trofeo bat eraiki eta gero.

43.– Atenastarrek itsas borrokako zertzeladen berri izan zutenean, Simara joan ziren Samosko ontzi guztiak hartuta; Knidoko ontzidiari erasorik jo barik, berak ere ez baitzion erasorik jo, Siman zeuden ontzi hornidura guztiak bildu ondoren, Lorimasen, kontinentean, geldialdi bat eginda, Samoserako bidea hartu zuten berriz.

Peloponesoarren ontzi guztiei, Knidon bilduta, behar zituzten konponketak egiten ari ziren bitartean, hamaika lazedemonдарrek elkarriketak izan zituzten bertan zegoen Tisafernesekin, bete arren gustatzen ez zitzaizkien puntu guztiei buruz eta, halaber, etorkizuneko gerra operazioak burutzerakoan bi aliatuentzat onena eta egokiena zatekeenari buruz.

Burutu ziren gauzak gogoan gehien hartzen zituena Likas zen eta, gainera, esaten zuen hitzarmenatariko bat ere, ez Kaltzideorena, ez Terimenesena, ez zela eurentzat ona, eta gehiegikeria bat zela Pertsiaiko erregeak gura izatea orain berak gobernatzen dituen eta bere asabek lehen gobernatu zituzten lurraldeen jabe bera izatea, horrek esan gura zuelako uharte guztiek, eta Tesalia, Lokride eta Beoziarainoko lurralde guztiek berrirori ere bere menpekoak izan behar zutela, eta, horrek, lazedemonдарrek heleniarrei askatasuna eskaini beharrean, inperio pertsia-rra indartzea ekarriko zuela. Beraz, beste itun hobe batzuk hitzartzera

ται. μάλιστα δὲ ὁ Λίχας ἐσκόπει τὰ ποιούμενα, καὶ τὰς σπονδὰς οὐδετέρας, οὔτε τὰς Χαλκιδέως οὔτε τὰς Θηριμένους, ἔφη καλῶς ξυγκείσθαι, ἀλλὰ δεινὸν εἶναι εἰ χώρας ὅσης βασιλεὺς καὶ οἱ πρόγονοι ἤρξαν πρότερον, ταύτης καὶ νῦν ἀξιώσει κρατεῖν· ἐνεῖναι γὰρ καὶ νήσους ἀπάσας πάλιν δουλεύειν καὶ Θεσσαλίαν καὶ Λοκροὺς καὶ τὰ μέχρι Βοιωτῶν, καὶ ἀντ' ἐλευθερίας ἂν Μηδικὴν ἀρχὴν τοῖς Ἑλλήσι τοὺς Λακεδαιμονίους περιθεῖναι. ἐτέρας οὖν ἐκέλευε βελτίους σπένδεσθαι, ἢ ταύταις γε οὐ χρήσεσθαι, οὐδὲ τῆς τροφῆς ἐπὶ τούτοις δεῖσθαι οὐδέν. ἀγανακτῶν δὲ ὁ μὲν Τισσαφέρνης ἀπεχώρησεν ἀπ' αὐτῶν δι' ὀργῆς καὶ ἄπρακτος,

[44] Οἱ δ' ἐς τὴν Ῥόδον ἐπικηρυκευομένων ἀπὸ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν τὴν γνώμην εἶχον πλεῖν, ἐλπίζοντες νῆσόν τε οὐκ ἀδύνατον καὶ ναυβατῶν πλήθει καὶ πεζῶ προσάξεσθαι, καὶ ἅμα ἡγούμενοι αὐτοὶ ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης ξυμμαχίας δυνατοὶ ἔσεσθαι Τισσαφέρνην μὴ αἰτοῦντες χρήματα τρέφειν τὰς ναῦς. πλεύσαντες οὖν εὐθύς ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι ἐκ τῆς Κνίδου καὶ προσβαλόντες Καμείρῳ τῆς Ροδίας πρῶτον ναυσὶ τέσσαρσι καὶ ἐνενήκοντα ἐξεφόβησαν μὲν τοὺς πολλοὺς οὐκ εἰδότας τὰ πρᾶσσόμενα, καὶ ἔφευγον, ἄλλως τε καὶ ἀτειχίστου οὔσης τῆς πόλεως· εἶτα ξυγκαλέσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι τούτους τε καὶ τοὺς ἐκ τοῖν δυοῖν πολέοιν, Λίνδου καὶ Ἱηλυσοῦ, Ροδίους ἔπεισαν ἀποστῆναι Ἀθηναίων· καὶ προσεχώρησε Ῥόδος Πελοποννησίοις. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ταῖς ἐκ τῆς Σάμου ναυσὶν αἰσθόμενοι ἔπλευσαν μὲν βουλόμενοι φθάσαι καὶ ἐπεφάνησαν πελάγιοι, ὕστερήσαντες δὲ οὐ πολλῶ τὸ μὲν παραχρῆμα ἀπέπλευσαν ἐς Χάλκην, ἐντεῦθεν δ' ἐς Σάμον, ὕστερον δὲ ἐκ τῆς Χάλκης καὶ ἐκ τῆς Κῷ [καὶ ἐκ τῆς Σάμου] τοὺς ἐπίπλους ποιοῦμενοι ἐπὶ τὴν Ῥόδον ἐπολέμουν. οἱ δὲ χρήματα μὲν ἐξέλεξαν ἐς δύο καὶ τριάκοντα τάλαντα οἱ Πελοποννήσιοι παρὰ τῶν Ροδίων, τὰ δ' ἄλλα ἡσύχαζον ἡμέρας ὀγδοήκοντα, ἀνελκύσαντες τὰς ναῦς.

[45] Ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἔτι πρότερον, πρὶν ἐς τὴν Ῥόδον αὐτοὺς ἀναστῆναι, τάδε ἐπράσσετο. Ἀλκιβιάδης μετὰ τὸν Χαλκιδέως θάνατον καὶ τὴν ἐν Μιλήτῳ μάχην τοῖς Πελοποννησίοις ὑποπτος ὢν, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀφικομένης ἐπιστολῆς πρὸς

gonbidatzen zituen edo, behintzat, horiek ez aplikatzea eta, jakina, tropak baldintza horietan mantentzeko ez eskatzea. Tisafernes, haserre, berdatuta eta ezer hitzartu barik joan zen.

44.– Eurei zegokienez, itzal handiena zuten Rodasko biztanleen proposamenak heldu zitzaizkienez, hara joateko asmoa zeukaten, hala marinel gutxi nola lehorreko tropa gutxi zeukalako indarrak ez zeukan uhar-te hura erakartzeko esperoan, eta, gainera, uste zutelako euren aliantza-koen baliabideekin euren ontziak mantentzeko gai izango zirela, Tisafernezi dirurik eskatu barik.

Beraz, berehala, negu berean, atera ziren Knidotik; Kamirora, Rodasko lurraldera, hurreratu zirenean, harremanen berririk ez zeukan biztanleria izutu egin zen laurogeita hamalau ontzi ikustean; eta, orduan, biztanleek ihes egin zuten, hiriak harresirik ez zeukalako batez ere. Gero, lazedemondarrek horiei eta Kindos eta Ialisos hirietakoei dei egin zieten bilera batera eta Rodaskoak konbentzitu zituzten atenastarrak alde batera uzteko. Horrela, bada, Rodas peloponesoarren aldera pasatu zen.

Oraingo honetan, atenastarrek horren berri izan zutenean, bertara joan ziren Samosko ontziekin, lehenago heltzeko asmoarekin, eta hodeiertzean agertu ziren; baina belu heldu zirenez, nahiz eta asko beranduago ez, mementoz Kalkara joan ziren eta handik Samosera. Gero Kalka, Kos eta Samos erabili zituzten Rodasen kontrako operazioen basetzat.

Peloponesoarren, euren aldetik, hogeita hamabi talentura arte bildu zituzten Rodasen, baina gainerako guztian geldi mantendu ziren laurogei egunetan, ontziak lehorreratuta.

45.– Une honetan, eta gertaera horiek baino lehenago ere, peloponesoarren Rodas matxinatu aurretik, hurrengo jazoera hauek eman ziren:

Kaltzideo hil eta Miletoko borrokaren ostean, Altzibiades susmagarri gertatu zitzaien peloponesoarren; eta Lazedemondik Astiokori zuzenduriko gutun bat hura hiltzeko aginduarekin heldu zenean –Agisi zion etsaigotik aparte, beste arrazoi batzuegatik fidagarria ez omen zelako–, beldurturik, Tisafernesen gortean babesten hasi zen, eta gero peloponesoarren zeuzkaten negoziazioei ahal zenik eta kalterik handiena egiten saiatu.

Arazo guztietarako aholkulari bihurtuz, soldata gutxitzea lortu zuen, Atikako drakma baten ordez hiru obolo ematera arte, eta, gainera, ez modu jarraian, baizik etenekin; Tisafernesi aholkatzen zion pelopone-

Ἀστύοχον ἐκ Λακεδαιμόνους ὥστ' ἀποκτεῖναι (ἦν γὰρ καὶ τῷ Ἄγιδι ἐχθρὸς καὶ ἄλλως ἄπιστος ἐφαίνετο), πρῶτον μὲν ὑποχωρεῖ δείσας παρὰ Τισσαφέρην, ἔπειτα ἐκάκου πρὸς αὐτὸν ὅσον ἐδύνατο μάλιστα τῶν Πελοποννησίων τὰ πράγματα, καὶ διδάσκαλος πάντων γιγνόμενος τὴν τε μισθοφορὰν ξυνέτεμεν, ἀντὶ δραχμῆς Ἀττικῆς ὥστε τριῶβολον καὶ τοῦτο μὴ ξυνεχῶς δίδοσθαι, λέγειν κελεύων τὸν Τισσαφέρην πρὸς αὐτοὺς ὡς Ἀθηναῖοι ἐκ πλέονος χρόνου ἐπιστήμονες ὄντες τοῦ ναυτικοῦ τριῶβολον τοῖς ἑαυτῶν διδόασιν, οὐ τοσοῦτον πενία ὅσον ἵνα αὐτῶν μὴ οἱ ναῦται ἐκ περιουσίας ὑβρίζοντες οἱ μὲν τὰ σώματα χεῖρω ἔχωσι δαπανῶντες ἐς τοιαῦτα ἀφ' ὧν ἡ ἀσθένεια ξυμβαίνει, οἱ δὲ τὰς ναῦς ἀπολείπωσιν οὐχ ὑπολιπόντες ἐς ὀμηρεῖαν τὸν προσοφειλόμενον μισθόν· καὶ τοὺς τριηράρχους καὶ τοὺς στρατηγούς τῶν πόλεων ἐδίδασκεν [ὥστε] δόντα χρήματα αὐτὸν πείσαι, ὥστε ξυγχωρῆσαι ταῦτα ἑαυτῷ πλήν τῶν Συρακοσίων· τούτων δὲ Ἑρμοκράτης ἠναντιοῦτο μόνος ὑπὲρ τοῦ παντὸς ξυμμαχικοῦ. τὰς τε πόλεις δεομένας χρημάτων ἀπήλασεν αὐτὸς ἀντιλέγων ὑπὲρ τοῦ Τισσαφέρους ὡς οἱ μὲν Χίοι ἀναίσχυντοι εἶεν πλουσιώτατοι ὄντες τῶν Ἑλλήνων, ἐπικουρία δ' ὅμως σφρζόμενοι ἀξιοῦσι καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι ἄλλους ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας κινδυνεύειν· τὰς δ' ἄλλας πόλεις ἔφη ἀδικεῖν, αἱ ἐς Ἀθηναίους πρότερον ἢ ἀποστῆναι ἀνήλουν, εἰ μὴ καὶ νῦν καὶ τοσαῦτα καὶ ἔτι πλείω ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ἐθελήσουσιν ἐσ φέρειν. τόν τε Τισσαφέρην ἀπέφαινε νῦν μὲν, τοῖς ἰδίῳις χρήμασι πολεμοῦντα, εἰκότως φειδόμενον, ἦν δὲ ποτε τροφή καταβῆ παρὰ βασιλέως, ἐντελῇ αὐτοῖς ἀποδώσειν τὸν μισθόν καὶ τὰς πόλεις τὰ εἰκότα ὠφελήσειν.

[46] Παρήνει δὲ καὶ τῷ Τισσαφέρει μὴ ἄγαν ἐπείγεσθαι τὸν πόλεμον διαλῦσαι, μηδὲ βουλευθῆναι κομίσαντα ἢ ναῦς Φοινίσσας ἄσπερ παρεσκευάζετο ἢ Ἑλλήσι πλέοσι μισθὸν πορίζοντα τοῖς αὐτοῖς τῆς τε γῆς καὶ τῆς θαλάσσης τὸ κράτος δοῦναι, ἔχειν δ' ἀμφοτέρους ἑᾶν δίχα τὴν ἀρχήν, καὶ βασιλεῖ ἐξεῖναι αἰεὶ ἐπὶ τοὺς αὐτῷ λυπηροὺς τοὺς ἐτέρους ἐπάγειν. γενομένης δ' ἂν καθ' ἓν τῆς ἐς γῆν καὶ θάλασσαν ἀρχῆς ἀπορεῖν ἂν αὐτὸν οἷς τοὺς κρατοῦντας ξυγκαθαιρήσει, ἦν μὴ

soarrei zera esateko: atenastarrek, itsasoan esperientzia denbora gehiago izan arren, beren soldaduei hiru obolo ordaintzen zietela, eta ez horrenbeste diru faltagatik, baizik euren marinelek, oparotasunak harrotuta, euren egoera fisikoa honda ez zezaten osasunerako txarrak diren gauzetan dirua gastatuta, eta beste batzuek ontziak bertan behera utzi ez zitzaizkien ordaina berme gisa utzi gabe.

Bere irakaspenak halako motakoak ziren non Tisafernesek, eroskeriari esker, hiri aliatuetako trierakoak eta jeneralak konbentzitzea lortu baitzuen puntu honetan arrazoia eman ziezaioten; guztiak konbentzitu zituen Sirakusakoak salbu, Hermokrates jenerala baitzen kontra zegoen bakarra aliantza osoan.

Hiriek dirua eskatzen zutenean, Altzibiadesek berak urruntzen zituen Tisafernesen izenean, erantzunez kiostarrak lotsagabe hutsak zirela, heleniarren artean aberatsenak eurak izanik eta euren bizitzak tropa mertzenarioen eskuetan utzita, nahi zutelako beste batzuek arriskatzea bizitza eta dirua euren askatasunaren alde. Beste hiriengatik esaten zuen makur jokatzeko zutela lehen atenastarren kontra matxinatu beharrean zergak ordaintzen zizkietenek, orain, euren onerako zenean, gura ez bazuten lagundu kopuru berdinekin edo handiagoekin. Ikustarazten zien Tisafernesek orain arrazoi osoz begiratzen zituela ondasunak, gerrari bere jabetzako baliabideekin eusten ziolako, baina egunen batean itsasertzera helduko balira tropak mantentzeko ondasunak, soldata osoa ordainduko ziela eta hiriei emango ziela itxarotekoa zen laguntza.

46.– Tisafernesi aholkatzen zion ez lehiatzeko larregi gerrari amaiera ematen eta ez saiatzeko lehorraren eta itsasoaren agintea herri bakar bati ematen, armatzen ari ziren Feniziako ontziak ekarrita edo Heladeko tropen kopuru handiago bati soldata emanda, baizik eta utzi behar zuela lehiakide batak eta besteak, biek, izatea bakoitzak bere nagusitza eremua, eta, horrela, beti izango zitzaiola posible erregeari deitzea gainerakoei gogait eragiten zietenen kontra. Baina lehorreko eta itsasoko nagusitza lehiakide bakar baten eskuetan geratuko balitz, erregeak ez lukeela edukiko inoren laguntzarik nagusitza zeukaketeno aurre egin gura izatean, nahi ez balu behintzat berak bakarrik bere kontura, eta gastu eta arrisku askorekin gainera, borroka erabakigarri bat ematea. Askok ere errazagoa zen heleniarrek elkarren artean erretzea berarentzat gastu gutxirekin eta bere segurtasuna arriskuan ipini barik.

αὐτὸς βούλῃται μεγάλη δαπάνη καὶ κινδύνῳ ἀναστάς ποτε διαγωνίσασθαι. εὐτελέστερα δὲ τὰδ' εἶναι, βραχεῖ μορίῳ τῆς δαπάνης καὶ ἅμα μετὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας αὐτοὺς περὶ ἑαυτοὺς τοὺς Ἑλληνας κατατρεῖσθαι. ἐπιτηδειότερους τε ἔφη τοὺς Ἀθηναίους εἶναι κοινωνοὺς αὐτῷ τῆς ἀρχῆς· ἥσσον γὰρ τῶν κατὰ γῆν ἐφίεσθαι, τὸν λόγον τε ξυμφορώτατον καὶ τὸ ἔργον ἔχοντας πολεμεῖν· τοὺς μὲν γὰρ ξυγκαταδουλοῦν ἂν σφίσι τε αὐτοῖς τὸ τῆς θαλάσσης μέρος καὶ ἐκείνῳ ὅσοι ἐν τῇ βασιλέως Ἑλληνες οἰκοῦσι, τοὺς δὲ τοῦναντίον ἐλευθερώσοντας ἦκειν, καὶ οὐκ εἰκὸς εἶναι Λακεδαιμονίους ἀπὸ μὲν σφῶν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθεροῦν νῦν τοὺς Ἑλληνας, ἀπὸ δ' ἐκείνων [τῶν βαρβάρων], ἣν μὴ ποτε αὐτοὺς μὴ ἐξέλῳσι, μὴ ἐλευθερώσαι. τρίβειν οὖν ἐκέλευε πρῶτον ἀμφοτέρους, καὶ ἀποτεμώμενον ὡς μέγιστα ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἔπειτ' ἤδη τοὺς Πελοποννησίους ἀπαλλάξαι ἐκ τῆς χώρας. καὶ διενοεῖτο τὸ πλέον οὕτως ὁ Τισσαφέρνης, ὅσα γε ἀπὸ τῶν ποιουμένων ἦν εἰκάσαι. τῷ γὰρ Ἀλκιβιάδῃ διὰ ταῦτα ὡς εὖ περὶ τούτων παραινοῦντι προσθεὶς ἑαυτὸν ἐς πίστιν τήν τε τροφήν κακῶς ἐπόριζε τοῖς Πελοποννησίοις καὶ ναυμαχεῖν οὐκ εἶα, ἀλλὰ καὶ τὰς Φοινίσσας φάσκων ναῦς ἥξειν καὶ ἐκ περιόντος ἀγωνιεῖσθαι ἔφθειρε τὰ πράγματα καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ ναυτικοῦ αὐτῶν ἀφείλετο γενομένην καὶ πάνυ ἰσχυράν, τὰ τε ἄλλα καταφανέστερον ἢ ὥστε λανθάνειν οὐ προθύμως ξυνεπολέμει.

[47] Ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ταῦτα ἅμα μὲν τῷ Τισσαφέρνει καὶ [τῷ] βασιλεῖ, ὧν παρ' ἐκείνοις, ἄριστα εἶναι νομίζων παρήνει, ἅμα δὲ τὴν ἑαυτοῦ κάθοδον ἐς τὴν πατρίδα ἐπιθεραπεύων, εἰδὼς, εἰ μὴ διαφθερεῖ αὐτήν, ὅτι ἔσται ποτὲ αὐτῷ πείσαντι κατελθεῖν· πείσαι δ' ἂν ἐνόμιζε μάλιστα ἐκ τοῦ τοιούτου, εἰ Τισσαφέρνης φαίνοιτο αὐτῷ ἐπιτήδειος ὧν· ὅπερ καὶ ἐγένετο. ἐπεὶ γὰρ ἦσθοντο αὐτὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτῷ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ Ἀθηναίων στρατιῶται, τὰ μὲν καὶ Ἀλκιβιάδου προσπέμψαντος λόγους ἐς τοὺς δυνατωτάτους αὐτῶν ἄνδρας ὥστε μνησθῆναι περὶ αὐτοῦ ἐς τοὺς βελτίστους τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἐπ' ὀλιγαρχίᾳ βούλεται καὶ οὐ πονηρίᾳ οὐδὲ δημοκρατίᾳ τῇ αὐτὸν ἐκβαλοῦσιν κατελθὼν καὶ παρασχὼν Τισσαφέρνην φίλον αὐτοῖς ξυμπολιτεῦειν, τὸ δὲ πλέον καὶ ἀπὸ σφῶν αὐτῶν

Altzibiadesek esaten zuen, halaber, atenastarrak egokiagoak zirela erregearen inperioaren partaide izateko, lur barruko lurraldeak gutxiago bilatzen zituztelako. Eta hala pentsatzeko moduagatik nola jokatzekoagatik ere asko komenigarriagoak zirela gerra bati eusteko, zeren haiek erregearen laguntzaz itsasaldean atenastarren inperioaren mende jarriko bailukete eta erregearen lurraldeen mende zeuden heleniar guztiak Pertsiako erregearen mende. Lazedemonدارrak, ostera, askatzaile gisa zetozen eta inork ezin pentsatu, jakina, heleniarrak beraiek bezalako heleniar zirenengandik askatzeko etorriko zirenik, eta ez, berriz, euren-gandik –barbaroengandik–, askatzaileok halakorik egin ez zezaten eliminatu ezean lehenago edo geroago.

Labur esateko, aholkatzen zion lehenengo, bi lehiakideak ahultzeko eta gero, Atenasko inperioa ahal zenik eta gehien murriztu ostean, peloponosoarrak aberritik aldenaraztea.

Eta Tisafernesen asmoa ere, gutxi gorabehera, berori zen, behintzat bere jokabidetik atera zitekeenez, zeren, bere konfiantza Altzibiadesengan jarrita, ustetik gai horietan aholkulari ona zela, laguntza gutxi ematen baitzien peloponosoarrei mantenua emateko orduan eta ez baitzien uzten itsas borrokarik egiten; alderantziz, Feniziako ontziak heltzen zirenean, borroka erosoagoa izango zela aitzakiatzat jarrita, peloponosoarren egoera ahultzen zuen, hauen ontzidiaren entzutea, garrantzitsua benetan izan zena, itzaltzen eta, oro har, gerran gogo handirik barik laguntzen zuen; eta hori guztia ez zuen egiten ez konturatzeko moduan, argi eta garbi baino.

47.–Altzibiadesek aholku horiek Tisafernesi eta erregeari eman zizkien ez bakarrik, bere gortean babesturik zegoenez, uste zuelako haientzat hoberenak zirela, baizik eta baita aberrira bere itzulera prestatzeko ere, zeren ondo baitzekien, aberria desegingo ez balute, egunen batean kontrentzi zitzaieela atenastarrak dei egin ziezaioten, eta uste zuen kontrentzituko zituela, batez ere Tisafernes bere lagun legez agertuz gero, eta gertatu ere horixe gertatu zen. Samosko soldadu atenastarrak konturatu zirenean hark Pertsiako gortean eragina eta ukondoa zuela, hala Samosko trierakoak nola Atenasko pertsonalitate garrantzitsuenak demokrazia botatzeko prestatu ziren, zati batean Altzibiadesek Tisafernesen adiskidetasuna bere bidez eskuratuta atzerritik itzuli eta herriki-deen artean erregimen oligarkikoan eta ez bera kaleratu zuen zital eta demokratiko hartan bizitzeko proposamenak egin zizkielako euren

οί ἐν τῇ Σάμῳ τριήραρχοί τε τῶν Ἀθηναίων καὶ δυνατώτατοι ὥρμητο ἐς τὸ καταλύσαι τὴν δημοκρατίαν.

[48] Καὶ ἐκινήθη πρότερον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦτο καὶ ἐς τὴν πόλιν ἐντεύθεν ὕστερον ἦλθεν. τῷ τε Ἀλκιβιάδῃ διαβάντες τινὲς ἐκ τῆς Σάμου ἐς λόγους ἦλθον, καὶ ὑποτείνοντος αὐτοῦ Τισσαφέρην μὲν πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλέα φίλον ποιήσιν, εἰ μὴ δημοκρατοῖντο (οὕτω γὰρ ἂν πιστεῦσαι μᾶλλον βασιλέα), πολλὰς ἐλπίδας εἶχον αὐτοί θ' ἑαυτοῖς οἱ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν τὰ πράγματα, οἵπερ καὶ τालαιπωροῦνται μάλιστα, ἐς ἑαυτοὺς περιποιήσιν καὶ τῶν πολεμίων ἐπικρατήσιν. ἐς τε τὴν Σάμον ἐλθόντες ξυνίστασάν τε τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἐπιτηδείους ἐς ξυνωμοσίαν καὶ ἐς τοὺς πολλοὺς φανερώς ἔλεγον ὅτι βασιλεὺς σφίσι φίλος ἔσοιτο καὶ χρήματα παρέξει Ἀλκιβιάδου τε κατελθόντος καὶ μὴ δημοκρατουμένων. καὶ ὁ μὲν ὄχλος, εἰ καὶ τι παραυτίκα ἤχθετο τοῖς πρassoμένοις, διὰ τὸ εὐπορον τῆς ἐλπίδος τοῦ παρὰ βασιλέως μισθοῦ ἡσύχαζεν· οἱ δὲ ξυνιστάντες τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐπειδὴ τῷ πλήθει ἐκοίνωσαν, αὐθις κὰν σφίσιν αὐτοῖς καὶ τοῦ ἐταιρικοῦ τῷ πλεονί τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐσκόπουν. καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἐφαίνετο εὐπορα καὶ πιστά, Φρυνίχῳ δὲ στρατηγῷ ἔτι ὄντι οὐδὲν ἥρεσκεν, ἀλλ' ὃ τε Ἀλκιβιάδης, ὅπερ καὶ ἦν, οὐδὲν μᾶλλον ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεῖσθαι ἐδόκει αὐτῷ οὐδ' ἄλλο τι σκοπεῖσθαι ἢ ὅτῳ τρόπῳ ἐκ τοῦ παρόντος κόσμου τὴν πόλιν μεταστήσας ὑπὸ τῶν ἐταίρων παρακληθεὶς κάτεισι, σφίσι δὲ περιοπτέον εἶναι τοῦτο μάλιστα, ὅπως μὴ στασιάσωσιν· [τῷ] βασιλεῖ τε οὐκ εὐπορον εἶναι καὶ Πελοποννησίων ἥδη ὁμοίως ἐν τῇ θαλάσῃ ὄντων καὶ πόλεις ἐχόντων ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ οὐ τὰς ἐλαχίστας, Ἀθηναίοις προσθήμενον, οἷς οὐ πιστεύει, πράγματα ἔχειν, ἐξὸν Πελοποννησίου, ὑφ' ὧν κακὸν οὐδὲν πῶ πέπονθε, φίλους ποιήσασθαι. τὰς τε ξυμμαχίδας πόλεις, αἷς ὑπεσχῆσθαι δὴ σφᾶς ὀλιγαρχίαν, ὅτι δὴ καὶ αὐτοὶ οὐ δημοκρατήσονται, εὖ εἰδέναι ἔφη ὅτι οὐδὲν μᾶλλον σφίσιν οὐθ' αἰ ἀφεστηκυῖαι προσχωρήσονται οὐθ' αἰ ὑπάρχουσαι βεβαιότεραι ἔσονται· οὐ γὰρ βουλήσεσθαι αὐτοὺς μετ' ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δουλεύειν μᾶλλον ἢ μεθ' ὁποτέρου ἂν τύχωσι τούτων ἐλευθέρους εἶναι· τοὺς τε καλοὺς ἀγαθοὺς ὀνομαζομένους οὐκ ἐλάσσω αὐτοὺς νομίζειν σφίσι

artean itzal handiena zeukatenei horren berri eman ziezaieten berak nahi zituen ohoragarrienei, baina, batez ere, sentimendu pertsonalagatik.

48.– Mugimendu hori lehenengo armadan sortu zen eta handik gero hirira zabaldu. Samostik itsas bidaia egin eta Altzibiadesekin elkarrizketak izan zituztenean, Altzibiadesek eskaini zien Tisafernesen adiskidetasuna une hartatik, eta erregearena gero, baina erregimen demokratikoa mantentzen ez bazuten —«horrela erregearengan konfiantza gehiago sortuko zutelako»—, eta itzal handiena zuten hiritarrei, karga handienak jasaten zituztenei bestalde, arazo publikoen ardura hartu eta etsaiak bentzutzeko itxaropen handiak sortu zitzaizkien.

Samostik itzuli zirenean, adiskideak azpilanerako prestatzen saiatu ziren eta herriari esaten zioten Altzibiades etorriko balitz eta erregimen demokratikoa kenduko balute, erregea euren lagun bihurtuko zela, eta finantza baliabideak emango zizkiela.

Herriko jendea, nahiz eta hasieran haserre jarri zen asmatutako azpijokoengatik, ez zen matxinatu Pertiako erregearen lansariak suposatzen zuen ongizateaz jabetuta. Oligarkia ezartzeko azpijokoan ari zirenak, bestalde, herria informatu ondoren, Altzibiadesen proposamenak berraztertzen hasi ziren euren artean, eta kide politiko guztiekin batera.

Altzibiadesen proposamenak aldekoak eta fidagarriak zirela gainerako guztiek uste bazuten ere, oraindik jenerala zen Frinikok ez zituen hain gustuko, berak uste baitzuen Altzibiadesek oligarkiaren zein demokraziaren beharrian berdina zeukala —egia zena, bestalde— eta ez ziola begiratzen beste ezeri hirian ezarritako ordena aldatzeari baino, bere kide politikoei deituta hirira itzuli ahal izateko, baina eurak batez ere arduratu behar zirela horixe berori, hau da, gerra zibila, sor ez zedin.

Erregeari buruz esaten zuen ezen, peloponesoarrak itsasoan Atenaskoen mailan zeudenez eta bere inperioan garrantzi gutxien ez zeukaten hiriak hartuta zeuzkatenez, erregearentzat ez zela abantailagarri atenastarrekin, hau da, fidagarriak ez zirenekin, bat egin eta arazoak sortzea, peloponesoarrak, hau da, inolako kalterik sekula egin ez ziotenak, adiskidetzat hartzeko aukera zeukan bitartean.

Hiri aliatuei buruz, zeintzuei, jakina, oligarkia eskaintzen zieten, atenastarrek ere ez zutelako erregimen demokratikorik edukiko, esan zuen argi eta garbi zekiela horregatik ez zirela errazago etorriko deser-

πράγματα παρέξειν τοῦ δήμου, ποριστὰς ὄντας καὶ ἐσηγητὰς τῶν κακῶν τῷ δήμῳ, ἐξ ὧν τὰ πλείω αὐτοὺς ὠφελείσθαι καὶ τὸ μὲν ἐπ' ἐκείνοις εἶναι καὶ ἄκριτοι ἂν καὶ βιαιότερον ἀποθνήσκειν, τὸν δὲ δήμον σφῶν τε καταφυγὴν εἶναι καὶ ἐκείνων σωφρονιστὴν. καὶ ταῦτα παρ' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπισταμένας τὰς πόλεις σαφῶς αὐτὸς εἰδέναι ὅτι οὕτω νομίζουσιν. οὐκ οὖν ἑαυτῷ γε τῶν ἀπ' Ἀλκιβιάδου καὶ ἐν τῷ παρόντι πρᾶσσομένων ἀρέσκειν οὐδέν.

[49] Οἱ δὲ συλλεγόντες τῶν ἐν τῇ ξυνωμοσίᾳ, ὥσπερ καὶ τὸ πρῶτον αὐτοῖς ἐδόκει, τὰ τε παρόντα ἐδέχοντο καὶ ἐς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις Πείσανδρον καὶ ἄλλους παρεσκευάζοντο πέμπειν, ὅπως περὶ τῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου καθόδου πράσσοιεν καὶ τῆς τοῦ ἐκεῖ δήμου καταλύσεως καὶ τὸν Τισσαφέρην φίλον τοῖς Ἀθηναίοις ποιήσειαν.

[50] Γνοὺς δὲ ὁ Φρύνιχος ὅτι ἔσοιτο περὶ τῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου καθόδου λόγος καὶ ὅτι Ἀθηναῖοι ἐνδέχονται αὐτήν, δείσας πρὸς τὴν ἐναντίωσιν τῶν ὑφ' αὐτοῦ λεχθέντων μή, ἦν κατέλθῃ, ὥς κωλυτὴν ὄντα κακῶς δρᾶ, τρέπεται ἐπὶ τοιόνδε τι. πέμπει ὥς τὸν Ἀστύοχον τὸν Λακεδαιμονίων ναύαρχον ἔτι ὄντα τότε περὶ τὴν Μίλητον κρύφα ἐπιστείλας ὅτι Ἀλκιβιάδης αὐτῶν τὰ πράγματα φθείρει Τισσαφέρην Ἀθηναίοις φίλον ποίων, καὶ τὰλλα πάντα σαφῶς ἐγγράψας· συγγνώμην δὲ εἶναι ἑαυτῷ περὶ ἀνδρὸς πολεμίου καὶ μετὰ τοῦ τῆς πόλεως ἀξυμφόρου κακόν τι βουλεύειν. ὁ δὲ Ἀστύοχος τὸν μὲν Ἀλκιβιάδην ἄλλως τε καὶ οὐκέτι ὁμοίως ἐς χεῖρας ἰόντα οὐδὲ διενοεῖτο τιμωρεῖσθαι, ἀνελθὼν δὲ παρ' αὐτὸν ἐς Μαγνησίαν καὶ παρὰ Τισσαφέρην ἅμα λέγει τε αὐτοῖς τὰ ἐπισταλέντα ἐκ τῆς Σάμου καὶ γίγνεται αὐτὸς μηνυτής, προσέθηκέ τε, ὥς ἐλέγετο, ἐπὶ ἰδίῳ κέρδεσι Τισσαφέρνει ἑαυτὸν καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων κοινοῦσθαι· διόπερ καὶ [περὶ] τῆς μισθοφορᾶς οὐκ ἐντελοῦς οὐσης μαλα κατέρως ἀνθήπτετο. ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης εὐθύς πέμπει κατὰ Φρυνίχου γράμματα ἐς τὴν Σάμον πρὸς τοὺς ἐν τέλει ὄντας οἷα δέδρακε, καὶ ἀξίῳ αὐτὸν ἀποθνήσκειν. θορυβούμενος δὲ ὁ Φρύνιχος καὶ πάνυ ἐν τῷ μεγίστῳ κινδύνῳ ὧν διὰ τὸ μήνυμα ἀποστέλλει αὐθις πρὸς τὸν Ἀστύοχον, τὰ τε πρότερα μεμφόμενος ὅτι οὐ καλῶς

tatu zutenak eta ez zirela leialagoak izango geratzen zirenak, oligarkiarekin zein demokraziarekin, erregimen bataren zein bestearen menpe, askatasuna baino nahiago ez zutelako izango esklabotasuna. Gainera aliatuek uste zuten ospetsu deituriko horiek ez zietela emango herriak baino arazo gutxiago, ospetsu horiexek zirelako, eurei onura gehien-gehienetan ematen zizkien neurri kaltegarriak hartzen saiatzeaz gain, herria hartara bultzatzen zutenak; eta, horien esku egonez gero, epaiketarik barik eta gogorkeriaz jende gehiago hilko litzatekeela; herria, berriz, hala aliatuentzat babeslekua nola ospetsuen moderatzailea zela; berak ziurtasunez zekiela hiriek horrela pentsatzen zutela gertaera errealekin egiaztaturik zeukalako, eta, ondorioz, berari bederen ez zitzaizkiola atsegin Altzibiadesek egindako proposamenak, ez uneko azpijokoak.

49.– Hala ere, bildurik zeuden konjuratuek hasieran erabakitakoa onartu zuten eta erabaki zuten Pisandro eta beste bat bidaltzea Atenastik enbaxadore gisa, Altzibiadesen itzuleraz eta demokrazia kentzeaz eta Tisafernes Atenastarren lagun egiteaz arduratu zitezen.

50.– Frinikok ikusi zuenean Altzibiadesen itzulera aztertuko zutela eta atenastarrek hori onartuko zutela, erabat izuturik haren kontra hitz egin zuelako –Altzibiadesek, itzuliz gero, gaizki tratatuko zuelakoan beraren itzulera oztopatzen ibiltzearren–, hurrengo ihesbidea asmatu zuen. Astiokori, oraindik Miletotik hur zegoen lazedemondarren almirantea-ri, isilpeko komunikazio bat bidali zion jakinarazten Altzibiades bere egoerari azpijana egiten ari zela Tisafernes atenastarren adiskide eginenez, eta gainerako guztia zehatz-mehatz azalduz; esaten zion, halaber, barkagarria zela etsai baten kontra azpilanean aritzea, nahiz eta norbere hiriaren kaltetan izan.

Astiokori burutik ere ez zitzaion pasatu Altzibiadesen kontrako mendekurik hartzerik, batez ere eskura ez zeukanean; baina Magnesiarra joan zen Altzibiades eta Tisafernes ikustera; Samostik bidalitako mezuei buruz egin zuen hitz, euren edukia salatu zuen eta, esaten denez, Tisafernesen alde jarri zen onura pertsonalagatik gai hori eta gainerakoak aztertzerakoan; horrexegatik, hain zuzen ere, agertzen zen ahulago soldata osoa ordaintzeko erabakiaren kontra ere.

Altzibiadesek berehala bidali zizkien gutunak agintariei Samosera, Friniko salatzen egin zuenagatik eta heriotzara zigortzeko eskatzen. Frinikok, asaldatuta eta salaketagatik benetako arriskuan, beste gutun

ἐκρύφθη καὶ νῦν ὅτι ὅλον τὸ στράτευμα τὸ τῶν Ἀθηναίων ἐτοῖμος εἶη τὸ ἐν τῇ Σάμῳ παρασχεῖν αὐτοῖς διαφθεῖραι, γράψας καθ' ἕκαστα, ἀτειχίστου οὔσης Σάμου, ᾧ ἂν τρόπῳ αὐτὰ πράξειε, καὶ ὅτι ἀνεπίφθονόν οἱ ἤδη εἶη περὶ τῆς ψυχῆς δι' ἐκείνους κινδυνεύοντι καὶ τοῦτο καὶ ἄλλο πᾶν δοῦναι μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν ἐχθίστων αὐτὸν διαφθαρῆναι. ὁ δὲ Ἀστύοχος μηνύει καὶ ταῦτα τῷ Ἀλκιβιάδῃ.

[51] Καὶ ὡς προήσθετο αὐτὸν ὁ Φρυνίχος ἀδικοῦντα καὶ ὅσον οὐ παροῦσαν ἀπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου περὶ τούτων ἐπιστολήν, αὐτὸς προφθάσας τῷ στρατεύματι ἐξάγγελος γίνεται ὡς οἱ πολέμοι μέλλουσιν ἀτειχίστου οὔσης τῆς Σάμου καὶ ἅμα τῶν νεῶν οὐ πασῶν ἔνδον ὁρμουσῶν ἐπιθήσεσθαι τῷ στρατοπέδῳ, καὶ ταῦτα σαφῶς πεπυσμένος εἶη, καὶ χρῆναι τειχίζειν τε Σάμον ὡς τάχιστα καὶ τᾶλλα ἐν φυλακῇ ἔχειν· ἐστρατήγει δὲ καὶ κύριος ἦν αὐτὸς πράσων ταῦτα. καὶ οἱ μὲν τὸν τειχισμόν τε παρεσκευάζοντο καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου, καὶ ὡς μέλλουσα, Σάμος θᾶσσον ἐτειχίσθη· αἱ δὲ παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπιστολαὶ οὐ πολὺ ὕστερον ἦκον ὅτι προδίδοται τε τὸ στράτευμα ὑπὸ Φρυνίχου καὶ οἱ πολέμοι μέλλουσιν ἐπιθήσεσθαι. δόξας δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ πιστὸς εἶναι, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων προειδῶς τῷ Φρυνίχῳ ὡς ξυνειδῶτι κατ' ἔχθραν ἀνατιθέναι, οὐδὲν ἔβλαψεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ξυνεμαρτύρησε μᾶλλον ταῦτα ἐσαγγείλας.

[52] Μετὰ δὲ τοῦτο Ἀλκιβιάδης μὲν Τισσαφέρην παρεσκεύαζε καὶ ἀνέπειθεν ὅπως φίλος ἔσται τοῖς Ἀθηναίοις, δεδιότα μὲν τοὺς Πελοποννησίους, ὅτι πλέοσι ναυσὶ τῶν Ἀθηναίων παρῆσαν, βουλόμενον δὲ ὅμως, εἰ δύναϊτό πως, πεισθῆναι, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐν τῇ Κνίδῳ διαφορὰν περὶ τῶν Θηριμένους σπονδῶν ἦσθετο τῶν Πελοποννησίων (ἤδη γὰρ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐν τῇ Ῥόδῳ ὄντων αὐτῶν ἐγεγένητο)· ἐν ἣ τὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου λόγον πρότερον εἰρημένον περὶ τοῦ ἐλευθεροῦν τοὺς Λακεδαιμονίους τὰς ἀπάσας πόλεις ἐπληθήθυσεν ὁ Λίχας, οὐ φάσκων ἀνεκτὸν εἶναι ξυγκεῖσθαι κρατεῖν βασιλέα τῶν πόλεων ὧν ποτὲ καὶ πρότερον ἢ αὐτὸς ἢ οἱ πατέρες ἦρχον. καὶ ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης, ἅτε περὶ μεγάλων ἀγωνιζόμενος, προθύμως τὸν Τισσαφέρην θεραπεύων προσέκειτο·

bat bidali zion Astiokori aurreko idazkien sekretua ondo gorde ez zuelako agiraka eginez, eta gehituz orduan Samosko armada atenastar osoa desagiteko ahalbidea eskaintzeko prest zegoela, zehatz-mehatz azalduz nola egin zezakeen hori, Samosek ez zeukalako harresirik; gehitzen zion, era berean, haien erruz bere bizitza arriskuan zegoenean, bere etsairik handienen eskuan erori baino lehenago, hori eta beste edozein gauza egitea errugabea zela. Eta Astiokok hori ere Altzibiadesi esan zion.

51.– Friniko, Astioko ez zitzaiola leiala eta gertaera horiei buruzko Altzibiadesen gutun bat heltzear zegoela sumatzen zuenez, bera aurreratu zen eta tropei esan zien etsaiak eraso joko zuela, Samosek harresirik ez zeukala aprobeztatuta eta ontzi guztiak barruan ainguratuta ez zeudelako; berri horren ziurtasun osoa zeukala eta, beraz, Samos ahal zenik eta azkarren gotortu behar zela, eta gainerakoak ere zainduta jarri. Gainera, bera jenerala zenez, hori egiteko botere osoa zeukan.

Haiek gotortzen lanak egiten hasi ziren, eta Samos, gotortua izatea aurreikusita zegoen arren, epea baino azkarrago gotortu zuten. Zerbait beluxeago heldu ziren Altzibiadesen gutunak, esaten Frinikok armada traizionatu zuela eta etsaiak erasoko zutela. Baina uste zenez Altzibiades ez zela sinesgarria, eta Friniko bere etsaia zelako salatzen zuela konplizitatez, etsaiaren planak aurretiaz jakiteagatik Frinikori ez zitzaion kalterik egin; alderantziz, informazio bereko Altzibiadesen berbak Frinikoren aldeko lekukotzat hartu ziren.

52.– Gertaera horien ostean, Altzibiades Tisafernes prestatzen eta konbentzitzen saiatu zen atenastarren adiskide egin zedin, horretarako aukeraren bat izanez gero, Tisafernesek peloponesoarren kontra zeuzkan errezeloez baliatuta, han atenastarrek baino ontzi gehiago baitzeukaten, eta aprobeztatuta, era berean, Tisafernesek berenez ere konbentzituia izatea nahi zuela, batez ere Altzibiadesek Knidon, Terimenesekin egindako hitzarmenak zirela-eta, peloponesoarrekin izan zituen desadostasunen berri izan zuenean; izan ere, hori Rodasen egon zirenean gertatu baitzen.

Lazedemondarrek hiri guztiak askatuko zituztela Altzibiadesek lehenago esandako hitzak une hartan berretsi zituen Likasek, esan baitzuen onartezina zela sinatzea hitzarmen bat, zeinen indarrez erregea izango zen lehenagoko uneren batean berak edo bere asabek gobernatu zuten hirien jauna.

[53] Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Πεισάνδρου πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἀποσταλέντες ἐκ τῆς Σάμου ἀφικόμενοι ἐς τὰς Ἀθήνας λόγους ἐποιούντο ἐν τῷ δήμῳ κεφαλαιούντες ἐκ πολλῶν, μάλιστα δὲ ὡς ἐξείη αὐτοῖς Ἀλκιβιάδην καταγαγοῦσι καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον δημοκρατούμενοις βασιλέα τε ξύμμαχον ἔχειν καὶ Πελοποννησίων περιγενέσθαι. ἀντιλεγόντων δὲ πολλῶν καὶ ἄλλων περὶ τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν Ἀλκιβιάδου ἅμα ἐχθρῶν διαβοώντων ὡς δεινὸν εἶη εἰ τοὺς νόμους βιασάμενος κάτεισι, καὶ Εὐμολπιδῶν καὶ Κηρύκων περὶ τῶν μυστικῶν δι' ἅπερ ἔφυγε μαρτυρομένων καὶ ἐπιθιαζόντων μὴ κατάγειν, ὁ Πείσανδρος παρελθὼν πρὸς πολλὴν ἀντιλογίαν καὶ σχετλιασμὸν ἡρώτα ἓνα ἕκαστον παράγων τῶν ἀντιλεγόντων, εἴ τινα ἐλπίδα ἔχει σωτηρίας τῇ πόλει, Πελοποννησίων ναῦς τε οὐκ ἐλάσσους σφῶν ἐν τῇ θαλάσῃ ἀντιπρώρους ἐχόντων καὶ πόλεις ξυμμαχίδας πλείους, βασιλέως τε αὐτοῖς καὶ Τισσαφέρνους χρήματα παρεχόντων, σφίσι τε οὐκέτι ὄντων, εἰ μὴ τις πείσει βασιλέα μεταστῆναι παρὰ σφῶς. ὁπότε δὲ μὴ φαῖεν ἐρωτώμενοι, ἐνταῦθα δὴ σαφῶς ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι 'τοῦτο τοίνυν οὐκ ἔστιν ἡμῖν γενέσθαι, εἰ μὴ πολιτεύσομεν τε σωφρονέστερον καὶ ἐς ὀλίγους μᾶλλον τὰς ἀρχὰς ποιήσομεν, ἵνα πιστεύῃ ἡμῖν βασιλεύς, καὶ μὴ περὶ πολιτείας τὸ πλέον βουλευέσομεν ἐν τῷ παρόντι ἢ περὶ σωτηρίας (ὕστερον γὰρ ἐξέσται ἡμῖν καὶ μεταθέσθαι, ἢν μὴ τι ἀρέσκη), Ἀλκιβιάδην τε κατάξομεν, ὃς μόνος τῶν νῦν οἷός τε τοῦτο κατεργάσασθαι.'

[54] Ὁ δὲ δῆμος τὸ μὲν πρῶτον ἀκούων χαλεπῶς ἔφερε τὸ περὶ τῆς ὀλιγαρχίας· σαφῶς δὲ διδασκόμενος ὑπὸ τοῦ Πεισάνδρου μὴ εἶναι ἄλλην σωτηρίαν, δείσας καὶ ἅμα ἐπελπίζων ὡς καὶ μεταβαλεῖται, ἐνέδωκεν. καὶ ἐψηφίσαντο πλεύσαντα τὸν Πείσανδρον καὶ δέκα ἄνδρας μετ' αὐτοῦ πράσσειν ὅπῃ [ἂν] αὐτοῖς δοκοίῃ ἄριστα ἔξειν τὰ τε πρὸς τὸν Τισσαφέρνην καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. ἅμα τε διαβαλόντος καὶ Φρύνιχον τοῦ Πεισάνδρου παρέλυσεν ὁ δῆμος τῆς ἀρχῆς καὶ τὸν ξυνάρχοντα Σκιρωνίδην, ἀντέπεμψαν δὲ στρατηγούς ἐπὶ τὰς ναῦς Διομέδοντα καὶ Λέοντα. τὸν δὲ Φρύνιχον ὁ Πείσανδρος φάσκων Ἰάσον προδοῦναι καὶ Ἀμόργην διέβαλεν, οὐ νομίζων ἐπιτήδειον εἶναι τοῖς πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην πρassoμένοις. καὶ ὁ μὲν Πείσανδρος τὰς τε ξυνωμοσίας, αἵπερ ἐτύγχανον

Eta Altzibiadesek, jokoan interes asko eta handiak zeuzkanez, Tisafernesenganago adeitasuna adeitasunaren gainean erakusten zuen.

53.– Pisandroekin Samostik bidalitako mezulari atenastarrek, Atenasera heldu zirenean, herriaren aurrean hitz egin zuten. Garrantzitsuena laburbilduz, esan zuten Pertiako erregea aliatutzat izan zezaketela eta peloponesoarrak bentzutu, baldin Altzibiades desterrutik itzultzeko baimena eman eta erregimen demokratiko berdina mantentzen ez bazuten.

Baina demokraziari zegokion horretan asko kontra zeudenez, Altzibiadesen etsaiek oihuka esaten zuten izugarria litzatekeela legeak hautsi zituen bat itzultzea; eumolpida eta zerize apaizak Misterioen alde ateraziren –hura atzerriratzearen arrazoa hain zuzen ere– eta jainkoei eskatzen zieten ez zezatela Altzibiades ekarri. Hala ere, Pisandro, protesta eta deitore ugarioi aurre eginez, kontra zegoen bakoitzari galdetzen hasi zitzaion ea hiria salbatzeko zein itxaropen zeukaten peloponesoarrei aurre egin beharra izanez gero, beraiek baino ontzi gutxiago ez zeukatenean eta, aliatu gehiago izateaz gain, erregeak eta Tisafernesek dirua ematen ziotenean, eta eurek, berriz, jadanik aliatuak ez zeukatenean, behintzat erregea konbentzitzen ez bazuten beraien alde jartzeko. Galdetuek ezetz esaten ziotenean, orduan argi eta garbi esaten zien: «Izan ere, ez dago salbaziorik erregimen zuhur bat ez badugu eta karguak lehenasunez lagun gutxi batzuei ematen ez badizkiegu, Pertiako erregeak gudan konfiantza izan dezan. Oraingo egoeran ezin diogu erregimen politikoari salbazioari baino garrantzi handiagoa eman; irabazi eta gero, gustatzen ez zaigun guztia aldatu ahal izango dugu, baina orain Altzibiades ekarri behar dugu, bera delako salbazioa lor dezakeen bakarra».

54.– Herriak, entzuten ari zen bitartean, hasieran gaizki hartu zuen oligarkiaren aukera, baina Pisandrok argi eta garbi azaldu zionez beste salbaziorik ez zegoela, amore eman zuen, geroago alda zezaketenentz beldurraren eta aldatzeko gai izatearen itxaropenaren arteko zalantzan.

Eta erabaki zuten Pisandro bidaltzea beste hamar lagunek lagunduta, Tisafernesekin eta Altzibiadesekin negoziatzeko ondoen uste zuten moduan. Gainera, Pisandrok Friniko salatu zuenez, herriak agintetik kendu zuen, Eszironides bere kidearekin batera. Eta horien ordeztz Dio-medonte eta Leon bidali zituen ontzien buru izateko. Pisandrok Friniko salatu zuen argudiatuz Iaso eta Amorges entregatu zituela, uste zuelako ez zela komeni Altzibiadesekin trataturik izatea.

πρότερον ἐν τῇ πόλει οὔσαι ἐπὶ δίκαις καὶ ἀρχαῖς, ἀπάσας ἐπελθὼν καὶ παρακελευσάμενος ὅπως ξυστραφέντες καὶ κοινῇ βουλευσάμενοι καταλύσουσι τὸν δῆμον, καὶ τᾶλλα παρασκευάσας ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ὥστε μηκέτι διαμέλλεσθαι, αὐτὸς μετὰ τῶν δέκα ἀνδρῶν τὸν πλοῦν ὡς τὸν Τισσαφέρνην ποιεῖται.

[55] Ὁ δὲ Λέων καὶ ὁ Διομέδων ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι ἀφιγμένοι ἤδη ἐπὶ τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς ἐπίπλουν τῇ Ῥόδῳ ἐποιήσαντο. καὶ τὰς μὲν ναῦς καταλαμβάνουσιν ἀνελκυσμένας τῶν Πελοποννησίων, ἐς δὲ τὴν γῆν ἀπόβασιν τινα ποιησάμενοι καὶ τοὺς προσβοηθήσαντας Ῥοδίων νικήσαντες μάχῃ ἀπεχώρησαν ἐς τὴν Χάλκην, καὶ τὸν πόλεμον ἐντεῦθεν μᾶλλον <ῆ> ἐκ τῆς Κῷ ἐποιοῦντο· εὐφυλακτότερα γὰρ αὐτοῖς ἐγίνετο, εἴ ποί ἀπαίροι τὸ τῶν Πελοποννησίων ναυτικόν. Ἦλθε δ' ἐς τὴν Ῥόδον καὶ Ξενοφαντίδας Λάκων παρὰ Πεδάριτου ἐκ Χίου, λέγων ὅτι τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηναίων ἤδη ἐπιτετέλεσται, καὶ εἰ μὴ βοηθήσουσι πάσαις ταῖς ναυσίν, ἀπολεῖται τὰ ἐν Χίῳ πράγματα. οἱ δὲ διενοοῦντο βοηθήσειν. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Πεδάριτος αὐτός τε καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἐπικουρικὸν ἔχων καὶ τοὺς Χίους πανστρατιᾷ προσβαλὼν τῶν Ἀθηναίων τῷ περὶ τὰς ναῦς ἐρύματι αἰρεῖ τέ τι αὐτοῦ καὶ νεῶν τινῶν ἀνελκυσμένων ἐκράτησεν· ἐπεκβοηθησάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τρεψαμένων τοὺς Χίους πρῶτους νικᾶται καὶ τὸ ἄλλο τὸ περὶ τὸν Πεδάριτον, καὶ αὐτὸς ἀποθνήσκει καὶ τῶν Χίων πολλοὶ καὶ ὅπλα ἐλήφθη πολλά.

[56] Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ μὲν Χιοὶ ἔκ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπολιορκοῦντο καὶ ὁ λιμὸς αὐτόθι ἦν μέγας· οἱ δὲ περὶ τὸν Πείσανδρον Ἀθηναίων πρέσβεις ἀφικόμενοι ὡς τὸν Τισσαφέρνην λόγους ποιοῦνται περὶ τῆς ὁμολογίας. Ἀλκιβιάδης δέ (οὐ γὰρ αὐτῷ πάνυ τὰ ἀπὸ Τισσαφέρνης βέβαια ἦν, φοβούμενος τοὺς Πελοποννησίους μᾶλλον καὶ ἔτι βουλομένου, καθάπερ καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐδιδάσκετο, τριβεῖν ἀμφοτέρους) τρέπεται ἐπὶ τοιόνδε εἶδος ὥστε τὸν Τισσαφέρνην ὡς μέγιστα αἰτοῦντα παρὰ τῶν Ἀθηναίων μὴ ξυμβῆναι. δοκεῖ δέ μοι καὶ ὁ Τισσαφέρνης τὸ αὐτὸ βουλευθῆναι, αὐτὸς μὲν διὰ τὸ δέος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, ἐπειδὴ ἑώρα ἐκείνον καὶ ὡς οὐ ξυμβησείοντα, δοκεῖν τοῖς Ἀθηναίοις

Pisandrok herrian aurretik zeuden konjuratu talde guztiak bisitatu zituen prozesuen eta karguen hauteskundeen ardura har zezaten, eta demokrazia botatzeko bat egin eta ados jar zitezen adoretu zituen; zegoen egoerari buruz beste neurri batzuk hartu ondoren, atzerakuntzarik egon ez zedin, hamar gizonek lagunduta, itsasoz joan zen segituan Tisafernes ikustera.

55.– Diomedonte eta Leon ontzien kargu hartzera heldu ostean, negu berean, Rodasen kontrako espedizio bat egin zuten. Peloponesoko ontziak porturatuta aurkitu zituzten; lehorreratze bat egin eta peloponesoarrak defendatzera etorri ziren rodastarrak bentzutu zituzten eta Kalakara erretiratu ziren, euren gerra operazioen basetzat Kos baino sarriago erabiltzen hasi baitziren hura, handik errazago zaintzen zelako Peloponesoko ontzidia, hartzen zuen norabidea dena delakoa izan.

Lakoniako Jenofantidas ere Rodasera joan zen, Kiostik Pedaritok bidalita, Atenastarrek harresia jada amaiturik zeukatenez, ontzi guztiekin etortzen ez baziren, Kios galduta zegoela jakinaraztera. Eta hauek laguntzera joatea erabaki zuten. Bitartean Pedaritok bere tropa laguntzaileekin eta kiostarrekin batera ontziak babesten zituen harresiaren kontra eraso bat jo eta zati baten jabe egitea lortu zuen, eta portuan zeuden ontzi batzuk harrapatu; baina laguntzera joan ziren atenastarrek, lehenengo kiostarrak ihesean jarri ondoren, Pedaritoren agindupean zeuden gainerako tropak ere bentzutu zituzten. Pedarito bera eta kiostar asko hil zituzten eta arma ugari hartu.

56.– Gertaera horien ostean, kiostarrak lehen baino setio osoagoa jasaten hasi ziren lehorrez eta itsasoz, eta gosea areagotu zen. Bitartean Pisandoren taldeko mezulariek, Tisafernesengana heldurik, hitzarmenari buruzko elkarrizketak izan zituzten.

Altzibiadesek, Tisafernes aldetik benetako ziurtasun osorik ez zeukanek –zeren honek, peloponesoarren beldurrago bazen ere, nahiago baitzuen bi lehiakideak elkarren kontra ahulduz joan zitezen, Altzibiadesen beraren irakaspenei jarraituz–, honako aitzakia hau erabili zuen, hots, Tisafernes ez zela adostasunera heltzen, atenastarrengandik ahal zenik eta gehien lortzea nahi zuelako.

Nire ustez, Tisafernesek asmo bera zeukan buruan, nahiz eta beldurratik izan; Altzibiadesek, oster, ikusten zuenez Tisafernesek hitzarmenik ez zuela nahi baldintza on horietan ere, atenastarren aurrean

ἐβούλετο μὴ ἀδύνατος εἶναι πείσσαι, ἀλλ' ὥς πεπεισμένῳ Τισσαφέρνει καὶ βουλομένῳ προσχωρήσαι τοὺς Ἀθηναίους μὴ ἱκανὰ δίδοναι. ἤτει γὰρ τοσαῦτα ὑπερβάλλων ὁ Ἀλκιβιάδης, λέγων αὐτὸς ὑπὲρ παρόντος τοῦ Τισσαφέρνους, ὥστε τὸ τῶν Ἀθηναίων, καίπερ ἐπὶ πολὺ ὅτι αἰτοίῃ ξυγχωρούντων, ὅμως αἴτιον γενέσθαι Ἰωνίαν τε γὰρ πᾶσαν ἡξίου δίδοσθαι καὶ αὐθις νήσους τε τὰς ἐπικειμένας καὶ ἄλλα, οἷς οὐκ ἐναντιουμένων τῶν Ἀθηναίων τέλος ἐν τῇ τρίτῃ ἤδη ξυνόδῳ, δείσας μὴ πάνυ φωραθῇ ἀδύνατος ὢν, ναῦς ἡξίου ἑᾶν βασιλέα ποιεῖσθαι καὶ παραπλεῖν τὴν ἑαυτοῦ γῆν ὅπῃ ἂν καὶ ὅσαις ἂν βούληται. ἐνταῦθα δὴ οὐκέτι ... ἀλλ' ἄπορα νομίσαντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐξηπατήσθαι, δι' ὀργῆς ἀπελθόντες κομίζονται ἐς τὴν Σάμον.

[57] Τισσαφέρνης δὲ εὐθὺς μετὰ ταῦτα καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι παρέρχεται ἐς τὴν Καῦνον, βουλόμενος τοὺς Πελοποννησίους πάλιν τε κομίσαι ἐς τὴν Μίλητον καὶ ξυνθήκας ἔτι ἄλλας ποιησάμενος, ἃς ἂν δύνηται, τροφὴν τε παρέχειν καὶ μὴ παντάπασιν ἐκπεπολεμῶσθαι, δεδιὼς μὴ, ἣν ἀπορῶσι πολλαῖς ναυσὶ τῆς τροφῆς, ἢ τοῖς Ἀθηναίοις ἀναγκασθέντες ναυμαχεῖν ἡσσηθῶσιν ἢ κενωθείσων τῶν νεῶν ἄνευ ἑαυτοῦ γένηται τοῖς Ἀθηναίοις ἃ βούλονται. ἔτι δὲ ἐφοβεῖτο μάλιστα μὴ τῆς τροφῆς ζητήσῃ πορθήσωσι τὴν ἡπειρον. πάντων οὖν τούτων λογισμῷ καὶ προνοίᾳ, ὥσπερ ἐβούλετο ἐπανισοῦν τοὺς Ἑλλήνας πρὸς ἀλλήλους, μεταπεμψάμενος οὖν τοὺς Πελοποννησίους τροφὴν τε αὐτοῖς δίδωσι καὶ σπονδὰς τρίτας τάσδε σπένδεται.

[58] Τρίτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει Δαρείου βασιλεύοντος, ἐφορεύοντος δὲ Ἀλεξιππίδα ἐν Λακεδαίμονι, ξυνθήκαι ἐγένοντο ἐν Μαιάνδρου πεδίῳ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ξυμμάχων πρὸς Τισσαφέρνην καὶ Ἰεραμένη καὶ τοὺς Φαρνάκου παῖδας περὶ τῶν βασιλέως πραγμάτων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ξυμμάχων. χώραν τὴν βασιλέως, ὅση τῆς Ἀσίας ἐστὶ, βασιλέως εἶναι καὶ περὶ τῆς χώρας τῆς ἑαυτοῦ βουλευέτω βασιλεὺς ὅπως βούλεται. Λακεδαιμονίους δὲ καὶ τοὺς ξυμμάχους μὴ ἰέναι ἐπὶ χώραν τὴν βασιλέως ἐπὶ κακῷ μηδενί, μηδὲ βασιλέα ἐπὶ τὴν Λακεδαιμονίων χώραν μηδὲ τῶν ξυμμάχων ἐπὶ κακῷ μηδενί. ἦν δὲ τις

itxura honekin agertu gura zuen: konbentzitzeko ahalmenik ez zeukala barik, Tisafernes konbentzituri egon arren eta euren alde jartzeko gogoa bazuen ere, atenastarrek ez ziotela behar beste eskaintzen.

Izan ere, bertan presente zegoen Tisafernesen izenean hitz egiten zue-nean honen eskakizunak hainbeste gehitzen zituen non, atenastarrek eskatzen zuten guztiari baietza eman arren ere, desadostasunaren errua atenastarrek eurek omen zeukaten. Jonia osoa ematea nahi zuen, eta beste batzar batean, inguruetakoa uharteak eta beste kontzesio batzuk; eta atenastarrak horiek ere emateko prest agertu zirenez, azkenean, hirugarren batzar batean, bere ezintasuna benetan argi gera zedin beldur, eskatu zuen Pertiako erregeari baimena emateko ontzidia egin eta inperioko itsasertz guztietatik zehar nabiga zezan, hark nahi zuen nonahi eta noiznahi. Orduan, atenastarrak, usterik hori ezinezkoa zela, eta Altzibiadesek iruzur egin ziela, haserre bizian batzarretik atera eta Samosera joan ziren.

57.— Gertaera horiek izan eta berehala, negu berean oraindik, Tisafernes Kaunora joan zen peloponesoarrak Miletora berriro ekartzeko asmoz ahal zituen hitzarmen berriak sinatu ostean, janaria eman eta eurekin guztiz etsai bihurtzeari itzuriz, beldur baitzen, ontzi ugari haientzat janari nahikorik ez bazeukaten, borrokan egin beharra izan eta atenastarrek bentzutuko zituztela, edo tripulazioak galdu eta orduan atenastarrek nahi zutena bere laguntzarik barik erdietsiko zutela; baina oraindik beldur gehiago zion kontinentean janari bila harrapaketak egiteari. Beraz, kalkulatu eta aurreikuspen horiekin guztiekin, heleniarrak euren artean berdinak izateko zeukan asmoari eutsita, peloponesoarrei etorritarazi ostean, hornikuntzak eman zizkien, eta hirugarren itun hau zinatuz.

58.— «Darioaren erregealdiaren hamahirugarren urtean, Espartako efora Alexipidas zela, itun bat egin zuten Meandroko ordekan lazedemondarrek eta euren aliatuek alde batetik eta Tisafernesek, Hieraminek eta Farnazesen semeek bestetik erregearen arazoei eta lazedemondarren eta euren aliatuenei buruz.

«Asian kokaturiko Erregearen herrialdea, erregearena da; eta bere lurralde horren gainean erregeak erabakitzen du berak nahi duen eran.

«Lazedemondarrek eta euren aliatuak ez dira joango erregearen lurraldera kalte egitera, eta era berean, erregea ere ez da joango lazedemondarren edo euren aliatuen lurraldera kalte egitera.

Λακεδαιμονίων ἢ τῶν ξυμμάχων ἐπὶ κακῷ ἢ ἐπὶ τὴν βασιλέως χώραν, Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους κωλύειν· καὶ ἦν τις ἐκ τῆς βασιλέως ἢ ἐπὶ κακῷ ἐπὶ Λακεδαιμονίους ἢ τοὺς ξυμμάχους, βασιλεὺς κωλύετω. τροφὴν δὲ ταῖς ναυσὶ ταῖς νῦν παρούσαις Τισσαφέρην παρέχειν κατὰ τὰ ξυγκείμενα μέχρι ἂν αἱ νῆες αἱ βασιλέως ἔλθωσιν· Λακεδαιμονίους δὲ καὶ τοὺς ξυμμάχους, ἐπὶ αἱ βασιλέως νῆες ἀφίκωνται, τὰς ἑαυτῶν ναῦς, ἣν βούλωνται, τρέφειν ἐφ' ἑαυτοῖς εἶναι. ἦν δὲ παρὰ Τισσαφέρην λαμβάνειν ἐθέλωσι τὴν τροφὴν, Τισσαφέρην παρέχειν, Λακεδαιμονίους δὲ καὶ τοὺς ξυμμάχους τελευτῶντος τοῦ πολέμου τὰ χρήματα Τισσαφέρνει ἀποδοῦναι ὅποσα ἂν λάβωσιν. ἐπὶ αἱ βασιλέως νῆες ἀφίκωνται, αἱ τε Λακεδαιμονίων νῆες καὶ αἱ τῶν ξυμμάχων καὶ αἱ βασιλέως κοινῇ τὸν πόλεμον πολεμούντων καθ' ὅτι ἂν Τισσαφέρνει δοκῇ καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις, ἦν δὲ καταλύειν βούλωνται πρὸς Ἀθηναίους, ἐν ὁμοίῳ καταλύεσθαι.'

[59] Αἱ μὲν σπονδαὶ αὗται ἐγένοντο, καὶ μετὰ ταῦτα παρεσκευάζετο Τισσαφέρνης τάς τε Φοινίσσας ναῦς ἄξων, ὥσπερ εἴρητο, καὶ τὰλλα ὅσαπερ ὑπέσχετο, καὶ ἐβούλετο παρασκευαζόμενος γοῦν δηλὸς εἶναι

[60] Βοιωτοὶ δὲ τελευτῶντος ἤδη τοῦ χειμῶνος Ὠρωπὸν εἶλον προδοσίᾳ, Ἀθηναίων ἐμφρουρούντων. ξυνέπραξαν δὲ Ἑρετριῶν τε ἄνδρες καὶ αὐτῶν Ὠρωπίων, ἐπιβουλευόντες ἀπόστασιν τῆς Εὐβοίας· ἐπὶ γὰρ τῇ Ἑρετρίᾳ τὸ χωρίον ὃν ἀδύνατα ἦν Ἀθηναίων ἐχόντων μὴ οὐ μεγάλα βλάπτειν καὶ Ἑρέτριαν καὶ τὴν ἄλλην Εὐβοίαν. ἔχοντες οὖν ἤδη τὸν Ὠρωπὸν ἀφικνοῦνται ἐς Ῥόδον οἱ Ἑρετριῆς, ἐπικαλούμενοι ἐς τὴν Εὐβοίαν τοὺς Πελοποννησίους. οἱ δὲ πρὸς τὴν τῆς Χίου κακουμένης βοήθειαν μᾶλλον ὥρμητο, καὶ ἄραντες πάσαις ταῖς ναυσὶν ἐκ τῆς Ῥόδου ἔπλεον. καὶ γενόμενοι περὶ τὸ Τριόπιον καθορῶσι τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς πελαγίας ἀπὸ τῆς Χάλκης πλεούσας· καὶ ὥς οὐδέτεροι ἀλλήλοις ἐπέπλεον, ἀφικνοῦνται οἱ μὲν ἐς τὴν Σάμον, οἱ δὲ ἐς τὴν Μίλητον, καὶ ἐὼρων οὐκέτι ἄνευ ναυμαχίας οἷόν τε εἶναι ἐς τὴν Χίον βοηθῆσαι. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα οὗτος, καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

«Lazedemondarren bat edo euren aliaturen bat erregearen lurraldera badoa kalte egitera, lazedemondarrek eta euren aliatuek eragotziko dute; eta erregearen lurraldekoren bat lazedemondarren edo euren aliatuen kontra badoa kalte egitera, erregeak eragotziko du.

«Tisafernesek hornituko ditu orain dauden ontziak itunduaren arabera erregearen ontziak heldu arte. Erregearen ontziak heltzen direnean, lazedemondarrek eta euren aliatuek euren ontziak hornituko dituzte, nahi badute, euren kontura, baina Tisafernesek hornitzea nahi badute Tisafernesek hornituko ditu; alabaina, behin gerra amaituta, lazedemondarrek eta euren aliatuek Tisafernesi itzuliko diote hartu duten diru guztia.

«Erregearen ontziak heltzen direnean, lazedemondarren, aliatuen eta erregearen ontziek elkarrekin egingo dute gerra, Tisafernesek, lazedemondarrek eta aliatuek erabakitzen duten moduan; atenastarren kontrako gerra amaitzea nahi badute, baldintza berdinetan egingo dute».

59.— Horiexek izan ziren hitzarmenak, eta ondoren, Tisafernes Fenizia-ko ontziak ekartzeko eta agindu zuen gainerako guztia egiteko prestakizunak egiten ari zen; eta egiten ari zela jendeak ikustea nahi zuen behintzat.

60.— Negua amaitzear zegoela, beoziarrek traizioz harrapatu zuten Oropo, goarnizio atenastar bat zeukan hiria. Eubea matxinatzearen bila zebiltzan Eretriako eta Oropoko bertako batzuek ere lagundu zuten; baina Eretria meneratzen zuen plaza atenastarren esku zegoen bitartean, ezin zitekeen eragotzi Eretriari eta Eubeako gainerakoei kalte handiak egitea.

Beraz, Oropo behin harrapatuta, Eretriakoak Rodasera joan ziren peloponesoarrei Eubeara joateko gonbite egitera; baina haiek prestage zeuden Kiosi laguntza emateko eta ontzi guztiekin hara itsasoratu ziren. Triopiotik hur zeudenean, Kalkatik zetozen ontzi atenastarrak ikusi zituzten itsaso zabalean, eta ontzidietako bat ere ez zenez joan bestearren kontra, batzuk Samosera heldu ziren eta besteak Miletora; peloponesoarren orduan ulertu zuten ezin zirela joan Kiosi laguntza ematera borrokan egin barik.

Eta negu hura eta Tuzididesek idatzi zuen gerra honen hogeigarren urtea amaitu ziren.

61.— Hurrengo kanpainan, udaberria hasi zenerako, Espartako Derziliadas Helespontora bidali zuten itsasertzetik zehar lehorrez eta tropa

[61] Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους ἅμα τῷ ἦρι εὐθύς ἀρχομένῳ Δερκυλίδας τε ἀνὴρ Σπαρτιάτης στρατιὰν ἔχων οὐ πολλὴν παρεπέμφθη πεζῇ ἐφ' Ἑλλησπόντου Ἀβυδὸν ἀποστήσων (εἰσὶ δὲ Μιλησίων ἄποικοι), καὶ οἱ Χίοι, ἐν ὧσιν αὐτοῖς ὁ Ἀστύχοις ἠπόρει ὅπως βοηθήσῃ, ναυμαχῆσαι πιεζόμενοι τῇ πολιορκίᾳ ἠναγκάσθησαν. ἔτυχον δὲ ἔτι ἐν Ῥόδῳ ὄντος Ἀστύχοις ἐκ τῆς Μιλήτου Λέοντά τε ἄνδρα Σπαρτιάτην, ὃς Ἀντισθένης ἐπιβάτης ξυνεξῆλθε, τοῦτον κεκομισμένοι μετὰ τὸν Πεδαρίτου θάνατον ἄρχοντα καὶ ναῦς δώδεκα, αἱ ἔτυχον φύλακες Μιλήτου οὔσαι, ὧν ἦσαν Θούριαι πέντε καὶ Συρακόσiai τέσσαρες καὶ μία Ἀναίτις καὶ μία Μιλησία καὶ Λέοντος μία. ἐπεξεληθόντων δὲ τῶν Χίων πανδημεὶ καὶ καταλαβόντων τι ἐρυμνὸν χωρίον καὶ τῶν νεῶν αὐτοῖς ἅμα ἕξ καὶ τριάκοντα ἐπὶ τὰς τῶν Ἀθηναίων δύο καὶ τριάκοντα ἀναγαγομένων ἐναυμάχησαν· καὶ καρτερᾶς γενομένης ναυμαχίας οὐκ ἔλασσαν ἔχοντες ἐν τῷ ἔργῳ οἱ Χίοι καὶ οἱ ξύμμαχοι (ἦδη γὰρ καὶ ὁπὲ ἦν) ἀνεχώρησαν ἐς τὴν πόλιν.

[62] Μετὰ δὲ τοῦτο εὐθύς τοῦ Δερκυλίδου πεζῇ ἐκ τῆς Μιλήτου παρεξεληθόντος Ἀβυδος ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ ἀφίσταται πρὸς Δερκυλίδαν καὶ Φαρνάβαζον, καὶ Λάμψακος δυοῖν ἡμέραιν ὕστερον. Στρομβιχίδης δὲ ἐκ τῆς Χίου πυθόμενος κατὰ τάχος βοηθήσας ναυσὶν Ἀθηναίων τέσσαρσι καὶ εἴκοσιν, ὧν καὶ στρατιώτιδες ἦσαν ὀπλίτας ἄγουσαι, ἐπεξεληθόντων τῶν Λαμψακηνῶν μάχῃ κρατήσας καὶ αὐτοβοεὶ Λάμψακον ἀτείχιστον οὔσαν ἐλὼν, καὶ σκευὴ μὲν καὶ ἀνδράποδα ἀρπαγὴν ποιησάμενος, τοὺς δ' ἐλευθέρους πάλιν κατοικίσας, ἐπ' Ἀβυδὸν ἦλθεν. καὶ ὥς οὔτε προσεχώρουν οὔτε προσβάλλων ἐδύνατο εἶναι, ἐς τὸ ἀντιπέρασ τῆς Ἀβύδου ἀποπλεύσας Σηστὸν πόλιν τῆς Χερσονήσου, ἣν ποτε Μῆδοι εἶχον, καθίστατο φρούριον καὶ φυλακὴν τοῦ παντὸς Ἑλλησπόντου.

[63] Ἐν τούτῳ δὲ οἱ Χιοὶ τε θαλασσοκράτορες μᾶλλον ἐγένοντο καὶ οἱ ἐν τῇ Μιλήτῳ καὶ ὁ Ἀστύχοις πυθόμενος τὰ περὶ τῆς ναυμαχίας καὶ τὸν Στρομβιχίδην καὶ τὰς ναῦς ἀπεληλυθότα ἐθάρσεν. καὶ παραπλεύσας δυοῖν νεοῖν Ἀστύχοις ἐς Χίον κομίζει αὐτόθεν τὰς ναῦς καὶ ξυμπάσαις ἤδη ἐπίπλουν ποιεῖται ἐπὶ τὴν Σάμον· καὶ ὥς αὐτῷ διὰ τὸ ἀλλήλοις ὑπόπτως ἔχειν οὐκ ἀντανήγοντο, ἀπέπλευσε πάλιν ἐς τὴν Μίλητον. Ὑπὸ

askorik barik, Albido, Miletoren kolonia, matxinatzen saia zedin. Bitartean kiostarrak, setioarekin unatuta, itsas borroka egitera beharturik aurkitzen ziren, baina Astiokok, berriz, laguntzera etortzeko zailtasunak zituen.

Eta orduan gertatu zen ezen, Astioko oraindik Rodasen zegoela, Pedaritoren heriotzaren ostean Leoni, Antistenesekin Mileton zaintzen zeuden hamabi ontzietan itsas bidaia egin zuen espartarrari, Miletotik etorrarazi ziotela komandante izateko. Ontzi horietako bost turriarrak ziren, lau Sirakusakoak, bat Aneakoa, beste bat Milesiakoa eta beste bat Leonena berarena.

Orduan kiostarrak, indar guztiak bilduta egin zuten irteera batean, leku malkartsu batez jabetu ziren, euren hogeita hamasei ontziekin atenastarren hogeita hamabi ontziren kontra joan eta borrokatzen ari ziren bitartean. Borrokaldi gogor bat izan ondoren, non parterik txarrena ez zuten jasan, kiostarrak eta euren aliatuak hirira erretiratu ziren, gautzen zegoelako.

62.— Gertaera horietatik behingoan, Derzilidas, itsasertzari jarraituz Miletora heldu zenez, Abido Derzilidasen eta Farnabazoren aldera pasatu zen, eta bi egun geroago Lanpsakok gauza bera egin zuen. Estronbikidesek horren berri izan zuenean, Kiostik berehala joan zen hura defendatzera hogeita lau ontzirekin, hoplitak garraiatzen zituzten banaka batzuk tartean. Aurre egin zieten Lanpsakoko batzuk borroka batean bentzutu eta gero, Lanpsako, harresirik gabea, lehenengo erasoaldian hartu ostean, trasteak eta gizonak hartu zituen, libreak askatu eta Sestora joan zen —hiri hori Traziako Kersonesokoa da, Abidoren aurreaurrean kokatua, eta arestian mediarrek okupatu zutena—, eta han Helesponto osoa zaintzeko ardura eman zion goarnizio bat utzi zuen.

63.— Kiostarrek, bitartean, nagusitza handiagoa lortu zuten itsasoan, eta Astioko eta Miletokoak animatu egin ziren itsas borrokaren berri izan eta Estronbikidesek ontziekin alde egin zuela jakin zutenean. Astioko bi ontzirekin joan zen Kiosera eta ontzidia handik erretiratu zuen. Ontzi guztiak bildu zirenean, espedizio bat egin zuen Samosen kontra; baina atenastarrak ez zitzaizkionez atera borrokara, haien barne mesfidantzengatik, Miletora itzuli zen.

Sasoi berean, edo lehenago oraindik, demokrazia atenastarra kenduta zegoen, zeren, Pisandroekin joan ziren mezulariak Samosera heldu

γὰρ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἔτι πρότερον ἢ ἐν ταῖς Ἀθήναις δημοκρατία κατελέλυτο. ἐπειδὴ γὰρ οἱ περὶ τὸν Πείσανδρον πρέσβεις παρὰ τοῦ Τισσαφέρους ἐς τὴν Σάμον ἦλθον, τά τε ἐν αὐτῷ τῷ στρατεύματι ἔτι βεβαιότερον κατέλαβον καὶ αὐτῶν τῶν Σαμίων προτρέψαντο τοὺς δυνατωτάτους ὥστε πειρᾶσθαι μετὰ σφῶν ὀλιγαρχηθῆναι, καίπερ ἐπαναστάντας αὐτοὺς ἀλλήλοις ἵνα μὴ ὀλιγαρχῶνται καὶ ἐν σφίσιν αὐτοῖς ἅμα οἱ ἐν τῇ Σάμῳ τῶν Ἀθηναίων κοινολογούμενοι ἐσκέψαντο Ἀλκιβιάδην μὲν, ἐπειδὴ περ οὐ βούλεται, ἔαν (καὶ γὰρ οὐκ ἐπιτήδειον αὐτὸν εἶναι ἐς ὀλιγαρχίαν ἐλθεῖν), αὐτοὺς δὲ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν, ὡς ἤδη καὶ κινδυνεύοντας, ὁρᾶν ὅτῳ τρόπῳ μὴ ἀνεθήσεται τὰ πράγματα, καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἅμα ἀντέχειν καὶ ἐσφέρειν αὐτοὺς ἐκ τῶν ἰδίων οἰκῶν προθύμως χρήματα καὶ ἦν τι ἄλλο δέη, ὡς οὐκέτι ἄλλοις ἢ σφίσιν αὐτοῖς ταλαιπωροῦντας.

[64] Παρακελευσάμενοι οὖν τοιαῦτα τὸν μὲν Πείσανδρον εὐθύς τότε καὶ τῶν πρέσβων τοὺς ἡμίσεις ἀπέστελλον ἐπ' οἴκου πράξοντας τὰ κεῖ, καὶ εἴρητο αὐτοῖς τῶν ὑπηκόων πόλεων αἷς ἂν προσσχῶσιν ὀλιγαρχίαν καθιστάναι τοὺς δ' ἡμίσεις ἐς τᾶλλα τὰ ὑπήκοα χωρία ἄλλους ἄλλη διέπεμπον, καὶ Διειτρέφῃ ὄντα περὶ Χίον, ἡρημένον δὲ ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης ἄρχειν, ἀπέστελλον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. καὶ ἀφικόμενος ἐς τὴν Θάσον τὸν δῆμον κατέλυσεν. καὶ ἀπελθόντος αὐτοῦ οἱ Θάσιοι δευτέρῳ μηνὶ μάλιστα τὴν πόλιν ἐτείχιζον, ὡς τῆς μὲν μετ' Ἀθηναίων ἀριστοκρατίας οὐδὲν ἔτι προσδεόμενοι, τὴν δ' ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἐλευθερίαν ὁσημέραι προσδεχόμενοι· καὶ γὰρ καὶ φυγὴ αὐτῶν ἔξω ἦν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδείων κατὰ κράτος ἐπρασσε ναῦς τε κομίσαι καὶ τὴν Θάσον ἀποστήσαι. ξυνέβη οὖν αὐτοῖς μάλιστα ἃ ἐβούλοντο, τὴν πόλιν τε ἀκινδύνως ὀρθοῦσθαι καὶ τὸν ἑναν τιωσόμενον δῆμον καταλελύσθαι. περὶ μὲν οὖν τὴν Θάσον τὰναντία τοῖς τὴν ὀλιγαρχίαν καθιστᾶσι τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο, δοκεῖν δέ μοι καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς τῶν ὑπηκόων· σωφροσύνην γὰρ λαβοῦσαι αἱ πόλεις καὶ ἄδειαν τῶν πρασσομένων ἐχώρησαν ἐπὶ τὴν ἀντικρυς ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ὑπόουλου εὐνομίας οὐ προτιμήσαντες.

zirenean, Tisaferneseekin elkarriketak izan ondoren, oraindik gehiago aseguratu baitzuten tropen jarrera eta eragin handiena zuten Samoskoak bultzatu baitzituzten erregimen oligarkikoa euren laguntzarekin ezartzen saia zitezen, nahiz eta euren artean aurkaketak egon oligarkia ezartzea eragozteko.

Horrekin batera, Samosko atenastarrek, euren artean kontsultak egin ostean, abenturaren barru-barruan zeudenez, Altiabiades baztertzea pentsatu zuten honek ez zuelako ikusi nahi egoeraren kontrola eskuetatik ihes ez egiteko modua –hala eta guztiz ere uste zuten ez zela pertsona egokiena oligarkia batean parte hartzeko–. Horrez aparte, euren gain hartu zituzten gerra operazioak eta euren poltsikotik pozarren jarri zuten dirua eta behar ziren gainerako gauza guztiak, konbentziturik zeudelako ez zituztela kargak hartzen beste batzuen onurarako, euren onurarako baino.

64.– Beraz, baikortasun horrekin bidali zituzten Pisandro eta enbaxadoreen erdia aberrira, hango egoera konpon zezaten eta, gainera, agindu zieten erregimen oligarkikoa ezar zezatela eskala egiten zuten menpeko hirietan. Enbaxadoreen beste erdia norabide ezberdinetara bidali zituzten menpeko gainerakoengana, eta Kios aldetik aurkitzen zen eta Traziako lurraldeak gobernatzeko hautatua izan zen Diitrefes bere kargua betetzera bidali zuten.

Tasosera heldu zenean, sistema demokratikoa kendu zuen, eta Tasoskoak, joan zenerako, hurrengo hilean hain zuzen, hiria gotortzen hasi ziren, uste zutelako jadanik ez zutela behar atenastarrek sostengaturiko erregimen aristokratikorik, lazedemondarrek egun batetik bestera ekarriko zieten askatasunaren zain baitzeuden. Eta arrazoiz zeuden zain, peloponesoarren artean atenastarrek kanporaturiko tasotar talde bat zegoelako; talde honek laguntza handia eman zien hiriko euren aldekoek, ontziak ekarri eta Tasos matxinatzeko. Beraz, gehien nahi zutena gertatu zen, hau da, hiriaren jaikialdia arriskurik izan barik gertatzea eta herriari, euren aurkariari, lekua kentzea hain zuzen.

Hortaz, oligarkia ezarri zuten atenastarrek espero zuten kontrakoa gertatu zen Tasosen eta, euren ustez, gauza bera gertatu zen menpeko beste lurralde askotan ere, zeren hiriak, erregimen kontserbadorea eta zigorrik gabe jokatzeko ahalbidea izan zutenerako, askatasun argia hartzera pasatu baitziren, atenastarrek eskaintzen zuten «ordenamendu egoera» ustelduari uko eginez.

[65] Οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Πείσανδρον παραπλέοντες τε, ὥσπερ ἐδέδοκτο, τοὺς δῆμους ἐν ταῖς πόλεσι κατέλουν, καὶ ἅμα ἔστιν ἀφ' ὧν χωρίων καὶ ὀπλίτας ἔχοντες σφίσιν αὐτοῖς ξυμμάχους ἦλθον ἐς τὰς Ἀθήνας. καὶ καταλαμβάνουσι τὰ πλείστα τοῖς ἐταίροις προειργασμένα. καὶ γὰρ Ἀνδροκλέα τέ τινα τοῦ δήμου μάλιστα προεστῶτα ξυστάντες τινὲς τῶν νεωτέρων κρύφα ἀποκτείνουσιν, ὅσπερ καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην οὐχ ἥκιστα ἐξήλασε, καὶ αὐτὸν κατ' ἀμφοτέρω, τῆς τε δημαγωγίας ἔνεκα καὶ οἰόμενοι τῷ Ἀλκιβιάδῃ ὡς κατιόντι καὶ τὸν Τισσαφέρνην φίλον ποιήσονται χαριεῖσθαι, μᾶλλον τι διέφθειραν· καὶ ἄλλους τινὰς ἀνεπιτηδεῖους τῷ αὐτῷ τρόπῳ κρύφα ἀνήλωσαν. λόγος τε ἐκ τοῦ φανεροῦ προεργαστο αὐτοῖς ὡς οὔτε μισθοφορητέον εἴη ἄλλους ἢ τοὺς στρατευομένους οὔτε μεθεκτέον τῶν πραγμάτων πλέοσιν ἢ πεντακισχιλίοις, καὶ τούτοις οἱ ἂν μάλιστα τοῖς τε χρήμασι καὶ τοῖς σώμασιν ὠφελεῖν οἰοί τε ὦσιν.

[66] Ἦν δὲ τοῦτο εὐπρεπὲς πρὸς τοὺς πλείους, ἐπεὶ ἔξιν γε τὴν πόλιν οἵπερ καὶ μεθίστασαν ἔμελλον. δῆμος μέντοι ὅμως ἔτι καὶ βουλὴ ἢ ἀπὸ τοῦ κυάμου ξυνελέγετο· ἐβούλευον δὲ οὐδὲν ὅτι μὴ τοῖς ξυνεστῶσι δοκοίη, ἀλλὰ καὶ οἱ λέγοντες ἐκ τούτων ἦσαν καὶ τὰ ῥηθησόμενα πρότερον αὐτοῖς προῦ σκεπτο. ἀντέλεγέ τε οὐδεὶς ἔτι τῶν ἄλλων, δεδιὼς καὶ ὁρῶν πολὺ τὸ ξυνεστηκός· εἰ δέ τις καὶ ἀντίποι, εὐθύς ἐκ τρόπου τινὸς ἐπιτηδεῖου ἐτεθνήκει, καὶ τῶν δρασάντων οὔτε ζήτησις οὔτ' εἰ ὑποπτεύοιντο δικαίωσις ἐγίγνετο, ἀλλ' ἡσυχίαν εἶχεν ὁ δῆμος καὶ κατάπληξιν τοιαύτην ὥστε κέρδος ὁ μὴ πάσχων τι βίαιον, εἰ καὶ σιγῇ, ἐνόμιζεν. καὶ τὸ ξυνεστηκός πολὺ πλέον ἡγούμενοι εἶναι ἢ ὅσον ἐτύγχανεν ὃν ἡσώντο ταῖς γνώμας, καὶ ἐξευρεῖν αὐτὸ ἀδύνατοι ὄντες διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καὶ διὰ τὴν ἀλλήλων ἀγνωσίαν οὐκ εἶχον [αὐτοὶ ἐξευρεῖν]. κατὰ δὲ ταῦτο τοῦτο καὶ προσολοφύρασθαι τινα ἀγανακτήσαντα, ὥστε ἀμύνασθαι ἐπιβουλεύσαντα, ἀδύνατον ἦν· ἢ γὰρ ἀγνώτα ἂν ἡῦρεν ᾧ ἐρεῖ ἢ γνώριμον ἄπιστον. ἀλλήλοις γὰρ ἅπαντες ὑπόπτως προσῆσαν οἱ τοῦ δήμου, ὡς μετέχοντά τινα τῶν γιγνομένων. ἐνῆσαν γὰρ καὶ οὓς οὐκ ἂν ποτέ τις ᾤετο ἐς ὀλιγαρχίαν τραπέσθαι καὶ τὸ ἄπιστον οὗτοι μέγιστον πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐποίησαν καὶ πλείστα ἐς τὴν

65.— Erabaki zen legez, itsas bidaian zehar Pisandroren taldeko enbaxadoreak hirietan demokrazia kenduz joan ziren, eta leku batzuetatik hoplitak eraman zituzten Atenasera, eurenei laguntza emateko. Baina hirian lanik gehiena eginda aurkitu zuten: beren aldekoek, gazte konjuratu batzuek, ezkutuan hil zutelako Androkles, herriaren zuzendari nagusia eta Altzibiades atzerrira bidaltzerakoan erantzukizun txikiena behintzat izan ez zuena; bi arrazoigatik batez ere agertu ziren hiltzeko prest: liderra zelako eta Altzibiadesen adiskidetasuna irabazteko, konbentziturik baitzeuden hura itzuliko zela, eta Tisafernesena lagun egingo zituela. Ados ez zeuden beste batzuk ere hil zituzten.

Aldarrikapen bat argitaratu zuten, non esaten zen ez zitzaizela soldata ordainduko kanpainan zeuden soldatuei baino, eta jardun politikoa bost mila lagunek baino gehiagok ez lukeela parterik hartu behar, hau da aberriari zerbitzu handienak, hala ogasunekin nola berak pertsonalki, prestatzeko gai zirenek besterik ez.

66.— Horiek ez ziren besterik herritarren gehiengoari begira egindako itxura politak baino, hiria erregimen aldaketa egin zutenen esku zegoe-lako. Hala ere, eta hori guztia gorabehera, hala Biltzarrak nola Kontseiluak —zortez hautatuak— biltzen jarraitzen zuten, baina konjuratuek aurretik erabakitako gaiak baino ez zituzten tratatzen, eta hizlariak ere talde berekoak ziren eta hauek proposatzen zutena alde aurretik konjuratuek aztertuta egon ohi zen.

Besteetariko inor ez zen kontra agertzen, konjuratuen kopuruak beldur- turik, eta, norbait ausartzen bazen, berehala agertzen zen hilda egokien zen eran, eta ez zen egiten ez egileei buruzko ikerketarik, ez susmagarrien prozesurik. Alderantziz, herriak ez zuen ezer egiten eta hain izu- turik zegoen non ontzat ematen baitzuen bortizkeriaren biktima ez iza- tea, nahiz eta isilik egon behar.

Uste zutenez konjuratuak benetan zirenak baino asko gehiago zirela, kikildurik zeuden; eta zaila zen jakitea zenbat ziren, hirian jende asko bizi zelako eta denek elkar ez zutelako ezagutzen. Beraz, erreta egon arren, ezinezkoa zen norbere iritziei buruz norbaitekin hitz egin eta amarruren baten bidez mendeku hartzea, zeren gerta zitekeen berbala- guna ezezaguna izatea edo, ezaguna zenean, konfiantzazkoa ez izatea; herriko jendeak halako errezeloa zion elkarri, non berbalaguna konplo- taren partaide izan zitekeela errezelatzen baitzuten: izan ere, oligarkia- ren aldekoa izan zitekeenik inoiz bururatuko ez zitzaiz jendea oligar-

τῶν ὀλίγων ἀσφάλειαν ὠφέλησαν, βέβαιον τὴν ἀπιστίαν τῷ δήμῳ πρὸς ἑαυτὸν καταστήσαντες.

[67] Ἐν τούτῳ οὖν τῷ καιρῷ οἱ περὶ τὸν Πείσανδρον ἐλθόντες εὐθύς τῶν λοιπῶν εἶχοντο. καὶ πρῶτον μὲν τὸν δῆμον ξυλλέξαντες εἶπον γνώμην δέκα ἄνδρας ἐλέσθαι ξυγγραφέας αὐτοκράτορας, τούτους δὲ ξυγγράψαντας γνώμην ἐσενεγκεῖν ἐς τὸν δῆμον ἐς ἡμέραν ῥητὴν καθ' ὅτι ἄριστα ἢ πόλις οἰκήσεται· ἔπειτα ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐφῆκε, ξυνέκλησαν τὴν ἐκκλησίαν ἐς τὸν Κολωνόν (ἔστι δὲ ἱερὸν Ποσειδῶνος ἔξω πόλεως ἀπέχον σταδίους μάλιστα δέκα), καὶ ἐσήμενον οἱ ξυγγραφῆς ἄλλο μὲν οὐδέν, αὐτὸ δὲ τοῦτο, ἐξεῖναι μὲν Ἀθηναίων ἀνατεῖ εἰπεῖν γνώμην ἣν ἂν τις βούληται ἣν δὲ τις τὸν εἰπόντα ἢ γράψεται παρανόμων ἢ ἄλλῳ τῷ τρόπῳ βλάβῃ, μεγάλας ζημίας ἐπέθεσαν. ἐνταῦθα δὲ λαμπρῶς ἐλέγετο ἤδη μήτε ἀρχὴν ἀρχεῖν μηδεμίαν ἔτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ κόσμου μήτε μισθοφορεῖν προέδρους τε ἐλέσθαι πέντε ἄνδρας, τούτους δὲ ἐλέσθαι ἑκατὸν ἄνδρας, καὶ τῶν ἑκατὸν ἕκαστον πρὸς ἑαυτὸν τρεῖς· ἐλθόντας δὲ αὐτοὺς τετρακοσίους ὄντας ἐς τὸ βουλευτήριον ἀρχεῖν ὅπῃ ἂν ἄριστα γινώσκωσιν αὐτοκράτορας, καὶ τοὺς πεντακισχιλίους δὲ ξυλλέγειν ὅποταν αὐτοῖς δοκῇ.

[68] Ἦν δὲ ὁ μὲν τὴν γνώμην ταύτην εἰπὼν Πείσανδρος, καὶ τᾶλλα ἐκ τοῦ προφανοῦς προθυμότατα ξυγκαταλύσας τὸν δῆμον· ὁ μέντοι ἅπαν τὸ πρᾶγμα ξυνθείς ὅτῳ τρόπῳ κατέστη ἐς τοῦτο καὶ ἐκ πλείστου ἐπιμεληθεὶς Ἀντιφῶν ἦν ἀνὴρ Ἀθηναίων τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀρετῇ τε οὐδενὸς ὕστερος καὶ κράτιστος ἐνθυμηθῆναι γενόμενος καὶ ἃ γνοίῃ εἰπεῖν, καὶ ἐς μὲν δῆμον οὐ παριῶν οὐδ' ἐς ἄλλον ἀγῶνα ἐκούσιος οὐδένα, ἀλλ' ὑπόπτως τῷ πλήθει διὰ δόξαν δεινότητος διακείμενος, τοὺς μέντοι ἀγωνιζομένους καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ ἐν δήμῳ πλεῖστα εἰς ἀνὴρ, ὅστις συμβουλευσάι τίτι, δυνάμενος ὠφελεῖν. καὶ αὐτός τε, ἐπειδὴ † μετέστη ἡ δημοκρατία καὶ ἐς ἀγῶνας κατέστη † τὰ τῶν τετρακοσίων ἐν ὑστέρῳ μεταπεσόντα ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκακοῦτο †, ἄριστα φαίνεται τῶν μέχρι ἐμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων αἰτιαθεὶς, ὥς ξυγκατέστησε, θανάτου δίκην ἀπολογησάμενος. παρέσχε δὲ καὶ ὁ Φρύνιχος ἑαυτὸν πάντων διαφερόντως προθυμότατον ἐς τὴν ὀλιγαρχίαν, δεδιώς τὸν

kiaren aldekoa zela gertatzen zen, eta horixe izan zen herrian mesfidantzarik gehien sortu zuena eta oligarken segurtasunari mesede gehien egin ziona, herrian bere alderdiko jendearenganako mesfidantza sortu zuelako.

67.— Kontua da ezen une hartan Pisandroren taldea, heldu zenerako, falta zena azkentzen jarri zela. Lehenengo, Batzarra bildu zuten eta proposatu zioten ahalmen guztien jabe ziren hamar idazlari hautatzea, hiria administratzeko erarik onenari buruzko proiektua idazteko ardura hartu eta epe jakin batean Batzarrari aurkeztuko ziotenak. Gero, finkaturiko eguna heldu zenean, Batzarkideak Kolonan, hiritik kanpo hamar estadio ingurura dagoen Poseidonen Santutegian, sartu zituzten eta idazlariak ez zuten ekarri beste proposamenik, hurrengo hau baino: atenastarrenetariko edozeinek proposa zezakeen nahi zuena, horretarako zigorrik eza bermatuz, eta zigor larriak finkatzen ziren txostengilea legez kontraktotzat salatzen zuenarentzat edo beste moduren batean kalteren bat egiten zionarentzat.

Orduan jada argi eta garbi proposatu zen magistratura bat ere ez egikaritzea indarrean zeuden arauen arabera eta horiei soldatarik ere ez ordaintzea. Bost lehendakari aukeratuko ziren eta bost horietako bakoi-tzak ehun kide izango zituen. Laurehun horiek Kontseiluaren egoitzan bilduko ziren eta ahalmen osoekin gobernatuko eurek ondoen ikusten zuten moduan; Bost Milei ere dei egingo liekete, ondo irizten ziotenean.

68.— Pisandro izan zen proposamen hori egin zuena eta argi ikusi zen bera izan zela, oro har, demokrazia botatzeko ahaleginik gehien egin zuena.

Hala ere, azpijoko hori emaitza horrekin amai zezan gehien saiatu zena, eta batek daki zenbat denbora lehenagotik horrekin arduratuta egon zena, Antifonte izan zen, hau da, bere balioengatik bere garaiko atenastarrik onena baino eskasagoa ez zena eta, berriz, pentsatzeko eta bere iritzia azaltzeko orduan ondoen prestaturik zegoen gizona. Herriaren aurrean edo eztabaidetan hitzik egiten ez zuen arren bere burua horretarako derrigortuta ikusten ez bazuen, zeukan eleder ospeagatik herrian errezeloak sortzen zituelako, hala ere, parerik gabeko gizona zen auzitegi baten aurrean edo Batzarrean parte hartzen zutenei bere aholkularitzarekin laguntza izugarria emateko zeukan gaitasunagatik. Laurehun erregimena bota ostean herriak gaizkitua, bera izan zen,

Ἀλκιβιάδην καὶ ἐπιστάμενος εἰδότα αὐτὸν ὅσα ἐν τῇ Σάμῳ πρὸς τὸν Ἀστύοχον ἔπραξε, νομίζων οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν κατὰ τὸ εἶκος ὑπ' ὀλιγαρχίας κατελθεῖν· πολὺ τε πρὸς τὰ δεινὰ, ἐπειδὴπερ ὑπέστη, φερεγγυώτατος ἐφάνη. καὶ Θηραμένης ὁ τοῦ Ἄγνωνος ἐν τοῖς συγκαταλύουσι τὸν δῆμον πρῶτος ἦν, ἀνὴρ οὔτε εἰπεῖν οὔτε γνῶναι ἀδύνατος. ὥστε ἀπ' ἀνδρῶν πολλῶν καὶ ξυνετῶν πραχθὲν τὸ ἔργον οὐκ ἀπεικότως καίπερ μέγα ὄν προουχώρησεν· χαλεπὸν γὰρ ἦν τὸν Ἀθηναίων δῆμον ἐπ' ἔτει ἑκατοστῷ μάλιστα ἐπειδὴ οἱ τύραννοι κατελύθησαν ἐλευθερίας παῦσαι, καὶ οὐ μόνον μὴ ὑπήκοον ὄντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἥμισυ τοῦ χρόνου τούτου αὐτὸν ἄλλων ἄρχειν εἰωθότα.

[69] Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκκλησία οὐδενὸς ἀντειπόντος, ἀλλὰ κυρώσασα ταῦτα διελύθη, τοὺς τετρακοσίους ἤδη ὕστερον τρόπῳ τοιῷδε ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσήγαγον. ἦσαν [δ'] Ἀθηναῖοι πάντες αἰεὶ οἱ μὲν ἐπὶ τείχει, οἱ δ' ἐν τάξει, τῶν ἐν Δεκε λείᾳ πολεμίων ἕνεκα ἐφ' ὅπλοις· τῇ οὖν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τοὺς μὲν μὴ ξυνειδότας εἶασαν ὥσπερ εἰώθεσαν ἀπελθεῖν, τοῖς δ' ἐν τῇ ξυνωμοσίᾳ εἵρητο ἡσυχῇ μὴ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ὅπλοις, ἀλλ' ἄπαθεν περιμένειν, καὶ ἦν τις ἐνιστῆται τοῖς ποιουμένοις, λαβόντας τὰ ὅπλα μὴ ἐπιτρέπειν. ἦσαν δὲ καὶ Ἄνδριοι καὶ Τήνιοι καὶ Καρυστίων τριακόσιοι καὶ Αἰγινητῶν τῶν ἐποίκων, οὓς Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν οἰκήσοντας, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἦκοντες ἐν τοῖς ἑαυτῶν ὅπλοις, οἷς ταῦτα προεῖρητο. τούτων δὲ διατεταγμένων οὕτως ἐλθόντες οἱ τετρακόσιοι μετὰ ξιφιδίου ἀφανοῦς ἕκαστος, καὶ οἱ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν μετ' αὐτῶν [Ἕλληνες] νεανίσκοι, οἷς ἐχρῶντο εἰ τί που δέοι χειρουργεῖν, ἐπέστησαν τοῖς ἀπὸ τοῦ κυάμου βουλευταῖς οὓσιν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐξιέναι λαβοῦσι τὸν μισθόν· ἔφερον δὲ αὐτοῖς τοῦ ὑπο λοίπου χρόνου παντὸς αὐτοὶ καὶ ἐξιοῦσιν ἐδίδοσαν.

[70] Ὡς δὲ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἢ τε βουλὴ οὐδὲν ἀντειποῦσα ὑπεξῆλθε καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται οὐδὲν ἐνεωτέριζον, ἀλλ' ἡσύχαζον, οἱ [δὲ] τετρακόσιοι ἐσελθόντες ἐς τὸ βουλευτήριον τότε μὲν πρυτάνεις τε σφῶν αὐτῶν ἀπεκληρώσαν καὶ ὅσα πρὸς τοὺς θεοὺς εὐχαῖς καὶ θυσίαις καθιστάμενοι ἐς τὴν ἀρχὴν ἐχρήσαντο, ὕστερον δὲ πολὺ μεταλλάξαντες τῆς τοῦ

nire ustez, bere burua heriotza zigorretik ondoen defendatu zuena nire sasoiri arte, erregimena ezartzen laguntza ematearren gertaera horien-
gatik epaitua izan zenean.

Friniko ere gainerako guztiak baino nabarmenago eta sutuago agertu zen oligarkiaren alde, Altiabiadesi zion izuak bultzatuta, jakitun baitze-
goen hark bazekiela berak Samosen Astiokorekin azpijokoan bere kon-
tra ari izan zela. Jakina, ez zuen uste inoiz gerta zitekeenik oligarkiak Altiabiades atzeritik itzultzeko eskatzea, eta, behin berba eman zuene-
an, arriskuaren aurrean leialena askogatik agertu zen.

Demokraziaren erorketan partaidetza nabarmena izan zuen Teramenes Hagnonen semeak ere, adierazteko erraztasuna eta zentzu handia zituen gizonak.

Ondorioz, ekintza hori gizon askok eta burutsuek burutu zuten, ez da harritzekoa garaile ateratzea, nahiz eta ekintza garrantzi handikoa izan, zeren oso zaila baitzen Atenasko herriak askatasuna galtzea tirania bota eta handik ehun urtera, eta hori, gainera, inoren menpeko izan barik; aitzitik, denbora horren erdia baino gehiagotan beste hiri batzuen agin-
tari izaten ohituta egonda.

69.– Batzarra amaitu zenean inork desadostasunik adierazi barik eta, ostera, proposamen horiek berretsita, Laurehunek Kontseiluko karguak era honetan hartu zituzten:

Atenastar guztiak erne mantenduko dira harresian edo zaintza-taldeen-
tan, etsaiak Dezelian kantonaturik daudelako. Egun hartan ohi bezala joaten utzi zieten azpijokoaren berri ez zeukatenei; konjuratuek, berriz, euren lekuetara joan barik, baina horiengandik aldentuta, ezer egin barik, itxaroteko agindua zeukaten; alabaina, euren ekimenen kontra inor agertuko balitz, armak hartu eta eragotzi behar zuten. Han geratu ziren Andros eta Tenosko jendea, Karistoren hirurehun gizon eta Atenastarrek Eginara bidalitakoetako kolono batzuk, guztiak etorri baitzi-
ren bakoitza horrexetarako ekipoarekin eta agindu bera hartuta.

Argibide horiek hartu ondoren, Laurehunak Kontseiluaren egoitzara joan ziren sastakaiak ezkatuta eta ekintza bortizetan erabiltzen zituz-
ten ehun eta hogeitaz gazteek lagunduta, aurkeztu ziren Kontseiluan zeu-
den zozketaz hautaturiko kontseilarien aurrean eta esan zieten soldata hartu eta irteteko. Euren dirutik jarri zuten ekitalditik falta zena, eta irtetea bakoitzari berea eman zieten.

δήμου διοικήσεως (πλὴν τοὺς φεύγοντας οὐ κατῆγον τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔνεκα) τὰ τε ἄλλα ἔνεμον κατὰ κράτος τὴν πόλιν. καὶ ἄνδρας τέ τινας ἀπέκτειναν οὐ πολλούς, οἱ ἐδόκουν ἐπιτήδαιοι εἶναι ὑπεξαίρεθῆναι, καὶ ἄλλους ἔδησαν, τοὺς δὲ καὶ μετεστήσαντο· πρὸς τε Ἄγιν τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα ὄντα ἐν τῇ Δεκελείᾳ ἐπεκηρυκεύοντο, λέγοντες διαλλαγῆναι βούλεσθαι καὶ εἰκὸς εἶναι αὐτὸν σφίσι καὶ οὐκέτι τῷ ἀπίστῳ δήμῳ μᾶλλον ξυγχωρεῖν.

[71] Ὁ δὲ νομίζων τὴν πόλιν οὐχ ἡσυχάζειν, οὐδ' εὐθύς οὕτω τὸν δῆμον τὴν παλαιὰν ἐλευθερίαν παραδῶσειν, εἴ τε στρατιὰν πολλὴν ἴδοι σφῶν, οὐκ ἂν ἡσυχάζειν, οὐδ' ἐν τῷ παρόντι πάνυ τι πιστεύων μὴ οὐκέτι ταρασσεσθαι αὐτούς, τοῖς μὲν ἀπὸ τῶν τετρακοσίων ἐλθοῦσιν οὐδὲν ξυμβατικὸν ἀπεκρίνατο, προσμεταπεμψάμενος δὲ ἐκ Πελοποννήσου στρατιὰν πολλὴν οὐ πολλῷ ὕστερον καὶ αὐτὸς τῇ ἐκ τῆς Δεκελείας φρουρᾷ μετὰ τῶν ἐλθόντων κατέβη πρὸς αὐτὰ τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, ἐλπίσας ἢ ταραχθέντας αὐτούς μᾶλλον ἂν χειρωθῆναι σφίσιν ἢ βούλονται ἢ καὶ αὐτοβοεῖ ἂν διὰ τὸν ἔνδοθὲν τε καὶ ἔξωθεν κατὰ τὸ εἰκὸς γενησόμενον θόρυβον· τῶν γὰρ μακρῶν τειχῶν διὰ τὴν κατ' αὐτὰ ἐρημίαν λήψεως οὐκ ἂν ἀμαρτεῖν. ὥς δὲ προσέμειξέ τε ἐγγὺς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μὲν ἔνδοθεν οὐδ' ὅπωςτιοῦν ἐκίνησαν, τοὺς δὲ ἱππέας ἐκπέμψαντες καὶ μέρος τι τῶν ὀπλιτῶν καὶ ψιλῶν καὶ τοξοτῶν ἄνδρας τε κατέβαλον αὐτῶν διὰ τὸ ἐγγὺς προσελθεῖν καὶ ὅπλων τινῶν καὶ νεκρῶν ἐκράτησαν, οὕτω δὲ γνοὺς ἀπήγαγε πάλιν τὴν στρατιάν. καὶ αὐτὸς μὲν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κατὰ χώραν ἐν τῇ Δεκελείᾳ ἔμενον, τοὺς δ' ἐπελθόντας ὀλίγας τινὰς ἡμέρας ἐν τῇ γῇ μέινοντας ἀπέπεμψεν ἐπ' οἴκου. μετὰ δὲ τοῦτο παρὰ τε τὸν Ἄγιν ἐπρεσβεύοντο οἱ τετρακόσιοι οὐδὲν ἥσσον, κάκείνου μᾶλλον ἤδη προσδεχομένου καὶ παραινοῦντος ἐκπέμπουσι καὶ ἐς τὴν Λακεδαίμονα περὶ ξυμβάσεως πρέσβεις, βουλόμενοι διαλλαγῆναι.

[72] Πέμπουσι δὲ καὶ ἐς τὴν Σάμον δέκα ἄνδρας παραμυθησομένους τὸ στρατόπεδον καὶ διδάξοντας ὥς οὐκ ἐπὶ βλάβῃ τῆς πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν ἢ ὀλιγαρχία κατέστη, ἀλλ' ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ξυμπάντων πραγμάτων, πεντακισχίλιοι τε ὅτι εἶεν καὶ οὐ τετρακόσιοι μόνον οἱ

70.— Kontseilua horrela eta protestarik egin barik irten zenez eta gainerako herritarrek istilurik sortu ez zutenez, lasai mantendu baino, Laurehunek, Kontseiluko egoitzan sartu ostean, zozketaz hautatu zituzten euren artean pritanoak eta karguak hartzen direnean jainkoen ohorean egiten diren otoitzak eta sakrifizioak egin zituzten.

Gero, politika demokratikoan aldakuntza garrantzitsuak burutu zituzten —atzeriratuak ez zituzten itzularazi desterrutik Altzibiades tartean zegoelako— eta, oro har, hiria era autoritarioan administratu zuten. Heriotzara zigortu zituzten batzuk, ez asko, aurretik kentzea komeni zirela uste izan zutenak baino ez, beste batzuk kartzelan sartu zituzten eta beste batzuk desterrura bidali. Mezulariak bidali zizkioten Dezelian zegoen Agis Lazedemongo erregeari, esatera bere adiskide izan gura zutela eta errazago helduko zirela eurekin adostasunera, konfiantzarik ez zeukan demokraziarekin baino.

71.— Baina Agisek, konbentziturik zegoenez hiria ez zegoela bare eta hark ez zuela hain erraz eta arin utziko bere aspaldiko askatasuna, baikizik eta, jakingo balu nolako tropa kopurua zeukan ez litzatekeela geldi mantenduko eta, gainera, ez zuenez inola ere sinesten une hartan ere egonezinik ez zegoenik atenastarren artean, Laurehun mandatariei ez zien eman hitzarmen batera eraman zezakeen erantzunik.

Handik gutxira, Peloponesotik tropa ugari bidaltzeko kudeaketak egin zituen eta bera buru zela etorri zen Dezeliako goarnizioarekin Atenasko harresietara Peloponesotik heldutako tropen laguntzarekin, eta pentsaturik, istiluei esker, errazago eta berak nahi zuen moduan gainera, menperatuko zituela atenastarrak, edo lehenengo erasoaldian lortuko zuela Harresi Luzeak hartzea, barruan eta kanpoan normalean gertatuko ziren iskanbilengatik inguru hura defentsarik barik geratuko zelako.

Heldu zenean ez zen inolako erreboltarik gertatu harresien barruan; alderantziz, atenastarrek zalditeria eta hoplita talde bat gehi tropa arinak eta baleztariak bidali zituzten, eta hurreratu zirenean euren gizon batzuk harrapatu zituzten eta euren armak eta gorpuak eraman. Agis, bada, orduantxe jabetu zen egoeraz eta armada erretiratu zuen.

Berak herrialdean, Dezelian alegia, jarraitu zuen bere tropekin, baina etorri berriak euren aberrira bidali zituen, lurraldean egun batzuk iragan ostean.

Gertaera horien ondoren, Laurehunek ez zuten jarraitu Agisi mezurik bidaltzen eta, Lazedemongoek harrera hobea egin zieten ez eta, gainera,

πράσσοντες· καίτοι οὐ πάποτε Ἀθηναίους διὰ τὰς στρατείας καὶ τὴν ὑπερόριον ἀσχολίαν ἐς οὐδὲν προῶν οὕτω μέγα ἐλθεῖν βουλευσοντας ἐν ᾧ πεντακισχιλίους ξυνελθεῖν. ἄλλα τ' ἐπιστείλαντες τὰ πρόποντα εἰπεῖν ἀπέπεμψαν αὐτοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἑαυτῶν κατάστασιν, δέισαντες μὴ, ὅπερ ἐγένετο, ναυτικὸς ὄχλος οὐτ' αὐτὸς μένειν ἐν τῷ ὀλιγαρχικῷ κόσμῳ ἐθέλη, σφᾶς τε μὴ ἐκείθεν ἀρξαμένου τοῦ κακοῦ μεταστήσωσιν.

[73] Ἐν γὰρ τῇ Σάμῳ ἐνεωτερίζετο ἤδη τὰ περὶ τὴν ὀλιγαρχίαν, καὶ ξυνέβη τοιάδε γενέσθαι ὑπ' αὐτὸν τὸν χρόνον τοῦτον ὅνπερ οἱ τετρακόσιοι ξυνίσταντο. οἱ γὰρ τότε τῶν Σαμίων ἐπαναστάντες τοῖς δυνατοῖς καὶ ὄντες δῆμος μεταβαλλόμενοι αὐθις καὶ πεισθέντες ὑπὸ τε τοῦ Πεισάνδρου, ὅτε ἦλθε, καὶ τῶν ἐν τῇ Σάμῳ ξυνεστώτων Ἀθηναίων ἐγένοντό τε ἐς τριακοσίους ξυνωμόται καὶ ἔμελλον τοῖς ἄλλοις ὥς δῆμῳ ὄντι ἐπιθήσεσθαι. καὶ Ὑπέρβολόν τε τινα τῶν Ἀθηναίων, μοχθηρὸν ἄνθρωπον, ὡστρακισμένον οὐ διὰ δυνάμεως καὶ ἀξιώματος φόβον, ἀλλὰ διὰ πονηρίαν καὶ αἰσχύνην τῆς πόλεως, ἀποκτείνουσι μετὰ Χαρμίνου τε ἐνὸς τῶν στρατηγῶν καὶ τινων τῶν παρὰ σφίσιν Ἀθηναίων, πίστιν διδόντες αὐτοῖς, καὶ ἄλλα μετ' αὐτῶν τοιαῦτα ξυνέπραξαν, τοῖς τε πλέοσιν ὥρμητο ἐπιτίθεσθαι. οἱ δὲ αἰσθόμενοι τῶν τε στρατηγῶν Λέοντι καὶ Διομέδοντι (οὗτοι γὰρ οὐχ ἐκόντες διὰ τὸ τιμᾶσθαι ὑπὸ τοῦ δήμου ἔφερον τὴν ὀλιγαρχίαν) τὸ μέλλον σημαίνουσι καὶ Θρασυβούλῳ καὶ Θρασύλῳ, τῷ μὲν τριηραρχοῦντι, τῷ δὲ ὀπλιτεύοντι, καὶ ἄλλοις οἱ ἐδόκουν αἰεὶ μάλιστα ἐναντιοῦσθαι τοῖς ξυνεστώσιν· καὶ οὐκ ἤξιουν περιδεῖν αὐτοὺς σφᾶς τε διαφθαρέντας καὶ Σάμον Ἀθηναίοις ἀλλοτριωθεῖσαν, δι' ἣν μόνον [μέχρι νῦν] ἡ ἀρχὴ αὐτοῖς ἐς τοῦτο ξυνέμεινεν. οἱ δὲ ἀκούσαντες τῶν τε στρατιωτῶν ἕνα ἕκαστον μετῆσαν μὴ ἐπιτρέπειν, καὶ οὐχ ἥκιστα τοὺς Παράλους, ἄνδρας Ἀθηναίους τε καὶ ἐλευθέρους πάντας ἐν τῇ νῇ πλέοντας καὶ αἰεὶ δῆποτε ὀλιγαρχία καὶ μὴ παρουσίᾳ ἐπικειμένους· ὃ τε Λέων καὶ ὁ Διομέδων αὐτοῖς ναῦς τινάς, ὅποτε ποι πλείοιεν, κατέλειπον φύλακας. ὥστε ἐπειδὴ αὐτοῖς ἐπετίθεντο οἱ τριακόσιοι, βοηθησάντων πάντων τούτων, μάλιστα δὲ τῶν Παράλων, περιεγένοντο οἱ τῶν Σαμίων

aholku hori eman zietenez, Lazedemonera bidali zituzten mezulariak hitzarmenera heldu eta adiskidetzeko asmoaz.

72.— Samosera ere hamar gizon bidali zituzten tropak baretu eta hurrengo hau azaltzeko asmoaz, hots, oligarkia agintean jarri zutela, baina ez hiriaren eta hiritarren kalterako, guztien salbaziorako baino, eta arazo publikoen ardura Laurehunek bakarrik barik Bost Milek zeukatela hain zuzen. Benetan egia dena da kanpaina militarrei eta mugetatik haratago egindako jardueri esker, atenastarrek inoiz ere ez zutela izan bost mila lagun biltzeko moduko batzarraldi hain garrantzitsurik.

Boterean jarri eta segituan, beste argudio egoki batzuk ere jartzeko aginduz bidali zituzten, beldur zirelako itsasgizon gehienek erregimen oligarkikoari leialtasunik ez izatearena, eta, gaitza han behin sortuta gero, horrek euren burua kentzea ondorioztatzearena, eta, gertatu ere, halaxe gertatuko zen.

73.— Izan ere, Samosen oligarkiarekin zerikusi zeukaten egonezinak gertatzen ari ziren, eta gauza horiek, gainera, Laurehunak botereaz jabetu ziren sasoi berean jazo ziren. Garai batean handikiei aurre egin zieten, eta herri taldea eratzen zuten samoarrei dagokienez, Pisandro hirira heldu zenean, bere eta Samosen zeuden konjuratu batzuen ekimenez hirurehun konjuraturen talde bat eratu zen erregimen aldaketa bultzatu nahian, eta herria erasotzeko prestatu ziren.

Atenastar bat, Hiperbolo, pertsonaia zitala, ostrazismora zigortua, baina ez bere boterearen eta ospearean beldur zirelako, bere zitalkeria-gatik eta hiriarentzat desohorea zelako baino, hil egin zuten Karminoren —jeneraletariko bat— eta han bizi ziren atenastarren batzuen laguntzaz, leialtasun froga bat emanik; antzeko beste ekintza batzuetan ere kolaboratzaile izan ziren eta herri taldea erasotzeko prestatzen ziharduten.

Baina herri taldea konturatu egin zen horretaz eta Leoni eta Diomedonteri eman zien konjuraren berri, zeren horiek ez baitziren ondo konpontzen oligarkiarekin, herriak maite zituelako, eta eman zien berri, halaber, Trasibulo trierarkoari eta Trasilo hoplitari ere eta, orobat, konjuratuen etsai gogorrenzat kasu guztietan herritarren ustez ziren beste batzuei ere. Eskatu zien, era berean, ez onartzeko eurek deuseztatzea, eta Samos Atenastik ez banantzea, bera zelako, une hartara arte, euren inperioa mantentzen saiatu zen hiri bakarra.

πλέονες, καὶ τριάκοντα μὲν τινὰς ἀπέκτειναν τῶν τριακοσίων, τρεῖς δὲ τοὺς αἰτιωτάτους φυγῇ ἐζημίωσαν· τοῖς δ' ἄλλοις οὐ μνησικακοῦντες δημοκρατοῦμενοι τὸ λοιπὸν ξυνεπολίτευον.

[74] τὴν δὲ Πάραλον ναῦν καὶ Χαιρέαν ἐπ' αὐτῆς τὸν Ἀρχεστράτου, ἄνδρα Αθηναῖον, γενόμενον ἐς τὴν μετάστασιν πρόθυμον, ἀποπέμπουσιν οἱ τε Σάμιοι καὶ οἱ στρατιῶται κατὰ τάχος ἐς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγελοῦντα τὰ γεγενημένα· οὐ γὰρ ἤδεσάν πω τοὺς τετρακοσίους ἄρχοντας, καὶ καταπλευσάντων αὐτῶν εὐθέως τῶν μὲν Παράλων τινὰς οἱ τετρακόσιοι δύο ἢ τρεῖς ἔδησαν, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφελόμενοι τὴν ναῦν καὶ μετεμβιβάσαντες ἐς ἄλλην στρατιῶτιν ναῦν ἔταξαν φρουρεῖν περὶ Εὐβοίαν. ὁ δὲ Χαιρέας εὐθύς διαλαθὼν πῶς, ὥς εἶδε τὰ παρόντα, πάλιν ἐς τὴν Σάμον ἐλθὼν ἀγγέλλει τοῖς στρατιώταις ἐπὶ τὸ μείζον πάντα δεινῶσας τὰ ἐκ τῶν Αθηνῶν, ὥς πληγαῖς τε πάντας ζημιοῦσι καὶ ἀντειπεῖν ἔστιν οὐδὲν πρὸς τοὺς ἔχοντας τὴν πολιτείαν, καὶ ὅτι αὐτῶν καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες ὑβρίζονται, καὶ διανοοῦνται, ὅποσοι ἐν Σάμῳ στρατεύονται μὴ ὄντες τῆς σφετέρας γνώμης, τούτων πάντων τοὺς προσήκοντας λαβόντες εἰρξείν, ἵνα, ἢν μὴ ὑπακούσωσι, τεθνήκωσιν· καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπικαταψευδόμενος ἔλεγεν.

[75] Οἱ δὲ ἀκούοντες ἐπὶ τοὺς τὴν ὀλιγαρχίαν μάλιστα ποιήσαντας καὶ ἔτι τῶν ἄλλων τοὺς μετασχόντας τὸ μὲν πρῶτον ὥρμησαν βάλλειν, ἔπειτα μέντοι ὑπὸ τῶν διὰ μέσου κωλυθέντες καὶ διδαχθέντες μὴ τῶν πολεμίων ἀντιπρώρων ἐγγὺς ἐφορμούντων ἀπο λέσωσι τὰ πράγματα, ἐπαύσαντο. μετὰ δὲ τοῦτο λ αμπρῶς ἤδη ἐς δημοκρατίαν βουλόμενοι μεταστῆσαι τὰ ἐν τῇ Σάμῳ ὃ τε Θρασύβουλος ὁ τοῦ Λύκου καὶ Θράσυλος (οὗτοι γὰρ μάλιστα προειστήκεσαν τῆς μεταβολῆς) ὥρκωσαν πάντας τοὺς στρατιώτας τοὺς μεγίστους ὅρκους, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας μάλιστα, ἢ μὴν δημοκρατήσεσθαι τε καὶ ὁμονοήσκειν καὶ τὸν πρὸς Πελοποννησίους πόλεμον προθύμως διοίσειν καὶ τοῖς τετρακοσίοις πολέμοι τε ἔσεσθαι καὶ οὐδὲν ἐπικηρυκεύεσθαι. ξυνώμνυσαν δὲ καὶ Σαμίων πάντες τὸν αὐτὸν ὅρκον οἱ ἐν τῇ ἡλικίᾳ, καὶ τὰ πράγματα πάντα καὶ τὰ ἀποβησόμενα ἐκ τῶν κινδύνων ξυνεκοινώσαντο οἱ στρατιῶται τοῖς Σαμίοις, νομίζοντες οὔτε ἐκείνοις ἀποστροφὴν σωτηρίας οὔτε σφίσι

Herri taldeari entzun ostean, atenastar horiek elkarrizketak izan zituzten soldatueteriko bakoitzarekin eta bereziki Paralo ontzikoekin, hori ez onartzea eskatzeko helburuarekin, ontzi hartan oligarkiaren etsaiak betidanik, oraindik ezarri barik zegoenean ere, izan ziren atenastar libreak baino ez zeudelako. Gainera, Leonek eta Diomedontek, irteten ziren guztietan, beti uzten zituzten ontzi batzuk zaintzen.

Beraz, hirurehunek erasoia jo zutenean, horiek guztiak joan ziren laguntzera, batez ere Paralo ontzikoak, eta gehiengoak zeukaten samoarrek irabazi zuten. Hirurehunetarik hogeita hamar bat hil egin zituzten, hiru arduradun nagusiak desterrura zigortu, eta gainerakoei, amnistia eman eta eskubide osoak eman zizkieten erregimen demokratikoaren pean.

74.– Samoarrek eta soldaduek berehalaxe bidali zuten Atenasera Paralo ontzia Arkestratoren seme Kereasekin, erregimen aldakuntzan laguntza ausarta eman zuen atenastarrarekin alegia, gertatutakoaren berri ematera, euren ez zekitelako oraindik boterea Laurehuneko esku zegoenik. Paraloakoak lehorreratu zirenerako Laurehuneko espetxera eraman zituzten bi edo hiru, eta gainerakoei ontzia kendu eta tropak garraiatzeko beste ontzi batera aldatu zituzten eta Eubea zaintzeko agindua eman.

Baina Kereas, egoeraz jabetu zenerako, berehala itzuli zen Samosera inor konturatu barik eta Atenasko gertaeren berri eman zien soldaduei, izugarrikeriak asko handituta, hau da, zigortzat kolpeak ezartzen zizkiela guztiei, boterea zutenei ezin zitzaizela kontrarik egin, euren emazteak eta seme-alabak irainduak zirela, eta Samosen kanpainan zeuden guztiei, euren ideietakoak egiten ez baziren, senideak harrapatu eta kartzelaratzeko asmoa zeukatela, euren esanak betetzen ez bazituzten hiltzea mehatxatuta; eta beste gezur asko esaten ere ibili zen.

75.– Entzun ziotenean, lehenengo bihokkada oligarkiaren ezarkuntzan erantzukizun handiena izan zutenen kontra joatea izan zen eta, halaber, beste ekintza batzuetan lankide izan zirenen kontra ere. Baina gero, zentzudunek mantsotuta eta era honetako irakatsiak emanda, hots, hur ainguraturik zegoen ontzidi etsaiaren aurrean egoera pikutara ez botatzeko esanda, atzera egin zuten.

Gertaera horien ostean, Trasibulo Likorenak eta Trasilok –bi horiexek baitziren aldakuntzaren aitzindari nagusiak– Samosko erregimena demokraziara modu agerian aldatzeko asmoarekin erabaki zuten soldadu guztiek, baina batez ere oligarkiaren aldeko joera zutenek, demo-

εἶναι, ἀλλ', ἐάν τε οἱ τετρακόσιοι κρατήσωσιν ἐάν τε οἱ ἐκ Μιλήτου πολέμιοι, διαφθαρήσονται.

[76] Ἐς φιλονικίαν τε καθέστασαν τὸν χρόνον τοῦτον οἱ μὲν τὴν πόλιν ἀναγκάζοντες δημοκρατεῖσθαι, οἱ δὲ τὸ στρατόπεδον ὀλιγαρχεῖσθαι. ἐποίησαν δὲ καὶ ἐκκλησίαν εὐθύς οἱ στρατιῶται, ἐν ἣ τούς μὲν προτέρους στρατηγούς, καὶ εἴ τινα τῶν τριηράρχων ὑπώπτευνον, ἔπαυσαν, ἄλλους δὲ ἀνθείλοντο καὶ τριηράρχους καὶ στρατηγούς, ὧν Θρασύβουλός τε καὶ Θράσυλος ὑπῆρχον. καὶ παραινέσεις ἄλλας τε ἐποιοῦντο ἐν σφίσιν αὐτοῖς ἀνιστάμενοι καὶ ὥς οὐ δεῖ ἀθυμεῖν ὅτι ἡ πόλις αὐτῶν ἀφέστηκεν· τούς γὰρ ἐλάσσους ἀπὸ σφῶν τῶν πλεόνων καὶ ἐς πάντα ποριμωτέρων μεθεστάναι. ἐχόντων γὰρ σφῶν τὸ πᾶν ναυτικόν, τὰς τε ἄλλας πόλεις ὧν ἄρχουσιν ἀναγκάσειν τὰ χρήματα ὁμοίως διδόναι καὶ εἰ ἐκεῖθεν ὠρμῶντο (πόλιν τε γὰρ σφίσιν ὑπάρχειν Σάμον οὐκ ἀσθενῆ, ἀλλ' ἢ παρ' ἐλάχιστον δὴ ἦλθε τὸ Ἀθηναίων κράτος τῆς θαλάσσης, ὅτε ἐπολέμησεν, ἀφελέσθαι, τούς τε πολεμίους ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἀμυνεῖσθαι οὐπερ καὶ πρότερον), καὶ δυνατώτεροι εἶναι σφεῖς ἔχοντες τὰς ναῦς πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια τῶν ἐν τῇ πόλει. καὶ δι' ἑαυτοὺς δὲ ἐν τῇ Σάμῳ προκαθημένους καὶ πρότερον αὐτοὺς κρατεῖν τοῦ ἐς τὸν Πειραιᾶ ἔσπλου, καὶ νῦν ἐς τοιοῦτον καταστήσονται μὴ βουλομένων σφίσι πάλιν τὴν πολιτείαν ἀποδοῦναι, ὥστε αὐτοὶ δυνατώτεροι εἶναι εἶργειν ἐκείνους τῆς θαλάσσης ἢ ὑπ' ἐκείνων εἶργεσθαι. βραχὺ τέ τι εἶναι καὶ οὐδενὸς ἄξιον ὁ πρὸς τὸ περιγίγνεσθαι τῶν πολεμίων ἢ πόλις σφίσι χρήσιμος ἦν, καὶ οὐδὲν ἀπολωλέκεναι, οἱ γὰρ μήτε ἀργύριον εἶχον ἔτι πέμπειν, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπορίζοντο οἱ στρατιῶται, μήτε βούλευμα χρηστόν, οὐπερ ἔνεκα πόλις στρατοπέδων κρατεῖ· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις τούς μὲν ἡμαρτηκέναί τοὺς πατέριους νόμους καταλύσαντας, αὐτοὶ δὲ σῶζειν καὶ ἐκείνους πειράσσεσθαι προσαναγκάζειν, ὥστε οὐδὲ τούτους, οἵπερ ἂν βουλευοίεν τι χρηστόν, παρὰ σφίσι χείρους εἶναι. Ἀλκιβιάδην τε, ἦν αὐτῷ ἄδειάν τε καὶ κάθοδον ποιήσωσιν, ἄσμενον τὴν παρὰ βασιλέως συμμαχίαν παρέξειν. τό τε μέγιστον, ἦν ἀπάντων σφάλλωνται, εἶναι αὐτοῖς τοσοῦτον ἔχουσι ναυτικόν πολλὰς τὰς ἀποχωρήσεις ἐν αἷς καὶ πόλεις καὶ γῆν εὐρήσουσιν.

kraziaren arabera eta adiskidetasunean gobernatzearen aldeko benetako zinak egitea, peloponesoarren kontrako gerra sutzuki mantentzeko berba ematea, Laurehunetsai deklaratu zirela eta ez zietela egingo inolako hitzarmen proposamenik. Zin bera egin zuten soldadutzako adina zeukaten samoar guztiek ere eta soldaduek samoarrekin batera arazo guztien eta arriskuaren ondorio guztien ardura hartu zuten, uste zutelako ez haiek ezta eurek ere ez zeukatela salbaziorako beste biderik, zeren berdin hilak izango baitziren, hala Laurehunek irabazten bazuten nola Mileton zeuden etsaiek irabazten bazuten ere.

76.— Une hartan, bada, elkarren artean lehian ziharduten, batzuek hiriak erregimen demokratikoa izan zezan ahaleginduz, eta besteek tropek erregimen oligarkikoa izan zezaten.

Soldaduek berehala egin zuten Batzar bat eta bertan aurreko jeneralak eta trierarko susmagarri guztiak kendu zituzten, eta horien ordezkari beste trierarko eta jeneral batzuk ipini, horien artean Trasibulo eta Trasilo.

Elkarri ematen zizkieten gainerako aholkuek gain, esaten zuten ez zirela desanimatu behar hiria eurengandik aldendurik egon arren, gutxiengo bat zelako gehiengotik banandu zena, eta gehiengoak asko ere baliabide gehiago zeukalako zentzu guztietan, zeren, ontzidi guztia eurek zeukatenez, behartu baitzitzaketen euren inperioko hiri guztiak ondasunak ematera, euren basea Atenasen edukiko balute legez, Samosekin kontaktzen zutelako, botere handia zeukan hiriarekin hain zuzen, hainbeste botere zeukana non oso gutxi faltatu izan baitzen Atenasi berari ere itsasoko nagusitza kentzeko aurrez aurre aurkitu zirenean; etsaiei aurre egiteko lehengo baseak ere erabil zitzaizketen eta gainera premiazko gauzak lortzeko ere hirikoak baino aukera gehiago izango zutelako ontziei esker.

Esaten zuten, halaber, hiriak Pireoko sarbideak ere ordura arte beti kontrolatu izan zituela, eurek Samosko posizio aurreratuan kokatuta zeudelako, baina orain, atenastarrek hiritarren eskubideak euren itzultzea nahiko ez balute, euren jokabidea atenastarrei itsasoa erabiltzen eragozteko izango zela, atenastarrek euren eragozkiezaitzketen baino gehiago; gainera, etsaiek bentzutzen hiriak eman liezaiekeen laguntza oso txikia zela, edo praktikan hutsa, eta, beraz, ez zutela ezer galtzen hiri-koek jada dirurik bidaltzen ez bazieten, soldaduak eurak zirelako lortzen zutenak; gainera, hirikoek ezin zieten eskaini erabaki baliagarrik ere, hiriak tropengan boterea izateko arrazoia alegia, zeren horrexetan

[77] Τοιαῦτα ἐν ἀλλήλοις ἐκκλησιάσαντες καὶ παραθαρσύναντες σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ τοῦ πολέμου παρεσκευάζοντο οὐδὲν ἥσσον. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν τετρακοσίων πεμφθέντες ἐς τὴν Σάμον [οἱ δέκα πρεσβευταὶ] ὡς ταῦτα ἐν τῇ Δήλῳ ἤδη ὄντες ἡσθάνοντο, ἡσύχαζον αὐτοῦ.

[78] Ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ οἱ ἐν τῇ Μιλήτῳ τῶν Πελοποννησίων ἐν τῷ ναυτικῷ στρατιῶνται κατὰ σφᾶς αὐτοὺς διεβόων ὡς ὑπὸ τε Ἀστυόχου καὶ Τισσαφέρνους φθείρεται τὰ πράγματα, τοῦ μὲν οὐκ ἐθέλοντος οὔτε πρότερον ναυμαχεῖν, ἕως ἔτι αὐτοὶ τε ἔρρωντο μᾶλλον καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων ὀλίγον ἦν, οὔτε νῦν, ὅτε στασιάζειν τε λέγονται καὶ αἱ νῆες αὐτῶν οὐδέπω ἐν τῷ αὐτῷ εἰσίν, ἀλλὰ τὰς παρὰ Τισσαφέρνους Φοινίσσας ναῦς μένοντες, ἄλλως ὄνομα καὶ οὐκ ἔργον, κινδυνεύειν διατριβῆναι τὸν δ' αὖ Τισσαφέρνην τὰς τε ναῦς ταύτας οὐ κομίζειν, καὶ τροφὴν ὅτι οὐ ξυνεχῶς οὐδ' ἐντελῇ διδοὺς κακοὶ τὸ ναυτικόν. οὐκ οὖν ἔφασαν χρῆναι μέλλειν ἔτι, ἀλλὰ διαναυμαχεῖν.

[79] Καὶ μάλιστα οἱ Συρακόσιοι ἐνήγον. αἰσθόμενοι δὲ οἱ ξύμμαχοι καὶ ὁ Ἀστύοχος τὸν θροῦν, καὶ δόξαν αὐτοῖς ἀπὸ ξυνόδου ὥστε διαναυμαχεῖν, ἐπειδὴ καὶ ἐσηγγέλλετο αὐτοῖς ἢ ἐν τῇ Σάμῳ ταραχὴ, ἄραντες ταῖς ναυσὶ πάσαις οὐσαις δώδεκα καὶ ἑκατὸν καὶ τοὺς Μιλησίους πεζῇ κελεύσαντες ἐπὶ τῆς Μυκάλης παριέναι ἔπλεον ὡς πρὸς τὴν Μυκάλην. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ταῖς ἐκ Σάμου ναυσὶ δυοῖν καὶ ὀγδοήκοντα, αἱ ἔτυχον ἐν Γλαύκῃ τῆς Μυκάλης ὁρμοῦσαι (διέχει δὲ ὀλίγον ταύτῃ ἡ Σάμος τῆς ἡπείρου πρὸς τὴν Μυκάλην), ὡς εἶδον τὰς τῶν Πελοποννησίων ναῦς προσπλευούσας, ὑπεχώρησαν ἐς τὴν Σάμον, οὐ νομίσαντες τῷ πλήθει διακινδυνεύσαι περὶ τοῦ παντὸς ἱκανοὶ εἶναι. καὶ ἅμα (προήσθοντο γὰρ αὐτοὺς ἐκ τῆς Μιλήτου ναυμαχησεῖοντας) προσεδέχοντο καὶ τὸν Στρομβιχίδην ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου σφίσι ταῖς ἐκ τῆς Χίου ναυσὶν ἐπ' Ἀβύδου ἀφικομέναις προσβοηθήσειν· προυπέπεμπο γὰρ αὐτῷ ἄγγελος. καὶ οἱ μὲν οὕτως ἐπὶ τῆς Σάμου ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καταπλεύσαντες ἐπὶ τῆς Μυκάλης ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ τῶν Μιλησίων καὶ τῶν πλησιοχώρων ὁ πεζός. καὶ τῇ ὑστεραίᾳ μελλόντων αὐτῶν ἐπιπλεῖν τῇ Σάμῳ ἀγγέλλεται ὁ Στρομβιχίδης ταῖς ἀπὸ τοῦ

ere tronpatu egin baitziren lege tradizionalak indargabetuta; eurek, oster, betetzen zituzten eta betetzera behartzen zituzten, eta, beraz, zegozkien erabakiak hartzen ontzidian arduratzen zirenak ez ziren txarragoak.

Altzibiadesi buruz esaten zuten, zigorrik eza eta atzerritik itzultzea bermatuko baliote, pozarren lortuko ziela Pertiako erregearen aliantza.

Eta garrantzitsuena zena, denak txarto irtenda ere, ontzidi hain handiarekin errefuxiatzeko leku asko aurkituko zutela hiri eta lurralde askotan.

77.– Gai horiek guztiak Batzarrean aztertu eta elkarri adorea eman ondoren, adorez beterik ekin zioten gerrarako prestatetei.

Laurehunek Samosera bidali zituzten hamar ordezkariak, euren aldetik, gertaera horien berri Delosera heldu zirenean izan zutenek, uharte honexetan geratu ziren.

78.– Aldi bertsuan, Miletoko ontzidi peloponesoarreko soldaduak marmarrean ari ziren Astioko eta Tisafernes euren jarduerak saboteatzen ari zirela-eta; batak ez zuen nahi borrokan egin, eurak indartsuagoak izan eta Atenasko ontzidi txikiagoa izan arren ere; une hartan ere ez, hau da, mundu guztiak esaten zuenean Atenasen gerra zibila zegoela, eta nahiago zuten ontzidia ahultzea Tisafernesen Feniziako ontziei itxarotearen aitzakiarekin, funtsik gabeko berritsukeria hutsa. Tisafernesi dagokionez, ontzi famatu horiek ez ekartzea gaitzesten zioten eta ontzidia ahultzen ari zela hornikuntza etengabea eta osoa ez emanda. Esaten zuten ez zutela gehiago atzeratu behar eta borroka erabakigarriari hasiera eman behar ziotela; gehien ekiten zutenak Sirakusakoak ziren.

79.– Astiokok eta aliatuek marmarren berri izan zutenean, bilera bat egin ondoren, erabaki zuten borroka erabakigarria burutzea, Samosko nahasmenduen berri jakin ostean. Ontzi guztiekin itsasoratu ziren, ehun eta hamabi ontzirekin hain zuzen, eta miletoarrei agindu ondoren itsasertzetik joateko Mikala lurmuturreraino, eurek ere lurmutur horako norabidea hartu zuten.

Samosko atenastarrak laurogeita bi ontzirekin Glaukan ainguraturik zeuden Mikalatik hur –Samostik han tarte txikia dago Kontinentera Mikala inguruetan– eta konturatu zirenean Peloponesoko ontziak hurreratuz zetozela, Samosera erretiratu ziren uste zutelako ez zirela nahiko haien guztien kontra guztia arriskatzeko. Gainera, Miletotik

Ἑλλησπόντου ναυσὶν ἀφιγμένος· καὶ εὐθὺς ἀπὲ πλεον πάλιν ἐπὶ τῆς Μιλήτου. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι προσγενομένων σφίσι τῶν νεῶν ἐπίπλουν αὐτοὶ ποιοῦνται τῇ Μιλήτῳ ναυσὶν ὀκτῶ καὶ ἑκατὸν βουλόμενοι διαναυμαχῆσαι· καὶ ὥς οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντανήγετο, ἀπέπλευσαν πάλιν ἐς τὴν Σάμον.

[80] Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ θέρει μετὰ τοῦτο εὐθὺς οἱ Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ ἀθρόαις ταῖς ναυσὶν οὐκ ἀξιόμαχοι νομίσαντες εἶναι οὐκ ἀντανήγοντο, ἀπορήσαντες ὁπόθεν τοσαύταις ναυσὶ χρήματα ἔξουσιν, ἄλλως τε καὶ Τισσαφέρνους κακῶς διδόντος, ἀποστέλλουσιν ὥς τὸν Φαρνάβαζον, ὥσπερ καὶ τὸ πρῶτον ἐκ τῆς Πελοποννήσου προσετάχθη, Κλέαρχον τὸν Ῥαμφίου ἔχοντα ναῦς τεσσαράκοντα. ἐπεκαλεῖτό τε γὰρ αὐτοὺς ὁ Φαρνάβαζος καὶ τροφὴν ἐτοῖμος ἦν παρέχειν, καὶ ἅμα καὶ τὸ Βυζάντιον ἐπεκηρυκεύετο αὐτοῖς ἀποστῆναι. καὶ αἱ μὲν τῶν Πελοποννησίων αὐταὶ νῆες ἀπάρασαι ἐς τὸ πέλαγος, ὅπως λάθοιεν ἐν τῷ πλῶ τοὺς Ἀθηναίους, χεϊμασθεῖσαι, καὶ αἱ μὲν Δήλου λαβόμεναι αἱ πλείους μετὰ Κλεάρχου καὶ ὕστερον πάλιν ἐλθοῦσαι ἐς Μίλητον (Κλέαρχος δὲ κατὰ γῆν αὐθις ἐς τὸν Ἑλλησποντον κομισθεὶς ἦρχεν), αἱ δὲ μετὰ Ἐλίξου τοῦ Μεγαρέως στρατηγοῦ δέκα ἐς τὸν Ἑλλησποντον διασωθεῖσαι Βυζάντιον ἀφιστᾶσιν. καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ἐκ τῆς Σάμου πέμπουσιν αἰσθόμενοι νεῶν βοήθειαν καὶ φυλακὴν ἐς τὸν Ἑλλησποντον, καὶ τις καὶ ναυμαχία βραχεῖα γίγνεται πρὸ τοῦ Βυζαντίου ναυσὶν ὀκτῶ πρὸς ὀκτῶ.

[81] Οἱ δὲ προεστῶτες ἐν τῇ Σάμῳ καὶ μάλιστα Θρασύβουλος, αἰεὶ γε τῆς αὐτῆς γνώμης ἐχόμενος, ἐπειδὴ μετέστησε τὰ πράγματα, ὥστε κατάγειν Ἀλκιβιάδην,

[καὶ] τέλος ἀπ' ἐκκλησίας ἔπεισε τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, καὶ ψηφισαμένων αὐτῶν Ἀλκιβιάδῃ κάθοδον καὶ ἄδειαν πλεύσας ὥς τὸν Τισσαφέρνην κατήγεν ἐς τὴν Σάμον τὸν Ἀλκιβιάδην, νομίζων μόνην σωτηρίαν εἰ Τισσαφέρνην αὐτοῖς μεταστήσειεν ἀπὸ Πελοποννησίων. γενομένης δὲ ἐκκλησίας τὴν τε ἰδίαν ξυμφορὰν τῆς φυγῆς ἐπητιάσατο καὶ ἀνωλοφύρατο ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν πολλὰ εἰπὼν ἐς ἐλπίδας τε αὐτοὺς οὐ σμικρὰς τῶν μελλόντων καθίστη, καὶ ὑπερβάλλων ἐμεγάλυνε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν παρὰ τῷ Τισσαφέρνει, ἵνα οἱ τε οἴκοι τὴν ὀλιγαρχίαν ἔχοντες

ekarritako informeen bidez bazekitenez etsaia borrokatzeko ondo pres-tatuta zetorrela, Estronbikides Klostik etorrira Abidon porturatutako ontziekin Helespontotik noiz helduko zain zeuden, mezularia bidalirik zeukatelako.

Besteak arrazoi horiengatik Samosera erretiratu zirenean, peloponeso-arrak Mikalan porturatu ziren eta bertan kanpatu Miletotik eta hurbile-ko herrietatik etorritako lehorreko tropekin batera. Hurrengo egunean, Samosen kontra joateko prestatzen ari zirela, Estronbikides Helespon-toko ontziekin heldu zela iragarri zuten eta berehala itzuli ziren Mile-tora. Eta atenastarrek, ontzi horiek gehitu zitzaizkienean, espedizio bat egin zuten Miletoren kontra ehun eta laurogei ontzirekin, borroka era-bakigarria hasteko erabakia hartuta; baina euren gana inor ez zenez atera, Samosera itzuli ziren.

80.— Uda berean, gertaera horiek jazo eta behingoan, borrokatzera atera ez ziren peloponesoarren, aurkarien besteko indartsuak ez zirela uste zutelako eta hainbeste ontzirentzako baliabideak non eskuratu ez zeki-telako batez ere Tisafarnesek txarto hornitzen zituen sasoi hartan, berrogei ontzi bidali zizkioten Farnabazori Klearkorekin —Peloponeso-tik hasiera batean agindu zieten bezala—; Farnabazok hara joateko gon-bidaturik eta janaria emango ziela esanda egotetik aparte, Bizantzio hiriak atenastarren kontra matxinatzeko proposamena egin zien.

Peloponesoko ontzi horiek itsaso zabalera joan ziren atenastarrak ez zitezen konturatu, baina ekaitz batek harrapatu zituen. Horietako gehiengoa, Klearkorekin batera, itsasoak Deloseraino eraman zuen eta gero Miletora itzuli ziren; Klearko, berriz, Helespontora joan zen leho-rrez eta bere karguan lan egiten jarraitu zuen. Gainerako hamarrek, Helixas jeneral megararrekin, Helesponton babestea lortu zuten eta Bizantzio matxinatzea eragin.

Gertaera horien ostean, samoarren, horren berri izan zutenean, errefor-tzu eta zainketa ontziak bidali zituzten Helespontora, eta Bizantzioren aurrean itsas borroka txiki bat izan zuten zortzi ontzi etsairen kontra.

81.— Samosko buruzagi atenastarrek, eta bereziki Trasibulok, erregi-men aldaketa eragin zuenetik Altiabiadesi atzeritik itzultzeko dei egi-tearen alde betiere, azkenean lortu zuten Batzar batean tropako gehien-goia konbentzitzea, eta, Altiabiadesen itzulera eta zigorrik eza euren erabaki ondoren, Trasibulo Tisafarnesen gortera joan zen eta atzeritik

φοβοῖντο αὐτὸν καὶ μᾶλλον αἱ ξυνωμοσίαι διαλυθεῖεν καὶ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ τιμώτερόν τε αὐτὸν ἄγοιεν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πλέον θαρσοῖεν, οἱ τε πολέμιοι τῷ Τισσαφέρνει ὡς μάλιστα διαβάλλοιντο καὶ [ἀπὸ] τῶν ὑπαρχουσῶν ἐλπίδων ἐκπίπτουσιν. ὑπισχνεῖτο δ' οὖν τὰδε μέγιστα ἐπικομπῶν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὡς Τισσαφέρνης αὐτῷ ὑπεδέξατο ἢ μὴν, ἕως ἂν τι τῶν ἑαυτοῦ λείπηται, ἦν Ἀθηναίοις πιστεύσῃ, μὴ ἀπορήσῃν αὐτοὺς τροφῆς, οὐδ' ἦν δέη τελευτῶντα τὴν ἑαυτοῦ στρωμνὴν ἐξαργυρῶσαι, τὰς τε ἐν Ἀσπένδῳ ἤδη οὔσας Φοινίκων ναῦς κομεῖν Ἀθηναίοις καὶ οὐ Πελοποννησίοις· πιστεῦσαι δ' ἂν μόνως Ἀθηναίοις, εἰ σῶς αὐτὸς κατελθὼν αὐτῷ ἀναδέξαιτο.

[82] Οἱ δὲ ἀκούοντες ταυτὰ τε καὶ ἄλλα πολλὰ στρατηγόν τε αὐτὸν εὐθὺς εἶλοντο μετὰ τῶν προτέρων καὶ τὰ πράγματα πάντα ἀνέτιθέσαν, τὴν τε παραυτίκα ἐλπίδα ἕκαστος τῆς τε σωτηρίας καὶ τῆς τῶν τετρακοσίων τιμωρίας οὐδενὸς ἂν ἡλλάξαντο, καὶ ἐτοῖμοι ἤδη ἦσαν διὰ τὸ αὐτίκα τοὺς τε παρόντας πολεμίους ἐκ τῶν λεχθέντων καταφρονεῖν καὶ πλεῖν ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ. ὁ δὲ τὸ μὲν ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ πλεῖν τοὺς ἐγγυτέρω πολεμίους ὑπολιπόντας καὶ πάνυ διεκώλυσε, πολλῶν ἐπειγομένων, τὰ δὲ τοῦ πολέμου πρῶτον ἔφη, ἐπειδὴ καὶ στρατηγὸς ἦρητο, πλεύσας ὡς Τισσαφέρνην πράξειν. καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἐκκλησίας εὐθὺς ὥχετο, ἵνα δοκῇ πάντα μετ' ἐκείνου κοινοῦσθαι, καὶ ἅμα βουλόμενος αὐτῷ τιμώτερός τε εἶναι καὶ ἐνδείκνυσθαι ὅτι καὶ στρατηγὸς ἤδη ἦρηται καὶ εὖ καὶ κακῶς οἷός τέ ἐστιν αὐτὸν [ἤδη] ποιεῖν. ξυνέβαινε δὲ τῷ Ἀλκιβιάδῃ τῷ μὲν Τισσαφέρνει τοὺς Ἀθηναίους φοβεῖν, ἐκείνοις δὲ τὸν Τισσαφέρνην.

[83] Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐν τῇ Μιλήτῳ πυνθανόμενοι τὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου κάθοδον, καὶ πρότερον τῷ Τισσαφέρνει ἀπιστοῦντες πολλῷ δὴ μᾶλλον ἔτι διεβέβληντο. ξυνηνέχθη γὰρ αὐτοῖς κατὰ τὸν ἐπὶ τὴν Μίλητον τῶν Ἀθηναίων ἐπίπλουν, ὡς οὐκ ἠθέλησαν ἀνταναγαγόντες ναυμαχῆσαι, πολλῷ ἐς τὴν μισθοδοσίαν τὸν Τισσαφέρνην ἀρρωστώτερον γενόμενον καὶ ἐς τὸ μισεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν πρότερον ἔτι τούτων διὰ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπιδεδωκέναι. καὶ ξυνιστάμενοι κατ' ἀλλήλους οἰάπερ καὶ πρότερον οἱ στρατιῶται ἀνελογίζοντο καὶ τινες καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀξίων λόγου ἀνθρώπων καὶ οὐ μόνον

Samosera ekarri zuen, uste zuelako bere salbazio bakarra Altzibiadesek Tisafernes peloponesoarren aldetik bere bandora aldatzea lortzean zegoela.

Batzarraren aurrean Altzibiades atzerrian berak izandako zorigaizto pertsonalen kexu izan zen; zorigaiztook deitoratu zituen eta, arazo publikoei buruzko azalpen luze bat egin ostean, etorkizunerako itxaropen handiak eman zizkien, ahozabal goraipatzen zuelarik berak Tisafernesengan zeukan eragina, aberrian oligarkia sostengatzen zutenek beldurra izan ziezaioten eta konjuratuen elkarteak desegiteko prestago egon zitezen; egiten zuen, halaber, Samoskoek estimu handiagoan ukan zezaten eta, era berean, adoretuago ere senti zitezten, eta etsaiak ahal zutenik eta gehien ahalegin zitezten Tisafernesen kontrako etsaitasunean eta orduan zituzten itxaropenak gal zitzaizten.

Gauza da Altzibiadesek bere handiustean, Tisafernesek ziurtatu zizkiola esanez, promes erabat garrantzitsuak egin zizkiela, hots, atenastarrek Tisafernesen konfiantza irabaziko balute ez zitzaizela janaririk faltatuko hari ondasunen bat geratzen zitzaion bitartean, nahiz eta bere ohea bahituran ipintzera arte heldu behar; jadanik Aspendon zeuden Feniziako ontziak Peloponesokoengana barik Atenaskoengana ekarriko zituela, eta atenastarrekin ez zela fidatuko Altzibiades atzeritik bizirik eta onik etorri eta bere bermatzaile geratu arte.

82.— Hori guztia, eta asko gehiago, entzun ziotenean, berehala hautatu zuten jeneralizat, jadanik zeudenez gain, eta ardura guztiak eman zizkioten. Bakoitzak ezergatik ere ez zituzkeen aldatuko orduan zeukan salbatzeko itxaropena eta Laurehunuen kontrako mendeku gogoa, kontuan hartu barik jadanik guztiz prest sentitzen zirela Pireora joateko ere, une hartan, azaldutakoa kontuan izanik, aurrean zeuzkaten etsaiak ere mespretxuz hartzen baitzituzten.

Baina bera, berriz, hurren zeuden etsaiak alde batera utzi eta Pireora joatearen kontra agertu zen, eta gogor gainera, nahiz eta askok hori eskatu, eta esan zien, jeneral hautatua izan zenez, lehenago Tisafernesengana joan behar zela gerraren gaia aztertzeraz.

Batzar hartatik zuzen joan zen Tisafernes ikustera, biek guztia elkar hartuta egiten zutela adierazi nahian eta, era berean, Tisafernesek zion estimua gehitu nahi zuelako eta on egiteko zein kalte egiteko moduan

τὸ στρατιωτικόν, ὥς οὔτε μισθὸν ἐντελῇ πώποτε λάβοιεν, τό τε διδόμενον βραχὺ καὶ οὐδὲ τοῦτο ξυνεχῶς· καὶ εἰ μή τις ἦ διανauμαχήσει ἢ ἀπαλλάσσεται ὅθεν τροφήν ἔξει, ἀπολείψει τοὺς ἀνθρώπους τὰς ναῦς πάντων τε Ἀστύοχον εἶναι αἴτιον ἐπιφέροντα ὀργὰς Τισσαφέρνει διὰ ἴδια κέρδη.

[84] Ὅντων δ' αὐτῶν ἐν τοιούτῳ ἀναλογισμῷ ξυνη νέχθη καὶ τοιόσδε τις θόρυβος περὶ τὸν Ἀστύοχον. τῶν γὰρ Συρακοσίων καὶ Θουρίων ὅσῳ μάλιστα καὶ ἐλεύθεροι ἦσαν τὸ πλῆθος οἱ ναῦται, τοσούτῳ καὶ θρασύτατα προσπεσόντες τὸν μισθὸν ἀπήτουν. ὁ δὲ αὐθαδέστερόν τέ τι ἀπεκρίνατο καὶ ἠπέιλησε καὶ τῷ γε Δωριεῖ ξυναγορεύοντι τοῖς ἑαυτοῦ ναύταις καὶ ἐπανήρατο τὴν βακτηρίαν. τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ὥς εἶδον, οἷα δὴ ναῦται, ὥρμησαν ἐκραγέντες ἐπὶ τὸν Ἀστύοχον ὥστε βάλλειν· ὁ δὲ προῖδων καταφεύγει ἐπὶ βωμόν τινα. οὐ μέντοι ἐβλήθη γε, ἀλλὰ διελύθησαν ἀπ' ἀλλήλων. ἔλαβον δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ Μιλήτῳ ἐνωκοδομημένον τοῦ Τισσαφέρνους φρουρίον οἱ Μιλήσιοι λάθρᾳ ἐπιπεσόντες, καὶ τοὺς ἐνόντας φύλακας αὐτοῦ ἐκβάλλουσιν· ξυνεδόκει δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ξυμμάχοις ταῦτα καὶ οὐχ ἥκιστα τοῖς Συρακοσίοις. ὁ μέντοι Λίχας οὔτε ἡρέσκετο αὐτοῖς ἔφη τε χρῆναι Τισσαφέρνει καὶ δουλεύειν Μιλησίους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ τὰ μέτρια καὶ ἐπιθεραπεύειν, ἕως ἂν τὸν πόλεμον εὖ θῶνται. οἱ δὲ Μιλήσιοι ὠργίζοντο τε αὐτῷ καὶ διὰ ταῦτα καὶ δι' ἄλλα τοιουτότροπα καὶ νόσῳ ὕστερον ἀποθανόντα αὐτὸν οὐκ εἶασαν θάψαι οὐδ' ἐβούλοντο οἱ παρόντες τῶν Λακεδαιμονίων.

[85] Κατὰ δὴ τοιαύτην διαφορὰν ὄντων αὐτοῖς τῶν πραγμάτων πρὸς τε τὸν Ἀστύοχον καὶ τὸν Τισσαφέρνην Μίνδαρος διάδοχος τῆς Ἀστυόχου ναυαρχίας ἐκ Λακεδαίμονος ἐπῆλθε καὶ παραλαμβάνει τὴν ἀρχήν· ὁ δὲ Ἀστύοχος ἀπέπλει. ξυνέπεμψε δὲ καὶ Τισσαφέρνης αὐτῷ πρεσβευτὴν τῶν παρ' ἑαυτοῦ, Γαυλίτην ὄνομα, Κᾶρα δίγλωσσον, κατηγορήσοντα τῶν τε Μιλησίων περὶ τοῦ φρουρίου καὶ περὶ αὐτοῦ ἅμα ἀπολογησόμενον, εἰδὼς τοὺς τε Μιλησίους πορευομένους ἐπὶ καταβολῇ τῇ αὐτοῦ μάλιστα καὶ τὸν Ἑρμοκράτη μετ' αὐτῶν, ὃς ἔμελλε τὸν Τισσαφέρνην ἀποφαίνειν φθείροντα τῶν Πελοποννησίων τὰ πράγματα μετὰ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐπαμφοτερίζοντα. ἔχθρα δὲ πρὸς αὐτὸν ἦν αὐτῷ αἰεὶ ποτε περὶ

zegoela erakutsi. Gertatzen zena zen Altzibiadesek Tisafernesekin errespetua sartzen ziela atenastarrei eta atenastarrekin Tisafernesi.

83.– Miletoko peloponesoarren jakin zutenean Altzibiades itzuli zela, ordurako jadanik Tisafernesengan mesfidantza bazeukaten, handik aurrera bere kontrako kritikak asko areagotu zituzten, zeren ordurako gertaturik baitzegoen ezen, espedizio atenastarra Miletora joan zenean peloponesoarren ez zutela nahi izan borrokan egiterik, Tisafernesek soldatak ordaintzeko orduan asko ere laxoago jokatzeko zuelako; bada, oraingo honek peloponesoarren Tisafernesi zioten gorrotoa, hau da, jazoera hauen aurretik Altzibiadesen erruz jadanik ziotena, oraindik gehiago areagotzeko bidea ireki zuen.

Soldaduek, taldeetan bildurik, goikoak bezalako arrazonamenduak egin zituzten, gehiago oraindik pertsona txalogarriek, eta ez bakarrik tropak, esaten zuten ez zutela inoiz lansari osoa hartzen; are gehiago, ematen ziena gutxi zen arren, horixe berori ere ez zutela erregulartasunez hartzen; gainera esaten zuten borroka erabakigarri bat ematen ez bazen edo hornikuntza hartzeko moduko lekuren batera joaten ez baziren, gizonak ontziak bertan behera utziko zituztela; horren guztiaren errudun Astioko zela, Tisafernesen pozik eduki nahi zuelako bere interes partikularrengatik.

84.– Arrazonamendu horiekin zebiltzala, iskanbila handi bat sortu zen Astiokoren kontra. Sirakusako eta Turiako marinelek, gehienak libreak zirenez, oraindik ausardia handiagoarekin ekiten zuten soldatak eskatzeko. Orduan Astiokok, guztiz lotsabako, mehatxatu egin zituen; gehiengo, bere makila jaso zuen marinelen alde zegoen Dorieoren kontra. Hori ikusi zutenean, tropen gehiengoa, guztiz haserre, Astiokoren kontra abiatu zen astindu bat ematekotan, itsasoko jendearen artean norma den moduan; baina bera, erne, aldare batean babestu zen. Azkenean, ez zuten lortu harrapatzerik eta sakabanatu egin ziren.

Bestalde, miletoarren, Tisafernesek Mileton eraiki zuen gotorlekua kontra gotorlekukoak konturatu barik erasoia jota, hartu eta barruan zegoen goarnizioa bota zuten; hori aliatuen onespenez egin zuten eta zer esanik ere ez Sirakusakoarekin; baina Likasi ez zitzaion begiratu egin, gehiago oraindik, esan zuten Tisafernesi men egin behar ziotela arrazoizko mugetaraino, esklaboak bezala, eta ez bakarrik miletoarren, baizik erregearen lurraldeetako gainerako guztiek ere, eta gerrari amaiera eman arte lausengatu behar zutela. Orduan miletoarrak haserre

τοῦ μισθοῦ τῆς ἀποδόσεως· καὶ τὰ τελευταῖα φυγόντος ἐκ Συρακουσῶν τοῦ Ἑρμοκράτους καὶ ἐτέρων ἡκόντων ἐπὶ τὰς ναῦς τῶν Συρακοσίων ἐς τὴν Μίλητον στρατηγῶν, Ποτάμιδος καὶ Μύσκωνος καὶ Δημάρχου, ἐνέκειτο ὁ Τισσαφέρνης φυγάδι ὄντι ἤδη τῷ Ἑρμοκράτει πολλῷ ἔτι μᾶλλον καὶ κατηγόρει ἄλλα τε καὶ ὥς χρήματά ποτε αἰτήσας αὐτὸν καὶ οὐ τυχὼν τὴν ἔχθραν οἱ προθοῖτο. ὁ μὲν οὖν Ἀστύοχος καὶ οἱ Μιλήσιοι καὶ ὁ Ἑρμοκράτης ἀπέπλευσαν ἐς τὴν Λακεδαίμονα. ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης διεβεβήκει πάλιν ἤδη παρὰ τοῦ Τισσαφέρους ἐς τὴν Σάμον.

[86] Καὶ οἱ ἐκ τῆς Δήλου ἀπὸ τῶν τετρακοσίων [πρεσβευταί], οὓς τότε ἔπεμψαν παραμυθησομένους καὶ ἀναδιδάσκοντας τοὺς ἐν τῇ Σάμῳ, ἀφικνοῦνται παρόντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ ἐκκλησίας γενομένης λέγειν ἐπεχείρουν. οἱ δὲ στρατιῶται τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἤθελον ἀκούειν, ἀλλ' ἀποκτείνειν ἐβόων τοὺς τὸν δῆμον καταλύοντας, ἔπειτα μέντοι μόλις ἡσυχάσαντες ἤκουσαν. οἱ δ' ἀπήγγελλον ὥς οὔτε ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς πόλεως ἢ μετástασις γίγνοιτο, ἀλλ' ἐπὶ σωτηρίᾳ, οὐθ' ἵνα τοῖς πολεμίοις παραδοθῇ (ἐξεῖναι γάρ, ὅτε ἐσέβαλον ἤδη σφῶν ἀρχόντων, τοῦτο ποιῆσαι), τῶν τε πεντακισχιλίων ὅτι πάντες ἐν τῷ μέρει μεθέξουσιν, οἳ τε οἰκεῖοι αὐτῶν οὐθ' ὕβριζονται, ὥσπερ Χαιρέας διαβάλλων ἀπήγγειλεν, οὔτε κακὸν ἔχουσιν οὐδέν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς σφετέροις αὐτῶν ἕκαστοι κατὰ χώραν μένουσιν. ἄλλα τε πολλὰ εἰπόντων οὐδὲν μᾶλλον ἐσήκουον, ἀλλ' ἐχαλέπαινον καὶ γνώμας ἄλλοι ἄλλας ἔλεγον, μάλιστα δὲ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ πλεῖν. καὶ δοκεῖ Ἀλκιβιάδης πρῶτον τότε καὶ οὐδενὸς ἔλασσον τὴν πόλιν ὠφελῆσαι· ὠρμημένων γάρ τῶν ἐν Σάμῳ Ἀθηναίων πλεῖν ἐπὶ σφᾶς αὐτούς, ἐν ᾧ σαφέστατα Ἰωνίαν καὶ Ἑλλήσποντον εὐθὺς εἶχον οἱ πολέμιοι, κωλυ τῆς γενέσθαι. καὶ ἐν τῷ τότε ἄλλος μὲν οὐδ' ἂν εἰς ἱκανὸς ἐγένετο κατασχεῖν τὸν ὄχλον, ἐκεῖνος δὲ τοῦ τ' ἐπίπλου ἔπαυσε καὶ τοὺς ἰδίᾳ τοῖς πρέσβεσιν ὀργιζομένους λοιδορῶν ἀπέτρεπεν. αὐτὸς δὲ ἀποκρινάμενος αὐτοῖς ἀπέπεμπεν, ὅτι τοὺς μὲν πεντακισχιλίους οὐ κωλύοι ἄρχειν, τοὺς μέντοι τετρακοσίους ἀπαλλάσσειν ἐκέλευεν αὐτοὺς καὶ καθιστάναι τὴν βουλὴν ὥσπερ καὶ πρότερον, τοὺς πεντακοσίους· εἰ δὲ ἐς εὐτέλειάν τι ξυντέμνηται ὥστε τοὺς στρατευομένους μᾶλλον

jarri zitzaizkion eta, gero, gaixoturik hil zenean, gertaera horiengatik eta antzeko beste batzuegatik, ez zuten ehorzten utzi bertan zeuden lazedemonдарrek nahi izan zuten lekuan.

85.— Mota horretako liskarrak Astiokogatik eta Tisafernesgatik zeuzkatela, Mindaro etorri zen Lazedemondik ontzidiaren agintaritzan Astioko ordezkatzera eta, Astioko joan zenean, berak hartu zuen buruzagitzatza.

Tisafernesek Gaulita zeritzon kariar elebidun bat bidali zuen bere enbaxadore gisa Mindarori laguntzera, baina bereziki miletoarrak sala zitzen gotorlekuaren arazoagatik eta, halaber, bere defentsa ere egin zezan, jakitun zegoelako miletoarrak bera salatzera joango zirela, eta horiekin batera Hermokrates, honen asmoa baitzen Tisafernes, Alzibiadesen laguntzarekin, peloponesoarren gaiak oztopatzen ari zela eta jokabide bikoitza zeramala frogatzea. Horien artean beti egon zen etsaitasuna soldataren ordainketa dela eta ez dela, eta, azkenean, Sirakusak Hermokrates atzerriratu zuenean eta ontzien ardura hartzera beste jeneral batzuk, hau da Potamis, Miskon eta Demarko, heldu zirenean, Tisafernesek asko ere jazarpen handiagoa egin zion jadanik atzerriraturik zegoen Hermokratesi, eta beste salaketa batzuen artean esaten zuen bere kontra agertzen zela behin dirua eskatu eta lortu ez ziolako.

Dena den, Alzibiades Tisafernesen gortetik Samosera itzuli zenean, Astioko, miletoarrak eta Hermokrates Lazedemonera joan ziren.

86.— Laurehunek samoarrak lasaitu eta irakatsiak ematera beste abagune batean bidali zituzten enbaxadoreak Delosera heldu ziren Alzibiades jadanik han zegoenean, eta orduantxe egiten ari zen Batzar batean hitz egin nahi izan zuten. Hasieran soldaduek ez zuten gura haiei entzun ere, eta demokrazia bota zutenak hiltzeko eskatzen zuten garrasika; baina, asko kostata lasaitu ondoren, entzun zituzten.

Hauek azaldu zuten erregimen aldaketa ez zela egin hiria hondatzeko, hiria salbatzeko baino, eta ez etsaiei emateko, zeren hori egiteko aukera izan baitzuten eurak agintean zeudela etsaiek lurraldea inbaditu zutenean. Era berean, ziurtatzen zuten Bost Milako guztiek hartuko zutela parte gobernuan txandaka, eta euren senideei ez zietela inolako irainik egiten, hori Kereasek asmatu-rikoko gezur beltz bat zelako, eta ez zietela tratatu txarrik ematen ere, herrian euren ondasunak kontserbatzen jarraitzen zutelako.

ἔχειν τροφήν, πάνυ ἐπαινεῖν. καὶ τᾶλλα ἐκέλευεν ἀντέχειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τοῖς πολεμίοις· πρὸς μὲν γὰρ σφᾶς αὐτοὺς σφωζομένης τῆς πόλεως πολλὴν ἐλπίδα εἶναι καὶ ξυμβῆναι, εἰ δὲ ἅπαξ τὸ ἕτερον σφαλήσεται, ἢ τὸ ἐν Σάμῳ ἢ ἐκεῖνοι, οὐδ' ὅτῳ διαλλαγῆσεται τις ἔτι ἔσσεσθαι. Παρῆσαν δὲ καὶ Ἀργεῖων πρέσβεις, ἐπαγγελλόμενοι τῷ ἐν τῇ Σάμῳ τῶν Ἀθηναίων δῆμῳ ὥστε βοηθεῖν· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐπαινέσας αὐτοὺς καὶ εἰπὼν ὅταν τις καλῇ παρεῖναι οὕτως ἀπέπεμπεν. ἀφίκοντο δὲ οἱ Ἀργεῖοι μετὰ τῶν Παράλων, οἱ τότε ἐτάχθησαν ἐν τῇ στρατιώτιδι νηὶ ὑπὸ τῶν τετρακοσίων περιπλεῖν Εὐβοίαν, καὶ ἄγοντες Ἀθηναίων ἐς Λακεδαίμονα ἀπὸ τῶν τετρακοσίων [πεμπτοῦς] πρέσβεις, Λαισποδῖαν καὶ Ἀριστοφῶντα καὶ Μελησίαν, [οἱ] ἐπειδὴ ἐγένοντο πλείοντες κατ' Ἄργος, τοὺς μὲν πρέσβεις ξυλλαβόντες τοῖς Ἀργείοις παρέδοσαν ὡς τῶν οὐχ ἥκιστα καταλυσάντων τὸν δῆμον ὄντας, αὐτοὶ δὲ οὐκέτι ἐς τὰς Ἀθήνας ἀφίκοντο, ἀλλ' ἄγοντες ἐκ τοῦ Ἀργους ἐς τὴν Σάμον τοὺς πρέσβεις ἀφικνοῦνται ἥπερ εἶχον τριῆρει.

[87] Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους Τισσαφέρνῃς, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν ᾧ μάλιστα διὰ τε τᾶλλα καὶ διὰ τὴν Ἀλκιβιάδου κάθοδον ἦχοντο αὐτῷ οἱ Πελοποννήσιοι ὡς φανερώς ἤδη ἀττικίζοντι, βουλόμενος, ὡς ἐδόκει δῆ, ἀπολύεσθαι πρὸς αὐτοὺς τὰς διαβολάς, παρεσκευάζετο πορεύεσθαι ἐπὶ τὰς Φοινίσσας ναῦς ἐς Ἀσπενδον, καὶ τὸν Λίχαν ξυμπορεύεσθαι ἐκέλευεν· τῇ δὲ στρατιᾷ προστάζειν ἔφη Τάμων ἑαυτοῦ ὑπαρχον, ὥστε τροφήν ἐν ὅσῳ ἂν αὐτὸς ἀπῇ διδόναι. Λέγεται δὲ οὐ κατὰ ταυτό, οὐδὲ ῥάδιον εἰδέναι τίνη γνώμη παρῆλθεν ἐς τὴν Ἀσπενδον καὶ παρελθὼν οὐκ ἦγαγε τὰς ναῦς. ὅτι μὲν γὰρ αἱ Φοίνισσαι νῆες ἑπτὰ καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν μέχρι Ἀσπένδου ἀφίκοντο σαφές ἐστι, διότι δὲ οὐκ ἦλθον πολλὰχὴ εἰκάζεται. οἱ μὲν γὰρ ἵνα διατριβῇ ἀπελθὼν, ὥσπερ καὶ διανοήθη, τὰ τῶν Πελοποννησίων (τροφήν γοῦν οὐδὲν βέλτιον, ἀλλὰ καὶ χεῖρον ὁ Τάμῳ, ᾧ προσετάχθη, παρεῖχεν), οἱ δὲ ἵνα τοὺς Φοίνικας προαγαγὼν ἐς τὴν Ἀσπενδον ἐκκρηματίσαιτο ἀφείς (καὶ γὰρ ὡς αὐτοῖς οὐδὲν ἔμμελλε χρήσεσθαι), ἄλλοι δ' ὡς καταβοῆς ἕνεκα τῆς ἐς Λακεδαίμονα, τοῦ λέγεσθαι ὡς οὐκ ἀδικεῖ, ἀλλὰ καὶ σαφῶς οἶχεται ἐπὶ τὰς ναῦς ἀληθῶς πεπληρωμένας. ἐμοὶ μέντοι δοκεῖ σαφέστατον

Beste arrazoi asko ere jarri zuten arren, soldaduak ez ziren konbentzitzen; alderantziz, haserre agertzen ziren eta azaldu ziren iritzi ezberdinen artean nagusi ateratzen zena Pireora joatea zen. Ematen du orduan txen egin ziola Altzibiadesek lehenengo aldiz, eta inork baino hobeto, hiriari zerbitzua, zeren, Samosko atenastarrak Atenasera joateko prest zeudenean eta, beraz, etsaiak Joniaren eta Helespontoren jabe laster batean egingo zirela guztiz argi zegoenean, berak eragotzi zuen. Une hartan beste inork ere ezingo zukeen jendetza hura geldiarazi, baina berak espediziorik ez egitea lortu zuen eta arazo pertsonalengatik enbaxadoreekin haserre zeudenen kontrako hitzaldi zorrotzak eginda atzerarazi zituen.

Bera izan zen enbaxadoreak bidali zituen esanez eurek ez ziotela eragozpenik jartzen Bost Milek boterea egikaritzeari, baina bai eskatzen ziotela Laurehunak kendu eta Bostehuneko Kontseilua lehengo eginkizun beretan birjartzeko; eta gastuak gutxitu bazituzten tropak kanpainan hobeto sostengatu ahal izatera arte, zorionik handienak ematen zizkietela. Oro har, aholkatzen zien tinko eutsi eta etsaien aurrean ez makurtzeko, zeren, hiria kontserbatzen zen bitartean, elkarren artean hitzarmenen batera heltzeko itxaropen handiak baitzeuden; baina bi bandoetariko edozein, berdin eurak zein Samoskoak, betirako hondatuko balitz, ez litzatekeela geratuko berradiskidetzeko inor.

Argosko enbaxadoreak ere, atenastarrek Samosen zeukaten herriaren aldeko taldeari laguntzera etorri zirenak alegia, batzarrean egon ziren, eta Altzibiadesek agurtu zituen eskerrak emanda eta deitzen zitzaieneko etortzeko eskatuz.

Argostarrak tropen zamaontzi batean etorri ziren Eubea zaintzeko agindua Laurehunengandik okasio hartan hartu zuten Paralokoekin; hauek, Lespodias, Aristofon eta Melesias enbaxadore atenastarrak Lazedemonera eramaten zihoazela, Argos aurrera heldu zirenean preso hartu zituzten, usterik demokrazia botatzean ez zutela izan erru gutxiagorik eta Argoskoei entregatu zizkieten. Orduan ez ziren joan Atenasera, baizik Argosko enbaxadoreak ontzira sarturik Samoserantz eramane zituzten, hara eurek zeukaten trirremeane heldu zirelarik.

87.— Uda berean, hain zuzen ere peloponesoarrak Tisafernesekin haserre bizian zeudela, beste arrazoi batzuek gain Altzibiades itzuli zelako—peloponesoarren uste baitzuten Tisafernes nabariki zegoela Atenasen alde makurturik—, Tisafernes, peloponesoarren kexei amaiera emateko

εἶναι διατριβῆς ἕνεκα καὶ ἀνοκωχῆς τῶν Ἑλληνικῶν τὸ ναυτικὸν οὐκ ἀγαγεῖν, φθορᾶς μὲν, ἐν ὅσῳ παρήει ἐκείσε καὶ διέμελλεν, ἀνισώσεως δέ, ὅπως μηδετέροις προσθέμενος ἰσχυροτέρους ποιήσῃ, ἐπεὶ, εἴ γε ἐβουλήθη, διαπολεμῆσαι <ἂν> ἐπιφανεῖς δήπου οὐκ ἐνδοιαστῶς κομίσας γὰρ ἂν Λακεδαιμονίοις τὴν νίκην κατὰ τὸ εἶκος ἔδωκεν, οἳ γε καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀντιπάλως μᾶλλον ἢ ὑποδεεστέρας τῷ ναυτικῷ ἀνθρώρουν. καταφωρᾷ δὲ μάλιστα καὶ ἦν εἶπε πρόφασιν οὐ κομίσας τὰς ναῦς. ἔφη γὰρ αὐτὰς ἐλάσσους ἢ ὅσας βασιλεὺς ἔταξε ξυλλεγῆναι· ὁ δὲ χάριν ἂν δήπου ἐν τούτῳ μείζω ἔτι ἔσχεν, οὐτ' ἀναλώσας πολλὰ τῶν βασιλέως τὰ τε αὐτὰ ἀπ' ἐλασσόνων πράξας. ἐς δ' οὖν τὴν Ἀσπένδον ἡτινιδὴ γνώμη ὁ Τισσαφέρνης ἀφικνεῖται καὶ τοῖς Φοῖνιξι ξυγγίγνεται· καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἔπεμψαν ὥς ἐπὶ τὰς ναῦς κελεύσαντος αὐτοῦ Φίλιππον ἄνδρα Λακεδαιμόνιον δύο τριήρεσιν.

[88] Ἀλκιβιάδης δὲ ἐπειδὴ καὶ τὸν Τισσαφέρνην ἥσθετο παριόντα ἐπὶ τῆς Ἀσπένδου, ἔπλει καὶ αὐτὸς λαβὼν τρεῖς καὶ δέκα ναῦς, ὑποσχόμενος τοῖς ἐν τῇ Σάμῳ ἀσφαλῆ καὶ μεγάλην χάριν (ἥ γὰρ αὐτὸς ἄξειν Ἀθηναίοις τὰς Φοινίσσας ναῦς ἢ Πελοποννησίοις γε κωλύσειν ἐλθεῖν), εἰδὼς, ὥς εἶκος, ἐκ πλέονος τὴν Τισσαφέρνους γνώμην ὅτι οὐκ ἄξειν ἔμελλε, καὶ βουλόμενος αὐτὸν τοῖς Πελοποννησίοις ἐς τὴν ἑαυτοῦ καὶ Ἀθηναίων φιλίαν ὥς μάλιστα διαβάλλειν, ὅπως μᾶλλον δι' αὐτὸ σφίσιν ἀναγκάζοιτο προσχωρεῖν. καὶ ὁ μὲν ἄρας εὐθὺ τῆς Φασήλιδος καὶ Καύνου ἄνω τὸν πλοῦν ἐποιεῖτο.

[89] Οἱ δ' ἐκ τῆς Σάμου ἀπὸ τῶν τετρακοσίων πεμφθέντες πρέσβεις ἐπειδὴ ἀφικόμενοι ἐς τὰς Ἀθήνας ἀπήγγειλαν τὰ παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὥς κελεύει τε ἀντέχειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τοῖς πολεμίοις, ἐλπίδας τε ὅτι πολλὰς ἔχει κάκείνοις τὸ στράτευμα διαλλάξειν καὶ Πελοποννησίων περιέσεσθαι, ἀχθομένους καὶ πρότερον τοὺς πολλοὺς τῶν μετεχόντων τῆς ὀλιγαρχίας καὶ ἡδέως ἂν ἀπαλλαγέντας πῃ ἀσφαλῶς τοῦ πράγματος πολλῷ δὴ μᾶλλον ἐπέρρωσαν. καὶ ξυνίσταντό τε ἤδη καὶ τὰ πράγματα διεμέφοντο, ἔχοντες ἡγεμόνας τῶν πάνυ [στρατηγῶν] τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ καὶ ἐν ἀρχαῖς ὄντων, οἷον Θηραμένην τε τὸν Ἄγνωνος καὶ Ἀριστοκράτη τὸν Σκελείου καὶ ἄλλους, οἱ μετέσχον μὲν ἐν τοῖς πρῶτοι τῶν

asmoz itxura batean, Aspendon zeuden Feniziako ontziak bisitatzeko prestatu zen eta Likas gonbidatu zuen berari laguntzeko. Tropei dago-kienez, esan zuen aginduak eman zizkiola Tamo bere bigarrenari bera kanpoan zegoen bitartean euspen-gastuen ardura har zezan.

Alabaina, iritziak ez datoz bat eta, gainera, ez da erraza jakitea zein asmorekin joan zen Aspendora eta behin hara joanda zergatik ez zituen ekarri Feniziako ontziak; hala ere, ez ekartze horren susmoak, izan, asko dira.

Batzuek diote haren asmoa izan zela bera kanpoan egon zen bitartean peloponesoarrak ahultzea, zeren Tamok, bere jarraibideak hartu zitue-nak, ez baitzion jaramon gehiagorik egin horniketari, gauza jakina dena, txarrago hornitu baino.

Beste batzuek, oster, esaten dute feniziarrei dirua ateratzeko joan zela, Aspendora eraman ostean askatuta, zeren ez baitzeukan eurez baliatze-ko asmorik han ere. Beste batzuek, berriz, uste dute Espartan bere kon-tra egiten ziren salaketengatik joan zela, inork ez zezan esan justiziar-i ez ziola jaramonik egiten, baizik benetako arrazoa zela ontzien bila zihoala eta ontziak benetan zeudela hornituta.

Nire ustez, berriz, iritzi zuzenena da ontzidia ez zuela ekarri helenia-rrren ahuldura eta jarduera-eza lortzeko asmoz. Hara joan eta denbora pasatzen utzita, heleniarrak gainbehera joan eta euren indarrak oreka-tzeko, alde bietariko baten alde ere jarri gabe, ez alde bata ez bestea sendo ez zedin, zeren, benetan gura izan balu, zalantzarik agertu beharrean gerra egitea erabakiko baitzuen, eta ontziak lazedemonda-rrengana ekarri izan balitu, seguruenik garaipena emango baitzien, une hartan jada atenastarren pareko ontzidia zeukatelako, txikiagoa ez bederen.

Eta hori batez ere erakusten du ontziak ez ekartzeko ipini zuen aitzia-kiak, esan baitzuen erregeak biltzeko agindu zizkionak baino ontzi gutxiago zirela. Baina, ontzi gutxiagorekin, inolako zalantzarik barik, erregearen fabore gehiago lortuko zuen, zeren, erregearen gastua han-dia izan barik, emaitza berdinak lortuko zituelako ontzi gutxiagorekin.

Kontua da, haren asmoa dena delakoa izan, Tisafernes Aspendora joan zela eta feniziarrekin aurkitu zela; eta, berak eskatuta, peloponesoarre-k Filipo, lazedemondar bat, bidali ziotela bi trirremerekin, ontzien ardu-ra har zezan.

πραγμάτων, φοβούμενοι δέ, ὡς ἔφασαν, τό τε ἐν τῇ Σάμῳ στρατεύμα καί τὸν Ἀλκιβιάδην σπουδῇ πάνυ, τοὺς τε ἐς τὴν Λακεδαίμονα πρεσβευομένους [ἔπεμπον], μὴ τι ἄνευ τῶν πλεόνων κακὸν δράσωσι τὴν πόλιν, οὐ τὸ † ἀπαλλαξείειν τοῦ ἄγαν ἐς ὀλίγους ἐλθεῖν, ἀλλὰ τοὺς πεντακισχιλίους ἔργῳ καὶ μὴ ὀνόματι χρῆναι ἀπο δεικνύναι καὶ τὴν πολιτείαν ἰσαιτέραν καθιστάναι. ἦν δὲ τοῦτο μὲν σχῆμα πολιτικὸν τοῦ λόγου αὐτοῖς, κατ' ἰδίας δὲ φιλοτιμίας οἱ πολλοὶ αὐτῶν τῷ τοιούτῳ προσέκειντο, ἐν ᾧ περ καὶ μάλιστα ὀλιγαρχία ἐκ δημοκρατίας γενομένη ἀπόλλυται· πάντες γὰρ αὐθιμερὸν ἀξιοῦσιν οὐχ ὅπως ἴσοι, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι· ἐκ δὲ δημοκρατίας αἰρέσεως γιγνομένης ῥᾶον τὰ ἀποβαίνοντα ὡς οὐκ ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἐλασσούμενός τις φέρει. σαφέστατα δ' αὐτοὺς ἐπῆρε τὰ ἐν τῇ Σάμῳ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἰσχυρὰ ὄντα καὶ ὅτι αὐτοῖς οὐκ ἐδόκει μόνιμον τὸ τῆς ὀλιγαρχίας ἔσσεσθαι· ἠγωνίζετο οὖν εἰς ἕκαστος αὐτὸς πρῶτος προστάτης τοῦ δήμου γενέσθαι.

[90] Οἱ δὲ τῶν τετρακοσίων μάλιστα ἐναντίοι ὄντες τῷ τοιούτῳ εἶδει καὶ προεστώτες Φρύνιχός τε, ὃς καὶ στρατηγήσας ἐν τῇ Σάμῳ [ποτὲ] τῷ Ἀλκιβιάδῃ τότε διηνέχθη, καὶ Αἰρίσταρχος, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα καὶ ἐκ πλείστου ἐναντίος τῷ δήμῳ, καὶ Πείσανδρος καὶ Ἀντιφῶν καὶ ἄλλοι οἱ δυνατώτατοι, πρότερόν τε, ἐπεὶ τάχιστα κατέστησαν καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐν τῇ Σάμῳ σφῶν ἐς δημοκρατίαν ἀπέστη, πρέσβεις τε ἀπέστελλον σφῶν ἐς τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν ὁμολογίαν προθυμοῦντο καὶ τὸ ἐν τῇ Ἡετιωνείᾳ καλουμένην τεῖχος ἐποιοῦντο, πολλῶν τε μᾶλλον ἔτι, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἐκ τῆς Σάμου πρέσβεις σφῶν ἦλθον, ὀρῶντες τοὺς τε πολλοὺς καὶ σφῶν τοὺς δοκοῦντας πρότερον πιστοὺς εἶναι μεταβαλλομένους. καὶ ἀπέστειλαν μὲν Ἀντιφῶντα καὶ Φρύνιχον καὶ ἄλλους δέκα κατὰ τάχος, φοβούμενοι καὶ τὰ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκ τῆς Σάμου, ἐπιστείλαντες παντὶ τρόπῳ ὅστις καὶ ὅπως οὖν ἀνεκτὸς ξυναλλαγῆναι πρὸς τοὺς Λακε δαιμονίους, ᾠκοδόμουν δὲ ἔτι προθυμότερον τὸ ἐν τῇ Ἡετιωνείᾳ τεῖχος. ἦν δὲ τοῦ τείχους ἡ γνώμη αὕτη, ὡς ἔφη Θηραμένης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, οὐχ ἵνα τοὺς ἐν Σάμῳ, ἦν βία ἐπιπλέωσι, μὴ δέξωνται ἐς τὸν Πειραιᾶ, ἀλλ' ἵνα τοὺς πολεμίους μᾶλλον, ὅταν βούλωνται, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ

88.– Altzibiadesek jakin zuenean Tisafernes Aspendora zihoala, bera ere bertara joan zen hamahiru ontzirekin samoarrei hitz emanda mese-de ziuira eta garrantzitsua egingo ziela, atenastarrei eramango zizkielako Feniziako ontziak edo, gutxienez, peloponesoarren eskuetara joatea eragotziko zuelako. Behar bada, aspalditik zekien Tisafernesen asmoa, hots, ontzirik ez ekartzekoa, eta ahal zenik eta ospe gehien kendu nahi zion peloponesoarren aurrean berarekin eta atenastarrekin zeukan adiskidetasunaz baliatuta, horretara eurekin bat egitera behartuago senti zedin. Itsasoratu zenerako, Kaunora eta Faselidera joan zen itsaso zabalez.

89.– Laurehun enbaxadoreek, Samos utzi ostean Atenasera helduta, Altzibiadesen hitzak azaldu zizkietenean, hau da, aholkatzen ziela tinko eutsi eta etsaien aurrean ez makurtzeko, eta, halaber, tropak eurekin adiskidetzeko eta peloponesoarrak bentzutzeko itxaropen handiak zeudela ere, askoz gehiago tinkatu zen aspalditxotik deskonforme samar eta seguruenik edozein modutan erregimen berria pozarren uzteko prest zeuden oligarkiako kide gehienen jarrera.

Taldeak eratzen eta politikaren zuzendaritza kritikatzeko hasi ziren, buruzagien artean erregimeneko eta botereko pertsonaia ospetsuak zeudela, besteak beste Hagnonen seme Teramenes eta Eszeliasen seme Aristokrates eta gobernuan partaidetza garrantzitsua zeukaten beste batzuk, eta –esaten zutenek– tropengatik eta Altzibiadesengatik, eta berdin Lazedemonera bidalitako enbaxadoreengatik ere, benetan ardurak sakona sentitzen zuten, gehiengoaren onespenerik barik hiriari kalteak egin zizkioketelako eta euren asmoa ez zelako erregimen oligarkikoegi bat eratzerantz heltzea, Bost Milei balio erreala, eta ez hutsal hutsa, eman eta, era berean, berdin zaleagoa den sistema politiko bat ezartzea baino.

Baina erregimen zirriborro hori hitz hutsak baino ez ziren, zeren gehienek, handinahikeria pertsonalek eraginda, demokraziatik sortutako oligarkiak porrot egitera hain zuzen ere eramaten duten jarrera motak hartzen baitzituzten, behingoan guztiek nahi dutelako denak berdinak barik, lehenengoak, alboan beste inor ez dutenak, izatea baino. Erregimen demokratiko batean, berriz, errazago jasaten dira hauteskunde bateko emaitzak, berdinen artean inor ere ez delako baztertua sentitzen.

Egia esan, horien jarreraren zergati garbi bat izan zen Altzibiadesek Samosen erakutsi zuen jarrera indartsua eta oligarkiak luzaroan ez

δέξωνται. χηλὴ γάρ ἐστι τοῦ Πειραιῶς ἡ Ἡετιωνεία, καὶ παρ' αὐτὴν εὐθύς ὁ ἔσπλους ἐστίν. ἐτειχίζετο οὖν οὕτω ξὺν τῷ πρότερον πρὸς ἡπειρον ὑπάρχοντι τείχει, ὥστε καθεζομένων ἐς αὐτὸ ἀνθρώπων ὀλίγων ἄρχειν τοῦ ἔσπλου· ἐπ' αὐτὸν γὰρ τὸν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ λιμένος στενοῦ ὄντος τὸν ἕτερον πύργον ἐτελεύτα τό τε παλαιὸν τὸ πρὸς ἡπειρον καὶ τὸ ἐντὸς τὸ καινὸν τεῖχος τειχιζόμενον πρὸς θάλασσαν. διωκοδόμησαν δὲ καὶ στοάν, ἥπερ ἦν μεγίστη καὶ ἐγγύτατα τούτου εὐθύς ἐχομένη ἐν τῷ Πειραιεῖ, καὶ ἥρχον αὐτοὶ αὐτῆς, ἐς ἣν καὶ τὸν σῖτον ἡνάγκαζον πάντας τὸν ὑπάρχοντά τε καὶ τὸν ἐσπλέοντα ἐξαιρεῖσθαι καὶ ἐντεῦθεν προαιροῦντας πωλεῖν.

[91] Ταῦτ' οὖν ἐκ πλεονός τε ὁ Θηραμένης διεθρόει καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐκ τῆς Λακεδαίμονος πρέσβεις οὐδὲν πράξαντες ἀνεχώρησαν τοῖς ξύμπασι ξυμβατικόν, φάσκων κινδυνεύσειν τὸ τεῖχος τοῦτο καὶ τὴν πόλιν διαφθεῖραι. ἅμα γὰρ καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐτύγχανον Εὐβοέων ἐπικαλουμένων κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον δύο καὶ τεσσαράκοντα νῆες, ὧν ἦσαν καὶ ἐκ Τάραντος καὶ Λοκρῶν Ἰταλιώτιδες καὶ Σικελικαὶ τινες, ὁρμοῦσαι ἤδη ἐπὶ Λᾷ τῆς Λακωνικῆς καὶ παρασκευαζόμεναι τὸν ἐς τὴν Εὐβοίαν πλοῦν (ἦρχε δὲ αὐτῶν Ἀγησανδρίδας Ἀγησάνδρου Σπαρτιάτης)· ἃς ἔφη Θηραμένης οὐκ Εὐβοίᾳ μᾶλλον ἢ τοῖς τειχίζουσι τὴν Ἡετιωνείαν προσπλεῖν, καὶ εἰ μὴ τις ἤδη φυλάσσεται, λήσειν διαφθαρέντας. ἦν δέ τι καὶ τοιοῦτον ἀπὸ τῶν τὴν κατηγορίαν ἐχόντων, καὶ οὐ πάνυ διαβολὴ μόνον τοῦ λόγου. ἐκεῖνοι γὰρ μάλιστα μὲν ἐβούλοντο ὀλιγαρχούμενοι ἄρχειν καὶ τῶν ξυμμάχων, εἰ δὲ μὴ, τὰς τε ναῦς καὶ τὰ τεῖχη ἔχοντες αὐτονομεῖσθαι, ἐξειργόμενοι δὲ καὶ τούτου μὴ οὖν ὑπὸ τοῦ δήμου γε αὐθις γενομένου αὐτοὶ πρὸ τῶν ἄλλων μάλιστα διαφθαρῆναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολεμίους ἐσαγαγόμενοι ἄνευ τειχῶν καὶ νεῶν ξυμβῆναι καὶ ὁπωσοῦν τὰ τῆς πόλεως ἔχειν, εἰ τοῖς γε σώμασι σφῶν ἄδεια ἔσται.

[92] Διόπερ καὶ τὸ τεῖχος τοῦτο καὶ πυλίδας ἔχον καὶ ἐσόδους καὶ ἐπεσαγωγὰς τῶν πολεμίων ἐτειχίζόν τε προθύμως καὶ φθῆναι ἐβούλοντο ἐξεργασάμενοι. πρότερον μὲν οὖν κατ' ὀλίγους τε καὶ κρύφα μᾶλλον τὰ λεγόμενα ἦν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Φρύνιχος ἦκων ἐκ τῆς ἐς Λακεδαίμονα πρεσβείας πληγείς ὑπ' ἀνδρὸς τῶν περιπόλων τινὸς ἐξ ἐπιβουλῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ

zuela iraungo uste izatea. Egia hauxe da: guztiak lehiatzen zirela norbera izaten herriko zuzendari nagusia.

90.— Bestalde, ikusmolde politiko horren kontra zeuden Laurehuneta-koak —buruzagitzat hurrengo hauek zituztela, hots, Friniko, Samosen jeneral egon zenean jada Altzibiadesekin haserratuta zegoena, Aristarko, herriaren etsaierik handiena aspalditik jada, Pisandro, Antifonte eta beste handi-mandi batzuk—, nahiz eta enbaxadoreak Lazedemonera lehenago bidalita eduki, hala boterean ezarri bezain laster nola Samoskoak demokraziara pasatu zirenean, eta nahiz eta itunen baten aldeko interesa erakutsi eta, gainera, Aetionea zeritzona gotortzen hasita egon, lan hori burutzen gogotsuago jarri ziren mezulariak Samostik etorri zirenean eta ikusi zutenean jendea eta lehen leial bezala agertzen ziren euren aldekoak aldakuntza gauzatzen hasiak zirela.

Hiriko egoerak eta Samosen sortuko zenak beldurturik, berehalaxe bidali zituzten Antifonte, Friniko eta beste hamar lagun gehiago ongarriri gerta zitekeen era eta moduren batean lazedemondarrekin adiskidetzeko aginduarekin. Aetionea gotortzen ere ahalegin handiagoz jarraitu zuten.

Gotortze horren helburua ez zen —Teramenesek eta bere taldeak azaltzen zuenez—, Samoskoak indarrez hartzen saiatuko balira, horiei eragozteka Pireon sartzea, etsaien ontzien eta tropen sarrera euren hantzen zutenean erraztea baino.

Aetionea Pireoko dike bat da eta justu bere ondoan porturako sarrera dago, beraz, harresia lehorreko aldetik jadanik zegoenaren jarraipen bat zen eta, ondorioz, bertan jarritako gizon gutxi batzuek kontrola zezaketzen sarrera, zeren portuko ahoa, estu-estua dena, dominatzen duten bi dorreetako batean hain zuzen amaitzen baitzen antzinako harresia lehorreko aldetik eta, halaber, itsasoaren aldetik eraikitzen ari ziren barrukoak ere.

Pireoko biltegirik garrantzitsuena, hurbil egonik harresiaren mugakide zena ere, harresiarekin isolatu zuten. Biltegi hori euren ardurapean hartu zuten, eta gari guztia, hala jadanik zegoena nola itsasotik sartzen zena, bertara eramatera eta saltzeko zena bertatik hornitzera behartu zituzten.

91.— Gauza da, duela denbora nahikotik jada, baina batez ere guztiei komeni zaien ituna lortu barik enbaxadoreak Lazedemondik etorri zire-

πληθούση καὶ οὐ πολὺ ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου ἀπελθὼν ἀπέθανε παραχρῆμα, καὶ ὁ μὲν πατάξας διέφυγεν, ὁ δὲ ξυνεργὸς Ἀργεῖος ἄνθρωπος ληφθεὶς καὶ βασανιζόμενος ὑπὸ τῶν τετρακοσίων οὐδενὸς ὄνομα τοῦ κελεύσαντος εἶπεν οὐδὲ ἄλλο τι ἢ ὅτι εἰδεῖη πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐς τοῦ περιπολάρχου καὶ ἄλλοσε κατ' οἰκίας ξυνιόντας, τότε δὴ οὐδενὸς γεγεννημένου ἀπ' αὐτοῦ νεωτέρου καὶ ὁ Θηραμένης ἤδη θρασύτερον καὶ Ἀριστοκράτης καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν τετρακοσίων αὐτῶν καὶ τῶν ἔξωθεν ἦσαν ὁμογνώμονες ἦσαν ἐπὶ τὰ πράγματα. ἅμα γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς Λᾶς αἱ νῆες ἤδη περιπεπλευκυαὶ καὶ ὀρμισάμεναι ἐς τὴν Ἐπίδαυρον τὴν Αἰγίναν κατεδεδραμήκεσαν· καὶ οὐκ ἔφη ὁ Θηραμένης εἰκὸς εἶναι ἐπ' Εὐβοίαν πλεούσας αὐτὰς ἐς Αἰγίναν κατακολπίσαι καὶ πάλιν ἐν Ἐπιδαύρῳ ὀρμεῖν, εἰ μὴ παρακληθεῖσαι ἤκοιεν ἐφ' οἷσπερ καὶ αὐτὸς αἰεὶ κατηγόρει· οὐκέτι οὖν οἷόν τε εἶναι ἡσυχάζειν. τέλος δὲ πολλῶν καὶ στασιωτικῶν λόγων καὶ ὑποψιῶν προσγενομένων καὶ ἔργῳ ἤδη ἤπτοντο τῶν πραγμάτων· οἱ γὰρ ἐν τῷ Πειραιεὶ τὸ τῆς Ἡετιωνείας τεῖχος ὀπλίται οἰκοδομοῦντες, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀριστοκράτης ἦν ταξιαρχὼν καὶ τὴν ἑαυτοῦ φυλὴν ἔχων, ξυλλαμβάνουσιν Ἀλεξικλέα στρατηγὸν ὄντα ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἐταίρους τετραμμένον, καὶ ἐς οἰκίαν ἀγαγόντες εἴρξαν. ξυνεπελάβοντο δὲ αὐτοῖς ἅμα καὶ ἄλλοι καὶ Ἑρμῶν τις τῶν περιπόλων τῶν Μουνιχίασι τεταγμένων ἄρχων· τὸ δὲ μέγιστον, τῶν ὀπλιτῶν τὸ στίφος ταῦτα ἐβούλετο. ὥς δὲ ἐσηγγέλθη τοῖς τετρακοσίοις (ἔτυχον δὲ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθήμενοι), εὐθύς, πλὴν ὅσοις μὴ βουλομένοις ταῦτ' ἦν, ἐτοῖμοι ἦσαν ἐς τὰ ὅπλα ἰέναι καὶ τῷ Θηραμένει καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ ἡπεύλουν. ὁ δὲ ἀπολογούμενος ἐτοῖμος ἔφη εἶναι ξυναφαιρησόμενος ἰέναι ἤδη. καὶ παραλαβὼν ἓνα τῶν στρατηγῶν ὃς ἦν αὐτῷ ὁμογνώμων ἐχώρει ἐς τὸν Πειραιᾶ· ἐβοήθει δὲ καὶ Ἀρίσταρχος καὶ τῶν ἰππέων νεανίσκοι. ἦν δὲ θόρυβος πολὺς καὶ ἐκπληκτικός· οἱ τε γὰρ ἐν τῷ ἄστει ἤδη ὦντο τὸν τε Πειραιᾶ κατειληφθαι καὶ τὸν ξυνειλημμένον τεθνάναι, οἱ τε ἐν τῷ Πειραιεὶ τοὺς ἐκ τοῦ ἄστεως ὅσον οὐπω ἐπὶ σφᾶς παρεῖναι. μόλις δὲ τῶν τε πρεσβυτέρων διακωλύόντων τοὺς ἐν τῷ ἄστει διαθέοντας καὶ ἐπὶ τὰ ὅπλα φερομένους καὶ Θουκυδίδου τοῦ Φαρσαλίου τοῦ προσένου

netik, Teramenesek zurrumurruak zabaltzen zituela esanik gotorleku hori hiriaren hondamendia izan zitekeela. Gainera gertatzen zen sasoi berean, Eubeakoek eskatuta eta Eubeara joateko prest Peloponeson ekipaturiko berrogeita bi ontzi aurkitzen zirela Lakoniako Lan ainguraturik, Agesandroneren seme Agesandrinasen agindupean; horien artean Tarentoko eta Lokroseko italiarrak eta Siziliako batzuk zeuden. Teramenesek esaten zuen horien norakoa ez zela Eubea, Aetionea gotortzen ari zirenak baino eta, neurriak berehala hartzen ez baziren, ezereztuak izango zirela konturatu ere egin barik.

Idea horietako zerbait bazegoen erruduntzat hartuengan eta ez zen kalumniatzko berritsukeria hutsa, zeren haiek askogatik nahien zutena oligarkia eta aliatuen gaineko inperioa mantentzea baitzen, eta, horrela ez izatekotan, independente izaten jarraitzea ontziak eta harresiak kontserbatuta; eta horixe ere ukatzen bazitzaien, garrantzizkoena zen gainerakoak baino lehenago ez hiltzea berrezarritako demokraziaren eskuetan, baizik hori baino lehenago etsaiei eurei ere laguntza eskatu eta hitzarmen bat sinatzea harresiei eta ontziei uko eginda, eta hiriaren ardura etsaiek hartzea eurek nahi zuten baldintzetan, euren bizitzari segurtasuna lortzearen truke.

92.– Horrexegatik ari ziren kemenez eraikitzen harresi hori, etsaientzat atakak, sarbideak eta sarrerak zituena, eta sasoi amaitu gura zuten.

Hasteko, elkarrizketa horiek gutxiren artekoak izaten ziren eta praktikan sekretuan mantentzen ziren. Baina orduan Friniko, Lazedemongo enbaxadatik bueltan mugazain baten eskutik –azoka erdian sortutako istilu bategatik– astindu on bat hartu eta behingoan hil zen Kontseilua-ren egoitzaatik nahikoa hur, bertatik irten berri baitzen; hiltzaileak ihes egin zuen eta bere lagunak, argostar bat, Laurehunek preso hartu eta torturatuak, ez zuen agindua eman ziotenen izenik eman eta ez zuen ezer besterik esan mugazaintzako buruaren etxean eta beste etxe batzuetan lagun asko biltzen zela baino. Orduan, horren ondorioz egoera ez zenez ezertan aldatu, hala Teramenes eta Aristokrates nola ideia berdinak zituztenak, Laurehun taldekoak izan zein ez, ausardia gehiagoz pasatu ziren ekintzara.

Gainera, Latik irten eta jadanik Peloponeso inguratu zuten ontziak Epidauro inguruan ainguraturik zeuden eta Eginaren kontra espedizioak eginda. Orduan Teramenesek esan zuen ez zela normala Eubeara zihoazen ontziak golko barruan Eginaraino sartzea eta berriro Epi-

τῆς πόλεως παρόντος καὶ προθύμως ἐμποδῶν τε ἑκάστοις γιγνομένου καὶ ἐπιβωμμένου μὴ ἐφεδρεούντων ἐγγὺς τῶν πολεμίων ἀπολέσαι τὴν πατρίδα, ἡσυχασάν τε καὶ σφῶν αὐτῶν ἀπέσχοντο. καὶ ὁ μὲν Θηραμένης ἐλθὼν ἐς τὸν Πειραιᾶ (ἦν δὲ καὶ αὐτὸς στρατηγός), ὅσον καὶ ἀπὸ βοῆς ἔνεκα, ὠργίζετο τοῖς ὀπλίταις· ὁ δὲ Ἀρίσταρχος καὶ οἱ ἐναντίοι τῷ ἀληθεῖ ἐχαλέπαινον. οἱ δὲ ὀπλίται ὁμόσε τε ἐχώρουν οἱ πλεῖστοι τῷ ἔργῳ καὶ οὐ μετεμέλοντο, καὶ τὸν Θηραμένη ἡρώτων εἰ δοκεῖ αὐτῷ ἐπ' ἀγαθῷ τὸ τεῖχος οἰκοδομῆσθαι καὶ εἰ ἄμεινον εἶναι καθαιρεθέν. ὁ δέ, εἵπερ καὶ ἐκείνοις δοκεῖ καθαιρεῖν, καὶ ἑαυτῷ ἔφη ξυνδοκεῖν. καὶ ἐντευθεν εὐθὺς ἀναβάντες οἱ τε ὀπλίται καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀνθρώπων κατέσκαπτον τὸ τεῖχος. ἦν δὲ πρὸς τὸν ὄχλον ἡ παράκλησις ὡς χρή, ὅστις τοὺς πεντακισχιλίους βούλεται ἄρχειν ἀντὶ τῶν τετρακοσίων, ἰέναι ἐπὶ τὸ ἔργον. ἐπεκρύπτοντο γὰρ ὅμως ἔτι τῶν πεντακισχιλίων τῷ ὀνόματι, μὴ ἀντικρυς δῆμον ὅστις βούλεται ἄρχειν ὀνομάζειν, φοβούμενοι μὴ τῷ ὄντι ὥσι καὶ πρὸς τινα εἰπὼν τίς τι ἀγνοίᾳ σφαλῇ. καὶ οἱ τετρακόσιοι διὰ τοῦτο οὐκ ἤθελον τοὺς πεντακισχιλίους οὔτε εἶναι οὔτε μὴ ὄντας δήλους εἶναι, τὸ μὲν καταστήσαι μετόχους τοσοῦτους ἀντικρυς ἂν δῆμον ἡγούμενοι, τὸ δ' αὖ ἀφανὲς φόβον ἐς ἀλλήλους παρῆξιν.

[93] Τῇ δ' ὑστεραίᾳ οἱ μὲν τετρακόσιοι ἐς τὸ βουλευτήριον ὅμως καὶ τεθορυβημένοι ξυνελέγοντο· οἱ δ' ἐν τῷ Πειραιεῖ ὀπλίται τὸν τε Ἀλεξικλέα ὃν ξυνέλαβον ἀφέντες καὶ τὸ τεῖχος καθελόντες ἐς τὸ πρὸς τῇ Μουνιχίᾳ Διονυσιακὸν θέατρον ἐλθόντες καὶ θέμενοι τὰ ὅπλα ἐξεκλησίασαν, καὶ δόξαν αὐτοῖς εὐθὺς ἐχώρουν ἐς τὸ ἄστυ καὶ ἔθεντο αὐτὸ ἐν τῷ Ἀνακείῳ τὰ ὅπλα. ἐλθόντες δὲ ἀπὸ τῶν τετρακοσίων τινὲς ἡρημένοι πρὸς αὐτοὺς ἀνὴρ ἀνδρὶ διελέγοντό τε καὶ ἔπειθον οὓς ἴδοιεν ἀνθρώπους ἐπιεικεῖς αὐτούς τε ἡσυχάζειν καὶ τοὺς ἄλλους παρακατέχειν, λέγοντες τοὺς τε πεντακισχιλίους ἀποφανεῖν, καὶ ἐκ τούτων ἐν μέρει ἢ ἂν τοῖς πεντακισχιλίοις δοκῇ τοὺς τετρακοσίους ἔσεσθαι, τέως δὲ τὴν πόλιν μηδενὶ τρόπῳ διαφθεῖρειν μηδ' ἐς τοὺς πολεμίους ἀνῶσαι. τὸ δὲ πᾶν πλῆθος τῶν ὀπλιτῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ πρὸς πολλοὺς λόγων γιγνομένων ἡπιώτερον ἦν ἢ πρότερον καὶ ἐφοβέτο μάλιστα

dauron ainguratzea, ez bada behintzat etortzeko eskatu zaiela berak betidanik salatu duen helburuarekin. Beraz, jadanik ezin ziren geldirik geratu.

Azkenez, matxinadara bultzatzen zuten hitz askoren eta gero eta susmo handiagoen artean, ekintzak egiten hasi ziren, zeren Aetioneako harresia Pireoan egiten ari ziren hoplitek eta horien artean taxiarko lege zegoen Aristokratesek, bere tribuko taldearen laguntza ere zeukanak, preso hartu baitzuten Alexikles, oligarkiaren jenerala eta bere lagun oso aldekoa, eta etxe batean sarturik ezkutatuta eduki zuten. Beste batzuen artean Hermon, Munikian postua zeukan mugazaintzako burua, izan zen horien kolaboratzaile; baina garrantzitsuena da horixe zela hoplita gehienek gogoia.

Laurehunek horren berri izan zutenean –Kontseiluan bilduta zeuden–, berehala prestatu ziren armak hartzeko, euren ideiekin bat ez zetozenak salbu, eta mehatxuak botatzen hasi ziren Teramenesen eta bere taldearen kontra. Baina honek, bere burua defendatuz, esan zuen bera Alexikles askatzen laguntzeko prest zegoela. Bere ideiekin bat zetorren jenerala batek lagunduta, Pireora joan zen, Aristarko eta zaldun gazte batzuk berari laguntzera zihoazen bitartean.

Nahasmendu eta izu ikaragarria gertatu zen, zeren, hirikoek uste zuten bitartean Pireoaz jabetu zirela eta presoa hil zutela, Pireokoek uste baitzuten hirikoek praktikan gainean zeuzkatela. Hala ere, zaharrek hiri-koei euren lasterketetan eta armak hartzeko saioetan oztopoak jartzea lortzeari esker eta Tuzidides, Farsaliakoa, bertan zegoen Atenasko proxenoa, euren tartean jarrita, etsaiak hur kanpaturik zeudela-eta aberriaren hondamendia ez eragiteko madarikazioekin eskatzeari esker, asko kostata baina baretzea eta banatzea lortu zituzten.

Teramenes Pireora heldu zenean –hau ere jenerala zen–, hoplitekin haserretu zen, baina berbaz bakarrik; Aristarko eta Teramenesen etsaiak, oster, bene-benetan haserretu ziren.

Hoplita gehienak aho batez pasatu ziren ekintzara, burututakoaz damutu barik, eta Teramenesi galdetu zioten ea egoki ikusten zuen harresia egiten segitzea hala hobe ez zen izango behera botatzea; orduan hark esan zien eurek botatzea erabakitzen bazuten, bera bat zetorrela erabaki horrekin; hoplitak eta Pireoko beste hainbat lagun berehala igo ziren eta harresia botatzen hasi ziren.

περὶ τοῦ παντὸς πολιτικοῦ· ξυνεχώρησάν τε ὥστε ἐς ἡμέραν ῥητὴν ἐκκλησίαν ποιῆσαι ἐν τῷ Διονυσίῳ περὶ ὁμονοίας.

[94] Ἐπειδὴ δὲ ἐπῆλθεν ἡ [ἐν Διονύσου] ἐκκλησία καὶ ὅσον οὐ ξυνειλεγμένοι ἦσαν, ἀγγέλλονται αἱ δύο καὶ τεσσαράκοντα νῆες καὶ ὁ Ἀγησανδρίδας ἀπὸ τῶν Μεγάρων τὴν Σαλαμίνα παραπλεῖν· καὶ πᾶς τις [τῶν πολλῶν ὀπλιτῶν] αὐτὸ τοῦτο ἐνόμιζεν εἶναι τὸ πάλαι λεγόμενον ὑπὸ Θηραμένους καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, ὡς ἐς τὸ τεῖχος ἐπλεον αἱ νῆες, καὶ χρησίμως ἐδόκει καταπεπτωκέναι. ὁ δὲ Ἀγησανδρίδας τάχα μὲν τι καὶ ἀπὸ ξυγκειμένου λόγου περὶ τε τὴν Ἐπίδαυρον καὶ ταύτῃ ἀνεστρέφετο, εἰκὸς δ' αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν παρόντα στασιασμόν τῶν Ἀθηναίων, δι' ἐλπίδος ὡς κἂν ἐς δέον παραγένοιτο, ταύτῃ ἀνέχειν. οἱ δ' αὖ Ἀθηναῖοι, ὡς ἡγγέλθη αὐτοῖς, εὐθὺς δρόμῳ ἐς τὸν Πειραιᾶ πανδημεὶ ἐχώρουν, ὡς τοῦ ἰδίου πολέμου μείζονος [ἦ] ἀπὸ τῶν πολεμίων οὐχ ἑκάς, ἀλλὰ πρὸς τῷ λιμένι ὄντος. καὶ οἱ μὲν ἐς τὰς παρούσας ναῦς ἐσέβαινον, οἱ δὲ ἄλλας καθεῖλκον, οἱ δὲ τινες ἐπὶ τὰ τεῖχη καὶ τὸ στόμα τοῦ λιμένος παρεβόηθουν.

[95] Αἱ δὲ τῶν Πελοποννησίων νῆες παραπλεύσασαι καὶ περιβαλοῦσαι Σούνιον ὁρμίζονται μεταξὺ Θορικοῦ τε καὶ Πρασιῶν, ὕστερον δὲ ἀφικνοῦνται ἐς Ὠρωπὸν. Ἀθηναῖοι δὲ κατὰ τάχος καὶ ἀξυγκροτήτοις πληρώμασιν ἀναγκασθέντες χρήσασθαι, οἷα πόλεως τε στασιαζούσης καὶ περὶ τοῦ μεγίστου ἐν τάχει βουλόμενοι βοηθῆσαι (Εὐβοία γὰρ αὐτοῖς ἀποκεκλημένης τῆς Ἀττικῆς πάντα ἦν), πέμπουσι Θυμοχάρη στρατὴ γόν καὶ ναῦς ἐς Ἐρετρίαν, ὧν ἀφικομένων ξὺν ταῖς πρότερον ἐν Εὐβοίᾳ οὖσαις ἕξ καὶ τριάκοντα ἐγένοντο. καὶ εὐθὺς ναυμαχεῖν ἠναγκάζοντο· ὁ γὰρ Ἀγησανδρίδας ἀριστοποιησάμενος ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ ἀνήγαγε τὰς ναῦς· ἀπέχει δὲ μάλιστα ὁ Ὠρωπὸς τῆς τῶν Ἐρετριῶν πόλεως θαλάσσης μέτρον ἐξήκοντα σταδίου. ὡς οὖν ἐπέπλει, εὐθὺς ἐπλήρουν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ναῦς, οἰόμενοι σφίσι παρὰ ταῖς ναυσὶ τοὺς στρατιώτας εἶναι· οἱ δὲ ἔτυχον οὐκ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἄριστον ἐπισιτιζόμενοι (οὐδὲν γὰρ ἐπωλεῖτο ἀπὸ προνοίας τῶν Ἐρετριῶν), ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπ' ἔσχατα τοῦ ἄστεως οἰκίων, ὅπως σχολῇ πληρουμένων φθάσειαν οἱ πολέμιοι προσπεσόντες καὶ ἐξαναγκάσειαν τοὺς Ἀθηναίους οὕτως

Jendeari egin zitzaion gonbidapena izan zen boterearen ardura Laurehun ordez Bost Milek hartzea nahi zutenak zeregin hori burutzen hasi behar zirela; baina Bost Milaren izenaren pean «boterearen ardura herriak hartzea nahi zutenek» hori argi eta garbi esatea ezkutatzeko zuten, beldur zirelako Bost Milak benetan existitzea, eta, horietako batengana ezagutu barik zuzenduz gero, hanka sartzeren bat izatea. Horrexegatik hain zuzen ere, Laurehunek ez zuten argi utzi gura izan Bost Mila horiek existitzen ziren ala ez, pentsatzen baitzuten kide kopuru hain handia finkatzea demokraziaren baliokidea zela, eta ziurtasunik ezak elkarren arteko susmoak sortuko zituela.

93.— Laurehunak kezkaz beterik zeuden arren, Kontseiluan bildu ziren hurrengo egunean eta Pireoko hoplitak, berriz, Alexikles, euren presoa, askatu eta harresia apurtu ostean, Munikiako Dionisio Antzokira joan ziren eta han, armak utzita, Batzarra egin zuten; eta erabakiak hartu zituztenean, hirira joan ziren eta Anazion instalatu ziren euren armekin.

Orduan Laurehun ordezkarik batzuk heldu eta eurekin hizketan hasi ziren banan-banan, eta, jende errespetagarria ikusten zutenean, kontent zirela esaten zuten ziren lasaitasuna kontserba zezaten eta gainerakoak geldirik mantentzeko eskatuz, argudiotzat erabili Bost Milak izendatuko zituztela eta Bost Milek erabakitako txandakako sistemaz horien artean izendatuko zirela Laurehunak; baina, bitartean, ez eragiteko hiriaren hondamendia eta ez jartzeko etsaien eskue-tan ere.

Iritzi asko azaldu eta entzun ondoren, hoplita guztiak lehen baino tolerantetagoak izaten hasi ziren eta, batez ere, estatu osoagatik beldur izaten. Beraz, Dionisio antzokian alde zuzenetik finkaturiko egunean Batzarra egiteko adostasunera heldu ziren, adiskidetzeko era aztertzeko.

94.— Egun seinalatua heldu zenean eta batzarra hastear zegoela, iragarri zuten Agesandridasen berrogeita bi ontziak itsasertzetik zehar zihorazela Megaratik Salaminara. Han ugari zeuden hoplita guztiak eta bakoitza pentsatzen hasi zen horixe berori zela Teramenes eta bere taldea aspalditik esaten ari zena, hau da, ontziek helburutzat harresia zutela eta orduan pentsatu zuten hura eraistea egokia izan zela.

Behar bada Agesandridas Epidaurotik eta bere inguruetatik ibiliko zen hartutako aginduekin, baina sinesgarria da, era berean, inguru hartan

ὅπως τύχοιεν ἀνάγεσθαι. σημεῖον δὲ αὐτοῖς ἐς τὸν Ὠρωπὸν ἐκ τῆς Ἑρετρίας, ὅποτε χρὴ ἀνάγεσθαι, ἦρθη. διὰ τοιαύτης δὴ παρασκευῆς οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγαγόμενοι καὶ ναυμαχήσαντες ὑπὲρ τοῦ λιμένος τῶν Ἑρετριῶν ὀλίγον μὲν τινα χρόνον ὁμῶς καὶ ἀντέσχον, ἔπειτα ἐς φυγὴν τραπόμενοι καταδιώκονται ἐς τὴν γῆν. καὶ ὅσοι μὲν αὐτῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἑρετριῶν ὡς φιλίαν καταφεύγουσι, χαλεπώτατα ἔπραξαν φονευόμενοι ὑπ' αὐτῶν· οἱ δὲ ἐς τὸ τεῖχος τὸ ἐν τῇ Ἑρετρίᾳ, ὃ εἶχον αὐτοί, περιγίγνονται καὶ ὅσαι ἐς Χαλκίδα ἀφικνοῦνται τῶν νεῶν. λαβόντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι δύο καὶ εἴκοσι ναῦς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄνδρας τοὺς μὲν ἀποκτείναντες, τοὺς δὲ ζωορήσαντες τροπαῖον ἔστησαν. καὶ ὕστερον οὐ πολλῶ Εὐβοιάν [τε] ἅπασαν ἀποστήσαντες πλὴν Ὠρεοῦ (ταύτην δὲ αὐτοὶ Ἀθηναῖοι εἶχον) καὶ τὰλλα τὰ περὶ αὐτὴν καθίσταντο.

[96] Τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ὡς ἦλθε τὰ περὶ τὴν Εὐβοίαν γεγεννημένα, ἔκπληξις μεγίστη δὴ τῶν πρὶν παρέστη. οὔτε γὰρ ἡ ἐν τῇ Σικελίᾳ ξυμφορὰ, καίπερ μεγάλη τότε δόξασα εἶναι, οὔτε ἄλλο οὐδὲν πῶ οὕτως ἐφόβησεν. ὅπου γὰρ στρατοπέδου τε τοῦ ἐν Σάμῳ ἀφεστηκότος ἄλλων τε νεῶν οὐκ οὐσῶν οὐδὲ τῶν ἐσβησομένων αὐτῶν τε στασιαζόντων καὶ ἄδηλον ὃν ὅποτε σφίσιν αὐτοῖς ξυρράξουσιν, τοσαύτη ἡ ξυμ-φορὰ ἐπεγεγέννητο, ἐν ἣ ναῦς τε καὶ τὸ μέγιστον Εὐβοίαν ἀπωλωλέκεσαν, ἐξ ἧς πλείω ἢ τῆς Ἀττικῆς ὠφελοῦντο, πῶς οὐκ εἰκότως ἠθύμουν; μάλιστα δ' αὐτοὺς καὶ δι' ἐγγυτάτου ἐθορύβει, εἰ οἱ πολέμιοι τολμήσουσι νενικηκότες εὐθὺ σφῶν ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ ἐρῆμον ὄντα νεῶν πλεῖν· καὶ ὅσον οὐκ ἦδη ἐνόμιζον αὐτοὺς παρεῖναι. ὅπερ ἂν, εἰ τολμηρότεροι ἦσαν, ῥαδίως ἂν ἐποίησαν, καὶ ἡ διέστησαν ἂν ἔτι μᾶλλον τὴν πόλιν ἐφορμοῦντες ἢ, εἰ ἐπολιόρκουν μένοντες, καὶ τὰς ἀπ' Ἰωνίας ναῦς ἠνάγκασαν ἂν καίπερ πολεμίας οὐσας τῇ ὀλιγαρχίᾳ τοῖς σφετέροις οἰκείοις καὶ τῇ ξυμπάσῃ πόλει βοηθῆσαι· καὶ ἐν τούτῳ Ἑλλήσποντός τε ἂν ἦν αὐτοῖς καὶ Ἰωνία καὶ αἱ νῆσοι καὶ τὰ μέχρι Εὐβοίας καὶ ὡς εἰπεῖν ἡ Ἀθηναίων ἀρχὴ πᾶσα. ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ μόνῳ Λακεδαιμόνιοι Ἀθηναίους πάντων δὴ ξυμφορώτατοι προσπολεμῆσαι ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς· διάφοροι γὰρ πλείστον ὄντες τὸν τρόπον, οἱ μὲν ὀξεῖς, οἱ δὲ βραδεῖς, καὶ οἱ μὲν ἐπιχειρηταί, οἱ

gelditzea Atenasen une hartan zeuden iskanbilengatik, premiazko unean heltzeko itxaropenarekin.

Baina atenastarrak, horren berri izan zutenerako, berehala joan ziren indar guztiekin korrika Pireora, uste zutelako euren gerra partikularra baino garrantzitsuagoa zela etsaiena, etsaien gerra hori ez zelako urrun gertatzen, euren portuaren ondoan baino. Batzuk bertan zeuden ontzietan ontziratu ziren, beste batzuek ontzi gehiago uretaratu zituzten eta gainerakoak, azkenez, harresiak eta portuko sarrera defendatzera joan ziren.

95.— Peloponesoko ontziak, itsasertzari jarraituz Sunio lurmuturra iragan ondoren, Toriko eta Prasiaseen artean ainguratu zituzten eta gero Oropora heldu ziren. Atenastarrek, presaka eta bat-batean bildutako tripulazioa erabiltzera beharturik, gerra zibilean murgildurik dagoen eta funtsezko zerbait defendatu gura duen hiri bati dagokion legez, zeren Atika erabili ezinean Eubea osoa eurentzat baitzen, ontziak Eretriara bidali zituzten Timokares jeneralaren aginduetara, eta heldu zenean guztira hogeita hamasei ontzi izan zituzten, Eubean bertan lehendik zeudenak barne hartuta.

Borrokarekin berehala hastera beharturik aurkitu ziren, Agesandridasek bazkal ostean ontziak itsasoratzeko agindua eman zuelako (Oropo itsasoz hirurogeita estadio ingurura dago Eretriatik). Gauza da, Agesandridas gainera zetorkienez, tripulazioak berehala ontziratzeko prestatu ziren, usterik soldaduak ontzien ondoan zeudela, baina gertatu zen tripulaziokoak herriaren beste ertzeko etxeetara joan zirela janaria erostera, eta ez azokara, Eretriakoek azokan ez zutelako ezer saltzen, aipos, tripulazioak atzeratzea lortuz gero etsaiak gainera hel zitezen tripulazioak ontziratu baino lehenago; horrela, aurkitzen ziren moduan itsasoratu beharra izango zuten. Oropoko peloponesoarren Eretriatik bidali zien noiz itsasoratu behar ziren adierazten zuen seinalea.

Atenastarrek, mota horretako prestaketarekin irten beharra izan arren, borroka Eretriako portuaren aurrean hasi zuten eta aldi batean eutsi ere egin zieten, baina gero, ihesari emanik, lehorreraino jazarriak izan ziren. Eretrian errefuxiatu zirenak usterik lagunak zirela, zoritxar gogorrena jasan zuten, bertako hiritarrek hil zituztelako; oster, atenastarrek okupaturik zeukaten Eretriako gotorlekuan errefuxiatu zirenak bizirik atera ziren eta, halaber, Kaltziserak heldu ziren ontzi guztiak ere.

δὲ ἄτολμοι, ἄλλως τε καὶ ἐν ἀρχῇ ναυτικῇ πλεῖστα ὠφέλουν. ἔδειξαν δὲ οἱ Συρακόσιοι μάλιστα γὰρ ὁμοιότροποι γενόμενοι ἄριστα καὶ προσεπολέμησαν.

[97] Ἐπὶ δ' οὖν τοῖς ἡγγελμένοις οἱ Ἀθηναῖοι ναῦς τε εἴκοσιν ὅμως ἐπλήρουν καὶ ἐκκλησίαν ξυνέλεγον, μίαν μὲν εὐθὺς τότε πρῶτον ἐς τὴν Πύκνα καλουμένην, οὐπὲρ καὶ ἄλλοτε εἰώθεσαν, ἐν ἧπερ καὶ τοὺς τετρακοσίους καταπαύσαντες τοῖς πεντακισχιλίοις ἐψηφίσαντο τὰ πράγματα παραδοῦναι (εἶναι δὲ αὐτῶν ὅποσοι καὶ ὄπλα παρέχονται) καὶ μισθὸν μηδὲνα φέρειν μηδεμιᾶ ἀρχῇ· εἰ δὲ μή, ἐπάρατον ἐποιήσαντο. ἐγίγνοντο δὲ καὶ ἄλλαι ὕστερον πυκναὶ ἐκκλησίαι, ἀφ' ὧν καὶ νομοθέτας καὶ τᾶλλα ἐψηφίσαντο ἐς τὴν πολιτείαν. καὶ οὐχ ἥκιστα δὴ τὸν πρῶτον χρόνον ἐπὶ γε ἐμοῦ Ἀθηναῖοι φαίνονται εὖ πολιτεύσαντες· μετρία γὰρ ἦ τε ἐς τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς πολλοὺς ζυγκρασίς ἐγένετο καὶ ἐκ πονήρων τῶν πραγμάτων γενομένων τοῦτο πρῶτον ἀνήνεγκε τὴν πόλιν. ἐψηφίσαντο δὲ καὶ Ἀλκιβιάδην καὶ ἄλλους μετ' αὐτοῦ κατιέναι καὶ παρὰ τε ἐκεῖνον καὶ παρὰ τὸ ἐν Σάμῳ στρατόπεδον πέμψαντες διεκελεύοντο ἀνθάπτεσθαι τῶν πραγμάτων.

[98] Ἐν δὲ τῇ μεταβολῇ ταύτῃ εὐθὺς οἱ μὲν περὶ τὸν Πείσανδρον καὶ Ἀλεξικλέα καὶ ὅσοι ἦσαν τῆς ὀλιγαρχίας μάλιστα ὑπεξέρχονται ἐς τὴν Δεκέλειαν· Ἀρίσταρχος δὲ αὐτῶν μόνος (ἔτυχε γὰρ καὶ στρατηγῶν) λαβὼν κατὰ τάχος τοξότας τινὰς τοὺς βαρβαρωτάτους ἐχώρει πρὸς τὴν Οἰνόνην. ἦν δὲ Ἀθηναίων ἐν μεθορίοις τῆς Βοιωτίας τεῖχος, ἐπολιόρκουν δ' αὐτὸ διὰ ζυμφορὰν σφίσιν ἐκ τῆς Οἰνός γενομένην ἀνδρῶν ἐκ Δεκελείας ἀναχωρούντων διαφθορᾶς οἱ Κορίνθιοι ἐθέλοντ ἠδόν, προσπαρακαλέσαντες τοὺς Βοιωτοὺς, κοινολογησάμενος οὖν αὐτοῖς ὁ Ἀρίσταρχος ἀπατᾷ τοὺς ἐν τῇ Οἰνῇ, λέγων ὡς καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει τᾶλλα συμβεβήκασι Λακεδαιμονίοις, κακείνους δεῖ Βοιωτοῖς τὸ χωρίον παραδοῦναι· ἐπὶ τούτοις γὰρ συμβεβῆσθαι. οἱ δὲ πιστεύσαντες ὡς ἄνδρι στρατηγῷ καὶ οὐκ εἰδότες οὐδὲν διὰ τὸ πολιορκεῖσθαι ὑπὸ σπονδοὶ ἐξέρχονται. τούτῳ μὲν τῷ τρόπῳ Οἰνὸν τε ληφθεῖσαν Βοιωτοὶ κατέλαβον καὶ ἦ ἐν ταῖς Αθήναις ὀλιγαρχία καὶ στάσις ἐπαύσατο.

[99] Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τούτου καὶ οἱ ἐν τῇ Μιλήτῳ Πελοποννήσιοι, ὡς τροφήν τε οὐδεὶς ἐδίδου

Peloponesoarren hogeita bi ontzi harrapatu zituzten eta euren tripulazioak hil edo preso hartu, eta trofeo bat eraiki zuten. Handik gutxira Eubea osoa matxinatzea lortu zuten, Oreo salbu, hau atenastarrek okupaturik zeukatelako, eta uharteari buruz neurri orokorrak hartu zituzten.

96.– Eubeako gertakarien berri Atenasera heldu zenean, inoiz ezagutu ez zen moduko izua sartu zitzairen barru-barruraino, zeren ez Siziliako hondamendiak berak ere, nahiz eta orduan garrantzitsua iruditu, ez beste ezeinek izutu baitzituen hainbeste; izan ere, nola ez zuten etsiko, eta arrazoiz gainera, zeren, Samosko armada matxinatuta eta ontzi gehiagorik ez eta ontziratzeko jenderik ere ez eta, gainera, gerra zibilean sartuta eta aurrez aurre noiz aurkituko ziren ziurtasunik barik, eta oraindik hondamendi hain larri hura gertatu baitzitzairen, non ontziak galtzeaz gain, larriago zena, Eubea bera ere galdu baitzuten, hau da, Atikatik bertatik baino onura gehiago aterako zuten hiria?

Baina gehien asaldatzen zituena, eta hurretik gainera, etsai garaileak zuzenean ontzirik barik zegoen Pireora joaten ausartzea zen, eta, gainera, ziur zeuden berehala etorriko zirela. Eta oso erraz erdietsiko zuten hori ausartagoak izan balira, eta, bertan ainguratu balute, hiria oraindik gehiago zatitzea lortuko zuten, edo, han geratu izan balira eta portua blokeatuta eduki, Joniako ontzidia behartuko zuten euren senideak eta hiri osoa defendatzera etortzera, nahiz eta ontzidi hori oligarkiaren kontra egon; eta kasu horretan Helesponto, Jonia, uharteak eta Eubearainoko lurralde osoa euren esku geratuko ziren; hitz batean, Atenastarren inperio osoa geratuko zen euren esku.

Baina atenastarrentzat etsai guztietatik egokienak lazedemondarrak izan ziren kasu bakarra ez zen izan hori, beste ikuspegi askotatik ere izan zirelako. Izaeraz oso ezberdinak zirenez –atenastarrak biziak, eurak geldoak, batzuk lehiatiak, besteak uzkurak– eta batez ere atenastarren inperioaren itsas izaeragatik, lazedemondarrak guztiz baliagarriak izan ziren. Sirakusakoek ipini zuten hori agerian, atenastarren antzeko izaerakoak zirenez, eurak izan zirelako gerra ondoen egin zutenak.

97.– Gauza da atenastarrek, hartutako berriak gorabehera, hala eta guztiz ere hogeitaz ontzi hornitu zituztela eta Batzarrerako deialdia egin zutela; Batzarra berehala egin zuten eta bera izan zen Pnix deritzon lekuan, garai batean batzarrak egiten zituzten lekuan alegia, une honetan egin zuten lehena. Batzar hartan Laurehunak kendu zituzten eta erabaki zuten eginkizun publikoen zuzendaritza Bost Milei ematea –Bost Mila

τῶν ὑπὸ Τισσαφέρνους τότε [ὅτε ἐπὶ τὴν Ἀσπενδον παρήει] προσταχθέντων, καὶ αἱ Φοίνισσαι νῆες οὐδὲ ὁ Τισσαφέρνης τέως που ἦκον, ὃ τε Φίλιππος ὁ ξυμπεμφθεὶς αὐτῷ ἐπεστάλκει Μινδάρῳ τῷ ναυάρχῳ καὶ ἄλλος Ἱπποκράτης, ἀνὴρ Σπαρτιάτης καὶ ὢν ἐν Φασήλιδι, ὅτι οὔτε αἱ νῆες παρέσοιντο πάντα τε ἀδικοῖντο ὑπὸ Τισσαφέρνους, Φαρνάβαζός τε ἐπεκαλεῖτο αὐτοὺς καὶ ἦν πρόθυμος κομίσας τὰς ναῦς καὶ αὐτὸς τὰς λοιπὰς ἔτι πόλεις τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς ἀποστήσαι τῶν Ἀθηναίων, ὥσπερ καὶ ὁ Τισσαφέρνης, ἐλπίζων πλέον τι σχήσῃν ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω δὴ ὁ Μίνδαρος πολλῷ κόσμῳ καὶ ἀπὸ παραγγέλλματος αἰφνιδίου, ὅπως λάθοι τοὺς ἐν Σάμῳ, ἄρας ἀπὸ τῆς Μιλήτου ναυσὶ τρισὶ καὶ ἑβδομήκοντα ἔπλει ἐπὶ τὸν Ἑλλησποντον (πρότερον δὲ ἐν τῷ αὐτῷ θέρει τῷδε ἑκακίδεκα ἐς αὐτὸν νῆες ἐσέπλευσαν, αἱ καὶ τῆς Χερσονήσου τι μέρος κατέδραμον)· χειμασθεὶς δὲ ἀνέμῳ καὶ ἀναγκασθεὶς καταίρει ἐς τὴν Ἰκαρον, καὶ μείνας ἐν αὐτῇ ὑπὸ ἀπλοίας πέντε ἢ ἕξ ἡμέρας ἀφικνεῖται ἐς τὴν Χίον.

[100] Ὁ δὲ Θράσυλος ἐκ τῆς Σάμου, ἐπειδὴ ἐπύθετο αὐτὸν ἐκ τῆς Μιλήτου ἀπηρκότα, ἔπλει καὶ αὐτὸς ναυσὶν εὐθὺς πέντε καὶ πεντήκοντα, ἐπειγόμενος μὴ φθάσῃ ἐς τὸν Ἑλλησποντον ἐσπλεύσας. αἰσθόμενος δὲ ὅτι ἐν τῇ Χίῳ εἴη καὶ νομίσας αὐτὸν καθέξῃν αὐτοῦ, σκοποὺς μὲν κατεστήσατο καὶ ἐν τῇ Λέσβῳ καὶ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ, εἰ ἄρα ποι κινοῖντο αἱ νῆες, ὅπως μὴ λάθοιεν, αὐτὸς δὲ ἐς τὴν Μήθυμναν παραπλεύσας ἄλφита τε καὶ τᾶλλα ἐπιτήδεια παρασκευάζειν ἐκέλευεν ὥς, ἣν πλείων χρόνος γίγνηται, ἐκ τῆς Λέσβου τοὺς ἐπίπλους τῇ Χίῳ ποιησόμενος. ἅμα δὲ (Ἐρεσος γὰρ τῆς Λέσβου ἀφειστήκει) ἐβούλετο ἐπ' αὐτὴν πλεύσας, εἰ δύναίτο, ἐξελεῖν. Μηθυμναίων γὰρ οὐχ οἱ ἀδυνατώτατοι φυγάδες διακομίσαντες ἐκ τε τῆς Κύμης προσεταιριστοὺς ὀπλίτας ὥς πεντήκοντα καὶ τῶν ἐκ τῆς ἡπείρου μισθωσάμενοι, ξύμπασιν ὥς τριακοσίοις, Ἀναξάνδρου Θηβαίου κατὰ τὸ συγγενὲς ἡγουμένου, προσέβαλον πρῶτον Μηθύμνην, καὶ ἀποκρουσθέντες τῆς πείρας διὰ τοὺς ἐκ τῆς Μυτιλήνης Ἀθηναίων φρουροὺς προελθόντας αὐθις ἔξω μάχῃ ἀπωσθέντες καὶ διὰ τοῦ ὅρους κομισθέντες ἀφί στασι τὴν Ἐρεσον. πλεύσας οὖν ὁ Θράσυλος ἐπ' αὐτὴν πάσαις

horietakoak hopliten armak eskuratzeko gai zirenak izango ziren— eta, era berean, kargu publiko bati ere inolako soldatarik ez ordaintzea, eta kontrako kasuan madarikatuak izango zirela.

Gero sarri egin zituzten beste batzar batzuk ere eta horietan erabaki zuten *nomotetak* izendatzea eta sistema politikoarekin zerikusi duten beste hainbat neurri hartu zituzten. Atenastarrak lehen fase horretan agertu ziren politiko jator bezala, ni bizi izan nintzen garaian bederen, zeren zentzudun oreka eman baitzen handikien eta jende arruntaren artean, eta horixe izan zen, hain zuen ere, hiria aurkitzen zen egoera ezin txarragotik atera zuena. Erabaki zuten, halaber, Altzibiades beste atzerriratu batzuekin batera itzultzea ere, eta berari eta Samosko tropei mezulariak bidali ondoren, eginkizun publikoetan parte hartzeko gonbitea egin zieten.

98.— Aldaketa politiko hori ikusita, Pisandroren taldea, Alexikles eta oligarkiaren aldekoenak berehala erretiratu ziren Dezeliara ezkutuan. Aristarko izan zen bakarra —jenerala zen berau— baleztari batzuk, barbaroenak, presaz hartu eta Enoera joan zena, atenastarrek Beoziako mugetan zeukaten eta korintoarrek, Dezeliatik zetozela Enoekoek egin zieten hondamendiagatik, Beoziakoei baimena eskatu ondoren, euren kontura setiatzen zuten gotorlekura. Hitz batez, korintoarrek harremanetan hasi ostean, Aristarkok Enoekoei ziria sartu zien esanik hiri-koek lazedemondarrekin, beste hitzarmen batzuen artean, euren gotorlekua Beoziakoei ematekoa egin zutela, ituna baldintza horrekin sinatu zutelako. Besteak, benetan sinetsita jenerala zelako eta ezeren berririk izan barik, setiatuta zeudelako, tregoaren babespean atera ziren. Enoe era horretan ustekabeen harrapatuta, Beoziakoak jabetu ziren eta Atenasen oligarkia eta gerra zibila amaitu ziren.

99.— Uda horretako sasoi bertsuan, Tisafernes Aspendora joan zenean bere arduradunetariko batek ere Miletoko peloponesiarrei elikadurarik ematen ez zenez, eta ez Feniziako ontziak ez Tisafernes bera ere hel-tzen ez zirenez, eta, gainera, Filipo Tisafernesen Laguntzaileak, eta Faseliden zegoen Hipokrates delako espartar batek agindu zieten ez Mindaro almiranteari esateko ontziak ez zirela helduko eta Tisaferne-sek ez zuela betetzen konpromiso bat ere, eta bestalde Farnabazok oraindik Atenasen inperioaren mende zeuden bere lurraldeko hiriak, peloponesoarrek euren ontziak hara eramanda, atenastarrengandik alde egitea eragiten joateko gonbidatzen zituenez eta, gehiago oraindik,

ταῖς ναυσὶ διενοεῖτο προσβολὴν ποιεῖσθαι· προαφίγμενος δὲ αὐτότε ἦν καὶ ὁ Θρασύβουλος πέντε ναυσὶν ἐκ τῆς Σάμου, ὡς ἠγγέλθη αὐτοῖς ἢ τῶν φυγάδων αὕτη διάβασις· ὕστερῃσας δ' ἐπὶ τὴν Ἑρεσον ἐφώρμει ἐλθών. προσεγένοντο δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου τινὲς δύο νῆες ἐπ' οἴκου ἀνακομιζόμεναι καὶ Μηθυμναῖαι <πέντε>· καὶ αἱ πᾶσαι νῆες παρῆσαν ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα, ἀφ' ὧν τῷ στρατεύματι παρεσκευάζοντο ὡς κατὰ κράτος μηχαναῖς τε καὶ παντὶ τρόπῳ, ἣν δύνωνται, αἰρήσοντες τὴν Ἑρεσον.

[101] Ὁ δὲ Μίνδαρος ἐν τούτῳ καὶ ἐκ τῆς Χίου τῶν Πελοποννησίων αἱ νῆες ἐπισιτισάμεναι δυοῖν ἡμέραιν καὶ λαβόντες παρὰ τῶν Χίων τρεῖς τεσσαρακοστὰς ἕκαστος Χίας τῇ τρίτῃ διὰ ταχέων ἀπαίρουσιν ἐκ τῆς Χίου <οὐ> πελάγαι, ἵνα μὴ περιτύχωσι ταῖς ἐν τῇ Ἑρέσῳ ναυσὶν, ἀλλὰ ἐν ἀριστερᾷ τὴν Λέσβον ἔχοντες ἔπλεον ἐπὶ τὴν ἡπειρον. καὶ προσβαλόντες τῆς Φωκαΐδος ἐς τὸν ἐν Καρτερίοις λιμένα καὶ ἀριστοποιησάμενοι, παραπλεύσαντες τὴν Κυμαίαν δειπνοποιοῦνται ἐν Ἀργινούσαις τῆς ἡπείρου, ἐν τῷ ἀντιπέρας τῆς Μυτιλήνης. ἐντεῦθεν δὲ ἔτι πολλῆς νυκτὸς παραπλεύσαντες καὶ ἀφικόμενοι τῆς ἡπείρου ἐς Ἀρματοῦντα καταντικρὺ Μηθύμνης, ἀριστοποιησάμενοι διὰ ταχέων παραπλεύσαντες Λεκτὸν καὶ Λάρισαν καὶ Ἀμαξιτὸν καὶ τὰ ταύτη χωρία ἀφικνοῦνται ἐς Ῥοίτειον ἤδη τοῦ Ἑλλησπόντου πρῶτερον μέσων νυκτῶν. εἰσὶ δ' αἱ τῶν νεῶν καὶ ἐς Σίγειον κατήραν καὶ ἄλλοσε τῶν ταύτη χωρίων.

[102] Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ Σηστῷ δυοῖν δεούσαις εἴκοσι ναυσὶν ὄντες, ὡς αὐτοῖς οἳ τε φρυκτωροὶ ἐσήμαινον καὶ ἦσθάνοντο τὰ πυρὰ ἐξαίφνης πολλὰ ἐν τῇ πολεμίᾳ φανέντα, ἔγνωσαν ὅτι ἐσπλέουσιν οἱ Πελοποννήσιοι. καὶ τῆς αὐτῆς ταύτης νυκτὸς ὡς εἶχον τάχους ὑπομείξαντες τῇ Χερσονήσῳ παρέπλεον ἐπ' Ἑλαιοῦντος, βουλόμενοι ἐκπλεῦσαι ἐς τὴν εὐρυχωρίαν τὰς τῶν πολεμίων ναῦς. καὶ τὰς μὲν ἐν Ἀβύδῳ ἐκκαίδεκα ναῦς ἔλαθον, προειρημένης φυλακῆς τῷ φιλίῳ ἐπίπλῳ, ὅπως αὐτῶν ἀνακῶς ἔξουσιν, ἣν ἐκπλέωσιν· τὰς δὲ μετὰ τοῦ Μινδάρου ἅμα τῇ ἑῷ κατιδόντες, τὴν δίωξιν εὐθύς ποιουμένων οὐ φθάνουσι πάσαις, ἀλλ' αἱ μὲν πλείους ἐπὶ τῆς Ἰμβρου καὶ Λήμνου διέφυγον, τέσσαρες δὲ τῶν νεῶν αἱ

pozarren agertzen zenez itxaronik, Tisafernesek bezala, berak ere bere boterea indartuko zuela horrela, Mindaro orduan, ordena bikainaz eta bat-batean Samoskoak jakitun jarri ez zitezen, hirurogeita hamahiru ontzirekin itsasoratu zen Miletotik eta Helespontora joan zen; uda berean, zerbait lehenago, Kersoneso aldean erasoaldiak egin zituzten hama-sei ontzi joan ziren bertara.

Haizete batek tupustean harrapatuta, Ikarosen porturatu beharra izan zuen, eta han bospasei egun egon ondoren, nabigatzea ezinezkoa zenez, Kiosera joan zen.

100.– Trasilok jakin zuenean Mindaro Miletotik atera zela, berehala atera zen bera ere Samostik berrogeita hamabost ontzirekin, eta bizkor nabigatu, Mindaro Helespontora bera baino lehenago hel ez zedin.

Jakin zuenean Mindaro Kiosen zegoela eta usterik bertan geratuko zela, behatzaileak jarri zituen Lesbosen eta aurreko kontinentean, ontziak mugimenduan jartzen baziren konturatu barik pasa ez zitezen; bitartean bera Metimnaraino joan zen itsasertzetik eta irina eta gainerako hornikuntzak prestatzeko agindu zuen, Mindarok bere egonaldia luzatuko balu, Kiosen kontrako operazioen basetzat Lesbos erabiltzeko asmoz.

Gainera, Lesbosko uhartean Ereso desatxiki zitzaenez, bertara joan nahi zuen eta hura hartu, ahal izanez. Gertatu ere, gertatu zen ospe gutxien ez zuten lagunek, Metimnatik erbesteratuek, ideologia bereko berrogeita hamar hoplita inguru ekarri zituztela Kumasetik eta guztira hirurehun mertzenario inguru kontratatu zituztela kontinentean, hauen buru Anaxandro zelarik, tebastar bat, leinu berekoa izateagatik. Lehenengo Metimna eraso zuten, baina ekinaldiari aurre egin zioten aurretiaz Mitelenera etorri ziren zaindari atenastarrei esker; berriro ere atzera bota zituzten hiriko kanpoaldean egindako borroka batean, baina, mendia inguratuta eraso ondoren, azkenean lortu zuten Ereso errendiaraztea.

Bitartean, Trasilo zetorren hara bere ontzi guztiekin, erasora. Aurrerago Trasibulo bost ontzirekin heldu zen Samostik, erbesteratuak etorri zirela jakin zuelako; baina, horien ostean heldu zenez, Ereso ingurura joan zen ainguratzera. Helespontotik Atenasera zihoazen ontzi batzuk gehitu zitzaizkion, bi, eta Metimnakoak; guztira hirurogeita hamazazpi ontzi zeuden eta horiekin ari ziren prestatzen Ereso indarrez hartzeko, makinak eta ahal zuten beste edozein baliabide erabilita.

101.– Bitartean, Mindaro eta Kiosko ontzi peloponesoarrak, bi eguntan hornikuntzak egiten egon eta kiostar bakoitzeko hiru berrogeigarren

ὑσταται πλέουσαι κατα λαμβάνονται παρὰ τὸν Ἐλαιῶντα. καὶ μίαν μὲν ἐποκείλασαν κατὰ τὸ ἱερόν τοῦ Πρωτεσιλάου αὐτοῖς ἀνδράσι λαμβάνουσι, δύο δὲ ἑτέρας ἀνευ τῶν ἀνδρῶν· τὴν δὲ μίαν πρὸς τῇ Ἰμβρῳ κενὴν κατακαίουσιν.

[103] Μετὰ δὲ τοῦτο ταῖς τε ἐξ Ἀβύδου συμμιγείσαις καὶ ταῖς ἄλλαις ξυμπάσαις ἐξ καὶ ὀγδοήκοντα πολιορκήσαντες Ἐλαιῶντα ταύτην τὴν ἡμέραν, ὥς οὐ προσεχώρει, ἀπέπλευσαν ἐς Ἀβυδον. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ψευσθέντες τῶν σκοπῶν καὶ οὐκ ἂν οἰόμενοι σφᾶς λαθεῖν τὸν παράπλουν τῶν πολεμίων νεῶν, ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν τειχομαχοῦντες, ὥς ἦσθοντο, εὐθὺς ἀπολιπόντες τὴν Ἑρεσον κατὰ τάχος ἐβοήθουν ἐς τὸν Ἑλλή σποντον· καὶ δύο τε ναῦς τῶν Πελοποννησίων αἰροῦσιν, αἱ πρὸς τὸ πέλαγος τότε θρασύτερον ἐν τῇ διώξει ἀπάρασαι περιέπεσον αὐτοῖς, καὶ ἡμέρᾳ ὕστερον ἀφικόμενοι ὀρμίζονται ἐς τὸν Ἐλαιῶντα καὶ τὰς ἐκ τῆς Ἰμβρου ὅσαι κατέφυγον κομίζονται καὶ ἐς τὴν ναυμαχίαν πέντε ἡμέρας παρεσκευάζοντο.

[104] Μετὰ δὲ τοῦτο ἐναυμάχουν τρόπῳ τοιῷδε. οἱ Ἀθηναῖοι παρέπλεον ἐπὶ κέρως ταξάμενοι παρ' αὐτὴν τὴν γῆν ἐπὶ τῆς Σηστοῦ, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι αἰσθόμενοι ἐκ τῆς Ἀβύδου ἀντανῆγον καὶ αὐτοί. καὶ ὥς ἔγνωσαν ναυμαχήσοντες, παρέτειναν τὸ κέρας οἱ μὲν Ἀθηναῖοι παρὰ τὴν Χερσονήσον, ἀρξάμενοι ἀπὸ Ἰδάκου μέχρι Ἀρριανῶν, νῆες ἐξ καὶ ἑβδομήκοντα, οἱ δ' αὖ Πελοποννήσιοι ἀπὸ Ἀβύδου μέχρι Δαρδάνου, νῆες ἐξ καὶ ὀγδοήκοντα. κέρας δὲ τοῖς μὲν Πελοποννησίοις εἶχον τὸ μὲν δεξιὸν Συρακόσιοι, τὸ δ' ἕτερον αὐτὸς Μίνδαρος καὶ τῶν νεῶν αἱ ἄριστα πλέουσαι, Ἀθηναῖοι δὲ τὸ μὲν ἀριστερὸν Θράσυλος, ὁ δὲ Θρασύβουλος τὸ δεξιόν· οἱ δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ὥς ἕκαστοι διετάξαντο. ἐπειγομένων δὲ τῶν Πελοποννησίων πρότερόν τε ξυμμιξαι, καὶ κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν τῶν Ἀθηναίων ὑπερσχόντες αὐτοὶ τῷ εὐωνύμῳ ἀποκλῆσαι τοῦ ἔξω αὐτοὺς ἐκπλου, εἰ δύναιντο, κατὰ δὲ τὸ μέσον ἐξῶσαι πρὸς τὴν γῆν οὐχ ἑκάς οὔσαν, οἱ Ἀθηναῖοι γνόντες, ἥ μὲν ἐβούλοντο ἀποφάρξασθαι αὐτοὺς οἱ ἐναντίοι, ἀντεπεξῆγον καὶ περιεγίγνοντο τῷ πλῶ, τὸ δ' εὐώνυμον αὐτοῖς ὑπερεβεβλήκει ἤδη τὴν ἄκραν ἢ Κυνὸς σῆμα καλεῖται. τῷ δὲ μέσῳ, τοιοῦτου ξυμβαίνοντος, ἀσθενέσι καὶ διεσπασμέναις

kiota jaso ondoren, hirugarren egunean itsasoratu ziren Kiostik, baina ez ziren joan kontinentera itsaso zabaletik, Lesbos ezkerretara utzita baino, Ereson ainguraturik zeuden ontziekin toporik ez egiteko. Karteriako portura, Fozeako lurraldean, sartu eta bazkaldu ostean, Kumasko itsasertzetik jarraitu zuten eta Arginusasen, kontinentean, afaldu zuten, Miteleneren aurrean. Handik, guztiz gaututa, oraindik itsasertzetik jarraitu zuten eta kontinentean Metimnaren aurrean zegoen Harmatuntera heldu ziren; gosaldue ostean, azkar-azkar jarraitu zuten itsasertzetik Lekto, Larisa, Hamaxito eta hango lurraldeetatik zehar, eta gauerdia baino lehenago heldu ziren jada Helesponton dagoen Reteora. Ontzi batzuk Sigeon eta inguruko gotorleku batzuetan porturatu zituzten.

102.— Seston hamazortzi ontzirekin zeuden atenastarrek, zaintzaileek argi-seinaleen bidez jakinarazi eta etsaien lurraldean bat-batean suteak agertzen zirela ikusi zutenean, hauteman zuten peloponesoarrak iritsiak zirela. Gau berean, ahal izan zuten arinen, Kersonesora hurreratu ziren itsasertzari jarraituz Eleunteko bidean, itsaso zabalean etsaien ontziei itzurtzearren.

Abidoko hamasei ontziak ez ziren mugimendu hartaz konturatu, nahiz eta ontzidiari agindua emanda eduki arreta bereziaz zaintzeko ea atenastarrak ateratzen zirenentz. Hauak, ordea, egunsentirako ohartu ziren Mindarorenak pertsekuzioan berehala hasi zitzaizkiela; halere, ezin izan zuten ihes egin atenastarren ontzi guztiek, zeren, gehienak Inbro-sen eta Lemnos-en babestu ziren arren, azken laurak Eleunte aurrean harrapatu baitzituzten. Protesilaoko santutegiaren aurrean hondoa jo zuen bat tripulazioarekin harrapatu zuten eta beste bi tripulaziorik barik; laugarrena, Inbros ondoan bertan behera utzia, erre egin zuten.

103.— Gero, egun berean zehar, Eleunte setiatzen jardun zuten Abidoko ontziekin eta berauekin bat egin zuten beste batzuekin, guztira lau-orogeta sei, baina, Eleunte errenditzen ez zenez Abidora itzuli ziren.

Atenastarrak, beren behatzaileez fidaturik, okerki, eta usterik etsaien ontziak ez zirela pasatuko behatzaileak konturatu barik, gotorlekuak patxadaz setiatzen dedikatu ziren. Baina jakin zutenean ontziak pasatu zirela, berehala utzi zuten Ereso eta presaka joan ziren Helespontokoei laguntzera. Eta jadanik aipatutako pertsekuzioan itsaso zabalera ausardia larregiz sartuta eurekin topo egin zuten bi ontzi peloponesoar harrapatu zituzten; egun bat geroago Eleundera heldu ziren eta bertan ainguratu. Inbro-sen errefuxiatu ziren ontziak ere ekarri zituzten eta bost egunetan zehar itsas borrokarako prestaketak egiten aritu ziren.

ταῖς ναυσὶ καθίσταντο, ἄλλως τε καὶ ἐλάσσοσι χρώμενοι τὸ πλῆθος καὶ τοῦ χωρίου τοῦ περὶ τὸ Κυνὸς σῆμα ὀξεῖαν καὶ γωνιώδη τὴν περιβολὴν ἔχοντος, ὥστε τὰ ἐν τῷ ἐπέκεινα αὐτοῦ γιγνόμενα μὴ ἀτοπτα εἶναι.

[105] Προσπεσόντες οὖν οἱ Πελοποννήσιοι κατὰ τὸ μέσον ἐξέωσάν τε ἐς τὸ ξηρὸν τὰς ναῦς τῶν Αθηναίων καὶ ἐς τὴν γῆν ἐπεξέβησαν, τῷ ἔργῳ πολὺν περισχόντες. ἀμῦναι δὲ τῷ μέσῳ οὔθ' οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον ἀπὸ τοῦ δεξιῦ ὑπὸ πλήθους τῶν ἐπικειμένων νεῶν ἐδύναντο οὔθ' οἱ περὶ τὸν Θράσυλον ἀπὸ τοῦ εὐωνύμου (ἀφανές τε γὰρ ἦν διὰ τὴν ἄκραν τὸ Κυνὸς σῆμα, καὶ ἅμα οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ἄλλοι οὐκ ἐλάσσους ἐπιτεταγμένοι εἶργον αὐτούς), πρὶν οἱ Πελοποννήσιοι διὰ τὸ κρατήσαντες ἀδεῶς ἄλλοι ἄλλην ναῦν διώκειν ἤρξαντο μέρει τινὶ σφῶν ἀτακτότεροι γενέσθαι. γνόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον τὰς ἐπὶ σφίσι ναῦς ἐπεχούσας παυσάμενοι τῆς ἐπεξαγωγῆς ἤδη τοῦ κέρως καὶ ἐπαναστρέψαντες εὐθὺς ἡμύναντό τε καὶ τρέπουσι, καὶ τὰς κατὰ τὸ νικῆσαν τῶν Πελοποννησίων μέρος ὑπολαβόντες πεπλανημένας ἔκοπτόν τε καὶ ἐς φόβον τὰς πλείους ἀμαχεῖ καθίστασαν. οἱ τε Συρακόσιοι ἐτύγχανον καὶ αὐτοὶ ἤδη τοῖς περὶ τὸν Θράσυλον ἐνδεδωκότες καὶ μᾶλλον ἐς φυγὴν ὁρμήσαντες, ἐπειδὴ καὶ τοὺς ἄλλους ἐώρων.

[106] Γεγενημένης δὲ τῆς τροπῆς καὶ καταφυγόντων τῶν Πελοποννησίων πρὸς τὸν Μείδιον μάλιστα ποταμὸν τὸ πρῶτον, ὕστερον δὲ ἐς Ἄβυδον, ναῦς μὲν ὀλίγας ἔλαβον οἱ Αθηναῖοι (στενὸς γὰρ ὦν ὁ Ἑλλησποντος βραχείας τὰς ἀποφυγὰς τοῖς ἐναντίοις παρείχε), τὴν μέντοι νίκην ταύτην τῆς ναυμαχίας ἐπικαιροτάτην δὴ ἔσχον. φοβούμενοι γὰρ τέως τὸ τῶν Πελοποννησίων ναυτικὸν διὰ τε τὰ κατὰ βραχὺ σφάλματα καὶ διὰ τὴν ἐν τῇ Σικελίᾳ ξυμφορὰν, ἀπηλλάγησαν τοῦ σφᾶς τε αὐτοὺς καταμέμφεσθαι καὶ τοὺς πολεμίους ἔτι ἀξίους του ἐς τὰ ναυτικά νομίζειν. ναῦς μέντοι τῶν ἐναντίων λαμβάνουσι Χίας μὲν ὀκτώ, Κορινθίας δὲ πέντε, Ἀμπρακιωτίδας δὲ δύο καὶ Βοιωτίας δύο, Λευκαδίων δὲ καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Συρακοσίων καὶ Πελληνέων μίαν ἐκάστων· αὐτοὶ δὲ πέντε καὶ δέκα ναῦς ἀπολλύασιν. στήσαντες δὲ τροπαῖον ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ οὐ τὸ Κυνὸς σῆμα καὶ τὰ ναυάγια προσαγαγόμενοι καὶ

104.— Ondoren, era honetara garatu zen itsas borroka:

Atenastarrak zutabeen eraturik Sestora zihoazen itsasertzez; peloponesoarrak, berriz, horretaz jabetu zirenerako, Abidotik itsasoratu ziren. Atenastarrak bataila gertatuko zela jabetu zirenean, euren lerroa Kersoneson zehar hedatu zuten Idakotik Arrianaraino euren hirurogeita hamasei ontziekin; peloponesoarrak, berriz, Abidotik Dardanoraino laurogeita seirekin. Peloponesoarren artean Sirakusakoek zeukaten eskuin hegala, eta beste hegala, berriz, Mindarok okupatzen zuen azkarren nabigatzen zuten ontziekin; atenastarren aldetik, ezker hegala Trasilok zeukan, eta eskuina Trasibulok; gainerako jeneralak, berriz, lerroan zehar banaturik zeuden.

Peloponesoarrak borroka bizkor hasten saiatu ziren, eta, ahal zuten heinean, ontzi atenastarrei irteera ixten euren ezker hegalarakin atenastarren eskuina gaindituta, eta, era berean, erdiko lerroa urrun ez zegoen lehorreraino baztertzen; atenastarrek orduan, etsaiak pasabidea zein lekutan itxi nahi zien konturatzean, zabaldu egin zuten euren lerroa eta irabazi egin zioten maniobran.

Alabaina, euren ezkerak jadanik gainditurik zeukan Zinosema deritzon muturra, baina erdialdean, ostera, aurrekoaren ondorioz, ontziak ahuldurik eta sakabanaturik geratu ziren, batez ere atenastarren ontzi kopurua txikiagoa zelako eta Zinosemako lekuak inguru zorrotza eta ertz askokoa daukalako, eta, beraz, ezin zitekeen ikusi zer gertatzen zen muturretik haratago.

105.— Halatan, peloponesoarren, erdialdea eraso zutenean, itsasertzearaino bultzatu zituzten atenastarren ontziak, eta lehorreratu ere egin ziren haiek jazartzera, eta ekintza horretan askogatik gainditu zituzten. Eta Trasibulorenek ezin izan zieten lagundu erdialdekoei eskuinetik, erasotzen zieten ontzi kopurua handia zelako, eta Trasilorenek ere ezkerretik, Zinosema muturrak eragozten zielako erdialdea ikustea, eta, gainera, euren aurrean lerroan zeuden Sirakusakoek eta gainerako indarrek, eurek baino gutxiago ez zirenek, bidea ixten zitelako; baina horrela gertatu zen peloponesoarrak, euren nagusitzarekin seguru, eremu batzuetan antolaketa ordena galtzen hasi arte, ontziak handik, hortik eta hemendik jazarritz.

Trasibulorenek hori ikusi zutenean, lerroa hedatzeari utzi zioten, eta, bat-bateko biraketa eginda, aurpegi eman zieten eta ihesean jarri ontzi erasotzaileak; orduan, peloponesoarrak garaile atera ziren inguruan

νεκρούς τοῖς ἐναντίοις ὑποσπόνδους ἀποδόντες ἀπέστειλαν καὶ ἐς τὰς Ἀθήνας τριήρη ἄγγελον τῆς νίκης. οἱ δὲ ἀφικομένης τῆς νεῶς καὶ ἀνέλπιστον τὴν εὐτυχίαν ἀκούσαντες ἐπὶ τε ταῖς περὶ τὴν Εὐβοίαν ἄρτι ξυμφοραῖς καὶ κατὰ τὴν στάσιν γεγεννημέναις πολὺ ἐπερρώσθησαν καὶ ἐνόμισαν σφίσιν ἔτι δυνατὰ εἶναι τὰ πράγματα, ἣν προθύμως ἀντιλαμβάνονται, περιγενέσθαι.

[107] Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν ἡμέρᾳ τετάρτῃ ὑπὸ σπουδῆς ἐπισκευάσαντες τὰς ναῦς οἱ ἐν τῇ Σησιῶν Ἀθηναῖοι ἔπλεον ἐπὶ Κύζικον ἀφεστηκυῖαν· καὶ κατιδόντες κατὰ Ἀρπάγιον καὶ Πρίαπον τὰς ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ὀκτὼ ναῦς ὁρμούσας, ἐπιπλεύσαντες καὶ μάχῃ κρατήσαντες τοὺς ἐν τῇ γῇ ἔλαβον τὰς ναῦς. ἀφικόμενοι δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Κύζικον ἀτείχιστον οὖσαν προσηγάγοντο πάλιν καὶ χρήματα ἀνέπραξαν. ἔπλευσαν δὲ ἐν τούτῳ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐκ τῆς Ἀβύδου ἐπὶ τὸν Ἐλαιούντα καὶ τῶν σφετέρων νεῶν τῶν αἰχμαλώτων ὅσοι ἦσαν ὑγιεῖς ἐκομίσαντο (τὰς δὲ ἄλλας Ἐλαιούσιοι κατέκαυσαν), καὶ ἐς τὴν Εὐβοίαν ἀπέπεμψαν Ἱπποκράτη καὶ Ἐπικλέα κομιοῦντας τὰς ἐκείθεν ναῦς.

[108] Κατέπλευσε δὲ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τούτους καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ταῖς τρισὶ καὶ δέκα ναυσὶν ἀπὸ τῆς Καύνου καὶ Φασήλιδος ἐς τὴν Σάμον, ἀγγέλλων ὅτι τὰς τε Φοινίσσας ναῦς ἀποστρέψει Πελοποννησίοις ὥστε μὴ ἐλθεῖν καὶ τὸν Τισσαφέρνην ὅτι φίλον πεποιῆκοι μᾶλλον Ἀθηναίοις ἢ πρότερον. καὶ πληρώσας ναῦς ἐννέα πρὸς αἷς εἶχεν Ἀλικαρνασσεῆς τε πολλὰ χρήματα ἐξέπραξε καὶ Κῶν ἐτείχισεν. ταῦτα δὲ πράξας καὶ ἄρχοντα ἐν τῇ Κῷ καταστήσας πρὸς τὸ μετόπωρον ἤδη ἐς τὴν Σάμον κατέπλευσεν. Καὶ ὁ Τισσαφέρνης ἀπὸ τῆς Ἀσπένδου, ὡς ἐπύθετο τὰς τῶν Πελοποννησίων ναῦς ἐκ τῆς Μιλήτου ἐς τὸν Ἑλλησποντον πεπλευκυίας, ἀναζεύξας ἤλαυνεν ἐπὶ τῆς Ἰωνίας. ὄντων δὲ τῶν Πελοποννησίων ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ, Ἀντάνδριοι (εἰσὶ δὲ Αἰολῆς) παρακομισάμενοι ἐκ τῆς Ἀβύδου πεζῇ διὰ τῆς Ἰδης τοῦ ὄρους ὀπλίτας ἐσηγάγοντο ἐς τὴν πόλιν, ὑπὸ Ἀρσάκου τοῦ Πέρσου Τισσαφέρνους ὑπάρχου ἀδικούμενοι, ὅσπερ καὶ Δηλίους τοὺς Ἀτραμύτιον κατοικήσαντας ὅτε ὑπ' Ἀθηναίων Δήλου καθάρσεως ἕνεκα ἀνέστησαν, ἐχθραν

sakabanaturik zebiltzan ontziak ustekabeen harrapatu eta kalteak egin zizkieten, eta haietariko gehienak, aurre egin beharrean, erabat izutu ziren. Gainera, horrekin batera gertatu zen Sirakusakoak ere amore emanik zeudela jada Trasilorenen aurrean, eta orain, gainerakoak ikus-tean, are gehiago jo zuten ihesera.

106.– Porrota gertatu zenean eta peloponesoarren ihesari eman, Midio ibai osoan zehar lehenengo eta Abidorantz gero, atenastarrek ontzi banaka bat baino ezin harrapatu ahal izan zuten, Helespontoko estuguneak distantzia laburrean eskaintzen ziolako babesa etsaiari. Alabaina, itsas garaipen hori une oso egokian etorri zen, zeren, ordura arte Peloponesoko ontzidiari beldurra ziotenek, hala gertatu berri ziren porrot txikiengatik nola Siziliako hondamendiagatik, euren buruak gutxiesteari eta etsaiaren itsas ahalmena neurritz kanpo baloratzeari utzi baitzioten. Dena den, etsaiari zortzi ontzi kiostar, bost korintoar, bi anpraziar eta bi beoziar harrapatu zizkieten, hala nola ontzi bana lekukadiarrei, lazedomondarrei, sirakusarrei eta pelenetarrei. Eurek hamabost ontzi galdu zituzten.

Zinosema dagoen muturrean trofeoa eraiki, ontzi hondakinak bildu eta tregoaren bidez etsaiei euren hilak eman ondoren, trirreme bat bidali zuten Atenasera garaipenaren berri ematera. Ontzia Atenasera heldu zenean ustekabeko garaipenaren albistearekin, Eubeako zorigaitz gertatu berriekin eta gerra zibilak eragindakoeekin oinetaraino jaitsita zeukaten adorean asko berrindartu ziren, eta pentsatzen hasi ziren euren egoerak oraindik hobera egin zezakeela, jo eta ke arituz gero.

107.– Ontziak azkar konponduta, Sestoko atenastarrak, itsas borrokatik hiru egunera besterik ez, desatxiki zitzairen Zizikora abiatu ziren. Bizantziotik etorritako zortzi ontziak Harpagio eta Priaporen parean ainguraturik ikusi zituztenez, erasoak jo zieten, lehorreratu ziren gizonak bentzutu zituzten borroka batean eta ontziez jabetu ziren. Zizikora heldu zirenean, harresirik ez zeukanez, berriro berenganatu zuten eta ondasunak bildu zituzten.

Bitartean peloponesoarrak Abidotik Eleunterantz zihoazen, harrapatuak zituzten euren ontzietatik ondo zeuden guztiak zeramatzatela –Eleuntekoek gainerakoak erre egin zituzten– eta Hipokrates eta Epikles Eubeara bidali zituzten hangoak ekar zitzaizen.

108.– Sasoi berean, Altiabiades Samosera etorri zen Kauno eta Faselidetik hamahiru ontzirekin, jakinaraziz Feniziarren ontziak peloponeso-

προσποισάμενος ἄδηλον καὶ ἐπαγγείλας στρατιὰν αὐτῶν τοῖς βελτίστοις, ἐξαγαγὼν ὥς ἐπὶ φιλία καὶ ξυμμαχία, τηρήσας ἀριστοποιουμένους καὶ περιστήσας τοὺς ἑαυτοῦ κατηκόντισεν. φοβούμενοι οὖν αὐτὸν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον μήποτε καὶ περὶ σφᾶς τι παρανομήσῃ, καὶ ἄλλα ἐπιβάλλοντος αὐτοῦ ἂ φέρειν οὐκ ἐδύναντο, ἐκβάλλουσι τοὺς φρουροὺς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως.

[109] Ὁ δὲ Τισσαφέρνης αἰσθόμενος καὶ τοῦτο τῶν Πελοποννησίων τὸ ἔργον καὶ οὐ μόνον τὸ ἐν τῇ Μιλήτῳ καὶ Κνίδῳ (καὶ ἐνταῦθα γὰρ αὐτοῦ ἐξεπεπτώκεσαν οἱ φρουροί), διαβεβλήσθαι τε νομίσας αὐτοῖς σφόδρα καὶ δείσας μὴ καὶ ἄλλο τι ἐτι βλάπτωσι, καὶ ἅμα ἀχθόμενος εἰ Φαρνάβαζος ἐξ ἐλάσσονος χρόνου καὶ δαπάνης δεξάμενος αὐτοὺς κατορθώσει τι μᾶλλον τῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, πορεύεσθαι διανοεῖτο πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπως μέμψηταί τε τῶν περὶ τὴν Ἄντανδρον γεγεννημένων καὶ τὰς διαβολὰς καὶ περὶ τῶν Φοινισσῶν νεῶν καὶ τῶν ἄλλων ὥς εὐπρεπέστατα ἀπολογήσεται. καὶ ἀφικόμενος πρῶτον ἐς Ἑφεσον θυσίαν ἐποιήσατο τῇ Ἀρτέμιδι. [ὅταν ὁ μετὰ τοῦτο τὸ θέρος χειμῶν τελευτήσῃ, ἐν καὶ εἰκοστὸν ἔτος πληροῦται.]

arren eskuetara ez joatea lortzeaz gain, Tisafernes atenastarren adiskideago egitea ere lortu zuela.

Jadanik zeuzkanaz gain beste bederatzi ontzi hornitu ondoren, handik abiatu eta ondasun asko bildu zituen Halikarnason, eta Kos gotortu zuen. Behin hori amaitu zuenean eta Kosen goarnizio buru bat utzi, Samosera itzuli zen udazkenean.

Tisafernesek jakin zuenean peloponesoarren ontziak Miletotik Helespontora aldatu zirela, Aspendoko eremua jaso eta Joniara joan zen.

Peloponesoarrak Helesponton zeuden bitartean, Antandroskoek, izatez eoliarrak, beren hopliten tropak Abidotik oinez eraman zituzten Ida menditik zehar eta hirian sartu ziren, Arsazes, Tisafernesen ordezkari pertsiarrekin kexatsu. Garbiketa dela-eta atenastarrek kanporatutako delostarrak Atramitiora bizitzera joan zirenean, Arsazes horrek, etsai misteriotso bat aitzakiatzat jarrita, haietako onenak gonbidatu zituen kanpaina batean parte hartzera, adiskide eta aliatu gisa; bazkaltzen hasi arte itxaron zuen eta, bat-batean, bazkatzen ari ziren delostarrak inguratu eta lantzez josi zituzten. Kontua da ezen Antandroskoek, eurekin ere noizbait halako zerbaite gerta zitekeen beldurrez, eta larderia jasanezinak sufritzeaz nazkatuta, bere goarnizioa akropolitik kanpora bota zutela.

109.— Tisafernes konturatu zen hori ere peloponesoarren lana zela, eta ez Miletoko eta Knidoko kasuak bakarrik, handik ere bere goarnizioak kanporatuak izan baitziren, eta pentsatzen zuen peloponesoarrek kritika gogorrak egiten zizkiotela; beraz, beldur zen beste gaiztakeriaren bat ere egingo ziotela; gainera, Farnabazok, denbora laburragoan eta gastu gutxiagorekin abegia eman zienak alegia, atenastarren kontrako borrokan berak baino arrakasta gehiago zeukalako haserre, erabaki zuen Helespontora joatea peloponesoarrenengana, Antandrosko gertaerengatik kexatzera eta feniziarren ontzien arazoagatik eta beste gauza batzuegatik egiten zitzaizkion kritikengatik itxura hoberenekin defendatzera. Lehenengo geldialdian, Efeson, sakrifizio bat egin zion Artemisari.

(Uda honen osteko negua amaitzen denean, hogeita batgarren urtea beteko da).

Aurkibidea

V. LIBURUA..... 9

VI. LIBURUA..... 117

VII. LIBURUA 237

VIII. LIBURUA..... 345

